

HOROLOGII PRINCIPVM,

Az az,

AZ FEIEDEL
MEK ORAIANAK,
MASODIK KEONYVE.

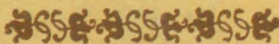
Elföbe

*Az böcsülletes GVEVARA ANTALTVL, Accita-
niai Püspäktül, az Eotödik Caroly Csaszarnak Tanacsatül,
Vduari Pradicatoratül, es Historicusatül Spa-
niol nyelucen irattatot.*

Mostan pedig

Az Tekinteres es Nagysagos DRASKOVITH JANOS, az
Hatalmas masodik Rudolphus Romai Csaszarnak, &c. Ma-
gyar orsagban fő Tarnok mestere, Tanacsä es Ko-
mornikia altal, uyonnian Magyar nyelu-
re fordittatot.

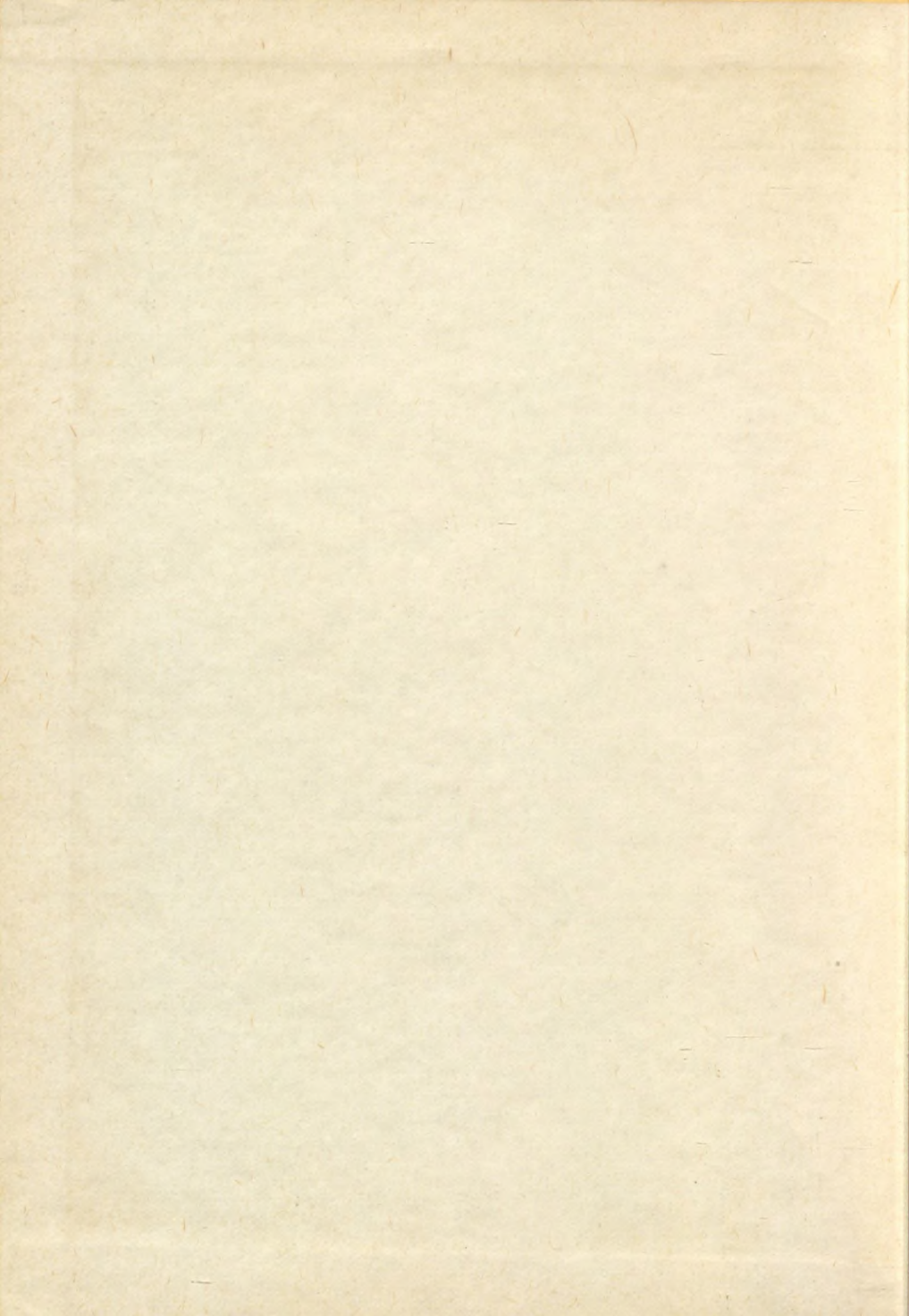
*Mellybe szép es gyöndörüségben historiäk, es annak fölötte ielus tanu-
sagok, ekes intesek foglaltatnak, mikeppen kellesek az Fejedelmek-
nek, es fő Vraknak az szent haz assagba, es az ö magzattjoknak
felneuelesekben magokat visel-
niek.*

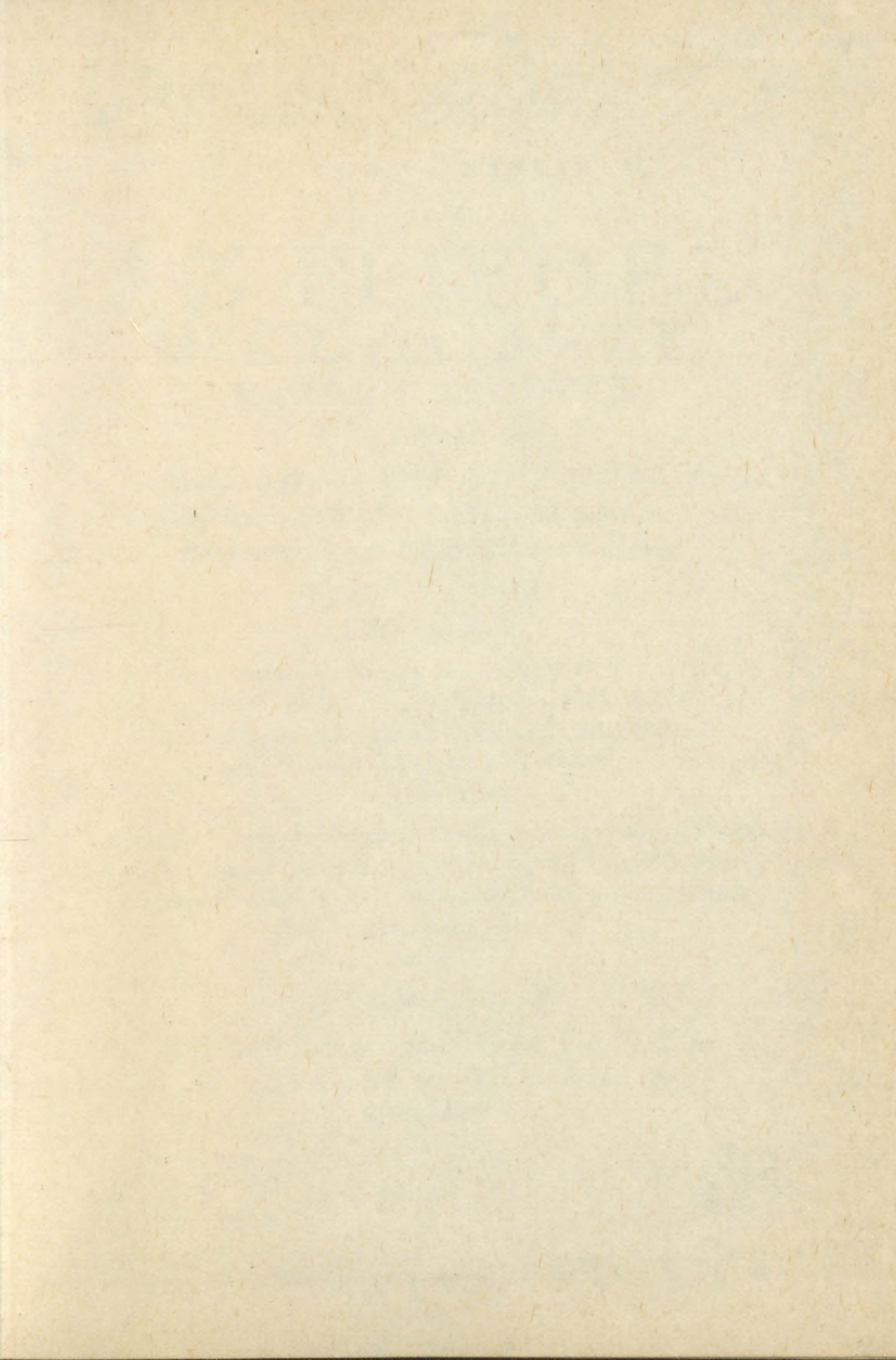

GREZBE NYOMTATTA

WIDMANSTADIVS GIÖRGY, 1610.

estendöben.

MTAK

0 00003 46395 6

P374
HOROLOGII PRINCIPVM,

Az az, 83784

AZ FEIEDEL-
MEK ORAIANAK,
MASODIK KEONYVE.

Előbe

*Az böcsülletes GVEVARA ANTALTVL, Accita-
niai Püspöktül, az Eotodik Caroly Csaszarnak Tanacsatül,
Vduari Prädicatoratül, es Historicusatül Spa-
niol nyeluen irattatot.*

Mostan pedig

Az Tekintetes es Nagysagos DRASKOVITH JANOS, az
Hatalmas masodik Rudolphus Romai Csaszarnak, &c. Ma-
gyar orszagban fő Tarnok mestere, Tanacsza es Ko-
mornikia által, uyonnan Magyar nyelu-
re fordittatot.

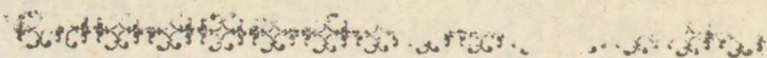
*Mellybe szép es gyönörűséghez historiák, es annak fölötté ieles tanu-
ságok, ekes intések foglaltatnak, miképpen kellesek az Fejedelmek-
nek, es fő Vraknak az szent haz asszagba, es az ő magzattyoknak
felnevelésekben magokat visel-
niek.*

SSSESSSESSSE

GRECZBE NYOMTATTA

WIDMANSTADIVS GIÖRGY, 1610.

csfrendőben.

In

*Librum secundum Horologij Prin-
cipum,*

SPECTABILIS AC MA-

GNIFICI DOMINI, D. JOANNIS DRASKO-
VITH de Trakostain, &c. operâ. & studio é Latinâ in Un-
garicam linguam conuersum;

NICOLAI DRASKOVITH F.

In Academ. Græc. Rhet. Stud.

Epigramma.

Xierat liber hic linguâ conscriptus Iberâ;
Post etiam vario cœperat ore dari.
Hunc Teutho, hunc Gallus digitis Italusq; terebant
Et, vidua hoc tantum Patria nostra fuit.
At tandem, & nostro sermone imbutus habetur,
Nec fugit Ungarico se quoq; ab ore legi.
Tu licet, ô Liber, hoc possis mihi charus haberi,
Historias quòd tot, tot documenta geras:
Quòd tamen à nostro Ungariâ donere Parente,
Mille modis nobis charior esse potes.

ALIVD.

Orologi molem ternis cum GVEVARA libris
Scripserit, accidit hic unde, deesse duos?
Causa, animus. Genitor potuisset vertere cunctos,
Vno contentus maluit esse libro.
Forstan hinc reliquis factus est injuria libris?
Non. Vnum, plenâ nam ratione dedit.

AZ

AZ HATALMAS MASODIK RVDOLPHVS

ROMAI CSASZARNAK MAGYAR

országban fő Tarnok mestere, Tanácsa, es Komornikia, DRASKO-

VITH JANOS, az ő herelmes hazas tarsanak, ISTVANFI

EVA A főnnek, köfőnetet írta, es Istennek alda-
fat kiuannia.

Z el mult esztendőken, mikoron neminemű nagy dolgaim miat Pragaba kelleter volna men- nem, es ot touab kelleter volna mulatnom, hogy sem mint gondoltam volna, egy bizonyos köny- uet veuck a vevhre kezembe, hogy mikor egyeb dolgaimtol érkezmem, tisztességhes mulatságh- nak okaert niha niha oluásgatnam, es az időt annak oluásában könnyebbé mulatná el. Azt pedig egy GVEVARA ANTAL neub fő ember, a ki ualaha az ötödik Carol Csaszarnak uduari predicato- ra volt, ugyan azon Carol Csaszarhoz az fejedelmek tisztirul irta volt, es Horologium Principum, az az, Fejedelmek oraianak azert intitultalta es neuezte volt, hogy mikeppen az emberek az orakkal az időt mérik, es az napokat bizonyos reszekre osztjak, azonkep- pen a fejedelmek; es a fejedelmek utan valo fő emberek, ebben az könyuben foglaltatot jeles szép tanusagokhoz, ugy mint bizonyos regulához es mertekhez, szabnak erkölcsöket, es ugy viselnek feje- delmi tiszteket, az mint az elő Istennek törüennyé, es az ő országok- beli nepeknek csendes es bekefeges allapattya kiuannya.

Ezt azert a könyuet mikor Pragaba letemben forgatni kezdet- tem volna, gionörűséggel kezdé oluásni, miuel hogi az fejedelmeket, es az fejedelmek utan valo urakat es fő embereket, nem csak eszes es bölcs intefekkel oktattya vala az ő tiszteknék dicsirettel valo visel- lesere, hané annak fölötte sok regi historiakkol vest jeles példakkalis lattatik vala őket iteni azoknak az fejedelmeknek es Csaszaroknak

követésére az kik é vilagon az ő Kiralyi hatalmok által, mind magoknak megh maradando io hirtet neuet szerzettenek, s' mind pedighlen az ő birodalmoknak dicsőséghez es bekefeghes megh maradašt nyertenek. Mely dolgokat akar mely fő emberekis nagy haszonnal es nagy gyönörűseggel elolushatnanak, ha az reghi embereknek dicsiretes cselekedetit örömešt akarnak erteni, es azoknak ieles dolgaibol az ő magok hasznokra, valami io dolgokat kiannanak tanulni.

Harom részre vagon pedigh az egész könyu szakasztua, az mely részeket mi, miuel hogy könnyen Magyarul mas neüuel nem neuezhetünk, harom kis könyuecskeknek mondhatunk azért hogy ismet mindenik könyuecske bizonyos részekre vagon elosztua. Es iollehet ighen melto volna, hogy ezek közül mindenik Magyar nyelure fordittatnak, es minden fő emberektől szorgalmatosjan oluastatnak; de mind az által miuel hogy az első es az harmadik könyuecske, legfőkeppen csak az fejedelmek dicseretes magok viselkedésrül es birodalmoknak io renderül irattatot, en azokat el hagyuan, kiualtkeppen az te keduedert, es az en te hozzađ valo szeretete mert, csak az masodik könyuecsket forditam Magyarul, a melyben ez könyu iro ember, legfőkeppen az szent hazassagbeli embereknek tiszteteket írja le, es sok szép ieles tanusagok, es példak által arra tanittya őket mikeppen kellesek magok közöttis Isten szerint valo szeretetenben elniek, es hazok nepenekis mikeppen kellesek dicseretesen gondgyat viselniük. Holot aztis ighen szépen megh mutattya az fejedelmeknek, es az fejedelem utan valo embereknek, minemü daikakat es tanito mestereket kellesek az ő gyermekinek keresniek, es valaztaniok, ha azt akarjak hogy azok ugy neuelkedgyenek, hogy az ő attyoktul vett birodalmot es tisztet dicsiretesen visellyek, es hogy az ő elejeknek dicsőséghez emlekezeteket, az ő gonosz es faitalan etetekkel megh ne gyalazzak.

Ezt pedigh nem azért cselekettem, hogy azt itelnem, hogy te effele oktatás nekül fölötteb szükölködnél: Mert Istennek neue dicsirteffek az te állapotod szerint ez ideigh ugy viseltes magadat az

hazaf-

házaffagnak rendiben, hogy enis szabadon megh elegethettem, az te tökelletes jambor erkölcsöddel, es egyebekis az kik tegedet ismernek könnyen eszekbe vehettek, hogy te amaz jambor es tekintetes fű Vrnak ISTVANFI MIKLOSNAK, az ki mostan az mi nyomorult országunkbeli Vrakat, mind hoszu ideiglen valo eleseuel, s mind pediglen tudomannijauval megh halladgya, nem csak dicseretes iskolaiaban neueltettel, hanem annak fölötte ugyan igaz verebűlis szarmaztal.

Legh főkeppen azért az inditot engem arra, hogy ez könyvecsket Magyarra forditua te keduedert ki nyomtattatnam, hogy mikor en ezt kezembe forgatom vala, nem keues gyönörűseghet veszek vala azokbul à dolgokbul es jeles historiakbul, az mellyeket ezekben az könyuekben oluasok vala.

Mihelt azért Pragabul haza iöhetek, ottan minden szorgalmatossaggal azon igyeközém, hogy ez kis könyvecsket, az mellynek oluasajat keduellem, te keduedert Magyar nyeluen ki nyomtattatnam, es te neked aiandekoznam. Mert tudom vala bizonynyal hogy te sokkal inkább szoktal gyönörködni effele jeles könyuek oluasában hogy sem mint valami hiuolkodásokban.

Hogy pedig mind te magads s mind egyebek, az kik à könyuet foghiak oluasnia, iob keduel es nagyob gyönörűseghel oluashafák, es könnyebben meghis ertheffek azokat à dolgokat az mellyek é könyuecskebe be vannak irua, az könyu eleien rövid sommaba az reghi historiakbul le iram annak az Marcus Aurelius Csaszarnak eletet, à kinek dicseretes erkölcséhez, es csudalatos io maga viselesehez akarja ez könyu iro ember, az mostanj kerefsztyen fejedelmeket es urakat szabnia. Azt itelem hogy ő römeseben fogod oluasni, ha valamennyre megismerheted azt az jeles Csaszart, minemű dragalatos fejedelem lett legyen, à ki fölöl ez könyuecskeben illy gyakorta, illy dicseretes emlekezet vagyon. Vannak egyebfele Pogan bölcséküül vett példakis ebben az könyuecskeben, az kik ha valaha uagyszollásokban, vagy cselekedetekben megh tantorottanak, es az

követésére az kik é vilagon az ő Kiralyi hatalmok által, mind magoknak megh maradando io hirtet neuet szerzettenek, s' mind pedighlen az ő birodalmoknak dicsőséghez es bekefeghes megh maradašt nyertenek. Mely dolgokat akar mely fő emberekis nagy haszonnal es nagy gyönörűséggel el oluashatnanak, ha az reghi embereknek dicsiretes cselekedetit örömešt akarnak erteni, es azoknak ieles dolgaibol az ő magok hasznokra, valami io dolgokat kiuannanak tanulni.

Harom részre vagyon pedigh az egész könyu szakasztua, az mely részeket mi, miuel hogy könnyen Magyarul mas neüel nem neuezhetünk, harom kis könyuecskeknek mondhatunk azért hogy ismet mindenik könyuecske bizonyos részekre vagyon elosztua. Es iollehet ighen melto volna, hogy ezek közül mindenik Magyar nyelure fordittatnek, es minden fő emberektül szorgalmatojjan oluastatnek; de mind az által miuel hogy az első es az harmadik könyuecske, legh főkeppen csak az fejedelmek dicsiretes magok viselkedésük es birodalmoknak io renderül irattatot, en azokat el hagyuan, kiualtkeppen az te keduedert, es az en te hozzád való szereteté mert, csak az második könyuecsket forditam Magyarul, à melyben ez könyu iro ember, legh főkeppen az szent hazassagbeli embereknek tiszteket írja le, es sok szép ieles tanusagok, es példak által arra tanittya őket mikeppen kellesek magok közöttis Isten szerint való szereteten elniek, es hazok nepenekis mikeppen kellesek dicsiretessen gondgyat viselniük. Holot aztis ighen szépen megh mutattya az fejedelmeknek, es az fejedelem után való embereknek, minemü daikakat es tanito mestereket kellesek az ő gyermekinek keresniük, es valasztaniok, ha azt akarjak hogy azok ugy neuelkedgyenek, hogy az ő attyoktól vett birodalmot es tiszte dicsiretessen visellyek, es hogy az ő elejeknek dicsőséghez emlekezeteket, az ő gonosz es faitalan cletekkel megh ne gyalazzak.

Ezt pedigh nem azért cselekedtem, hogy azt itelnem, hogy te effele oktatás nekül fölötteb szükölködnél: Mert Istennek neue dicsirtessek az te állapotod szerint ez ideigh ugy viselted magadat az

hazasf-

hazaſſagnak rendiben, hogy enis ſzabádon megh elegethettem, az
te iökellertes jambor erkölcsöddel, es egyebekis az kik tegedet ismer-
nek könnyen eſzékbe vehettek, hogy te amaz jambor es tekintetes ſő
Vrnak ISTVANFI MIKLOSNAK, az ki moſtan az mi
nyomorult orſzagunkbeli Vrakat, mind hoſzu ideiglen valo eleſe-
uel, ſ mind pediglen tudomannijauál megh halladgya, nem csak
dicseretes oſkolaiaban neueltettel, hanem annak fölötte ugyan igaz
vrebüliš ſzarmaztal.

Legh főkeppen azért az inditot engem arra, hogy ez köny-
necsket Magyarra fordítua te keduedert ki nyomtattatnam, hogy
mikor en ezt kezembe forgatom vala, nem keues gyönörűſeghet ve-
ſzek vala azokbul à dolgokbul es jeles historiakbul, az mellyeket e-
zekben az könyuekben oluafok vala.

Mihelt azért Pragabul haza iöhettek, ottan minden ſzorgal-
matoffaggal azon igyeközém, hogy ez kis könyuecsket, az mellynek
oluafafat keduellem, te keduedert Magyar nyeluen ki nyomtattat-
nam, es te neked aiandekoznam. Mert tudom vala bizonyyal
hogy te sokkal inkább ſzoktal gyönörkődni effele jeles könyuek olua-
ſafaban hogy ſem mint valami hiuolkodafokban.

Hogy pedig mind te magad ſ mind egyebek, az kik à köny-
uet foghiak oluafnia, iob keduel es nagyob gyönörűſeggel oluashaf-
ſak, es könnyebben meghis ertheſſek azokat à dolgokat az mellyek é
könyuecskebe be vannak írua, az könyu eleien rövid ſommaba az
reghi historiakbul le iram annak az Marcus Aurelius Cſaſzarnak
eletet, à kinek dicseretes erköltséhez, es csudalatos io maga viſeleſe-
hez akarja ez könyu iro ember, az moſtanj keresztyen ſejedelmeket
es urakat ſzabnia. Azt itelem hogy ő rőmesben fogod oluafni, ha
valamennyre meg ismerheted azt az jeles Cſaſzart, minemű dra-
galatos ſejedelem lett legyen, à ki ſclől ez könyuecskeben illy gyakor-
ta, illy dicſiretes emlekezet vagyon. Vannak egyebfele Pogan böl-
ceſektül vett példakis ebben az könyuecskeben, az kik ha valaha ua-
gyſzollafokban, vagy cſelekedetekben megh tantorottanak, es az

kereszttyeni tudomantul ertelmekbe különböztenek, azt kell megh
gondolnunk hogy ighen könnyű volt azoknak megh botlaniok, az
kik csak az emberi okossagnak vezzerleset követuen, az igaz hitnek
vilagossagara szemeket nem vetettek volt, hanem az pogansagnak
es hitetlenségnek iszonyu sötetsegebe teuelygettenek.

En mind azon által azt mondhatom felölök, hogy sokan a-
zok közül oly dicseretes életben eltenek, à mellyel megh halattak a-
zokat à kereszttyeneket, à kik az Istennek kemény es igaz iteleterül
el feletkezuen, az ő testi kiuanfagok után jarnak, es mindenfele vet-
kekben torkigh heuernek. Ha mikor azért ezeknek auagy irasok-
ban auagy beszedekekben lattyak, hogy Iupiter Istenrül, Mars Isten-
rül, Diana Isten aszonyrül, es egyeb effele baluany Istenekrül emle-
kezet vagyon, megh gondollyak az kik é könnyuet foghiak oluafnia,
hogy ha szinten az emberi okossagiül talaltatot tudományokkal
bölcsék voltakis, de mind azon által az igaz hitnek vilagossagha
nekül az igaz Istennek ismeretiben ighen vakok voltak, es aztis
eszekbe vegyek mindnyajan, hogy az igaz Istenben valo igaz hit,
nem ez vilagi bölcseség által talaltatik, hanem az terempió Isten-
nek kegyelmébül az Iesus Christusnak érdeme által adatik. Kinck
en azon könyörgök hogy tegedet minden iouaiual megh aldgyon, es
aztis engedgye megh, hogy ez en keues munkam, à mellyet leg h in-
kab te keduedert vettem vala magamra, nem csak te neked, hanem
egyeb hazassaghibeli fő embereknek is nagy hasznokra lehessen. Ir-

tam Comaromban Giümölcs oltó bodog Aszon nap taiban.

1610. esztendőben.

AZ

AZ MARCVS AVRELIVS CSASZAR-

nak rövid sommaba foglalhatot eleje.

Arcus Aurelius Csafarnak, egy Romai fő Tanacs Ur, az kit Annius Verusnak hittanak, volt az Attya, à mellyel edes egy volt Galéria Faustina a sóny, az ki Adrianus Csafarnak feleséghe volt. Romába fűletet é vilaghra, es ugyan ott nevelketet volt föl az attya hazaban. Gyermekefeghetűl foghua oly ighen gyönörködör à Deaki tudományban es à bölcseseghnek tanusagaban, hogy az fok tanusaghamiat ugyan eghelleghebenis megh kezdet volt immar fogyatkozni, az könyvek felől erőuel űztek niha vadafni, auagy iatek nezni, hogy az tanusagban valo farratsaghtul valaha niegh pihenne, es megh nyugodnek; fok külömb külömb fele Mesteri voltak, mind az Deaki tudományban, s mind pedigh az Göröggh fonak tanusagaban. Azonkeppen ismer à Philosophiabañis fok fő emberek voltak Mesteri, à mellyeknek ő oly nagy tisztelleghet tet, hogy azoknak kepeket aranybol ki öntetuen, az ő maga hazi kapolnaiabarártotta, es az kik azok közül megh holtnak, azoknak koporsóikat kapolnakkal, aldozatokkal, es viragokkal tisztelte fel.

Marcus Aureliust pedigh oly ighen ferette gyermekefeghetűl foghua Adrianus Csafar, az ő csendes elmejeert, es iambot tökelletes erkölcsjeert, hogy nagyob réfre maid ugyan az önnön kebelében nevelte föl, es az attya halala utan Annius Verissimusnak nevezte volt őtet. Nyolcz estendős koraban azt akarta Adrianus Csafar, hogy egyk legyen az Mars Istén Papiai közül, annak utanna pedigh egyeb nagy es miltosaghos tistekreis emelte volt őtet, à mellyekben oly ighen dicsitertessen viselte maghat, hogy annak az Lucius Verusnak halala utan, az mellyet Adrianus Csafar fának fagadot volt, es Csafarnakis neuzet volt, ottan erre kezdette à semét vetni Adrianus, es ezt akarta ostan à helyet fiaua fogadni es Csafarnak neuzeni. De miuel hogy akkor megh csak tizen nyolcz estendős iffiu volt, nem mert az eses Csafar olyan ifsiura oly nagy birodalmar biznia, hanem Antonius Pius, à kinek az Marcus Aurelius attya nennye volt feleséghe, oly ok alat valastotta volt utanna köuetközendő Csafarra, hogy őis ezt à Marcus Aureliust ostan fiaua fogadna, es à leanyat Faustina a sónt neki aduan feleséghűl, holta utan à Csafari fekkbe űltetne. Mely dolgot hiuen megh cselekedek ostan Antonius Pius. Mikor pedigh Marcus

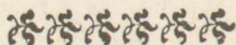
Aurelius Csásár megh erette volna hogy. Antonius Pius ötet fia-
ua fogatta volna, es à Csásári tistre valasztotta volna, inkab kez det
ezen à hiren retteghni, hogy sem mint örülni. Kenstereztetek
azert ketelen az atya hazabul à Csásár palotajaba költözni, de ő
ezen à költözelen egy cseppet sem örüendezet, hanem somorko-
dot inkab. Mikor pedigh az atyafiai es à fő emberek kerdenek,
miert somorkodnek azon à dolgon, à mellyen felette ighen kelle-
ne örülni azt felele nekik, hogy az ki megh gondollya valoba,
mennij sok gond, farratsagh, nyughatatlanlagh, felelem es nyaua-
lya vagy on az fejedelemszegh mellet, ighen estelen ember lehet az,
ha à fejedelemszeghen meghis ket kezzel fogh kapnia. Minek utan-
na immar ötet Antonius Pius Csásár fiaua fogatta volna, es Csa-
sársaghra valasztotta volna, ottan az Romai köslegh kincs tartojaua
teue, az mely tistben ő egy csepnigh sem fuualkodek fel, hanem
az Csásár uduaraban valo fő embereknek, finten oly nagy tistesse-
get tesen vala mint annak elötte, es finten oly meretelessen, es
oly takarekoson el vala, az mint az atya hazanal sokot volt elni.
Minek utanna Adrianus Csásár megh holt volna, ottan Antonius
Pius Csásár ezt az Marcus Aureliust, magaua együt Romai Con-
sulla, fő Polgar mesterre teue, es az követközendő időkben sok
egyebfele miltolaghos tistekre emelé. A mellyek ben mikor jam-
borul es tökellelessen viselte volna maghat, ugy megh kerete à
Csásár, hogy semmi tistet ennek hire nekül senkinek nem adna.
Voltanak mind az ő altal valami irigyi, à mellyek ötet à Csásárnal,
sok hamissan költöt hazugsagokkal akartak be arulni, mint ha ő i-
dő elöt kiuaña maganaka Csásársagot; de az Csásárnak oly megh
hit embere volt Marcus Aurelius, hogy semit effele haborusag in-
dito emberek founak nem akart hinni felöle. Touabba husfő ha-
rom estendeig az Antonius Pius Csásár uduaraban, oly dicseretes-
sen visele magat, hogy annij ideigh soha csak ket ejel sem maradot
à Csásár é nekül az ember nekül. Annak okaert mikor immar lat-
na à Csásár hogy az ő halala oraja el közelgetne, az ő baratit es
tisttartoit elő hiuan, azok elöt az ő Csásári szept, es az Romai
birodalmat erre hagyta testamentomba; es erőssen kére őket,
hogy halala utan ezt az ő kiuansagat, semmikeppen megh ne val-
toztatnak. Mely dolgot hiuen be töltenek à Csásár barati. Mert
mihelt Antonius Pius Csásár megh hala, ottan az egesz Romai ta-
nacs Urak köszönszeghes akarattul Marcus Aureliust à Csásári szept-
ben

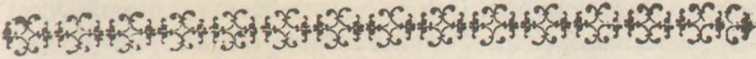
ben ültetek, es az Romai birodalmot hatalma ala vetek. Holot ez à Csafar halhatatlan dolgot cselekedek. Mert mihelt Romai Csafarra lön, ottan Lucius Ceionius, annak az Lucius Verusnak fiat, à mellyet annak elötte Adrianus Csafar fianak fogadot vala, es ő maga utan az Csafari meltosagha fogadot vala, Marcus Aurelius, ebbe à Csafari birodalomba tarsul veue maganak, es igy akkor kezd legh elsőben az Romai birodalmot egyfiser l' mind ket Csafar birni. Bizonyara nagy dicseretes termefetnek es mertekletes elmenek iele volt ez. Mert az mikeppen à Magyarok közt pelda beszedben mondyak, ket fiablya sem fér egy hiuelbe, l' ket Gargyan sem uralkodhatik egy Calastromba, es oly ighen nem fienned az fejedelemség tarsot, hogy gyakorta az egyedül valo fejedelemségnek okaert à fiak meg öltek az attyokat. De ez à jeles Csafar, az emberi nemzetnek effele vetkes indulattyat megh gyözuen, megh mutata ezzel az ő cselekedetiuel, hogy az fejedelemségben valo tarsafagot nem az emberi okossag veti meg, hanem az megh veset es fel fualkodot emberi termefet gyűlöli. Annak felette a-zertis-cselekette, hogy ez à Lucius Cejonius-ötet az Csafari tistnek terheben seghitene, es ő magha Marcus Aurelius annyual inkább ra adhatna magat az bölcsefegnek tanusagara. Mert azt mondgyak felöle, hogy mikor finten Csafar voltis, soha nem segyenlette tanusagnak okaert az ő mesteréhez menni, hanem még akkoris gyakorta halgatta az ő Mesterenek Sextus Baotusnak lezkejer, annak felette az Hermogenes ekessen szollasul irt könyueitis ő őmest halgatta mikor magyaraztak. Azzal pedigh az Lucius Ceioniusal, à kit maganak à Csafari birodalomban tarsul vett volt, még az ő magha neuertis közlötte à Csafar, es Lucius Antonius Verusnak neuzte, es hogy inkább io tetemennyueuel magához kapcsolhatna, az őnnön leanyat Lucilla asont ada neki hazas tarsul. De miuel hogy egy Vologæsus neuő Scythiai Kiraly à Romaiak ellen Armeniaban hadat inditot volt, à menyegző elöt ketelen à Csafarnak, Lucius Csafart az ő tarsat sereggel Vologæsus Kiraly ellen kellett küldeni. Holot mikor Vologæsus Lucius Csafar megh gyözte volna, nagy dicőséggel visha iöue Romaban, es Marcus Aurelius Csafarral együt nagy kefűlletes gyözedelmes pompaul vitete magat az Capitoliumba valo Iupiter templomaba. Egyeb hadokis erközet volt mind Egyptusban, l' mind pedigh Spaniol orsagban, de azokat csak valasztot fő Capitanyok által csend-

desítek le. Ennek utanna mind ezeknekis legh nagyob, es legh veszedelmesh hadok érkezek az Marcomanusok ellen, es sok egyéb ezek felé lako nemzetsegek ellen, az kik mind Pannoniat (az melyet mostan Magyar orszagnak hiunk) s' mind Illyriat ifonyuképpen puszttyak vala. Ezek ellen mind az ket Csasar közönfeghes akarattul nagy sereggel Olasz orszagból Illyria es Pannonia fele iöue, holot à Duna vize mellet à Szafokat kemennyen megh verék, es az Pannoniabelieket az oknak rabfagabúl megh mentek. Mikor pedig immar mind az ket Csasar az had utan Roma fele indultak volna, Lucius Csasart, à ki egy sekerben ül vala Marcus Aurelius Csasarral, à gutta megh úte es sörnyű halalt hala. Ennek testét Marcus Aurelius Romaba vitere, es felette nagy tisztességgel temettete. Lucius Verus Csasar halala utan ostan csak ő maga Marcus Aurelius egyedül vifele à Csasari meltsagot. Nem sokat nyughatek pedig az hadak miat, mert ismet Nemet orszagh tajan az Quadusok, egyéb sok vad nemzetsegekkel egyyüt az Romaiak orszagit es tartomanijt pusztitani kezdék. Kerelen azért Marcus Aureliusnak hadat kelte vifelni, es ezek ellen kellettök iöni. Az kik ellen mikor harczolna, még mas gondgya érkezek, miuel hogy Faustina Augusta az Csasar feleseghe, latuan mind az Lucius Csasar halalat, s' mind pedig az ő Uranak erötlen allapattyar, fél vála ezen hogy idő elöt az Ura à Csasar ez vilaghbúl ki ne mulnek, es ő ostan mind à fiaual egyyüt à Csasari sekbúl mas ideghen Csasartúl ki ne üzetnek. Annak okaert egy Cassius neuó fő embert, à ki à Csasar kepebe Syria orszagot biria vala, köuetek es leuelek altaltitkon arra kézde à gonos asony allat ingerleni, hogy az Ura ellen haddal iöne, es az Romai birodalmat maganak foglalna. Engede ez az eskelen ember à gonos asony Istentelen tanacsanak, de gonosul iara miatta. Mert mikor Marcus Aurelius azt megh ettette volna, az Nemet orszagbelj hadat felbe hagyuan eleiben mene, à ki mar Syriat es Thracianak nagyob refet birodalma alá haituan, Roma fele közelget vala. Mely dolgot mikor az Cassius vitezi közúl nimelleyek eskembe vettek volna, ottan megh banak, hogy ez az ember illyen iambor Csasar ellen hadat inditot, es mikor ingyen sem velne Cassius levagak, es à fejet à Csasarnak vivek aiandekon. A Csasar bána hogy illy gorombaul, cselekedet vol-

na az a fő ember, és annak fejet el temettetuen levelet írá az Ro-
mai tanács Uraknak, a mellében azt kéri vala tőlök, hogy lenkit
azok közül a tanács Urak közül meg ne ölettenek, az kik
Cassiushoz partoltak volt, mert nem akarta hogy az ő Császártá-
nak ideje valamely tanács Urnak ki öntöt verene és halálával főr-
tözze be. Annak fölötté azokatis az országokat a mellyek a Csa-
sártul Cassius melle partoltak vala kegyelmessen oltalma alá véue,
és minden vetkeket meg bocsáta. Innet mikor a felelegeuel eg-
gyút haza iőne az az aszony allat testi betegleghe miat auagy az ő
bolondfagan valo banattyá miat az uton meg hala. Mellyet Mar-
cus Császár nagy tisztelleggel Romába vitete, mintha ugyan semmit
nem vétet volna ellene, és az tanácsul levele által azt kere, hogy
ezt az ő feleleget az Isten aszonyok köze sámlalna, és ennek mint
valami Isten aszonnak tisztelleghe re templomot építene. Mikor
immar az Cassiusúl indittatott háborúságot lecsendesítette volna,
ismet Nemet országba a Quadusok ellen vísa tere, azon vala pe-
digh immar, hogy azoknak tudomannyokatis a Romai birodalom
ala vetne, és ő magha kepebe sereggel egy Romai fő fejedelmet
hadná nálak, a ki őket sáiokon tartána. De nem vihete véghez
sándekeát. Mert mikor immar sok háduifelek közöt és hábo-
ruk közöt tizen nyolcz estendeigh víselte volna a Császári melto-
ságot, ugyan ott Nemet ország tájan betegleghe esek, és az etel-
tül maghat meg tartoztatuan, sábad akarattyá sárint ebel őle
meg maghat. Het nap fekűek betegh agyában, és a fiat Com-
modus Császárt magához híuattan, azon kere, hogy addegh Ro-
mába ne menne migh az Quadusok ellen valo hadat véghez nem
vinne. Fel fogada neki a sá, de nem álla meg, hanem rövid időn
Romába vísá teruen, az attya jámbor eleterül el felelkezek, és
egy kezde magat víselni, hogy kegyetlenlegueuel, estelen maga ví-
seleseuel, és sáitalan fertelmes eleteuel, mind amaz kegyetlen Ne-
ro Császárt, s' mind egyeb Istentelen fejedelmeket meg hal-
ládná. Sokan mondgyak hogy ezt Faustina nem Marcus Au-
relius Császártul fogatta volt mehebe, hanem valami egy affé-
le tragar el vetet embertül, a ki a Comædiákban a kófs-
segh elöt, sábyauál hárczolt egyebekkel a Romai kófs-
segh

fe gyönörűséghejert. Mert oly faitalan életű afonnak irjak hogy
 nem csak à fő emberekkel fertelmeskedet, hanem megh effele el
 vetet ala valo emberekkelis vetkezet. Ezt latuan à Csaſar barati
 gyakorta intettek à Csaſart, hogy vagy megh óleſſe vagy magatul
 el űzze, de azt felelte nekik, hogy nem illik az feleſeget ember-
 nek el űzni, es az feleſegeuel adot jegy ruhat megh tartani. Ezt pe-
 digh azert mondotta hogy Antonius Pius Csaſar, az ó leanyaual
 Faſtina afonnyal egyyút atta volt az Romai birodalmat Marcus
 Antoniuſnak. Nem akarta azert à jambor Csaſar az Csaſari biro-
 dalmat megh tartuan à feleſeget vagy megh óletni, vagy el űzni
 tôle, hanem bekeuel ſenuette, es à mennyre lehetet tôle takargat-
 ta annak vetkeit. Ugy annira hogy mikor yalami leueleket vitte-
 nek volna nekie, à mellyekben Faſtina Caſſiuſt à Csaſar ellen va-
 lo partolaſtra ingerli volt, nem akarta à jambor Csaſar el oluafni,
 hanem à tüzbe vetette es megh egette. Annak felette halala utan,
 az mint oda föl megh mondam, nem csak nagy tiſteſſeggel temet-
 tette, hanem mint valami Iſten afonnak ugyan templomotis epet-
 teret tiſteſſeghere. Az ó birodalma alat valo emberekhezis fölöt-
 te kegyelmes fejedelem volt. Mikor az Marcomanufok ellen ha-
 dat gyóitene, nem volt annij penze tarhazaban hogy az vitezek fi-
 zetelere elegend lehetne. De mind az által az ó birodalma alat valo
 varafokat es orſzagokat, nem akarta uy adoual terhelni, hanem az
 ónnön magha ezűſt es arany morhait, draga ruhait, gyöngyeit, es
 draga kőuceit vitette à piaczra, es azokat adatra el, hogy az had vi-
 ſeleſtre elegendendő kölcfefege lehetne. Bizonyara pogan fejede-
 lemben halhatatlan kegyelmefſegh, à mellyet mindnyajan inkab
 csodálhatunk, hogy ſem mint meltan dicsirhetünk. A nyomorult
 emberek törüenyeketis felötte ſorgalmatoſſan ó maga megh viſ-
 galta es megh hanta vetette. Ha mikor valami gonofſteuó ember-
 re halalos ſententiat kellett mondani, azt ó mindenkor könyebi-
 tette inkab, hogy ſem mint az gonofſteuó ember vetke erdemlet-
 te volna. Vegezetre ugy viſelte magat hogy ha ſinten vallafaban
 pogan voltis, de mind azon által ioſagos cselekedetiuel, es tőkelle-
 tes iamborſagaual fok kőróſtyen fejedelmeket megh gyózőt. Mi-
 nek okaert halala utan, ottan az Romai tanács Urak közönſeghes
 akaratbul, miuel hogy ókis poganyok voltanak, az ó Iſtenek kőze
 ſamlálak, Iſtennek neuezek, es templomotis epitettének tiſteſ-
 ſeghere.

EZ KEONTV ELSEO RESZE-
NEK REOVID SOMMAIA.

Az hazaságnak miltságáról, melynek tarsasága mint szinte hogy az közönseges rendbeli emberek közt szabad akarattok szerent valo, azonkeppen az feiedelmek közöt es az feiedelmek után valo fő emberek közöt szüksegesnek lattatik.

Z vilagon semmi oly természet szerent valo tarsaságh es baratságh nem talatathatik, mint az ferfinak es az aszony embernek hazaságbelj állapotban valo tarsaságok, miuel hogy egyebféle tarsaságoknak az my szabad akaratunk oka, de az hazaságbelj kötelesegnek mind az mj akaratunk, smind pedigh az szüksegh oka. Hon talál è vilagon oly kegyetlen oroszlanokat, oly mirges kigiotkat, oly vét somiuhozo parducokat, à kik szaporodásnak okaert az ő rendeken valo nősten vadakkal estendőben mennél aláb egzer egybe nem tarsalkodnának. Mert efféle oktalan vadakba ha szinte okoságh nincsenis, de mind az által à természet kinek kinek beléie oltotta az ő rendén valo oktalan állatok szaporitásának kiűásághat. Es abba azok megh halaggyák az embereket, hogy mikor ő közülők à nősten barom à mehébe magot fogad, soha mind addégh sem bocsattya magához az him vadat, valamigh az ő magzattyat ki nem szűlj es fel nem neueli.

Touabbá, ez vilagon valo emberek nemzetsegekben, nyeluekben, természetekben, törvényekben es abrazatokba sokat külömböznek egymastol; de mind az által abba mindnyaian egygetertenek, hogy csak egyféle nemzetseghis oly ő köztök nem talatatik, az mely az hazaságbelj állapotat nem iauallaná, es helyén nem hadná.

Az szent iras tanyt arra minket, hogy semmiféle reghib dolgh nem talatatik az hazaságbelj állapotnál. Mert à mely nap az első ember è vilagra teremtetet, vgyan azon nap az lsten ő neki

Paradicsőba hazas társot adot. Mind à Görőghők kőfűl, smind pedig à Deákok kőfűl valo reghi bős emberek sok szép irafokkal dicsírték es magasztátrak à fient hazasfagbelj állapotát; de mind az által soha anny dicsíretes dolgokat affelől nem írhattanak, à mellyekkel az Isten fient valo hazasfaghot erdeme fient dicsírtették volna. My az hasontalamb dolgokat hatra hagyuan, csak azokat hófuk it elő, à mellyék zűkfegefb dolgoknák láttatnak lennj. Annak okaert azt monhattiuk, hogy az hazasfagbelj ezes emberek kiualtkeppen őt ighen nagy hasnot várhatnak az fient hazasfagbelj tarsalágból.

Legh első hasna az hazasfagnak az, hogy az atyagnák anyagnak emlekezétek az ő gyermekékbe, à mellyéket holtok vtan è vilagon hadnák, megh marad. Mert à Pythagoras mondása fient, nem mondhattiuk miltan hogy vénkoraba afféle ember tellyesfaggal megh hallyon, à mely halála vtan maradékát haggya ez vilagon; hanem inkab azt mondhattiuk, hogy az ő gyermekibén az ven atyák anyák ífmet megh ífriadnak; miuel hogy mind az őnnön testéknek egy réfiet, smind emlekezéteket marhaiokkal egyetembe az ő gyermekire haggják örökfegűl. Mint finte hogy à mint kozönfeges pelda beszédbe mondják à kenyér minden etkeknél iob izű; azonkeppen embernek gyermekéhez valo fienteteti minden egyebféle zereteteknél gyönyörufegesb es dragab. Hogy ha niha az atyák az ő fiokhoz keminyeknek mutattják magokat, azt nem gyűlöfegből, hanem inkab fientetéből cselekefik, à mely fientetet az atyáktól azt kiuannya, hogy semmiféle vetket es gonoz erkőcsőt az ő fiokba el ne fientueggyenek.

Nem csak az emberek, à kiknek Isten okofsagot adot, es nem csak az oktalan barmok, hanem még az erdej csőmőtek es előfákis rehetfegek fient ő magokat otalmazni, es faporitanj igyekezik. Innet vagion az, hogy minek előtte az ő giűmőcsők megh eriek, annak előtte magot oltanak beleiek, à mely magról ífmet az ő rendeken valo csőmőtek es elő fak el faporod halsanak. Miuel hogy pedig az emberek à természet vezérlese fient ő magoknák eltekben dicsőfeghet, f' holtok vtan io emlekezéteket kiuannak, azt mondő hogy à dicsőfeghet iofaghos cselekedetekkel es dicsíretes dolgokkal talallyák megh, de az ő io emlekezéteket soholiobban nem hagyhattiák, mint az őnnön hazas tarsoktól fűletet iambor magzattýokban es fiokban. Mert à mely fiak

paraznaságból büntetnek, azok, mint fínté hogy bűnbe fogantatnak, azonképpen nagy nyaualyákkal neueltetnek fel.

Mafodik hazna à hazaságnak az, hogy az förtelmes es paraszna életnek vndokfagatoí az tőkellertes iambor embereket megh otalmazza. Mely dolgot bizonyára nem keuefre kel bõcsülennünk Mert à paraszna es fajtalan eletű embereket, nem csak à kereztyenj hiten valo nepek famlallyák à förtelmes bűnös emberek közzé, hanem még az hitetlen poganyokis tiztesseghe vezet latroknak rartyák. Amaz Athenasbelj Solon neuõ Pogany bõcs, à ki annak à varosnak ieles törueyékent rendelt volt, keminyen megh parancsolta volt, hogy az õ birodalma alatt valo emberek hazaságban elnének, es hogy à fajtalan paraszna életet forgalmatoson eltaustatnák. Annak felette hogy az fajtalan eletől az embereket inkább el rettentherné, azt parancsolta volt, hogy afféle emberek, à kik à fíent hazaságh törueye kiuól parasznaságbul fületnének, az eghez varosnak közönseghes rabiaj lennének. Az Romajjak pedigh, miuel hogy mindenféle dolgokba igen ehesek es igen okosok voltanak, az tisenkét tablakra iratot törueyek között eggykkel keminyen megh parancsolták volt, hogy afféle magzat az õ attyátul marat marhanak örököse ne lehetne, à mely etvilagra à hazaságh törueye kiuól fületet volna.

Amaz nemes es hires neues Aeschines neuõ Görõgh Orator, mikor Athenas varosabol fankiuettretuén Rhodus figetébe ment volna, semmi dologban annyt nem faradot mint abba, hogy az Rhodusbelj emberekkel el hitetherné azt, hogy az hazaságh törueye ellen valo förtelmes eletet el hagyuan, megh hazafodnának. Mert azok közül à pogany emberek közül csak azok foktak volt megh hazafodni, à kik az sokaságh között birak voltanak, es à kóseggnek gögiokat viselték. Cicero egy leuelébe azt iria, hogy az à Marcus Porcius Cato, az kj à Romaj tanacs vrak között legh főb tanacs Vr volt, nem fíenuette hogy egy Rufus neuõ fő ember à Romaj louagos rendén valo vitefieknek fő Kapitanyok lehessen, miuel hogy ez az ember, azt à io hirt neuét, à mellyet magának vitezsegeuel nyert, volt, az hazaságh törueye ellen valo fajtalan eleteuel megh homaliositotra volt es be mocsokoltavolt. Mikor pedigh à Romaj tanach vrak közönseges akaratbol ezt à Rufust ar-
ta à tífítre akarnák emelni, Cato egyedül ellenek allot, es azt

mondotta, hogy ő soha nem szenuedi azt, hogy oly ember legyen à Romajlouagos renden valo vitezeknek fő kapitannya, à ki nem akaruán megh hazafodni, az hazafsagh törnye kiuól akar faitalan eletbe elnj.

Annak okaert latuán azt, hogy ezek az baluanyozo pogany emberek ily igen megh böcsüluén az hazafsagot, oly igen gyüöltek, es oly keminyen megh büntették az hazafsagh törnye ellen valo faitalan es fertelmes eletet; bizonyára az en itiletem szarent, inkáb illik à keresztényekhez, es à Christus veréuel megh valtatot hiuekhez, hogy ebben à dologbá okosbak legienek, es hogy efféle vndok elettol magokat megh otalmazuán az hazafsagh törnye ellen valo förtelmesegetöl iszonyodgianak. Mert à poganyok efféle vetkek miat egyebtöl nem féltenek hanen csak ez vilaghi gyalazattol, de az köesztény embernek è vilaghi gyalazattia felet, az örökké valo kinoktolis kel feline. Bizonyára, miuel hogy az emberi nemzetnek szaporodása szükfeghes, es miuel hogy mindennap lattiuk mely fok embereken gyözedelmet vegyen az fajtalan eletre valo indulat, fokkal iob embernek feleleghet vennj, es azzal megh elegheduén hazanepének gongiát vitelni, hogy semint az hazafsagh törnye ellen valo fertelmes elet miat mind marháiat el tikozlani, smind pedigh tiztelsegében megh kissebeduén lelkj ismeretétis efféle vndok vetekkel megh fertenj. Mert gyakorta történik, hogy à fő emberek annij pinzt es marhát tikozlanak el afféle tiztátalan semelyekre, à mellyekkel faitalanul elnek, hogy ha megh hazafodnának mind felefegeket smind gyermekeket szabadon el tarthatnák véle.

Harmadik haszna az hazafsagbelj állapotnak az à dicsiretes, es gyönyörűfeghes tarsasagh, à mely à hazafsagbelj emberek közöt fokot lennj. Az reghi Philosophusok mikor nyluán megh akarták magyarázni mi legien az ember, azt mondták hogy oly lelkas állat, à mely természeti szerent à tiztelseghehs tarsasagot es nyaiasagot szeretj. Honnat az köuetkőzik, hogy à mely ember csak az egiedül valo lakást feretj, es egiebek tarsasagától fut, annak késketelen morkeduúnek es keduetlennek kel lennj. Az embereken kiuniuk az felid természetet es csendes elmét, l' egyebféle oktalan allatokban ugian azont dicsirni szoktuk, mert à
mely

mely abrakot az erkőcsös barmokra, es à vad természetű embe-
rekre költünk, azt csak heaba vesztjük el.

Ezt én afféle vandor emberek ellen mondom, à kik semmi
bizonyos életnek rendére nem aggyák magokat, hanem egész ne-
gjuen auagy ötuen esztendő's korokigh, az hazaságbelj állapotol
à vegre futnak, hogy tellyes életekben nagjod szabadsággal he-
uerhessenek à fajtalan életbe es à vetkek vndokfágába. Felette
rut, es lelkj ismeret ellen valo dologh, hogy soha vehét nem erik
annak à gondolatnak, à mellyel az ő eleteknek bizonyos allapat-
tyárol es rendérőlakarnak vegezni; vgy annijra, hogy soha nem
tudhattyák mely felé kellesek hailaniok, ha feleseknekül ellye-
neké, auagy inkább megh házasoggyanak, es ha kilso renden valo
allapatban kelleseké maradniok, auagy hogy inkább az egyházi al-
lapatra es rendre aggyák magokat; hanem szinte vgy köuetik az
ő fajtalan kiuanfaghinak indulatit, à mint à rakottya fák szok-
ták köuetni à folyo vizek arkait.

Semmiféle tarsaságh szenteb es dicsiretesb ez vilagon nem
lehet, az Isten törünye berent valo hazaságbelj emberek tarsasá-
ganál, főkeppen ha az ferfi iambor es tőkelleter asfont vót fele-
legül. Mert az hiu es nemes természetű aszony állat; az ő vranak
mindenféle nyaualyaiat megh könnyebbitj, es engedelmességuel
ötet vgyá megh erőfíti. Mikor az hazaságba mind az aszony állat
tisztelleges erkőcsű, smind pedigh az ferfi eses ember, melto do-
logh hogy azok igaz szeretettel kapcsoltsanak egybe. Mert
miuel hogy afféle emberek közöt semmi gianoságh nincsen, es
miuel hogy nekik közönsleges magzattiok vagion, lehetetlen do-
logh hogy egjmasfal felette nagy szeretetbe es bekefegbe ne ellye-
nek. Bizonyara à mint mind könyuek oluafasából, smind pedigh
látasombol hallásombol eszembe vöttem, à mely házas emberek
egymas közöt szeretettel alkosnak, azok nem csak io hazas-
ságbelj szemelieknek mondatnak, hanem vgian szent emberek-
nekis itiltetnek. Mert oly nagy terhek vannak az hazaságbelj al-
lapatban, hogy valakik azokat bekéuel es szeretettel viselik, azok
bizonyára mindnyaian nagy dicsiretre miltoknak itiltetnek.

Csopa külömb itiletet kel azok felől à szemelyek felől ten-
nünk, à kik az hazaságbelj kötelefegbe szerencsetlenül ta-

laltanak egymásra. Mert ezeknek eleteket nem fient emberek tarfalaganak, hanem az őrdögök barátágnak es giőlekefietinek neuezhettiük. A ferfi à mely gonoz feleslegre talalt, bator ollyá tarcsa, mint ha az Pokol az ő hazaba volna, mert az pokolbelj őrdögöknel gonofabbaknak itilem én ez vilagon valo gonoz afony allatokat, miuel hogy azok pokolba csak à gonozokat gyótrik; de à gonoz afony allatok ez vilagon mind à iokat smind à gonofokat egy arant kinozzák.

De hogy az el kezdet bezedemet veghez vigiem, azt mondom hogy à tőkelltes hazafagbélj ferfiak es tőkelltes afony allatok közöt az hazafagbelj állapotban tőkelltes es alhatatos feretret fokot lennj, vgy annyra, hogy semmiféle emberek közt oly barátlagh nem talaltathatik, a mely efféle hazafagbelj emberek tarfalagahoz es barátlagahoz hasonlatos lehetne. Mert egiebféle barátink ha mostan feretnek bennünket, ismet egy keués idő mul-ua gyűlölnj fognak; ha ielen letünkbe es fiemünk elöt io akaróink, tauol letünkbe es hatunk meghé megh vetnek: ha valaha fiép fioual törölgetnek, mafor megh ismet fiidalmazofokkal es gyalazafokkal megh fertenek; vegezetre egiebféle barátink az my io zerencsenknek ideien csak nem megh nyalnak, s ferencserlensegünknek ideien megh ismet hatra vetnek es el hadnak. Mely dologh az iambor es tőkelltes hazas emberek közöt soha nem törtetik, miuel hogy azok mind hazoknál s, mind hazokon kiuól, mind io ferencseiek ideie s mind ferencserlensegekbe, mind gazdagfagokbá s mind seghinysegekbe, mind ielen letelekbe, s mind tauol voltokba egyút túrnek fienuednek, es egymást tifta fiuból feretik, soha egymást el nem hagyják es hatra nem vetik. Mert az Isten ferent valo hazafagbelj tőkelltes embereknek, vgy kel egymást feretniek, hogy ha egyknek à farka kezd fajnia, à mafiknak azt az ő hazastarfa fajdalmat ottan à giomraba es à fiuebe kell erzenie.

Negiedik hafna az hazafagbelj állapotnak az, hogy az hazafagbelj tőkelltes iambor emberek nagio bősülletbe es meltofagba vannak ez vilagon, hogy semmint afféle nőtelen emberek, à kik egyhafi rendre sem aggyák magokat, es mind az által megh hazafodni nem akarnak, hanem az hazafagbelj állapot kiuól biftontalan fiemeliek vtan iarnak, es azokkal faitalankodnak. Regen-

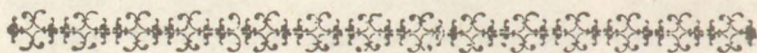
ten fok ieles törüeniek voltak, az mellyeket az hazafszagbelj emberek keduekert rendeltének volt a reghi fő ezes emberek. Mert az a Phoroneus neuű feiedelem, a mely az Aegyptusbelj embereknek törüint szabot volt, keminyen megh paroncsolta volt azt, hogy csak egy nőtelen ember se emeltetnék az kőszegnek birodalmára valo tiztekre. Mert azt mondotta, hogy toszul viselj az gongiát a kőszegnek a ki nem tanulta volna gongiát viselni az ő haza nepének. Amaz Salaminiabelj Soló feiedelem, azokba a törüiniekbe, a mellyeket az Athenas varosbelj embereknek szabot volt, megh paroncsolta volt, hogy az varosbelj emberek szabad akarattyok szarent hazafszodnának megh, de azok az hadnagiok es Capitanyok, a kik a szeregnek gongiokat viselnék, vgian kin szeritetnének megh hazafszodnia. Mert azt tartotta, hogy afféle embereknek, a kik az hazafszagbelj állapot kiuól tiztaralá szemelyek vtá foktanak iarnia, ritkan foktanak az Istenek gyözedelmet engedni.

Plinius egy leuelébe igen megh feddi egy Falko neuű barattyát, hogy nőtelen állapotba elne, es azt hozza peldaul elő hogy a reghi Romaijak törüinnyel keminyen megh parancsoltak volt azt, hogy sem az egez Romaj birodalomnak fő feiedelme, sem itilő birafia, sem kincs tartoia, sem pedigh az louaghi renden valo vitezeknek fő Capitannya oly ember ne lehetne, a ki a nőtelen iffiak fokafok szarent felelegnek ül elne. Mert azt mondotrák, hogy a mely szerfiának othon sem felelégebe sem gyermeke nem volna, annak semmi birodalomra valo meltosága nem lehetne a kőszeg közöt.

Plutarchus abban a könybe, a mellyet az hazafszagbelj állapotnak dicsiretiről irt, azt befelli hogy az Romaj poganisag Papiaj szemikeppen nem szenuették azt, hogy az nőtelen iffiak az Istenek templomaba le ülhetnének, hanem mind azoknak, szimind pedigh az őszuegy embereknek térden alua kellett imatkozniok. De az hazafszagbelj embereknek megh engedték hogy auagy le úlué auagy megh tamazkodua imatkozsnának. Plinius ismet egy Fabatus neuű barattiahoz irt leuelébe azt iria, hogy Augustus Csasar oly nagy böcsülletbe tartotta az hazafszagbelj embereket, hogy semmikeppen nem szenuette azt, hogy ő véle szen alua szollanának, hanem szeket tétetet alaiok, es le últette őket, s, a nőtelen iffiak ala pedigh sem szeket nem tétetet, sem

fem pedigh le nem ültette őket, hanem fen álua kellett à csásfarral szállaniok.

Aztis iria vgian azon könybe Plutarchus, hogy mikor Corinthus varosában többen volnának afféle emberek, à kik az hazafságh tőrüenye ellen tiszátalan szemelieket tartottanak házoknál, hogy semmint azok, à kik hazafsagbelj állapotban tiztességesen eltenek, tőrüinnyel keményen megh parancsolták volt hogy afféle embereket holtok vtán senkj el ne merne temetnj, à kiknek eltekbe felesegék nem löt volna, es az hazafsagnak tőrüinye tzerent magzattyok nem születet volna.

M A S O D I K R E S Z E.

Töb haznai szam laltatnak it elő a szent hazafságnak, es az mutatattik megh, hogy az hazafsaght által gyakorta ellensegébőlis ember magának tarsokat es barátokat szerezhet.

Zek azért à dolgok, es egiebféle példák, à mellyeket most elő nem akarok hozni, nijluan megh mutatják mely nagy haszna es miltosága ligyen à szent hazafsagnak mind az tiztta lelkj ismerettel valo életre, s' mind pedigh embernek tiztességes io hirére neuére. Mert hogy igazán megh mongiam, az hazas embernek semmi oka nem lehet az faitalan es buia életre, hanem inkább fok alkolmatosfága es moggya vagion az ő miltoságának es tiztességenek őregbitélere. Nem tagadhattiuk azt, hogy gyakorta nagy költségenbe ne állyon embernek az hazafságh, es ímet gyakorta nagy nyaualyáiok ne ligien az hazafsagbelj embereknek az ő gyermeki fel neuelésébe; de aztis megh kel vallanunk, hogy az mely embernek iambor es tőkellertes afzony feleseghe vagion, az mind marhaiában giarapodik, smind pedigh tiztességenben neuckedik. Mert az kősségh dol.

R E S Z E.

dolgaiban többet szoktak az emberek afféle ferfiakhoz bísnia, a kiknek hazaságból sületet gyermekj vannak körülle, hogy semmint azokhoz a kik vének, es csak estendőkkal terhesek.

Eörodók hasna a sient hazaságnak az, hogy gyakorta az emberek a sient hazaságh által ellenfegekkel megh bekelenek, es ismet megh baratkóznak. Oly igen hajlandok è vilaghi emberek a gonofságra, es oly sörghalmatosok a magok hasna keresésebe, hogy igen keuesen talaltathatnak oly emberek, a kik ez vilagdn egiebekkel haboruságnakül es visauonasnekül bekeségben elheseznek. Mert oly veset elméük vagiunk, hogy ahol ezer modunk talalkozik az öse vezesre es az my felebaratinkal valo haboruságra, ot aligh talalhatunk csak valami keues alkolmatofsagotis az megh bekelesre, es az el bomlot baratságnak helyere allatafara. Annak okaert miuel hogy az emberek természetek sferent ily magok sferetök, ily marha kiuanok es ily veset erköcsük, nem csodalom en, hogy ö nekiek ily keues barattyok vagion, hanem azon csodalkozom inkább, hogy sokkalis töb ellenfegek nincsen. Mert ahol egy kis nyeresegre valakinek valami keues reminséghe kezd lennj, ottan hatra vetj mind barátyt smind atyafait inkább, hogy semmint azt keze közül ki bocsássa. Annak felette Istenétis el feleituén, lelki ismeretit megh sérti, es semtelenül csak azon vagion, hogy magának haznalhasson, ha sinter felebarattyának kaart tefenis.

Micsoda baratságh lehet két keuély ember közöt, a kik közül eggyk a masikat mindenbe megh akaria haladni, es eggyk sem akar a masiknak engedni? Micsoda baratságh lehet két irigy ember közöt, a kik egymás sferencsien es ölemenetelen irigykednek, es a kik mindenkör egymásra törnek? Micsoda társaságh lehet két fösüeny es gazdaságh sromiuhozo emberek közöt, a kik közül eggyk soha semmit nem mer költeni, s a masik pedig soha semmi gasdaságnak gyütésüel es keresésüel megh nem akar elegedni? Akár mely sokat oluafsunk, lasunk, halliunk, es akár mely sokat proballiunkis, de soha senkit nem lathatunk es nem ismerhetünk ollyat, a kinek soha semmi ellenfege nem löt volna. Mert az emberek auagy iamborok, auagy hogy gonoszok, es iambor talanak: ha gonosok es iambortalanak, azokat a iamborok

MASODIK

mindenkor gyűlölnj szokták, s' ha pedig iamborok es tókelleres Istenfelő emberek, ismet azokat az gonoz Istentelen emberek mind unralan haborgattiák, es üldözik.

Az reghi Philosophusok sok időt töltöttek el, sok pinzt költöttek, es gyakorta keufetis aluttak, mikor modot kerestének benne, à mellyel az egybe veszet es egybe haborodot embereket egymas közöt könnyen ismet megh bekeltetetnék. A kik közül nimelleyek azt mondották hogy az haborusagh tűzének, ki oltására legh iob es legh alkotatosb volna az hozzu idő; miuel hogy időuel soh dolgok le csendesednek, à mellyeknek az emberj okoságh semmi oruolsaghot nem talalhatot. Nimelleyek ismet azt mondták, hogy könnyebben semmiféle mod által ember ellenseghiuel megh nem bekelhetik, mint adományaua es aiandék adasáua, miuel hogy az penz nem csak az lagy fiuú es asony allar természetű embereket győzi megh, hanem annak felette még az kietlen kemény köziklakotis el szokta hasogatnj es rontanj. Nimelleyek ismet azt itilték legh iob dolognak, hogy ember io akaro barati által kérne bekefeget az ő ellenseghitől; miuel hogy à semermes es nemes természetű emberek mikor ő nekiek valaki penzt ad aiandokon, el szoktak pirulnj, de az iambor emberek keresere ottan megh szoktak lagiulnj, es az ő ellensegekkel ottan könnyen megh szoktának bekellenj.

De ha minden bekefeget szerzesre valo modokat es eszközköt iol megh gondolunk es iol megh naniunk vetünk magunkba, semmiféle mod, es semmiféle eszköziob nem talaltathatik az egybe haborodot emberek megh bekeltetésére, mint a fent hazasagh. Mert az hazasaghi sentsegek oly nagy ereie vagion, hogy az, nimely emberek közöt vy baratsagot ferez, s' nimely emberek közöt az vizza vonast ki gyomlaluán, az fel bomlot baratsagot megh ismet helyére hozza. Valamig Julius Csasar közt, à Nagy Pompeius ipa közt, es Nagy Pompeius közt à fogorságh tartot, mind addégh sem indult semmi haborusagh közörtök. De minek vtanna Nagy Pompeius az ő feleségetől Iulia asfontul, à mely Julius Csasar leánya vala, à miat el valek, hogy az az ason az ő magzattyat meheből idő előtt el vetette volna, ottan oly megh mondhatat-

haratlan nagy gyűlöségnek es ellenkedesnek tífse gheriede fel azok között a két fő emberek között, hogy annak vtanna vgian izonyu es rettenetes hadra kelne a dologh, a mely had miat Nagy Pompeiufis el veszté életét, s Julius Csafaris kegyetlen halallal öleték megh.

Hogy ha regenten az Romaj emberek azokat a sűz leanyokat magoknak feleségül né vötték volna, a kiker az Sabinufok harararul erősbakkal el ragattanak volt, azt tartom bizony, hogy oly ifioniu had tamador volna közöttök, a mely miat vagy a Sabinufoknak kellett volna mind egygh el veszniek, auagy Roma varosanak kellett volna el rontatnj es lemmié lenni. Mert megh eskűttek volt a Sabinufok, hogy ők asert a keptelen dologhert, s hite feiek veszedelméuelis bosut allanának a Romaijakon. De mikor megh ertettek volna, hogy a Romaijak az ő leanyokat magoknak feleségül vötték volna, ottan az haboruságot le csendesítuén egymás között friget útének, es valoba megh baratkosának.

Mi lehet nagio b őzze vezés es nagio b harag annál, az mellyel Isten az Adam vette miat az emberekre megh haragut vala? De mind az által soha nagio b baratságh es snteb tarsalágh nem talaltathatik, mint az emberek között es az Isten között talaltatik az vtan, hogy az Isten fia a seplótelen sűz Marianak, a snt Lelek Isten jegiesenek tíftrasagos meheból, az emberj termeszetet es testet mint valamj jegyes tarsát hozzaia véue, es my erettünk emberré lön. Annak felette az vtan ő maga Christus Vrunkis az menyegzót az ő maga ielen letéuel fel tífrelé es megh sntelé, mikor a vizet borrá váltostata. Nem vgy, a mint, a mostanj időben a snteserlen hazaságbelj, emberek között sokot törtennj, holot nem a viz borrá, hanem a bor sokot vizzé váltosznj.

Nem solunk it a sntesetes emberekről, es az egyhasi sntesekről. Azokatis ki valasztom, a kik az Istenj zolgalatnak okaert Calastromokba rekezkednek, es csak magoknak laknak. Mer tezek é vilaghi hituan testi gyönyörűseget megh

uernén es labok alá tapoduán, oly eletet valasztottanak magoknak, à melybe keuefeb lelki veszedelmek vannak, es à melyben Istennek nagio b aitatofsággal, nagio b szabadfággal es nagio b alkolmatofsággal foglalkozhatnak. Holot az ő testeket es lelkeket, vgy mint valamj elő es kellemetes aldofatul aggyák annak az Istennek, à ki az magas keresztfan aldofatul atta őnnön magat az karhofatra itiltet embereknek valtságaert. Mert nem azt cselekefiek mostan az igaz kereztyenek, à mit regenten à Sidok gjölekezeti cseleketenek. Miuel hogy azok boriuknak es barmoknak veréuel aldofatanak az V r Istennek, de efféle szerzetes emberek fohafkodast, es az emberek bünej miat ki öntetet könyhullatast visnek aldozatul Isten eleibe.

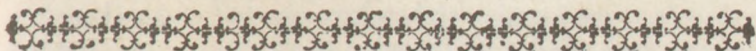
El hagyuán azért es kj valasztuán az Istennek efféle kj valasztot fogait, fűkséges dolognak itelem azt lennj, hogy az kilfő es az vilaghi renderen valo emberek, mikor ideiek vagion rea megh hazafoggyanak, es legh főkeppen à feiedelmek, à kiknek az hazafoggyal belj állapot vgyan fűkséghes. Egyeb renderen valo emberek szabad akarattyok ferent hazafodnak megh, de à feiedelmeket es à feiedelmek vran valo fő embereket à fűkségh kenferiti arra hogy magoknak feleséghet vegyenek ha az ő birodalmok alatt valo nepeknek hafnalj akarnak. Mert à mely feiedelmeknek, nőtelen állapotban eluén gyermekj ninscenek, azok az ő birodalmok alatt valo orszagokat es nepeket felette nagy somorusággal illetik.

Plutarchus egy K őniuébe azt iria, hogy az Lydiabely embereknek vgyan törvények volt az, hogy az feiedelmek, es az feiedelmek vran valo fő tiztblj emberek es birak, kesketelen megh hazafodnának. Mely törvint oly forgalmatoson megh tartottanak ő k, hogy mikor az ő feiedelmek az ő halalok vran oly fiat hattanak ő rő kőfűl az orzagban, à mely immar ideie ferent az orzaghi birodalomra melto lehetet, azt ő k mind addegh sem űtették az attyátul marat kyalij fűékbe, es mind addégh sem engették hogy à feiedelemségbe parancsollyon, valamigh megh nem hazafodot, Az pedigh csodalatosb dologh volt, hogy à mely nap az ő feiedelmek feleséghet megh holt, vgyan azon nap megh fűnt az feiedelmek az ő orzagabelj nepeken valo birodalma, es mind addégh sem tartották azt feiedelmek helyet, valamigh ifmet megh nem

haza-

hazafodot. Hogy ha pedig az feiedelem soká maradot őzuegy állapotban, soká maradot az feiedelemj meltofágnékül es birodalomnékülis.

Miuel hogy az feiedelmek annyra fel magasztalttának, es uly nylyan valo helyre tetetnek, à melyről ökis mindeneket lathatnak, es à mely helybè őtötis egyebek vizontagh szabadó lathattyák, felette igen tartoznak azzal, hogy tizta életben ellyenek, à mellyet ök semmi keppen megh nem cselekedhetnek ha megh nem hazafodnak. Mert mikor az önnön tulaidon faitalan természetek gyözedelmet veszen rajtok, arra kezdnék kinzeritetnj, hogy auagy az ő birodalmok alatt valo tiztesseges állapotbelj emberek felesoghi es leanij vtan iarianak, auagy hogy à tiztátalan helyeken, es à bordely hazakba minden fertelmelsegbe torkigh heuerienek. Mely dologgal mind magokat megh gyalazzák, s' mind felebarattyokat megh kiűsebitik, s' mind pedig önnön magokat veszedelembé eitik.

HARMADIK RESZE.

Midön az Romaj nepek még az Poganyfagnak sötet homalyában heueruén, sem az mennyországbelj bodoghiutalmat nem remenlenék, sem pedig az pokolbelj kinoktól nem felnének, igen el hatalmazot volt ő közöttök ez à gonosz szokás, hogy az emberek közül sokan az hazafagbelj nyaualyákat megh gondoluán, nem akartak megh hazafodnia, hanem testi gyönyörűségnek okaert, valamj alaulo tiztátalan személyeket tartottanak hazoknál, à mellyekkel gonoszúl eltenek. Mely gonosz szokást mikor Augustus Csaszar észébe vót volna, kemény törüénnyel megh paroncsolá, hogy az Romaj nepek közül, à kiknek ideiek es ertekek volna rea, mindniaian megh hazafodnának, es az hazafagnak törüenyesezent talajdon felesegekkel elnének. Mely dologh mikor sokaknak

az Romaj vitézek közül igen suliosnak teczenék, azon kezdének igiekezni, hogy azt a Csaszár törvényét es paranesolattját ereietől megh fosztuán semmié tennék. Ezt latuán a Csaszár egybe biuatá mindniaiokat, es először azokat megh decsiruen, a kik a törüen- nek engeduen megh házasfottanak volt, keményen megh feddi azo- kat, a kik ezt az ő törüenyet semmié akarták tenni. Ez az konyus resze, Dion historikusbol egyebekiől tetetöt ide, nem attol az embertől az ki ez köniuet irta es

szerzette.

Mivel hogy az louagos renden valo Romaj vitézek, nagy igiekezettel akariák vala azt a törüent semmié tenni, a mely a nőtelen es gyermeknekül valo emberek ellen hozatot vala, Octavius Augustus Csaszár azt cselekedé, hogy az nőtelé vitézeket külön seregbe allatá, es ilmet az okatis a kiknek feleségek gyermekek vala, külön csoportba gyűjteté. Es mikor esébe vötte volna hogy sokkal keuefekben volnának azok, a kiknek mind feleségek simind gyermekek volna, hogy semmint azok, a kik az hazasagbelj terhöt futuán nőtelé állapotban elnek vala, felette igé kezde raita bankodni, es illyé keppé kezde legh először az hazasagbelj embereknek füllani.

Tollehet illyen nagy varosban, igen keuefek vattok azokhoz képest, az kik tiztekben el nem akaruán iarni, a mint az ő állapottiok kiuannya, megh hazasodni nem akarnak; de mind az által én titeket csak azertis inkább dicsirlek, es inkábbis közöndöm nektek, hogy az en parancsolatomnak engeduen, Roma varosát az hazasagnak törüenyé ferent zületet magzatókkal es fiakkal öregbititek. Mert az kik vgy elnek a mint tú eltek, azok az my vtannunk köuetközendő embereknek sok ieles ferfiakat fognak halálok vran hadnia.

Az Roma varosa eredetinek es kezdetinek ideien, mikor az ny eleink igen keuefen volnának, az hazasagbelj életnek általa ieles magzatokat fülluen nem csak iofagos cselekedetekkel, hanem sokasággal mindenféle nemzeteket megh haladunk vala: Mely dolgokat megh gondoluán azon kel nekünkis igiekefnünk, hogy az my természetünk romlando voltár, es halando allapattyának kárát,

rát, az my magzatinknak es maradékinknak örökké valo vtannunk köueterkezéseül allásuk helyére, es hogy azt az halhatatlanságot, az mellyel az Isteni bodoghfágh minket megh hallad, az menyere lehetfezes, az hazásfagnak törüenye ferént valo saporodásal aggyuk egymásnak.

Ebből az okbol, az á legh első es legh nagj ob Isten, á ki minket è vilagra teremtet mikor az emberj nemstet két refre oštotta volna, egyk refét ferfiuá tőtte, s' á masikat pedigh asony allatá teremtetete, es az Isten törüenye ferent valo emberi saporodásnak kiuanlát beleiek oltotta, hogy az által az emberi nemzetsegh nemű nemű képpen örökké valoá lehetne. Minek okaert fellette igen iol cselekezitek ty, hogy az ty eleiteknek példait köueteruén azon vattok, hogy sinton vgy vtannatok köueterkezendő magzatokat hagyhasatok, á mint á ty atyaitok hattanak titeket, á mely magzatitok sinton vgy atyajnak es eleinek fognak titeket mondanj, á mint ty eleiteknek es atyaitoknak mongiatok azokat, á kik által Isten vtan è vilagra sülletetek, Touabba azokatis az dicsiretes dolgokat es iofagokat, á mellyeket az ty eleitek ty reátok hattanak, ty vizontagh azokra az ty magzatitokra foghiatok hadnj, az mellyek Isten vtan, az hazásfagnak törüenye ferent fognak ty töllerek sarmaznj.

Mert én nem latom mi okbol ne legyen embernek iauára es hasnára az ő tőkellertes iambor asony felesége, á ki á ferfinak házat örzi, gyermekit neuelj; á ki embert mind egesegehebe megh niugodhattya, sinind beteges allapatyaba megh könnyebbithetj; á ki ferencsés dolgaiba tarsá lehet á ferfinak, s' ferencsetlensegebenis vigasztalhattya őtet; az ki az iffiásfagnak buzgo termezetté valamenyre megh zabolázhattya, es ismet az vénsegnekis keemeny terhét megh könnyebithetj. Nem tudom miért nem volna gyönyörűseges dologh azt á kisded böcsös gyermekeskét együt neuelniek, á mellyet ok sültenek è vilagra, á ki ő nekiek mind testeknek smind lelkeknek abrazattya fogh lenni, es á kinek iffiu alapattiában az atyak es anyak masodzor láttatnak es vilagra sültenj? Nem de nem igen bodogh dologé halalodnak oráian oly embert è vilagon hadnod; á mely te tölled sarmázot, á mely te neked mind nemzetsegedben s' mind pedigh marhádban örökösöd lesz; á ki-

H A R M A D I K

à kinek életébe, még mikor az romlando emberj természetnek törvénye szerint ez világból ki mulolis, az te életed fel épül es elni fogh, es nem tellyességgel vgy véf el, mint az idegen emberek között való hadban az ember el fokot vesnj, es tellyességgel semmie lennj.

Ezek az hasfnok kiultkeppen csak azokra az emberekre nezek, az kik az hazafsagbelj állapotban eluén az Istentől io magzatokkal aldattak megh. De ezek felet az hazafsagnak rendéből egyebféle hasfnokis foktanak hármaznj à kőfsegre, à mely kőfsegh haznaert my nekünk gyakorta kedünk ellenis fok dolgokat kel megh probalnunk es megh cselekednünk. Mert ki nem lattya mely nagy haznára es előmenetelére vagion à kőfsegek, mikor à bekefegnek ideien fokak vannak ollyak, à kik fantanak es vetnek, à kik áros marhákkal mind tengeren f mind földön kereskednek, à kik kőlumb kőlumbféle mestertegekben foglallyák onnen magokat; az kik az hadakban forgalmatoson otalmazák az ó hazaiokat es nemzetsegeket, es vegezetre, à kik az harczon el veset emberek helyet, az hazafsagnak törvénye szerint való saporodásból megh mafokat küldhetnek az taborba. Annak okaert én titeket ferfiak, à kik kiultkeppen ezt à neuet erdemlerek, es titeketis atyák, az kikhez ez à neu en velem egyút egienlőkeppen illik ebből az okból felette igé dicserlek es felette igenis feretlek. Annak feletre erdemetek szerint titóket en fő tistekre es miltosagokra emeluén, meghis aiandokozlak, hogy tijs az ti io cselekedetiteknek, es io magatok vifelesének hasfnát vegyétek, es az ty gyermekitekis megh znnij iot vehetsenek ty tölletek, à menj iot ty disiretes cselekedetetekkel kerestetek ty magatoknak.

Most afokra térek, à kik, mint finte hogy cselekedetekkel ti tölletek különböznek, azon keppen tellyességgel különb iuralmokis lesen, hogy nem csak az en befedemből, hanem vgyan voltakeppen ez dolognak állapotaiabolis megh erthesétek, menjuel ty azoknál iób es ielesb emberek legietek. Ezeket mikor à Csásár mondotta volna nimelleyeknek közüllők mingyáraft bizonyos aiandekokat ofrogata, es tób io akarattyátis ighiruén nekik azokhoz tére à kik à törvényel nem gondoluán megh nem akartanak hazafodnj, holot ekkeppen kezde nekik follanj.

Csoda

Csoda s'iel vagiok en ti hozzátok, à kiket nem tudom mi-
 csoda neuel kellesek ennekem neueznem, ferfiaknak mongiala-
 ke? de ti bennetek s'emi ferfi termeser nincsen: Romaj polgaro-
 knak mongialake? de annak sem mondhatlak, miuel hogy à me-
 nyre rajtatok állot, az Romaj varos ty mjattatok csak nem el veset,
 es à Romayak neuétis csak nem semmiué tötterek. Akar kik legie-
 tek, es akar minemű neuel neueztesetek, de azt en felette nehez
 neuen veszem tölletet, hogy ily fokatlan dolgot probaltatok. En
 eddegh minden igiekezetemmel azon voltam, hogy az ty s'ámo-
 tokat öregbithetném, de mostan mikor nektek akarok s'ollanj, fe-
 lette igen banom, hogy oly fokban talaltatok. Kiuantam volna,
 hogy bator megh annyn löttének volna azok az hazafsagbelj em-
 berek, à kiknek s'iment s'olék, à menynty vattok. Sőt még aztis
 igen akartam volna, hogy ty is auagy azokkal egyút löttetek vol-
 na, auagy hogy soha csak s'emem eleibe se kerültetek volna, miuel
 hogy ty sem az Istenek gondufelesekkel, sem pedigh az ty eleite-
 knek hozzátok valo s'eretetekkel nem gondoluán, az ty nemzer-
 segteket el akartátok veztenj, az Romaj neuet semmié akartátok
 tennj, es az my emlekezetünket tellyesseggel el akartátok tölrenj.
 Mert micsoda maradéka lehet az emberi nemzetnek ha mind-
 nyaia à ty cselekedetjeket kezdik az emberek köuetnj, à mely ve-
 teknek miuel hogy ty vattok kezdój; meltan az emberi nemzet-
 nek vezedelmének, midenek itileri s'erent, ty lehetnek nagio-
 okaj.

Hogy ha senkj à ty peldaktokat nem kiuetneis, de mind az al-
 tal mindnyaian csak azertis meltan giülölhetnek bennetek,
 hogy azt à dolgot el halgattyátok, es semminek alittyátok, az mel-
 lyet egyebek nagyra böcsüllenek. Es hogy, à menyre ty rajtatok
 áll, oly teruenyeket s'abtok à mellyeket ha mindnyaian az embe-
 rek köuetnj akarnák magokat vezedelébe eitik, s' ha pedigh gyü-
 lölnj fognák, ty tókötis gyülölnj es karhozatnj kezdenek. Mert
 ha valákik toluajkodnakis, ha s'inte valákik egyhazakat fel tóruén
 azokát fel dullyákis; auagy hogy ha egyebféle keptelen vetkek-
 ben förteneznekis de mind az által nem azért menekednek megh à
 büntetéstől, hogy az emberek minnyaian afféle vetkeket nem cse-
 lekeznek, hanem még inkább megh büntetik őket azért, hogy

H A R M A D I K

auagy csak ő magok, auagy hogy csak egynihany tarsokkal oly gonoz dolgot mertek megh probalnj, à mellyet egyeb emberek nem cselekeznek.

Ha finte valaki mindenféle vetkeket elő famlaluan, azokat mindeneftől fogua egy csomoba è melle à ty gonosságtok melle tenneis, à mellyet ty mostan cselekettetek, mind az altal en azt itilem, hogy ez à ty vetketek, azoknak az vetkeknek egybe kötör csomoiatis megh halaggya gonossággal. Mert gylkosságnak vetke az, hogy az hazassághnak törüenyé ferent azokat à magzatokat è vilagra nem sülítek, à mellyeknek ty töllerek kellett volna sarmazniok, Istentelenseghet es haladatlanfaghor cselekeztek, hogy az ty eleitek tiztelseghet ezzel à ty gonosságtokkal semmié akariatok tennj. Szentsleg töresbeis estek, mikor az 'emberi nemzetnek az Istenek törüenyé ferent valo saporitását tehetsegték ferent el törlítek, es az Isteneknek legh nagyob aiandekát, tudnia illik az emberi természetet, ezzel à ty cselekedetetekkel semmié teuén, azoknak téplomit es oltarit le törítek es el rontyatok. Sőt még à Varasokatis el veztitek mikor az varos törüenyének nem engedtek, hazátokat el arullyátok, miuel hogy azt magtalanná tesíték; es azt tellyességgel fenekből ki foördiyátok, miuel hogy az benne lakozando emberektől megh foztiyátok. Mert à varos nem az epületekből, es nem az puzta piaczból áll, hanem az benne lakozo emberekből.

Gondollyátok megh kerlek ha nem felette igen megh haraguneké az my nemzetsegünknek es varosunknak első epitőie es feie Romulus, ha az ő sülétefet es eredetit ezzel az ty sfokastokkal egybe tenne, à kik még az hazasságh törüenyé ferent sem akartok magzatokat nemzeni. Mit gondolnának es mit mondanának azok à reghi Romayak, à kik Romulussal együt ezt à varost epítették, ha mostan elnének, es megh gondolnák azt, hogy ők az ő nemzetsegeknek saporodasaert, az idegen emberek leanyt erőuelis el ragatták, es feleségül vőttek magoknak, s' ti pedigh még à ty magatok varosabelj emberek leanny közül sem akartok senkit vgy feretnj, hogy azokat hazas tarsul vennetek? Azok az ő ellensegek leanyt erőuel el ragaduán feleségül vőtték magoknak, s' ti pedigh még à ty rokonitok es barátitok leanyt té akar-
iátok

átok hazafarfúl vennj. Mit fogna mostan mondanj ha elne az Romulus felesége Hersilia azzony, à ki az ő leányt kőuetuèn tyteket az hazafagbely rendtartásokra es ceremoniakra megh tanytot? Az mj reghi eleink az Sabinusok ellen az hazafagnak okaert hadat viseltenek, es mikor azoknak leányt erőssakkal el ragaduá feleségül vőrték volna magoknak, az feleségek által oftan az Sabinusokkal az ő ellenfegekkel megh bekellettek volt, es azt à bekeffegét kemény eskuues alatualo friggyel megh erőfittették volt. Ty pediglen ezeket mind egybe zauariátok. De mi okbol cselekeziktek, talam azért, hogy fiinte vgy hazafagnakül legyetek mint az Vesta lsten azzony apaczaj. Ha azt akariátok, es mind az által tizta életben nem éltek, bizonyara megh erdemlitek hogy fiinte vgy megh büntessenek benneteket, mint azokat megh büntetik, mikor az testi kiuansagnak engeduen az tiztasagnak es semermetefsegnek hatarabol ki lépnek.

Iol vessem ešembe, hogy ez az en bezedem ty nektek ighen suliosnak lazzik, de megh kel azt gondolnotok, hogy az Oruofokis fok embereket egetessel es tűzzel gyogytnak megh, mikor à nyaualianak külömben eleit nem vehetik. Oftan, hogy igazan megh mongyam, en bizony nem örömeft follok ily keményen ty nektek, de azis ty vetkerek hogy ennekem mostan tytetek ily keményen kellették megh feddenem. Hogy ha ez az en bezedem tynektek suliosnak lazzik, ne cselekegyetek oly dolgot, à mely miat oly kemény feddeft kellesték hallanotok. Mert ha ty nektek ez az en bezedem sulios es sauaniu, sokkal sauaniob es suliosb mind ennekem smind pedigh egyebeknek ez à ty cselekedetetek à mellyel az en törüenyemet semmié akariátok tennj. Annak okaert ha titeket ez az en som megh lért, bannyatok megh büntőköt, hogy titöket dicsirheffelek es az ty engedelmeffegteket meghis közönheffem. Mert en à ki természeté ferent kegyetlen es kemény erköcsü ember nem vagyok, ty magatok tuggyátok, hogy oly dolgot parancsoltam megh törüennyel, à mellyet minden törüiny hozó iambor feiedelemnek tizti ferent megh kellett volna parancsolnia.

*Rettenetes kö-
nokkal bün-
tet ték megh
megh à reghi
Poganyokis
azokat à lea-
miokat à kik
az Vesta lste
azzony tiz-
teffegere szü-
zeffegyet fogar-
tanak, es fo-
gadasok ellen
valamj tiz-
tátalan ve-
tekbe estek.
Mely dologh
felöl igen bö-
uen ir lustna
Lipšius.*

H A R M A D I K

Bizonyára en előttem sem engedték azt megh senkinek, hogy az hazaságbelij állapotot megh vetuen, az hazaságh törüenyé feren magzattyá ne lenne, holot még hinte ennek à Roma városanak eredetin es eleinnis törüennyel megh volt az parancsolua. Es effelől à dologh felől mind à Romaj tanacs Vrak í' mind pedigh à kősegh, oly rendtartafokat szabtanak volt, à mellyeket ty magatokis iol tuttok. En az en törüenyemmel csak azoknak büntetelét töttem suliosbá, à kik annak à törüennek nem akartak engednj, hogy akar csák à felelem miat iarnának el tiztekbe. Annak felette azoknak à kik è törüinnek engedelmesek volnának, oly aiandekokat es oly vitalmakat ighirtem, à meneműeket annak előtte en senkinek semmiféle iolagos cselekedetert nem rendeltem volt. Ezt pedigh azért cselekettem hogy mindeneket, à kikkhez állapottyok feren illik, az hazaságnak törüenyé feren való eletre vonhatnék es indithatnék.

Ty pediglen sem az iutalommal nem gondoluán, sem pedigh az büntetéstől nem feluèn, ezeket megh vetettétek, es mintha vgyan városba sem laknátok, azt mongiátok, hogy ty inkább akartok az hazaságban való terhektől szabadok lennj, hogy semmint feleseghet veuèn gyermekes emberekke lennj. Maga azon közben minden teluaiokat es oktalan barmokat megh halattok gonofsággal es fertelmes elettel. Minem az azzony emberek tarsafaganekül való eletet kiuannyatok ty, mert en azt bizonytal tudom, hogy ty mindniaian tartotok hazatoknal, afféle tifrátalan azzony allátot, à kiuel egyűt eztek es fajtalanoktok; hanem inkább arra vagyottok, es azon farrattok, hogy az fajtalan eletben, es az hazaságh törüinye kiuól való fertelmességben nagyob szabadsgal heuerhessetek. Lam en megh engedtem, hogy oly leankakotis vehessetek magatoknak iegyefül, à kik még az hazaságbelij állapotra időtlen voltok miat nem meltok. Ezt pedigh azért cselekettem, hogy mikor megh gondolnátok, hogy immar vőleghe nyekke leuen, rőuid űdön megh kellenék hazafodnotok, nagyob gondot viselnétek marhatokra, es iob moddal rendelnétek hazatok nepét. Annak felette lam aztis megh engedtem hogy à Romaj tanacs vrak nemzetsegeből való emberektől ki valuan, mindenféle rendenualo emberek gyermekit, sőt megh à szabadofok leanytis fe-

lesegül vehernétek, ha nektek teczenének. Ofsan nem kenzeritettelek hogy ighen siessetek vele, hanem előfor harom estendőt, s' az vtan ket estendőt engedék, à melyben az hazaságbelj allapathoz iob moddal késülhetnétek.

De en sem fenyegetesemmel, sem intesemmel, sem halogatasommal, sem pedigh keresemmel semmit nem hasnaltam. Ty magatok lattyátok menyuel többen legyetek azoknál az ferfiaknál à kik feleseghet vóttének magoknak, holot eddég immar megh anny gyermekteknek kellett volna ty nektek az hazaságh törüenyé ferent valo tarsasagbol sületniek, à menyen ty magatok vattok. Mert mikeppen maradhat megh az ty nemzetsegték, es mikeppen tartathatik megh eppen es viragában à Romaj kősséggh, ha ty megh nem akartok hazafodnj, es à hazaságh ferent magzatokat nem akartok nemzenj. Talan azt váriátok, hogy à mint à kőlrót bezedekbe iriak à poétrák, à földből nöyenek oly emberek, à kik az ty varosotokat es az kősségghet az ó samokkal megh helyére allassák.

Bizonyára semmikeppen nem illik az hogy az Romaj embereket el hagyuan vesnj, az my varosunkat à Görögöknek auagy egyebféle külfő, nemzeteknek engedgyúk. Az my rabainknak azert adunk szabadságot, hogy sokan azok közül Roma varosabélj lakos ember tarsaink legyenek, es à kylfő nemzetsegbelj tarsaink közüllis azert tezünk sokakat Romaj lakos emberre es polgarrá, hogy annyual à my varosunkba töb nép legyen. S' ty pediglen à kik nemzetsegték ferent à Romaiaktol farmaztok, es amaz regghj Quintusokat, Valeriusokat, es Juliusokat az ty fő elejtek köze samlallyátok, tellyességgel azon vattok, hogy mind à Romaj ueuet, smind pedigh á ty nemzetsegtéket el vezersétek es semmié regietek. Bizonyara zegyenlem csak megh mondanijs azokat à dolgokat à mellyeket cselekestek.

Annak okaert, kerlek hogy à bolondságnak valaha vessetek veget, es gondollyátok megh azt, hogy miuel hogy mind beteghsegh miat, smind pedigh az haduifelesék miat enny sokan veznek el kőzülletek, semmikeppen ez à varos megh nem maradhat, ha efféle nőtelen eletetek miat az ty nemzetlegtéknek maguat szakaztyátok.

HARMADIK

Ne gondollya senki azt hogy en nem tudnam meny fok nyaualya es vezodes talaltasék az hazasfagbelj állapotba. De azt kel ez únkbe vennünk, hogy semmj oly haznos es dicsiretes io dologh ez vilagon nem lehet, a mely közé valamj nyaualya nem elegiedet volna. De legh főkeppen azok közöt a dolgok közöt talaltaknak igen sulios nyaualyák, a mellyek legh iobbaknak itiltettek. Mely nyaualyaktol ha ki futnj akar, bizonyára nem latom mikeppen kiuanhát valamj ieles dologot. Miuel hogy sem az iosagos cselekedetekhez, sem pedigh az tizteffeges gyönyör úsegekhez senki külömben nem iuthat, hanem nagy munka által es fok veritek által a mellyeket ennekem nem fúkségh mostan it elő fiamlalom. Ofsan ha finte az hazasfagbelj állapotban es embernek gyermekinek fel neuelesében valamj nyaualya vagionis, de megh ímet anny haznok vadnak afféle renden valo eletben, hogy könnyen megh halaggyák azokat a nyaualyakat, a kik az hazasfagban talaltatnak, ha azok melle tetetnek. Mert hogy azokat az hafnokat en el haggyam, a mellyeket az hazasfagh ő magaual hoz, csak azokis a iutalmak, a mellyeket az my varofunk törueeny engednek az hazasfagbelj embereknek elegsegesen ra indithatnák a nótelen ferfiakat arra, hogy az hituan tiztatalan femelyeket hazoktol el úzuen, bizonyos feleséget vennének magoknak, miuel hogy azok az aiandekok ollyak, a mellyeknek csak keues reseertis az emberek közül nemellyek finte az halalos vesedelemmelis fembe foktanak mennj. Bizonyara rut dolog lezen ha ty azokert a iutalmakert megh nem akartok hazafodnia, a mellyekert egyebek giakorta feiekertis halalta foktak vetnje.

Ezek felől a dolgok felől Romaj ferfiak (mert en immar azt vélem hogy ennek az en bezedemnek engeduen, mind a Romaj ferfiak neuét megh akariatok tartanj, smind pedigh az atyak neuét fel akariatok vennj) ezek felől azert, a mind mondam, a dolgok fölől, en ty előtettek nem örömeft panazolokottam volna, iollehet en bizony ezt sem gyúlofségből sem gonoz akaratbol nem cselekedté, de engemet az en ty hazzatok valo fereteré kinzeritet sea. Mert felette igen kiuannam azt, hogy fok hozzátok hafonlo Romaj ferfiak lennének. ez vilagra: hogy az my tulajdon hajlekunk-

kunkban lakuán, es az hazafsagnak törvénye ferent fületet magzatinkal hazunkat megh ekesituén, mind felelegetstől gyermekektől az Istenekhez iarulhassunk. Es azokat a dolgokat, a mellyeket a közönfeges megh maradastra költünk, azzal az hazonnal, a mellyet a közönfeges iobol vesünk egienlőue teuén, elhessük egymással egyyüt. Mert mikeppen lehetek en tinektek feiedelmetek, ha mindenkor az ty fogiatkozafotokat bekeuel fenedem? Mikeppen mondathatom en ti nektek meltan atyatoknak, ha ty nektek semmj magzatitok nem fognak lennj? Annak okaert ha engemet valoba ferettek, es ha ennekem ty az atyj neuét, nem hizelkedesből, hanem tiztefsegnek okaert attátok, igiekezzetek azon, hogy hazas es gyermekes emberekké leuen, tijs rezefek lehessetek az atyj neuben, es enis meltan viselhessem azt a neuét.

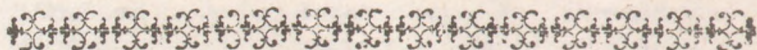
Mikor Augustus Csasar mind a két rendbelj embereknek így fíllot volna, megh eregbité azoknak iutalmokat, a kiknek felefegek gyermekek vala, es bünteteffel valaztá el az nőteleneket az hazas emberektől, de mind az által oly ok alat rende azoknak büntetést, hogy a ki közüllők egy estrendő alat megh hazafodnék, az ne itiltetnék az ő parancsolattya ellen vetenj. Attolis pedigh az töruentől sokakat megh mente közüllők, a mely töruennyel megh vala hagyua, hogy az azzony embereknek senki többet testamentómba ne hagyhatna harmadfél ezer olaz aranyforintnál. Azoknak pedigh, a kik örökke valo füzefeghet akarnának tartanj, finte ollyan iutalmakat ostra, a minemút az hazafsagbelj anyáknak ostitogatot vala. Annak vtanna a Csasar akarattyabol Papius Mutilus, es Poppeus Secundus, a kik az időbe Romaj fő polgar mesterek valának, oly töruent hozának, a mellyel megh vala parancsolua*, hogy senki külömben az nőtelen emberek közül semmit abban a marhaban el ne vehetne, a mellyet ő nekje valakj testamentomba hagyot volna, hanemha, az, a ki testamentomot töt ő neki igen közel valo attiasia löt volna. Ezek közül pedigh az ket Romaj fő polgar mesterek közül, csak egyeknek sem vala a tajba felefege, mikor a Csasar parancsolattiából ez a törvény hozatot volt. Honnet megh teczik mely fűkséges dologh volt ennek a sokasnak töruennyel eleit vennj.

* *Ex Euseb. Niceph. Sotom. Rosinus antiq. Rom. l. 8. c. 16.*

Ez

EOTEODIK

Ez Könyunek negyedik refébe semmi egiéb nem talaltatik valamj afféle reghi rend tartásoknál es babonafagoknál, à mellyekkel az reghi poganyfagbelj külömb külömb nemzetfegek az menyegzőnek ideien szoktanak volt elnje. De miuel hogy az en itiletem ferent à kereztyen oluafoknak ezek oluafafaban igen nagy hafnok nem lehet, fantfandekkel ki akarám az en forditafombol hadnj. Követközik azert.

EOTEODIK RESZE.

Ha az nemes es tekintetes aszonyok boldogh házafagot kiuannak, szükfegh hogy az ő vrokat szereffék, melly szeretetet nem babonafaggal, hanem eszefféggel, es iambor tökeltetefféggel kell keresniek.

Alakik ez világhon nagy dologhra igyeköznek, fok féle modot keresnek annak veghez vitelében. Mert gyakorta főrenfféggel es forgalmatofsfaggal veghez vihetünk fok dolgokat, az mellyekben erőfakkal nem nyerünk semmit. Miuel hogy penigh az kereftieni törüeny, megh tiltya az atiafiak es rokonlágok közöt valo házafagot, es miuel hogy gyakorta törtienik, hogy az házafagbelj femélyek egymas közöt inkab külömböznek neha erkölcsökkel, hogy sem mint nemzetfféggel es nemelféggel; annak felette, miuel hogy niha egyik közülök erős, s' az másik pedigh gyenghe es erőtlen, afit adom tanaczul, nem csak az fő emberek feleségeknek, hanem az közönféghef állapotbelj aszonyoknak is, hogy megh gondoluán afit, hogy az ő vrokkal es ferjekkel együt kel tellyes eletekben lakniok, együt kel kereskednyek, folniok, elniek, es halniok, tellyes erejekkel azon legyenek, hogy az ő vroknak erkölcsét tanol-

tanollyák bekéuel senuedni, mert hogy igazán megh mondgyam, az a sony emberkekhez illik az, hogy az ő vroknek erkölcsét köuefsék. Az ferfiak tifti penigh az, hogy az ő feleségek gyarlo termesitet nemelly dolgokban bekéuel senuedgyék. Es innent ez köuetkőzik, hogy mikor az a sonyallat, az ő vra kemeny erkölcsét, bekeuel senuedi, es mikor visfontagh az ferfi, az ő felesége fogyatkozást el tudgya niha niha halgatni, oly nagy sferetben es egyességekben elnek, hogy az ő eleteken, es io sferencsejeken az eges köisegh vigadni es örülni fogh. Mert az visá vonyo hazas emberek halálokon, nem sfoktak bankodni az somszedságban valo emberek, hanem inkab örülnek. Ha takarekosis az ferfi az kölcségben; ha sinton parasztkos, es kemeny termesű emberis; ha sinton aláb valo nemzetből valois, ha sinton gondolatlanul sfollois; ha az sferencsetlen dolgokban félenkis; es visfontagh ha az sferencsés dolgokba gorombais; mind az által senki megh nem tilthartya néki, hogy házában ő egyedül ne parancsollyon. Annak okaert mostan kel az a sonyallatokat hasnos tanáccsal oktatunk, hogy az hazasagh nehez es hofu ideigh valo igáját, es terhét könnyebben viselhesék. Mert mostan soha oly nemes termesű ferfiat nem talál, az mellyben az ő feleséghe valamj fogyatkozást, es gáncsot ne talállyon. Annak okaert azon legyenek az a sony emberek, hogy az ő vrokot valoba sferesésék, es vgy visellyék magokat, hogy őket az ő vrok nem kép mutatásból, hanem síuek sferint sferesésék. Mert az házaságot az sseghenlégh sem testi erőtlenné s' az kazdaglágh sem testi el odhatatlanná. Az visá vono házastársok, gyakorta eges hetedszaka gyúlólköznek egymással; s' nemellyek pedigh mind holtigh sferetik egymást. Mikor a s'u es izetlé hust akar s' enni, valamj izet adcs néki: hogy pedigh az házaságbelj hofu es nehéz terheket könnyen viselhesed, az sferet cselekesi. Mert az mint az bölcs Plato mondgya, nem az mi erőlködesfunkból kel az nehéz es sulyos dolgokat itelnunk, hanem az ny akaratunkból, mert akar mijs nehéznek teczik, ha keduünk ellen cselekősfünk, es ismet akar melly nagy dologhis könnyűnek fogh teczeni, ha sferetből nyulunk hozzá. Iol vessem esemben, es en magam megh vallom, hogy ez à tanacz, nem ighen kédues fogh lennj mindeneknek, az mellyel az nemes termesű, es es

bölcs aßonyallatot arra oktatom hogy az ő gonof erkölcső, tudatlan, es goromba vrát fereffe, mert inkább minden nap lattyuk, hogy nemelly ferfiaknak oly hituán es ala valo elmejek vagyon; es vißontagh nemelly aßonyallatok oly dicseretellen vifelik magokat, hogy inkább parancsolhatnának az ő Uroknak, hogy sem mint az ő vrok ő nekiek. De mind az által ez ritkan történik. Es annak okáért közönfeges törüenből tartoznak véle az aßony emberek, hogy az ő Urokat fereffék, miuel hogy nem keferétefből, hanem szabad akarattyok ferent köteleffék magokat az ő feriekhez. Mert ha valakinek né fínten kedue ferint valo vra vagionis, nem á feriet kel vadolny, az ki őtet házas tarful vötte, hanem ő magat, az ki szabad akarattyá ferent afféle ferfihoz ment. Mert azokat az ferencsetlen dolgokat, az mellyek az mi eßtelenségünk miat raitunk történnek, meltan fíráthattyuk, de sokkal meltabban kel el halgatnunk es titkolnunk. A kár melly vad es kegyetlen természetű ferfi legyenis valaki, lehetetlen dologh hogy az ő feleségét ne fereffe, ha lattyá hogy őtet az ő felesége valoba fereti. Mert ha fínten az ferfi az ő gonof természetü miat nem feretnéis efféle feleségét, mind az által, ha az felesége iol vifeli magát, nem talal okot benne, az miert őtet gyulóllye es csak eßtis nem kel kicsinre böcsülennünk. Mind a Nemesék, s' mind az közönfeges rendbeli emberek közöt sok aßonyallatokat talalunk az kik bekéuel fenedik az ő Urok kemény természetit, csak hogy verekedesektül es fítkoktul magokat megh oltalmaz hassák. Sok példakat vehetünk mind az Görögök, s' mind peniglen az Romaiak historiaibul, az mellyek közöt sok fő es nemes aßonyallatok talalkoztak, az kik minnek vtanna egyferfethez mentenek, oly nagy húféggel es feretettel voltak az ő vrokhoz, hogy azokat fínten az ő magok vesfedelmekkelis örömeßt gyakorta megh mentették az vesfedelmétül.

Plutarchus az nemes es fő aßonyallatokrul irt könyuben aßíria, hogy mikor az Lacedaemonia varasbeli emberek az Minya varasbelieket, vgy mint fölötte nagy ellenfégeket halálra itelték volna, es tömlöczbe rekeztették volna, azoknak feleségek közönfeges tanacsbol el vegezték volt, hogy az tömlöczbe, az mellybe az ő fe-

ő feriek fogva tartattanak, be mennének. Annak okáért az tömlőcz tartoktul fok köny hullatással es kölcséggel megh nyerték, hogy az ő vrokhoz be bocsatratnának. Mikor penigh mindenik aszonyallat az ő ferjéhez be ment volna, ottan mindgyart ruhaiokat el czerelték, es az ő vrok köntősebe öltöztek, ő magokat az ő vrok szabadságáért, fogfágra es veszedelemre vetették, az vegre hogy az ő feryek, az ő feleségek ruhaiokbá, el szabadnának az fogfágbul, es hogy ők az ő feriek helyet maradnának az tömlőczbē. Mikor pedigh imar, az halálra vitetnének az artatlan aszonyallatok, azoktul, az kik megh csalattak vala, nem csak megh bocsatották nekik, hogy oly ieles, es dicsiretes alnokfággal az ő vrokat megh mentették, hanem annak fölőtte meghis aiandokozták, miuel hogy oly ieles példát attak volna az vtannok köüetközendő iambor hazafágbeli aszonyallatoknák.

Amaz reghi, es hires neues Panthea aszony, mikor megh ertette volna, hogy az ő vra az harczon el eser, ő maga el ment hogy megh keresné, remenluén asfi hogy mégh tellyességgel megh nem holt volna; mellyet mikor halua talált volna, annak veréuel az orczaiait, es egef testét megh mosván, az mezitelen fegyuerrel ő magát által verte, es az vtán az ő ferjét megh öleluén vgy holt őis megh. Minek okaert, mind ketten annak vtanna, egy koporsóban temettetenek el.

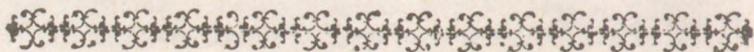
Porcia, az Marcus Porcius leanya, mikor megh ertette volna hogy Brutust az ő Urat, az hadban, es abban az útközetben, az mely Philippus varosánal törtent, megh győztek es megh ölteek volna, oly ighen kezdet bankodny, hogy az ő haza nepe azt latuán, mindenféle ezközöket el róitót előtte, az mellyekkel magát megh ölhette volna.

Annak okaert mikor oly kegitlenül bankodnék, az ő szerelmes Ura halalán, hogy inkább megh mutatnáia hogy nem kép mutatásbul számaznék az à somoruságh, es hogy az ő vrához valo kemény szeretetinek eleget tenne, sem fegyuert nem szalaluán, az mellyel magát által verné, sem ástrangot az

H A T O D I K

mellyel magat megh foitaná, vegezetre az tűzhöz ment, es onnet az eghő fenet fintén oly könnyen kezdette fedegetni, es fiaiba hany, mintha főlö semet fedet volna az főlö gerezdrül. Bizonyára vy, es velheterlen halálnak neme ez. à mellyel ez à Romay aßonyallat, az ő vrahöz valo feretetéből magat megh ölte, de mind az által, oly vesedelem volt, az mellyel az vtánna valo embereknek, örökke valo hirt neuet nyert ő magának, mikor eghő fénnel egette megh aßt az ő fiuét, az melly immár reghen annak előte, igaz feretetnek tűzéuel föl gyulador volt.

Diodorus Siculus iria, hogy az India belieknek fokáfok volt az, hogy egy ferfi sok feleséget venne magának hazas tarful. Ezek pedigh az aßony emberek azt cselekerték, hogy mikor az ő vrok megh holt, egymás közöt vetekettének, melhiket ferette inkább az megh holt ferfi. Es az melly megh bizonithatta, hogy őtet az ő vra inkább ferette, nagy örömmel az ő megh holt vra tettéuel az tűzbe tétette magát, es ott eggiút éget megh vele; az töb aßonyallatok penigh nag somorusaggal marattak megh. Es inset megh tecik hogy vgy kaptak akkor azok az aßonyallatok az halálon, mint moltan kapnak, es vetekednek à ferfiak az ő megh maradafok fölet es eleték fölet.

H A T O D I K R E S Z E.

Egy Görög aßonyallatrul, az melly az ő Vra halááért csudaltos keppen boszut allot.

Lutarchus, az nemes es tekintetes aßonyallatokrul irt könyube, egy historiat ir, az mellyer melto mindeneknek tudniok. Vala vgy mond az Galatabelieknel két ighen neuezetes, es nemes fő ember, mellyek közül egyket Synatufnak hitták, az masikat pedigh
Syno-

Synorixnak. Ez az két ember egymás között nagy barátsággal éltek, es ver szerintis atafafok voltak. Mind ketten pedig fölötté ighen szerettek egy leánt, az melly nem seb volt természetuel, es abrazatiual, mint io erkölcsuel. Est ők mind ketten magoknak kyuanynak vala házas tarful, es annak okaert mind ketten gyakorlatatlatlanul szerették. Mert az szeretet nyila, mint valamelly darab asu hant, az melly à fok nép köze esik, nemellyet megh lért, s' nemellyet pedig megh vakit.

Touabba, miuell hogy mind az szerencse, s' mind az Istenek vgy rendelték volt, hogy mindeniknek azok közül, ez à leany, mellyet Camma asónnak hittak, házas tárful adatnék Synatus legh inkább keduet talalta à leannak, es annak okaert Synorixot megh vetuén, Synatushoz ment volu házas tarful. Melly dolgot mikor Synorix esébe vét volna, nem keuefebbè kezdette segyenleni, mint banni, mert látta, hogy nem csak kölcsége es farrasága eset volna heaban, hanem astis vette esébe, hogy ennek vtanna csakingyen sem remenlhetné, hogy ő neki Camma asöny felesége lehetne.

Annak okaert, mikor latná Synatus, hogy az ő felesége barorsagos, nyayas, köllemetes, es fölötté szép asöny ember volna. es hogy ast mindenek fölötté ighen szeretnék, az Diana Isten asöny oltalma alá ajanlotta, (miuel hogy még az poganságba voltak) remenluén ast, hogy annak segetsegebül, mind magát megh oltalmazhatná az vesedelemtül, s' mind az feleségét az gyalazattul. Melly dolgot semmikeppen megh nem fedhetünk, miuel hogy látta hogy az ő feleségét annij sokan kiuanták es szerették. Mert fölötté nehezen örizzük megh ast az marhát, az melliet sokan szeretnek. Mind az által sem à Camma asöny hazasfaga, sem penigh az Diana Isten asöny oltalma, nem czelekedhetne hogy az gonos szeretettül az Synorix megh sűnnek. Es annak okaert minden modot keretet benne, hogy est az tisztességes asönyallatot magához haitaná, remenluén hogy ha alhatatossan farradna es ostromlaná, valaha megh győzné, es titkon ő vele förtelmes electre adná magát. Mert nemelly asönyallatok hasonlok azokhoz, az kiknek fáiook ize megh veset, es annak okaert inkább gyönyor-

ködnek az megh tiltot dolgokba, hogy sem mint az hafnos es tiff-
teffeges eletbe.

Es iollehet mindeneknél Galata varasaba, hire neue volt
Camma afonnak az ő fepfegéert, mind az által fokkal nemesb, es
hiresb neuetsb volt, es mindeneknél nagjób böcsületbe volt, az ő
tiffteffeghes erkölcsse, es tökellertes iamborsagha miat. Mely do-
logh abbolis megh teczet, hogy minek vtanna Synatushoz ment
volna, soha semmi aiandekot nem akart vennj Synorixtoł, sem pe-
digh egy fuaat sem akarta ő neki hallany, iollehet gyakorta ment
Synorix az Camma afony ablakara, de sem erre, sem egiebekre az
ő Uran kiuűl csak tekinteni sem akart. Mert az nemes es fimer-
mes erkölcsű afonyallatok, nem csak az vetektűl felnek, hanem
még az emberek gyanufagatulis oyak magokat.

De miuel hogy az gonof fteretnek tűzéuel fel geriet em-
ber, semmi vesedelem által, megh nem tartoztathatik az ő kiuan-
fagatul, latuán Synorix hogy az Camma afony tökellertes erköl-
csét, sem io akarattal, sem aiandekkal megh nem győzhetné, el
vegezé magaba, hogy Synatus az Camma afony vrát megh őlné,
gondoluan hogy Camma afont őzuegysegében, könnyebben ma-
gához haithatná, es feleségűl veherné. Es aftris tartotta, hogy Cam-
ma afony nem az iamborsagert, sem pedigh az tiffteffeges eletnek
dicsiretes voltaert, hanem az ő vratul valo feltebe nem hadná ma-
gat megh győzettetny. Es annak okaert Synatus, az Camma afon-
ny vrát keues idő muluan, hogy inkább az ő gonof kiuanfaganak
eleget teherne, csalardfaggal megh őle.

Minek vtanna Synatus megh őletet volna, ottan Camma
afont mind Synorix f mind pedigh az attiafiai inteni kezdék, hogy
el feleituen az ő vra halálat, Synorixhoz menne hazas tarsul. Ez
pedigh vgy mint valamelly feiedelem termeszetű afony ember, lat-
uán hogy rövid időn az ő vrának halálaert io moddal bosut alhat-
na, kezdè mutatny, hogy teczenek ő neki az ő attiafiai tanacsza.
Eft pedigh azert cselekefi vala, hogy Synorix, az ki őtet hazas tar-
sul kerü vala, ne gyanakodnek affelől, hogy Camma afony az ő
vraert bosut akarna allany. Szokas vala pedigh az Galatabelieknel
az, hogy az menyegző napian, az vő legen es az meny afony, egy
talbul ennének, es egy poharbul innának; es annak okaert Cam-

ma afony az mérges pohart, az melliet az Synorix halálara keféitet
 vala, es az lantot kezében veuen, Diana Isten afony tífesfégere, az
 mellyet ő maganak oltalmul fogadot vala, ekkeppen az lant mel-
 let kezdé enekleny.

Te tudod Diana csak addig kiuantam it ez vilagban elnem,
 Mig az en Uramnak kegyetlen gylkofat Synorixot megh ölném,
 Segecs, nagy örömeft megh halok ez dolgot ha iol veghez viheté.
 Ez volt remenfégem, kőserűségemben, ez volt vigasztalafom,
 Az vtan hogy nekem vilagbul ki mulek fterelmes hazas tarfom,
 Az melly csak egiedül, volt neké eltembé, minden gyönörűségé.
 Ez halála vtan, touab nem kiuanom ez vilagban eltemet,
 Eorömeft megh halok, hogy halála vtan köuethesem ferjemet,
 Kerlek holtom vtan, ő koporfoiaban temettesd tetemimet.
 Vramtul megh valuan, latod mely fomoru vilagbelj eletem,
 Minden ohaitafom Uram vtan vagion minden fohazkodafom,
 Ez halála vtan, nem lehet már nekem semmi gyönörűségem.
 Te tudod, magamat kegyetlen fegyuerrel regé megh öltem volna,
 Ha bosu allasra valo remenfégem, megh nem marasztot volna,
 Ez remenfégem volt eletemnek oka, mert már megh holtá volna.
 Mostan az dologban modó vagion, segics, vigiem veghez atalad,
 Igazat kiuanok segics hozza kerlek, legien velem oltalmad,
 Az Uram gylkofan ally bosut, tessék megh igaz igyben hatalmad.
 En miattam holt megh az en hazas tarfom, en miattam veszet el,
 Hogy velem elhesfen, örömeft megh harczolt, mindé veszedelemel,
 Az ő eletejert eletemet adom ismet nagy fteretettel.

Te neked peniglen Synorix. ennekem ki ferjem ákarf lennj,
 Az hálal koporlot keféit, kéféülly hozza, mert maidan megh fogf
 (halny

Az fris ruha heliet, giáf ruhat niakadra, maid fog az halal adni.
 Kéféülly mert pokolban, megh vetették imar meniegzős aftarodat
 Már oda közelgecz, ott talalod gylkos ekes agjas hazadat,
 Eregy, iari bekeuel, erdemed fterint ot ölelgesfed matkadat.
 Igaz az Ur Isten, megh fokta büntetny embereknek verkeit
 Az gylkofok ellen az artatlan vérnek megh hallya kialtasit,
 Synorixis hissem, hogy maidan megh erzi búncinek kinnyait.

H A T O D I K

Te pedig Diana, kerlek holtom vtan fogad hozzád lólkömet,
Ezeñel megh halok, l' az holtak közörtis megh kereselem ferjemet.
Ittis ez vilagon, holtom, vtan hagiom io hiremet neuemet.

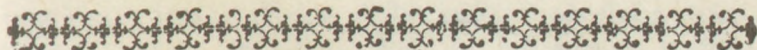
Ez eneket, mikor az lant mellett az Camma aszony el mon-
dotta volna, az merges pohart kezében veuen, egyyk refét ő maga
leghe előfőr megh iuá, l' másik refét az gyilkos Synorixnak adá, az
melly aszt véli vala, hogy ő neki az ő iegyefe tista bort auagy tista
vizet nyuitana az poharba. Es mikor ez az maradekiat megh itta
volna, déél taiban hertelen halallal hala megh : Camma aszony pe-
digh eczaka mulek ki ez vilagbul vgyan azon meregh miat, mel-
lynek halálan, síranak mindnyáian az Görögök fínten vgy, az
mint annak előtte őűlnek vala tistefseghes életén.

Ezekbűl annak okaert az peldakbul, az mellyeket elő hozek
kőnnyen esekbe vehetik az nemes aszonyallatok, melly tistesse-
ges es bősűletes dolgot cselekednek, mikor az ő vrokot feretik,
es azon vannak, hogy oketis az ő vrok visfontagh feressék, főkep-
pen pedig minden dicseretre melto aszony allat az, az ki az ő vrat,
nem csak elteben, hanem halala vtannis fereti, es ohaitia. Mert
mikor az aszony elteben az ő vrat bősűlli, efféle becsűlet félelem-
bűl lattatik sarmazny : De mikor halála vtannis ohaitia, afféle so-
hairsnak nem egiebűnnet vagion eredeti, hanem az igaz feret-
tebűl.

Nem illik hogy az nemes aszony allatok, az ő vrok hozzaiok
valo feretetit, valami maslagos, ez ferelemre göröfűtő itallal ke-
ressék, az mint nemelly aszonyallatok fíktak cselekedny az kőf-
segh feleseghi közűl. Mert afféle italokat halalos bűn nekűl em-
ber nem keshithet, l' mas az pedig, hogy az io es fernerkes er-
kölcs ellenis vagon. Annak főlötte ighen meltatlan dologhis az
Istent, azert az aszony embernek hatra vetny, hogy az ő vranak
kedueben lehessen. Mert az aszony allatban valo Isteni felelem
soha megh nem vonfa az ferfiat az ő felesegenek feretetitűl, ha-
nem inkább keduesbe teszi oket az ő vrokna. Sőt inkább gyakorta
történik Isten akaratiabul, hogy az Isten felő aszonyallatokat, ha
fínten betegesek auagy rutak voltakis, inkább ferették az ő ferjek,
hogy sem mint egyeb fris, gazdag, es tistres kemelyű aszony embe-
reket, ferettek az ő vrok; nem asert ferették pedig hogy ő ne-
kik

kiek mint vroknek, es feieknek, kedueket keresték, es engedelmessék voltak, hanem azért hogy Isten felők voltak. Mert valamely aszonyallat Isten haragiaban vagyon, soha annak kedue ferint valo vra nincsen.

Annak okaert, ha ez dologban az aszonyallatok tanacsommal akárnak elny, őket en ighen jeles feretetre indito ital csynalafra ranytom, tudni illik hogy halgatok, femermessék, bekefegeffek, fenuedők, es magoknak valok legyenek, es ebbül az őt draga fű ferfambul csynallyanak az ő vroknek kedues italt, az mellyet ha az ő vrok megh latnak, ha finten megh nem kostollyakis, nem csak feretny fogyak az ő felesegetek, hanem vgyan imadgyakis. Tellyesszel hidgyek el magokban az aszony emberek, hogy az sepfegért kiuantatnak de az iobagos cselekedetert fereternj fognak.

HETEDIK RESZE.

Az nemes aszony allatokhoz ighen illik, hogy az ő vroknek engedelmessek legyenek, mert gyalazattyara vagyon az ferfnak, mikor neki az felesége parancsol.

SOk ideig izzattak, es farrattak az reghi oratorok, es fok könyveketis irtak az vegre; hogy megh mutatának melly ighen illenék ha az ferfi, vra lenne az ő felesegenek, es hogy az aszony ember mindenben mint vranak engedne az ő ferjének. Es mikor nemelleyek azok közül az ferfi meltoságot magasztalnák, es dicsernek, s nemelleyek pedig az aszonyallatok gyarlo, es erőtlen allapattiokat oltalmaznak, oly mod nekül valo dolgokat hoztak niha elő, hogy iob lett volna nyugodniok, hogy sem mint valamit irniok. Mert lehetetlen dologh

E

hogy

hogy afféle emberek, ne verkezzenek az irásban, az kik az ő veledéseket akariak inkább írny, hogy sem mint aſt, az mit az emberi okoflagh mutat.

Az kik közülők, az aſonyallatok pártiat fogták ekkeppen akarták megh bizonytany hogy az aſonyallatoknak nem vrok az ő ferjek, hanem csak hazas tartók: Az aſonyallatoknakis (vgymond) ſinten vgy testek es lelkek vgyon, mint az ferfiaknak, ſinten vgy okoskodnak mint az ferfiak. Annak fölőtte az emberi nemzefbeniem keueſb reſek vgyon az aſony embereknek, mint az ferfiaknak. Es ez okokbul aſt hoztak be, hogy nem melto, hogy az aſony ember, az ő ferienek ſolgalo leanya legyen, es hogy az ferfi az ő feleſegenek vra legyen, Mert nem igallagnak tartották azt, hogy az mely embereket, az termefet töruenye ſabadokká tett, azokat egyebek vegezefe, es töruenye rabokka tegien.

Annak fölőtte aſt mondottak, hogy az Iſtenek, az emberek ſaporodafanak okaert, teremtettek minden dolgokat, es ebben az dologban legh főb helt, attak az aſonyallatoknak. Mert az ferfi minden munka es farratſaghekül vagon az embereknek nemzefében: De az aſony allat nagy veſedelemmel ſült, nagy farratſaggal es veſellyel neueli föl magzattiat. Annak okaert azt mondottak hogy nem csak embertelenſegh, hanem kegyetlenſegh, ha afféle rendbeli embereket rabokka teſünk, az kik minket nagy veſedelemmel ſültek ez vilagra, es nagy farratſaggal neuelték föl.

Iſmet azt mondották, hogy az ferfiak fok féle gonofſagokat cselekeſnek, az mellyekben az aſony emberek ſoha magokat nem artiak: Tudnia illik az ferfiak gyakorta partot ütnek, haboruſagot ſereznek, hadakat viſelnek, egy maſſal ellenkeznek, fegyuert fognak, es ember vért ontanak. Az aſony emberek pedig, ſem az haboruſaghek indito embereknek partiát nem fogiák, ſem embert nem ölnek, ſem vtakat megh nem allanak, ſem fejuert nem viſelnek, ſem ember vért nem ontanak, hané ſinten oly ſorgalmatoſſaggal neuelik es ſülik az ő magzartiokat, az minemű igyeközettel az ferfiak embert ölnek. Annak okaert, miuel hogy az
aſony

afony allatok az emberi nemzeter, es az varafokat faporittiak, f' az ferfiak pedig gyilkosságokkal pusztitnyak, mertob dolognak itelték, hogy az ferfiak engedgyenek, es f'olgallyanak inkább az ő felesegének, hogy sem mint az afony allatok az ferfiaknak. Mert sem Isteni sem emberi törüeny, nem tette f'abadda az bolond ferfiat, es ismet semmi féle törüeny nem tette rabbá az ebes afony allatot.

Ezeket az dolgokat megh gondoluan az Achäabeliek, f'okaful vették volt, hogy az ferfi f'olgalna es az afony állat parancsolna. Es az mint Plutarchus az vigasztalástul irt könyubben iria, az ferfiak agyat vetettek, hazat sepretek, ruhat mostak, afaltat vetettek, etket kesfittettek es főztek, mosdo vizet öntöttek annak v'anna az ő felesegének kezere. V'isontagh ismet az afony ember v'iselte gondgyat haza nepének, az birt az penzel, es mikor megh haragut nem csak megh f'idogatta az feriet, hanem meghis verte. Es in-nent költ ez á pelda befed, az mellyet ha f'okan oluastakis, de ke-uesen értették mit tesen, tudny illik: Az Achäabeliek modgya f'erent elny. Mert ha valamely ferfi hazaba à Romaiak közőt, (az mint az Magyarok mondgiak) Simon biro haitotta az louat, af'it mondottak neki, hogy Achäabeli eleret el. Es ezzel azt akar-tak jelenteni, hogy semmire kellő az az ferfi, az ki az Achäabe-lik f'okafa f'erent, az ő felesegének f'olgalna, es azt raita v'alkod-ny hadna.

Plinius egy leueleben ighen megh feddi az ő Fabatus neuő barattyat, miuel hogy megh engedné, hogy á feleseghe neki pa-rancsolna, es ő v'isontagh az felesegének f'olgalna, vgy annyra, hogy semmit annak akarattya ellen nem merne cselekedny. Mely dolognak keptelen voltat hogy inkább eleiben adná, az leuel vege-ben igy ir neki: Fölörte ighen banom edes baratom hogy te Ro-maba csak egyedül el'f az Achäabeliek f'okafa f'erint.

Azt iria Iulius Capitolinus, hogy mikor Carakalla An-tal, (az melly Romaban ighen fő ember volt) egy Persika neuő t'istres es f'ep leant ighen f'eretne, es hazas tarsul ke-uanna, hogy inkább az mit kiuanna veghez vihetne, af'it igerte

H E T E D I K

neki hogy ha hozza menne feleségül az Achaiák törvénye szerint venne őtet magának hazas tartól. De ez az leány ehesnek mutatta magát az feleletben, hogy sem mint Carakalla Antal az keresben, mikor ekkeppen felelt : En (vgymond, Antal vram) ferhez nem akarok mennj, s ha finten akarnam sem mehetnek, mert en Vesta Isten asonnak tista eletre senteltem magamat, es inkáb akarok az Isteneknek szolgáló leányaua lenni, hogy sem mint az emberek asonya.

Az Parthufoknak, es az Thraciabelieknek tellyeffeggel ellenkőző fokások volt, az mellyeknél oly ighen el vetet volt az asony ember, hogy azokat finten vgy tartottak mint az rabokat. Es oly mod nekül ki hagtak niha az czelbül, hogy az feleségeket ha finten tizenket magzatot fült volnais, az piaczon el adták, es az gyermecskeket magoknak tartottak, Niha pedig megh az gyermekek is iouallottak az ő annyoknak rabfaghra valo adasat. Niha ismet iffiab leányon el cserelték. Mert ezek az fajtalan poganiok, az ven asony embereket, az kik immar az venfegh miatt nem fülhettek, vagy eleuenen temettek él, vagy pedig mint valamj rabokat finten vgy à munka ala vetették.

Ast iria Dionysius Halicarnassæus, hogy Lydiaban es Numidiaban ily törvény volt, hogy othon asony ember parancsolna, s az hazon kiuól az ferfi. En pedig, miuel hogy vekony elmeiü vagyok, nem latom mikeppen tarthatták megh est à fokast. Mert az sem illet, hogy az asony ember haza rayabul ki mennyen, s az sem illet, hogy az ferfi más ember hazaba mennyen es ott parancsollyon.

Lycurgus, az ki az Lacædemonia varasbelieknék törvényeket szabot, ast vezegte volt, hogy az vra viselné mindenüt haza nepének gondgyat, de az asony ember lenne haza nepenek sáfara. Mely töruennyel ez à bölcs ferfi, az munkat közönsegeffe tötte az ferfi közt, es az asony ember közt, de az meltóságot, es à paranczolatra valo hatalmat csak az ferfinak atta.

Az keresfnyesegbe pedig mind Isteni s mind emberi törvény megh engedi, hogy az ferfi az ő felesegenek tellyeffeggel feje legyen es vra. Hogy pedig nimelly bölcs emberek es nemzetsegek külömbet ertettek es rendelték, en nem iouallom. Es bizonyara

nyara semmi meltatlanb dologh nem lehet, mintha az fogh paranczolny, az emberek tóruenyé ferint, az kinek à termefet à ferfiakon semmi birodalmat nem adot. Mert mikeppen lehetnek azok à birodalomra meltok, es mikeppen parancsolnak azok az efes ferfiaknak, az kik termefet ferint erőtlenek, gyarlók, egyedul valók, az az hon űlők, es csak hazok nepeuel maradok, efitelenek, kenyessék, es gyengek. Annak okaert, miuel hogy az vrasagh es birodalom nem csak tudomant es valami latast hallast, hanem annak fölötte nagy es bator siuetis kiuan az dolognak el kezdeseben. Es miuel hogy ebesseget ismerette, erőt veghez vitelre, forgalmatossagot az igyeknek forgatásban, es egyeb külömb külömb segetseget kiuan azoknak megh erősitese es tamogatasara; nem illik hogy az Vrasaghtol az ferfiakat megh fosuk, es azt az asony emberekre bizzuk, az kiknek afféle iosagos cselekedetekben keues refek vagon.

Touabba valamit ez ideigh mondottunk, mind az veghre mondottuk hogy az nemes asony allatokat arra birjuk mind tanacsunkal, smind intesünkkel hogy ha csendes, es boldogh hazassagban akarnak elni, az ő vroknak örömeft engedgyenek. Mert hogy igazan megh mondgyam, valamelly hazassagban az asony parancsol, ott en az asony embert ferfi termefetű asony embernek mondom, es visontagh az ferfiat asony ember termefetűnek hiuom. Felette ighen vetkeznek az nemes asony allatok, az kik az ő vroknak parancsolnak, azt remenluen hogy az ő nekiek tistessegekre leszen, mert gyalazattyokra vagon inkáb, es valakik lattyak asit az asony embert, akaratosnak mondgyak, s' az ferfiat az kinek à feleseghe parancsol, gorombanak, es bolondnak alittyak.

Tudom hogy talalkoznak gyakorta oly tekozlo ferfiak, hogy inkáb parancsolhatna azoknak az ő feleseghek, hogy sem mint azok az ő felesegekeknek, de mind az altal iob embernek minden marhaiat el vesztenj, hogy sem mint lelket halálos sebbel megh ferteni. Ha az asony ember fiaitul megh fosztatik, ismet Isten mast adhat, ha eleitől marat marhaja es gazdagfagha el ves, megh mast talalhat, ha solgai es rabjai el futnak, malokra ismet fert tehet, ha somorusagban vagon, Isten megh vigaztalhattya, ha betegh Isten megh gyógythattia. De ha az vraual nem iol alkusik, hanem habo-

H E T E D I K

borogh, nem tudom en mint kel eleit venni; mert az mely aszony-
allat az ő ferjet el hadgya, okot ad rea hogy mindenek megh foly-
ak, es megh gyalazzak.

Termeszet szerint az aszony emberek ighen feltik az ő vrokot,
hogy egyeb semelyeket ő naloknal ne feressenek, es ez az oka
hogy ketelen gyanakodok szoktak lennj. Annakokaert ha azt akar-
iak, hogy az ő ferjek afféle dologban megh ne essenek, azon legye-
nek minden tehetségekkal, hogy őket semmikeppen megh ne
bancsak, Mert valamelly ferfinak fiuet az ő felesége hozzaja
haitotta, az az ő testét nem adgya egyebeknek, es gyakorta az se-
merem, megh tiltya megh tartoztattya, es megh vonfa azoktul
az dolgoktul, mellyektől lelki ismereti talam megh nem tartoztat-
ná. Nem ritkan történik azis, hogy az ferfiak hazokon kiuól ighen
megh haborodnak, es akkor megh lassak az aszony emberek, hogy
szoval az ő vrokot megh ne bancsak, mert vgy eshetik a dologh,
hogy nem csak niakon fidgyak őket, hanem ighen meghis verik
az hatokat.

Bizonyara rut dologh az nemes aszonyallatoknak az ő vrok-
kal pantolodniok, es vetekedniek. Es ennekem vgy teczik, hogy
semmi dologban nem kel az aszonyallatnak az ő vraual harczolni.
Mert könnyen megh történhetik, es gyakorta meghis történik,
hogy az trefas vesfengestről valoba valo harczra kelnek az hazaf-
sagbelj semelyek. Az eses aszonyallatnak azt kel gondolnj, hogy
az ő vra vagy igaz okbol feddődik es meltan, vagy meltatlan; ha
meltan haragszik, bekeuel kel senuedni, ha meltatlan haborogh,
vgijs el kel halgatnj. Mert ha külömben cselekefsik, gyakorra
goromba, es estelen vetekedéseuel, annyra föl görjefiti az ő ferjet,
hogy annak vtanna, ha mi nehéz haborusagh követkőzik, nem
annyra vétkes legyen benne az vra, az ki az feddődést el kezdette,
mint az felesége, az ki az ő vra feddődését es haragjat gondolatlan
morgolodasual inkáb föl indította, es föl görjefította. Semmibe
inkáb az aszonyallat esseget megh nem mutathattya, mint ha az
ő vranak estellenetet bekeuel senuedj. Semmibe inkáb az ő
csendes elmeje megh nem teczik, mint ha az ő ferje bolondfagat
el hal-

el halgattya es el földözi. Semmibe inkább tífteffegehes erkölcsset egyebek elejben nem adhattya mint ha az ő feslet erkölcső vrat bekeuel fienuedi. Es tohol vgy megh nem mutathattya az ő serenfegyet, mint az ő vra tunya gonduilleletlenségenek el fedezesében. Es azon legyen hogy ha fínten fegheny, tudatlan, es semmire kel- lő ferie vagyonis, de mind az által egyebekkel el hiteffe, hogy elég ember. Mert valaminemű tífteffeget ő ád az ő vrának, fínten ol- lyan böcsülettel lesnek egyebek ő hozza.

Felette ighen artanak magoknak azok az aszony állatok à kik az ő urokat megh fídogattya, es gyalasák, miuel hogy semmi gya- lazattal nem illethetik azokat vgy, hogy magokatis megh ne seb- hessék. Mert az ki az ő vrat refegesnek hya, ő magát azonnal re- feges ember feleségének mondgya, az ki bolondnak mondgya, ő is bolond feleségének neuztetik: Es az mely legh nehefeb do- logh, gyakorta azis törtenhetik, hogy az ferfi magát megh iobb- csa, es az aszony allat magának eletet megh rőuiditse. Mert mikor az felesége az ő vrának böcsületlenül es gondolatlanul fol, gya- korta arczul csapással fizetnek megh neki; ha pedig fíoual az ő ferje hírét neuét megh kiffébiti, gyakorta fejéuel lakol erette es eletéuel.

Hogy ha az vra az ő feleségének valami modnékul valo dol- got parancsol, engedgyen akkor neki, ne moroghion ellene, es mikor az ő vra haraghia le csendefedik, akkor mutassa megh neki az vra goromba, es vakmerő kiuanfágot, es az ő maga efferességét ab- ba, hogy az vrának engedet; mert ha minden fíouára, megh akar felelni az aszony ember az ő vrának, azt tartom bizonyyal, hogy csak egy nap fem fognak bekeuel maradni.

En bizonyára az mint oluastam, lattam, es hallottam, legh jobbnak itelem, hogy az aszony allat, soha ne igyekezzék az ő ferjé- nek parancsolni. Az ferfiakat pedig arra intem, hogy soha arra feleségeket ne bocsássák. Mert az kik azt cselekefik, labokkal lattatnak enni, es vífontagh kezeken lattatnak jarni.

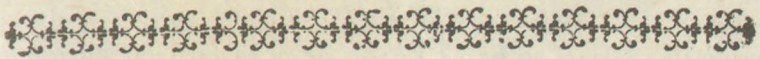
Ne vellyék pedig azt, az nemes es fő aszonyok, az kik caste- lyoka, varafokat, es iofágot birnak, hogy en azok ellen fíouyak,
mert

H E T E D I K

mert tartoznak azzal à kik afféle fő es nemes afony alattak bírodalma alatt vannak, hogy az ő afonyoknak engedelmesek legyenek es örömeft folgallyanak: de csak afit akarom el hitetni vélek, hogy az ő ferjeknek őremest engedgyenek. Az közönfeges rendbeli, es parafitikos afony allatok, ha niha niha haborognak az ő ferickkel, nem csoda, mert sem marháiók nincsen az mit el vesfithessenek, sem ighen nagy tífteffések, es hírek neuek nincsen, az mellyet vesfedelemtűl felcsenek. De az vrasagbeli, es fő afony allatok, az kik sokaknak parancsolnak, nem tudom mi okbol nem engedhetnek egy embernek. Nem akarok senkit besfedemmel megh banthanom, de felette ighen ertetlen, es estelen afony alattak mutattya az magát, az ki afit tartia maga felől, hogy orfagotis tudna birny, es az ő vranak valo engedelmesseget megh nem tanulta.

Seneca egy Tragadiaba azt iria, hogy mikor az Romayak az Mithridátes kiraly ellen hadat viseltek, az Romaj feiedelmek az reghi vitezeknek megh parancsolták, hogy mindnyáian à hadban mennének Sylláual (az ki à ket Romai Consulok es feiedelmek közül az estendőben egyik volt) mely parancsolatnak à hire, mikor egy vitéz házába iutot volna, az vra hon nem letében azt felelte à felesége, hogy az ő vra nem tartozik azzal hogy à hadban menyen, s' ha finten tartoznék sem mehetne, mert ő semmikeppen el nem bocsatná, azert, vgymond, hogy az immar az fegyuert letette, es venfege miat az vitezi rend kötelességétől szabad volna. Mely dolgon mikor à köüetek el almelkottak volna, es az tanácsnak megh mondották volna, à tanacs vrac mingyárt megh parancsolták, hogy azt az embert samkiueteftbe űzzék, es à feleségét à Mamertinus tömlőczébe vigyék, nem azert hogy à hadba nem akart mennj, hanem azert, hogy el fenuette, hogy ő neki az felesége parancsollyon. Es azertis cselekették, hogy annak vtanna, csak egy afony alatt se kerkedhetnék véle, hogy az vra nyakán fánt, es hogy megh tanulnák egyeb ferfiakis feleségeket rendben allatni.

N I O L C Z A D I K R E S Z E.

*Szorgalmatosan el kell az fő aszony állatoknak tanosztatniok
hogy á giakorta valo ki iarással magokat megh ne iegyeztesék,
es á fok hozzá iaro, es köszöntő emberek miat,
magok felől egyebeknek szolafra okot
ne adgyanak.*

Gyéb tanuságok közöt, az mellyeket á nemes es fő aszony allatoknak adhatunk, ez nem vtolso, hogy magokat nyugodalmasson othon házokba megh tartoztassák, es házrol házra ne iarianak, es ne budossanak. Mert ez á dologh az iambor aszony emberek hirét neuét ighé ekefeti, az gonof aszony allatokat pedigh az bünre valo sabadlagtul megh vonsa. Akar hon legyen az ferfi, s' akar ne, fölörte ighen illik, hogy inkább mindenkor hon üllyon az aszony ember, mert igy házanakis iobban gondgiat viselheti s' az vrätis fok féle gyanosagtul megh mentheti. Az ferfi tistti az, hogy marhaiat es gazdaglágát öregbicse, az aszony ember tistti ismet az, hogy forgalmatossan az vra keresmenyét megh örizze, es annak okaert valamikor az aszony ember házabol kü megyen, gondollya megh, hogy az ő hon nem leteben, auagy az ő maga leany, auagy folgáló leany ki mennek, az fiai csintalankodnak, es á leanyokkal iaczani fognak, á folgai imide amoda félllyel fognak iarnj: Az somfédi megh follyák, nemelleyek házat megh lopiak, s' nemelleyek hirébe, neuébe, ismet ötet megh gyalazzák.

Boldogh ember az, á kinek Isten ajandekabul oly felesége vagyon, az mely sabad akarattia ferint hazában marad. es örömett hon ül, mert az az ember gazdaglágábannis neuelkedik, es fok veltülis menekedik megh. Mert efféle aszony állat nem sokat

költ fris ruhara, az mellybe magát mutogassa, es egyebek gonof itületire sem ad okot. Inkáb minden haborufág es vefódes abból fármazik az házas emberek közöt, hogy az ferfi azt kiuannya, hogy az mi keues kölcsége vagyó, az féc modgiaual maganak, fia inak, es haza nepének ruhazattyára kellyen, f az afony ember pedigh, mindent csak az ó maga ekesitására akar el tekozlany. Mert az afony emberek efféle dolgokban, oly nyalankok, es kiuanosok, hogy csak valami innepre, valami féc uy ruhát csinaltathassának magoknak, órómeft koplalnak, hogy inkáb afféle enczembenczre penzt takargathassanak. Termefetek ferint az afony állatok, nem tekozlok, hanem inkáb fúik kezúk es fósuenyek, de mind az által, ó magok ekesitására semmi kölcséget nem fánnak. Huson négy ora vagon egy napban, de ha lehetseges volna, órómeft minden órában uy ruhát vennének magokra.

Nincs fandokom, hogy mostan az ruhakrul sokat follyak, hanem csak azt akarom megh mutatnj, hogy ha az afony emberek hon ülnek, sok heába valo kölcségtúl mentik megh magokat. Mert mikor az afonyállat lattyá, hogy az ó fomsfedgya felesége nalanál febben, es frissebben jár, ottan mint valami oroflany vgy rohan az vrára. Gyakorta aftis lattyuk, (f bar ne latnok) hogy ha valami nagy ünnepeköetközik, auagy oly dologh lefen, az melyre sokan foktak egybe gyúlny, mind addigh veftegeti, farrasztia, faggattyá a felesége az vrat, valameddigh arra az időre, valami uy ruhat kezébül kü nem presól, es ha nincsen feghinnek miuel vennj, kölcsön kel penzt kèrni. Mikor pedigh immár az az idő el mulik, a melybe magát mutogatni akarta, el iön az, az ki penzt kölcsön adot az fizetetre rendelt napon, es miuel hogy megh nem fizetnet amaz neki, zálagot vifen el, es nagy kissebseggel illerit az ó adofár, es ekkeppen gyakortá az a költségh, az mely az afony embernek egy napi czifrajára, es maga mutogatalára költ, estendeigh valo nyauualiat, munkat, es siraft hoz az egef vra háza nepére.

Ritkan foktak az afony állatok, egy mastra iregykedni fepfegh miat, nemessegek miat, hatalmok miat, fris es nagy lakodalmu menyegző miat, es legh keuesebbe irigylik egy maftnak az tőkelleres

kelletes, es iambor erkölcsöt, hané inkább minden iregyfegek az ruhábul szarmazik, az mellyel egyk az másikat megh halladgia. Mert csak egy aszony allat sincs, az ki bekéuel senuedherné, mikor lattyá, hogy az alab valo rendbeli aszony allat, ő hozza hasonlo ruhat visel, es azt sem tûrhetik mikor egy más kóft hasonlo állapotban vannak, de egyk cziffirabban es ekesben iar hogy sem mint másik.

Lycurgus fölõtte kemény tõruennyel megh tiltotta volt, hogy az Lacædemoniabeli aszony allatok, külömben hazokbul ki ne mennének, hanem csak fõ innepen. Mert azt mondotta, hogy az aszony allatoknak, vagy à senuegyhabza kel az Isteneket tisztelniek, vagy orthon kel hazok nepét io erkölcsben fölneuelniek. Hogy pedig vagy az mezõkõn setállyanak, vagy az vczakon fel s' alá iarjanak, sem tisztességekhez nem illik, sem házok nepének nem hasnos. En pedig azt tartom hogy az nemes aszonyallatokhoz inkább illik, hogy hon üllyenek, hogy sem mint az közõnséges renden valo emberek feleségéhez. Oka pedig az, hogy azokat à sükfég sem annyra keseríti á ki iárafra, s' magoknakis nagj ob meltofágot szereznek. Nem oknekûl mondom pedig hogy az hon úles az meltofagra hasnos, mert semmi iosagos cselekedetért, inkább nem böcsüllik es tisztelik az aszony embereket mint az hon úletért.

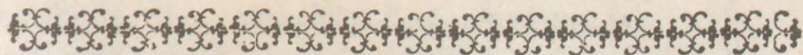
Annak fölõtte azertis mondam, hogy kótelefbek, az nemes es gazdag aszony állatok az hon úlestre, hogy őket semmi sükfég nem keseríti, az sellyel setalafra. Mert az kósség es szecheny ember felesége ha kû megyen, kenyerét es etelét keresi. De az nemes aszony ha kû megyen, csak gyõnõrûségnek okaert megyen kû. Ne csodallyák az nemes es tekinteres aszony allatok, ha az õ iregy, es gonos akarioiok őket gyalazzák, es ragalmazák, mikor lattyák, hogy fel s' alá szabadon setalnak, es az semekkel imit amot szabadon vadásznak, mert az aszony emberek mod nõkûl valo cselekedetek, az emberek kóft gonos iteletet nemzenek. Dicserem es iouallom hogy az férfiak az õ feleségeket szerezik, hogy ő bennek gyõnyõrkõdnek, es hogy ő nekik hífnak, de azt sidualmazom. ha az õ feleségeket, vagj nem merik, vagy nem akariák megh s'ollitani, mikor lattyák hogy házrul hazra iarnak. Mert ha szinter

iatmbor semelijs az ferfi feleseghe, de mind az által efféle engedelmel okot ad rea, hogy az mindenektúl gonduisseletlennek, es hasfontalannak iteltessek.

Seneca egy leuelébe azt iria, hogy az à Catò, az mely az Romajak közöt, az erkölcsök felöl iteletet tett, azt vegezte volt törüennyel, hogy soha csak egy asony állat se menne kü egyedül hazabul. Megh tiltotta volt pedigh hogy eczaka se egyedül se tarsaffaggal kü ne menne, es mikor kü menne, ne vehetné azt tarsul á kit ő akarna, hanem az kit ő neki vagy az vra, vagy az rokonitarsul adnának, Melybül megh teczik hogy finten ollyá tartották őkkor az házrul házra iaro, es helyel seralo asony embert, mint mi mostan az semtelen asony allatokat, az kik az semermetesseget labok alá tapották.

Az nemes asony állatok, à kiknek az ő tisztességekre es hirekre neuekre gondgiok vagion, ighen megh gondollyák, azt adom en tanacsul, az okat az károkat, es az nyaualyákat, á mellyeket à fel s' ala valo setalas miat vallanak. Tudni illik hogy afféle futkoso, es nyughatatlan asony állatok, sok ekes es fris ruha nekül fűkölködny sioktak; hogy à magok ekesetesében sok időt vesztenek el; hogy töb solgát kel tartaniok, à kik ő nekiek à setalásnak ideién, elöttök es vtannok mennyenek; es hogy az setalásra valo szabadságot, nagy munkaual siokták az ő vroktul megh nyerni. Annak fölötte, az is iussen ezekben, hogy az ő hon nem letekben, háza nepének roful viselik gondgiat, s' egyebeknek maga megh siollására, es ragalmazására okot adnak. Es hogy egy sioual megh mondgyá, inkább bankodom azokon az károkon, az mellyeket az asony ember, fel s' alá valo setalásaual talál maganak, hogy sem mint setalásat iregyleném. Es iollehet az en irasomba efféle aprolek, es meltatlá dolgokra nem akartam magamat bocsatani, mind az által magamat megh nem tartoztathatom, hogy megh ne ielencsem à károkat, es nyaualyákat, à mellyek efféle fél s' ala valo setalásbul hármaznak. Tudni illik hogy mikor egy mas közt az asony emberek, az tisztesség felet gyermek modra vetekednek, az ferfiak közöt gyakorta, efféle dolgokbul halálos es isonyu ellenkedesek tamadnak. Es gyakorta sokak inkább gondolkodnak az egy mas

közöt való kőszönetekrűl, hogy sem mint az ő bűnekrűl, az melyeket megh kellene gyonniok.

K I L E N C Z E D I K R E S Z E.

Micsoda károk szoktak követközni az aszony emberek szellyel setalásokbul, es ismet mi hasznok származnak az hazaságbeli emberek közt, ha az feleségek hon űlnek, es szellyel nem farsangolnak.

A Maz hires neues, es neuezetes Lucretia aszony, minden emberek itelete férent, az egef Romai aszony alatok közöt legh dicseretesb volt. Est pedigh az dicseretet nem azért nyerte magának, hogy mindeneknél seb, bölcseb, es nemesb rendbeli lött volna, hanem azért, hogy mindenkor házaban ben űlt, es szellyel nem setalt. Mert oly aszony volt az, hogy semmiféle ioságos cselekedet, ő benne nem kiuantatnék azok közűl, á kik á feiedelem, nemes, es tekintetes aszony allatokat ekeseteni szokták. Az egyeb aszony emberek vetkeítűl pedigh, oly tauol volt, hogy semmit ő benne nem láttak, az mi megh fedhető dologh lett volna. Mindenek tudhatyák annak historiáiat, az mellyet Titus Liuius ellő könyuében sepen megh irt. Mikor az Romay aszony embereknek ferjek az sancz taborbul Romába louon haza saguldottak volna, nemelleyek az ő feleségeket vgy talalták hogy az ablakon neztek kű; nemelleyek feleséghei pedigh az aitoban egyebekkel beszelgettek, nemelleyek talaltak az mezön setalua, nemelleyek az kertbeli lakodalmokban, nemelleyek ismet á piacző az kallmarkodásban, nemelleyek egymas kőszö való kőszöntőkkel való beszelgetesben, es űdö vesztesben. Csak egyedűl Lucretia aszony völt, az kit az ő vra keső eyel az lea-

K I L E N C Z E D I K

nyok között az haz közepébe az rokkánal talalt, es az orsonal, mellyel gyapiut font. Es így mikor magának dicseretet nem kerestet, ez egész világon, dicseretessé, bocsületessé, es hires neuessé lött.

Más tanacsotis adok az nemes aszony allatoknak, az mellyet á mint en örömezt velek közlök, azon keppen fiúkfegh hogy ókis io neuen vegyenek, es annak engedgyenek. Tudnia illik hogy ha ristességes hireket neuket megh akariak tartani, afféle vegezefekbe, es tanacsokba ne arcsák magokat, az mellyek egyebek fiúékbe gyanofagot indithatnak. Mert az tistratalanságh, es vndokfágh, ha fínten fíaiunkat megh nem fertijs (miuel hogy megh nem fíoktuk enni) de mind az által mikor hozza nyulúk, vndok búzúuel az orunkat megh mocskollya, es megh bantya, oly ighen gyenghe az aszony emberek io hire neue, es minden erőfáknak oly ighen eleibe vettetet, hogy ha nehezen kel nekiek megh engedni, hogy őket egiebek latogassák, fokkal nehezebben kel fíenedni mikor ók egiebeket akarnak latogatni. Mert az aszony emberek között valo egymaskófíontések, niha emberfégből es io akarattul farmaznak, de ha az ferfiaktul kezdnek latogattarni, az ighé nagy gyalazat nekiek. Mind az által fíenedhető dologh, ha őket az ó vrok, auagy attiasiai, es rokoni előt latogattyák, de vgy ha tista eletűek es io hirek neuek vagion mindeneknél. Ha pedigh az vra hon nem letében valami ferfi ő hozzá latogatásnak okaert megyen, fínten oly bűnnek tartom, miint ha valami fíentegyházat lopot volna megh.

Plutarchus azt írta az aszony allatok dicseretiről itt könyubben, hogy az Numidiabeli aszonyok, az vrok hon nem letében, mindenkor be zárva tartották házokat, es annak az reitek kamarának az aitaát ighen fíorgolmatossan be fíegezték, az mellyekbe laktak. Oly törüennyel eltek pedigh, hogy valamely ferfi az be fíegezet aitor zörgetni merte, annak az iob kezét büntetesnek okaert el vágtak.

Cicero abban az könyubben, az mellyet á törüenyekről itt, azt befelli, hogy az Romayaknál ighen reghi es neuzetes törüennyel megh volt tiltua, hogy ha valakinek, valamely házas ember, ados volt penzel, az ferfi hon nem letében, nem szabad volt az

ados.

ados ember hazához menny, es annak feleségetűi az adosságot megh kernj, hogy valamj keppen az adosságh kerese finé alatt, gyalazattal annak io hírét neuét megh ne fertené. Hogy ha annak à kinek más ember ados volt, az Romaiaknál nem szabad volt, az gazda hon nem letében, az ő marháiat megh keresny, sokkal inkább senkinek en megh nem engedem, hogy az vra hon nem letében, más ember feleségét latogassa. Mert inkább illenek afféle hitteles embert az más ember hazába bocsatani, az ő adosságanak megh vetelésiért, hogy sem mint egyebeket csak idő vesíteni oda erefrenj.

Az bölcs Plato, az szabad varafrul, es annak kőssegerül irt könyuben, ighen ieles okokat hoz elő, az mellyekkel el-akaria az Görőgh aszony allatokkal hitettetni, hogy az kiualtkeppen való baratkozafoktul magokat megh oltalmazzák, hanem csak az legyen nekik barattyok, à ki az ő ferjeknek fölötte megh hitt emberek es barattjok.

Azt sem kel azért megh engednj az aszony embereknek, hogy magoknak barátokat ferezzenek, es mind az által, vgijis kel elniek, hogy senki ellensegek ő nekik ne legyen. Gondollyák megh az tekintetes aszony allatok, hogy ók mind testeket, s' mind iofagokat, s' mind pedigh szabadfagokat az ő vroknak atták, mely dologh miuel hogy így vagion, azt itilem hogy szabadfagokkal egygűt, akarattikatis oda kellen adniok. Mert igen keufet használ ha az hazafaságbeli embereknek csak marháiok közönséges, s' akarattyok pedigh külömböz egy mastul. Hogy az Istent feresfék, hogy az ő birodalmak alatt valoknak io példát adgyanak, egy házban lakianak, egy asztalon egyenek, egy agyba hállyanak; es fűkséggh hogy csak ketten egymást feresfék. Mert az ferfiak, es aszony allatok feresetetének külömbfége, es egyenetlensége, nem fenuedi, az bekefezes es csendes eletet az hazafaságbeli állapotban.

Annak okáért arra intem, es azon kerem az aszony embereket, az kik boldogh hazafaságban akarnak elnj, hogy örömet discserjék azt à mit latnak hogy az ő ferjek vegezni akarnak, es vgyan azont haggyák iouá, az mit azok iouallanak, vgyan azon dologh legyen nekik kedues, az mit az ő vrok keduellenek, es legh

K I L E N C Z E D I K

főkeppen semmit ők ne fereszenek, az mit az ő vrok nem feret. Mert vgy történhetik, hogy ha az asony ember mafrá veti az ő semét, az ferfi mafrak adgya az ő fiuet, es maft fogh feretnj.

Azt mondgya Plutarchus, az varosbeli rendről irt könyubben, hogy minek vtanna az asony ember ferhez ment, semmi tulaidon morhaia nincsen. Mert az melly nap megh hazafodot, vgyan azon napon, mind testét, l' mind ősitül marat marhaiat, mind sabadlát, l' mind akarattyát, mind ő magat, l' mind pedigh mindenét, valami őué volt az ő birodalma ala vetette. Annak okaert ha valaki felesége, nem azt akaria, az mit az ő vra akar, es nem azt fereti az mit az ő ferie feret, azt nem csak haszontalannak es tókelletlennek, hanem nyluan valo loponakis mondhattjuk. Mert az lopok, nem oly nagy kárt tesnek az ferfiaknak, mikor morhaiokat el lopiak, mint az asony allatok, mikor az ő fiuóket az ő vrokutl el idegenetik.

Annak okaert, ha valamelly asony allat az ő ferieuel beke-segben akar elnj, ighen rea halgasson, es ra vigiazzon, mire hailando akarattya vgyon az ő vrának, es mit fereszen; tudni illik, hogy ha az vra vigh, őis vigadgion, ha pedigh fomoru, ő hafnos, es mertekletes legyen, ha az vra fűk kezű, őis takargasson, ha te-kozlo sabáfu, őis örömeft ostogasson, ha keduetlen, el halgassa, ha gyanos, az gyanoságnak okait el tauoztassa. Mert az eses aso-ny allathoz az illik, hogy ha azt nem cselekedheti az mit akar, azt akaria az mit cselekedhetik. Akar mord keduek legyenek az ferfiak, l' akar pedigh csendes, es felid elmejük, megh eskűsöm rai-ta, hogy soha io neuen nem vesik, ha az feleségeknek kiualtkepe-pen valo barati vannak. Mert akar mely alá valo rendbeli ember legyenis az ferfi, de mind az altal azt kiuannya, hogy csak őtet egyedül feresse az ő feleséghe, nem egyebet, auagy nem az egef várost.

Azt semmikeppen el nem halgathatom, miuel hogy látom, hogy az Isten efféle dologgal megh bantatik, hogy sokan az nemes asony allatok közül csak egyferis egy hetbe milét hallani nem akarnak, es azt mondgyák hogy egessegek nem engedi, a kik mind az altal, az mint latjuk. elég erőssek es egessegessek mikor az ő hozzá hasonlo baratit latogattyak. Es az mi gonozb dologh, hogy
reggel

reggel az hidegh miat, az templomba menny nehezlik, s' annak vtanna pedigh az nagy heűségbe kőszöntésnek es latogatásnak okaert helyel fell' alá koflatnak, es mind eczakáigh kűn maradnak. En pedigh kiuannám hogy az nemes asony allatok megh gondolnák, minek előtte hazokbol efféle okokbul ki mennek, mi legyen efféle latogatásnak vege. Hogy ha azért mennek kű, hogy magokat mutogassák, bizonyyal elhidgyek magokba, hogy igen keufek lesnek az nezők közűl, az kik az ő sűpsegeket dicserni foghiák, de ighen sokan lesnek az kik őket nyughatatatlanoknak, futkosoknak, es koflatoknak neuezzék.

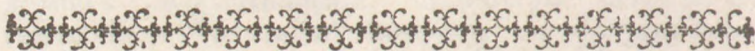
Immar pedigh mikor sokan egy házba egybe gyűlnek, fölőtte igen nagy dolgokrul vegeznek (azt tartom) magok kőzt, mert azért mentek abba a gyűlésbe, hogy vagy egyűt almát egyenek, vagy az ő sűletések napiat dicserjék, vagy az ő feriek felől beselgeslőnek, vagy az ő munkaiokat, es himes előkőrtőjőket cserelleyek el, vagy hogy az ő ruhaiokat samlallyák, vagy hogy azokat sidualmazzák, az kik vekony es hituan ruhába őltöztek. Annak fölőtte vagy az sűp abrazatu asony allatokat ragalmazzák, vagy a rutákat neuetik, vagy a sűm sűedokrul panasolkodnak, holot az fölőtte csodálatos dologh, hogy a kik egyebeket tanol letekben sidualmaznak, vgyan azok ő magok kőzöttis egymást iregysegbűl ragalmazzák es marják. Nemelly asony allatok ritkan mennek vgy efféle gyűlelek őzetbe, hogy minek vtanna a gyűles el őslanék, egyk az masfiknak okot ne adna az ő vra ellen való morgolodásra, mikor tudnia illik egyk az masikat rongyosnak mondgya, es visfontagh, ő magais az, a ki mást rongiosnak mondot egyebektűl ragalmaztatik. Egyk az masikat csacsogonak mondgya, nemellyet kőzűlők bolondnak mondnak, nemellyet tudatlannak, vgy annyra, hogy ha sűamot kezdnek vetny, esébe veheti akar kijs, hogy nem egymás latogatásának, es vigashtalásának okaert gyűlte volt egybe, hanem hogy egy mást megh kemlenék, vadolnák, es sidualmaznák.

Az io erkölcsű asony allatoknak, tauul kel lenni efféle gyűle kőzettűl, mert nem kel annak házan kiuól győnő ruseget keresny, a kinek vra orthon vgyon, a kiuel beselgeslen, fiai, es leany vad-

K I L E N C Z E D I K

nak az kiker tanytani, es oktatni kel, háza nepe vagyon à kiuel nyaiaskodni kel, es füleijs vadnak, az kiker engedni kel, ha otthon annak okaert enny foglalatossághi vadnak, mi fűkfégh hogy külfő ferfiak mennyenek hozzáioi kőfőntésnek es latogatásnak okaert ?

Bizonyára, ha az hazasságbeli asonyallatoknak, kiualtkeppen valo baratsághi es barati kezdenek lenni, es ha győnőrkődenek benne mikor vagy ők latogatnak egyebeket vagy egyebek latogatják őket, ezek à háfnok hármaznak belőle, hogy az Istenthagra inditriak, az vrokot bosulással illetik, az kősségnek magok megh állására okot adnak; annak fölőtte, az hazasságbeli asonyiak abba keués háfna vagyon, s' ha pedig még haidon leany, áuagj őzuegi asony, nem talál io hazasságra. Mert afféle asony allatokat, ha binten sokan kiuannakis gazdagágokert, sokan ismet afféle gonosb hírékert, es neuékert megh vetik.

Az mely negy rész követkőzik, az Spaniol nyeluen iratot könyube (mert azon à nyeluen irtak először) az negyenedik rész vtán követkőznek s' az Franciay nyeluen valo könyuben pedig nem talaltatnak. A ki Deakul fordította, az olaszul irt könyube így talalta.

TIZEDIK RESZE.

*Az Marcus Aurelius Császár feleséghe, sok barátit hozzá szezre-
 zuén, megh nyerte az vratul, hogy az ő leányának Lucilla
 aszonnak megh engedné azt, hogy az nagy pompa-
 ual készttetet iatek nezesére el-
 mehetne.*

Ikor sokáfok volna az Romaiaknak, hogy kis kara-
 cson hauaba, az Császaroknak nagy keűlettél való ia-
 tékot szezreznének, történék hogy à pompas iateknak
 keűtésekor, Faustina Augusta az Császár feleséghe,
 sok köüetek es közbe iarok által kerni kezdé az Csá-
 fárt, hogj az ő leanyat, az őregh aszony, es az töb őrző aszonyok
 szezmerül egy keűlé megh sabaditana, es megh engedne, hogy az
 nep köze à palotaba az iatek nezni kü ióherne. Azt à leant Lucil-
 lanak hittak, az ki időuel nagj ob vala Commodusnal az Császár
 fianál. Ez pedigh à leany főlötte ekeffen viselte magát, annak fől-
 lötte szez abrazatu es termetű vala, es ez az anyyanak, kihez mind
 szezsegeuel mind erkölcsueuel hasonlo vala, főlötte ighen nagy
 keduebe, es szezretetibe vala. Touabba ióllehet ez à Császár felesége
 kiuanfaga sok okokbul igaznak es meltonak latczik vala, miuel
 hogy az Császárnak legh fób barati kerik vala; annak főlötte atya
 vala à leannak az kiül megh akariak vala nyernj est az dolgot, an-
 nya vala az ki kiuannya vala, es egyebek által az Császárnak kőnyő-
 rőgh vala: à kiert kőnyőőgnek vala pedigh mind az kettőnek lea-
 nya vala; de mind az által aligh vehették az Császárt rea, hogy en-
 nek az keresnek engedne. Annak okaert mikor Faustina est az
 vratul megh nyerte volna, Lucillat mindgyarast ő magahoz az ő
 maga hazaba hiuata.

Minck vtanna pedigh az nagy kefűlettel, es pompaual fel
 ekedettet iateknak ideje elő jöt volna, Lucilla, vgy mint az ki az
 ő mesteri, es előtte iaroi ő rizeritűl egy kicsinnyégh megh fabadult
 vala, es oly fabadfagot nyert vala, az kit ingyen ő mégh csak nemis
 remenlet volna, bizuáá az ő artatlanfagában, es nem oltalmazuan
 magat egyebek gonossagatul, azokkal az kik vele meuetkőztek,
 őis meuetni kezdte, az kik neki foltak, azoknak megh felelt, az
 kik rea neztek, őis batran azokra nezett, es senki iteletitűl nem felt,
 miuel hogy ő senki felől iteletet nem tett. Abban pedigh az idő-
 ben fínten oly nagy kissebsegh volt az Romaiaknál, ha az haiadon
 leany az ferfira meuetet, mint egyebeknél az tíftratalanfagh, es pa-
 razna elet. Oly nagjra böcsűltek az Romaiak akkor az ő leanyok,
 es feleségek femermetességét, hogy két annijual inkább megh bűn-
 tették az nyliuan valo valot, es semtelen erkölcsöt, hogy sem mint
 az titkon valo nagy bűnt.

Egyeb dolgok közt pedigh, het féle verkektűl, oltalmazták
 magokat az Romay fűzek es afony allatok, tudni illik attol hogy
 az iatek helyen, es idejen sokat nem beszelgettek, s' nem esacsog-
 tak: a vendegfegbe etellel es itallal magokat fő'ötteb megh nem
 tóltórttek, mikor egessegek volt, bort nem ittak, titkon az ferfiak-
 kal nem beszelgettek, az fíent egy hazba femeket föl nem emelték,
 az ablakon soká, es gyakortá kű nem néztek, es annak feletre ha-
 zokbul az ő feriek hire nekűl kű nem mentenek. Hogy ha vala-
 melly afony allat, valami efféle dologba, valaha megh előt volna,
 az örökke valo kissebseghbe es gyalazatba eitette ő magát.

Sokat el fíoktunk fíenedni, az alab valo rendbeli femelyek-
 ben, az mellyeket el nem fíenedűnk az nemes es fő afony alla-
 tokba. Mert az nemes afony allatok semmikeppé az ő meltofago-
 kat, es hireket, neuket megh nem oltalmazhatyák, ha fölőtte
 mertekletes, es io erkölcsbe nem foglallyák magokat. Valami az
 ő rendekhez, es allapattyokhoz nem illik, meltan fíidalmazhat-
 tyuk azt. Es annak okaert az tíftrösségtelen afony allatokat, örök-
 ke valo gyalazat köueti. Az nemzetes es nemes afonyok, mennél
 inkább kiuannak, egiebeket meltofaggal es gazdagfaggal megh hal-
 ladny, annal inkább megh kel magokat vonniok, az heaba valo te-
 toua

roua nyargallastul. Mert az gazdagfagh, es sok marha, nem farkantyú az tetoua valo setalafra, hanem inkább zabolának es féknek kel lenny az hon maradafra.

Ezeket azért mondom, hogy mikor az iateknak vege lett volna, az Lucilla az Csásár leánya, az ki megh akkor gyenge es aratlan süzecske vala, es az ő Annya Faustina, az ki megh iffiu ember vala, niha gyalogh, s' niha louon: niha nyluan, es titkon s' niha ismet all orcza alat; niha csak ő magok, s' niha egyebekkel; niha eéil s' niha nappal, az varos vczajan helyel farfagoltak, es nyargaltak: az Vulcanus mezeyen mulattak, az Tyberis folyo uiz partyan setaltak: az Saturninus kertebe almát szettek: az hol az vizeket más féle farmáztattak ott vendegeskettek, es lakoztak es egyeb afféle gyónörűlegre attak magokat, az mellyekre mind az ő iffiusagok, s' mind az tauafsi idő ingerlette, es edesgette őket, iollehet fő es nemes aszony allatokhoz efféle dolgok femmi kep-pen nem illenének.

Hogy az aszony allatokat az ő tisztekre emlekeztessem, azt el nem hagyhatom, hogy nem tudom, ha az Faustina es Lucilla helyel valo farfagolasok volté nagyob vétek, hogy sem mint azoknak ragalmazások, az kik efféle semtelen futkosasit latták az Csásár feleségének es leányának. Mert az aszony emberek hon ülese, es magoknál valo lakások, zabolat ad az ragalmazok fiaiaba, de az kik helyel nyargalnak, hireket neuket ighen nagy szerencsere, es vesedelemre vetik. Iol let volna pedigh az hire neue veset aszony embereknek, ez vilagra sem sületniek.

Az Romaiaknál az Cornelius nemzetseghe mindenkor boldogh es böcsületes volt. Mert az férfiak kőst sem volt senki ostoba es bolond, s' az aszony allatok kőst sem volt abban az nemzetben senki gyalazatos es hire neue veset. Az Historicusok pedigh azt írják hogy ezek közül egy asfont, csak azért foitottak megh az ő sülejek, hogy ighen vilaginak es szentsegtelennek mutatta magát, mely dologh bizony ighen dicseretes es melto az Roma; polgarhoz. Mert nem illet hogy egy asfony vetke es gyalazattya az egeff nemzetseget hirébe neube megh kifebicse. Az kik nemessegeket, es femermetessegeket nagyra böcsüllik, afféle dolgokba

nem kell varniok, az birak büntetefet, az mellyek az ő tiftettege ellen vannak, hanem akar ferfi l' akar asony ember legyen, men-

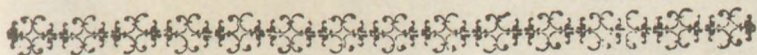
* Ez à mon-
das à kerez-
nyenj törue-
ny ellen vagion.
Nem szabad
senkinck tu-
laidon hatal-
mabolembert
ölni ha szinte
törue-ny sze-
rem halálter-
demlensis,
hanem csak à
feiedelmek-
nek, es azok-
nak, à kiknek
à feideiem
nagy à köf-
segh nimely
bűnöknek
megh bünte-
tesere hatal-
mat adot. Vi-
de S. Thom.
1. 2. q. 64. art.
3. Leß. l. 2 c.
9. dub. 1. &c.

megh kissebednenek. Nem elegendi hogy valaki io ember es iam-
bor legyen, hanem fűkfe-
ggh hogy minden okot es modot el tauoz-
tasson az mellybűl gonosza lehet. Nagyobra kel embernek böcsül-
lenj, akar mely keues hirebe neube valo fogiatkozafatis, hogy
sem mint morhaiaba valo nagy karuallasit. Ha valaki az emberek
fhouanak czelul teszi az ő tiftetteget, es hiret neuet, haz nyl közül
aligh talalkozik egy az ki az czelbe megh ne akadgyon. Ismet va-
laki tiftetteget vagj keueste böcsüll, vagj immar el vesztette, attul
semmi dicseretes dolgot nem kel varnunk.

Touabba az Csasar, mint valamelly io haios mester, az tifta
űdön ešebe veuen az köuetközöndő feluešt, es haborut, az
egeš iatek ideje kor fölötte ighen felt, es retteget fiueben, hogy
valami segyent az ő felesége es leanya miat ne vallana. És bizony-
ra nem ők nekűl; mert az termefete az alhatatlan ferencének,
hogy az ielen valo boldogsaggal es kedűnk ferint valo dolgok-
kal, az követközöndő nyomorusagokat jelenti es prophetallya
megh. Vgy hozta az termefet, hogy ritka esendessegh legyen az
tengeré az mely vtā rettenetes habok es feluešiek ne köuetközze-
nek. Sőt megh az nappali űdönnek tiftasagais, az estueli menjdör-
gesnekiele főköt lenny. De mi vegre hozom ezeket elő? Tudni
illik hogy megh mutassam, hogy mikor az ferencse minket, ked-
űnk ferint tart es gyönörkötet, iele az, hogy ott vét tört labunk
ala, à hol ingyen sem velnök. Az molnar akkor foldozza à gátot
mikor tifta idő vagyon, es az majoris akkor uyettia az menyezet-
tet, es az haz fődelet, mikor az elő nem esik; finten vgy kel gon-
dolkodni az eses ferfinakis, az kinck megh kel gondolny, hogy
migh ez vilagon él, az io ferencset csak kölcsön atták neki, de az
ferencsetlen dolgok es nyomorusagok, ősetűl es elejtűl marattan-
nak rea.

Ha valaha valaki volt az ki az io ferencseuel iol tudot elnj,
es az ferencsetlen dolgokat bekenel tutta senuedni, az bizo-
ny Marcus Antonius Csasar volt, az ki soha nem bizot, az
feren-

Herencse alhatatlan híz elkedeseben, es az herencsetlen dolgokban, az mellyekben tellyes eletebe sokakba forgot, soha ketlegetben nem eset.

TIZEN EGGYEDIK RESZE.

Kemennyen megh feddi a Csaszar Faustina aszont az o felesget, es Lucillat az o leanyat.

Minek vtanna pedigh az iateknak, az kirul szollank, vege lott volna, az eses Csaszar kiuafaganak, eleget akaruan tennj, es mind az felesget Faustina asont, s' mind az leanyat Lucilla asont inteni akaruan, hogy egyebek csalardfagatul magokat megh oltalmaznak, titkon oket félre hiuá, es csak o magoknak ilyen keppen kezde szollany: Nem teczik ennekem Faustina, az mit a Lucilla a te leanyod, te veled egyut cselekefik; Ha az leanyok iamborok akarnak lenny, szuklegh hogy az o Anyoknak engedgyenek, es visontagh, ha ki io anya akar lennj, szuklegh hogy az o leanyat iol tudgia neuelnj. Az atyáknak nem kell ott az parancsolásban faradniok, ahol eses Anya, es femermes leanyok vannak. Rut dologh mikor az Atya megh engedi, hogy az o fiat az anyja; az az, az asony ember fedgye es dorgallya megh, de sokkal rutab dologh az asony embernek, ha az o leanyat az apiának kelletik megh feddenj, es dorgalnj. Az Rhodus sigetbeli embereknél olyan törüen volt, hogy az atya se viselne leanyára gondot, miuel hogy az leany volna, es az anyja se viselne gondot az fiara, miuel hogy az ferfi volna, hanem szuklegh volt, hogy az ferfiakat, ferfiak, s' az leanyokat asony állatok neuelnék. Mely törüent oly szorgalmatosfan es szentül tartottak megh, hogy ha szintén egy házba laknánakis, mind az által szinten vgy eltek, mint ha az anyáknak sem lott volna leanyok s' az atyáknak sem lott volna fiok.

TIZEN EGGYEDIK

Ah Roma varoſa, nem azt ſíratom én hogy à te padimento-
mos vtaid föl bomlottak; hogy az te házad menyezetit az eſő
megh hattya: hogy az epületek terey le haniattak, hogy az berkek
ki vagattak, es hogy az Romay nép ſama megh keuefedet, nem eſt
ſíratom, mondok, mert ezeket az idő ſokta adny, es iſmet vgyan
azon el ſzokta venny, de azt ſíratom, hogy látom, hogy ily ſükön
talaltatnak io atyak, anyak, az kik az ő hazoknál valo io rend tar-
taſtra ſorgalmatos gondot viſelnének. Akkor kezd tellyeſſeggel
hazank el veſny, mikor az mi gyermekink io erkölcsbe valo föl
neueleſe ſemmié kezd lenni. Oly igen vaſottak moſtan az ferſi
gyermek, oly ſemtelenek à leanyok, oly keués tiſteſſegűek az
anyak, hogy reghen, huſ fiak io erkölcsbe es iamborſagba valo
föl neueleſere elég volt egy Atya, es iſmet harmincz leannak io
neueleſere elég volt egy Anya, de moſtan huſ atyák ſem tudnak
egy fiat, es harmincz Anyak ſem tudnak egy leant iol fel ne-
uelny.

Ezt azért mondom Faufina, miuel hogy te anya leuen, el
feleited tiſtedet, es nagyob ſiabadſágot engecz leanyodnak hogy
ſem mint illenék. Annak feletre te is Lucilla, megh nem gondol-
uán hogy leany vagy, nem oly ſemermeſen viſeled magadat, az
mint ſeiedelemhez es Cſaſar leanyához illenék. Legh nagyob
ajandekul azt aták az Iſtenek az Romaj Aſonyoknak, hogy megh
gondoluán az ő allapattyokat, cſendefek lennének, ſ' megh gon-
doluán pedig hogy Romabeli aſonyok, ſemermeſek lennének.
Az mely nap az Iſteni felelmet, es az ſemermeteſſeget az Aſony
allatok el veſtik, bizonynyal el higgiek mindnyaian, hogy auagy
ők veſtik el ez vilagot, auagy è vilagh veſti el őket. Nem keueſeb-
bet haſnál à varoſnak, ha az benne lako aſony allatok, tiſteſſeges
elerűek, mint ha io vitezi es erős Hadnagy volnanak. Mert ezek
ki menuen oltalmazzák hazaiokat, de az aſony allatok hon laká-
ſokban tartják megh az varoſt.

Negyedik eſtendeje moſtan, hogy az mirigy halál megh ſü-
nék, mellynek megh zúnéſe vtan megh ſamlaltatuan az köſſég-
het, es vgy talalam hogy az ſiaz negyuen ezer tiſteſſeghes, es io hi-
rű neuű aſony allatok közül, nyolczuan ezeren holtak megh mi-
riggyel. Az buya es ſemtele n aſony allatok pedig az kik az tiſ-
teſſeg-

teffeggel semmit nem gondolnak, maid eggig mind megh marat-
tak. Bizonyára nem tudom ha azt sirassamé inkább, hogy enny ie-
les es tisztességhes afony allatok holtak megh, vagy pedig azt,
hogy az Romay iffiusagban, ily nagy kárt es veszedelmet tesznek az
Romay semtelen es faitalan afony emberek. Az Aetna hegyenek
langai nem tesznek oly nagy kárt az Siciliabeli embereknek, mint
egy iambortalan, es semtelen afony allat teszen az egefi varos tar-
tomanyába. Az buya es faitalan afony allat vér onto fene vad, es
veszedelmes ellenseghe az varasnak. Mert az gonosságnak be ho-
zafára elegh elmés, de az io erkölcsnek el kezdésere csopa tudat-
lan, es ostaba. Hany orszagokat es hany kiraliokat oluasunk hogy
el vesztek egy afony ember gonossaga miat? az mellyeknek megh
maradafara annak vtanna, sok faratsagh es sok erő volt hűkseghe.
Egyeb minden vetkei sinton olyan az afony allatnak, mint az fő-
lő vesző, könnyen megh hajolnak, de az semtelenségh es az faita-
lanagh, olyan mint az azzu pelyua, az ki mindgyárt el török, es ek-
keppen vgy megh szoktak az gonossagban kemeniedni, hogy az io
erkölcsre femmiképpen őket fenki nem haithattya.

Se nmi nincsen tisztességh kiuanob, Faustina, mint az afony
ember, de ismet semmi nincs az mi keueseb keűlettel legyen az
tisztessegh keresesere mint az afony allat, mely dologh felette
ighen igaz ha velem iol megh gondolod. Az ferfi ekesen follasá-
ual, irasáual, vton iarasáual, hirt neuet szerz magának: De nem
latom az afony állat mikeppen magát nemesithetné megh, hanem
ha csak follasáual, es munkaiual, mert az regiek historiaiban ez
ideigh vagy ighen keueset, vagy tellyességgel csak egy afony alla-
tot sem talalunk, az ki irasáual, oluasasáual, munkajáual, fonyatá-
ual, főzeséuel, főueséuel, es süteséuel nagy hirt neuet szerzet volna
maganak. De visontagh sokakrul oluasituk, hogy hon ülesekkel,
es othon tisztékben el iarasokkal, saukban valo eűességekkel,
vrokhoz valo hűsegekkel, io erkölcsökkel, az somfedial beke-
segesen valo elesekkel, háza nepe közöt tisztességesen magok vi-
seléséekkel, es az külső emberek elöt valo semermetessegekkel,
mind ez vilaghi eltekben nagy dicsirettel eltenek. I' mind holtok
vtan örökke valo hirt neuet hattak az vtannok valo emberek-
nek.

TIZEN EGYPEDIK

Egy historiat hozok elő, az mely többet hasznalt az időben, az iofagos cselekedetben valo eletre, es iamborsagra, hogy sem mint az mi életünknek megh iobbítására. Az Lacademonbeliek orsága, az mint Plato írja, az aszony allatok buya termesetek, s' faitalan eletek miat, es az férfiak kegyetlensegek miat, oly ighen megh veset orsagh volt, hogy minden emberek annak az földnek népét, emberteleneknek: es vad nepeknek hitták, maga annak az orsághnak Anna à Görögh orsagh, minden bölcs embereknek oskolaiának hiuattatik vala. De Lycurgus kiraly, az ki tudomannyal fölötte ighen bölcs vala, es á birodalmat nagy igassaggal viselivala, mikor magának mind tudomannyával, s' mind tökellertes es fent eletével, nagy dicseretet es meltságot szerzet volna, oly törüennyeket adott nekik, az mellyekkel mind az vetkeket ki gyomlalta abbul az orsághul, s' mind az iofagos cselekedeteket azoknak fiuekbe be oltotta. Vgy annyra hogy könnyen megh nem mondhatom, ha az kiraly volté boldogh az ő alatta valok nak engedelmessejert auagy az nép, az ő kirallyának megh mondhatatlan iamborságáert, es igasságáert. A többi közöt ez á Lycurgus az aszony emberek felől ilyen törüent hozot volt: Csak egy atyais (vgy mond) halála után iegey ruhat ne hadgyon az ő leányának, hanem még eltében adgya megh azt neki. Mert azt akarta, hogy feleségeket, sem gazdagsáert, sem szépségert ne keresnének az emberek, hanem csak az iofagos cselekedetért, az tisztességhes eletért, es az dicsiretes erkölcsékert. Annak okaert, nem lattak ők csak egy leantis, az ki széghensege miat férhez nem mehetet volna, mint mi mostan mi nalunk fokakat latunk, hanem csak azok marattak hajadon állapotban es fery nekül, az kik hirekbe neuekbe megh kissebettek, es gyalazatos állapotba voltak. Boldogh idő volt az Faustina, az mellybe az aszony emberek, nem az ő attyoktul marat gazdagsagban biztak, hanem csak az tisztességhes erkölcsben, iamborsagokban, es az iofagos cselekedetekben helyhezttették remensegeket. Bizonyára arany idő volt az, az melybe á leany sem félt, hogy ötet az ő atya öröksegebül ki hánnya, s' az Atiának sem kellett bankodni, hogy az ő leanyát iegey ruha nekül haggya.

Atkozot es vtalatos ember volt az, ő Roma varosa, az ki legh először az aranyat, az te hazaidba be hozta, atkozot ember volt, á

ki legh először az tár házba penzt gyűjtőt, miuel hogy Romát kencsel megh gazdagította, s' az iamborlástól, es az iofagos cselekedektől az Romaj nevet megh fostotta. Vallyon mi cselekette hogy az paraszt ember leany könnyen férhez mehetnek s', az tanacsbelj fő emberek leany pedigh hajadon állapotba maradnak? Vallyon mi cselekette azt, hogy az gazdag leant kedue ellenis kerjék, s' az fegheny állapotbelj süzeket pedigh senki el venny nem akarja, ha finte magokat valakire kötnekis? Mi cselekette azt, hogy nemelly leany, a kinek iegy ruhaba öt száz ghira ezüstöt adnak könnyebben férhez mehet, hogy sem mint nemely tókelletes süz, a kinek egy nihany tömeny ezer iofagos cselekedeti vagyon? Nem mondhattuk, hogy itt a test a testül győztetik megh, hanem azt mondhattuk hogy az igazságot az gonoszságh győzte megh. Mert ez mostani időben az fősueny, es penzt ferető ember, örömeiben veszen rut gazdagah asont feleségül, hogy sem mint fépet es iambort.

Boldogtalanok azok az asony allatok a kik sülnek, de boldogtalanbak azok a leanyok az kik sülettetnek, az kiknek tudnya illik hazafagokra, sem az ő elejeknek nemessegek, sem az ő süleiek meltofagok, sem az munkába valo serensegek, sem semelyekibe valo meltofagos sepségek hasznosok nem lehetnek. O atkozot idő, az melyben az iambor ember leanya, ha nem penzes es nem gazdag, bizonynal el hifi magában, hogy soha férhez nem mehet? Nem így eltek az emberek reghen, az mikor legh először az semely felől kerdezettek, s' legh vtolsor pedigh a iegy ruha felől. De az mi boldogtalan időnkben, legh először az gazdagság felől kerdezkedünk s' legh vtolsor pedigh az semely felől kezdünk tudakozni. Abban az időben pedigh legh először a leany iamborfa gharul, es tókelletes erkölcséről tudakoztak, s' az vtan osztá minck utanna az menyegző megh lött, csak tréfában kerdezettek az gazdagfagh felől es marha felől.

Camillusnak, mikor Gallia orsfagát megh győzte volna, es a Romaj birodalom ala haitotta volna, eggyetlen egy fia vala, de ez oly vala, hogy ötet, mind az ő maga tiszt es sepep abrazattyaert, s' mind pedigh az attyának dicsőséghes győzödelmejert, es

hireért neueért, sok kiralyok fiokka akarták fogadny, es sok tanacsbeli emberek kiuanták leanyokat neki adny, es feiekké tenny. Ezt annak okaert, mikor immar harmicz estendős volna, es az atya hatuan estendősnel idősb volna, mind hazaiában intettek az ő fiúlei, s' mind pedigh az külső országbeli kiralyok kerték, hogy megh hazafodgyek. De ő mind az ő barati intesit, s' mind az külső emberek ingerlesekert, alhatatossan hatra veti vala, es nem akar vala nekik engedny. Mikor anuak okaert Camillust kerdeznek, miért nem adna az fiának feleseket a veghre, hogy az fiás az ő iffiusagaba csendes eletet elne, es ő magais Camillus az ő ventegébe megh nyughatnek, így felele: en vgy mond az en fiannak feleseket mast sem adok, s' ennek vtanna sem fogok adny. Mert nemelly emberek engemet gazdaggal, nemellyek szeptel, nemellyek nemes, es iffiu leany, ocskakkal kinaltak, de csak eggyes nem volt, az ki ieles es tökelleres erkölcsű leany, ánal engemet kinalhatot volna. Bizonyára ez á Camillus nagy dicsőséget nyert magának az ő győzödelmejert, es haduifelelejert, de nem keveseb dicseretet érdemel ezert az főert.

Ezt azért hozom elő Faustina, hogy te az te leanyodat az iatekok nezny vised, es á Capitoliumba keféred, megh engeded hogy az tragár es semmire kellő emberek között foroghion; Es az mi gonozb dologh az te gyenghe idejű leanyoddal, egyút te magadis, az ki még iffiu aszony ember vagy, az varos uczaín félyel iarsá, es az folyo vizek partyan föl s' ala letalsá. Nem vélem hogy tellyességgel semtelen, es feslet erkölcsű leanyod legyen, de azt banom hogy okot acz neki az feslet erkölcsre. Megh higgied Faustina, hogy az testi kiuanfagnak es buyafagnak dolgában, az iffiaknak sem kell sokat hinny, es az venek felől sem kell ighen iot remenleny, hanem legh batorfagósb dologh az, hogy az vetkékre valo okokat el tauoztassuk. Mert az Vesta Isten asonnak semteltelet főzek azért rekeztetnek az kő falok köze, hogy á féle bünre valo okokat, az mellyek az uczakon félyel talatnak, el tauoztassák. Nem vgy róitöznek el az emberek semei elől, mint valami bolondok es ostobak, hanem vgy mint eses főzek, az emberek tarlasagoktól, az tífia eletnek oltalmaert futnak.

Se az iffiu azt ne mondgya hogy ő iffiu, es az iolagos cselekedetet szereti, se pedig az vén ember ne mondgya, hogy ő immár el fárrat, mert lehetetlen dologh az, hogy az asu pozdoria az egő tűznél föl ne gyuladgyon, es az nyers fa az lang közöt ne füstölöghion, Az az, ha fínten az gyemant kónél valaki kemenbis, mikor ferfiak közöt forogh, de mind az által mihelt az asony emberek köze akad, fíntén olyan lágy leszen mint az viaß. Ha fínten az fát à tűzrül el vesűkis, es ha fínten az eghő fenet ki oltiukis, mind az által, á kő fölötte ighen meleghen marad; fínten azonkeppen az mi gyarlo testünk, ha fínten betegsegh miat, munka miat, es vensegh miat el törődikis, mind az által az buyafagnak tűze mindenkor égh az mi csontainkba. Mit használ, ha az ember iolagos cselekedetét hannya, es termefetét megh tagadgia? Micsoda lo lehet oly agh, oly fanta, es oly benna, az ki mikor az kaczolakat lattyá, egyßer vagy kétßer reayok ne nyerecsen? Kicsoda az vének közül az, es ismet ki lehet olyan az iffiak közül, az kik mikor az lányokat lattyák, egyßer vagy kéczer ne suhaicsanak, es fohazkodgyanak. Az szabad akarát szerint valo dolgokba, hissem hogy nemellyek, megh mutathattyak embersegeket, es iolagos cselekedeteiket, de az termefetnek dolgaiban minden embernek megh kell vallany az ő erőtlenséghét. Az tűzrül, ha az fát el feded, megh sünik eghny; mikor az nyár el közelget, az téli hidegh el mulik: Ismet mikor az tengeren csendessegh vagon, az habok le szállanak, es nem emelkednek fel: Az nap mikor el nyugfik, az földet akkor nem vilagosittyá. Ezek mind oda néznek, hogy akkor sünik megh mi bennünk, az faitalan es buia kiuanfagh, mikor az test az koporsoba leszen. Az testbül sülettünk, az testben elünk es halunk, es annak okaert hamatéb veghe leszen az iambor életnek, hogy sem mint az mi gonos kiuanfaginknak. Gyakorta az jeles erkek az búdos fazekakban megh búzhódnak, es az iohoris hamar megh véß az tistrátalan hordoban. Az az, akar mely tiffiák, es dicseretesek legyenekis az mi cselekedetink, mind azon által, az mi gyarlo testünknek tistrátalanfagatul, mindenkor valami gonos fagot vonßnak. Ezeket azért mondom, Faustina, hogy ha az sebes folyo vizet, az vensegnek erős gattyá es rakafa megh nem tarthat-

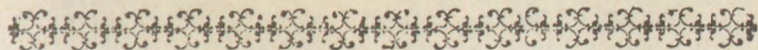
TIZEN EGGYEDIK

tya, sokkal nehezebben tartya megh az iffiu fagnak gyenghe vezzejeből fonatot főenyé. Az melly iarmot es terhet az erős ökör el nem hordozhat, sokkal keuefőbbé hordozhattya azt az gyenge borju. Ha te, à ki anya vagy, à te testi kiuanfágitat zabola ala nem veted, sokkal inkább nem veti az te iffiu es gyenghe leanyod.

Ha az Romaj afonyok leanyokat iol akariák neuelnj, ezeket az regulakat fűklégh hogy forgalmatossan megh tarcsak: Tudni illik, hogy ha lattyak, hogy az ő leanyok fellyel nyargalnak, törjek megh nekik az fátokat, ha lattják, hogy femekkel imit amot vadásznak, vayak ki femeket; ha az fülök vizket, dugjak be, ha valamit valakinek akarnak adnj, vagi valamit mastul el akarnak vennj, vagjak el à kezeket, ha csacsogny mernek, varják be fáiokat, ha vator erkölcsúek, es femtelenül cselekednek, eleuenen temessék el, mert az iambortalan leannak, jegy ruha helyet, halalt; házi ezköz helyet, fergeket, ház helyet koporsot kel adnj. Annak okaert Faustina ely az en tanacsommal, es ha az te leanyod io voltan örülnj akarfi, tauoztas el forgalmatossan afféle okokat, es alkolmatossagokat, az mellyek által könnyen megh vesshet. Az haznak megh erősfesere fok gyamolok es tamaftok kiuantatnak, melytül ha csak egy oflopot el vonfasis, ottan mindgyárt le dől; Az az, oly ighen gyarlók es erőtlenek az afony allátok, hogy ezer őrzőkis aligh őrizhetik vgy megh őket, hogy, ha valami alkolmatossagot találnak, mindgyárt megh ne vezzenek. Menny fokban voltanak iambortalanok es femtelenek, az kik egy előfőr nem akartak olyanokká lennj, de mind az által erkölcsökbe megh vessetek, miuek hogy az gonossagra valo alkolmatossagra magoknakvtat nytottak. Az en hatalmamban vagyon ha megh akaroké harczolny, auagy nem, de az en hatalmamban nincsen az győződelem. Az en hatalmamban vagyon, ha be mennyeké az tengerbe, auagy nem, de ha be megyek, az en hatalmamban nem leszen hogy az vesfedelemtül megh menekedgyem. Az afony ember hatalmába vagyon, hogi az vetkekre valo alkolmatossagokat, es okokat el tauoztassa, de ha el nem tauoztattya, az ő hatalmában nem leszen hogy megh ne essék.

TIZEN-

TIZENKETTODIK RESZE.

*Ísmet azon vagyon à Csaszar, hogy à feleségevel el hiteffe, hogy az
anya leuen, minden szorgalmatossággal, leanyatul el ta-
noztassa az vetkekre valo alkolmatossa-
gokat.*

³
DE talam azt mondod, Faustina, hogy senki à te leany-
oddal vgy nem folhat, hogy te ne hallyad, es senki
vgy nem lathattya hogy te is ne lassad. Es az tis mon-
hatod hogy soha vgy el nem reitezhetik, hogy te föl
ne találnád, es senkiuel vgy nem végezhet hogy te
esedbe ne vennéd. De ebben az dologban ighen megh csalatol,
mert ha azok az emberek, az kik egy masnak gonof akaroi, egy
más közöt fitokkal harczolhatnak, fokkal inkább folhatnak azok
fiuókkal egy más közt, az kik egy mast feretik. Mert az uy fere-
lem, az ki az iffiuságnak verekbe föl indul, es föl gerjed, tellyef-
seggel oly méregh, az mely hertelen minden ereket el jar; ísmet oly
merghes fű, az mely az embernek az egesz gyomrat es bélét mind
el hattya, es oly görcs, az mely miat embernek tagai, tellyseggel
el baggiadnak: oly torok gyk, az mely embernek fiuét megh foi-
rya, es hogy egyy fíoual megh mondgyam, az io elmének, es jam-
bor erkölcsnek meriggye es veszedelme.

Nem tellyefseggel tudhatom mit mondok, ha fíinten erzemis
azt az mit mondany akarok. Soha az ferelem fíaiamon es nyelue-
men nem volt, vgy hogy fíadalmat belől fíuemben nem erzettem
volna. Az Ouidius egy könyueben így ír: Nem tudom mi lehet az
fírelé el iő, fí honnan jöyön nem tudó, embernek fíuébe bocsat-
ratik, de kitül bocsattassék nem értem, fíületik, de nem gondolha-
tom mikeppen fíuleffék, megh fogattatik, de nem tudom kiktül,
erzi-

TIZEN KETTEODIK.

erzikis azt az emberek, de nem tudom mikor, megh őli az embert, de nem ertem mi okbul. Vegezetre, az merges ferelem, kiuül teftünk etppen hagyuan, belől verünk et kü fia, es tellyeffeggel megh emefti. Mit akart legyen ezekkel az fokkal erteni Ouidius, nem tellyeffeggel vehetem efenben, de mikor ezeket mondaná, tudom hogy finten vgy efen volt mint én mostan. Valakik egy maft feretik, Faufina, azok mindenkor az ő fiuekból, mint valami kemenczebül, fűftöt bocsatnak ki, almokba befelgetnek, iellekkel folnak egy mas közt. Mert az külfő fok fo vekony feretenekiele, de belől az ferelemnek nagy volta, kiuül embernek az fiaiat be fogja, es halgataft parancsol. Mikor belől embereknek fiuek az ferelem miat fel gerjed, es égh, kiuül nemakká tefi az embereknek nyelueket. Az ki ferelemben él, fűkfegh hogy kiuül az ő fiaiat be fegezze.

Es hogy ne vellyed, hogy én te neked befedet mondgyak, reghi historiakkal, a mit mondottam megh bizonytom. Azt oluaffuk hogy Roma epitefe vtan, két faz hetuen eftendöuel, egy Hetruscus neuö iffiu, es vifontagh egy Verona neuö leany, az ki az Olaf orfaghi leanyok köft legh feb volt, nemak voltanak. Mellyek mikor az Caelius hegyén az iateknak idején egy maft latrák volna, nem kep mutataftbul valo feretettel gerjettek föl egy mafta, es finten oly fabadok voltak az ferelemre, az mint megh kötöztettek voltak az follafta. Mely dologh az mint akkor csudalatos volt, azonkeppen mostan hibetetlennek laczik. Mert az leany Salona varofabul Romaba; es vifontagh az iffiu Romabul Salona varofaban, egy mashoz iartak harmicz eftendeigh, es azt vgy cselekettek, hogy egy maftal nem follottak, f egyebek sem veték efebbe, hanem mikor az Verona Vra, es az Hetruscus felefegehe megh holtak volna, eggyk az maftikat hazas tarful vette, es vgy nilatkozot az vtan megh a dologh. Ezektul az nemaktul fületet, amaz nemes, es hires neues Scipioknak nemzetfegek, az kik nagyob hirt, neuet, es tífteffeget, nyertek magoknak fegyuerekkel, hogy sem mint fauokkal, es nyeluekkel. Gondold megh annak okaert, hogy vgy hafnált volna azoknak az nemaknak az ő nyelueknek kötele, ha az ő fiuöket előfőr, az mellyekbül ki vettek volna.

Mit

Mit mondgyak Massinissa felől, az Numidiayak kirallya felől és Sophonisba felől a ki Carthagobeli nemes asszony volt? Az mellyek, mikor az kúfőbbe egy mást elől talalták volna, es az ferfi az ő kiuanlagat megh mutatta volna, s' az asszonyt azt ekebe vette volna, el feleituen minden felelmet, az ő fiueknek, es az semermetességnek vitorlait ala bocsatották, es oly dolgot cselekettek, az melly tisztességhez emberekhez semmikeppen nem illik, egy tekintet miat mind ketten egy oraban, es egy sem pillantásban, es csak az kúfőbön által lepesekben, tisztességeket el vesztettek, es örökké való gyalazatban eitették magokat.

Mit mondgiak egyebet ez dologh felől? Amaz hires neues Paris az Troiai kiraly fia, es amaz nemes Ilona asszony, a Görőgh orszaghi kiraly felesége nemzetseggel egymás közt ighen különböztek, tauol való tartományokba laktak, de mind azon által mikor az sientegy hazba egyűt volnának, csak egy tekintetekbűl annyra ősiue zimbortalak volt, es annyra megh ferették volt egy mást, hogy ha sinton nem voltis Parisnak arra ereje, hogy Ilona assont megh foghna, es magauval vinne. mind azon által, miuel hogy Ilona asszony ennek az fogasnak ellene nem akarnaallani, Paris az asszonyon győz ődelmet vett, es ekkeppen Paris az ő Atya halalának, s' Ilona pedig az ő Ura gyalazatyanak okailőnek, annak fölörte mind ketten magoknak eleketet megh rövidetették, es csak egy tekintet miat az egész vilagon való embereknek gyalazatos hireket neueket hatták.

Mikor nagy Sandor az Amazonyabeli asszony emberek ellen hadat viselne, azoknak kiralyne Asszonyok, hogy nagy Sandort lathatná, egy folyo viznek az partyára ment, es otr mikor nagy Sandorral egyűt, egymást egy egész oraigh nezték volna, az taborba visszha menének, es az fő Capytanyok kegyetlensege ottan berelemre fordula.

Pyrrhus az Epirotabeliek kirallya, es az Tarentom varosának ortalma, mikor olasz orszagban hadat viselne. Neapolis varosában iőue holot sem az előt, sem az vtan, soha egy napnál touab nem volt. Azt az varost biria vala akkor egy Gamellitia neuo nemes asszony, az melly felette tisztos személy, es nagy nemzetből való asszonyallat vala. Ennek pedig az asszonnak, az az egy nap, oly nagy

TIZEN KETTŐDİK.

kárt tőn, hogy minck vtanna Pyrrhus miat meg terhesedet volna, framki vetelbe vettetek, es ott minck vtanna sũlt volna, az ő batryának két kezeuel előték meg.

Cleopatra, à melly Aegyptus országának kiralne asonya volt, Marcus Antoniuſt, az ő ſeretőjet meg vendeglette vala, az Bithinia tartomannyának egy berkében, az melly berket Sethimnek hittak. Cleopatranak pedigh iol lehet nem ighen io hire neue vala, de mind az altal, az ő ſolgalo leany ighen ſemermeſek, es io erkölcsök voltak. Mineck vtanna pedigh keő eyigh lakoztak volna, es az erdőcske, az melyben vendegeskettek, ighen ſürű volna; az Cleopatra ſolgalo leany, az bokrok közöt rőtök helyeket kezdének keresny, az mellyeknek afféle helyet az Romaj iffiak iſmet örömeſt kezdének mutogatny. Es annyra mene az dologh, hogy az hatuan ſolgalo leanyok közűl, az kik mind fő es tanacsbeli ember gyermeki voltak, egy eyel az tőuis bokrok közt őtuen őt terhesedet meg az fertelmes elet miat. Mely dologh, ſőlötte gonof peldat adot az köſſegnek, es az tób alab valo rendbelj embereknek. Marcus Antoniuſnak pedigh es Cleopatranak, örökke valo kiſſebséget hozot nyakokra.

Az mit moſtan ékeués emberek felől elő hozék, vgyan azon mondhatnám fokak egyebek felől. Az ferfiak ſem mindnyaian ferfiak, ſ' asony allatok, ſem mindnyaian asonyallatok; Mely dologt annak okaert mondok, hogy az kik tudgyák gonofſágokat, erezzék ennek az mondasnak, tőuiſſét, ercek azok az kik meg ertherik. Nemelly haiok oly könnyek hogy ſőlötte kicsin feltűl el haitathatnak, es iſmet nemelly molnok oly könnyen iarnak, hogy akár mely kicsin vizzelis eleget forognak: Azonképpen nemelly asony allatok oly gyengék, es tőredelmefek, hogy csak egy hituan uy fittyentes miattis mindgyárt egybe tőrnék, es ha valaki őket meg kefertj, mindgyárt az vndok lárba es az iſabba maradnak. De tudom hogy azt feleled Fauſtina, hogy az te leanijd az te engedelmdből, csak az ő rokonial, es attyok ſiaual nyaiaskodnak. De mind te meg csalatol, ſ' mind az te leanijd nagy veſedelembe forognak. Nem tudodé hogy az tűz, nem csak az nyers es aſu fát emeſti meg, hanem még az kemeny kőſiklatis ſemmie tefi. Az ſene vadak mikor cheznek, meg az ő magok kőlykőke-

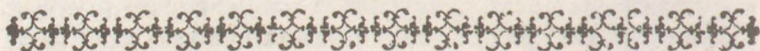
köketis el faggattyák es megh ešik. Nem tudodé, hogy az Iſte-
riék, csak az ſerelem dolgában nem hoztak ſemmi tőrüent? Mert
az zeretők ſemmi tőrüent nem ſenuednek*. Es bizonyára melto
dologh hogj mikeppen az Romai tőrüenyek, az bolondokat ſem-
mi dologert megh nem büntetik, azonkeppen az ſeretőknekis, az
kik mindenkor inkább eštelenek es bolondok, az Iſtenek bűnöket
él ſenuedgyék, es őket büntetes nekül hagyják.

Iol ešedben juthat, hogy mikor én it Romaba, az erkölcte
nező dolgokba fő biro valék, egy anya az ő maga fiatul, es iſmet
egy leany az apia öcserül terhedefet vala megh; tudhatod aſtis
hogy minek vtanna ezek ſűltek volna, az Annyokat, az kik olyan
iſonyu vetekkel ferteztettek vala megh magokat, az fene vadak
torkaba vettétem, az ferfiakat, eleuenen temettettém el, az gyer-
mekeket pedig, az kik ſűllettek vala, az Mars mezzeien egette-
mél megh. Mely dologh oly megh mondhatatlan iſonyu veteknek
lartaték ennekem, hogy ſemmikeppen nem ſenuedhettem el,
hogy azokat az embereket egyebek ſemekkel latnák; es annak
okaert megh aſtis erőſſen megh parancsoltam vala, hogy ſenki
azok felől loha csak emlekezeret ſe tenne. Mely büntetesnek ke-
meny volta, az mint az Romai ferfiakat megh ijefette vala, azon-
keppen bizonyára, melto dologh lett volna, hogy az Romaj aſony
allatoknakis büntetes, es dorgalas helyet lótt volna. Hogy ha az
attyanak buia ſereleme, es ſiuebe valo tűze miat az leanya megh
perfelódót, az rokoni megh ſűtőlóttek, es ő maga az ember tel-
lyeſſeggel megh éget, hiſedé hogy vgyan azon buia ſerelemnek
eghő langja, oly erőtlen leſen ez vtan, hogy azokat az kik ket atiaſi
ferfiaktul, auagy aſony emberektül ſűllettenek, megh nem eget-
hetné? Hogy ha az embernek teſte az okoſſagnak engedetlen nem
volna, az te leanyodnak, az ő atiaſiaiuval valo tarſafaga es baratſa-
ga, tūrhető volna. De miuel hogy ebben az dologban az okoſſagot
az buyaſagnak tűze megh győzi, én azt itelem, hogy az te leanyo-
dat még arra ſe metjed bizni à kiuel edes egy. Minden nap látty-
nk, hogy az melj fába à ſu megh terem, es à moly à melly à rúhaba
megh tenéſik, el raghia à fát, es az rúhat el eš; Azonkeppé az em-
ber, gyakorta házaba neueli azt az embert, à kinek latorſaga es go-
noſſaga miat, mind eletetül, ſ' mind miltoſagatul megh foztatik.

* Egy ſzolloſ
it à Cſaſzar
mint pogany
ember, mert
az Iſten à fai-
talansagot ſé-
kiben el nem
ſenuedi.

TIZEN HARMADIK

Valamit eddigh mondottam, Faustina, azt én mind à te tanu-
ságodnak okaert mondottam. Es vegezetre est à tanacsot adom,
hogy ha te magadat gondtul, es à te leanyodat veszedelmtúl megh
akarod menteni, azon legy, hogy mindenkor valamit munkalod-
gyék. Mert à kik kezekkel valami dicseretes dologban munkalod-
nak, azoknak fiuek nem gondolkodik imide amoda. Az iffiu-
sághnak inkább minden sáua, valamit le vét az mi hazunk tetejerül,
de az tuniatágh, es hiuolkodas valahoua be mehet, mint valami
nagy ellenfegh minden féle vetkeknek vtat nyt. Az atyak es anyak
gyengélteterekből, es tunyafagokbul vagyon, hogy az leanyok az
tisztelleghes munkatul futnak, es semtelen gyónórúfegeket ke-
resnek. Az tunya hiuolkodas miat, es az heaba valo gondolatok
miat soktak az emberek semekkel sell, el nézni. De hogy besze-
demet el vogezzem, semmiuel könnyebben ki nem adhatunk, az
hiusagos es veszedelmes gondolatokon, mint az kézi munkaual.

TIZEN HARMADIK RESZE.

*Az Marcus Aurelius Csaszarnak minemő szorgalmatosága volt
az ő leany hazasságha felől.*

Marcus Aurelius Csasar, miuel hogy ieles iteletű, es
csendes elmeiu ember volt, az el mult dolgokat ighen
esébe tartotta, az ielen valo dolgokba, esessen es
okossan vitelte magat, s megh az iouendő dolgokbais
pedigh fölötte ighen kétfele nezet. Latuán azért
hogy semmi nagioib veszedelmekre, à fejedelmeknek nem leherne,
mint ha ők, auagy házok neperől el feletkezuen, csak az orfágh
dolgaira viselnének gondot: auagy visfontágh ha az orfágh dolga-
it el hagyuan, csak házok neperől gondolkodnának, oly ighen
szorgalmatoson vigyázot mindenfele, hogy akar melly nagy dol-
gaiba-

gaibanis az orfagnak, haza neperől semmikeppen el nem felekeznek; es viszontagh semmi oly nagj foglalatosságba, az ő cseledehez illendő dologba nem lehetet, az mellyek miat az orfagh dolgait el hálhatta volna. Négy leánya volt ő neki, az mellyek közül az nagjobbikat Lucillanak, masikat Porfenának, harmadikat Matrinának, negyediket pedig Domitianak hitták, az kik az ő szeptabrazattyokkal, es femelyekkel, közelb iáltak az annj, a szeptsegéhez, hogy sem mint az attyok iambor, dicseretes, es tőkellestes erkölcséhez.

Iollehet pedig ezeket, nem az ő attyok seme előt neuelik vala; de mind az által, soha azok rul az ő attyok el nem felekezet, hanem annyt neuekeder az Csasar síuebe az ő leanyra valo gondgya, à mennyét azok öregbettek es neuelketek idejekbe. Vgy annyra, hogy mikor azok az házasságnak idejére iutottak, immar az attyok forgalmatosságabul akkor, minden féle dolgok kefen voltak, az mik az hazassághra kinantattak.

Az Romaiaknák pedig, iollehet törüennyel nem volna megh parancsolua, de mind az által ilyen ieles szokások volt, hogy à tanacsbeli rendből valo emberek közül, senki addigh feleséget magának nem venne, migh arra az dologhra, az Csasartul szabad-ságot nem kert volna. Es viszontagh azis szokas volt köztök, hogy à Csasar leany, az Romai tanacsbelj emberek iteletibül, es engedelmebül mennének ferhez. Annak okaert mikor immar à Csasar leany közül egyk férhez akarna mennj, à Csasar, hogy azt veghez vihetné, az mit annak elötte ő magaba el vegezet vala, ő maga beteges allapattyaban az dolgot az tanacsbeli emberekkel, es Vrakkal, nem közölhette, hanem Faustina által, az felesége által jelentette megh. De miuel hogy Faustina titkon az ő leanyat, más férnek akarja vala adni, ennek az Csasar kívánságának semmikeppen nem akar vala engedni, hanem külömb külömb féle mentégekert kezde keresni, es niha azt mondotta hogy még à leany ighen gyenghe, es az hazasságra időtlen, s' niha pedig aztis hofra elő, hogy valamig az Istenek akarattyabul à Csasar elne, soha addigh az ő leanyj, az hazasságra nező dologban megh nem fogiatkoznának. Mellyet mikor à Csasar eszébe vett volna, à felesé-

TIZEN HARMADIK

gét abba az házba be hiatuán, à mellyben az ő betegségében fek-
 sük vala, ekkeppen kezd neki szállani: Sok dolgokat el szenvedünk.
 Faustina az köz nepben, az mellyeket semmiképpen el nem szenvedhetünk azokba az kik valami nagy tisztbe vadnak, es minden emberek sémiei eleibe vettettek. Soha könnyen nem engednek annak az fejedelemnek, à kinek az ő alattok valo embereknél, keves meltságot vagyoni. Ezt azért mondom Faustina, miuel hogy látom, hogy te nem vgy cselekedel alattomba, à mint ennekem nylyan mutatod magadat, mely dologh az én meltságotnakis fokát árt, s te nekedis karodra, es gyalazatodra vagyoni, mert ha az à dologh à köz nep fülébe esik, ez vtan teneked senki nem fogh hinni, ha sinton Császar feleséghe vagijs. Hogy ha az en kiuanfágom keufet nyerhet tóled à te gyermekidnek, megh maradáfára es tistességhére, mit varhatnak egyebek tóled, az ő gyermekéknék hasznokra es előmenetekre. Melto dologhnak lacziké az neked, hogy annak adassanak à te leanijd, az kik azokat az ő annyoktul kerik, es azokat hatra vetni, à kinek az attyok akarja hazas tarsul adni? Miuel hogy asony allat vagy, bocsánatot erdemles, de ismet miuel hogy annyok vagy à te leanijdnak, inkább erögbired vetkedet. Bizonyára ha azokhoz mennék à te leanijd, az kiket te magadnak vödnék kiuanf, azoknak menyegzejében à vak serencse Isten vezer, es fő kalas. Mert az kik á leant az annyoktul kerik, inkább nézik azok à magok hasznokat, hogy sem mint egyéb emberek iouát.

Hallottam valaha, mikor azt mondd vala, hogy te fülöd à te leanijdat, de az halhatatlan Istenek házasittyák el azokat, miuel hogy oly szép abrázattal ekesítették megh őket. Nem tudodé hogy az asonyallatoknak sapséghe egyebeknek gonof kiuanfogat inditrya fel? à sombedok ssiuebe gyanoságot nemz, az ala valo rendbelj embereknél iregységhe hozza, es annak fölötte az ő füléieknék gyakorta nagy gyalazatot, es kissebseget sokot nyakokba vonnj? Nehezen örizzük megh azt az dolgot, az mellyet sokan kiuanfának. Bizonyára, (hogy azon dolgot masoris mondgyam) az asony allatok sapséghe semmi nem egyéb, hanem az vandorlokának, es az alhatatlan embereknek gyönörűsége valo edesgetése, es hitegetése. Es igy egyeb kiuanfogatul fugh embernek ő maga ió
 hire

hire nevé. Tudom hogy az estelen, es alhatatlan emberek az ő feleségeiben főllyeb böcsüllik az feleséget, hogy sem mint az tőkellertes erkölcsöt, es artatlan eletet; de mind az által azt mondom, hogy valamelly aszony embert csak feleségeért vött el az ő vra, az, az ő venységében sem gyönyörüléget, es kedve szerint valo dolgot ne remenyé. Mert valakinek csak feleséghe indit mást á feretetre, vgyan azonnak rut volta, annak á ki őtet az előt fereti vala azt gyűlöségébe hozza.

Vr Isten, bezzegh nagy gondot veszen az magára, á ki szép feleséget veszen hazas tarsul. Először el kell senuednj feleségének keuelységet, mert az feleségnek vtanna iaro inassa á bolondfagh. Békéuel kel túrni ismet ańak tekozlasat, mert az aszony allatnak agyaba valo bolondfaga, es orczajaba valo feleséghe, két felé féregh az melly mind eletét megh raghia embernek, l' mind marhajat megh emesti. El kell nyelny morgolodásat, es vetekelesétis, mert minden szép aszony csak egyedül akar hazánal parancsolny. El kel halgatni gyönyörűséghe, mert minden szép aszony gyönyörűségbe akar elni. El kel senuedni akaratoslagátis, mert csak egy szép aszony sem senuedi hogy valaki nekie cleit vegye valami dologban. El kell túrni kerkedekenfégetis, mert minden szép aszony egyebeket megh akar halladnj. Es hogy egy sommában megh mondgyam valaki szép asfont veszen, sűkséghe hogy az fok külömb külömbféle szerencsetlenféget el vifelesére késs legyen.

Talám kerdeni fogod miért? Bizonyára azert, hogy soha á Scipiok Carthago varosát oly kemennyen megh nem szállották, es nem ostromlották, az mint az alhatatlan emberek megh szállják es ostromlyák az szép aszony házat. O boldogtalan ferfi á kinek mikor mind teste lelke nyugszik, akkor hazát egyebek kerenghik, es eletének tört vetnek. Nemellyek afféle bnija természetű emberek közül, annak az embernek akkor ablakán neznék be, nemellyek az kő falon által hagnak, nemellyek trefa besedet irogatnak, nemellyek látot pöngetnek, nemellyek mindenkor aitajan vigyaznak, nemellyek keritők által ostromollyák, nemellyek haza fődelet hanyják megh, nemellyek haza segeletit szállják megh. Efféle nylakkal pedigh mind az szép aszonyhoz, vgy mint valami czelhez foktak lőuöldözni, de bizonyára az nyomorult ferfinak szerznek gyalazatot. Melly dologhnak mind én
ma-

Magam bizonylaga lehetek, az ki tegedet az te fepsegédért hazas
tarful vöttelek, s' mind pedigh az én hirem neuem, à kiuel immar
az egef varos el tölt.

Sok dolgot mondok, de hidgyed hogy többet ércek magam-
ba es többet értek. Senki az Istenek felől ne panafolkodgyék,
hogy az ő akarattokbul vött rut felesetet magának. Az fenyés
ezültöt az fekete fenyo viazba tisztitják, es az gyenghe fiatal fa, à
kemeny es görcsös fa kerghe alat tartatik megh. Az rut asony
vra, hire neue felől mindenkor bátorfaghos. En bizonyára min-
deneknek megh engedem, hogy azt válařak magoknak az mi ne-
kik inkább teczik, de azt itelem hogy valamelly ferfi fep asont ve-
řen felesegül, az mind életét s' mind tisztelleghet kotya vetyére
hannya.

Az reghiek es az mi eleink, az iffiusagot az vitezi dolgoknak
ranusagába foglalták, de mostan az Romaj iffiak, csak az leanyok
kőröl kerengenek, es azoknak folgalattyokba veszik el idejeket.
Mihelt valakinek fepseghét hallják, ottan sereggel rohannak rea,
afféle emberek az kik azon kapnak, es azzal baratkozni akarnak,
miuel hogy az is egyebeknek örömeft mutattya maghat. Soha
Faustina, csak egy fep leant sem lártam Romában, à ki valami gya-
lázatban nem élet volna, auagy egyebek gonoful nem gyanakor-
tanak volna felőle.

Nem ighen fokot oluastam, de mind az által azt esembe vet-
tem, hogy valamikor valami fep, abrazatu es ekes Göröggh, auagy
olaf, auagy Aegyptombeli, auagy Lacedæmoniai, auagy pedigh
Romaj asony allatrul azok emlekeztek à kik historiakat irtak, so-
ha sem azért hoztak elő, hogy azoknak fepsegheket dicsernék, es
azt az vtanna valo embereknek emlekezetül hadnak, hanem csak
azert irták historiakba, hogy azokat à nagy es rettenetes vesedel-
meket előnkbe adnák, az mellyekbe abban az időben, az embe-
rek, az asony állatok fepseghé miat eitették magokat, miuel hogy
az ő fepsegekkel sokakat önnön magok serelmere inditottak, es
ennek okaert ez egef vilagh előt nagy gyalázatba hoztak nyaua-
lyafok önnön magokat.

Midőn Carthago varosát (à melly gazdagfaggal volt hatalmasb, hogy sem mint fegyuerrel es vitezi erőuel) az bölcs emberek birták es igazgatták, es az forgalmatos arros ember kereskedesi, gazdagfaggal öregbitették, a többi közöt egy ighen hires neues Arminius neuó bölcs ember volt köztökà kinek az egéfi tartományban oly nagy meltosagha volt, az mint regenten volt Homerusnak az Görögök közöt, es Ciceronak az Romaiak közöt. Ez az ember az Istenek engedelmebül faz hufon két estendeigh élt, es nyolczuan estendeigh volt annak à tartomannak fejedelme es biraja. Ez pedig az asony allatoktul finten oly ighen ifonyodot es futot, az mint az könyueknek oluasafát szerette, mert neki csak az tanusagba volt minden gyönörűseghe. Latuan azert az tanacsbeli emberek, hogy ez az ember az orfagnak conduifelese miat, ighen el farradot es el törödöt volna, es hogy efféle természetnek gyönörűseghe túl ighē futna, kezdek neki tanacsul adni, es kerik valajs, hogy megh hazafodnek, es hadna valamj maradekot vtanna, az mely által, ily ieles es bölcs ember emlekezete es hire neue, az követközendő emberekreis farmazhatnék. Mikor annak okaert à tanacsbelj emberek, ötet arra fölötte ighen intenék, es kernék hogy magának feleseget venne, igy felele nekjek: Nem akarok vgy mond megh hazafodnom. mert ha rut asont vesiek gyűlölni foghom, ha gazdagot vesiek solgaiua tesem magamat, ha seghent vesiek csak kölcsseget szerzek magamnak, s' ha pediga fépet vesiek, mind örökke öriznem kellettik, mely nyaualiak közül, akar mellykis, vgy mint valami merges merigy könnyen megh ölhet es el veszhet ezer ferfiat. Ezzel mentette akkor, ez à jeles es bölcs ember magát à tanacsbelj embereknél. De miuel hogy à sok tanusaghi miat seme vilagaban ighen megh fogyatkozot volna, es immar az tanusagba touab semmi gyönörűseghe nem lehetne, vensegében oftran kenferetteték nyaualyas, az hazassagbul terhet, es galibajat nyakaba venni, az melly hazassagbul egy leanya fületék, à mely oftran, annyok volt azoknak az fő Hadnagioknek, à kiket Amilcaroknak hittanak, es az kik az Romaj Scipiokkal, az hadi győzodelemnek dicsőséghe fölöt verettek. Az mellyek finten olyan forgalmatoslak, serenyek, s' vitezek voltak à Carthago

thago varosa oltalmazában, az minemű szerencsések voltak az Romaiak annak megh vetelésben.

De talam azt mondod Faustina, hogy az te leanijd efféle gyanoságba nem foghnaq esni, miuel hogy azokat efféle veszedelemtűl, az ő josaghos cselekedetek, es tőkellertes erkölcsök megh oltalmazzák, es batorlagossá teszik. En pedigh te neked, egy titok dolgot jelenték megh. Semmit nagioq mesterseggel nem szoktak az emberek ostromlani, mint azokat az asony embereket, az kiket az ő semermes erkölcsök, es tisztaságok szokot őrizni : De ighen lagyan kiuannák visontagh, l' ighen lassanis keresik azt, az mihez lattyák hogy könnyen juthatnak.

Semmit vgy megh nem ismertünk mint azt, hogy egyebeknek hafnok à mi karainknak oka szokot lennj. Nem tudodé, Faustina, hogy akár melly tisztességhes asony allatotis, megh szokot az emberek buja természet es gonoszlaga kesertenj. Bizonyára azoknak semermes erkölcsök es tiszta eletek, nijlak lesnek es fegyuek az mi artatlanlaginknak megh vételere es el vesztelere. Amaz hires neues Lucretianak sem nemes nemzete, sem gazdagsága, sem pedigh szépséghes nem ingerlet senkit annak szerelmére, hanem inkább az ő erkölcsenek tőkellestéséghes, vidam orczaja, életének szépséghes, tisztességhes munkaja es foglalatosságá, l' háza népének io rend tartása, es fenyeke, az mellyekkel magának mindeneknél nagy dicseretet es hirt neuet szerzet vala, ingerlette, es őztökelt volt amaz bolond Turguinust rea, hogy azon az asonyon erőszakot tenne, es megh kissebitene. Ennek pedigh micsoda eredeti legyen te neked maiban megh magiarazom, oly gonoszlaga vagion az iambortalan es fesslet erkölcsö embernek, hogy az egjéb jambor ember jouaiual gonosul szokot legyen elnj. Ez pedigh nem az Romaj szűz leanyok vetke, mert azoknak tiszta es szépsépséghes eletek vadolni fogjak, à mi buia, es fertelmes életünket az Istenek elöt.

Azt mondod, Faustina, hogy méggh nem ideje hogy leanyodat férnek adgiad. Nem tudodé hogy az io Atyának tiszti az, hogy
fi-

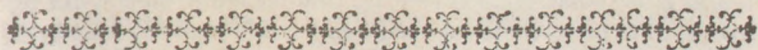
fiókat gyermekfegektől foghua mindenkor oktatják, s' leányoknak pedig még mikor bölcsőbeli gyermekekis, io es tisztességhez rendbeli állapotot szerezzenek? Ha az atyák es anyák tisztelbe forgalmatosán el akarnának iarni, még akkor, mikor az ő leány eleteknek viraghiaban vannak, egy ighen mesterseghes csomot kellene az ő fiúókbe kötnyők, az mellyet mind addigh sem kellene megh odniok, valamigh őket ki nem hazasítanak. Mert mikor az fősueny atyák iegy ruhát az ő leányoknak nem örömet adnak, es az anyakis mindenkor gazdagb vőre vagyakodnak, mikor eggjik közülök egyget, s' más mast akar es kiuan, azoközbe az időnek jona el mulik, es az leányok megh agganak. Es igy minek vtanna ferhez mennek, egyedül sem lakhatnak az asiony emberi természet miat, s' nemis szolgálhatnak az ő ferjeknek, miuel hogy az szolgálathoz nem szoktak, es innent vagion ostan, hogy mind az ő leányok nyomorult eletet fogh elnj, s' mind pedig ő magok, es az ő rokonok mindenkor azon foghnak félni, hogy a miat valami kissebsegh raitok, es az eges nemzetlegyen ne essék. Sok szüzeket lattam en Romában, az fő es tanacsbeli emberek leanij közül, az kik nem a miat jutottak aruasaghra, hogy auagy fesset erkölcsűek, auagy seghenyek lettek volna, hanem az ő szüleiek conduiseletlenseghe miat, az kik mikor leányoknak hazaságát naprul napra halogattak, azon közben mikor ingyen sem velték ez vilagbul kú multak, es az ő leányokat nyomorult állapotra hatták ez vilaghon.

Bator hazudgyak, ha én az Rhodiusok törüenyeben, az mellyben a leányok hazasága felől irtak, valaha ezeket az szokot nem oluastam. Ha szinten riz fiat kelleneis valakinek megh hazasítany, csak egy napot se munkalodgyék, es ne faradgyon azoknak megh hazasításában. De ha csak egy iambor es tókellertes erkölcsű leányát fernek akarjais adnj, annak ki hazasításában, ha szinten az szajaigh az vizbe kelleneis merülny, auagy ha szinten verréll. kelleneis verejtekezny.

ha finte az mellyeuel az földön kelleneis maffkalny, ha finte az fiait őstól marat morhaitul megh kelleneis fostany, ha finten eletét vesedelemre kelleneis adnj, meghis tiz estendeigh kellene faradnj es munkalodnj. Ez az törvény ighen keduez az leanyoknak, de bizonyára az fiakhoz sem kemeny. Mert az ferfiaknak az ő alapattyok megh engedi, hogy ez egesz vilagotis el járhasfák, ha akarjak, de az leant az tisztellegnek törvénye, csak hazabul sem engedj hogy ki mennyen.

Mindenféle dologh el romlando, es el mulando ez vilagon; de semmi hamareb el nem ves mint az fűzeknek gyenghe eleteknek, es iffusagoknak viraghia, mellyeknek minden napiok valamigh megh nem hazasodnak, iffusagokban csak heaba mulik el. Azt mondgya Homerus hogy az Göröggh orsfaghi fejedelmek feleseghi, nem attul az naptul famlalták az ő eleteknek idejet, a mellybe fűllettenek, hanem attul az mellybe ferhez mentenek. Annak okaert ha valaki őket kerdette hany estendőfők volnának, azt feleltek hogy hus estendőfők, ha az hazassagh vtan hus estendő mult volna el, nem mondották hogy negyuen estendőfők, ha finten fűletesek vtan annij idejek voltis. Mert azt tartották hogy akkor kezdették el eleteknek idejét, mikor hazok nepét birni kezdettek, es azoknak gondgyokat keztek viselnj. Mikor az dinnye az kertbe megh érik, vagy le fakaftatik, auagy az lopoktul el vitezik: Azonkeppen az öreggh leany mikor foká marad haiadonlagba, auagy el ragattatik, auagy az gyalazattul nehezen menekedik megh. Elvegezem besedemet, ha ez egy dolgot vtanna vetem. Mint finten hogy az fóló mikor megh érik ottan őrzöt vetünk melleje, azonkeppen mihelt az leannak hazassaghra valo ideje vagy on, ottan fer nekül fűkólködik, mely dolgot ha az atya veghez visen, nemzetseghét az gyalazatnak vesedelmetül, s' ő maghat fok gondoktul menti megh. Leanyának pedig felette ighen kedues dolgot cselekesik.

(: 5 + 5 :)

TIZEN NEGYEDIK RESZE.

Az fejedelmek, es fő emberek feleségeknék szorgalmatossan el kell taosztatniok, hogy mikor az magzat mégh az mehekben vagyon, valami veszedelembé ne ejsék, miuel hogy reghen az terhes aszony allatok, à kik az ő nyalankasagokat es kiuarsagokat mégh nem tartoztatták, fölötte nyomorultul veszték el.

Alamelly ember mése valo tartományokba fok hegyeken es nehéz vtakon akar el mennj, minek előtte az vtra indul, sükséggh hogy az vtakat szorgalmatossan mégh lassá, es mégh vizsgáljá. Mert fölötte ighen nehez es veszedelmes dologh akkor az vtbélj munkaual magát történi es farrastrani, mikor immár nyugodalmat kezd remenlenj. Senki mégh nem tagadhattyá hogy az embereknek tellyes eletek, ighé hofu szarandoklagh ne legyen, az mellynek eleje sületesünk napia, az veghe pedigh halalunk oraja, mert akár lokat s' akar keufet ellyünk, semmit egyebet nem cselekefünk, hanem csak az koporsóhoz hamaréb vagy későbben közelgetünk. Az en itelem szrint senki bolondab ember nem lehet mint az à ki azt véli maga felől hogy egyebeknek elégseghes tanacsot adhat, holot egyebek ismet iol vesik efsékbe, hogy mégh az magha dolgaibanis az az ember tanacs nekül sükölködik. Mert meltan bolondnak mondhattjuk azt, az ki egyebeket mindeneket efseleneknek, es bolondoknak vél, s' magat pedigh csak egyedül iteli efsenek lennj. Bizonyára melto dologh lett volna, hogy ezt az parancsolatot mindenek mégh tartanak, tudnia illik: Legy az à mi vagy, es egyebeknekis enged mégh hogy olyanok legyenek, az minemüeknek kell lenniék. Es illenek azis, hogy ha valaki magát efsenek tar-

TIZEN NEGYEDIK

tya, az ő fele barattyát se velneje bolondnak lennj, mert senki oly ehes es okos nem lehet, hogy nagj ob efi nekül nem fűkölködnék, senki oly bölcs nem lehet, hogy ő neki minden bölcseseghe fűköleghes ne legyen. Soha oly ehes es idős embert nem lattunk, hogy egyebek hűu, es ehes tanacsi annak nem hafnaltanak volna. Hogy ha mégh az vén emberek köztis így vagion a dologh, mit itelhetünk, az iffiusagh felől, az mellyeknek testek mégh megh nem fárrat, mint az vén emberek tagai, az kiknek verék nem hidegh, hanem buzgo melegségék es tűzők kü nem alutt, hanem mégh eleuen, oktalan kiuanfáji pedigh mégh megh nem fűntenek, hanem fölörte föl indultak es gyorfák? Es innent vagion az, hogy az iffiaknak csak az ő magok iteletek teczenek, s' egyebek iteletit pedigh ighen könnyen megh vetik, es semminek tartyak.

Mikor az fiatal fák mégh gyenghék, hogy igyenessen föl nőjenek karokhoz kötöztetnek. Az louakis hogy az zabolakhoz főkianak, mégh kicsin korokba féket vonfnak fejekbe; Hogy hamareb az madarak megh felegjullyenek, az fefiekből főkák őket ki vennj. Azonkeppen egyeb féle oktalan allatokatis kicsin korokba főkák az emberek megh foghni hogy hafnokat vehessék, fínten vgy az gyermekeketis, mégh csacsogho koroktul foghua kell tanitanunk az iambor életnek mesterseghere. Annak okert az atyáknak, az kiknek tísti az, hogy az ő fiokat iol neuellyék, es az anyáknak az kiknek az ő leányokat io erkölcsre kell oktatiok, azt adom tanacsul, hogy ha embereket akarnak gyermekekből tennj, kicsinsegektül foghua mindenkor kemény fenijték alatt neuellyék őket. Mert az megh Sebheter embernek bizonyos veszedelmére vagion, ha idejen az ő sebeinek oruoffagot nem csinálnak, es azokat be nem kötik.

Hogy annak okért arra jőijek, az mit annak előtte akarek mondani, miuel hogy minden dolgában embernek rendet kell tartanj, megh mutatom mikeppen kell embernek fel neuelnj az csecs fiopo gyermekeket, es mindeneknek előtte azt mutatom megh, hogy legh nagj ob gondot akkor kell az Anyának magzat-
tyara

cyara viselni, mikor immar az ő Anyja mehebe az gyermek elnj es mozgani kezdet. Mert ighen illik az à féiedelem es fő ember feleséghez, hogy ighen okossan es esessen megh lassák, mit miueltnek mikor erzik, hogy az magzat az ő mehekben mozgani kezdet.

Bizonyára, miuel hogy szerzetes, es feleség nekül valo ember vagiok, szabadon efféle dologban valo oktatásnak bekét hagyhatnék. De miuel hogy nemelly dolgokat hallottam, s' nemellyeket pedigh oluastamis, azt tartom hogy szabad leszen megh irnom, mit itellyek iobbnak lennj efféle dologban. Mert gyakortá az könnyek oluásafábul iobbn hozza folhat à tudos ember nemelly dologhoz, hogy sem mint à tudatlan, ha fínten efféle dologba forgottis valaha. Mely dolgot az oruos Doctör, es az betegh ember allapattyabul szabadon esünkben vehetünk. Mert az betegh iol erzi nyaualyainak faldalmit, de mind az által az oruos Doctörtul kerdezi, micsoda féle beteghség az, à ki ötet bantya, es mikenpen vehetne eleit, holot iol lattyuk, hogy az nyaualyák dolgához, többet ért az ő tudomannyual az oruos Doctör, hogy sem mint az betegh, à ki à nyualiat az ő testében erzi. Azonkeppen az nemes aszony allatis, az terheffégnek, es sülesnek nyualiait iol tudgia, miuel hogy megh probalta, de mind azon által azoknak eredetit, okait, es oruosfagit nem tudgia. Mert sokan vannak à kik à lopok felöl panafolkodnak, ha fínten az lopokat nem ismerikis.

Annak okaert az en iteletem ferent à nehezkes aszony állatok esekbe vegyék, es azon legyenek hogy lassan jarjanak, es magokat az gyorsan iarastul es futkosástul megh tartoztassák. Hogy ha valaki az ő maga veszedelmetül nem fél, akár csak annak az magzatnak veszedelmét gondollya megh az mellyet mehében visel. Mennel dragab kenetünk vagyon, es az à kenet mennél gyengheb, es romlandob edenbe vagyon, annál inkább kell feltetnünk. Annak okaert miuel hogy az terhes aszony állat termesfeti-nél, semmi gyengheb dologh nem lehet, es visontagh, miuel hogy az kis magzat lelkénél, à kit mehében viselnek, dragab dolog nem talaltathatik, kicsoda nem lattyá, melly nagy vigiazast, es forgalmatos őrzést kiuannyon magának. Mert semmi Indiabeli draga kővek, gyöngyök, nem érnek azzal à lélekkel az kit az terhes asony mehébe visel.

TIZEN NEGYEDIK

Az ki zölöt ültet, ottan azt auagy főuennyel, auagy asot arok-
kal környül veszi, hogy se a vadak se az barmok az gyenghe főlö-
uezzóket megh ne rágassák, se pedigh az vton iarok az főlöt mi-
kor megh érik le ne fedhessek. Hogy ha az főlös ember azt csele-
kefi azzal az hituan főlöcskeuel, a kinek bora az embernek gya-
korta artanj főkot, mennijuel nagjob formalgatoßfaggal es gondal
kell magát őriznj az nehezkes asonnak, a kinek mind Istennek az
ő teremtet allattyært, s' mind az Anyasentegy haznak a köröf-
tyen emberért, s' mind az Vrának az ő magzattyært, főlötte nagy
fiamot kellett adnj? Az en iteilem ferint mennél nagjob fiamot
kell halálunk orajan adnunk, annijual okosban es job moddal kel-
ez vilagban elnünk. Mert oly ighen iol tudgya es erti mi nekünk
az Isten minden dolgainkat es igyeközetünket, hogy senki az ite-
let napian nem talaltatik, az ki őtet a fiam adalba megh csal-
hassa.

Ki lehet oly túrhető es kemeny ember, az ki el fenedhesse,
es el halgathassa, mikor láttya, hogy mikor immár az ő feleséghe
fülelének napia, kiuanlagha ferint el közelget, akkor valami hit-
uan nyalanklagh, es kiuanlagh miat, ne fülethessék kár nekül a
gyermek, hanem az ő fületefe miat az annyának megh kellien hal-
nia? Mikor az asonyallat egesseghes, es az meheben valo mag-
zattul semmi nehességet es nyaualyat nem erez, főlötte ighen vet-
kezik ha futkofaláual, es főkdőseféuel magának nyaualyát es nyo-
morufagot ferez. Es bizonyára ezzel a dologgal, melto okot ad
az ő vra panafara. Mert a kertéß főlötte ighen bannya, mikor lat-
tya hogy az termő fa legh febben viragzik, es akkor jó el az hideg,
es mind az fát megh foztya viragjatul, s' mind az a fanak gyümöl-
csetül.

Nem csak artalmas az nemes asony allatoknak ha akkor fut-
kofnak es főkdecsölnek mikor nehezkesek, hanem gyalazatosis.
Mert az főkdecsölő asony allatok felől mindenkoron gonoszul
fólnak. Minden rendbeli asony allatokhoz ighen illik, hogy hal-
kal es csendefen jarjanak, de legh főkeppen az, az fő emberek fe-
lesegékbe, megh kiuantatik. Mert az restnek io modgyáual valo
mozgasa, es maga viselese, tisztességhes erkölcsnek jele főkot len-

nj. Minden aszony allatokban természetek szerint benne vagyón az tisztességhnek es meltofagnak kiuanasa; főkégh azért hogy esiekbe vegyék, hogy semmi nagio b meltofagor az aszony embereknek, az emberek között nem serez, mint az esessen es io moddal valo follas, s' az csendes, es halkal valo iaras. Mert abban egyéb nem lehet, ha az aszony ember futkos, s' nyelueuel csacsogo es tragar, bizonyára mindenektul el vetet embernek itiltetik.

Roma varosa epitese vtan négy ház hatuan hat estendouel, Curius Dentatust, az ellen à Pyrrhus kirali ellen küldék à Romaiak haddal, à melly az időben Tarentum varosát birja vala, es az Romaiaknak fölötte nagy karokat fokot vala tennj. Mert az Romaiak egyebek orfagha ellen hadat viselni, es azt el foglalni meresi dolognak tartották: De túrhetetlen dolognak itelték mikor latták, hogy az külfő nepek haddal az ő orfagokat pusztitanak, es koborlanak. Ez à Curius, Pyrrhus kyralytis veghre megh giőze, es az hadi győzödelemben legh első volt à ki Romaba Elephantokat vitt bé, melly vadak feneseghen az időben nem csak csudalokoztak az Romaiak, hané vgyan rettegtekis: Mert semminek tartották mikor lattak, hogy az kyralyokat lanczokkal megh kötözuen rabfagba vitték, de mikor az elephantokat kötözue latták, az nagyra böcsüllöttek.

Touabba ennek à Curius Dentatusnak egyetlen egy hugha vala à melly ő neki fölötte ighen nagy keduebe vala. Mert heten voltak egy ember gyermekei, de kettő azők közül az hadban veszet vala el, s' harman pedigh mirigyben holtak volt megh, es immar több atyafia, az kiuel egy lett volna, az egy hughanal nem volt Curiusnak, es annak okaert ezt felette ighen szereti vala. Mert azoknak az gyermekeknek halálok, à kiket az ő főlei ighen szerettek, okot adnak rea, hogy azokatis az ő magzattyokat feressek az atyák es az anyák, az kiket annak elötte megh valtak volt. Ez à Curius hugha à Romai fő polgar Mesternek (Cősulnak hittak ok) felesége volt. Hetedik holnapi nehezkes aszony allat volt pedigh akkor, mikor az bátyja Curius, à Pyrrhus kiraly hadának megh verese vtan, nagy győzödelemmel, es hadi pompával Roma varosába bé ment. Mikor pedigh az à nap el mult volna, szerencsére

TIZEN NEGYEDIK

az követközendő eyel ez az afony az battyához valo szeretiben kezde vigabban tanczot jarni es főkedcsólni, melly dologgal azt nyéré, hogy mindgyarást idő előt, oly nagy kinnal kelleter fűlnij, hogy ő maga főornyű halallál halna meg miatta, í' az magzat az kit fűlt volt fé elhetne, az hadi pompanak aňak felette ottá veghe lenne, es az afony vranakis banattya miat megh kelle nemulni. Mert az siralomnak es banatnak, hertelen valo sebe es útése, az ember fiuének minden erzekenslegét el veszi. Ezt az historiat az Görög Tibullus az hadi pompaban es győződelemben törtent dolgok-rul itt harmadik könyuében, bőuebben megh írja.

Kilencz estendőnel az vtan, hogy az Romaiak, à Lucretian eset kissebsegh miat, az ő kirallyokat, az varosbul ki úztek vala, egy uy fejedelemséget, es tistet szerzenek à nep közt, az mellyet ők Dictaturanak hittanak. Annak pedigh az embernek az kit Dictatorra tettek, oly hatalma volt ő köztök, mint mostan mi nálunk az Csásárnak vagyon, holot mindenek csak ő tőle egyedül halgattak es függöttek. Mert latták azt az eses emberek, hogy az kősség legh iobban igazgattatik, es birattatik egy fejedelemtől. De hogy ezt valamikeppen erőssakkal à fő fejedelemséget mind örökke magoknak ne tulaidonitanák, azt rendelték volt, hogy ez az birodalom csak hat holnapigh tartana, es ismet az vtan mást emeltek arra az tisttre. Melly dolgot ők főlötte ighen cselesen cselekettenek. Mert gyakorta az fejedelemséghnek örökke valo volta, restékke, es tunjákka tefi az fejedelmeket az igasságnak megh tartalában. Legh először pedigh Dictatorrá töttek volt az Romaiak, à Titus Manilius Largiust, à veghre tudnia illik, hogy az Volscusok ellen hadat viselne, az kik akkor Roma varosának halalos ellenseghi valának. Mert oly szerencseuel epittet volt Roma, hogy azt mindenkor ighen keuesen szeretnék, de sokan volnának az kik mindenkor gyűlölnék. Titus Liuius azt iria hogy mikor Manilius Largius, az Volscusokat megh győzte volt, vgyan azon erőuel annak à hadnak vegheben, Cariolum varosatis, es mind abban az tartomanban valo varakat, es varasokat földigh le rontotta volt, mert az kegyetlen természetű emberek, nem csak az embereket főkták megh ölnj, ham még az kőekönis megh főkták haragjokat mutatnj. Minek vtanna pedigh Largius az Volscusok közt

közt fölötté nagy vér ontást tött volna, sántalan sok ferfiakat le vagatot volna, fölötté nagy kincset nyert volna, es Romába az hadi győzedelembe, sok embereket fogfagba vitt volna, az töb foglyok között, egy ighen szép termetű sűz leanyakatt volt Manilius kezbe, à melynek sűpsegeben annak utanna othon hazánal ighen gyóniörkődöt. Mert à reghi Romai Hadnagyok, ha mi gazdagfagot es kencset Romábul ki menuén az hadban nyertek, azt ók az követközendő hadakra valo sűkfehre az varosnak atták, s' ha mi testi gyóniörűfehre, es vetekhez valo eszköze jutottok, azt az ő magok hazához vitték, es magoknak tartottak. Minek utanna pedig az leany Largiuftul terehben eset volna, ki viue őtet Largius, mulatfagnak okaert magával egy gyümölcsös kertben, az hol idejen erő gyümölcsök valának. Holot mikor ez az asony az terhes asony allatok sokafok sűrint, nyalankfagát es kiuanfagát követte volna, anny sokat ett az idejen erő gyümölcsben, hogy azon sűnt oraban az okadas miat, ki kellett az gyermeket idő elöt mehebul vetnj. Ez az dologh à Vulcanus kertében történt az uran harmad nappal, hogy Manilius győzedelmes pompával Romába be ment volna. O nyomorult dologh, mind à gyermeket az ki sűletet vala, s' mind az gyermek annyat, s' mind pedig az attyát egy nap az Romaiak, egy koporsoba temették el. Mert ha sűrassal azokat megh valhatták volna, bizonyára csak eggjkis azok közül à koporsóban nem maratt volna.

Legh első à ki az Romai polgarok közül Roma varosa ellen, az ő hazai ellen hadat inditot Superbus Tarquinius volt. Masodik Cneius Martius, à ki sűnten Lucania tartomannyabol iött hadal hazai pusztitani. Harmadik amaz kegyetlen Sylla. Melly három ember oly isonyu vér ontást, es kárt töttek az ő hazaiokon, hogy azokhoz képest semminek tarthattjuk, az Pænusoknak Romara háromsor haddal valo iöuteleket. Mert ezek az ellésegek, csak oly közel sem mehettek Romához, hogy annak kő falait lathatták volna. De ezek az Romai fiak, oly kegyetlenül el rontottak volt az ő hazaioknak kő falait, hogy egyk kő az másik megh nem maradhatot. Hogy ha fölötté neheznek es keferűnek láttatot, mi-

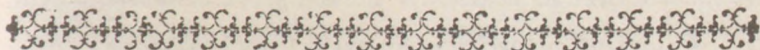
TIZEN NEGYEDIK.

Kor az Pænuſok añij hazokat puſtitottak el, annij epületeket ron-
tottak le, annij ferfiakat öltek megh, añij aſony allatokkal gonoful
éltek, es annij aruákat foſtottak megh fülejektül, ſokkal ſulyoſb,
es nehezb volt, mikor láttak hogy az önnön attyok fiai, es haza-
jokbeli emberek annij ſántalan ſok lator, es faitalan embereket az
varoſba be vitték, mert az népet es az köſſéghez, nem az ſep epü-
leteknek ritka volta, hanem az gonof embereknek ſokafagha, es
az jambor embereknek ſűk volta tefi ſemmie.

Touabba ezek közűl az harom Romai emberek közűl, az
eggijk, tudni illik Cnæus Martius, haromſor volt fő Polgar meſter,
egyſer volt Dictator, es negyſer volt az erkölcsre nező dologba
fő biro (Cenfornak hitták ök.) Ez mikor vegezetre nagy gyalazattal, ſamki vetefbe üzetet volna, hogy boſujat megh állana, el-
lenſéges ſereggel ſállta megh az váraſt. Mert az melly embernek
keudély, es megh veſet akarattya vagyon, az ſoha addigh nem nyug-
hatik, valamigh az ő ellenſégén boſut nem alhat. Annak okaert
mikor ſinten az varas kapujaigh hadáual ment volna, ſoha csak
egy köueteſ könyörgefe altalis az Romaiak megh nem nyerhét-
tek tőle, hogy az varoſtul el menne, es az ő hazajanak keduezne.
hanem vegezetre oſtan az ő maga Anyya, es az ő maga leany vno-
kaia, az mellyet Martius ighen ſeret vala, menenek kü hozzaia, es
mind ſiraſokkal, ſ' mind könyhullataſokkal, nagy nehezen nye-
rék megh tőle, hogy az varoſ megh veteletül megh ſűnnek, es az
ellenſéget hazajanak kö falai elől el vinne. Mert ſokan talaltatnak
ollyak az emberek közűl, az kiktül ſiraſſal, es könyhullataſſal kön-
nyebben megh nyerhetünk valami dolgot, hogy ſem mint auagy
könyörgefinkel, auagy igaz okoknak elő ſamlalafáual.

Az Romai aſony allatok pedigh azt nagy ekeſſég helyet tar-
tották, mikor ſargha hajok volt, es azt hozzan neueltek, es az val-
lokon ala bocsatuan, az mellyeket megh ſoritottak. Annak oka-
ert, mikor az Martius leany vnokaja, nehezkes volna, à melly nap
az ő job Attya az Romaiakkal megh beketlet vala, ő magat ighen
megh ſoritotta vala ekeſſéghez okaert, melly dologgal vgy megh
ſérte önnön magat, hogy az mehébe valo magzator, idő előt el
kelletek mehébül vetnj, es ekkeppé mind az gyermeknek, ſ' mind
pedigh

pedig az gyermek annyának megh kellették halni, ezt látván à job annijok, óis mindgyarást le esven az földre megh hala, es így az bekefegbül valo öröm, nagy siralomra fordula. Mert oly állapotban vagion az embereknek è vilagbon dolghok, hogy mikor legh inkább örülnek es vigadnak, akkor nyomja el az szerencsetlenlégh óket. Megh irtak ezt az historiat, mind Porphyrio, s' mind Tibullus, az mellyek Görög Historicusok voltak.

TIZEN EÖTEODIK RESZE.

*Egyéb szerencsetlenségeket számlal elő, az kik az terhes aszony
allatokon törtentenek.*

Zvtan az hadvtan, à mellyet az Romaiak, az Tarentombeliekkel szerencsésfen viseltek vala, mingyarást következék az Carthagobeliekkel valo hadok, es vifa vonyasok. Ezek pedig az hozzu es vesedelmes hadak, az Siciliai, Corsicai, es Sardinia tartomanya miat, inditattak vala közöttök. Mellyeket mikor eggijk réfi maganak akarna foglalni, s' masik megh akarná oltalmazni, egef negyuen estrendeigh hadakoztak egy massal. Mert gyakorta történik az, hogy annijt költünk az hadra, az mennijt az à dologh à mellyért harczolunk, semmikeppen nem érne. Ezekben pedig az hadakban az Romaiaknak legh első fő Hadnagyát, Caius Duelliusnak hitták; az Carthagobeliek fő Capitannyanak Hanno volt neue, az kik à Siciliai tengheren harczoltak megh. Ezt pedig à harczot à tengernek alapartya vesedelmesbé tette vala, à hol nem keuesbet kell embernek, à tenger föl haborodot hábratul felnj, mint az vitézek kopiatul es fegyuerétül, è kettő közül pedig csak eggijkis elég embernek vesedelmere. Abban az harczban az Romaiak lönek győ-

zedelmefek, holot az ellenfegh haioj közül tizen hatot meritének a tenger vífében, es harmicsat njertek es foghtak vala megh. Annak fölötte három ezer embert öltek vala megh az Carthago-beliek közül, s' megh annijt vittek vala foglágba. Ez volt à Romaiaknak legh első tengeren valo győzödelmek, à melly ő nekiek annijual keduesb volt, hogy mindenektül az elöt az földön viselt hadakba, győzhetetleneknek iteltettek, es immar az tengerennis megh mutatták volna hatalmokat.

Caius Duellius győzödelemmel Siciliabul haza iöue Roma-ba, holot ő neki egy ighen gazdag, es ighen szép semelyü hugha vala. Ennek az hazához tére Duellius, es ott az egef tanacsbeli rendnek, s' azoknak az fő kapitanioknak, az kik az hadban vele voltak, nagy es fris lakodalmat szerze. Mert az testi gyönörűsegh szeretö, es resseghes emberek, azt tartják, hogy semmiuel inkab az ő barattyokhoz valo io akarattyokat megh nem mutathatták, mint azzal, ha őket vendegségbe lakodalomba hiják. Touabba az Caius Duellius huga, mind az battya haza jöuetelén, s' mind pedigh az nagy kesűlettel valo lakodalom miat vígaduan es örül- uén, többét euék es iuek, az vendegségbe, hogy sem mint az elöt ennij es innija szokot vala, es az vendegek elöt okadni kezd- uén, mind az etelt, es az italt az kit hozza vett vala, s' mind pedigh az vert à melly az erekbe vala, s' mind az magzatot az mellyet te- steben visel vala ki vete, es sörnyü halallal hála megh. Melly se- rencsetlenfégh sokaknak ighen keserueffen esék, mikor Caius az ő hughatul, az Vra à fiatul es feleségetül, ő maga az asony eletetül, s' az egef varasillyen jeles s' fő asony allattul megh főstrotot volna, melly nyaualya es nyomorufagh abban az lakodalomban, az ven- deghek elöt esék rajtok. Mert semmi suliosb dologh nem törren- hetik raitunk, mint mikor örömünknek idejen valami serencset- lenfégh es keserűsegh talal bennünket. Emlekezik errül az histo- riarul Blondus az Romai birodalomnak el hailafarul, es el fogyat- kozando. allapattyarul irt könyuben.

Mafodszor, mikor az Romaiak az Carthagobeliékkal hadakoznának, a Roma varosának epetese utan őt sáz negyuen estendövel, az két fő Romai Polgar mester, Lucius Paullus Aemilius, es Caius Varro, Apuliaban az Cannæ varosánál harczolának megh az Carthagobeliékkal, holot ugy megh győzetének es veretének az Romaiak, hogy soha csak egy harczonnis a Romai iffiusagh között annijn el nem veszték mint akkor. Mert az két fő Polgar Mester között, tudnia illik Paullus Aemilius ott veszt el, s az másik pedig futasauval tarta megh eletét. Annibal pedig az Carthagobeliék fő Capitannya, fölötte győzödelmes lón ezen az harczon, ugy annyra hogy az Romai fő Capitaniok között huson egyet, s az tanacs rendbeli emberek között pedig, es azok között, a kik oly tiszteket viseltek, az melly utan mindgyart az tanacsban kellett volna veretniek nyolczuant öletet megh. Annak fölötte az Romai seregh között negyuen ezer gyalogh, két ezer es het sáz louaghos katoná veszt volt el. Somma sferent azon a napon az egesz Romai birodalom el veszt volna, ha Annibal azzal a győzödelemmel, az kit nyert vala, elnj tudot volna.

Touabba, minek előtte az hadban indultak volna, csak az előt egy keves idővel, vett vala Caius Varro egy Romai leant feleségül, az melly sinton akkor vala idejenek es ssepséghenek viragában. Sofianak hittak ezt a leant, a ki akkor hetedik holnapi nehezkes aszony allat volt, mikor az uranak hadba kelleret menni. Es mikor megh ertette volna, hogy Paullus Aemilius el veszt volna a harczon, es az ura el futot volna az harcztul, banattya, es felelme miat el esuen ottan sörnyű halállal hala megh, de az magzat az ő meheben még él vala. Es hogy az sferencsetlenféghnek semmi heja ne volna, minek utanna Caius Terentius Varro ily rutul megh győzetet volna, minek utanna polgar mester tarsat az harczon el vesztette volna; es anny sámtalan nepnek halálat ssemeuel latta volna, hogy a sferencse, ennek nyomorusagat tellyességgel veghez vinne, akkor érkezék Romaban mikor az feleséget, az eleué gyermeknek ki veteleert megh meczenék, es annak el temetesere koporsót csinálnának, mely dolgot ő ssemeuel latot. Azt iria pedig

Titus

TIZEN EOTEODIK

Titus Liuius, hogy mind az Romai nep veszedelme miat, s miné az feleségének főrnő halala miat, oly nagy banat foglalta volt el Caius Varronak az fiuet, hogy annak vtanna tellyes eleteben, soha az fakalat el nem nyirette, sem agyban nem alut, sem pedigh az ásthalhoz etelnek okaert nem űlt. Melly dolgon nem kell csudal koznunk, mert gyakorta oly nyomoru fagot hoz fejünkre egy ora, az mellyet tellyes életünkben sirathatunk.

Ha Titus Liuiusnak hinni akarunk, azt iria az ő könyuenek tizen nyolczadik es tizen kilenczedik könyüében, hogy az Romaiak az Samniumbeli nepekkal, hatuan harom estendeigh, fölötté veszedelmes hadakat vífáltak, miglen annak utanna Ancus Rutiliusnak az Romai fő polgar Mesternek akarattyabul, tíftelesghes vegezések es okok alat megh bekellettek egy massal. Mert az erős es nemes férfiak tífte az, hogy ellenfeghét mindenkor bekefeghre incse. Ezek között azert mikor főrnő harczok es hadak volnának, Titus Veturius, es Sp. Posthumius, à kik à Romaiak fő Capitany voltanak, Pontiusul à Samniumbeli sereghnek fő Capitanyatul ighen rutul megh győzettettek vala. Az melly Pontius, ebben az győzelembé oly dolgot cselekedet, az mellyet annak előtte az emberek soha sem hallottak sem lattak vala. Mert valamely embert az Romaiak között megh foghot vala, az oknak mindeniknek, nyakaba igat tett, es est írta rea: Vagy akaria Roma, vagy nem, de az Samniumbeliek igaia, es szolgálattya alat kell lennj. Az Romaiaknak ezzel à gyalazattal, fölötté ighen megh sebhete Pontius fiueket, es annak okaert az bosu allasra föl görjeduen, (miuel hogy az akaratos es keuelly emberek, egyebeknek még csak kerkedeken gondolatit sem senuedhetik,) Lucius Papyrius réuek Capitannya az mellynek Isten job serencset adot volt, hogy sem mint abrazator, miuel hogy kancsal vala. Ez oly iol forgodék, es oly serennyen, s serencsellen vífele az hadat, hogy nem csak le vaghta az Samniumbeliek sereghet, hanem annak vtanna még az raitok eset gyalazatotis, hasonló tromfal ütötte. Mert oly alhatatlan, es tökellelten az serencse dolga, hogy azokat az embereket, az kiket tegnap nagy boldogságba helyheztetet volt, ez mai napon ífmet mint valami gást, az semét köze hannya,

es taſtitya. Vgyan azon Lucius Papyrius nem elegendek megh vele, hogy az Samniumbelieket fogſágba vitte, hanem azoknak nyakokra barom ighat tótt, es kettőnkent őket egybe kötözte, ſantot raitok, es mint az barmokat őſtőnnel őſtőnőzte. Hogy ha az Samniumbeliek az ő győzödelmekben, az Romaiakan oly kiſſefeghet nem tettek volna, az Romaiakis nem cselekedték volna az utan azt ő raitok. Annak okaert nem keueſbe ſükölködünk, io tanacs nekül, io ſterencsenknek idejen, mint ſinte ſterencsetlenſegünknek idejen. Mert az ki boldogſaghos, es io ſterencses allapatyaban irgalmas nem akar lennj, ne csudallya az, ha ſterencsetlenſegeben es nyaualiajaban, ő neki egy barattya ſem talalkozik.

Ennek à Lucius Papyriusnak egyetlen egy Hyppolita neuo leanya vala, mellyet Torquatusnak, egy Romai tanacsbeli embernek adot vala hazas tarſul. Melly mikor nehezkes volna, es immar az ſüleſnek idejehez közel volna, hogy az ő atyahoz valo melto ſtereretét megh mutatna, ő neki az varasbul elejbe mene. Miuel hogy pedig ſamtalan ſok nepomlot vala ki ennek az győzödelmes hadnak haza jöutelekor, az váras kapuian mikor be jönének, ezt az aſont annyra megh ſorongata à ſokafagha kapu közőt, hogy ugyan ott el baggyada, es à miat annak utanna rövid idő mulua megh hala. Melly dologh az ő attyanak minden vigafagat köſerüſeghre fordita, ki è miat oly megh mondhatatlan banatban eſék, es ugy kezdé az ő leanyat ſiratni, hogy az ő ſiraſnál es köſerüſéguel az egeſ varoſt megh bantana, miuel hogy latnak mindenek, hogy az Vitez es erős ferfi oly ighen bankodnek, hogy az ő banatyanak ſemmi okoſſaggal es eſeſſeggel eleit nem vehetnék. Melly dolghon nem kel ſenkinek ighen csodalkozni, mert ſokat talalunk afféle embereket; à kik az ő ellenſegek vere ki ontasara, gyorſak es hatalmasok, de az ő magok ſiraſi es könyhullataſi megh tartoztatara, ighen erőtlenek es gyenghek. Annius Seuerus az ſterencsetlenſeghrüll irt harmadik könyuében azt mondgya, hogy az melly ez az ſterencsetlenſegh Papyriuson törtent, ugyan azon nap ſemeit az éghben föl emeluen, könyhullataſi közt ekkeppen ſollot : Te csalard ſterencse, à ki az egeſ emberi nemzetſeget

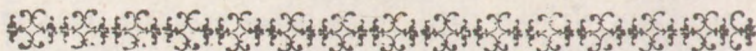
M

megh

TIZENHATODIK

még hokrad csalni es trefalni, az en hadi győzedelmekben en-
ghemet még csalal, miuel hogy azt akarod hogy ichton az beke-
leghek idejen még győzettefsem.

Ezekbül azért az historiakbul, az mellyeket elő hozék, min-
den aszony allatok még tanulhattyák, melly erőten es gyarlo al-
lapattyok legyen az nehezkes aszony embereknek, es melly ighen
kellen ő kőrőlök az ferfiaknak vigiazniok, es gondot viselniek.
Semit oly gyenghen nem tarthatunk mint afféle aszony allatokat,
mint hogy afféle állapotban, még az úueghnélis gyenghebbek
hoktak lennj. Mert az úuegh ha fínten ighen könnyen el tőríkis,
de mind az által talál nemellyet, az melly ha fínten az földre esik,
sem tőrík el. De az terhes aszony allatok, ha fínten csak csipelese-
ket foritodis még, ottan el vetik mehekbul magzattyokat.

TIZENHATODIK RESZE.

*Szükség hogy az terhes aszony allatokkal az ő Vrok ighen gyen-
ghen es nagy szeretettel bannyanak, es azon legyenek hogy őket sem-
mikeppen még ne haboricak es még ne bancsak, Ismet az aszony
emberekis mikor terheffek, nyalankok ne legyenek, es
mertekletlenül ne egyenek igya-
nak.*

A az folyúl elő famlaít historiakat még gondollyuk,
valamenny vesedelmeket az nehezkes aszony allatok-
nak elő famlalok, azoknak eredeti vagy az főkde-
csölesbül volt, vagy az fris es draga etkekbül, vagy
egyeb etkeknek fölötteb valo etelerül, vagy az iate-
kok nezesebül, auagy az magok fölötteb valo ekesitefesebül es csi-
frasagabul, mellynek veghe az mint még latok, ember öles, es
gylkoffagh volt.

Fölöt-

Fölötte ighen megh fedhetendők azok az aszony allatok, az kik az ő verkek miat, boldogtalanul fűlnek, melly dolgot nem csak az egefi emberek iteletibul, hanem megh az oktalan allatok peldajabulis megh tanulhattuk. Mert az kietlen pufstabban es erdőkben, csak egyyetlen egy fene vadat sem talalhatnj, az melly minden szorgalmatosfaggal az ő cletet megh ne oltalmazza. Az nősten meduék, az nősten farkafok, es az nősten oroflanyok, mikor nehezkefek, ighen ritkan mennek kü az ő barlanghiokbul, es hailekjokbul, csak hogy az vadafoknak töröktül magokat meg oltalmazhassák. Hogy ha az fene vadak, à kiknek kölkök, az embereknek nagy karokat tesznek, azt cselekefik, mennijuel szorgalmatosban kel magokat oltalmazni az nehefkes aszony allatoknak, az mellyeknek fűlese az kőröfnyenfeget, es az emberi nemzetet szaporitya? Ha az aszony allatok magzatokat nem fűlnének, senki nem volna à ki ez vilagot lakna es birna. Mert az Isten mindenkert à veghre teremtet, hogy az embernek szolgálnának. Az embert pedig azert teremtet, hogy az ő teremtojének szogallion. Az terhes aszony allatok tekincsenek az gestenye fara, dio fara, es mogyoro fara, ugy mint valami tükörbe, es megh latyak azokba az fakba, melly nagy gondal es szorgalmatosfaggal neuelye az termesfet azoknak gyümölcsöket, mint reitegeti, mint oltalmazza es taplallya. A gestenye fa fölötte ighen töufes tokba takarja az ő gyümölcsét, az dio fak es az magyaro fak, kemeny keregh alatt neuelik az ő maguokat, ugy annyra hogy sem az első megh nem hathattya, sem pedig az belle nem verheti. Hogy ha az termő fak, à kik csak neuelkednek, es az oktalan vadak az kikben csak erzenefegh vagyon, illyen nagy gondal, serenfeggel, es szorgalmatosfaggal oltalmaznak, erősitik, es neuelik, az ő gyümölcsöket es magzattokat, mind addigh az migh az ő fűletefeknek, es gyümölcs adafoknak ideje előjön, mennijuel inkab illik hogy az aszonyallatok, az kikben okos lelek vagyon, azon legyenek, hogy az ő gondufeletlensegek miat idő előt az ő magzatyokat mehekbül ki ne vessék es el ne vessék? Minden ember megh itelheti melly keues kár legyen, mikor az gestenye fak es az dio fak az ő gyümölcsöket el vessik, es visontagh melly nagy hasznara es elő menetelere vagyon az kőröfnyen anyafent egyhaznak ha az nehefkes aszonyallatok iol es boldogul

szólnék. Mert az mi Anyank az Anyaszentegyhaz, nem az hidegh
miat el veset szolon keseregh, hanem az lelcznek vesedelmén sir
es bankodik.

Annak okaert ha az ferfi az Isten aldomasának gyümölcsset
akarja latni, es ha azt kiuannya hogy az ő feleseghe boldoghul, es
vesedelem nekül szullyön, azon legyen hogy ő se terhellye feleseg-
get keptelen munkaual, s' az feleseghejs maghat megh tartoztassa
az mod nekül valo gyönörűseghektül. Mert ez bizonyos regula,
hogy az asony allatok az mod nekül valo munka miat, el foktak
idő elöt mehebül az magzatot vetnj, es ismet az mod nekül valo
gyönörűseghek miat, gyakorta vesedelembe ejtik magokat, kegye-
tlen az, es nem melto hogy embernek hiuattassék, az ki az ő fe-
leseghetül terhes allapattyaban annij munkat kiuan, mint annak
előtte. Mert az föl öltözött ember nem futhat oly ighen mint az
mezitelen.

Aristoteles az elő allatokrul irt hetedik könyuében azt irja,
hogy mikor az nősten oroflany terhes, az him oroflany, vadassa-
sáual, nem csak mind maganak, s' mind az nehezkes nősten orofl-
lannak etelt keres, hanem annak fölötte, mind eyel s' mind nap-
pal mellette vigiaz, es oltalmazza. Annak okaert, bizonyára mel-
to dologh az, hogy az fejedelmek, es az fő emberek az ő felesegek-
kel nehezkes allapattyokbais, minden jo akarattal, feretettel, es
emberfeggel bannyanak. Mert soha az ferfi oly nagy örömmel es
gyönörűleggel az ő nehezkes feleseget nem illetheti, az minemő
örömmel es vigalaggal az asony allatok illetik az ő vrokat, mikor
ő nekiek vagy fiat, vagy leant szólnék ez vilagha. Mert ha azokat
az vesedelmeket, es nyaualyakat, az mellyeket az asony allat az
szülesnek ideyen senued, aual az munkaual es farratfaggal ő s'ue te-
szük, es ő s'ue hasonlittyuk, à mellyet az ferfi az ő felesegenek ne-
hezkes allapattyaban maghara vesen, bizonyára az ferfi felesege
körül valo gondgyat s'amlalharatlan resel megh haladgya, az aso-
ny ember nyaualiaja es vesedeleme. Mert az asony à szülesnek ide-
jen, maid ugyan tehetseghe felett valo dolgot cselekesfik. De az
ferfi akar melly emberfeggel es io akarattal szolgallyon nekijis, meg
sem

sem mutat annij io akaratot, es emberfeget hozzaia, az menniuel tartozik.

A nemzetes, iambor, es tőkellertes fő embernek, à kinek fiúében igaz szeretet es irgalmasságh vagion, mihelt efében veszi az ő felefeghenek nehezkes allapattyát, csak egy sem pillantásig his sem kellene mellőle el mennj. Mert az iambor ferfiak, tíftek szerent, semekkel mindenkor az ő felefegek hűkfehere neznek, kezeket annak valo foglatban foglalják, morhaiokat örömeft annak hűkfehere el költik, es vegezetre minden io akarattal, es szeretettel azoknak kedueket keresik. Ne legyen nehez az ferfiaknak, mikor az ő terhes felefegeknek foglalnak, es mikor azokkal szeretettel bannak, mert az ő munkaiok csak erejekben vagyon, de az asony ember az ő munkaiat es farratságot az ő magha mehebe viseli. Es gyakorta azis történik, hogy mikor azt remenlik, hogy az ő terheket le tesik, akkor mind az ő magzattyokkal egyút az földben temettetnek.

Ezzel pedig à dologgal, azoknak az alab valo rendbeli asony allatoknak partyokat nem foghom à kik mikor terhesek, semmiféle hazokbéli munkához nem akarnak nyulni, mert ő hozzaioik sem illik hogy azt cselekedgyek, s' az vrokhoz sem illik, hogy el senuedgyék. Mert à tunya henyélessel es röstléggel nem csak az menyorságh nem kerestetik, hanem megh az nehezkes asonyok hűlefeis, nehezebbe, es veszedelmesbe teretik. Ha egy felől egy fő ember nehezkes felefeghét tesik, az ki mindenféle gyönörűségének, es kiuansaganak kedue szerent eleget tesen, s' más felől pedig egy sabo auagy Vargha felefeghet helyezetttyük, az ki már valami mertekletes munkához fokot, bizonyára az en iteleté szerent, né oly veszedelmesen hűl az fő ember felefege, mint az sabo auagy Varga felefege, ha ez nehezkes allapattyaban semmit nem munkalodik, hanem csak henyel. A köuer hust hamar megh unnyuk, ha fölőtte őftöuer hus pedig izetlen. De az elegyes hus ighen io izű fokot lennj. Annak okaert arra forgalmatos gondot viselleyen az ferfi, hogy az felefege fölőtteb valo munkaual magat megh ne sercse. Es az asony emberis azon legyen, hogy az nyalankaságtul, es testi gyönörűseghetül maghat oltalmazza. Mert az

meretekletes, es mod ferent valo munkacska utan, könyü füles kö-
uetkőzik.

Szükséghez azis hogy minden rendbeli aszony allatok, de főkep-
pen az fő emberek feleséghez, forgalmatossan el tauoztassák az fő-
lötteb valo ételt, italt, es torkoslagot. Mert mindenkor fölötte
ighen illik az aszony emberhez, az iozan es meretekletes elet. Mert
az fok etelű aszony, aligh lehet tista eletű. Az nehezkes aszony al-
latok, nyalankasaghos es gyenghe etekkel, gyakorta ighen megh
foktak töltözni, az alat à finalat, hogy mind magoknak, s' mind
az magzatnak, az mellyet mehekben viselnek, szükséghez taplálást
vegyenek, es ezzel az foghassal, gyakorta az etelben es italban ki
hagnak az meretekletesség hatarabol. De ez à fölötte meltatlan
dologh, semmikeppen az Anyakhoz nem illik, s' az mehebe valo
magzatnakis veszedelmes, mert az Anyaknak nehezkes allapat-
tyában valo nyalankasagha, es meretekletleneseghe, az magzatnak
tellyes elteben, gyakorta nagy nyaualyakat, es betegsegeket nemz.
As' is forgalmatossan el tauoztassák à ferfiak, hogy mikor az ő fe-
leségek nehezkesek, se magok által, se egyebek által okot nekiek
az haragra ne adgyanak, es tehetsegek ferent oltalmazták megh
őket minden féle nehez es nyaualyas dolgoktul. Mert az aszony al-
latok hamareb idő előt el fokták vetni az magzatot az ő mehek-
bül, mikor egyebek miatt haraggal föl görjednek, hogy sem mint
mikor mertek lerlenül esnek es isnak. Hogy ha az aszony ember
az ő urát, estelenesegheuel, nehezkes koraban haraggra indittia,
az illik az jambor ferfihoz, hogy akkor el halgassa, es tekencsen
inkab az az ő feleséghez meheben valo magzatnak hasnára, hogy
sem mint az ő magha bosusagbara, vagy pedigh az aszony ember
vetkére. Mert az Anyanak mindenféle vetkét megh halladgya,
az anya mehebe valo magzatnak artatlanagha.

Nem szükséghez hogy ezt könyuekbül oluassuk, mert ezt se-
munkel lattyuk, hogy inkab mindenféle oktalan allatok, minek
utanna megh nehezkesettének, az fülesnek idejeigh többöt egy-
be nem mennek, hanem inkab futnak asféle dologhtul. Azonkep-
pen kellene bizonyara, az nemes es meltosaghos ferfiaknakis cse-
lekedniek, az kiknek az tisztességhez azt mutatná, hogy az ő terhes
feleségektül magokat megh tattoztatná. Melly dologot innel

Forgalmatosban valaki megh tart, annal mereteleteseb lefen. Nem mondom hogy ez tellyességgel fűkfeghes dologh legyen, azt sem mondom hogy az ki külömbet cselekefik, vetkezzek, es bünt legyen, de mind az által az jambor es iosagos cselekedetű embernek tanacsul adom. Mert nyha az fűkfegh mastra kenferit, s' mast ad ismet az tistefsegh tanacsul.

Azt iria Diodorus Siculus, hogy Mauritania orszagába olly fűkõn talaltattak az ferfiak, s' olly lokan voltak ismet az asony emberek, hogy minden egy ferfira õtt asony iutna. Es annak okaert olly tõruent hoztak volt, hogy legh alab minden ferfi három feleséget venne maganak. Touabbá mas keimeny es istentelen tõruentis hoztak volt; Tudni illik, hogy ha az ferfi halala utan valamellijk az feleséghé közül megh maradna, azt elcuené temetnek el egy út az ura holt testeuel. Mely dolgot ha megh nem cselekedet, uaagy egy holnapigh magat megh nem õlte, annak utanna, mint valami gonosf teuõ embert, nyluan az hoher által õlették megh. Mert az mondottak hogy tistefseghes az asony allatnak egy út az uraual el temettetnj, de ighen veszedelmes az vra halala utan õzuegifegeben elnj.

Tellyességgel külömb fokas volt amaz három figetbeli nepeknel à kiket Sicilianak, Sardinianak es Corsikanak hittak, holot oly böuen fűlettenek az ferfiak, es visfontagh oly keuesen voltak az asony allatok, hogy egy asony ember helyet het ferfiat talaltak. Annak okaert az volt az seghenyb rendbeli embereknek fokafok, hogy õt ferfinek csak egy feleségek lehetne, mert az kik gazdagbak voltanak, azok külö tartományokbol hoztanak magoknak feleséghet, holot az kalmarok haiokon, sinton ugy hordották be egyeb orszagokbul az el adni valo asony allatokat, iz mint mostan be hordanak egyeb kalmar arut. Annak okaert miuel hogy oly keuesen voltanak az asony emberek, olly fokás volt azoknál az embereknél, hogy mikor az rehes asony, az utan hogy az õ mehebe magzat fogantatot, hetedik holnapot erte, ottan el változtattak az ferfiak tartasagatul,

TIZEN HATODIK

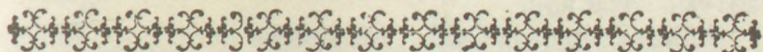
es az templomba be rekesztettek, holot őket az közönfeghes tárhaznak penzeuel, taplaltak mind addigh az meddigh fűlt. Mert az reghieik oly aitatofsan tisztelték az ő hamis Isteneket, hogy fenkinek azt megh nem engettek hogy kiualtkeppen maganak az templomban etelt italt vigyen, hanem abbul kellett elniek, az mit afféle Isteneknek fenteltenek es ajandekoztanak az emberek. Touabba ezek az vad es tudatlan emberek, azért rekesztettek akkor az terhes aszony allatokat az templomban, hogy az Istenek inkább segetenek őket fűkfegeknek idejen, es hogy minden veszedlemnek felemtűl batorfagobak lehetnenek. Annak fölötté ighen rut dologhnakis tartották, abban az állapotban az ferfual egy agyban fekűnny.

Amaz hires neues bölcs Publius, az reghieik fokasfarul irt ötödik könyuében, azt iria hogy Pannoniaban, az melly tartomant mostan Magyar orszaghnak hiuunk, oly nagy tisztessébe voltak az nehezkes aszony allatok, hogy ha valaki közülök hazából ki menne, valaki legh először rea talalt, mindgyart megh kellett allani, es azokat oda kellett keserni az houa indultak es menni akartak. Mert abban az időbe oly nagy tisztességet tettek azok az tudomány nekűl valo emberek az terhes aszonyallatoknak, az mint mostan az keresztényenlegh tesen az Vr fent testenek, mikor az betegekhez vitetik.

Nem keuefés szabadsagok es priuilegiomok volt az terhes aszonyallatoknak Carthago varosaban, abban az időben, az mellyben az à varos epsegében es viragaban volt. Mert mint mi nálunk mostan à gyilkosok mikor az templomban futhatnak, senki őket onnant à büntetefre ki nem vonyhattya, azonkeppen abban az varasban akkor ha az terhes aszony allathoz falathattak, es annak ruhaiokat megh foghatták annitt nyertek vele, mintha valami Menedék, es szabad megh fentelt helyre mentek volna, mert senki őket onnant el nem merte vonnj.

Az hauafon inntent lakozo Gallusok, es Francziabeliek felől azt iria Fronto, az Istenek tisteleterűl irt könyuébe, hogy azok az terhes

terhes aszony allatokat, nem csak felette nagy tisztességbe tartották, hanem annak felette ighen forgalmatosan voltak azonis, hogy könnyen es boldoghul fülhessének. Mert keueset használ az haszonak, ha finte az egesz tengeren által euezis, ha az tenger partian el merül. Az reghi poganfagbéli emberek mindnyaian az kiket fő Isteneknek tartottanak, azokat az templomban helyhezgették s' az aprob es alab valo rendbéli Isteneket hazoknál tartottak, es azokat hazi Isteneknek neueztek. Valamikor pedigh valamely aszony allat fülhessének ideje elő jöt, ottan az somfedi az ő hazi Isteneket, az terhes aszony allat eleibe vittek, mert el hittek volt magokba, hogy mennel több Istenek volnanak jelen a fülhessének idejen, annyal könnyebben megh szabadithatnak az asont az ő fülhessébéli veszedelmébül. De ha az keresztien emberek modgya serint akarunk szollanj, bizonyara ighen erőtlen Isteneskek voltak azok, az kik egyeb Istenek segetseghe nekül az aszony allatokat fülksegeknek idejen nem segithettek.

TIZEN HETEDIK RESZE.

*Az Pistus Philosophusrul ir itt, es ismet azt hozza elő, miso-
da tanusaghot adot ez a bölcs ember az terhes aszony
allatoknak.*

Mikor Octavius Csasar uralkodnek, egy Pistus neuő bölcs ember volt Romaban, az ki mind az Csasarral ighen baratsagofon élt, s' mind pedigh az Romai népnel ighen kedues volt. Melly dologh az en iteletem serent nagy dicseretre melto. Mert inkab mindenkör utallya es gyűlöli azt a kössegh, az ki a fejedelmeknek kedueben es baratsagaban vagyon. Oly ighen megh mondhatatlan emberseghes ember volt pedigh Octavius Csasar, hogy ebednek ide-
N jén,

TIZEN HETEDIK

jén, mindenkor az Hadnagyokkal es Capitanyokkal, az hadi es vi-
 rezi dologhrul szólót; à vacsora fölöt pedig mindenkor az bölcs
 emberekkel az tudományok felöl es az bölcseségh felöl beszéllet,
 es semmiféle rut es mod nekül való söt, nem fiennedet hogy ő
 előtte mondanának. Ez pedig à Pistus mind az trefas dolgokban
 ighen gyönörűséghes volt, s' mind pedig az valoba való dolgok-
 bais ebes volt, es ighen emberféghes. Ettül annak okaert az Csa-
 far külömb külömb időkben, लोक külömb külömb fele dolgok-
 rul kerdezkedet. Mellyek közül egy nihanyat most elő hozok, es
 utanna vetem mikeppen felelt legyen az bölcs Pistus azokra az
 Octavius Csafarnak kerdesire.

Legh előfőr pedig mikor azt kerdene túle az Csafar, kit
 itelne ez vilagyon nagyob bolondnak, így felele neki : Az en ite-
 letem ferint ugymond, legh bolondab az az ember, à kinek befe-
 debül es srouabul ember semmi hasnot maganak nem vehet. Mert
 nem olly bolond ember az ki heaba köueket hany, mint az à ki
 heaba való sokat söll.

Mikor kerdené az Csafar, kit kellene kerni hogy söllyon,
 es kinek kellene megh parancsolni hogy halgasson, azt mondá:
 hogy akkor io söllani mikor embernek söllasabul valami hasnos
 dolgot remenlhetünk, es visontagh akkor ighen io halgatni, mi-
 kor embernek srouabul valami kár köuetközhetik. Mert ug-
 ymond mikor nemelleyek io dolgot, s' nemelleyek pedig hituan
 dolgokat akarnak oltalmazni, akkor tamad az egefi vilagon à ha-
 borusagh.

Mikor kerdéné, mi dologtul kellene embernek gyermeket
 legh inkab megh oltalmazni, azt felelé, hogy semmire inkab az
 atyoknak anyaknak né kell vigyaznjok, mint arra hogy az ő gyer-
 mekek verkes es gonosf erkölcsöt ne tanuljanak. Mert ug-
 ymond az io atyakhöz es anyakhöz az illik, hogy inkab kiuannya-
 nak az ő gyermekinek io halált, hogy sem mint gonosf eletet.

Aztis kerdi vala az Csafar túle, ha iob volna embernek ka-
 raulis igazat mondani, hogy sem mint valami hasonnal hazudni :
 Es erre azt felele. hogy az iambor es tókelletes ferfiat, az illeti à
 dologh, hogy inkab akarion az igazsagh mellet megh győzetkenj,
 hogy sem mint az hamissagh mellet győzedelmessé lenni. Mert

azt

azt mondgya vala hogy lehetetlen dologh az, hogy az hazugh es alharatlan ember, az io ferencseuel es az kedue ferint valo dolgokkal fokaigh birion.

Mikor kerdené mit kellene az ehes embernek cselekedni, ha nyugodalmas eletben akarna elni, ily felele rea. Ennekem ugymond ugy teczik, hogy soha senki nyugodalmas eletben nem elhet, hanem csak az, a ki maghat ez vilaghi fok es heaba vala dolgoktul megh vonfa. Mert az kik ugymond fok dolgokba elegyetik magokat, azoknak gyakortab fok gondgyok erkezik. Az fok gondoknak pedigh utanna iaro leanya, az fok nyaualya es a fok farratsagh.

Mikor kerdené, mikeppen lehetne ember egyebek iteleti ferint bölcsé, az felele, hogy lemji bölcsenek embert nem mutattya lennj, mint az, ha az goromba es estelen ember bolondfaghát bekéuel el tudgya fenuedni; Mert ugymond az bosufaghnak el fenuedesebe, többet segithet minket az okossagh, es az emberi cselesgh, hogy sem mint az tudomány.

Mikor kerdené, mit kellene az iambor es tókellertes embernek legh inkab kiuanni, ily felele: Iollehet ugymond tistefseghefen mindent kiuanhatunk, az mi, artalmunkra nincsen, de mind az által csak azt kell kiuannunk, az kit pirulas nekül, es gyalazat nekül, nyluan minden emberek elöt kerhetünk, es kiuanhatunk.

Mikor kerdené, mit kellene az ferfiaknak feleségekkal banniok, hogy idő elöt gyermekeket mehekból el ne vetnek, azt felele, hogy lemji nehezeb nincsen, mint az terhes asony allatoknak gondgyat viselni. Mert ugymond ha az ferfi az feleségének fogh fogalni, az ő neki igé nekeznek teczik, es hamar meghis unnya, ha pedigh azt né cselekefi az feleségét iglié nagy vesedelemre veti. Añak okaert azt mondgya vala, hogy az Romai asony allatoknak es ferfiaknak, fölötte fogalmatesian meg kellene azokat az tanusagokat tartaniok, az mellyeket efféle dologh felöl adot. Azt módotta mid az által hogj tékinek keferites alat azokat né parácsollya, hané csak tanacsul adgya. Mert sinté ugy illik hogy az io

TIZEN HETEDIK

tanácsnak az iambor es tókellertes ember engedgyen, az mint az parancsolatnak kenferittetnek engedni, az feslett erkölcső es iambortalan emberek. Es vegezetre igr kezdé az Csafarnak szólani. Miuel hogy te Octavius Csafar az te anyad menyének leányát Colluciat, vötted hazas tarful magadnak, es miuel hogy az aßony mostan terhes tudom hogy fiued ferint kiuanod, hogy mind az ő terhes allapattya, s' mind pedigh az magzatnak fűlese ő neki ighen hafnos legyen. Annak okaert, azt akar nád tudom, hogy keues faidalommal, es ighen könnyen fűlhetné è vilagbra azt az magzatot, az mellyet mostan meheben visel. Tudgyad pedigh bizonnyal, hogy be tellyesedik az, az mit kiuanós ha ezeket az dolgokat, az mellyeket mostan tanusaghnak okaert elő hozok, forgalmatosson megh tartod.

Legh először megh lássad, hogy semmiféle örömnek, es vigasgnak idejen, az nehezkes aßony allatok se tanczot ne jarjanak, se ne fokdecsellyenek, es ne ugorgjanak. Mert az főkes, es ugordas miat, gyakorta az ferfiak szólalokat, s' az aßony allatok eteket el veszik. Es nemis melto hogy az Anya bolondsagha miat, az annya meheben valo kis magzat, halalos veszedelemben ejtessék.

Astis megh lassá az terhes aßony allat, hogy valami fok io gyümölcsös kertben be ne mennyen, hogy az gyümölcsnek főlötteb valo etele miat, magzattyát mehebül idő előtt el ne keserítettessék vetni. Mert nem melto dologh hogy az annya nyalankasaghaert, az artatlan gyermek büntetessék.

Azis fűksleghe hogy az terhes aßony az őuel magat főlötteb megh ne foricsa. Mert fokan az Romai aßony allatok közül, hogy egyebeknél sebbeknek lattassanak, olly ighen fűk es foros ruhaual elnek, hogy az nagy forosságh miat, gyakorta magzattyokat mehekbe megh őlik, holott főlötte ighen hamis dologh, azert az artatlan gyermecskenek megh őletni, hogy az ő annya sebbnek iatassék, az ő termeszet ferint valo sepfeghenel.

Aztis el kell tauoztatni, hogy az fok etelű italu terhes aßony allatok, lakodalomba ne hiuattassanak, es abban jelen ne legyenek. Mert gyakorta az mertek nekül valo etel es ital miat, az nehezkesek magzattyokat el vetik. Főlötte Istentelen dologh pedigh az,
hogy

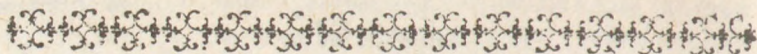
hogy egy kicsin etelbe valo gyönörűsegh raiat, mind az Anya, s mind az kiseded gyermecske megh hallyon.

Aztis forgalmatofon el tauoztassa az terhes asony, hogy iarek nezni, es sokafagh köze ne mennyen. Mert gyakorta történik hogy az sokafagh miat annyra megh borongattatik, es megh sérte-
tik, hogy minek előtte fauaual nyaualyaiat megh jelenthesse, annak előtte főrný halallal kelliessek megh halni. Es mi lehet olly keptelen dologh, mint az, hogy mikor az asony ember egyéb emberek fiai es gyermeki nezesere megyen, akkor az ő gyermekét aruafaghra haggya?

Vegezetre aztis megh lássa az ferfi à kinek terhes feleseghe vagion, hogy akkor az ő feleseghe ellen sfoval ne tusakodgyék, es ha valami tisztességhes dolgot kiuan, azt ő tőle megh ne ragadgya. Mert gyakorta megh történhetik, hogy az à dologh à mit kiuan igen keueset ér, de mind az által, megh mondhatatlan kár vallasnak oka lefen, ha neki megh nem aggya es megh nem engedi. Es bizonyara miuel hogy az asony allatoknak fülése, az varasnak öregbűlesere, es előmenetelere vagió, annak sem kellene el senuedny azt, hogy az terhes asony allat valami kissebseggel illettefsek.

Igy felele Pistus Philosophus az Octavius Csasar kerdesire, es tanacsulis adá az Csasarnak, hogy ezeket az tanusagokat ugyan megh parancsoltatná az terhes asony allatoknak. Mellyet ha forgalmatossá megh tartananák, azt igheriaz hazassagbelj embereknek, hogy az asony allatok sok vesedelemtül menekednek megh, s az ferfiakis sok nyaualiaktul sabadulnak megh.

Hogy pedigh az mit eddigh mondortam, egy kis sommaba foglallyam, az fő emberek feleségeknék sokkal okosban, es nagyob ket fele valo nezesel kell magokra terhes korokba gondot viselniék, hogy sem mint az kősségh es alab valo rendbeli emberek feleségeknék. Mert az hol nagyob iot remenlünk, ott nagyob gond kuantatik. Az miket pedigh mostan elő hozék azokat Pollio irja az reghiek sokasarul irt harmadik könyueben, es Sextus Chæronensis az hazi gondufeleseknek törüenyerül irt ötödik könyueben. Pistus Philosophusrul pedigh Plutarchus bősegeffen irt.

TIZEN NYOLCZADIK

RESZE.

Haromféle tanácsot hoz elő, az mellyet Seneca Philosophus egy barattyanak adot, az ki Nero Csaszar titkos iro Deakja volt. Es ismet azt az rendet, mellyel M. Aurelius Csaszar az egész napot magának el osztotta volt. Es mikeppen ő maga à Csaszar tartotta, mindenkor annak az haznak kulcsait, az mellyben az könyvek allottanak. Mellyet halalakor egy vén embernek adot csodalatos dolgokat monduán neki, es legh először megh mutatta, melly keveset hasznallyon az fejedelmeknek, ha szinten nagy es dicseretes dolgot cselekesznek, es veghez visznekis, ha azokat senki historianban nem írja.

Emelius Varro, az ki Nero Csásarnak fő Secretarius-fa es tanácsa volt, mikor Romaba à Sos kapuhoz közel laknék, egy ighen szép öregli ekes hazat építetes vala, mellyet mikor az Istenek oltalma ala akarna aianlani, Lucius Senecat à ki Nero Csásarnak valaha Mestere volt, ebedre hívá, hogy az ő haza annak utanna ferenceses es boldogsághos lenne. Mert az Romaiaknál olly babonafágh volt, hogy valamelly ember legh először az uy hazba, es uy épületbe be lépet anagy abban őtt, es alut, annak ferencsejéhez merték azoknak boldogsághat es ferencsejet, à kik az utan abban az uy épületben foghtak lakni.

Annak okaert, mikor Lucius Seneca, az ő barattya kerefére. Lucius Varrohoz ment volna, es az vendegféghben mind ketten iof laktanak volna, el menének, hogy az uy épületnek szép voltat megh nezegetnek. Mindenket pedigh ő magha Varro mutogat vala
Lucius

Lucius Senecanak, es egyfőrsmind aztis megh mondotta mit mi veghre epittetet volna. Ezt (ugymond) az haznak padlas nekül valo részét az vendegeknek csinaltattá, imez pituarokat az kalmaroknak, ezeket az főbakat az asonyoknak es folgalo leanyoknak epittetem, amaz kamarakat az folgaknak, amaz esterhas epületen csak kinézek. Amaz fedeletlen helyet- verőfényen valo setalásnak okaert hattam, amazok lo istallok lesőnek, s' emez kamarakat ugymond boros pinczenek csinaltattam. Es hogy egy foval megh mondgiam oly hazat es epületet mutara Senecanak, az mellybe megh amaz Momufis, az ki mindenekben vetket főkor volt talalni, semmit nem talalhatot volna, az mi ő neki nem tezet volna. Minek utanna az egef epületet mind el jarták volna, es azt remenlené Varro, hogy az ő epületét Lucius Seneca, meltan főlőtte ighen foghná dicserni, ez mint ha soha semeuel sem latta volna azt a hazat, es mintha csak akkor közelgetne annak küfőbére, azt kezde Varrotul kerdeni kie volna az a haz? Kinek Varro el almelkoduan, igy felele: Bizonyara jeles ember vagy te Seneca. En ennek az haznak epületire maid inkab minden morhamat rakóltóttam annak főlőtte tegedet mindenűt el hordozalak benne hogy megh nézned, es mindent megh mutogatnék te neked. Sőt megh vendegfeghetis szerzetem en itt te neked, az mellyben mind ketten iol laktunk, megh mondottam hogy én házam, es még his mostan azt kérded tőlem hogy ki háza ez? Kinek Seneca visfontag igy felele; Vgy vagion hogy ennekem az Vendeghek szállását, az te folgaid agyas kamarait, az asony emberek főbait, es az louak istalloit megh mutatád; de az egef epületben csak egy talpny helyet sem mutatál, az mellyet csak egyedűl magadnak csinaltattál volna. Es igy igaz hogy az te hazadnak te vagy az Ura, de egyebek foghnak vele elni, es egyebek foghyák hafnát venni. En tegedet ebes ez bölcs embernek tartlak, es aztis tuduom hogy ennekem siued szerint valo barotom vagy. Minel hogy pedigh ma engemer ebedre hittál, es ighen nagy emberfeggel tartottál, enis teneked ezt megh akarom folgalni, es annak okaert te neked főlőtte ighen io es hafnos tanacsor akarok adni. Mert annak az embernek az ki egyebeket vendegfegbe hi, az io tattast az, farandokok penzrel, s' az cselcsap emberek pedigh hazugfaghos befedekkel fizetik megh, az trefas csufos emberek csuf főkkal, az

tökel-

tökellestlenek pedig hizelkedéssel. De az ehes es tökellestes emberek hafinos tanacsokkal halallyak megh. Miuel hogy pedig ez az epület te neked fok kölcségedben es farratságodban áll, melto dologh hogy te neked gyönörűsegedre es örömödre legyen. Annak okaert három fele tanacsot adok en teneked, az mellybűl te tób hafnot vehecz ha megh fogadod, hogy sem mint az farandok ember fizetesebűl es penzebűl.

Elő tanacsom az legyen, hogy méghe felesegednek se jelenesed megh minden akaratotad, ha finten ötet fölötte ighen fere-tedis, es akár melly ferelmes barátod legyenis valaki, mind az által minden titkodat ő neki megh ne nyilatkoztaffad, hanem kiualt-keppen valo titkos dolgaidat csak magadnál tarcsad. Mert ez Pla-to mondása ferint, arra bizod sabbadságodat az kinek titkos dol-gaidat megh jelented.

Masodik tanacsom ez, hogy soha magadat se az kössegh dol-gaiban, se pedig az te magad dolgaidban annijra ne foglallyad, hogy tellyestéggel minden idődet afféle munkában es sóban töl-cesed el, hanem minden napbul mennél alab végj ki három orát, az mellyet te magad mulatságában, es nyugodalmában tölcs el.

Vegezetre aztis adom tanacsul hogy az te hazadban egy rói-tök kamarad legyen, az kinek kulcsa te magadnál legyen, holot könyueidetis tarcsad, es az te magad dolgai felőlis gondolkodgyál, f' barátiddalis befelgethes. Es hogy egy sfoval megh mondgyam, az a ház a te titkos gondolatidnak őrzője, es az te munkaidnak es farratságidnak könnyebfeghe legyen.

Igy befelgete, es illyen tanacsot ada Lucius Seneca, az ő ba-rattyanak Aemilius Varronak; Melly tanacs bizonyára melto fő emberhez. Es jollehet fris lakodalmat es vendegfeget kefitet vala neki Aemilius Varro, de mind az által fokkalis megh halladgya, ez a fizetes az ebednek dragha voltat. Mert embernek lelke inkab gyönörkedik az io es ehes tanacsban, hogy sem mint teste gyönör-ködgyék az etelbe es az io lakasba.

Ezt

Ezt pedig à Seneca historiajat azért hozám elő, hogy utat niynék egy más historiara, az melly M. Aurelius Csásár közt, es az ő felelege Faustina Augusta közt törtent. Mellyet hogy io rendel es moddal hozzak elő, legh előőr itt iol megh magyarázom, miképpen rendelte volt el, ez à Csásár az ő életének minden idejet. Mert soha io rendel es dicseretessen, nem birattatik, es nem igazgattatik, à kösséghez es az orfágh nepe, hogy ha az fejedelem az ő maga életét, iol es dicseretesen el nem rendeli. Szükséghez pedig hogy az fejedelmek úgy rendellyék az ő magok életük modgiár, hogy az orfágnak gondviselése, es fok féle igye, az ő hazának gondgyauiseletével es dolgaiual eggyezzenek, es az ő magok mulatságokis es nyugodalmok, ezt az rendet föl ne boncsák. Melly dologh úgy leszen megh, ha mindeneket az fejedelem az időnek rövid voltához kezd mérni. Mert az io fejedelemnek, elég idejének kell lenni az ő tisztiben való el iarasára, es beuelkedni sem kell idővel az verkekre. Az kösséghez azt mondgya gonosf időnek az mellyben raita valami szerencsétlenséghez esik. Melly iteletet az en iteletemmel semmikeppen helyen nem hagyok. Mert az az io idő, az mellyet Isteni szolgálásban, es az iofágos cselekedettel való foglalatosságban mulatunk el, es csak az à gonosf idő, à mellyben verkezünk es gonosfagot cselekesünk. Mert az idők mindenkor magokhoz hasonlok, de az gonosf emberekből niha iamborok leszenek, es visontagh fokban az iamborokbul gonosfa, es Istentelekekke változnak.

Vgy oštotta volt el azért magának az időt M. Aurelius Csásár, hogy mind az ő magha haza nepe gondviselésére, f' mind pedig az orfágh dolgainak iol szolgáltatására, igaz elég ideje volt mindenkor. Mert az főreny ember nem terheli mindenkor magát gondokkal, es így fok dolgokat keues ideigh veghez visen. De az ki mindenkor gondban, es külömb külömb féle dolgokban foglallya magát, akar melly kicsin dolgotis. fok ideighis aligh fokot véghez vinni. Vgy rendelte vala pedig el edejét, hogy ejel hét oraigh alunnék, egy oraigh mulatna, es nyugodnek, két orat ador az ebed es vacsora idejének, de mind az által az etel fölöt bölcs emberekkel fokot volt disputalni, es beszélgetni. Mert egef tizenhét.

zenhét esteideigh senki ötet ugy nem latta enni, hogy az ebed es à vacsora idején, vagy az ástálára valamely könyvet nem oluastatot volna, auagy valami tudos es bölcs ember beszédét es tudományát nem halgatta volna.

Es miuel hogy sok orfagoknak parancsolt, minden napba egy orát, az Asia orfagha dolgainak adot, mas orát az Africabeli dolgoknak, harmadik orát ísmet az Europabelieknek. Minden nap ísmet két oraigh mulatot eggijút feleséguel, gyermekiuél, es baratiual. Egy orát ísmet olly dolgoknak adot, az mellyek veletlenül szoktak niha niha törtenni, ugy mint vagy azoknak panafit halgatta, az kiken egyebek bosfut törttek, vagy az feghenyeknek, özuegyeknek es aruaknak nyomorufagit, es dulafirul fosztafirul valo panafit, es könyörgesit vötte elő. Mert az melly feiedelmek kegyelmefek akarnak lennj, finten ugy megh kell azoknak halgatniok à fegheny es nyomorult ember panafit, à kiknek semmi hatalmok es erejek nincsen, mint az gazdagokét az kiknek vagy hatalmok es erejek vagon.

Ezeken az foglalatosfaghokon kiuül valamennyé ideje volt, abban ő mindenkor vagy könyueket oluafot, vagy könyueket irt, vagy verseket csinalt, auagy reghi időbe törtent dolghokrul valo historiakot oluafot, auagy az tudos es bölcs emberekkel disputalt es beszelgetet. Mert ő semmi dolghrul örömesben nem beszelgetet, mint az tudományhoz es bölcseseghez illendő dolgokrul.

Hogy ha fölötte kemény haduifeles miat, auagy valami egyéb nagy dologh miat megh nem bantatnek, telben mindenkor kilencz orakor fekünyy mét, négy orakor föl költ, es hogj ne tunyalkodnék, mindenkor az feje alat valo vankos alat valami könyvet tartot, az mellyet oluafot addigh az meddigh megh virradna. Mert az Romai Csasarok mellet mindenkor tűz szokot volt lenni, nappal eghő fenet, s' eijel lampast gyuitottak megh, hogy mikor vigyazának az viasf gyertya eghne, es mikor alunnának az lampas eghdögelne. Azis szokások volt az Romaiaknak hogy az Csasar előtt fa olaibul csinalt mécset, es ísmet viazbul valo gyertyat egetnenek mindenkor, tudnia illik hogy à Csasar azt latuan tanulna megh hogy ő neki, olly csendesnek, felidnek, irgalmasnak, kellene lennj

lenni, mint az fa olai, es ismet olly hasznosnak kellene lenni, az alattok valo emberekhez, az minemű hasznosok az meh kosarbeli mehek az embereknek.

Mikor immar hat ora taiban agyából föl költ volna, egyebek előtt nagy győnőrésszel öltözik vala, es azokat az kik környüle allottak, kerdezte mit törtötték volna el azt az etet, auagy ő azoknak beszélgette, mit oluasot, mit gondolt, auagy mit almadot. Minnek utanna föl öltözöt volna az kezet es az orczaiat io illatu vizzel mosta megh, mert az io sagba fölötte ighen győnőrkedik vala, miuel hogy olly erős illatozo ember volt, hogy mikor valami tisztatalan helyen ment által, fölötte ighen nehezen senuedherete az ott valo búzt. Annak utanna vagy terjéket, auagy egy vagy ket falat listariomot vött magához, es három poharocska malofat itt megh, auagy egyéb fükbül valo draga vizet, miuel hogy az fok tanufagh miat fölötte ighen gyenghe gyomru ember volt. Mert az kik fölötte ighen az tanufaghnak adgyák magokat, lattuk azt hogy inkább mindenkor betegesek siohtak lenni, mert az tudomannak ssepfigherül es győnőréssfigherül annijra el ragattatnak, hogy az testekbe valo fogyatkozást megh sem erzik.

Nyarba az Tyberis folyo vize partján közel két oraigh setalt gyalogh, es az kik ő hozza mentek fön alua halgatta megh, es azt bizonyára bölcsen cselekette, mert mikor az feiedelem vestég, ű rőuid befedűe tefi azt az ki vele sioh.

Mikor immar az nap föllyeb ment volna, es az idő inkább megh melegednék akkor oftan az Capitoliumba ment föl, (az Capitolium Romaban egy hegyen valo var es sientegyhas volt) holot ötet az tanacsbeli emberek varták. Az tanacsba valo dolgait el vegezuén, az Titus Csasar amphitheatromaba ment, az amphitheatru pedig iatek nezó helyly volt, ahol ötet az külső orsagbeli köuetek es göduiselők varták, es a napnak nagiob részé ot maradot. Minnek utanna ot ebeder euet volna, es az étel utá csak egyedül ő magha, egy keueser mulatot volna, az utā az Vestalis sűzek hazaba mét. Es mindéféle nézetsegeket, es nyelué valo embereket bizonyos réd sferint halgatot meg. Csak egy sfer őt napiabā, es gyakorta kesőbbé ment az asztalhoz, de mind az által győnőréssfigherésé

TIZEN NYOLCZADIK

es nyaiassan őtt, keueset, de jot főzetet. Mert az fiokatlan, es mas tartományokbul valo etkek, gyakortá fiokatlan nyaualyakat fiereznek. Többőr kü nem ment à városba setalni egy hetben, hanem csak egyfiert, es akkor sem fienuette hogy valaki vagy az ő barati közül, vagy pedigh az ő haza nepe közül utanna mennyen, hanem csak tiz, atagy tizenkét folgaia volt véle. Es ezt azért cselekette hogy az fiúkölködő fieghenyek, aruák, es egyebféle tiftbéli emberekis, fiabadon, es bantas nekül hozza mehertnének, es nyomorufagokrul bizuasban panafolkodhatnának. Mert lehetetlen dologh az, hogy az fejedelem az kősséghek, es az alatta valo embereknek nyaualyajat megh gyogijthassa, ha legli előfiőr mi nyaualyaja legyen megh nem érti.

Oly ighen nyajas volt egyebekkel valo tarsafagában, oly ighen győnőruteghes volt befédében, az őreghek közt olly eses volt, az kissebekhez olly ighen hozza fiabra magat, olly fiemermet volt az keresben, cselekederiben olly artatlan, az bosfi allamale el fienuedeseben olly mertekletes, az io teuő emberekhez olly hála ado, az iokhoz olly kegyes, az gonofokhoz ismet olly kemeny volt, hogy az ő ionolta miat őtet mindenek fiertették, s' az ő igassagha, es az verkeknek megh bünteresebe valo kemenyseghe miat mindenek feltek s' rőttegek ő tüle. Es bizonyara keuesre nem kell böcsüllennünk az Romai nepnek ehez az Csasarhoz valo fieretettét es io akarattyat. Mert az mint Sextus Charonensis írja, mikor az Romaiak egyeb orfiagokban es tartományokban, az birodalomoknak boldoghul valo megh maradásaért, es előmeneteleért nagy aldozatokat tennének, Romaban inkább aldoztanak az Csasarnak hosfi eleteért, es megh maradásaért, hogy sem mint az Romai birodalom boldogh es fierencses allapattyaert, s' meltánis cselekették, mert az iambor es dicseretes eletü fejedelem, fiue es lelke az alatta valo kősséghek es orfiagának. Nemis csodalom pedigh hogy ezt az Csasart az Romai kősséghek, ennijre fiertette, mert soha ő külömben az ő ajtajára ajton allokot nem tött, hanem csak abba az két oraban, az mellyekbe csak feleségeuel es haza nepeuel fiokot volt mulatni.

Touábba mikor azokat az dolgokat az mellyeket mast előfiamlalék, el vegezte volna, à Csasar hazaban megyen vala, holoő ő neki

ő neki az Seneca tanácsa szerint, egy rótiók kamaráia volt, az kinek kulcsát fenkire nem bizta, hanem mindenkor ő maghánal hordozta, mind addigh az napigh, az mellybe megh holt, hanem oftan akkor egy vén Pompeianus neuő embernek, illyen szokkal ada.

Rea emlekőzhetel Pompeiane, hogy en teged ighen alá való rendbül fő tistekre emelélek, mikor segheny volnál, en tegedet megh gazdagítalak, es mikor oltalom nekül volnál az én hazamba be fogadálak, es mikor őzuegy ember volnál leanyomat adám neked feleségül. Most annak okaert ime ezt az kulcsot kezedbe adom, es ezt te ugy vedd el, mintha fiuemet es eletemet adnám kezedben. Mert bizonyára nem olly keserű ennekem, hogy megh kell halmom, es hogy gyermekimtül megh kell valnom, mint az, hogy az könyueket maghammal az koporsóban nem vihetem. Mert ha az halottak oluafnának, azokat en eleueneknek itelném, de ha az elő emberek könyueket nem oluafnak, azokat en visonragh halottaknak itelem. Ennek az kulcsnak az kit mostan kezedben adok, zauárja, es aitaia alat, sok ieles Görőgh, Sido, es Deak könyuek vannak, es azok közöt ennekem sok farratlagimmal, izzadálímmal es vigiazásimmal írot könyueim vannak, az mellyeket en magham szerzettem, es irtam, es azt remenlem, hogy ha fínten testemet az ferghek megh eszikis, de mind az által az én fiuém azokba az könyuekbe eppen megh marad.

Annak okaert arra intlek ísmet tegedet, hogy ennek az kucsnak őrzéset nagyra bősüllyed, mert az tudos es bölcs emberek, az melly dolgot eletekben ighen szerettek, holtok után arra az emberre szoktak bizny, az kit halalok idein legh inkább szeretnek. Sok könyuekét találí az en tanulo hazamban, az mellyeket én magam iolis irtam, es iolis el rendeltem, de mind az által azt tartom hogy keueset találí ollyat, az ki tellyességgel véghez vitetet volna, az mellyeket te ha fínten eddigh le nem irhattális, de ennek utanna le írod es el vegezet. Mert az te munkadért te nekéd, mint ennekem az en írafomert, es könyuek szerzesimert, az Istenek az emberek közöt jutalmul dicseretet es io hirt neuet adnak. Annak okaert miuel hogy én te neked Pompejane mind urad í mind ipad, í mind atyád í mind Patronusod, í mind pediglen barátod voltam, (melly dolgot az többinel te neked nagyobra kell bősüllened,

TIZEN NYOLCZADIK

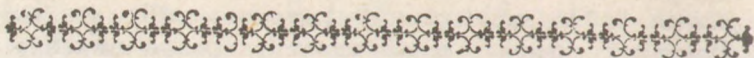
mert job embernek ez vilagbon egy barattya minden fűleinel ytegeder en az mi baratlagunkert fűlőtte ighen kerlek, hogy ő rőkke e fűdben tarcsad azt, hogy en nemellyekre felesegemet, nemellyekre gazdagfagimat, es morhamat, nemellyekre pedigh hazamat biztam, de te read az én magham hiret neuet biztam. Mert az fejedelmek fű kicsin fű nagy emlekőzetet magok felől nē hagyhatnak egyebet, hanē csak azt az mely à tudomanbā vagiō be foglalua.

En tizenkilencz e fűtendeigh voltam Romai Csafar, fű hatuan harom e fűtendeigh eltem ez nyomorult eletben. Melly idő alat sok hadakban győzedelmes voltam, sok tengheren valo toluajokat es latrokat ki irtottam es megh őltem, sok epűleteket epittettem, sok iambor ferfiakat emeltem melto fűghra es tűstre, es vűfontagha az gonof emberek kőzűl sokakat kemennyen meghis bűntettem, sok or fűgokat birodalmam alá haitottam, es sok lűtentelen es hamis fejedelmeket birodalmokbul ki tőrlőttem; De mind az által mostan en fűgheny nyaualyas ember, nem tudom mit miuellyek, mert azok az emberek, az kik az en iofagos, es dicseretes cselekedetimnek fűemes bizonsaghi lehetnek, rőuid időn mindnyaian, mint en mostan, őkis az koporsoban mennek, es ot ennekem tarsaim lesnek. Ez utan ezer e fűtendőuel azok kőzűl az kik most élnek, vallyon fű ki foghat ighy fűollani. En fűememmel lattam, mikor M. Aurelius Csafar az Parthufokat megh győzűen, nagy győzedelmes pompáual Romaba be ment: vagy ki foghia mondani; En lattam mikor M. Aurelius Csafar az Auentinus hegyén emez epűletet epittete; lattam hogy mindenek őtet ferették, lattam hogy az aruaknak attyok volt, lattam a fűris hogy az gonof embereket kemennyen megh bűntette? Melly dolgaimat, ha vagy az en maghā kőnyuei, vagy az en baratim irasi kű nē hirdetnek az utannunk kőuetkőzendő embereknek, bizonyára az holt emberek, azt tartō hogy az oknak kű hirdetesűnek okáert, ez vilaghra vűsa nē iőnek.

Melly nyomorult dologh latni hogy az fejedelmek, csak hogy ez vilagon valami hireket, neuket, es emlekezereket hagyhasfak, gyermek fűghektűl foghua halalok orajáigh annij fűghen fűghet fűenednek, annij vesűdelemben forognak, annij ferencsetlen dolgokkal tűsakodnak, annij sok emberek karomlasit halgattyak. el. Annak fűlőtte az is nagy nyaualya, hogy annij sok embereknek kell magokat baratt yoknak mutatniok, annij sokbor kell fűrniok,

es könyveket hullatnyok, annij sokat fohaszkodnak, annij sokat ighernek. Es mind ezeket csak abbul, az mint mondám, az okbul kéil cselekedniek, hogy az utanna valo embereknél, ő nekiek valami emléközetek maradhasson? Mert csak egy fejedelem íncsen ez vilagbon, az ki ha fínten nagy palotába lakikis, ha fínten frissen ódis, es draga ruhakba jaris, ha fínten az folgainak bőuen fizethetis, mind az által mint mondám, senki olly fejedelem nincsen az ki az el mulando tífteffegh miat, az nagy munkakba tellyeffeggel el ne merüllyön, es csak nem az földön vondoztassék. En ezt megh probaltam, es annak okaert mindenek ennekem ebbe az dologba meltan hihetnek, hogy az fejedelmek csak à veghre hairnak egyeb orsfagogat birodalmok alá, es csak à veghre vetik magokat annij vesfedelemre, hogy őketis az utannok valo emberek, afféle dicseretekkel illessék, az mineműuel ő idejekben illeri az kóssleg, az elóttók valo vitéz es iambor fejedelmeket. Annak okaert hogy besfedemet el vegezzem, es az mit akarok jelenteni, egy sommaba foglallyam, azt mondom hogy az nemes termesfetu, es io hír neuű kiuano fejedelemnek igen meg kell latniok micso-da dolgokat viselnek es cselekefínek, az mellyeket az tudos emberek historiaban kellefsek irniok. Mert keueset hasfnál nekik, ha fínten nagy es dicseretes dolgokat viseltekis, ha afféle emberek nincsen az kik azokat à dologokat historiaba irhatnák.

Ezt mikor mondotta volna ez à jeles Csasar, az ő tanulo hazanak kucsát ennek az tífrelendő vén embernek kezébe ada, à ki abbul az haz bul mindenféle historiakat az Capitoliumba föl uit, holot fínten olly nagy tífteffegbe tartották azokat az Romaiak, az minemű tífteffegben mastan tartyak az kóróstyenek à fíntek tetemét. De azok mindnyájan egyeb draga dolgokkal egygút, mikor az külső ideghen nyeluű emberek Romát pusztitanák, mind el vestenek. Mert az Gothufok hogy az Romaiaknak emléközetőket, es hireket neueket éz földrül el törőlhethék, az varas kő falait eppen hatrák, de az könyveket, mellyekbe annak jeles dolgai megh voltak irua, mind el eghették. Melly dologgal kegyetlembek voltak az Gothufok az Romaiakhoz, hogy sem mint ha ő nekiek gyermekeket megh óltek volna, es az varas kő falait el törték volna. Mert nagyobb bizonyfagha ember io hírenek neuenek az eleuen bótú, es könyvekbeli historia, hogy sem mint az méf, es az kő, az mellybül az várak epítettnek.

TIZEN KILENCZEDIK

RESZE.

Mineműszoval kérte Faustina Augusta M. Aureliustul az ő Uratul az tanulo haz kulcsat, holot előszálallya ez az aszony azokat az nyaualyakat, az mellyeket az ferfiaktul az aszony emberek szenednek, es az boldogtalan hazassagnak vetketül az aszony embereket megh mentuen, az ferfiakat teszi vetkefekke.

Z mint ott fén megh mondam, az Csafarnak egy rejtek tanulo haza volt az ő uduaraba, mellynek az kulcsat mindenkor maganál hordozta, es oda sem feleségét, sem gyermekit, sem pedigh baratit soha be nem bocsatotta, mert gyakorta azt szokta vala mondanj, hogy job keduel szenedhetné ő, ha az ő kencsét el vinnek, hogy sem mint ha az kőniueket forgatnák, es egybe hantják.

Touabba mikor Faustina az Csafar feleséghe terhes volna, egy neminemű nap minden mesterseghét ra veté, hogy az ő uratul annak az tanulo haznak a kulcsat el kerhetné. Melly dolgot nem kell csodalnunk, mert természetek az aszony embereknék, hogy az mit nekik valaki szabad akarattya ferint megh enged, azt ok semminek tartják es mindgyárt megh vetik. De ha valamit ismer ember túlök megh tagad, azon ok mind kezél lábbal kapnak. Annak okaert ugyan valoba rá vetette vala magat Csafar feleség, hogy az Uratul azt a kulcsot el vehetne, es nem csak szoval, hanem sokszor könyhullataffal is kerte, efféle okokat hozuan elő. Gyakorta kértem en te túled az te tanulo kamarad kulcsat, de az en kereseimet mindenkor csak trefara vetted, mellyet Uram te neked nem kellett volna cselekedned, hanem az en nehezkes allapatomat

patomat megh kellett volna gondolnod. Mert gyakorta az melly dolgot ma, az fetfiak trefára szoktak venni, azt az holnapi napon valoba fogják iratni. Megh kellett volna te neked gondolnod, hogy én vagyok az a Faustina aszony a kinek ez egész vilagon hire neue vagion, es az kinel az te femed elöt semmi seb dologh nincsen, az kit mindenkor dicserék, az kit fölötte ighen szercz, es a kiben te neked fölötte nagy gyönörűséghez vagyon. Ha azert te engemet valoba az te fiuedbe hordod, miért nem akarod ennekem megh mutatni az melly könyueket irtal? az te birödalmad alatt valo orfaghid titkait közleny mered velem, es az te tanulo hazadbeli könyuedet en elöttem el röitöd. Az te fiuedet, az minel semmi gyenghebb nem lehet, nekem attad, es az vas kucsot az kinel kemenb nem lehet ream nem mered bizni? Immar mostan ketelen azt kel itelnem, hogy te csak kép mutatásbul szerettél engemet, es hogy nem eggyez az fiued az fajaddall. Aztis gondolom, hogy az te gondolatid ighen ideghenek en túlem, s' az te velem valo gyönörűséghez, csak csufsagok voltak, mert bizonyára egybképpen azt az kulcsot, az mellyet annijser olly fiuem serint kerem te túled, en túlem megh nem kellett volna tagadnod. Mert az hol igaz es nem kep mutatásbul valo feretet vagyon, ot ha valaki valamelly dolgot csak trefaba kérés, valoba es örömeft megh aggyák neki. Szokastok az ti nektek ferfiak, hogy mikor az aszony allatokat megh akariátok csalni, azokat nagy aiandekokkal ostromollyatok, gyönörűséghez szokkal edesgetitek, nagy igheretekkel hitegetitek, es csak nem merő arany hegyet ighertek nekik. De mikor ostan megh csalhattátok, mindeneknél inkab vesztegetitek. Ha mi akkor alhatatoson viselnők magunkat, es nektek nem engednek, az mikor ti minket magatokhoz akartok haitani, röuid időn az aszony allatok az ferfiak nyakara ighat, tenének es csopós lenbül font kötelet kötnének. De mostan az mikeppen mi megh engedgyük, hogy raitunk győzedelmet vegyetek, azonkeppen tú el vegeztétek magatokban, hogy minket megh vesztegetek es el hadgyatok.

Kerlek edes Uram engedd megh ennekem hogy az te tanulo hazadat tekinthessem megh? gondold megh hogyén mastan terhes aszony allat vagyok, es e miat az kiuanfagh miat ugyan el afok es el fáradok. Ha az en gyönörködésfemnek okaert ezt azt dolgot

TIZEN KILENCZEDIK

megh nem engeded, ottan csak azért engedd megh, hogy te magadat az banattul inegh oltalmazhafd. Mert ez az en kiuanfagom engemet csak eletemnek veszedelmében eithet, de te neked kétképpen valo kárt tehet, mert mind feleslegedet, s' mind magzatodat az kit en mostan mehemben viselek, el veszteted, es nem latom eses ember leuen, miért veted illy nagy szerencsére es veszedelmre magadat, holot mind ketten ez eggy üres miat megh halhatunk. En tegedet az halhatatlan Istenekert, es az Berecynthia Isten afonyertis, az ki az Isteneknek annyok, fölötté ighen kértlek, hogy az kulcsor ennekem ide adgyad, auagy te magad bocsaft be az te tanulo hazadba, es ebben az te sandekodban vakmerőkeppen megh ne maradgy, hanem ezt az te gondolatlan vegezefedet, es sandekodat ismet tanacs ala vessed. Mert valamit gondolatlanul es eszelenül vegez ember, az ha az idő, es az süksegh kiuannya, mind semmiue lehet.

Sokat latunk mindennap afféle embereket, az kik ha sinton cellyességgel az tanuságnak attakis magokat, meghis mind az által szeretik gyermekeket. De soha csak siuebe sem eshetik embernek az, hogy az könyuekhöz valo szeretiben, gyermekit megh vessé es megh utallya. Mert az könyuek egyeb emberek srouokbul csinaltatnak, es szeretnek ősiú, de az mi magzatink az mi tagainkból, es verünkéből farmaznak, s' abból taplaltatnak.

Az eses emberek minekelőtté valami dologhoz kezdgyenek, ighen s'orgalmatoson megh nézik micsoda károk követkőzhetnek abból. Ha annak okaert vakmerőkeppen az te sandekodban es el tőkeller akaratodban megh maracz, es ugyan tellyességgel az kucsot ide nem akarod adni, azt nyered véle, hogy Faustina afont à te szerelmes feleslegedet, es azt az te magzatodat, az mellyet én mostan mehemben hordozok, el veszted, es annak fölötté à te hazadnak minden meltóságat semmie teszed. Annak fölötté az egesz varasnak, te felőled valo s'ollására es ragalmazására okot acz, s' te magadra olly nagy banatot es somoruságot hof, az mellyet soha siuedbül kü nem foghacz vetni. Mert az somoru s'ü, semmi vigasztalast, es könnyebséget hozza nem bocsat, mikor meg gondollya hogy az ő banattyára es somorusághara ő magha adot okot.

Ha

Ha mind az Istenek titkos tanacsabul el vagyon vegezue, s mind pedig az te akaratodban el vagyon rendelue, Uram, hogy ennekem ennek az kulcsnak megh tagadása miat, megh kellesték halnom, örömet meg halok. De mind azon által, megh most jóüendőt mondok, hogy te ezt megh banod. Mert gyakorta történi az eszes emberekennis afféle szerencsetlenleg, az mellynek mikor latták hogy semmikeppen eleit nem vehetik, akkor kezdnek hertelen bankodni esztelenlegheken, de akkor keső dologh. Mert az mint az kőz pelda befedben mondgyák, keső akkor be segezni az istallo aitaiait, mikor immar az louat el lopták. Eleget Uram en nem csodalkozhatom, ezen az te kemény, es megh hait hatatlan akaratodon, holot miulta egygüt vagyunk mindenkoron egyg értelemben, es nagy szeretettel eltünk egy mással.

Ha sem azért nem akarod nekem az kucsot adni, hogy te feleséged vagiok, sem pedig azért, hogy terhes aszony állat vagiok, ime immar, egy reghi törüennek erejeuel kerem. Mert jól tudod azt, hogy még reghen olly törüent hoztak volt az Romaiak, az mellybe mindeneknek azt parancsoltak, hogy semmiben senki az nehezkes aszonyoknak keduet ne seghje. Gyakorta lattam én hogy ennek az törüennek megh seghese miat, az aszony emberek az ő urokat törüenyhöz hittak, es tudom Uram hogy teis gyakorta megh hattad azt, hogy senki az terhes aszony allatok priuilegiomat, es szabadfagat megh ne seghné. Melly dologh miuel hogy így vagion csodálom hogy az törüenyeket, egyéb emberek gyermekikez megh tartod, s az te magad magzatid dolgában megh seghed.

Melly dologhra ha finten sandekod vagyonis, en mind az által azt semmikeppen nem akarhatom, s nemis tartozom akarni (megh bocsa's Uram hogy így sollok) ha finten ugyan azt akarodis cselekedni, de en te veled abba egyget nem akarok erteni, es ha finten ugyan parancsolnádis, nem tartoznám neked abba engedni. Mert mikor az férfi az ő feleségének igaz kiuanfaghat megh nem engedi, az felesége sem tartozik az ő uranak még igaz parancsolattyánakis engedni. Ti férfiak azt akarjatok, hogy az ti feleseghtek ti nektek mindenekben engedelmeffek legyenek, s ti pedig akár melly kiuanfaghit, es kicsin keresitis megh vetitek az ti feleseghteknek. Ti azt mondgyátok hogy az aszony allatokban

TIZEN KILENCZEDIK

alhatatos es bizonyos feretet vagyon, s' ti bennetek pedigh, az feretetnek csak nyomdoka s' incesen. Es innent megh ismerhetitek hogy ti bennetek csak kép mutarásbul valo feretet vagyon, hogy mihelt az ti kiuanfaghtoknak eleget testek, ottan minden feleslegtekhez valo ferelmetek semmiue leszen.

Azt mondgyátok, hogy az aszonyok ighen gyanosok, de ezt mi ti felöletek inkab mondhattyuk. Mert semmi egyeb oka nincsen hogy Romaban, ennij sok aszonyok olly ferencsetlen hazasagba esnek, hanem csak ez hogy az ó Urok ó felölök ó öökken ó rökké gyanakodnak. Fölörte nagy külömbsegh vagyon az aszony ember gyanasogha közöt, es az ferfiak buzgo feretetek, es gyanosagok közöt. Mert ha efekben akarnák venni, nem egyéb dologhert foktak az ferfiak az ó felesgek felöl gyanakodni, hanem csak azért hogy az ó fereteteket inkab megh mutassák az ó urokhöz. Az segheny egy ügyü aszony állatok, miuel hogy ók az ó Urokon kiuül senkiuel az hazasagbeli dologban nem baratkoznak, senkiuel egyebbel nem zimboralnak, senkit egyebet az ó Urok kiuül nem kiuannak, es nem feretnek, visontagh ismet azt az ó uroktul meltan kiuanhattyák, hogj ókis abban az dologban egyeb aszony allatokat ne keressnének, es senkihez magokat ne adnák. Mert az melly ember siue tellyessseggel csak egy ember ferelmeben foglalatos, azt akarja hogy az egyebek feretetinek semmikeppen helt ne adgyon.

De bizonyára olly csaiardul es alnokul viselitek magatokat az ti feleslegtekhez, hogy mikor az ó ti hozzatok valo engedelmekért es solgalatokert, ti nektek ó nekiek ismet kedueket kellenek keressnetek, ti akkor gyönörköttök es dicsekettek, mikor azokat vagy megh bantottátok, vagy megh csalhattátok. Maga sohol ember nemes természetét inkab megh nem mutathattya, mint ha megh abba az dologbais keduez valakinek, az melly dolgot tiffellegessén aligh neuezhetünk megh. Hizelkednek niha az ferfiak az ó felesgeknek, es edes s'oual engesztelik s' edesgetik őket, de mihelt túlök el mennek csak ó magok tudgyák, kiknek fokták legyen adni, mind testeket s' mind marhaiokat. Megh hidgyed Urá, hogy ha az aszony embereknek annij hatalmok volna az ferfiakon, mint az ferfiaknak az aszony embereken tudnia illik, hogy ha azokat a dolgokat az eges kössegtül kerdhetnék, az mellyeket ti az

som-

szomszédjátul sokratok tudakozni, es kerdezni, nylyan megh rapstálnak, hogy egy nap több csalardfágot es alnokfághot cselekedésnek a ferfiak, hogy sem mint tellyes eletekben cselekedgyenek az aszony allatok.

Azt mondgyátok hogy atkozodok az aszony allatok, magha mindeneknél nylyan vagy az, hogy szinten olyan a ti nyeluetek mint az kigyok farka. Mert ti mind az jambor ferfiakat karhoztatyátok, s mind az Romai tistesslegbeli aszony allatokat gyalazzátok. Es ne gondollyátok azt hogy mikor egyebek felefeget megh szollyátok, akkor az tj felefegeteknek kedueztek. Mert nem oly nagy vetek mikor valaki más ember felelegét nyeluevel megh szollya, mint mikor az ő maga felefege felől ok nekül gyanakodik; Miuel hogy az melly ferfi az ő felefege felől gyanakodik, egyebeknek is okot es szabadságot ad rea, hogy a felől gonosf iteletben es velekedésben legyenek.

Mi az kik aszony allatok vagyunk, miuel hogy ritkan megyünk kú hazunkbul, kéues tartományokba járunk, es keufet latunk, hallunk, ha szintén akarnánk, sem lehetnenk jambortalanok es gonosfak. De ti miuel hogy sokat iartok, sokat láttok, hallottok, es ruttok, gyakorta nem keufet morgolottok. Semmi egyeb dologba az aszony allat nem vetközhetik, hanem csak abba, mikor az ő aszony ember tarfa panaszát halgattya, vagy pedigh az tunya szolgaleanijt feddi es dorgallyá, auagy mikor az szép szomszéd aszonyokat szollya es karomlya, auagy pedigh abba, mikor azokat szidalmazza, az kik ő raita boszút tettek. Somma ferent akár melly atkozodo legyen is az aszony allat, de mind az által, ő egyebeket nem szidalmazhat, hanem csak azokat, az kik szomszédfághába, es közel laknak hozzáia. Ti pedigh ferfiak, az ti magatok felefeget is gyanosfagokkal gyalazzatok megh, s az szomszédotok felefeghitis megh szollyátok es az külső aszony allatokatis kegyetlenül ragalmazzátok, annak szőlőtte azokhoz sem vattok hiuek, az kik ti nektek io akarotok es baratitok, s azokat pedigh az kik ti nektek az aszony emberek közül gonosf akarotok, mindenféle boszúsággal illetitek, es kinozzátok. Azok előt az kikkel egyűt vattok, azokrol panaszolkottok, az kik ielen nincsenek, es hogy az reghi felefegetőktől megh menekődhessetek, ezer csalardfággal eltek, es mesterkettek. Vegezetre olly alhatatlanok es haladatlanok vattok, hogy

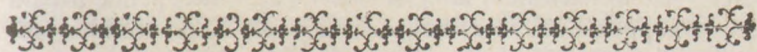
TIZEN KILENCZEDIK

az melly aßony allatokat megh magatokhoz nem haithattatok, azoknak samtalan sokat ighérték, s' az kiket pedigh immar magatokuá tehettetek, azokat tellyefféggel semmire böcsüllitek.

Bizonyára nem tagadhatom enis azt, hogy az hazasságbeli aßony embernek ighen fűkfeghes az hon üles, ha olyan akar lenni, az mineműnek ötet az ő tistri es rendi kiuannya lenni. Ha pedigh hazában vesztegh ül, tudom hogy artatlanul es megh fedhetlenül fogh élni, melly életrel io hirt neuet ferez maganak, es annak okaert ötet mindenek fiseretni foghiák. De mind az által, ha finte ezek között, valami dologh nem talatitakis benne, mind az által nem illik hogy ötet az ő Úra mindgyáraft el vessé, es ő tőle el vallyék. Mert az minemű vetkeket es fogyatkozalokat az ferfi az ő felesegheben talál, azok ighen keuefék, de felette sokak azok, az mellyeket az aßony allatok az ferfiakba fioktak találj.

Többet, es merefben follék, hogy sem mint el fantam vala, de tudom Uram hogy megh bocsataf ennekem, mett bizonyára nem az volt fhandekom, hogy tegedet megh bancsalak, es haraghra indicsalak, hanem csak azt kiuanom vala hogy az kucsot túled el kerhetném. Semmire kellő az a hazas ember, az ki az ő hazas tarsának vagy urának, egy más közt valo befelgetesén megh habrodik Mostis pedigh te túled ugyan azon dologot kiuanom, az kit annak előtte kiuanok vala, es teged fölőtte ighen kerlek, hogy az te tanulo hazad kulcsat, ennekem egy kicsinniegh ide aggyad. Hogy ha (az mint az te hatalmadban vagyon) semmi keppen ennekem keduemet nem tőltöd te magadat oly ferfinak mutatod az minemű vagy, de bizony eses embernek semmikeppen magadat nem fogod mutatni. Nem oly ighen banom ezt én a te kemény cselekedetödet, mint azt, hogy mind az en veszedelmes, es boldogtalanul valo fűlesemre, s' mind pedigh arra okot acz, hogy azon gyanakodgyam, hogy valamely tistratalan semelyt titkolf, es reitegez ott, az mellyet nem akarod hogy en meg lássak. Mert az melly ferfiak iffiusagokban gonoful viselték magokat, ha finten az a ruha az kiket viselnek, tellyefféggel el nem kopottis, meghis más uy köntöst akarnak magokra venni. Annak okaert ha azt akarod hogy én az en magzatomat, idő előt mehembül el ne vessem,

fem, es hogy enis minden te felöled, valo gyanosagomat fiuembül ki vehessem, ebben az kicsin dologban kerlek tolc's keduemert, add ide az kucsot.

H V S Z A D I K

RESZE.

Marcus Aurelius Császár, az ő felesegbenek Faustina aszonnak, keresere megh felel, holott ő magha megh vallya, hogy hetféle iofagos cselekedetek nincsenek ő benne, az mellyek az feiedelmeknek fölötte igben szükségesegek volnának. Elő számlallya azokatis az nyaualyakat, az mellyeket az feleseghe miat szenivedet, es megh mutatitya hogy az kik feleseg kiül el szoktak valni, azok vad, es az emberseghiüll idegben természetü emberek. Melto hogy ezt az könnyünek részert az emberek szorgalmatoson oluassák es megh tarcsák.

Mikor Marcus Aurelius Császár, ezt az ő feleseghe hofu befédet, az mellyet nagy sirással monda el, veghigh halgatta volna, miuel hogy ő valoba froll vala, a Csásaris valoban ekkeppen akara megh felelni neki. Miuel hogy Faustina teis mind el mondád az mit el akarál mondani, es enis az te befededet, mind vegigh bekeuel, es figyelmeressen megh halgatam, enis azon kerlek tegedet, hogy

TIZEN KILENCZEDIK

alhatatos es bizonyos feretet vagyon, s' ti bennetek pedig, az feretnek csak nyomdoka s' incesen. Es innent megh ismerhetitek hogy ti bennetek csak kép mutarásbul valo feretet vagyon, hogy mihelt az ti kiuansaghtoknak eleget teftek, ottan minden felesegtekhez valo ferelmetek semmiue leszen.

Azt mondgyátok, hogy az aszonyok ighen gyanosok, de ezt mi ti felöletek inkab mondhattuk. Mert semmi egyeb oka nincsen hogy Romaban, ennij sok aszonyok olly ferencsetlen hazasfagba esnek, hanem csak ez hogy az ó Urok ó felölök örökken örökké gyanakodnak. Fölötte nagy külömbsegh vagyon az aszony ember gyanasogha közöt, es az ferfiak buzgo feretetek, es gyanosagok közöt. Mert ha esekben akarnák venni, nem egyéb dologhert foktak az ferfiak az ó felesegek felöl gyanakodni, hanem csak azért hogy az ó fereteket inkab megh mutassák az ó urokhöz. Az segheny egy ügyü aszony állatok, miuel hogy ók az ó Urokon kiuül senkiuel az hazasfagbeli dologban nem baratkoznak, senkiuel egyebbel nem zimboralnak, senkit egyebet az ó Urok kiuül nem kiuannak, es nem feretnek, visontagh ismet azt az ó uroktul meltan kiuanhattyák, hogj ókis abban az dologban egyeb aszony allatokat ne keresnének, es senkihez magokat ne adnák. Mert az melly ember siue tellyessseggel csak egy ember ferelmeben foglalatos, azt akarja hogy az egyebek feretetinek semmikeppen helt ne adgyon.

De bizonyára olly csaiardul es alnokul viselitek magatokat az ti felesegtekhez, hogy mikor az ó ti hozzatok valo engedelmekért es folgalatokert, ti nektek ó nekiek ismet kedueket kellenek keresnetek, ti akkor gyönörköttök es dicsekettek, mikor azokat vagy megh bantottátok, vagy megh csalhattátok. Maga sohol ember nemes természetét inkab megh nem mutathattya, mint ha megh abba az dologbais keduez valakinek, az melly dolgot tiffessegeffen aligh neuezhetünk megh. Hízelkednek niha az ferfiak az ó felesegeknek, es edes sfoval engesztelik s' edesgetik őket, de mihelt túlök el mennek csak ó magok tudgyák, kiknek fokták legyen adni, mind testeket s' mind marhaiokat. Megh hidgyed Urá, hogy ha az aszony embereknek annij hatalmok volna az ferfiakon, mint az ferfiaknak az aszony embereken tudnia illik, hogy ha azokat a dolgokat az eges kösségtül kerddhetnék, az mellyeket ti az som-

fomfedágtul sokratok tudakozni, es kerdezni, nyluan megh tapafálnak, hogj egy nap tób csalartdfágot es alnokfághot cselekefnek à ferfiak, hogy sem mint tellyes eletekben cselekedgyenek az afony allatok.

Azt mondgyátok hogy atkozodok az afony allatok, magha mindeneknél nyluan vagyon az, hogy fínten olyan à ti nyeluetek mint az kigyok farka. Mert ti mind az jambor ferfiakat karhozattytátok, f' mind az Romai tífteffégbeli afony allatokat gyalazzátok. Es ne gondollyátok azt hogy mikor egyebek felefeget megh folljátok, akkor az tj felefegeteknek kedueztek. Mert nem oly nagy vetek mikor valaki más ember felefeget nyeluével megh follja, mint mikor az ő maga felefege felől ok nekül gyanakodik; Miuel hogy az melly ferfi az ő felefege felől gyanakodik, egyebeknekis okot es fíabadságot ad rea, hogy à felől gonof iteletben es velekedesben legyenek.

Mi az kik afony allatok vagyunk, miuel hogy ritkan megyünk kú hazunkbul, kéues tartományokba iarunk, es keufet latunk, hallunk, ha fíntén akarnánk, sem lehernenk jambortalanok es gonofak. De ti miuel hogy sokat iartok, sokat láttok, hallottok, es tuttok, gyakorta nem keufet morgolottok. Semmi egyeb dologba az afony allat nem vetközhetik, hanem csak abba, mikor az ő afony ember tarfa panafát halgattya, vagy pedigh az tunya fíolgalo leanijt feddi es dorgallyá, auagy mikor az fíép fomfed afonyokat follja es karomlya, auagy pedigh abba, mikor azokat fídalmazza, az kik ő raita bofut tettek. Somma ferent akár melly atkozodo legyenis az afony allat, de mind az által, ő egyebeket nem fídalmaazhat, hanem csak azokat, az kik fomfedfághába, es közel laknak hozzáia. Ti pedigh ferfiak, az ti magatok felefegetis gyanofagokkal gyalazzatok megh, f' az fomfedotok felefegetis megh folljátok es az külfő afony allatokatis kegyetlenül ragalmazzatok, annak fíólőtte azokhoz sem vattok hiuek, az kik ti nektek io akarotok es baratitok, f' azokat pedigh az kik ti nektek az afony emberek közül gonof akarotok, mindenféle bofufaggal illetitek, es kinozzátok. Azok előt az kikkel egyút vattok, azokról panafolkottok, az kik ielen nincsenek, es hogy az reghi felefegetőktül megh menekődhettetek, ezer csalardfággal eltek, es mesterkeretek. Vegezetre olly alhatatlanok es haladatlanok vattok, hogy

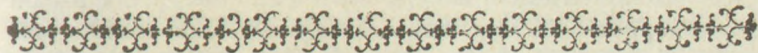
TIZEN KILENCZEDIK

az melly a fony allatokat megh magatokhoz nem haithattatok, azoknak samtalan sokat ighértek, s' az kiket pedigh immar magatokéuá tehettetek, azokat tellyefféggel semmire bocsúllitek.

Bizonyára nem tagadhatom enis azt, hogy az hazasfagbéli a fony embernek ighen s'ükfeghes az hon üles, ha olyan akar lenni, az mineműnek ötet az ő tistri es rendi kiuannya lenni. Ha pedigh hazában vesztegh ül, tudom hogy artatlanul es megh fedhetetlenül fogh élni, melly élettelió hirt neuet ferez maganak, es annak okaert ötet mindenek feretni foghiák. De mind az által, ha finte ezek közül, valami dologh nem talaltatikis benne, mind az által nem illik hogy ötet az ő Úra mindgyáraft el vessé, es ő tőle el vallyék. Mert az minemű vetkeket es fogyatkozalokat az ferfi az ő felesegheben talál, azok ighen keuefék, de felette sokak azok, az mellyeket az a fony allatok az ferfiakba s'oktak talalnj.

Többet, es merefben s'ollék, hogy sem mint el s'antam vala, de tudom Uram hogy megh bocsatafi ennekem, mert bizonyára nem az volt s'andekom, hogy tegedet megh bancsalak, es haragha indicsalak, hanem csak azt kiuanom vala hogy az kucsot túled el kerhetném. Semmire kellő az a hazas ember, az ki az ő hazas tarsának vagy urának, egy más közt való befelgetesén megh haborodik. Mostis pedigh te túled ugyan azon dologot kiuanom, az kit annak előtte kiuanok vala, es teged főlötte ighen kerlek, hogy az te tanulo hazad kulcsat, ennekem egy kicsinniegh ide aggyad. Hogy ha (az mint az te hatalmadban vagyon) semmi keppen ennekem keduemet nem töltd te magadat oly ferfinak mutatod az minemű vagy, de bizony eses embernek semmikeppen magadat nem fogod mutatni. Nem oly ighen banom ezt én a te kemény cselekődetőder, mint azt, hogy mind az en veszedelmes, es boldogtalanul való s'ülesemre, s' mind pedigh arra okot acz, hogy azon gyanakodgyam, hogy valamelly tistrtalan semelyt titkolf; es reitegecz ott, az mellyet nem akarod hogy en meg lássak. Mert az melly ferfiak iffiusagokban gonoful viseltrék magokat, ha finten az a ruha az kiket viselnek, tellyefféggel el nem kopottis, meghis másf uy köntőst akarnak magokra venni. Annak okaert ha azt akarod hogy én az en magzatomat, idő előt mehembül el ne vessem.

fem, es hogy enis minden te felöled, valo gyanoilagomat fiuembül ki vethessem, ebben az kicsin dologban kerlek tolc's keduemet, add ide az kucsot.

H V S Z A D I K

R E S Z E.

Marcus Aurelius Csaſar, az ő feleségének Faustina afzonnak, keresere megh felel, holott ő magha megh vallya, hogy hetféle iofagos cselekedetek nincsenek ő benne, az mellyek az feiedelmeknek fölötte ighen szüksegesek volnának. Elő szamlallya azokatis az nyaualyakat, az mellyeket az feleséghe miat szenüedet, es megh mutattya hogy az kik feleség ktül el szoktak valni, azok vad, es az emberseghüüll ideghen természetü emberek. Melto hogy ezt az könyünek részét az emberek szorgalmatoson oluassák es megh tarcsák.

Mikor Marcus Aurelius Csaſar, ezt az ő feleséghe hoſu beſédét, az mellyet nagy ſiraffal monda el, veghigh halgatta volna, miuel hogy ő valoba ſoll vala, a Cſaſaris valoban ekkeppen akara megh felelni neki. Miuel hogy Fauſtina teis mind el mondád az mit el akarál mondani, es enis az te beſededet, mind vegigh bekeuel, es ſigyelmeressen megh halgatam, enis azon kerlek tegedet, hogy

hogy te is, sinton oly bekeuel es oly figyelmetessen halgald megh az én feleletemet, az mint en megh halgattam az te keresederh. Mert mikor valaki efféle dolgokban valo sllasra, az ó fiai mod nekül megh nittyá, süksegh hogy az sületis megh nijsá az felelet hallására. Mert soha oly ember ez vilagra nem sületet, az kinek olly fokot ketelen nem kellene hallani, az mikeppen ó hallani semmikeppen nem akart volna, mikor olly fokot sabadon mér sllani, az kik ó hozza nem illetenek volna.

De minek elötte megh mutassam ki legy te, es mineműnek kellene te neked lenned, annak elötte megh jelentem ki legyek én, es mineműnek kellene lennem. Mert oly gonos embernek ismerij, Faustina, hogy azok az sidualmazások, az mellyekkel engemet az en ellenseghim illetnek, csak legh kisseb rese sem lehetnének annak a sidualomnak, az mellyet az en felebaratim en felölem mondanak. Ha engemet tellyesleggel ugy ismernenek, az minemű az en bórómbe vagyok. Mert az jambor es tókelleres fejedelem, az ado vetelbe nem telhetetlen, parancsolatiban nem keuey, azokhoz az kik vele iot tettek nem haladatlan, az Istenek templo-miual böcsületlenül es Istentelenül nem banik, az nyomorultak panasi elöt be nem dughia sülét, az aruákhöz nem kegyetlen, az ó hozzá tartozando dolgokba nem róst es nem tunya. Valamely fejedelem efféle vetkek nekül vagyon, es efféle dolgokban artatlan, az bizonnyal, mind az Isteneknek s' mind az embereknek felette nagy keduebe leszen.

Immar pedigh az mi az első vetket illeti, en magam megh vallom, hogy én az elöttis ighen sösueny, es gazdaglagban valo telhetetlen ember voltam, s' mostis ollyan vagyok. Mert azok mostan az fejedelmeknek, legh sób, es keduesb sllgai, az kik ó nekiek legh keueseb nehez segekre vagyon, es őket penzel legh inkább seghitik. Thouabba aztis megh vallom hogy keuey vagyok. Mert csak eggijs az fejedelmek hozúl nincsen az ki annijual akaratosb nem volna es keueylyb, mennel alab valo ferencseie vagyon. Annak sölötte haladatlanis vagyok: Mert mi az kik fejedelmek vagyunk, egyebeknek sok hasznokat es sllgalattyokat vesük el, de ighen keues jutalmat adunk nekiek. Aztis megh vallom hogy én az Istenek templo-mát felette lágyan es lassan tiszteltem, es böcsülöttem. Mert az kik fejedelemseghet viselünk, inkább csak akkor

Éoktunk az Isteneknek aldozni, mikor az ellenfeghtúl kőrnijul vetetünk. Sőt megh az nyomorultak panasit sem oly őromest hal-
lottam, az mint hallanom kellett volna. Mert az fejedelmek kőn-
nyebben megh Éokták az hizelkődő emberek edes besfedekre, az
fűlőket nijtni, hogy sem mint az nyomorultak panasára. Touabba
még az aruakra sem oly gondot viseltem, az mint illet es kellett
volna. Mert az fejedelmek uduarába, csak az gazdagok es hatal-
masok birnak mindennel, csak azok az fejedelmeknek legh nagy-
ob es keduesb barati; az aruaknak kialtasit pedig ingyen sem hal-
lyuk. Vegezetre, az en tiztemhez illendő dolgoknak veghez vi-
telebennis, gyakorta ighen rőst es tunya voltam. Mert azokon az
fejedelmeken, gyakortá nagy károk Éoktak esni, az kik az ő dol-
gokat idein, es Éorgalmaton veghez nem visik.

Ime latod Faustina, mineműnek kellett volna ennekem len-
nem az termeset, es az okossagh parancsolattyabul, es minemű
vagyok, de te kicsin dologhnak ne tarcsad, mikor valaki ő maga az
ő vetkeit megh vallya, mett nagy remensfeghunk lehet annak megh
iobbulása felől, az ki őnőn maga vetkeit megh ismeruen, azokat
el nan takargattya, hanem megh nyilatkozattya.

Immar, Faustina, hogy te felőledis valamit Éollyunk, azok-
bul az dolgokbul, az mellyeket magamrűl mondek, kőnnyen e-
fedben veheted, mit kellen te felőled itelnünk. Mert oly ighen
megh veset erkölcsűek vagyunk mindnyaian, hogy az más ember
vetkeit, főlőtte ighen Éorgalmaton visgallyuk, es esűnkbe ve-
sűk, s' az mi magunk vetkeit pedig csak hallani sem akarjuk. Bi-
zony dologh az, Faustina, hogy azok az emberek, kiknek keduek
ferint foly es iár minden dologh, fokkal tőbbet mondanak, Éaiok-
kal, hogy sem mint cselekesnek Éiuekkel. Mert az nyelues embe-
rek fokat mondonak egyebek előt, az kit megh Éiratnak mikor
egyedűl vadnak. Tellyességgel kűlőmben vagyon dolgok, az kik
valami keferűseghbe vannak az kik az ő nyaualyaioknak csak fe-
lét sem Éokták egyebek előt kű mondani. Mert az el keferedet, es
banatban valo Éiű embernek Éemebűl kőnyhullatást hoz ki, de
az Éaiát be Éorittya hogy ne Éolhasson.

Az kérkedeken es alhatatlan emberek, az ő heaba valo fa-
uokkal, az ő gyönörűsegeknek hiufogat, es ala valo voltat, hirde-
tik kü. De az efes emberek az ő fiueknek kemeny sebeit, es nya-
ualyait, efesen fouokkal el foktak takargatni. Gyarlo ember az,
à ki az egyeb emberek fokafa ferent, nyomorusagát erzi, es besel-
geti, mert az efes emberekhez az illik, hogy az ő nyaualyaiokat,
okoffan el tudgyák halgatni. Minden bölcseknel, bölcseb ember
az, az ki magát mindeneknél tudatlanbnakiteli, de ismet minde-
neknél tudatlanb az, az ki magat fölötte ighen tudofnak tartya.
Mert ha valaki vagion, az ki fok dolgokat tud, ismet talaltatik
más, az ki annális többet tud. Azzal különböz az efes ember az
eftelentül, hogy az efes ember, mikor finten ötet valaki kerdijs,
kefön felel; es ighen megh gondollya mit mond, de az eftelen, es
maga hányo ember, ha finten senki ötet nem kerdijs, meghis ha-
mar es gondolatlanul felel. Mert az hol az nemes, es efes terme-
set feket vert magának, ot az gazdaglagh mertek nekül vagion,
f' à for pedigh csak lotral merik.

Ezeket azért mondam Faustina, hogy én annyra el untam va-
la az te nehez befededet, annyra fantam könyhullatafidat, es oly
ighen bantam az te hituan es hasfontalan iteletedet, hogy azt sem
mondhatom ki, az mit akarok, es aztis itelem, hogy az mit en
mondani foghok, te sem fogod erteni. Sok dolgokrul efes-
sen intettek azok, az kik az hazassaghrul irtak, de azt az nyaualyat,
mellyet egy nap, egy asony miar, egy ferfi vall, mind azokba az
könyuekbe sem foglalták bé, az kiket tellyes, è elekben irtanak.
Fölötte ighen efeslek voltak à reghiek, az kik valamikor vagy
irasokban vagy fauokba az ferfinak es az asony embernek tóru-
ny ferent valo tarsasagarol emlekezetet történek, azt mindenkor
hazassagbeli állapotnak terhének hitták. Mert ha valaki oly bol-
dogh nem lehet, hogy iambor es io erkölcs: ő feleséget vegyen ma-
ganak, ha csak egy nap legyenis asony ember ferje, minden tereh-
nel nagjod terhe es munkaia vagyon.

Keues munkanak teczike az te neked, Faustina, mikor az ferfinak az ő feleseghe, vetekedesit, morgoladasit, es cselekedetit el kell senuedni? Keues kinnak laczike te neked, mikor az ferfinak mindent megh kell adni, az feleseghenek az mit kér, mindent megh kell keresni az mit kivan, mindent el kell halgatni az mit az nem akar, es az mi annak nem teczik.

En ezt oly nagy nyaualyanak, es vesfelnek tartom, hogy az en ellensegemnek gonosb dolgot kiuanni nem tudok, mint azt hogy verlenghő es engedetlen felesege legyen. Ha az ferfi keuely, ti azt iol megh alazzatok. Mert soha oly keuely ferfi nem lehet, az kit à uad es fene asony allat laba ala nem tapod. Ha finten az ferfi ostoba, es ghorombais, de ti miattatok okossá es efsellé leszen, mert mindeneket megh halad bölcseseggel, az ki az ő mord keduo feleseget, bekeuel senuedheti. Ha az ferfi vetekodo, ti azt megh seleditek, mert anny idot törötök el azok ellen valo morgolodastokba, hogy az megh csak az follashoz sem erkezhetik. Ha runya es rost, ti oket iolmegh ostitkelitek, es farkantyuzzatok, mert hogy az ti kiuanfagtoknak eleget tehessen, oly nagy gondolkodasba vagyon nyaualias, hogy sem nyugodalmason nem ehetik, sem pedigh batran nem alhatik. Ha folotte ighen nyelues az ferfi es csacsogois, ti azt egy nihan nap mulua nemaua tesitek, mert minden saudara anny feleletet, es magyazatot attok hogy ő segheny veghre batorfagosbnak vellye az utan az uijat, à saiatra tenni, es vesfreg halgatni. Ha gyanos ti rouid idon megh változtattyatok, mert minden oraban annij sok port inditotok vele, az egyebek se-reteri felol, hogy megh azt se merje az utan mondani az mit hazanal latot. Ha szabadon sellyel kezd iarni, ti otet megh tanittyatok hon ulni. Mert hazatok nepeuel olly gonduseletlenul bantok, hogy semmikeppen ennek kulomben eleit nem veheti, hanem ha mindenkor hon fogh ulni. Ha buia es fertelmes

HVSZADIK

termesztű, ti hamar az ő utait arra az vetekre be rekesztitek. Mert annij fok gondal erköztetitek, hogy könnyen el feleiti afféle vetekre valo gondolatit. Vegezetre ha finten bekefeleg heretóis, de ti azt rövid időn patuarossa tesztitek, mert anny fantalan fok panasztok vannak, hogy azokat senki sem fiueben el nem senuedheti, sem süleuel el nem halgathatya.

Az asony allatok természet herint ellen mondok, ha azt akarod hogy szollyanak, halgatnak, ha akarod hogy iarianak megh allanak, ha azt akarod hogy neuessenek, sirnak, ha azt akarod hogy vigadgyanak, somorkodnak, es keserőghnek, ha akarod hogy sirjanak, vigadnak, ha te bekefeget kiuanf ők hadat kiuannak, ha te hadat akarf, ők bekefeget kiuannak, ha azt okarod hogy egyenek bõitólnek, ha azt akarod hogy bõitóllyenek, esnek, ha akarod hogy alugyanak, vigyaznak, ha akarod hogy vigyazzanak alufnak. De meczek fok sroual oly ighen gonof természetűek, hogy az mit heretnek az ferfiak, ők azt gyűlölik, es az mit gyűlönek, azt heretik. Annak okaert az eses emberek, az en iteletem herint, ha mi dolgot az asony emberektűl megh akarnak nyerni, nem azt keriek az mit kiuannak. Mert akkor hafnal az ér vaghas az betegnek, mikor az éret, nem azon az oldaladon vagatod az melyk fai, hanem az mafikon. Azonkeppen ha azt akarod hogy az asony embertűl valamit megh nyerhess, nem azt kerd fiaiaddal, az mit fiueddel kiuanf, mert ha különben cselekeffel, sem kereseddel, sem köny hullatafoddal, semmit ő nala nem nyerf.

Nem tagadhatom Faustina azt, hogy semmi az csecs sopo gyermekekkel valo gyõnörködésinknel, keduesb dologh nem lehet, de te sem tagadhatod azt, hogy semmi nehezbe, es senuedhetetlenb dologh nincsen, mint az anyaknak alkalmatlanfagok. Az mi gyermekink gyakorta oly dolgokat cselekefnek, az mellyeket nagy gyõnörűseggel latunk, de jazoknak az kik annyok vattok, semmit nem cselekesztek az mi azoknak bantafokra nem volna. Fõlõtte ighen kedues dologh az ferfinak, ha akkor az hazat tisttan, es astalt megh vetue, es az etket kesen talallya, mikor valahonnan haza ió, de ugy mind az által ha valami csalardfagh az dologban nincsen. De mit mondgyunk hogy erzeni fogh, ha akkor mikor ingyen sem velne, az gyermeket sirua talallya, es ha akkor er-

kõzik

közik haza mikor már az sombedi, megh bantattak, s' fel habo-
rottak, az solgai egy más közt vetekednek, es az mi sulyosb dolog,
az felesleghe morgolodik, es csak nem torka fakattaba kiált. Vgy
annyra el busul ollyankor nyaualyas, hogy inkab akar ehen haza-
ból kü menni, hogy sem mint az sok morgolodas, es vetekedes
közöt enni. En az ferfiaknak azt adom tanacsul, hogy örömeit el
legyenek az magzat nekül, csak hogy ő nekik az ő felesleg fel
fogadgyák, hogy őket soha tehetsegek serint megh nem bantják,
es megh nem haborittyak. Mert az mi gyermekinkbe valo győ-
nőrűseghink, egyyút az meuetessél el mulnak. De azok az nyaua-
lyak, mellyeket az anyak szereznek, mind holtigh tartanak.

Egy dolgot lattam Romaba, az mellybe en soha megh nem
csalattam, tudnia illik, hogy mikor egyeb valami bünt es vetket az
ferfiak cselekefnek, azoknak büntetefenek nagio b reszet, az hal-
hatatlan Istenek az más vilagra halasztják. De ha valamibe az aso-
ny ember keduejert megh botlunk, azokert, ugyan azon Istenek
akarattyabul, nem az más vilagon, hanem ez vilagyon az asony
emberekkel büntettetünk megh, nincsen az ferfinak kegyetlenb
es halalosb ellenseghe az felesleghenel, ha az az ő Ura termesete-
hez nem szabja maghat. Mert ha ighen keduere tartod, ottan er-
kölcösöse es finnyassa leszen. Annak okaert, ha az Romai iffiak
nyaualyat akarnak magoknak szerezni, az Capuabeli leanyok u-
tan jaranak. Soha bizony az hituan, es alhatatlan ember ugy nem
engedhet az asony allat keptelen kiuanfaganak, hogy azt, ugyan
azon asony emberek miat, vagy fejekkel, vagy tisztességek veszte-
seuel megh nem fizettek volna. Mert az iosagos cseleködetre na-
gy östön, es farkantyu, minekünk az Istenek igassága, az kik ha
sinteni niha az iambortalan, es gonosb emberek vetkeit sokaigh el
szenedikis, de mind az által, lattjuk, hogy azokat ismet mikor
hozza kezdnek, kemennyen megh büntetik.

Egy ighen bizonyos dolgot tudok, az mellyet en, nem egye-
bektül hallottam, hanem te veled egyyút Faustina probaltam meg,
hogy valamely asony embernek, az ferfi mindenféle kiuanfaga-
ban keduet keresi, es enged, az soka semmiben az ő Ura paranso-
lattyanak nem sokot engedni. Mert semmiben inkab az ferfi az
asony allatot tisztiben megh nem tarthattya, mint ha niha niha ne-

melly dolgokba keduet feghi, auagy ha kemenb froual niha niha meghis dorgallya. Fólótre nagy kegyetlenfeqh az en iteletem ferint az, hogy az vad, es ideghen orfagbeli tudatlan emberek, az ó felesegeket rabok helyet tartyak, de fokkal túrheterlenb dologh az hogy az Romaiak az ó felesegheket, mint asonyokat ugy ríftelik. Az húnak oly óftóuernek sem kell lenni, hogy mindgyart megh unnyuk, es oly kóuernek sem kell lenni, hogy megh utallyuk, hanem elegyes legyen, ha azt akariuk, hogy io izű legyen, es io raplalaft adgyon. Az efes embernek oly kemenyen sem kell feleseger tartani, hogy folgalo leannak, auagy rab asonnak latassék, es oly keduere sem kell tartani, hogy asonya helet legyen. Mert ha az ferfiak, az ó felesegeknek az parancsolatra nagy hatalmat adnak, ighen könnyen semminek foghiak őket tartani az ó feleseghek.

Oly ighen mod nekül valo emberek vattok ti Faustina, hogy akar mi kicsint keduezzenek, es engedgyenekis ti nektek, azonnal mondhatatlan akaratosokka, es keuellyekke lestek, es vifontagh akar melly keues gyűlösegh miattis, ottan halalos ellenközes köuetkőzik. Csak egy asony allat sincsen, az ki, bekeuel fenuedhessé, az nalanal valo fóllyeb embert; senki közületek sincsen, az ki hozza hasonlo emberekkel ismet egy sákba terjen. Honnent, azt hozom be, hogy ti sem az felső rendbeli embereket nem feretitek, sem pedigh az alab valo rendbeli emberek parancsolatinak nem engedhettek bekeuel. Azok között pedigh az emberek között, az kik egy mast nem egy arant feretik, mindenkor ighen hidegh feretet vagion. Iollehet tudom Faustina, hogy nem erted tellyessseggel mit mondok, de mind azon altal kerlek halgasd bekeuel, ha többet mondok, hogy sem mint te ertened auagy akarnad. Menny fok ezer asony embert lattam en, az kinek ha orthon kerfiaz ezer forintya let volnais ladaiaiban, talam harom fiaz ezer bolondfagnalis tób bolondfaggh volt az fejebe. Az melly dologban az fólótre nehez, es túrheterlen dologh, hogy minek ntanna az urok megh hal, ottan minden jóuedelmek el ves, de mind az altal
altal.

által az fejekben valo bolondsághnak soha semmi heja nem léfen.

Kerlek halgas rea Faustina, az mit mondok. Mindnyaian az aszony emberek azt akarjak, hogy csak ok follyanak, l' egyebek halgassanak. Mindnyaian azt akarjak hogy ok sabadok, l' egyebek fogliok legyenek, mindnyaian egyebeket birni, es igazgatni akarnak, de ok egyebektul igazgattatni nem akarnak. Vegezetre, ebben valamenni aszonyok vannak, mind egyet ertenek, tudnia illik, oromest elnek azzal az kit feretnek, de ismet mindenken bofut akarnak allani az kiket gyulolnek, melly dologbul megh te czik, hogy az aszony allatok azokat az iffiakat, az kik o utannok iarnak, nem kulomben tartyak mint az rabokat, az eses ferfiakat pedig az kik az o magok kiuanfogat megh zabolazzak, ellenfegek helyet tartyak. Mert akar melly ighen feressetekis bennunket, de mind az által az ti ferelmességheteknek bizonyos merreke vagyon, de visfontagh akar melly kicsinniegh gyulollyetekis az ferfiat, mind az által annak az gyulosegnek, sem fama, sem merreke nincsen.

Az Pompeius historiaiaban, egy ighen nagy emlek oztetre valo dolgot oluastam valaha. Pompeius Magnus, mikor haddal Asziban menne, az sereggel az Riphæus hegyekhez iuta, es oly fele emberekre talala ott, az kik mind finten az fene vadak, az erdokon, az kosfiklak kozt valo barlangokban laktanak. Ne csudalyad Faustina, hogy en azokat az embereket az kik azon a hegyen laktanak, fene vadaknak mondom. Mert mikeppen hogy az iuhok, az kik az reteken, es az sep mezokon laknak, gyenghe gyapiat viselnek, azonkeppen az melly emberek kietlen hegyekbe, es tartományokban neuelkednek foll, mind testekkel, lelkekkel ighen vadok.

Azoknal azert az embereknél ilyen torueny volt, hogy minden cseledes embernek ket barlangha volna, mert hazakat
azok

HVSZADIK

azok közt az kősziklak közt nem epithettek, az mellyek közül egygyben, az ferfi laknek fiaival, es a folgaiual, s' az masikban pedig, az ferfi feleseghe az ő laniual es folgaloiuual. Ezek minden hetben csak kecsér haltak es ettek egygüt, egyeb időben pedig soha egy massil egybe nem kerültének. Mikor kerdeneje őket Pompeius Magnus miért elnének ugy, holot hasonlo dolgot ő soha sem látot, sem hallot, sem pedig nem oluafot volna, azt besel- li az historia, hogy egy nem ember közülök így felelt megh neki.

Miuel hogy mi nekünk az reghi emberek elethez kepest, ighen rövid életet engettek az Istenek Pompei Magni, miuel hogy csak hatuan auagy hetuen estendeigh elhetünk, azt kiuannok mindnyaián, hogy ezt az életnek rövid voltat, es bizontalan ideit, bekefeggel tűrhették el. Mert oly keues az embernek ideje, hogy az csak az bekefeggel valo életre sem lehet elegseghes. Es annak okaert, csak az mi életünknek allapattiais arra int bennünket, hogy az haborusághnak, es hadaknak beket hagyjunk. Ti Romaiak az ti győnőreületekkel, es gazdagfagtokkal az ti magatok életet meg röviditetek. Mi pedig ha szinten seghenfegeben es munkaban elünkis, elegh hofu ideigh elünk. Mert egefi estendőtökaka, soha mi nagioib innepet nem illünk, mint azt az napot az mellyen ez vilagbul ki mulunk. Ha az emberek Pompejus Uram sokat el- nenek, talam elegh ideiek lehetne az meuetesre es sirasra, az csendes, es haborodot fiuel valo életre, arrais talam elegh idejek volna, hogy gazdagfagot auagy seghenfeget, somorusagot auagy vigasfa- ot, hadat auagy bekefeget valasíthatnanak magoknak. De az mi életünknek rövid voltaba mi haszna enni fele kapnunk, es enni- j külömb külömb fele nyaualyaba magunkat elegyetenünk? Mi- glen az mi feleségünkkel egygüt lakunk vala, még eleuenen megh sokunk vala halni, mert egefi eczaka azoknak panasit kell vala hal- gatnunk, s' az egefi napot ismet azokkal valo vetekedesinkbe, es vesződésünkbe kell vala el töltenünk. De miulta azoktul el val- tunk, es külön lakunk, az ulta azoknak nem gyakorta nezzük so- moru allapattyokat, nem kinlodunk gyermekink sirasi miat, nem halgattyuk oly gyakorta azoknak panasit, nem busittarunk azok- nak nehez es modnekül valo srouokkal, s' nemis annyisot haboro- sünk megh azoknak ingherlesi, nyughatatlanfaghi miat. Es innent

vagyon

vagyon hogy gyermekinkis bekeuel neueltetnek fell, es az gyermek, fűlejek sem hadakoznak egy mas közt, es annak felette mind az feleséginknek f' mind mi magunknak iobban vagyon dölgunk.

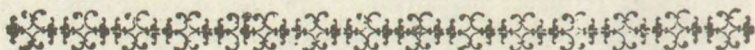
Igy felele akkor az az erdön lako ember Pompeius Magnufnak, es iollehet, Faustina, mi emberteleneknek, es vad termefetűeknek hijuk, az Scythiabeli embereket, de mind az altal, az Romaiaknal, es az olafoknal ebben az dologban ehesbek voltak. Mert nem kicsin mirigy túl menekedik megh, az ki az ő haborgo feleségetül megh menekedhetik. Hogy ha ezek az vad termefetű emberek, az ő feleségek erkölcsöt, az kietlen pufitaban az köfiklak közt el nem senuedhettek, es megh nem felidithettek, mikeppen senuedhettyük, es mikeppen felidithettyük megh mi az ti erkölcsötök, az varasban valo gyónorúfegek közöt? Egy dolgot mondok Faustina, az mellyet kiuanok hogy az Istenek aiandekabul megh erthess, hogy ha az egy testi kiuanfagh, es agybeli tarfagh miat, az ferfiak az asony embereket kiuanni nem kenferetetnenek, azt tartom bizonyjal hogy az ferfiak az asony allatokat csak ingyen sem senuedhetnek, nem hogy feretnek. Mert iollehet az termefet allapattyabul oly aiandekba legyenek, az mellyben őket feretnünk kell, de mind azon altal ugy viselik magokat, hogy az ő magok vetkek miat, sabadon az ferfiaktul gyűlöltethetnek.

Bizonyara ha effele asony emberekhez valo feretetünket az Istenek az termefetbe nem oltottak volna, hanem mi nekünk sabad akaratumkra hattak volna, ugy tudnia illik, hogy ha akarnok, feretnenk, az asony embereket, f' ha nem akarnok, beket hadnank nekiek, minden kinra melto ferfi volna az, az ki az asony emberekhez valo fereteti miat, magat el vesrene. Nagy titkos dologh az, az mellyet az Istenek senkiuel nem közlöttenek. De bizonyara nyomorult allapatban vannak az ferfiak, hogy az erőtlen, es gyarlo test, oly erőszakot teszen az mi okosságinkon, hogy az mi testi kiuanfagunk miat, maid ugyan ketelenségbül arra tesünk fiert, az mi minekünk artalmas, es azokat az dolgokat keressük az mellyeket gyűlölnk. Es ez csudaladatos dolog, hogy ezt az nyalyat mindnyaian erzik az emberek, de mind az altal csak eggys

HVSZON EGGYEDIK.

nem talaltatik az ki eleit vehetne. Mert mindnyaian testek felől panaszolkodnak, es mind az által mindnyaian az testi kiuansagnak engednek, es mennel keuefebbet hasznal valami dologh, annal inkább kiuannyuk.

Semmit egyebet ket dologhnal, sem az elő Isteneknek, sem pedig az megh holt embereknek nem irigylek. Az Isteneknek azt irigylöm, hogy ők semmi gonosf embereknek czalardsagatul, es artalmatul nem felnek, s' az holt embereknek pedig azt hogy az aszony emberek nekül nem fűkűlők. Melly ket dologh oly ighen nehez, es artalmas, hogy inkább mindent megh vesztnek, oly ighen gonosf ket mirig, hogy mind testünkbe, lelkünkbe el vesztenek. Oly ighen megh gyökerezet effele bujafagh, Faustina, az mi testünkbe, hogy ha finten trefaba niha niha el futunk töletekis, de mind az által az mi fiuönket valoba ugy mint egy prædat, ti nalatok hadgyuk. Es ha az okossagh, az mint az ő tisti kiuannya, niha niha titeket hatra vetis, de mind az által az test az ő fokafat es törüenyet megh tartuan, ottan az ti rabfagtokban ejti önön magat.

HVSZON EGGYEDIK

RESZE.

*Marcus Aurelius Császár az ő feleségeuel Faustinaual valo be-
szedeiben touab megyen, es azokat az veszedelmeket szamlallya elő,
az mellyekbe azok szoktak esni, az kik az aszony emberek utan föl-
lötteb iarnak, es ő velek fölötteb baratkoznak. Annak fölötte ti-
zennyolcz regulat ad azoknak az ferfiaknak, az kik az ő feleségek-
kel bekefegben akarnak elni; ebben az könyvnek refzebe, fölöt-
te ighen szép dolgok, es tanusagok
vannak.*

Gyakor-

Yakorta emlőközem rea, hogy mikor iffu koromba effele testi bujasagra ighen hailando volnek, oly ighen megh estem niha ebben az dologban, hogy gyakorta az utan el tőkelletem tellyesseggel magamban, hogy effele kőbe megh nem botlanam, es labomat megh nem űtnem. Mert hogy igazan megh vallyam, ighen gyakorta voltak ennekem tistra eletre valo gondolatim, de azok ismet egy sem pillantásbul mind ki estek az en siuembűl, es annak okaert, ismet ugyan azon vetekre visha tertem. Mert azt hozta az termeset, hogy mihelt ember valami bűnt cselekesik, ottan az utan megh bannya, de minek vtanna az a banat el mulik, megh ismet ugyan azon vetekbe esünk. Mert az migh ebben az erőtlen es gyarlo testben elünk ez vilagban, addigh az testi ki vanfagh uralkodik mi bennünk, es az emberi okossagot csak az első aitora sem boczattya.

Senki Romaba nincsen, az ki egyebek előtt magat, tistra eletűnek, igaznak, bekesegh szeretőnek, es halgatonak ne mutassa. De ha az ő somfedit, es azokat megh kerdezed, az kikkel egygűt vagion, es egygűt él, ottan megh tapasztalod, hogy az csalard, hazug, ket sauu, karomlo, es hamis eskuő ember legyen : Mert az befednek edessegeuel, az emberek megh csalatnak, s' az Istenek megh bantatnak, keueset hasznal nyelueddel az iosagos cselekedetet kialtanod, es hirdetned, ha az kezed annak megh cselekedesere rest leszen. Mert nem az mondatik igaznak, es iambornak a ki iambor akar lenni, hanem az, az ki az iosagos cselekedetekben valoba izzad es farrad.

Semmiuel ez alnok, es csalard vilagh, könnyebben azokat az embereket, az kik őtet szeretik, megh nem csallya, mint az heaba valo remenseggel, mikor azt igheri nekiek, hogy megh eleg idejek leszen az iosaghos cselekedetre. Mert mikor azok az nyomorult es boldogtalan emberek, az kik az bűnnek isapaba, es őruenyebe elmerűtek, az ő eletek megh iobbításanak napiat varjak, ingyen esekbe sem vesik mikor megh halnak, es az setet koporsóban be vitetnek. Menni sok embereket ilmerünk, az kik mind Istenek s' mind emberek előtt föl fogattak, es magokbannis el tekelletek, hogy egy nihany nap mulua

HVSZON EGGYEDIK.

eleteket megh iobbittyak. Az kik mind az altal, mikor jobbula-
fokat naprul napra halogatnak, mind idő mulua, az ehező fergek
faiaba estek.

Az Istenek azt adgyak tanacsul hogy az iofaghos cselekedete-
ket, es az artatlan eletet feressük, s' ez è vilagh pedigh az vetke-
kre, ingerel, es edesget bennünket. De az en iteletem ferint mel-
tob, es dicseretesb dologh, az Istenek parancsolatinak engednünk
hogy sem mint ez vilagh akarattyat követnünk. Mert az iofagos
cselekedetnek, dicsőlegh iutalma, de az gonof eletnek es vetkek-
nek bére, gyalazat. Egy felől az Istenek az iofagos cselekedetre
vonfnak bennünket, s' mas felől pedigh ez vilagh, es az mi testünk,
az vetkekre haitanak. Annak okaert azt adnam en tanacsul, hogy
az Istenek tanacsinak, es parancsolatinak engednenk, es azzal az
remenffeggel kellene ez vilagot csalogatnunk, hogy az vetkekben-
nis foglalni foghjuk magunkat, ha az iofagos cselekedetinknek
valo foglalatoslaghibol erkezni fogunk. Mert ugy kellene az Iste-
neknek kedueket keresnünk, es ismet mind addigh kellene ez vi-
lagot es ismet az mi testünket fival tartanunk, hogy az iofagos
cselekedetben valo foglalatoslagink miat, megh csak egy gonof
fóra valo időnk se lehetne.

Valamit ez ideigh mondek, Faustina, azt mind en magham
ellen mondam. Mert ennekem gyermekseghemtől foghua, min-
denkor nagy fandekom es akaratom volt, az tista es tisztelleghe
eletre, de mind az altal az vetkekbe aggottam megh. O mennyfer
iffiufagomnak idejeben az testi vetekben estem, es mennyefer el-
tem, es tarsalkottam edgyút az asony emberekkel? mennyifer hit-
tem nekiek, mennyifer illettek azok engemet bosufaggal, es melly
gyakorta megh csaltak? Es iollehet minek vtanna őket megh kez-
dettem volt ismerni, ő tölök futni kezdettem, mind az altal oly
gyarło voltam, hogy ha az emberi okossaghnak engeduen tiz nap-
igh magamat tölök megh vontam, az en kiuanfagom ismet enge-
met olly nagy erő fakkal visha vont, hogy az utan tiz hetighis lak-
tam, es voltam ő velek edgyút. O melly kegyetlenek az Istenek!
melly gonof ez viagh! melly gyarło az test! Micsoda gonof do-
logh lehet ez, hogy az iofagos cselekedetre, az emberi okossagh
engemet akaratom ferint visen es vezerele, s' az faitalan indulat pe-
digh

dígh, maid ugyan keduem ellenis az vetekre vonson? Azt veledé, Faustina, hogy en nem latom, melly io, dicseretes, es hasznos legyen embernek, ha iambor eletben el, es ismet melly gonoful legyen dolga, ha az gonoflaghra es az vetekre adgya magat, de mit cselekedgyem en fegheny nyaualyas ember, holot ennekem, sem meltolagomba, sem hirembe neuembe halalosz ellenfeghem nincsen, mint az en magam teste, az ki mindenkor en ellenem hadat indit. Annak okaert, azon könyörgök en gyakorra az Isteneknek, hogy miuel hogy en magham magamnak ellenfege vagyok, ök magamtul oltalmazzanak megh enghemet.

Ebben az kegyetlen hadban, nagy verke vagyon az mitestünknek, de bizonyara, fokkal nagiob verke vagyon az bolond es alhatatlan asony allatnak. Mert ha az ferfiak annak bizonyosan veghere mentek volna, es magokban el hittek volna, hogy az asony allatok, valoba tistta, mertekletes eletűek, es tekelletesek legyenek, tellyességgel el tőkellenek, es vegeznek magokba, hogy soha az ő velek valo baratsagot nem kiuannak. Soha azok utan valo jarasokkan idejeket nem vestenek, soha marhaiokat es penzeker rajok nem költenek, es soha anny gyalazatot azoknak ostromlasaba nem senuednenek. Mert az melly dolgot semmikeppen nem remenlünk, hogy megh nyerhetünk, arra semmikeppen nem vagyakodunk De mit kell cselekednünk, Faustina, mikor te magad latod, hogy az Romai, es az olaf orfaghi asony allatok, oly semrelenekke lettenek, es oly festet eletben elnek, hogy ő magok azokat az ferfiakat az kik az asony allatokkal keufet gondolnak, felgerjesztik, ő tőlök futnak, hijak, az kik tőlök el mennenek, ök azokhoz közelgetnek, az kik kemenb termeszetűek, azokat megh vidamittyak, es az halgaro ferfiakatis az sollaras ingerlik, es inditnyak. Es hogy roudeden megh mondgyam gyakorra azokra az ferfiakra, az kik őket trefaba sferetik, ugy ra kötik magokat, hogy az utan ugyan valoba kellyessék őket sferetniek.

Fölötte nagy mod nekül valo testi kiuansagh vagyon, Faustina, az ferfiak termeszetibe be oltua, de mind az altal fokkal nagiob semermetességgel ekesetettek megh az istenek az asony emberek orczaiokat. Annak okaert, miuel hogy az ferfiak, az ő testi faitalan kiuansagit megh nem tőrik, es miuel hogy az asony emberek,

HVCZON EGGTEDIK

az ő femermetessegeket mindnyaian inkább el vesztik, lehetetlen dologhna itelem azt lenni, hogy Romaba csak egy tífra életű, es tőkelleter aszony allatis talaltathassék. Semmi pedig inkább el nem vesztet, mint az a váras, az mellybe az aszony allatok az femermetesseghet el vesztettek. Bizonyara, igaz okokbul fut, Faustina, valaki az aszony emberek tarfálagatul fut, az kik ti előttetek reiteznek, meltan reiteznek, az kik titeket el hadnak, meltan hadnak el, az kik rulatok el feletköznek, meltan cselekefisk, az kik ti tóletek farandokfagra mennek, meltan mennek, az kik tóletek el rópólnek, meltan rópólnek el. Bizonyara iobban cselekefisi az ember még aztis, ha még hal, es az koporsóban megyenis, hogj sem mint ti rabotokka lenne, es tellyeffeggel az ti feslet erkölcs-tőknek engedne. Mert az koporsóba, az fergek, semmit egyebet még nem rághnak az gyarlotestnel, de az aszony allatok ez világon az ferfiakat, mind morhaiokból, s' mind meltoságokból, s' mind pedig eletekből még dullyak. Akarnam bizony, hogy valóba még gondolnak, es még ertenek, az nemes termesétű, es eses emberek, melly famlalhatatlan nyaualya, es nyomoruságh fokot legyen köuetkezni, az aszony embereknek fölötteb valo tarfálagatul, föl fogadnam bizonnyal, hogy nem csak utannok nem iarnanak, de io fereuel csak reajok sem tekintenenek.

Mit mondgyak, Faustina, egyebet, hanem csak azt hogy az melly ferfiak kezetek közül el faladnak, nemelleyek azok közül, ugy mint aszony emberek még lagyultak, rítfessegeket vesztettek el, nemelleyek az ti nyeluterek nylaitul még sebhettek, nemelleyek az ti cselekedetetek miat nyomorottak még, ne melleyek pedig, az ti csalardságotok miat csalatkoztak még, nemelleyek túletek még vettettek, es még utaltattak, nemelleyek az ti alhatatlanságotok miat ketseghben estek, nemelleyek pedig az ti telhetetlensegtek miat el seghenyettek, nemelleyek azon panafolkodnak hogy haladatlan emberekkel tettek jól, es hogy egy sival még mondgyam, mikor mindnyaian, még utaltattak, es még vesztgettettek akkor mennek el tóletek. Anna okáert az melly ferfi még gondollya, hogy mind ezeket az nyaualyakat el kell tóletek fenuedni. Nem ighen bolond ember lesene az, ha meghis titeket fereetni, es ti utaanatok akar iarni? Ha az barom valahon egy fere saarban

faarban esik, masodszor meg h verefeggel sem haithattyaak rea, hogy ismet azon altal mennyen.

Fölötte ighen nagy veszedelemre veti az à fejet, az kinek az asony emberrel ügye vagion, mert ha ki öket nem fereti, azt ök bolondnak tartyaak, ha feretik, alhatatlannak, ha ö velek nem gondol, felenknek, ha utannok iar, alnok, es gonof embernek itelik. Ha nekiek folgal, gyúlólik, ha utannok iar, futnak tóle, s' ha pedigh nem cselekefi, ök utannok foghnak iarni, ha gyakorta vagion nalok, alkolmatlan embernek, s' ha ismet hozzaiok nem megyen, gorombának es estelennek neuezik, ha fol, hidegh embernek, s' ha halgat tudatlannak itelik, ha neuet, bolondnak, s' ha nem neuet, tókének tartyaak. Ha ajandekozza öket, keuesre böcsullik, s' ha nem pedigh, fösuennek mondgyak. Touabba az kik hozzaiok gyakorta iarnak, gyalazatosoknak iteltetnek, az kik pedigh nem jarnak, csak ferfiaknak sem akarjak mondani. Ezeket azert mikor az eses ember lattya, hallya, es tudgya, mit fogh miuelni? mert hogy tellyességgel magat az asony emberektül meg h tartoztassa, nem fienuedik az ö testi kiuanfaghi, es visfontagh hog utannok jarjon, nem engedi az okossagh.

Az velik az ferfiak, es elis hisfik magokban, hogy ök engedelmekkel, es gyönörűseghes dolgokkal kedueket talallyak az asony allatoknak minden kiuanfagokba, de bizonnyal el hidgyek azt, hogy soha az asony emberek kiuanfaghanak semmi veghe nincsen. Söt ha mindent meg h cselekefikis ember az mit meg h cselekedhetik, ha ereje fölöt igyeközikis, ha finten az ö magha izzadafual, farratsagual, es morhajanak el költeseuel keresijs keduet, annak felette, ha annak kedueert, fejet minden oraban veszedelemre vetijs, mind az altal, vegezetre, mind ezek sem lesnek kedues dolgok az ferfi felesegenek, hanem mindenkor meg his azt fogja kialtani, hogy egyeb asony allatokat feret, es kep mutatásbul cselekefik, az mit cselekefik.

Ezket

HVCZON EGGTEDIK

Ezeket en te neked reghen kiuantam megh mondani, remenluen azt, hogy te magad okot adnal rea hogy megh mondanam. Mert immar reghen okot attal rea, hogy efféle dolgokat gondolnek, es az asony emberek felől ilyen iteletet tennek. Mert az bölcs embereknek afféle so es beszed teczik mindenkor, az ki az kezünk közöt valo dologhoz ighen illik. Hatodik este de je ez, az mitül foghua az te atyad Antonius Pius engemet vőjeue fogadot, es te veled megh hazafottam, de akkor az Istenek ighen megh haraguttak volt ream, miuel hogy az en uramnakis Adrianusnak, ez volt akarattya, hogy tegedet vennelek feleségül. Az Pius Antonius az en ipam, az kinek te Faustina egygetlen egy leanya valal, tegedet ennekem ada hazas tarsul, es iegy ruhaul ennekem te melletted, fölötte nagy birodalmat bagya, annak fölötte kincsenekis nagioberet velem megh ofta, az Vulcanus kerteit nekem ada a veghre, hogy abban az sok gondok közöt, mulatnek, es niha niha megh nyugodnam. De azt tartom hogy mind az ketönk megh csalatot. Az te atyad azért csalatot megh hogy engemet vejenek vett, en pedig azért hogy tegedet hazas tarsamnak vettelek. Az atyad, Faustina, az ki ennekem ipam, ugy viselte magat, hogy ötet kegyes Antoniusnak neveznek, annak okaert tudnia illik, hogy mindenekhez kegyesnek, es irgalmasnak mutatta magat, ha magamat ki valastom, az kihez ő fölötte ighen egygetlen volt, miuel hogy egy kicsin darab hus mellet, egy ighen nagy darab czontot adot ennekem, az mellynek megh ragalahoz sem elegendő fogaim nincsenek, sem pedig megh emestefesehez elegh meleg gyomrom nincsen, es gyakorta feltem raita, hogy valaha megh ne fuladnak. Megh nem tartoztathatom magamat, hogy megh ne mondgyam az mit jelenteni akarok, ha finten tudomis hogy te nehez keduel hallod, te az te sepssegedert, es ekes abrazaodert mindeneknel szerelmeres vagy, de az te megh veszet, es gonos erkölcsőert tegedet mindnyaiannal megh vetnek. Mert finten olyan az seps asony, mint az megh aranyazot pilulak, az kik az szemlatafnak gyönörusegere vannak, de mind az által, az ő keserő izek miat az mi fiaiunknak ighen kedueltenek.

Iol emlékezhethet rea, Faustina, hogy mikor egyset Drusus az mi sombedink, az feleségeuel Brusillauval ösuő veszet volna, es mind.

mind kerten kezre kőlték, es harczolni keztek volna, nagy kialtas tamada ő köztők, holot en akkor Drusnak illyen keppen szólék. Mi dologh az Druse? ma vagon az Berecynthia Isten innepe, az mellyet az hazaságbeli Istent emberek, nagy aitatossággal megh szoktak illeni, es annak egy hazához közel vagyunk, annak fölötté latod melly tisztességbeli emberek gyűlékőzeti vagon itt, es miuel hogy az te feleségedis illyen szeptermetű aszony, fölötté ighen csudalkozom raita, mi lehet az oka, hogy ti egy mas közt haborogtok, üstököt vonfotok, es egy mas felől panaszolkottok? Az kiknek rut feleségek vagon, hogy azoktul hamareb megh menekedhesének, csak verekedni es harczolni kell azokkal, de az kiknek szeptermetű feleségek vagon, azok hogj soka ellyenek, ighen keduekre kell tartaniok. Mert az szeptermetűok ha sinton szaz esfiendős korokba ióis az halal, meghis kesőn vishi el őket. Az melly somra Drusus, simeit az eghre föl emeluen, es nagyot fohazkoduan, igy felele. Megh bocsattya ennekem ezt az Berecynthia Isten aszony, es az Berecynthia sentséghes egyhaza, megh bocsat tudom ezis az tisztességhes es fő emberek gyűlékezeti. Mert Isten engemet ugy segellyen, inkab akarnam, hogy egy fekete serecseny aszonyt vettem volna feleségül, hogy sem mint ezt az kiuel most őstököt vonfok. Mert ez mennel fejerb es szepter, annal feketeb, es nyomorultab elettem vagon ennekem. Megh emlekezhétel rea, Faustina, hogj mikor Drusus effele szokt szollana, en akkor az ő orczaiarul könyhullatafokat rőlelek, es az könyökemmel az oldalat ütuen, az fülebe sűgek, es kerem hogj effele szepterab ne menne. Mert az iambor ferfiakhoz illik, hogj csak magok közt, az feleségszony allatokat kemennyen megh bűntessenek. De egyebek előt mindaz által, ha feleségek, tisztelleyek.

O Faustina, melly ighen megh haraguttak az Istenek read, az kik te neked oly mod nekül őstottak az ő ajandekit. Ezek te neked szepter semellyt, es gazdaságot attak, az melly miat el vesnel, de io erkölcsöt, az mellyel ezeket megh őrizhetned, nem attak. Nagy nyomoruságh megyen azon az napon a ferfi hazaba, az melly nap szepter aszony sűletik ez vilagra, ha az Istenek azt io esfel, es tisztességhes erkölcsel nem szepteretik. Mert az az istiu aszony az ki

HVSZON EGGYEDIK

ſep, de bolond, az egeſt varafnak karara, ſ' az ő nemzetſeghenek pedigh gyalazattyara vagion. Iſmet ugyan azont mondom, az mit az elöt mondek. Ighen kegyetlenek voltak az Iſtenek te hoz zad, az kik tegedet oly helyre tettek, az hol minden gonof erkölcső aſony allatok veſedelembe vannak, es mikor azokat az vi torlakat, es fakat el vettek tóled, az mellyekkel egyebek az iamborfaghnak partyara ſoktak cuezni. Az az harmicz eſtendő az mellybe feleſegh nekül eltem, ennekem aligh lattator harmincz napnak lenni, de az az hat eſtendő, az mellybe te veled valo hazallagban eltem, hat ſaz eſtendőnelis hoſabnak teczik ennekem. Mert ſemmi egyeb nyaualyat nem kell kinnak mondanunk, hanem csak azt az mellyet az az ember ſenued, az kinck gonof hazas tarfa vagion.

Megh hidgyed Fauſtina, hogy ha en ezt az dolgot tuttam, es erzettem volna, az mellyet moſtan tudok erzek, ſem az Iſtenek parancsolattyabul, ſem pedigh az en uramnak Adrianusnak kerefe miat, rea nem vettem volna magamat, hogy az en ſegheny alapatomat, az te gazdagfogóddal, es az en nyugodalmanamat az te birodalommoddal megh csereltem volna. De miuel hogy az te io ſerencseddel, en raitam ez az ſerencserlenſegh törtent, ſokat el halgatok, es fokkal többet ſenuedek el. Mert iollehet ſok dolgaidat halgattam el en teneked, Fauſtina, ugy annyra hogy többet immar el nem halgatnek, de mind az által azt megh vallom, hogy ſoha az ſerfi anny bekeſeges túreſt, es ſenuedeſt, az ő feleſegehez nem mutathat, az mennyuel többet nem tartozik ha megh gondollya, hogy ő ſerfi, ſ' az feleſege pedigh aſony allat. Mert az ki akarattya ſerent magat az csalian kőze vetette, az egyebet onnent belyegegnell, el nem vihet magauat.

Miuel hogy ighen nagy batorſaga vagion annak az aſonnak, az ki az ő urauat verſengh es vetekedik, ighen bolond ember az à ki az ő feleſegeuel az biro elöt póról. Mert ha iambor, es io aſony, kedueznünk kell neki, hogy iob legyen, ſ' ha pedigh gonof azer tis el kell túrnünk hogy gonofab ne legyen. Ighen nagy óſtrón, es ſarkantyu az az aſony ember gonofſagara, ha az azt gondollya, hogy az ő Ura ótet iambortalannak iteli. Mert oly tiſreſſegh kiuanok az aſony allatok, hogy ha ſinten az ő iambortalannagok,

nyluan

nyltuan valo dologhis mint az nap feny, de mind az altal azt kiuan-nyak, hogy azt vellyük felölök, hogy ök mindeneknel iambor-bak. Hogy ha az Istenek felelme, s' az maga gyalazattya, az kőf-segh fiaua, es ragalmazafa az afony allator az gonossagtul megh nem vonfa, bizonynal el hidgyed, Faustina, hogy soha anny fene-tekert, es verefeget ki nem gondolhatunk, az mellyekkel öket az gonossaghtul megh tartoztathassuk. Mert az bünteteffel, min-denfele vetkeket ki gyomlalhatni az emberek közül, csak az afo-ny allat oly termeszetü, hogy ha sinton vesettis, meghis azt akaria hogy ő neki könyörögjenek. Az ferfiak nemes, es alhatatos er-kölcsűek szoktak lenni, de az afony allatok oly gyenghek, es oly gyarlok, hogy akar melly kicsin io cselekedeteknekis nagy jutal-mat varjak, es visontagh akar melly nagy vetekertis, kicsin bünte-tefekre itelik magokat meltoknak lenni.

Az ehes embernek ighen megh kell gondolni, minek elötte megh hazafodgyek mit miuel. De minck utanna magaban el ve-gezte, hogy valamamelly afont hazas tarsul vesen, oly siuel le-gyen, az minemüuel volna ha az hadba kellene menni, es el tö-kellie magaban hogy minden dolgokat örömeft el senued vala-mellyek raita törtenhetnek. Nem ok nekül hiuom hadiak azt az eletet az mellybe az hazas emberek elnek, mert nagioh hadat inditnak mi ellenünk az afony allatok nyeluekkel, hogy sem mint az ellensegh fegyuerrel. Az ehes ember ighen tudatlannak mu-rattya magat, ha az felesegenek, minden fogyatkozafira, es vetkei-re samot akar tartani. Mert ha minden sauaait, es cselekedetit az afony allatnak valaki megh akaria samlalni, föl fogadom hogy an-nyt talal, az mennyt soha egy sommaba be nem foglalhat.

Ha csak egy dolgot kiuananak az Romai afonyok, ha csak egy dologban volnanak alhatatosok, még az magok kölcségeuelis az ferfiak azt nekiek örömeft megh szerzenek. De az mi mostan ti nektek teczik, egy keues idő vartatua nem fogh teczeni, az mit reggel kertek, dellyeft el vetitek, az melly dologban

HVSZON EGGYEDIK

reggel gyönörköttök ugyan azon dologh estue megh bant beneteket, az mit estue ferettek, reggel azt utallyatok, az mit tegnap nagyra böcsüllötök vala azt ma femmire kellőnek iteletik, az melly dologhnak latafaert taually csak megh nem haltok vala, ez iden annak csak hiret sem akarjatok hallani. Az mint moston fölötte ighen örültök vala, egy keues idő vartatua ugyan azonon fölötte ighen sürtek es somorkottok, es az melly dolgon az elöt sürtek vala mostan ugyan azonon meuettek. Es hogy röüdeden megh mondgyam, mindnyaian, Faustina, az kik afony emberek vattok, az gyermekekhez csuppa hasonlok vattok, az kiket mikor egy almaual megh engeftelünk, ha finten arany vagyonis az kezekbe az földre vetik.

Gyakorta gondolkottam felöle, hogy ha hoszhatneke, es irhatneke oly törüenyeket, az mellyeknek megh tartatafaual az hazassagbeli emberek egy mas közöt, bekefegeffen elhetnenek. De mind te veled együt megh probaltam en azt, es az emberi okosfaghis arra tanyt, hogy az hazas embereknek semmi törüeny nem hozathattatik, es ha finten hoznekis valami törüent, az ő nekiek keueset haznalna, mert az afony allatok törüeny nekül soktak elni. Mind azon által, egy nihany tanusagot adok, a veghre, hogy az hazassagbeli emberek egy mas fogyatkozafit, bekeuel fenuedhessek, es hogy az egy mas közöt valo versengeft, verekedest, es vifa vonyast el tanoztathassanak. Mert mikor az ferfiak, es az afony allatok közöt had vagyon, nem lehet akkor bekefegeh az varasban. Melly tanusagok ha finten nekem nyaualyafnak keueset hasznalnakis, mind az által azt rendelem, hogy egyebeknek, az kiknek job felefegehek vagyon hogy sem mint ennekem, hasznalni foghnak.

Tudom, Faustina, hogy ezek az dolgok miat, az mellyeket mostan mondok, mind te neked, s' mind pedigh egyeb afony allatoknak ellensegehue foghok lenni, fő keppen ha somra neztek inkab, hogy sem mint az siuemre, es arra az io akaratomra, az mellyből mondom. De az alhatatlan Istenek tudgyak, hogy en ezeket csak az veghre hozom elő, hogy az io, es iambor erkölcső afony allatokat (az kik tudom hogy sokan varnak) az ő tistekre incsem, s' az gonosokat pedigh, az mellyek sokkal többen vannak
megh

megh dorgallyam. Ha pedig semmikeppen, sem egyik fellel, sem másik fellel el nem hitethetem, hogy ezeket en io s.uból es io akarattal mondom, mind az által, azzal en nem gondolok, hanem az io es iambor asony allatokat, az gonofoktul mas fele akarom valasztani, es az közöttök valo külömbseget megh mutatnom. Mert ennekem az tókellertes asony allat olyannak lazzik lenny, mint az faczan madar, az kinek tollat ighen keuestre, s' az hufat pedig ighen nagyra böcsüllyök, az gonof asonyallatok pedig hasonlok az rokakhoz, az kinek az böret nagyra böcsüllyök, s' az hufat pedig el hanyuk. Annak okaert mi valami törüenyeket hozok, mellyet az hazasságbeli emberek ha forgalmatossan megh tartanak, sabadon bekeuel elhetnek egy mas között.

Es legyen azert az első törüeny. Az ferfi az ő haragos, es morgolodo felesége természetet bekeuel senuedgye el, mert semmi kigyó nincsen, ez földön oly merges, mint az megh haragutt asony allat.

Második. Szorgalmatos gondot viselleyen arra az ferfi, hogy teherseghe serint forgalmatos gondot viselleyen, es abban megh ne fogyatkozzek, az mi mind ő nekie, s' mind haza nepenek sükseghes dologh. Mert gyakorta történik az, hogy mikor ő magok az asony allatok kezdnek, az magok sükseghere gondot viselni, niha oly dolgokban akadnak megh, az melly nem csak nem sükseghes, hanem megh tisztességeknekis megh árt.

Harmadik, azonis legyen az ferfi, hogy az ő felesége iambor emberekkel tarsalkodgyek. Mert gyakorta nem az urokra valo haragiokba kialtonak az asony allatok, hanem azert hogy az gonof somfedéságbeli emberek megh bosontottak.

Negyedik. Arrais gondgya legyen az ferfinak, hogy az felesége semmi dologban a czelbül ki ne haghion, tudnia illik, se ugy be ne rekesse hogy mindenkor hon köllessék ülni, se pedig anny sabadságot neki ne adgyon, hogy minden kicsin okbol sellyel futosson es iarjon. Mert az sellyel iaro asony allat, mind az ő

HVSZON EGGYEDIK.

maga hírét neuét, s' mind pedig az Ura morhaiat veszedelemre veti.

Eotódik. Megh lassá aztis az ferfi, hogy valami keppen az ő felesegeuel megh ne harczoljon, hogy valaminek keppen az ő urához valo femermeteséget, az aszony allat el ne vesesse. Mert az melly aszony egy fer az urához semtelenül kezdi magat viselni, az annak utanna ugyan valoba semtelenne kezd lenni.

Hatodik, ugy visellye magat az ferfi az ő felesegehez, hogy az felesegenek megh mutassa, hogy hitele vagy on nala. Mert oly elmejek, es termefetek vagion az aszony allatoknak, hogy azt az mit semmikeppen nem hihett el volna hogy meg cselekedgyenek, annyual hamareb megh cselekedfik, es ismet az mit kiuannal hogy megh cselekednenek, azt el halgattyak, es hagyják.

Hetedik. Arrais gondot visellyen az ferfi, hogy tellyességgel minden morhaiat se bizza felesegere, es ismet azt se cselekedgye, hogy az semmiuel ne birion. Mert ha tellyességgel mindennel birni kezd, keufet saporodik az Ura morhaia. Ha pedig birodalma alol mindent el vonson, es semmiuel nem kezd birhatni, fokot az Ura morhajaba loppais el vesen.

Nyolczadik. Az ferfi niha az ő feleseghenek vidam orczat mutasson, s' niha pedig somorut. Mert oly termefetek vagion az aszony allatoknak, hogy az vidam orczaju ferfiat feressék, s' az somorutul fellyenek.

Kilenczedik. Ha esse vagion az ferfinak, s' forgalmatossai: megh lassá hogy valami keppen az felesége az somfedokkal, es az külső emberekkel, ne haragudgyek, es ne törüenkedgyek. Mert gyakorta lattuk azt Romaban, hogy az aszony allatnak, csak egy somfedgya aszonnyal valo vetekedese miattis, az ferfi eletet, s' az felesége pedig minden iofagat el vesztette, annak fölörte pedig az egefi városban nagy zurzauat, es haborusagh tamador.

Tizedik.

Tizedik, oly túró, fenuedó legyen az ferfi, hogy ha valamit fogh veteni az ő felesége, nem egyebek előtt hanem csak magok közt feggye meg őtet. Mert az melly ferfi az ő feleséget egyebek előtt feddi es dorgallya, fínten ugy cselekedik, mint az ki föl pókik az éghben, es az ő magha nyalat az orczajara veszi, mikor ala pókik.

Tizen eggyedik meg tartoztassa magát az ferfi, hogy az ő feleséget mikor feddi meg ne verje. Mert az melly asony az ő Ura haraghos fouauual es feddeseuel meg nem iobbul, ha fínten palczauual auagy szablyauual rongalodis meg, de mind az által soha iob nem leszen.

Tizenkettődik, az ki az ő feleségheuel bekefegessen akar elni, mind egyebek előtt mind pedigh homfedi előtt őtet ighen dicserje. Mert legh főkeppen az az termeset vagyon az asony allatokban, hogy mindenektől kiuannyanak dicsirtetni, es nemis fenuedik, hogy valaki őket karomlya es káhoztassa.

Tizen harmadik. Aztis meg lassá az ferfi, hogy az ő feleséghe előtt, egyeb asony allatokat ne dicsirjen. Mert oly termesetek vagion az asony allatoknak, hogy az melly nap hallya, hogy az ő Ura egyeb embereket dicsir, ugyan azon nap azt kezdi velni, hogy az ő Ura mas asony embert feret, es ő nekijs annak okaert, az ő uranak ferelmet ki veti ugyan azon nap siueből.

Tizen negyedik. Azt cselekedgye az ferfi, hogy ha fínten rut feleséghe vagionis, de mind az által mindenkor fepnek mondgya, es hitesse el vele hogy ighen fep, es ekes abrazatu. Mert semmiből nagyob haborulagh, az hazas emberek között nem tamadhat, mint abbol, ha azt kezdi gondolni, az asony allat, hogy őtet az ő Ura, az ő rut semellye miat el vetette.

Tizen ötödik. Gyakorta az ferfi efebe iutassa az ő feleségének, azt az gyalazatot, es kissebseghet, az mellybe egyeb
asony

HVSZON EGGYEDIK

afony allatok eitettek magokat. Mert miuel hogy az afony allatok ighen tisztességh kiuanok csak azertis talam megh tarroztat-tyak magokat, az gonosságtul, hogy azt ő felelők ne mondassak az mit egyebek felől mondonak.

Tizenhatodik. Aztis megh lassá az ferfi, hogy az ő felesége fölötteb egyebekkel ne barátkozzek. Mert mikor az afony allatok, oly barátságban attyak magokat, az melly ő hozzáok nem illik, fölötte nagy haboruságh fokot tamadni az hazasságbeli emberek közöt.

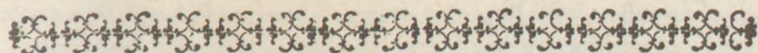
Tizenhetedik. Azt tetesse az ferfi, hogy az kinek az ő feleseghe ellenséghé szabáfu, ő se legyen annak barattya. Mert oly természetek vagon az afony allatoknak, hogy ha esékbe vehetik, hogy az ő urok szeretik azt az mit ők gyűlölnék, ókis visfontagh, mindenkor gyűlölni foghiak, az mit az ő urok szeret.

Tizennyolczadik. Az a prolek dologban engedgyenek az ferfiak az ő feleségek kiuanáganak. Mert inkab otúl az afony fínten egy hazugsággal nyert győzedelemnekis, hogy sem mint két száz arany forint nyereségnek.

Semmit erről mást tóhbet nem szóllok, Faustina, hanem csak arra intlek, hogy megh nezzed azt, hogy en ighen rad nezek, rad vigyazok, es forgalmatoson rad halgatok. Es azt kiuanom, hogy az en te hozzád valo engedelmesféghemnek okaert, te magadat megh jobbicsad. Mert el hidgied magadban hogy ha valaki ennekem ellenséghem, es azt foghia tartani hogy bőféghem bősüt allottam ráta, ha lattya hogy te magadat iol vifeled, es egymás közöt iol alkofunk.

HVSZON

HVSZON KETTEODIK

RESZE.

*Az Marcus Aurelius Csaszar, az el kezdet dologban tonab
megyen, es az feleseghenek az kucs keresere
megh felel.*

Inek utanna az reghi mergemet fiuemből ki vetém, immar, Faustina, az te keresedre megh felelek. Mert azok közt az emberek közt, az kik valamit kernek, es azok közt, az kik egyebek keresere megh felelnek, oly törvény vagon, hogy semmit nyeluekkel ne szol-lyanak miglen iol megh nem gondollyak fiuekbe, mit kellien szol-laniok nyeluekkel. Az oruosok azt mondgyak, hogy addigh sem-mifele oruossaggal az beteget nem segithetik, valamigh az be re- ket gyomornak nyaualyairul nem tesnek. Szinten azonkeppen, io modon, senki barattyaual nem szolhar, ha megh nem mutat-tya először neki, mi dologban bantatot legyen megh ő tölle. Mert ha az fundamentom megh bomlot, legh először azt kell helyere vinned, ha valamit akarék rea epíteni.

Az en tanulo hazam kulcsat kered en túlem, Faustina, es az- zal fenyegez engemet, hogy ha oda nem adom te neked, immar miuel hogy közel vagon az te szülesednek ideje, te idő előt el ve- ted, az melly magzatot mastan mehedben viselsz. En sem az te so- don, sem kiuanfagodon, sem pedig az te cselekedeteden nem csodalkozom. Mert mindnyaian az aszony emberek az ő kiuanfa- gokban mod nekül valok, az keresbe gondolatlanok, kemeny nyakuak cselekedetekben, ha mit pedig bekeuel kellene szüved- niek akkor abba semmire kellők. Nem ok nekül mondam hogy

HVSZON KETTEODIK

az afony allatok az ő kiuanfogokba mod nekül valok, mert niha, az afony allatok oly keptelen dolgokat kiuannak, hogy sem azok nem lattak soha az kik már megh holtak, sem azok nem hallottak az kik megh ez vilagon elnek. Azt sem heaba mondam hogy az keresbe hamarok es gondolatlanok. Mert oly természetek vagion az Romai afony allatoknak, hogy mihelt valamit megh kiuannak, ottan nyeluekkel kerik, labokkal, es szemekkel innit amot vizsgállyak, es keresik, kezekkel raita kapdosnak, es az fiuőknek azt parancsollyak, hogy az mit ők kiuantanak, azt feressek. Cselekedetekbenis nem mod nekül mondam engedetleneknek, es kemeny nyakuaknak. Mert ha valakit az Romai afony allatok el akarnak tellyeffeggel vesteni, sem az szemermetessegh által annak vadolafatul, sem az süksegh miat arra valo töresokról, sem pedig az büntetes miat annak halalatul, es megh elősetől magokat megh nem tartoztathattyak. Vegezetre azt sem heaba mondam, hogy mikor valami dolgot bekeuel kellene senuedniek, akkor semmire kellők. Mert nemellyeknek oly természetek vagion az afony allatok közül, hogy ha mindgyarast ő nekik megh nem adgyak az mit kernek es kiuañak, mindgyarast abrazattyokot meg változtattyak, nyeluekkel fitkozodnak, kialtasokkal hazokat meg töltik, az egesz somfedfagot meg bantyak, az sziok haraghiokba taitekozik, es vegezetre ugy viselik magokat, hogj lenki akkor nekik ne merjen söllani.

Ighen nagy okotok uagion arra mindnyaian az kik nehéskesek vattok, hogy az idő elöt valo sülcsnek veszedelme alat, azt akartatok, hogy az ferfiak minden kiuanfogtokba, ti nektek kedueteket tölcsek. De mikor az Romai tanacs, az Camillus ferenceses idejeben, azt az töruent az Romai terhes afonyok kedueert hozta volna, nem voltak akkor olyan kenyesek, es oly faitalan természetűek az afony allatok. De mostan, mindnyaian valamennyen vattok, minden ic dolgot megh untatok, es minden gonos es artalmas dolgokat kiuantok. Annak okaert, Faustina, megh magyarázom te neked, mi okbol hozták volt azt az töruent az Romai tanacsbeli urak, es innent ostan megh ertheted, ha te neked az à törueni partodat foghiaè auagy nem. Mert az törüenyeket iga-
kna-

knakis mondhattuk, az mellyek alat az gonofok ſantanak, es ſarnyaknakis meltan mondhattuk, az mellyeken az iambor es tőkelleres emberek röpölhetnek, es ſabad eggel elhetnek.

Mikoron Camillus az Romaiak fő Hadnaggya az ellenſegh ellen haddal menne, oly fogadaſt tett vala à Berecynthia Iſten aſonnak, hogy ha az ő io akarattiabol, es ſegetſegeből az ellenſeghen győzedelmet veherne, az győzedelem utan mikor haza iőne, ezűſtből ki őntetne annak kepet. Annak okaert mikor az ellenſeget megh verte volna, es az ő Berecynthia Iſten aſonnak tett fogadaſat be akarnaia töltenie, ſem ő neki nem vala penze, ſem pedig Roma varofaban ſem találhat vala fél font ezűſtöt. Mert abban az időben Roma varofa, gazdag vala iofagos cſelekedetű emberekkel, de penz nekül ighen ſűkős vala. Iol tudod, Fauſtina, hogy az mi eleink oly aitatofſak, es Iſten felők voltanak az Iſtenek templomihoz, hogy valamit egyſer az Iſtennek föl fogattanak, auagy fogadaſſal ighertenek, ſem az ő tunyafagok, ſem pedig ſeghenſeghek, es ſűkſeghek ellene nem alhattak, hogy az ő fogadaſoknak eleget nem töttek volna. Melly dolgot oly ſorgalmatoſſan megh tartottak az Romaiak, hogy ſoha csak egy fő hadnagynakis az ellenſeghen valo győzedelem utan megh nem engettek, hogj annak előtte győzedelmes pompaual Roma varofaba be mehetne, minek előtte hit alat megh nem mondotta, mit fogadot az győzedelemnek megh nyereſeert az Iſteneknek, es aztis meg kellett eskües alat mondani, mint allotta megh fogadaſat. Abban pedig az időben nemes vala Roma varofa, mind fő, iambor, es tőkelleres Romai polgarokkal, es mind Görög orſagbeli emberekkel, ſ' mind pedig nagy es draga epületekkel. Es az mi legh iob dologh, minden alnokſaghtul üres vala, de rakua vala az iambor es tőkelleres erkölcső aſony allatokkal, az kiket nem csak imigy amugy, hanem ugyan valoba dicsertek az reghi hiſtoricusok. Mert az köſſegh nem keueſebbe ſűkős az iambor, es tőkelleres aſony allatok nekül, mint az erős, es vitez Hadnagyk nekül.

HVSZON KETTEODIK

Mikor azért illy ieles aßony allatok volnanak Romaban, es latnák hogy az fűkfegh miat, ez az győzedelmes Capitan, fogadafanak eleget nem tehetne, iollehet őket tenki arra nem inti vala, de mind az által, ő magok szabad indulattyokbul mindnyaian, az Capitoliumba (holot Jupiter Isten temploma vala) föl mentenek vala, hogy mind az egeß tanacs rendbeli emberek elöt, az fűlökön valo gyöngyöket, gyűrtőjőket, kezekben valo arany pereczeket, főkötőkön valo draga köveket, arany lanczokat, mellyeken valo kőflöntyűjőket, őuoket, es az őucken valo csatokat, ruhaiokon valo kapcsokat, es valahol valami arannak es ezűstnek fteret tehettek, à veghre az tanacsnak attak, hogy az Capitan az ő fogadafanak eleget tehetne.

Mikor annak okaert az aßony allatok, illyen nagy kincset az tanacsbeli emberek labokhoz vetettek volna, az mint az historiakban oluassuk. az egyeb aßony allatok kepeben, egy Licinia neu ő fő nemes aßony, így füllot az tanacsnak. Nem fűkfegh, tanacsbeli urak, hogy ezeket az függőket, ezt az aranyat, es az ezűstöt, az mellyet mi mostan az veghre attunk, hogy az Berecynthia Isten aßonnak ezűst kepet őnrészetek, nagyra böcsűllyetek, hanem azt böcsűllyetek inkab nagyra, hogy az mi fejjeink, es gyermekink ennek az vesedelemnek okaert győzedelemre vetettek magokat. Hogy ha valamennite akariatok ezt az mit mi mostan attunk, böcsűlleni, azon kerünk, hogy nem ezt az mi keues ajandekunkat nezzetek, hanem azt nezzetek inkab az mit adni akartunk volna, ha ertekünk lett volna rea.

Es bizonyara iollehet nagy kincset attak volna akkor az aßony allatok az Romai tanacsbeli embereknek, de mind az által azok, többre böcsűllőrték azoknak az aßony allatoknak, hazaiokhoz valo io akarattyokat, hogy sem mint adományokat. Maga oly nagy sommat tett az mit attak volt, hogy nem csak ezűst kepet őnrhettenek Berecynthia Isten aßonnak, hanem annak fölötte elegh kölcsenekis maradot, az touabra valo hadnak viselesereis. Touabba az melly nap ezt az ajandekot az Romai aßonyok az Capitoliumba be mutattak, ugyan azon nap őt priuilegiomöt es szabadlagot engedet nekik az tanacs.

Mert mikor Roma viragaba volt, senki az Romai neppel nem cselekedheret semmiféle iot ollyat, az mellyert visfontagh az varasbeli nep bõfegessen halaadonak magat nem mutatta volna.

Legh elõször azért a tanacs, az Romai iambor asõny allatoknak azt engette, hogy mikor valamellik el temetköznek közülök, mindenek elõt prædicatioban dicsernek annak tisztessèghes eleter, es iosagos cselekedetit. Mert regenten az Oratoroknak, nem szabad volt prædicatiojokban az asõny embereket dicserni, hanem csak az ferfiakat; Sõt csak az sem volt szabad, hogy az asõny emberek holt testét kefernekis az ferfiak.

Masodszor aztis megh engettek nekiek, hogy az templomban le ülhetnenek. Mert regenten valamikor az Romaiak az Isteneknek aldoztanak, csak az veneknek volt szabad le ülniek, a papok az földre borultak, az ferfiak megh tamaşkottanak, vagy valamire rea könyöklõttenek, az asõny nepeknek pedig, akar melly fõ ember felesèghis voltakis, fõn kellett allaniok.

Harmadszor azt engettek volt meg nekiek, hogy mindeneknek közülök ket draga õltözõ ruhaiok lehessen, es azt ha fínté az tanacstul szabadfagot nem kernenekis, reaiok vehetnek valamikor akarnak. Mert regenten, ha valamelly Romai asõny allat, az tanacs engedelme nekül valami uy ruhat vett, es viselt, azt mindgyarast el võttek tõle. s az urat pedig samki vetesbe küldõttek, hogy az felesèghenek azt megh engette.

Negyedszer arrais szabadfagot attak volt nekiek, hogy mikor nehez betegsègbe volnanak szabad volna bort inn yok. Holot oly szokasok volt annak elõtte Romaba az asõny allatoknak, hogy ha fínté halalos agyba feküttekis, meghis vizet attak nekik, nem bort. Mert mikoõr megh Romaba az asõny nepek fenyetek alat tartanak vala, nagio b segyen volt az asõny allatnak, ha bort itt, hogy sem mint ha paraznasagban eset.

Eotõdszor azt engettek volt megh nekiek, hogy mikor terhesek, senki õ nekik az õ kiuanasagokban kedueket ne segne. Mert

HVSZON KÉTTEODIK

az mi eleinknek, nem tudom mi okból nagjób tekintetek volt: az nehezkés afony allatokra, hogy sem mint azokra az kik gyermek agyban fekünnenek.

Ezeket az öt priuilegiomokat, bizony ighen meltan atta akkor à Romai tanacs az afony embereknek, es annak okaert örömeztis tisztelte föl őket az tanacs ezekkel. Mert mi lehet az emberi okossághoz illendőb dologh annal, mint hogy az legh iamborb es tökelletesb erkölcsű afony allatoknak nagy tiszteletet regyunk? Touabba miért hozta legyen à tanacs azt az töruent, az mellyel megh parancsolta volt, hogy senki az nehezkés afony allatok kerestet, es kiuanfogat megh ne vetne, maidan megh magyarázom te neked, Faustina.

Sem az reghi Görögök, sem pedig az reghi Olások ighen nagy ok nekül, törüennyel semmit nem parancsoltak az alattak valo nepeknek. Mert az sok törüenyek es parancsolatok rofulis tartatnak megh, es sok gonof dolgokrais okot adnak. Annak okaert mindnyaian megh vallyak azt, hogy ighen iol cselekedtek az reghiek azt, hogy sok töruent nem örömezt hoztak. Mert iob embernek ez vilagon az emberi okossagot köuetni, es magat ahöz szabni, hogy sem mint az sok törüenyek parancsolatitul függeni.

Minek utanna Roma epetestetül foghua, három száz hatuan három estendő mult volna el, az Volscusok ellen, Roma varosa Fuluius Torquatust küldötte vala haddal. Abban az időben az Mauritaniai vitezek, egy embert hoztak vala Romaban, az mellyet ok akkor foghtak volt, mikor az Ægyptum pustaiban vadastnanak. Ennek pedig az embernek, természet ferint, az homloka közepet csak egy seme volt. Ez pedig akkor törtent vala, mikor immar Fuluius Torquatus felesége, az mellyet az ő Ura mikor az hadba ment volt, terehben hagyot volt, az sülesnek idejehez közelgetne. Ennek az afontak Macrina volt neue. Akkor pedig nem keueseb iambor, es tökelletes afony volt Romaba, mint mostan gonofok es feslet erkölcsűek vannak. Ezek közt mind azon altal legh iamborb es dicseretesb erkölcsű volt Macrina, az Torquatus polgar mester feleséghe, ugy annyra hogy egef Roma varosa, nem keuesebbe dicserete, ennek iosagos cselekedetit, es dicseretes eletet, mint az ő uranak Torquatustnak vitez voltat, es hadakban valo győzedelmet.

Azt oluassuk arról az időről iratot historiákba, hogy mikor Torquatus, legh először Asiába haddal ment volna, tizen egy estendeigh nem volt hazanal, az melly idő alatt, nem latta soha senki, hogy az Torquatus feleséghe az ablakon ki nezet volna. Melly dologh annyal dicseretesb dologh volt ebben az asony allatban, hogy abban az időben, miuel hogy sem az ferfiak illy merefek, sem pedig az asony allatok illyen semtelenek nem voltanak mint most, szabad volt az asony allatoknak, ablakul az ferfiakkal befelgetniek, csak hogy az aito be zárva lett legyen. Az pedig Torquatus felesége, ezzel megh nem elegendet, hanem annyra be rekezkedet volt, hogy egez tizen egy estendeigh, senki ötet nem latta, hogy az varasba iart volna, sem pedig hogy az ő haza kapuiat megh nitotta volna. Sőt pedig nyolcz estendős ferfi gyermeknel nagyobb csak hazaba sem bocsatot. Es az alatt az egesz idő alatt, sem ferfi sem asony allat, soha azt nem latta, hogy az orczaiarul az fődelet le vötte volna.

De ez az asony egyeb jeles dolgokatis cselekedet, egy okbol azert, hogy maganak halala utannis io hiret neuet hadna, s' masikbol azert, hogy az ő io eleteuel az egesz Romabeli asony allatoknak io peldat adna. Harő fiacskai valanak, az mellyek közül az leg nagyobbik őtt estendős volt, mikor az Ura à hadba ment volt, ezek közül mihelt valamellik, nyolczad estendőt ert, ottan mindgyart ki rekefrette vala hazabol, es az iob apiahoz küldötte, hogy az ő fiai latogatasá sine alatt, egyeb iffiak, az ő Ura hon nem letében, az ő hazaba be ne mennenek.

Menny lokan vannak még mostis, Faustina, az kikezt az io erkölcső asony allatot kiüannyak es sirattyak? de ismet melly keuesen vannak, az kik ennek eletet követnek! Kicsoda nyerhetne azt megh mastan akar melly asony allattulis Romaba, hogy egesz tizen egy estendeigh annyra megh tartoztatna magat, hogy még csak ablakara se menne. Holot oly semtelenekke lettenek mastan az asony allatok, hogy nem csak ki nezek az ablakokon, hanem még ugyan vankosokatis tesnek könyökök ala, hogy to-uab befelhessenek az uczakon iaro emberekkel. Ki nyerhetne azt megh valamelly asony emberrül Romaban, hogy egesz tizen egy estendeigh haza kapuiat megh ne
nitna-

HVSZON KETTEODIK

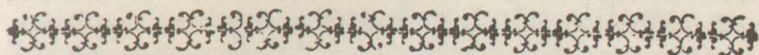
nitnaia? holot minden nap lattyuk hogy ha az ferfi csak egy nap kapuiat be fegeztetijs, ottan azon napon, az egef haz az afony ember kialtasual teli lefen, ki nyerhetne azt megh valamelly afony embertul Romaba, hogy egef tizen egy estendeigh hon ulne, es az varosba soha ki ne menne? holot semmi basiliskus, es merghes kigyó anny merget az faian ki nem ont, az mennyt ki ont mostan az afony allat, ha minden heten egyset az egef varost el nem iarhattya; ki nyerheti mostan nalunk azt megh valamelly afony allattul, hogy egef tizen egy estendeigh az o orczaiat senkinek megh ne mutassa? holot minden nap lattyuk hogy az napnak legh nagj ob reset, az ruhaiok tisztitasaban, es az orczaiok kendesebe toltik el; ki nyerhetne azt megh valami Romai afonytul, hogy egef tizen egy estendeigh,, senkit se rokoni kozul, se barati kozul, csak kofontesnek okaert se bocsasson hazahoz? holot mostan mindgyarast ellenseghul vesik, azt az Romai afony allatok, az kik oket ritkabban latogattyak.

De hogy arra a dologhra terjek, az mellyrul el tertem volt, mikor azt az egy semu embert, a Torquatus haza kapujanal vinnék el, serencsere egyk az folgalo leanyok kozul megh jelente a Torquatus felesegenek, hogy azon vinnék által az egy semu embert, mellynek latafat oly megh mondhatatlan ighen kezde keuanni, hogj az o kiuanfagha miat ottan megh halna. Ketsegh nekul tobsoris vittek volt azon által azt az egy semu embert Faustina, de mind azon által sem az ablakarul, sem pedigh az kapujabol, azt az Torquatus feleseghe nezni nem akarta. Touabba folotte nagy siralmara lon az egef varosnak, ennek az dragalatos afonynak halala, mert sok estendotul fogua nem latta vala massat ennek Roma varosa. Es annak okaert az egef Romai nep keresere, az Romai tanacs engedelmebol, ezt az ket verset irtak volt annak az afonynak koporsojara.

*Hic Macrina jacet, Torquati nobilis vxor,
Qua voluit fama, morte parare decus.*

Magyarul így fordíthatjuk. Itt fekszik a Macrina, az nemes Torquatus felesége, az ki az ő híret nevet, halállal akarta megkésztetni.

Annak okaert az en iteletem szerint, Faustina, azt az törüent nem azért hoztak volt az Romai tanácsbeli emberek, hogy ennek az jambor aszony allat halalanak eleit vehetnek, mert ez immar még holt vala, hanem azért hogy ti nektekis példaul adnák ennek eleter, es annak fölötte ennek az aszony allatnak halalanak örökke valo emlekezeti maradna az Romaiaknal. Melto dologh azért hogy az melly törüent az Romai tanács urak, az jambor es tökellertes aszony allat keduejert hoztak, az a törüeny egyebeknek háfnos ne legyen, hanem csak az jambor es tökellertes erkölcső aszony allatoknak. Annak okaert az melly terhes aszony allatok azt kiannyak, hogy azt ő hozzaik az törüent meg tarcsak szabadon ugyan ezen törüeny erejeuel meg kerdhettyuk azokat, ha ők tisztességhes erkölcsűeke auagy nem. Tudgyad pedigh, Faustina, hogy az Romai törüennek hetedik tablaian, ilyen törüeny volt irua. Valakik fesset es meg veset erkölcsűek, azoknak szabadfaghit senki meg ne tarcsa.

HVSZON HARMADIK

R E S Z E.

Illik az a Fejedelmek, es fő emberek feleségehez. hogy az ő magzattyokat az ő magok tejeuel neuelljek, es taplallyak, melly dolgot mind io okokkal s' mind pedigh példakkal meg mutat.

HVSZON HARMADIK

Mindnyáian az fő emberek, es az nemes termefetű ferfiak azon igyeköznek hogy az melly dolgot kiuannak veghezis vigyek, es megh nyerhessek, es minek utanna megh nyertek, tellyes erejekkel azonis vannak, hogy mindenektől meg őrizzek. Mert tudgyak hogy vitezseggel es batorfaggal kerestetik az dicsősegh es az io hir, neu, de ismet mind az io hir neu, s mind pedigh az elet csefességgel es forgalmatosfaggal tartatik, es őriztetik megh. Annak okaert, minek utanna az afony ember, az ő magzattyat az ő mehebe kilencz holnapigh viselte, es az fűlelben valo veszedelmektől. Isten segetsegeből megh menekedet, nem iol cselekefű az en iteletem ferint, ha abban az dologban restű foghia magat viselni, az hol legh forgalmatoslnak kellene lenni. Az gyermeknek fől neueleről fóllok, mert ighen nagy bolondsagh azt megh verni, az mit nagy kiuanfaggal es munkaual talaltunk. Sok dolgokat kiuannak az afony allatok, de legh inkab negyanagy őtt fele dolgon foktanak kapni. Legh előfőr azt kiuannak hogy egyeb afony allatokat fűp termettel, es ekes abrazattal megh haladgyanak. Mert inkab akarnak fűgheenyek es fűepeek lenni, hogy sem mint gazdagok es rutak. Annak utanna, főlőtte ighen kiuannak ferhezis mennj, mert valamigh ferhez az afony allat nem mehet, mind fűntelen tellyes fűből fohafkodik. Harmadik kiuanfagok ez, hogy magzatot fogadgyanak mehekbe, es megh terhesedgyenek, es ezt meltanis kiuannak. Mert az afony allat, valamigh az ő magzattyat az kit meheben visell, ez vilaghra nem fűli, mind addigh az ő ferjet barattya helyet tartya inkab, hogy sem mint Ura helyet. Negyedfűer boldogh es kőnyű fűlelű kiuannak, melly dolgot ighen iol cselekefűnek, mert ighen nagy nyaualya latni, hogy az melly termofa, tauafal fűepen viragzik, annak az dőr eiel az viraghiat megh vegye.

Annak okaert, minek utanna fűp termetűeken fűlettek az afony allatok, ferhez mentek, es megh terhesettek es magzatotű fűltenek, nem illik hogy oly haladatlanok legyenek, hogy az melly gyermeket fűltenek azt hazokbol ki vesűek, es az mezőre küldgyek hogy ott az parasztok kőzöt neuelkedgyek. Az en iteletem ferint, mikor valamelly fő, nemes, es iambor afony allat gyermeket fűl, fűkfűegh hogy mindgyart fűemeit es kezeit az eghen fől

föl emeluen tellyes fiuból halat adgyon annak, à kinek ajandekabol könnyen, es boldogul fülte az ő magzattyat ez vilaghra. Mert az melly afony az fülcsnek veszedelmetől megh menekedet, annak azt kell gondolni, hogy azon az napon lett ez vilaghra, az melly nap ő gyermeket fült. Es azis fükfegh, hogy az ő gyermeket, mikor fületik megh kerestelleye, mert oly gyenge az gyermek mikor fületik, hogy olykor hal megh, mikor senki sem nem lattya, sem pedig efeben nem veszi. Annak fölötte az melly afony allat az fülcs veszedelmetül megh menekedet, fükfegh hogy mindgyart az teremto Isten gondufelete ala ajanlya, tellyes fiuból az ő teremtet allattyat, es azon alazatoffon könyöröghion, hogy az melly Isten ajandekabol, ő az ő magzattyanak annya lött, ugyan azon Isten ennek az magzatnak atya legyen, es azt io egeslegben boldogul tarcsa megh. Annak fölötte minek utanna mindenfele fülcsfebeit nyaualyaitul meg menekedet, az ő magzattyat tulaidon tejeuel taplallya. Mert fölötte keptelen dologh az hogy azt az magzator, az mellyet az tulaidon mehebe fogadot, es viselt, mas ember tejeuel neueltesse fel.

Hogy ny luabban megh mondgyam az mit mondani akarok, fölötte ighen illyk minden rendbeli afony allatokhoz, hogy az ő fülcsnek utan, az ő magzattyokat tulaidon tejekkel, neuellyek, es taplallyak. Mert az termeszet az afony allatokat nem csak az veghre nemzette hogy füllyenek, hanem tejetis adot az veghre nekik hogy az ő magzattyokat neuellyek, es taplallyak. Akar vad legyen, akar felid de soha ez ideigh, csak egy oktalan allatrul sem oluastuk, sem pedig nem hallottuk, hogy az ő kölkeit az mellyet az termeszet nekik adot, egyebekre biznak, föl neuelsnek okaert. De az csudalatosb dologh, hogy sokan az oktalan allatok kölkei közül mihelt az annyok hasabul ki esnek, még minek előtte femeket az annyok, nezefere, es megh ismeretire föl nitnak, annak előtte taplallafnak okaert az ő annyokat kezdik sopni. Es latunk oly oktalan allatokatis hogy ha finten tiz kölket fiaznakis, az mint az farkasok es az disznokis foktrak, mind azon által, mindnyajokat az ő annyok, egyebek segetseghre nekül csak az ő magok tejeuel taplallyak. Annak okaert nem sur dologhe az afony allatnak, à ki csak egy magza-

HVSZON HARMADIK

tot fokot fűlni, ha annak taplalafara es neuielefere kedue nem fogh lenni. Valakik ezt az könyuet oluafflak, bizonyossan megh tudhattyak, es en velem egg, út ugyan femek latafaualis veghere mehetnek, hogy az nősten maiom, mihelt az ő kólket ez vilagra zűli, toha addigh ólebűl es kebelebűl le nem tefi, valamigh az csecstul el nem valaftya. Sőt niha az him maiommal annyra harczol az nősten majom, effelől, mellyeknek kellyen inkab az ő kólköket óleben hordozni, hogy istappal kellyeffek őket egy mastul el valaftanya.

De el hagyuan azokat az oktalán allatokat az mellyek az mező-kőn elnek es kólkeznek, azokrul az madarakrul fűlyunk az mellyek az fűfűkben elnek, es monyakat toinak, az mellyekből annak utanna, az ő magzattyokat ki kóltkik, es tejek nincsen az kiuel azokat taplalhaflak. Nem de nem nagy csoda dologhe mikor latyuk, hogy egy kis madaracska, őt auagy hat fiacskaikat, farnya alatt melegiti es taplallya? Mellyek mikor ez vilaghta fűletnek, akkor az ő annyoknak sem teje nincse, sem pedig csak egy fem maguais, az mellyet ő nekik adhatna, aňak fűlörte ő magoknakis sem tollok nincsen az mellyel magokat be fűdözhetnek, sem farnyok nincsen az mellyel rűpűlhetnek, es mind azon által mind enni fűghenfegeben, es erőtlenfegebeis, fűnkire az madaracska nem bizza az ő fiacskaikat, hanem mind maganak etelt keres, es mind pedigh az ő gyenghe fiacskaiknak.

Nem de nem csudalatos termefetek vagyone az hattyu madaraknak, fűkeppen mikor az viz kőzöt az ő fiokat neuelik, holot mind addigh az ideigh, az migh farniokra kelhetnek, az annyok napestigh, az ő fiacskaikkal az fűfűkben marad, eijel pedigh az him hattyu, ugyan azon apro hattyukat farnyara vefi, es hogj inkab erűfűdgyenek az vizen fűllyel ufkal velek. Annak okaert, miuel hogy ők az ő apro magzattyokat vallokon vifelik, ighen hihendű dologh hogy ha fűfűiak volnanak, őlőkben vifelnek, es vifontagh ha az annyok afony allat volna, tejeuel neuelve fűl.

Az oroflanyok, az meduek, farkafok, az fűskűfűllők, az gryph madarak, es egyeb effele vad allatok, az mint *Aristot. lib. 6. de historia animalium* iria, soha egyeb idűben oly kegyetlenűl magokat egy mashoz nem vifelik, mint akkor mikor az ő kűllykűket

es gyenge fiacskait neuelik. Az melly dologh oly igaz, hogy maid ugyan kezünkkel tapafítalhattuk megh. Mert sokan az vadak között ha finten el faladhatnanakis az vadások törétől, mind azon által csak hogy kőlyköket megh tarthassák, el nem akarnak futni, es inkab akarnak koncruzul koncra vagatni, hogy sem mint az ő kőlykők mellől oly veszedelmes időben el menni. Platois az törvényről irt harmadik könyubben azt írja, hogy semmi időben nem olyan drága es szerelmes embernek az ő magzattya, mint mikor az annyok tejet szopiak, es az attyok őleben hordoztatnak, es bizonyara igazatis mond benne, mert minden dologban első szeretet, igaz szeretet.

Ezt az oktan allatokrul azért hozam elő, hogy ezekhez, ugy mint valami itelősek eleibe igazgatnam, az nehezkes es gyermekeasfony allatokat. Mert itt szabadon megh lathattyak, melly attyai es anyai szeretettel neuelik es taplallyak, ezek az ő apro kőlyköket es magzattyakat, mikor az ő magok tejekkel neuelik, minden vigyazással, es fogalmatossággal őrzik, es tehersegek szerint az fészekben farniok alatt melegítik, es oltalmazzak. Es ismeret az fészekben vehetik, hogy az fűlő asfony allat az ő gyermekekhez kegyetlenek, mielő hogy minek utanna őket ez világhra fűltek, hazokból kivetik, es egyeb idegen es ismeretlen emberekre bizzak hogy föl neulleyek. Csudalatos szeretet mutatnak fauokkal az asfony allatok az ő gyermekekhez, de voltakeppen cselekedetekkel megh mutattyak hogj gyűlölük, ugy annyra hogj aligh tudom, ha penst szeresseneke inkab vagy az ő magzattyakat, mert hogy az penst hazokban vihessek es ott marafíthassák, es viszontagh hogy az őnnön tagokból fűletet gyermeket es magzattit hazokból kivethessék, maid ugyan halaligh erőlködnek raita.

Touabba sok ieles okok vannak, ez mellyekkel el hiteffük az asfony allatokkal azt, hogy ighen illendő es melto dologh az, hogy az melly magzator, az őnnön tagokból, es mehekből fűltenek, ugyan azont az őnnön tulaidon tejekkelis neulleyek. Első ez, hogy forgalmatofon megh kell gondolni az anyyanak, hogy az ő magzattya ighen kicsin, segetsegh nélkül valo, gienghe, meztelen, es tellyességgel tudatlan mikor fűletik. Es mielő hogy, enny sok

HVSZON HARMADIK

nyaualyak veszik az kisdet gyermecsket környül, mihelt az ő anyok mehebul ez vilagbra fületnek, fölötte keptelen es Istentelen dologh ilyen fűkfeghesidőben őket egyeb gondgyara bizni. Azon kerek minden rendbeli asony allatokat akar fő ember feleseghi, s' akar pedigh az közönseghes rendbeli emberek feleseghi legyenek, hogj en tölem gonof neuen ne vegyek az mit mondok: Valamelly anya az ő magzattyat ilyen erőtlen koraba el hadgya, es mastra bizza, az nem igaz anya, hanem mostoha anya, es az ő magzattyanak kegyetlen ellenseghe. Ha kegyetlen dologh az mezitelen megh nem ruhazni, mi lehet mezitelenb az az mostan fületet gyermeknel? Ha kegyetlen dologh az somorusagban elő embert megh nem vigaztalnunk, mi lehet az kisdet gyermecskenel siralmasb, az ki siralommal fületik? Ha az fűkölködő seghenyek aruasagat nem seghiteni nagy embertelensegh, mi lehet nyomorultab az csecs fopo gyermeknel, az ki mégli az ő annyatul sem tud segetseget kerni? Ha kegyetlen dologh valami segheny embernek kart rennünk mi lehet nyomorultab az kisdet gyermecskenel, az ki sem nem panaszkodhatik, sem pedigh nem folhat? Ha ki az ő tulaidon magzattyat hazabul ki veti hogy egyebek neuellyek fel, remenlhetie az azt hogy egyebek azt nagy gondal neuelik? Mikor immar embernek gyermeke annyra fel neuelkedik, hogj folhat, munkalodhatik, es maganak eledelt kereshet, nem ighen nagy hala adassal tartozik akkor az ő anyanak, ha finten oldala mellől soha el nem bocsattyais, es ha finten nagy kedue-re tartatikis. Mert akkor az anyya inkab fűkölködik, az ő fia segetsege es engedelme nekül, hogy sem mint az fi az ő anyya gonduifelese nekül.

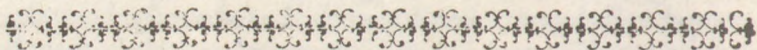
Ha kőrminkből, uijainkból, kőnyőkinkből, auagy lábainkból fületnenekis az mi gyermekink, nem oly csoda volna, ha idighen Daikak tejere, es gonduifelesere biznank. De micsoda kegyetlensegh lehet az, hogy az anija az őnnön tulaidon meheből fületet magzattyat, egyeb ember kezebe meri biznj? Vagyone valaki oly ember az fő emberek feleseghe közül, az ki akar melly ighen megh hitt barattyarais, rea merje annak az ladanak kucsat bizni, az mellyben függőit, győngyeit, es penzit tartya? Azt tartom bizony hogy fenki nem talaltatik. O kegyetlen anyak! keues

hea hogy Istentelen mostoha anyaknak ne nevezzelek titeket. Az atkozot aranyot, az melly à földön terem az ti fiuetecken reititek el, es az ti artatlan tagotokat hazatokból ki vetitek.

Hogy ha ennekem azt felelitek hogy ti gyenghek vartok es erőtlenek, es hogy az ti magzatotoknak ti jo dajkakat kerestek, az kik foptatni foghiak az ti gyermekteket, igen keuese foghjak azokat feretni, miuel hogy lattyak az ő anyyoknak, az kiktől fülettenek, ezekhez valo gyulősegeket, es kemeny fiuőket. Holot csak az az anya neueli feretettel az ő gyermeket, az ki azt faidalommal fűli. Annak feletre, azertis ighen meltan kell az anyaknak az ő magzattyokat az őnnön tejekkel neuelniek, hogy erkölcsel ő hozzaiok hasonlatofok legyenek, mert ha egyeb keppen cselekefnok nem fiakat, hanem ellensegőket neuelnék magoknak. Mert lehetetlen dologh, hogy az à fi boldogh es ferencses allapatba sokkaigh elhessen ez vilagon, az ki az ő annyat nem tiszteli es nem bősűli. Annak okaert miuel hogy à veghre taplallyak az atyak, es az anyak az ő magzattyokat, hogy nekiek azok venfegeknek idein folgallyanak, hogy az ő kiuansagokba megh ne csalatkozzanak, ighen sokat áll azon, micsoda tejel taplaltastanak, es neueltettefienek fel kicsin korokba. Mert nem lehetseges dologh az, hogy az à magzat az ő anya erkölcsöt be igya, az ki az idegen daika tejen neuelkedet föl. Hogy ha az juh tejet fopia az gödölye, sokkal gyengheb, es felideb gyapia vagion, hogy sem mint ha az kecske tejet fopta volna. Ismet ha az barany kecske tejen neuelkedet fel, mind vadab termeszetű leszen, s' mind pedig kemenyb gyapia hogy sem mintha juh tejet fopot volna. Honnent megh tezik ez melly ighen igaz pelda befed, az mit közönsegesen foptak mondani, hogy nem azt kell nezni, hol fületet valaki, hanem azt kell inkab hol legeltetet es taplaltatot. Fölötte ighen io dologh mikor embernek termeseti ferint io es iambor erkölcese vag, on, de sokkal hasznosb dologh bősűs gyermekege koratul foghua iol neuelkedni. Mert többet hasznal mi nekünk az mi erkölcsünk az mellyel elünk, hogy sem mint az termeszet az mell, el fülettünk.

HVSZON NEGYEDIK

Harmadfor azértis az ő magok tejeuel taplallyak es neuell-
lyek az anyak az ő gyermekeket, hogj nem csak imillyen, amol-
lyan, hanem ugyan valoba valo anyak leheffenek, mert egy reből
azert leffen az aszony allat anyaua, hogy az ő magzattyat fűli, s'
mas reből azert leffen ismet hogy taplallya, es annak okaert az le-
ffen igaz anya, az ki az ő magzattyat fűlijs s' tulaidon tejeuel ta-
plallyais. Az Atya Isten utan, az ki minket teremtet, s' az Fiu Isten
utan az ki minket meg valtót, s' az Zent lelek Isten utan az ki min-
ket megh fentel, senkinek többel nem tartozunk, mint az mi a-
nyanknak az ki minket è vilagra fűlt, de sokkal többel tartoznank,
ha tulaidon tejeuel neuelve fel. Mert valamennyfer az iambor
fi az ő annyara tekinr, mind annyfer többre böcsűlli az ő anyanak
hözzaia valo fereterit, az mellyel taplalta es neuelte, hogy sem
mint faldalmit az mellyekkel ez vilagra fűlte.

HVSZON NEGYEDIK

RESZE.

*Ittis arra inti az aszony allatokat, az ki ezt az könyuet irta, hogy
az ő magzattyoknak ő magok legyenek daikaiok. Es megh feddi
assele aszony allatokat az kik tisztesszeghes dolognak tartják az ebek
kőlykeit kebelükben tartani, s' azt pedig nem magokhoz illendő
dolognak tartják, hogy magzattyokat ő magok hazokban
neuelljek fel.*

Roma varosanak epitese utan őt haz kettődik esrendő-
ben vegeztek el à Romaiak, az Carthagobeliekkal va-
lo veszedelmes hadat, melly varost megh győzuen tel-
lyesszeggel le rontanak. Akkor pedig az Carthagobe-
liek fő Hadnaggya Annibal volt, az Romaiake Scipio. Ez utan az
had

had utan ottan az Romaiak az Macedoniabeli Philep kirally ellen kezdének ismet hadakozni. Es eztis mikor veghez vittek volna, ez utan az Syriai Antiochus kirally ellen inditanak hadat. Mert az Romaiak egesz hatasz harmincz estendeigh, mind sũntelen hadakoztak Asia, Africa es Europaba. Ebbe annak okaert a hadba a Romaiak Lucius Cornelius Scipiot, azt az fõ polgar mestert az ki amaz hires neues Scipioual, az melly Carthago varosat az földre tette vala, edes egy vala. Es minek utanna loka egy mas közt hadakoztak volna, vegezetre Antiochus kirally az nagyobbik Asia-ban valo Sipylum varosanal az Romaiaktul megh gyözetek, es az õ orsaga el pusztitatek, mert mikor az alma fanak gyökerit el metelik, rövid idõn megh asznak es el vesznek az almak.

Minek utanna megh gyözetet volna Antiochus kirally es az õ birodalma el pusztitatot volna. Cornelius Scipio Romaba visa iõuen, az egesz Asiatul vett gyözedelemmel mene be Romaba, es miuel hogy az õ battya Africat megh gyözte volna, azt Scipio Africanusnak neueztek vala az Romaiak, s ezt pedig az ki Asian gyözedelmet vett vala Asiaticus Scipionak hittak. Mert oly tisztelgh kiuanak voltak az Romai fõ hadnagyok, hogy mikor valamely tartomant haddal megh gyöztek, semmi egyéb jutalmat, az õ ferenceses gyözedelmekert az Romai neptul nem kiuantak, hanem csak azt, hogy vezetek neuet arrol az tartomanrol, az mellyet megh gyöztek volt adnanak nekiek. Es bizonyara nem ok nekul cselekedtek, mert az nemes természetu hatalmas embereknek, sokkal nagyobra kell böcsüllenyek, az õ io hirek neuének örökke valo io dicsireit, hogy sem mint az gazdagfagot es kincset. Touabba az mint Sextus Chæronensis irja, az egesz Romai birodalom, ez utan az gyözedelem utan, soka maratt az Cornelius Scipio hatalmaba, miuel hogj auagy fõ polgar mester volt, auagy Censor, auagy pedig Dictator. Mert ez az ember fölõtte ighen eses emberis volt, es annak fölõtte bator fiuõ ferfjs volt. Melly ket dolgot az ferfiakba nagyra kell böcsüllennünk, holot Aristoteles ketelkedik benne, ha nagyobra kelleneje böcsüllennünk az birodalomba az eses embert, hogy sem mint az hadban az fõ erõs vitez hadnagyot.

HVSZON NEGYEDIK

Mikor annak okaert Cornelius Scipio Dictator volna, (melly tist ő nalok oly meltofagos volt, mint mi nalunk az Csafarlagh) tizen a fő kapitanyok közül a kik ő vele Asiaba hadat viseltek vala, egy neminemű nap, a Vesta Isten ašonnak smentetetet sűzek Calastromaba menenek be. Mellyek iollehet nagy dolgokba solgaltak vala az Romaiaknak, es annak felette ighen fő nemzetbűl valok voltakis, de mint az által semmit aual nem gondoluan a Dictator, ezert az ő vakmerőssegekert, megh parancsola hogy mind az tiznek fejet vennek. Mert az Romaiak kemenben megh bűntettek azokat, az kik az sűz leanyokat fertelmes eletre ingerlettek, hogy sem mint azokat az kik az hazas ašony allatokkal vetkeztek. Kerik vala Cornelius Scipiot, mind a Romaiak, s' mind pedigh az battya Africanus Scipio, hogy ezt az kemeny sententiat valamennyre megh lagytana, es ezeket az Hadnagyokat illy kemeny bűntetessel ne bűntetne, de senki semmit ő rőle ebben az dologban nem nyerhete. Vegezetre egy ašony allat keresere az ki ő vele egy csöcsőt sropot volt, ennek az tiz hadnagyoknak bűntetefet megh engede. Mellyet mikor az ő battya ighen gonofs neuen vett volna, miuel hogy rőbbit engedet volna az ő dajkaja leanya keresenek, hogy sem mint az ő edes battyanak, a kiuel egy vala, igy felele neki: Tudgyad edes battyam, hogy inkab anyam ennekem az a ki ha sinton ez vilagbra nem sűltis, de mind az által őnnön tejeuel tartot fel, hogy sem mint az a ki ez vilagbra sűlt, de az sűles utan el vetet; es egyebek gondusifelesere bizot. Annak okaert, miuel hogy en azt anyamnak tartom, melto dologh az, hogy en azt az ašont sferelmes nenemnek tarcsam.

Gyakorta sřorgalmatosan vigyaztam arra az dologbra az mellyet, mikor mind sient irast, s' mind egyeb külső dolgokrul irt könyuet oluasnik, esembe vettem, hogy sok Istentelen sfejdelmek, oly kegyetlenekke, es verontokka lettenek, hogy megh az annyokatis az kik sűltek vala megh őlnek. Az kik mind az által az ő Daikaiokhoz, az kik őket tejekkel neueltek vala sűll, csak engedetlenseghet sem mutattak. Mert effele gonofs emberek mindenkor egyebek veret sřomjuhozzak, de mind az által az tejet az mellyel fel neueltettenek, megh böcsűllik.

Negyedfő azertis ő magoknak kellene az ifony allatoknak az ő magzattyokat fel neuelniek, hogy azok nagy korokban annyal kötelefbek lennenek, az ő annyoknak valo foglatra es engedelemre. Mert az melly atyak es anyak soka elnek, valaha arra az időre kell jutniok, az mellybe az ő gyermekinek kellettik gondot viselni reajok. Ne mondgyak azt ven korokba, hogy valamigh hazok nepenek ok lesnek urok, mind addigh az ő magzattyok nekik engedelmesek lesnek, mert ugy törtenehetik az dologh, hogy megh csalatkoznak az famuertesben. Mert az iffiusagh miat ez eletbeli nyomorufagokat nem szoktak erzeni az emberek, es nemis ertik, melly iol legyen annak dolga az kinek hazanal vagion az mit egyek. Az betegh gyomor minden etket könnyen megh utal es megh un. Azis lehetseghes hogy mikor embernek gyermekj hazanal nem neueltetnek föl, sem az foglait megh nem ismerik, sem az ő fűlejeket nem foghiak feretni, sem pedigh azokhoz az kikkel egyek, io akarattal es feretettel nem foghnak lenni, es gyakorta az apiokhoz haladatlanok, az annyokhoz engedetlenek szoktak lenni. Es igy mikor fenyetek nekül el vadulnak, oly ifonyu gyalazatos vetkekre aggyak magokat, az mellyekert okis gyalazatos halallal öltenek megh, s az attyokis el veszik mind iofagokat s mind tustellsegheket.

Annak okaert ha az atyak es anyak azt akariak hogy nekiek engedelmes es io erkölcső gyermeki neuelkedgyenek, semmi arra hasznosb dolog nem lehet, mint ha hon neueltetnek, es az tulaidon annyok tejeuel taplaltatnak. Mert mikor az annya az fiatul valami nagy dolgot ker, nem illik hogy az ő mehet mutassa neki az mellyben viselte, hanem kebellet az mellyel szoktatta. Mert ki lehet oly vas fiuő, az ki az ő anyanak valamiben keduet seghie, ha ez ötet az ő tejere, az mellyel taplalta emleközteti? Azt iriak az Historicusok hogy az Görögök közt, legh kegyetlemb, es Istentelenb fejedelem Antipater volt, s az Romaiak közt pedigh Nero Csasar, az mellyeket, nem annak a sokasaghnak vere tört boldogtalanokka, az mellyet ok kegyetlenöl meg előttenek, hanem egy veteknek ifonyufagha, es halhatatlan rutlaga tört gyalazatosakka. Mert nem azt hijak torkosnak es tobzodonak, az ki

HVSZON NEGYEDIK

minden oraban valami kicsint esik, hanem azt, à ki egy asztalhoz ülteben, többet esik hogy sem mint egyebek egész nap estigh egyenek.

Touabba mind Antipater à Görögh országban s' mind Nero Romaban az ő annyokat megh öletek. Azt iriak az historicusok hogy mikor Nero megh akarna az annyat öletni, kőueteket küldöt az annya à fiahoz, az kik megh kerdenek ötet, miért akarna megh öletni az annyat? Kinek Nero így felele: Mondgyatok megh neki, hogy en immar elege neztem azt à kebelet az mellyet gyernek koromban s'optam, azért öletem megh ugymond hogy lathassam aztis à helyet az hol fogontattam, es az honnent ez vilagbra s'ülettem. Melly dologh oly isonyu, hogy mindnyaian iobnak vellyek affelöl semmit nem s'ollani. De hogy az mit mondok be fejezzem, az mikeppen ezek az boldogtalan anyak, az ő gyarlo eleteket meltatlan vestettek el, azonkeppen ezeknek fiok, meltan örökke valo gyalazatban hozzak magokat. Soha isonyob es undokb bűn nem lehet, mint mikor az fiak az annyokat megh ölik, az kik öket nagy fidalommal s'ületek, es nagy s'eretettel neuelték föl.

Iunius Rusticus az gyetmekék föl neueleröl irt ötödik könyueben irja, hogy annak az ket Gracchusnak, az kik az Romaiak közöt legh nemesbek voltak, egy fattyusi öczök volt, az melly s'inten oly vitez ül viselte magat az Asiabeli hadakban, mint az batyok az Africabeli hadakban. Ez valamikor Romaba haza iöuen, az ő attyafiait latogatna, es mind az annyat s' mind pedigh az Daikaiat, az ki ötet fel neuelte vala, othon talalta volna, az annyanak ezüst öuet, s' az daikaianak arany öuet ada ajandekon. Melly dolgot mikor az annya gonos' neuen vett volna, es panaszkodnek raita hogy az fia az annyanak ezüstöt s' az daikaianak aranyat adot volna, így felele neki az fia. Ne csodallyad Anya, ezt az en cselekedetemet, mert te kilencz holnapigh viseltel engemet mehedben, ez pedigh az en daikam harom estrendeigh taplalt engemet az önnön tejeuel: Es mikor te engemet polas gyernek koromban s'emed elöl el vetettel, ez akkor vett engemet hozza, es az önnön kebelebe neuelt föl.

Eotódsőr azertis ő magoknak kellene az afony állatoknak az ő magzattyokat fel neuelniek, hogy azoknak megh őrzesebe batorfagobak lehetnenek, es hogy à böcsőben mas ember gyermekeuel ne csereltetnenek. Aristoteles azt iria hogy mikor à kakuk monyat toijk, egy falka ideigh affelé sem megyen, es semmi gondot nem visel azokra, hanem ostan egyebfele madar el ion, es az kakuk monyat el rontuan, az ő magh monyat toija az kakuk fefkebe. Es igy mikor immar fok i mulua az ő fefkeben visa iő, mas madar monyat űli megh, az mellyeket minek utanna ki kőltőt, latuan hogy nem igaz fia azokat megh őli. Es innent oly nagy harcz tamad az kakuk kőzt, es az madar kőzt, az ki monyat az kakuk ki kőltötte volt, hogy az harcz miat gyakorta mind az kettőnek megh kell halni. Melly nyauallya, egyken sem törtennék, hogy ha az kakukis az ő monyat fõrgalmatosban őrizne, s' az mas madaris az ő monyat az kakuk fefkebe nem toina.

Mikor Philep kirally az Nagy Sandor apia Macedoniaban uralkodik vala, akkor az Epirotabelieket Artabanus kirally biria vala. Ennek ven koraban egy fia fületet vala, az mellyre à kirally birodalomnak az atya halala utan farmazni kell vala. De miuel hogy az daikara biztak vala, az daikanak egyebek fok penfit aduan, el lopak az kirally fiat az böcsőből, es mast teuenek oda helyette. Tudgya vala ezt az daika, de semmit sem bol vala, miuel hogy ő neki immar az lopok bösegeffen megh fizettek vala. Mert valamely ember penfi kiuano, es az gazdagfagot fõlötteb fereti, semmi oly vetek nincsen, az mellyet az à penz kedueert megh nem cselekefik. Az utan fok idő mulua hala megh Artabanus kirally, es azt à fiat hagyta à kiralyi fsekben, az mellyet az lopok tettek vala. az ő fia helyebe az böcsőben, miuel hogy az saját fia immar el veset volna. Nem fok idő muluan az daika, az ki illy alnokul az kirally fiat el cserelte vala, az dolgot megh nyilatkoztata, es azt ighere, hogy ő megh mutattya ki legyen az Artabanus kirally igaz fia, mert az à kire à kiralyi birodalom fallot vala, csak egy nemes ember gyermeke vala. De ha immar az dologh igy törtent volt, fokkal job lett volna az orfagbeli nepnek, ha az gonof afony allat, ezt az titkot soha senkinek megh nem nilatkoztatta volna. Mert

HVSZON NEGVEDIK

gyakorta történi, hogy mikor az benna louat kefőn kezdyük gyogytani, ugyan hafontalanna tegyük. De nem csoda ha az nemtelen, es köz rendbeli afony allatok, illyen alhatatlanok, es csacsogok, holot megh az nemes afony allatok köztis sokan talaltnak, (nem follok az jamborokrol, mert tudom hogy affelekis sokak vannak) az kik soha addigh nem efnek, valamigh azt az dolgot, az mellyet nekik mas ember nagy biztaba, megh ielentet, ki nem nyilatkozattyak, es ki főcsögik, ha finten az ighen nagy es titok dologhis.

Vgyan azon időben amaz fep termetű Olympias afonnak, az ki Philep kiralinak feleseghe, f' nagy Sandornak anyja vala, egy őcse vala a mellynek Sandor vala neuc, ez pedig ighen gyors es vitez ember vala, csak hogy az más ember iosaghan ighen alnokül kapdosot. Annak okaert mikor hallotta volna hogy az Epirotabeliek, az kiraly fia fölöt egymas közt partot ütöttek volna, es hadat inditottak volna, es mikor aztis efeben vette volna, hogy immar ezeknek ket kirallyok az harczon megh ölettek volna, erőfakkal ra mene arra az orfaghra. Ne csodalkozzek azon senki hogy azt az orfagot oly kiraly foglalta volt el, az mellyet ők soha haddal magokra nem inditottak volt, mert regenten mikor lattak az kiralyok, hogy valamelly orfagh auagy fejedelem magat tőlök haddal megh nem oltalmazhatna. ottan azt tartottak, hogy az tartomány törüeny ferint ő reajok nez, es őket illeti. Ez az Alexander, az ki mikor a Tarentom varosa, az Romaiaktul el partolt vala, Olaf orfagba haddal ment vala, es az harczon Kapua varosához közel vesse el, mellyet annak utanna csak el sem temettenek. Mert melto dologh az hogy az melly hamis es Istentelen fejedelem eleiben ok nekül sokakat megh öletet, az vegezetre rut es gyalazatos halallal hallyon megh, es megh csak el se temetteffek.

Ezt az historiat azert hozam elő, hogj az fő embereknek feleségi efekbe vennek azt, hogy ha az Artabanus kiraly feleseghe önön magha neuelte volna az ő saiat gyermeket, azt sem az bölcsőből el nem loptak volna, sem pedig az partos uraknak ket kiralyok az harczon el nem estek volna. Annak fölötte az az orfagh sem vesset volna el, f' Alexanderis az más ember orfagat hatalommal es erőfakkal el nem foglalta volna, sem pedig Olaf orfaghra haddal

dal nem ment volna, az hol oly gyalazatosan hala megh, hogy megh csak el sem temettetnek. Mett gyakorta egy kis fikra miat, az mellyet ki nem oltunk, egez erdők, es egez hazak meg eghnek, es tellyeffeggel porra lefnek.

Az bölcs Plato az Görögöknel, es az Lycurgus az Lacedæmonbelieknel oly törüent hoztak volt, hogy az köz nep feleseghi mindnyaian önnön magok saiat tejeken neuelnek föl az ő magzatiokat l' az fejedelmek feleseghijs ő magok foptatnak mennel alab azt a magzatos, az mellyet előföt fültenek. Plutarchus az fejedelmek birodalmatul irt könyüben azt írja, hogy az Lacedæmoniai Othomistes neuő hatodik kiraly, ket fiat hagyot volt holta uran, az mellyek közül az ult az atya kiraly fekiben, az mellyk kisseb volt idöuel, miuel hogy ezt az Anya saiat tejeuel neuelte volt fel, l' az nagyobbikat pedigh Daikaiara bizta volt. Honnent az Asiabeli orfagokban sok helyen oly fokas es törüeny volt, hogy az melly gyermek az ő annya tejeuel nem neueltetet volna föl, az az atya iofagaba örökös nem lehetne.

Soha csak egyyetlen egy anyais olyan anya nem lefen, az mellynek oly fia legyen mint az boldogsagos füz Marianak, az ki az Christust fülte ez vilagra. Es nemis vok l' nemis lefen soha ez vilagon oly fi az kinek ollyan anya lenne, az minemü ennek az fentseghes füznek volt. De mind az altal, az ő fent fia sem akarta egyeb asony allatok tejet fopni, hogy egyebet anyanak ne kellenek hinya: Es az boldogsagos füz Maria sem akarta sem bizta egyebekre az ő fianak fel neueleset, hogy egyeb asony allat az Christust fianak ne mondhatna.

Nem csodalom azt hogy az fejedelmek es az fő emberek feleseghi az ő magzattyokat daikakkal neueltetik föl, de az engemet ighen megh botrankoztat mikor latom hogy az asony, az melly magzatos fogadot es fült, rut es keptelen dologhnak tartya azt az önnön tejeuel fel neuelni. En bizonyara azt velem, hogy az fő es nemes asony allatok nagy erdemnek tartyak, mikor magzat fogantatik az ő mehekben, de ismet nagy bünnek tartyak ha az
 ő mag-

HVSZON NEGYEDIK

ő magzattyokat az ő magok őlökben vefik, es az ő magok karjan hordozzak. Annyra el bolondultak immar az fő emberek feleségi, hogy az eb kőlykőket őlökben hordozni tisztességhes es nemes dologhnak itelik, s' az ő magok magzattyokat pedig cseszel taplalni, rut, es keptelen dologhnak tarcsak. En bizony soha elege nem gondolhatom kegyetlen anyak, honnent lettetek legyen ilyen kemény fiuűe, hogy az kalitkaban az madarakat, az ablakon az maimokat, az kebeletekben lathattyatok es tarthattyatok az eb kőlykőket, s' az ti fiaitokat pediglen hazatoknal nem senuedhettek, hanem egy hituan maiorba, mint egy samki vetesbe tashattyatok. Sem az tisztességh, sem az sfererem, sem az lelketek ismereti nem senuedi; Annak fölötte sem Isteni, sem emberi törüeny nem engedi, hogy az melly asony allatokat az Isten anyakka tett, azok magokat ebek daikaiaua tegyek.

Iunius Rusticus az reghiek mondasírol irt harmadik könyuebe azt írja hogy Marcus Porcius Cato, az kinek elete az egesz Romaiaknak tüköre volt es peldaia, egy neminemű nap az tanacsban ilyen fokot follot. O tanacsbeli urak melly boldogtalan az mi varosunk, mi kőuetkezsek ennak utanna nem tudom, miuel hogy enni keptelen dolgokat latok az mi varosunkba, az ferfiak ugymond az ő kezekbe publikan madarakat hordoznak, s' az asony allatok pedig őlökben es kebelekben ebeket neuelnek. Mikor pedig az tanacsbeli emberek kerdenek őtet, hogy megh mondana mikeppen kellene magokat viselniek, hogy az ő elejekhez hasonlok lehetnenek, ily tanusagot ada nekiek Marcus Porcius: Az Romai asony allatokhoz az illik ugymond, hogy othon hazoknal az főuőkkel főyeken, s' az templombá imatkozzanak. Az Romai ferfiak tisti pedig azt kiuannya, hogy othon hazoknal könyueket oluaslanak, s' kün pedig az hadba, az ő hazajoknak meg maradasaert erőssen harczollyanak. Bizonyara melto sfo illyen Ur ferfihoz.

Annius Minutius Romaban ighen nemes es fő ember volt, az ki valaha Pompeius Magnus hadaban az louaghi sereghnek fő kapitannya is volt. Azt az Pharsaliai harcz utan Iulius Csasar nagy barattyanak tartotta, es ighen sferette, miuel hogy ven emberis volt már, es fölötte io tanacsokat ad vala neki. Es annak okaert,
csak

csak egy estendő sem mult el az mellybe Romába, auagy fő polgar, auagy tanacs Ur, auagy az erkölcsre nező dolgokba fő biro nem lett volna. Mert oly ighen kegyelmes termefetű ember volt Iulius Csaſar azokhoz, az kiknek egyſer meg kegyelmezet, hogy ha ſinten annak előtte Pompeiuſſal egyyüt hadakoztanakis ellene, es ha ſinten halalos ellenſeghi voltakis, de mind azon által, minnek utanna megh bekellet volna velek, őket az utan fölőtte nagy ſeretettel latta, es nagy emberſeggel tartotta. Ez azert az Annius Minutius, mikor az erkölcsre nező dolgokban fő biro volna, egy barattyanak gyermek agyba feküő feleſege latogatni ment vala, es miuel hogy ennek az aſonnak fölőtte ſok teje volt, egy eb kölykeuel ſoptattya vala akkor az ő kebeleben való tejet. Melly dolgot mikor Annius Mutius megh latot volna, annak utanna az tanacsban illyen keppen kezdet ſollani: En ma tanacsbeli urak, egy ighen nagy csodat, es ſokatlan dolgot lattam è varoſban az melly az egeſ varoſnak romlaſat iedzi es jelenti. Szememmel lattam egy Romai aſont, az ki az ő gyermeketül az tejet megh vonuan, az eb kölyket ſoptattya vala. Es bizonyara azt az dolgot, nem ok nekül ſamlalta Annius Murius a csoda, es az termefet ellen törtent dolgok köze. Mert miuel hogy ſemmi gyönörűſegels ſeretet nem lehet, mint az anyak közőt es az ő gyermekek közőt ſokot lenni, meltan mondhattuk azt, hogy az melly anya az ő gyermeket el vetuen, oktalan allatot ſoptatot, az eſz nekül ſükölködöt ſ boldſaggal pedigh ighen böuölködöt. Mert az bolond ember azt ſereti az kit gyűlölni kellene, es viſontagh azt gyűlöli az mit ſeretni kellene. Hogy ha az anyakat, az ő anyai allapattyok az ő magzattyok ſoptataſara nem inthetik, akar csak azok az nyaualyak intenek, az mellyek efféle dologbol ſoktak köuetk özni. Mert mind ſinten hogy egeſſegelsbek azok az aſony allatok az kik nem ſülnek, hogy ſem mint azok az kik ſülnek, azonkeppen mindenkor iob eröben, es egeſſegben ſoktak azok lenni az kik ſoptatnak, hogy ſem mint azok az kik nem ſoptatnak. Mert az aſony allatoknak az ő magzattyokon való ſoptataſa, ugy vagion hogj egy kis munkat ſerez, de mind az által az egeſſeghre ighen haſnos dologh. Rut dologh ennekem mondanom, de bizony ruttyab az fő emberek feleſegenek azt cselekedni, hogy az vallok lapoczkajara,

HVSZON NEGYEDIK

iresruhat az veghre kőssenek, hogy az kebeleekben valo tejet ki
 farafak, es el apafak. Es gyakorta az Istennek igaz iteletiből az
 történik raitok, hogy az oruosság, az mellyel az ő tejeket el
 akarjak apaftani, őket ez vilagból ki apaftya, es ez eletből ki fa-
 raztya.

Aztis kerdem en az anyaktul, hogy ha akkor nem győnör-
 kődnek az ő magzattyokba, mikor még kicsinek, mikor fognak
 győnörkődni? Melly edes dologh az csecs főpo gyermekre nez-
 ni, az ki mikor neuetni akar, semet be hunnya, mikor sirni akar
 aiakait egyben főrittya, mikor főlni akar, az viocskaiaual mutog-
 gat, mikor labra kezd kelni, mind labaua, s' mind kezeuel kapaz-
 kodik, es mindeneknek felette mikor főllani kezd, nemelly fők-
 ban akadoz, s' nemellyekbe pedigh ighen győnörűsegeffen sely-
 pegg. Mit nezhet az atya, es az anya örömesben, mint mikor az
 kisdet gyermekek, eggyk kezecskejekkel, az annyok kebelet föl
 nittyak, s' az masikkal az hajat vonfak, labokkal rugdosnak, fe-
 mekkel pillogatnak. Melly győnörűseghes nezni mikor még
 haraguznak, ez az atyanak sem engedik, hogy hozzaiok nyullya-
 nak, s' az annyokatis kicsin öklőcskejekkel tülök el üzik, mikor
 az arany csergetőcsket haragjokban el vetik, es ismet mindgyarast
 egy kőrtuellyel, vagj egy almascskauaual még enyhednek, es még
 kerletnek. Mi lehet győnörűsegesb, mint hallani, mikeppen
 az ő főlejek kerdesere felelnek, nezni mikeppen az ebecskeuel
 iaczanak, mikeppen kergetik az macskakat, mikeppen fitallyak
 az főuent, mikeppen agyagból az uczakon hazat epitnek, mikep-
 pen sirnak előttök repülő madaracskaak utan, melly dolgok fin-
 ten olyanok főktak lenni az atyak, es anyak elöt, mint az ekeffen
 eneklő főlemile, auagy az etelre valo lepes mez, es az gyenghe
 etkecskék.

Azt fogiak tudom az anyak mondani, hogy azért nem főp-
 tattyak őket az ő magzattyokat, hogy ő nekiek polas korokba, az ő
 gyermekek csak munkat es nyaualyat főereznek. De minek utanna
 egy kicsinnyegh fel neuelkednek, es valami keues okosságok kezd
 lenni, akkor főktak az ő főlejeknek győnörűsegekre lenni. De en
 arra az felelem, hogy ő magok sem tagadhattyak azt még, hogy
 mikor az gyermekek fel neuelkednek, valami effele vetkekben ne

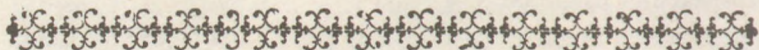
fiokianak esni: Tudnia illik, vagi keueyekke, vagi iregyekke, vagi fősueniekké, vagi restekke, vagi faitalanokka, vagi lopokka, vagi atkozodokka, vagi tobzodokka, es torkosokka, vagj haborgokka, vagj koczka iatekosokka, auagy ugyan bolondokkais lefnek. Annak fölötte az ő fiújeknek engedetlenek, es effele vetkekben ugy el merülnek, hogy auagy ighen nehezzen, auagy soha sem gazolnak ki belőle. Könnyen el hissem hogy sokan talatnak ma oly anyak, az kik az ő gyermekitől mikor immar fel neueltettek, engedelmet, es fiui tisteleetet remenlettek, de oly ighen megh csalattak benne, hogy annak utanna, effele gyönörűsegh nekül, örömeft el lettek volna, csak hogy, nagyob nyaualya az ő fiok gonoflagha miat az ő fejeket ne erte volna. Mert az melly időben az ő gyermekek iambor erkölcsbe megh kellene nyugodniok, es mikor azoknak io maga viselefen örülniek kellene, akkor gyakorta azoknak gonofagit, es vetkeit, az mellyet iffiusagokban cselekefnek, kell siratniok.

Annak okaert, intemis, f'keremis az feiedelmek es fő emberek feleseghit, hogy az ő gyermekeket ő magok neuellyek es akkor gyönörködgyenek benne mikor kicsinek es gyenghek, es azt gondollyak hogy mennel inkab öregbednek az utan, annal gyakrabban kezdik hallani, hogy az ő fiokat auagy megh foghtak, auagy halalos sebben eirettek, auagy el ragattak. Annak fölötte, oly hireketis hallanak, hogy az iatekon ruhaiat el vesztette, vagy nagy gyalazattal valamelly tistatalan femellyhez attra magat, auagy hogy lop, auagy hogy ellenseghi lest vetettek utanna, auagy hogy az gonof es fesset erkölcső emberekkel tarsalkodik. Vegezetre oly ighen gonofok, es az io dolgoktul oly idegenek fioktak lenni, hogy gyakorta inkab kellyessék az atyának anyának, az ő fiok io halalan örülniök, hogy sem mint ez vilagon gonof eleteken.

Termeszet szerint az igaz szeretetnek köteleuel, oly ighen egybe köteleztetet az anya az ő magzattyaual, hogy nem csak nem kellene, azt az ő hazan kiuól föl neueltetniek,

HVSZON EOTEODIK

hanem még csak egy nap sem kellene az ő gyermekek nélkül lenniük. Mert mikor az ő magzattyokat lattyak azokat lattyak az kik az ő mehekből születtek ez vilagóra, es kiket ő nagy faidalommal szültének, az kik az ő iofagoknak örökösi lesnek, es az kikben az ő elejeknek emlekezeti foka fogh elni, es vegezetre az kik idő foltaban, az ő magzattyokhoz ugyan azon atyai, es anyai szeretetet foghnak mutatni. Annak okaert hogy az egef dolgot rövideden megh mondgyam amaz nagy Plutarchussal, az kitől ennek az könyu resenek nagiof reset kölcsön vettem, azt mondom hogy az anya tiszt az, hogy az ő gyermeket öleben, es kebeleben neuelle fell, s mikor föl neulte fiueben hordozza segetseghnek okaert. Mert ighen árt az gyermeknek mikor az annya tejeuel nem taplaltatik, s keues hafnara vagion pedigh mikor az daika tejeuel neuelkedet fel.

HVSZON EOTEODIK

RESZE.

Az fejedelmek, es fő emberek felesseghinek, ighen megh kell latniok micsoda daikat valastanak az ő gyermekeknek. Es ismet het fele dolgot hoz elő, az mellyek az io daikaban megh kiuntatnak, mellyeket mind io okokkal, s mind pedigh szép historiakkal megh erősit.

Z kik az emberek életkre hafnos törüenyeket hoztanak, ezek főkeppen : Prometheus az Ægyptombelieknek hozot törüent : Salaminus az Görögöknek, Moyses az Sidoknak, Lycurgus az Lacedæmonbelieknek

nék, Numa Pompilius adót volt törüent az Romaiaknak. Mert minek előtte ezek az fejedelmek nem voltak, annak előtte, nem törüennyel hanem dicseretes fokafokkal eltenek az nepek. Touabba ezeknek az ferfiaknak nem volt szabadok hogy az ő e-lejeknek adgyanak törüent, az kik immar ez vilagbol ki multak volt, hanem azoknak megh zabolazafokra, az kik ő allattok vagy az utannok köuetközende időben gonoful foghnanak elni. Mert innel inkab neuelkedik időuel ez vilagh, annal inkab megh rakodik vetkekkel.

Azt en azért mondam, hogy ha az fejedelmek es fő emberek feleséghez az ő gyermekeket ő magok akarnak neuelni, es tapalni, nem fűkfeleg volna hogy en nekik ebbe az dologba tanacsot ad nek. De mikeppen hogy az mi időnkbeli aszony allatok keueyek, es gyönörűfeleg feretők, azonkeppé azokis, az kik az mostani, idő után fognak fűlni, az mint gondolom kerkedekenyek lesnek, nem tartoztathatom megh magamat hogy őket ne incsem, es valami bizonyos törüennyel arra megh ne tanicsam, mint kellen az anyának az daikához magat viselni, es ismet mint kellen az daikanak az fő emberek gyermekit neuelnie. Mert ighen melto es igaz dologh az, hogy az melly anya az ő magzattyához, nem irgalmas, mikor azt tőle el veti es mas emberre bizza, akar csiak az daika valasztásban mutassa könyörűletetnek es ehesnek magat. Ha ki valami nagy kencset talalt volna, es azt nem merne maganal tartani, hanem valami tőkellelten es hazugh emberre bizna hogy azt meg őrizze, azt tartom hogy azt az embert, mindnyaian bolondnak tartanak. Mert az melly dolgot ighen feretünk, azt forgalmatosban őrizzük. Bizonyara minden anyának nagyobra kell az ő mehenek kencset böcsülleni, hogy sem mint akar minemű Indiai gazdagagotis. Es valamely anya igy nem cselekeszik, hanem az ő gyermeket arra az daikara bizza, az mellyet legh könnyebben talalt, es nem ollyat keres neki, az mellyet legh iobnak itel, azt en tellyeffeggel bolondnak nem mondom, mert ez ighen kemeny fő, de ha egy kicsinniegh lagyabban es tisztességesben follok, szabadon ehtelennek hihatom.

Az több jelek között, az mellyek ez vilagh vege fele kezdenek lenni, nem utolsó az, mikor lattyuk hogy az anyak az ő magzat-

HVSZON EOTEODIK

tyokat posás korokban oly kicsinnyegh feretik, es ismet azt, hogy illy ighen gyűlölik az fiak az annyokat azoknak venfegekben. De az fiak az ő sűlejekhez valo gonosszagokkal, az ő sűlejek hozza valo feretetit tromfal útik, hogy à mikeppen hogy az anya, az ő kicsin magzattyat hazanal nem akarta neuelni, azonkeppen az fi, mikor már föl neuelkődöt, az ő ven attyat visfontagh, csak hazaba sem visibe.

De hogy az dologhoz kezdgyünk, minek utanna az aszony allat tellyeffegel el sñanta es tőkellerte magaban, hogy azt az ő fejének sñentseghes kutfejet, az mellyel az emberi nemzetnek kicsinsegeben, neuelkedni, es taplaltatni kellene, tellyeffeggel el apasa, es ki sñarazza, ighen sñorgalmatosan oly daikat kereszen, az mellynek nem csak egefeghes teje legyen, hanem annak fölötte, iambor tőkellertes erkölcső, es tisztseghes életis legyen, mert ha ezt nem cselekefi, nem fogh annijt hasznalni az ő fejet tejeuel az gyermeknek, az mennijtatt iambortalan es fesslet erkölcsueul az anyyanak. Felette ighen kiuannam, hogy az fő emberek felesegi sñemeflek, es vigiazok volnanak, az daika elmejenek, es erkölcsenek megh ismereseben, annak elötte, minek elötte magzattyokat azokra bizzak. Mert az iambortalan, es gonos erkölcső daikak, mint sñinten valami kigyok sñaiokkal az gyermek annyat sñoktak mardosni, es az farkok fulakjat az gyermekbe sñoktak bocsatani. Az en iteletem sñerint iob volna az anyanak ha az ő sűlesenek ideien, az gyermek megh halna, hogy sem mint ha gonos daikat vinne be hazaba. Mert az fia halalabol vett banatot, az idő megh enyheti, es megh gyógyt্যা, de az hazbeli gyalazattya embernek egef elceteben megh marad.

Azt iria Sextus Cheronæus, hogy Marcus Aurelius Csasar egy fiat, oly Daikara bizta volt valaha, az melly sñep volt sñemellyeben, hogy sem mint erkölcsében. Melly dolgot mikor az Csasar esében vett volna, ottan nem csak hazabol, hanem megh Roma varosabulis kü üzettette, es erőssen megh esküt raita, hogy ha az fiat nem sñoptatta volna darabonkint vagdaltarta volna. Mert az gyalazatbeli aszony allat meltan mindenkor megh ölettetik.

Mikor

Mikor annak okaert az fő emberek felesleghi daikat valasztanak, nem kell azt nezniek, ha fepeke vagy rutak, mert ha edes es fejer teje vagion, ha finten fekete orczaia vagion, sem art. Azt mondgya Sextus Chæronensis abba az könyübe, az mellyet az csecs böpo gyermekek neuelesokról irt, hogy mind finten hogy az fekete föld firosb, es töb gyümölcsöt hoz, hogy sem mint az fejer, azonkeppen az fekete finú asony allatoknak egesslegesb tejek vagyon hogy sem mint az fejereknek.

Paulus Diaconus az ő nagibbik historiaiaban azt iria, hogy Odoacrus Csasar, az ő előtte valo Zeno Csasar, leanyat vette volt feleségül, az mellyet Arielnanak hittak, mellynek mikor fia lett volna, Pannoniabus, (mellyet most Magyar orszaghnak hiuunk) egy ighen fep termetű daika asont hozatot volt az fianak. Es miuel hogy az ighen fep termetű asony allat volt, oly ighen megh ferette volt az Csasar, hogy az utan annak az asonnak a Csasartol harom fia születet volna, de azonközben az felesegenek töb gyermeke nem volt az Csasartol, hanem csak az, az kinek ez az asony daikaia lett vala. Annak okaert azt tartom hogy az Csasar feleseghe Arialne, nem csak azt banta megh hogy oly fep daikat kerestet volt az ő fianak, de annak fölötte inkab akarta volna aztis, hogy ő neki az a fia ne születet volna, az kinek ezt daikaul fogatta vala, miuel hogy ennek az daikaia keduesb volt az utan az Csasarnak, hogy sem mint az önnön feleseghe. Ezt nem azert mondom, hogy az rut asony allatok közül, senki gonosf erkölcsö nem talaltatnek, auagy hogjaz fep termetű asony allatok közül sokan iamborok ne talaltatnanak, de csak az veghre hozam elő hogy mikor az fő emberek felesleghi daikakat valasztanak, ighen megh nezzek az ő ferjek erkölcssetis. Mert vannak az ferfiak közülis oly buia termeserűek, es semtelenek, hogy mi helyen valami kicsin tista vizecsket latnak, ottan azt oly ighen kezdik somiuhozni, hogy somiusagok miat ugyan el epednek es el farradnak. Annak okaert megh lassak iol azt az fő ember feleseghi, hogy minek előtte valamelly daikat valasztanak, annak előtte,

iol

HVSZON EOTEODIK

iol megh visgallyak minemő iambor erkölcső legyen. Mert keue-
set art az ha rute vagy sęp, de ighen sokat art az, ha gonof es főslőt
erkölcső lefen.

Masodfor azis meg kiuantatik az daikakban, hogy nem csak
jambor es tőkellertes erkölcsűek, hanem annak felette io egesse-
gesekis legyenek. Mert ez à regula soha megh nem csal, hogy tel-
lyes eletünkben olly egessegessek lefünk az minemő tejet kicsin
korunkba sęopunk. Szinte ollyan mikor az csecs sęopo gyermeket
mas daikara bizzuk, mint mikor egy kis fiatal facskat egy helyrűl
máfra űttetünk. Es annak okaert sükfeğh, hogy ha iob földbe
nem űlterhettyűk, akar csak alab valoba ne űltessek annal az mel-
lyben az előt termet volt. Mert ighen kegyetlen dologh volna az,
ha az tejes asony allat az ő magzattyat, valami sęaraz, es rei nekűl
valo daikara bizna. Gyakorta az fő ember felesęghi, beteghes, gy-
enghe, es sęaraz daikat valasztanak az ő magzattyoknak. Melly do-
logba inkab vetkeznek az daikak, hogy sęem mint azok az kik dai-
kat valasztanak, mert oly keueyek niha, hogy csak fő emberek dai-
kainak hiuattathassanak, kicsin fizetętis kiuannak, es annak fe-
lette egyebek altalis kőnyörőghnek, hogy afféle helyre sęerezhes-
sek magokat.

Mikor valamelly fő es nemes asony allatnak süklese napia elő
iő, ugyan harczolnak egy mas kőzt az asony allatok, ki lehessen
daikaia az sükletet gyermeknek, az kik iollehet hogy soha az ő ma-
gok gyermeket nem sęoptattak, de mind az által nem sęegyenlik az
fő emberek gyermeki sęoptatalara, es daikafagara magokat kefitę-
ni. De mind sęinten hogy afféle tistret kiuanni es kerni bolondsęgh,
azonkeppen afféle kiuanfęghnak es keresnek engedni estelenfęg.
Mert ighen nagy nyauallya ollyan daikat az gyermeknek valasta-
ni, az melly ha sęinten nem meltois arra az tistre, de mind az által
főrenb es okosb sęokot lenni, afféle tistnek keretesębe hogy sęem
mint egyebek.

Ne gondollyak azt az fő es nemes asony allatok, hogy ha az
első daika nem io lefen, masodikat iobbat fogadnak, az mellyen
ismet, ha tistiben el nem iar, kű aggyanak. Mert sokkal vesędel-
mesb az csős sęopo gyermekeknek, ha gyakorta megh változtat-
tyak nekiek az daika tejet, hogy sęem mint az veneknek az etkek
külömb-

külömbfeghe. Minden nap lattyük, hogy az fő ember kiseded gyermeki közül, többen megh halnak megh hogy sem mint az paraszt kössegh gyermeki közül. Melly dologh nem abbul vagion hogy effele emberek gyengebben neuelik az ő gyermekeket, hogy sem mint az fő emberek, sem pedigh nem abbol vagion, hogj az vargak, es fiabok feleseghi, iob etkeket ennenek, hogj sem mint az fő Urak feleseghi, hanem inkab abbol hogj az köz rendbeli ember gyermeke, inkab mindenkor ket estendeighis, csak egy fele tejer szop, de az fő ember gyermekinek ket estendőben niha haró daikajais fokot lenni. Ha inkab valasztananak az fő emberek azt daikanak, à ki arra az tistre melto, hogj sem mint azt à ki effele tistre barati altal, es közbe iarok altal tolyla magat, bizonyara az ő feleségeket fok fele nyaualyaktul mentenek megh, es gyermekeketis iobban neuelnek fel.

Az reghi dicseretes fejedelmek közt samlaltatik Titus az Vespasianus Csásár fia, az ki Domitianus Csásárral egy volt. Afelel az Csásár felel azt iria Lampridius hogj eletenek nagyob rebebe mind inkab beteges volt. Melly dologhnak az volt oka, hogj az ő anyja beteges daikauval neueltetre volt föl. Es igy ennek az ielles fejedelemnek es Csásárnak, egy kis megh veszet tei miat, egefeleleben betegeskedni es kinlodni keller.

Harmadfor. Tudniok kell aztis az fő emberek feleseghinek, minemű egeffegbeli allapattia vagion az ő gyermekinek, hogy ahoz kepest io daikat tudgyanak valasztani. Ugymint ha töb farga sár, auagy töb nyal, auagy töb ver, auagy töb fekete sár lattatik az gyermekben lenni, az daika tejeis hasonlo legyen hozza. Hogy ha az agh es ighen ven ember gyógytasaban, megh foktak nezni az oruofok, minemű termeszetűek legyenek azok, miert az kis gyermek taplalasara, nem keresünk oly tejet, az ki az ő termeszetit segitheti, es megh erőfitheti. Hogy ha azt mondod, hogj meltan kell az ven emberekkel ugy banni, miuel hogj io tanacsokkal azok az kösseghet segithetik, enis azt mondom, hogj meltan kell embernek az gyermek neueleseben sorgalmatosnak lenni, mert az gyermekek által gyarapodik ez vilagon az emberi nemzetsegh. Mert nem mondgyuk, hogy ideie már, hogy ez à gyermek

HVSZON · EOTEODIR

az ő kenyeret az ven embereknek engedgye, es megh hallyon, hanem inkab azt mondgyuk hogy ideie, hogy ez az ven ember megh hallyon, es az ő kenyeret az gyermekeknek engedgye.

Aristoteles az titkos dolgokrol irt könyűbe, es Iunius Rusticus az Persiai dolgokrol irt tizedik könyueben, azt iria hogy amaz boldogtalan Darius kiralynak, az mellyet nagy Sandor haddal megh győzöt, egy fšep termetű leanya volt, es ennek az leannak daikaja; valamigh az gyermecket fšoptatta, semmit egyebet nem ett hanem csak merget, es azonkeppen csak merget itt. Annak fölőtte aztis irjak, hogy minek utanna harmadik estendősnel az leany nagioib kezdet lenni, semmit egyebet kigyoknal, es afféle merges allatoknal nem ett. Gyakorta hallottam aztis hogy az reghi Császaroknak es Kiralyoknak fšokafok volt, hogy azt à fšokat, mellyet utannok az kiralyi fšekben akartak emeltetni, mereggel neueltertek föl az veghre, hogy mereggel az gonof emberektol megh ne őlettethetnek, effele dologban azok csalattak megh, az kik magoknak fšokat tulaidonitnak, es mind az altal à dologhoz keueset ertenek. Es annak okaert nem mondom azt hogy oluastam, hanem csak hallottam. Mert fšokan az emberek közül mikor historiakat hoznak elő, inkab mindenkor afféle dolgokat befellenek az kiket egyebektől hallottanak, s nem afféleket az mellyeket ő magok oluastanak volna.

Az mind az altal nyluan vagyon, hogy az reghi kiralyok es fő Urak, fšinten ugy hordoztak nyakokon valami edenbe az merget, mint mostan fšoktak az keresztynenek nyakokban hordozni, az fšentek tetemenek valami darabocskaiat. Melly fšokassal azok az pogan fejedelmek eltenek, az kik sem az meny orfšagbeli iuralmat nem vartak, sem pedigh az pokolbeli kinoktol nem feltek. Ezt pedigh azert cselektettek, hogy ha valamelly harczon az ellenfšeghi kezeben esnenek, inkab mereggel ő magok megh őlnek magokat, hogy sem mint fogfšagba vitetnemek, es az ellenfšeghtől valami gyalazattal illetetnemek.

Hogy ha azok az fejedelmek mereggel taplaltattak volna, bizonyara magokkal merget nem hordoztak volna, az mellyel magokat megh őlnek. Annak okaert hogy az mit itelek meg mondgyam, fšokafok volt az Persiai kiralyoknak, hogy az ő gyermekeket

oly rejel neueltetnek fel, az melly az ő termefeteknek fokot hafinalna, miuel hogy abban az Darius leanyaban inkab; bőüölködöt, az fekete nedueffegh, hogy sem mint vagy az farga nedueffegh, vagy az vét, azt iteltek hogy mereggel kellene föl neuelni. Mert valamely emberekben termefetek ferint fok fekete nedueffegh vagion, azoknak az iztelen dolgok eleteket megh hofabittyak, f az kedues dolgok pedigh megh röüidetik.

Az Velenczei Ignatius abban az könyüben, az mellyet amaz hires neues Constancinapolibeli Palæologus Csafarok eleteröl irt, azt befelli, hogy azok közül egyik, nagy beteglegben kezdet volt esni negyuen eftendős koraban, az kinek Adrax Palæologus volt neue, hogy csak egy eftendöbenis kilencz holnapigh feküt volna betegh agyaban, holot mikor ez betegeskedet, az orfaghnak fölötte roful viseltek az urak gondgyat. Mert mikor az fejedelem egyfele negyed napi hidegh beleffel betegeskedik, akkor az alatta valo nepet ket fele negyed napi hidegh leli.

Ennek az Palæologusnak, egy Huldouina neuö feleseghe volt, az melly az egeß Afriabeli doctörokat, mind az Ura gyógytara fara hiuatta volt. Ezek mikor mindenfele oruöflagot az Csafar gyógytaraiban megh probaltak volna, es meghis semmikeppen, megh nem gyógyithattak volna, latuan azt egy vén varaffo baba afony igy folla nekie: Ha azt akarod felfeghes afonyom, hóg az te urad a Csafar megh gyógyullion, azon legy hóg mennel alab minden hetbe ketfer fölötte ighen megh haragudgyek. Mert ő benne fölötte ighen fok nedueffegh vagion, es annak okaert az őli megh ötet, az ki ő neki mindenben keduet keresi. Engede ennek az vén baba tanacsanak az Csafar felesege Huldouina, es azt nyere vele hóg az ő Ura az Csafar oly iol megh gyógyulna, hóg az ki annak elötte minden eftendöben kilencz holnapigh fokot vala betegeskedni, az utan huf eftendeigh csak harom holnapigh sem volt betegh. Azt atta vala tanacsul neki ez az ven afony, hóg egy hetben csak ketfer haragitana megh az ő urat, de ő ezt az gondot magara veuen, oly fiorgalmatofan el iara benne, hóg minden nap negyfer inditana az Csafart haraghra.

HVSZON EOTEODIK

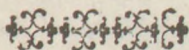
Negyedfő aztis főrgalmatoson megh lassá az ešes anya hogj az etelbe, es az italba főlőtte meretekletes legyen az ő fia daikata, ugy annyra hogj az fok etekből keueset, es az keues etekből nem fokat egyek. Mellyet hogj iobban megh ércsen valaki, azt kell megh gondolni, hogj az feier tey, semmi nem egyeb az ember tagaban megh főtt vernel. Mikor pedigh valakinek megh vešett vere vagon, gyakortab mindenkor az, à főlőtteb valo etel ital miat vagon. Es annak okaert ighen egešseghes es felette főkšeghes hogj az daika mindenkor inkab csak egyfele etket egyek, de az az etek io legyen. Mert ez minden rendbeli emberek kőzöt igen igaz es kőzönseghes regula, hogj az meretekletešsen valo etel ital senkinek nem art, de az főlőtteb valo etelbe, italba, keues hašon vagon.

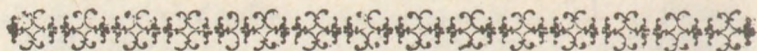
Mindnyaian tudgyak az termeset dolgaban forgot bölcsek, hogj az farkas, az egyeb fele vadak, es oktalan allatok kőzöt, az etelbe legh telhetetlenb es az barom paštoroknakis ifonyuab. De mind az által Aristoteles azt írja, hogj mikor az nőšten farkas, ešeben veší hogj immar megh nehezkedet, tőbfőš soha magahoz az him farkast nem bocsattya. Mert ha azt nem cselekedne, miuel hogj egyšer het auagy nyolcz kőlketis fokot fiazni, annyra el fokalodnanak az farkafok, hogj fokkal tőbben lennenek hogj sem mint az juhok, az kik mindenkor inkab csak egy egy barant foktak ellenyi. De mas tulaidonšagais vagon az nőšten farkašnak, az melly vad ha šinten termesete šerint főlőtte telhetetlenis, de mind az által mikor apro kőlykeket šoptat, ighen meretekletešsen ešik, es ezt azért cselekeší, hogj io teie legyen, az mellyel az apro kőlykecskeit neuellye, es az mi csodalatosb, tőbfőš napiaban nem ešik egyšernel, es abbol az prađabol el, az mellyel egyyút az him farkašsal kapot. Nem de nem fokatlan dologhe azt latni, nem csoda, es nem rut dologhe hallani, hogj az farkas az ki nyolcz kőlyket šoptat, egy fele etellel napiaba megh elegšik, s' az ašony ember pedigh az ki egy kis gyermeket šoptat nyolcz tal etket kiuan? De az à nyaualya abbol vagon, hogj az farkas azért ešik, hogj az ő kőlkeit iol neuelhessē, az daika pedigh azért ešik hogj keduere elhessen, es az etelbe győnőrkődgyek.

Bizonyara főrgalmatoson ra kell arra vigyazniok az fő ember

ber feleslegheknek hogy tudgyak, mikor, mit, es mennyit cseenek az ő gyermekek daikai. Mert az daika teje, mikor a daika sokat, es külömb külömb fele etkeket eszik, megh ves es megh temerdekedik, es miuel hogy az kis csócs szopó gyermek gyenghe, mikor afféle süró tejet szop, ighen könnyen betegsgeben elik, ha pedigh afféle tejet szop, az melly már az daika kebelben megh veset, g, akorta történik hogy egesseghes mikor az agyba es bölcsőben lefektetik, de halua talallyak mikor onnent föl vesik. Azt írja Ildorus hogj az Thraciabeli nepek, oly vad termeszetű emberek voltak, hogy ember hussal elnenek, es hogy annyual vadabbaknak, es iszonyubbaknak lattatnanak, azt írja, hogj az eleuē embereknek uy vereket, az holt emberek agyok kaponyajabol soktak volt innya. Es iollehet hogy az ferfiak oly kegyetlenek voltak, hogy ember hust ettek, es az eret meg vaghuan ember vert ittanak rea, de mind az altal, az gyermek szopatn aszony allatok, oly mertekletessek voltak az etelben, hogj kecske teiben főtt csalannyal egyebet né ettenek. Mely aszony allatoknak mertekletessegenek hirt mikor Soló Salaminus, az melly ighen bölcs ember volt, megh hallotta volna, azok közül egy nihanyat Athenas városában vitetet. Mert az reghiek sintonen oly gondal es forgalmatosfaggal kerestek hazokhoz az io erkölcső aszony allatokat, az minemű el valasztottak fő es vitez hadnagyot, az haduifelesre.

Ebből azert az peldabol megh tanulhattyak az fő emberek felesleghi, melly nagy hasznokra vagon, mikor mertekletes daikaiok vagon, holott lattyak azt hogy, az Thraciabeli aszony allatok, az kik csak tejet es csalyant ettenek, ighen erős es vastagh ferfiakat neueltek föl, az mi nalunk valo aszony allatok pedigh, az kik sok külömb külömb fele io etkekkel soktak megh töltözni, inkab mindenkor gyenhe, es beteghes embereket neuelnek.

HVSZON HATODIK

RESZE.

*Egyeb három dologhok következnek, az mellyek az io daikaban ki-
uantatnak, tudnia illik hogy bornemiszak legyenek, hogy sze-
mermessék, es io erkölcsök legye-
nek.*

Oródsör azon legyenek az nemes es fő aszony allatok, hogy az ő fiok daikai, nem csak az etelbe legyenek, mertekletések, hanem annak fölötte az bor italbais, mert az bortà reghiek mereghnek hittak nem bornak, hogy ha az etkektül tiltjuk az embereket, az mellyek az ő kemenlegek miat, embernek gyomrat terhelik, es megh neheztik, sokkal meltob dologh hogy az bortul tilcsuk az melly miuel hogy, oly vekony allat, mihelt valaki megh isfa, ottan az egof testben valo ereket, el jaria es el hattya. Az csecs sopo gyermek csak tejel taplaltatik, az tei pedigh az verból leszen. Es miuel hogy az tei, annakúlis melegitő allat, ha sok borral elegyedik megh, finten ugy iarf vele, mint az ki az ighen nagy tűzhöz, egy rez fazekacsaban egy kicsin tejet teszen, helot mind az fazek el égh, s mind az tej uregh-perfelődik, semmire kellő leszen.

Tudom hogy gyakorta, az gyenghe termeszetű daika, vassagh es erős termeszetű gyermekeket sopotat, es annak okaert egy kicsinyeb sűrőb, es temerdekb teiet kiuan hogy sem mint afféle daika teiefokot lenni. Mikor annak okaert effele dologh történik, ha finten egyeb fele dolgot találhatnankis, az melly az daika tejet sűrőue tehetne, de mind az által azzal nem kell gondolni, hanem megh kell engedni hogy akkor az daika valami keues bort ibassék, de azt oly ighen megh kell vizzel elegyiteni, hogy aligh ismertel-
sek

fek meg az bor fagh az vizben. Nem ok nekül mondom ezt. Mert gyakorta az daikak az ő bereghes termefetek, es vekony tejek sine alat annyra meg tóltik magokat etekkel, es jo borral, hogy mikor azt gondollyak, hogy ők tórjeket vesnek magokhoz, akkor oly merget vesnek be, az melly miat az csecs szopogymeknek meg kell halni.

Ha az mastani időben elnenek amaz ieles, es tókelletes Romai asony allatok, auagy ha en az ő ideiekben eltem volna, iollehet azt nagjobra kell bocsúllenem, hogj kóróstyen ember vagiok, de mind az által annyual könnyebben lett volna dolgom, hogy azoknak az asonyoknak eteleekben es italokban valo mertekletesegek engemet, ettől az irasban vett munkatúl szabadon megmentettek volna. Mert azoknak nem csak bort szabad nem volt innyok, hanem még csak bor fagot sem szabad volt ő bennekerzeni. Vgy annyra, hogj nagjob gyalazatnak tartottak az Romai asony allatok az asony emberekbe az bor italt, hogy sem az paraznasagot, vagy uroktol valo el valasokat.

Dionysius Halicarnasseus az Romaiak tórueyerül azt iria, hogj Romulus az ki Roma varosat epittette, inkab foglalta magat varasnak őregbiteseben, es az fep hazak epiteseben, hogy sem mint az tóruey hozasban. Ez csak tizen őt tóruey adot volt az varasbeli nepnek, es azok közt hetedik az volt, kogy az asony ember, feie vesnese alatt bort ne merne innya. Ebből az tórueyből, az mint ugyan azon historicus iria, oly fókas tamadot volt Romaban, hogy ha valamelly fő ember feleseghe bort akarna innya, es valami nagy lakodalmat akarna kesiteni, az varasbol, az maioraba menne kü. Mert az varas kapuian belől még csak bor fagot sem volt szabad az Romai asony allatokon erzenij. Ha Pliniusnak hisünk, ez azt irja az ő könnyuenek tizen harmadik refeben, hogj az Romaiaknal oly reghi fókas volt, hogy mikor valamelly ferfi azt az asony embert, az ki ő neki rokona volt előtalalta, ottan meg csokolta azt, csak az veghre hogy meg faglan, ha az bor fagot funa auagy nem. Hogy ha valaki bor fagot lehellert, azt a Censor, az az, az erkölcsre nez ő dolgokbeli biro, az varasbol ki úzhette, es ha az varason kiuól az ő rokona meg kaphat-

HVSZON HATODIK

kaphatta, minden büntetes nekül ottan szabadon megh ölhetett. Mert az varas kő falain belől, senkit nem szabad volt megh büntetni.

Az mikeppen pedig Romulus, az reſeghes aſony allatok ellen kemény törvent hozot, ſintén azonkeppen annak utanna kemény büntetést rendelt volt azoknak az aſony allatoknak, az kik paraznafagban eſtenek. Romulus halalatol foghua az Rutilius idejeigh, egeſ háromſáz huſon ött eſtendő mult volt el, es így ennyi eſtendőel előb hozatot törvény az reſeghes aſony allatok ellen, hogy ſem mint azok ellen az kik paraznafagban eſtenek. Bizonyara mind à kettő nagy vetek, de úgy hogy mellijk legyen közülök kiſſeb bűn aligh mondhatom megh. Mert az paraznafag miat az aſony csak az ő magha hirtet neuet veſti el, de az reſegeſſeggel mind az ő magha tiſteſſeghet el veſti, ſ' mind az Ura morhaiat megh emeſti. Annak okaert ha az tiſteſſegh minden fele aſony allatoktol azt kiuannya, hogy az etelbe, es az italba mertekletelſek legyenek, mennyuel inkább illik azokhoz az mertekletelſegh, az kik gyermekeket ſoptatnak, az kiknek nem csak az ő magok tiſteſſegét kell oltalmazniok, hanem annak fölötte az gyermek egeſleghereis ſorgalmatos gondot kell viſelniük. Ighen melto dologh annak okaert, hogy az bor italt, tellyeſſeggel ugyan megh tilcsyak az ferſiak az aſony allatoktol, holot annak italaual mind tiſteſſegheket, ſ' mind eleteket veſedelemben eitik.

Hatodſor megh laſſák az fő ember feleſeghi, es ighen ſorgalmatoſon azon legyenek, hogy azok az aſony allatok, az kiket az ő gyermekek daikainak valaſtottak valamikeppen, miglen ſoptatnak megh ne terhedeſgyenek. Melly dolgot nem bizonyos ok nekül mondok. Mert mikor az aſony allat terhes, akkor termefet ſerint az hauivér ki nem megyen belőle, hanem benne marad, es az kőze az io vér kőze elegyedik, az mellyből tei ſokot lenni. Honnent az kőuetkőzik, hogy mikor azt velik, hogy az csecs ſopo gyermeket tejel taplallyak, akkor ők tei helyet merget adnak nekiek az kiuel megh hallyon. S mi lehet pedig gonozb dologh, mint annak az gyermeknek kedueert, az ki még nem ſületet, azt à gyermeket halalos veſedelemben eiteni, az ki már ez vilagon vagion? Ha ki ſorgalmatoſſan ra vigyazna, eſe be vehetne,
hogy

hogy az oktalan allatok mikor szopatnak soha egymással öse nem mennek, miuel hogy az nősten sem bocsattya magához, az him oktalan allatot, az him oktalan allat sem kivan akkor az nőstennel egybe menni. Az pedigh az madarak közt legh csodalatosb, hogy az nőstének, nem csak addigh tartoztattyak megh magokat, az migh az ő monyokat ki tojak, hanem finten addeghis az him madarakat, magokhoz nem bocsattyak, az migh azokat az fiacsakat, az kik még az fefekben vannak barnyokra nem bocsattyak.

Plutarchus az fejedelmek birodalmáról irt hetedik könyűben, azt írja hogy mikor Cnæus Fuluius, az ki az nagy Pompeius battyanak fia volt, Romai polgar mester volt, Romabol az mirigy előt Capua varosaba futot volt. Holot mikor egy arua Sabina neuo leant megh feretet volna, azt terehben-eitette volt. Ez pedigh az Sabina, minek utanna fülesenek ideje előiöt volna, egy leany gyermeket sült volt ez vilagbra, ezt annak utanna sep Drusianak neueztek volt, az melly minek utanna föl neuelkedet volna ugy viselte magat, hogy nagio b hire neue volt sep abrazattyanak, es semelyenek, hogy sem mint iamborfaganak, es semermerességenek. Mert gyakorta történek hogy az sep, es iambortalan aszony allatok, ugy neuelik, es ugy oktattyak az ő gyermeket, hogy azok inkab legyenek örökösök, az ő anyok gyalazatos hireben, neueben, hogy sem mint iszagaban anagy morhaiaban. Minek utanna azért ez à Sabina sült volna, es sokas ferint az ő kis magzattyat szopatna, történek ugy à dologh, hogy az polgar mesternek, egy solgajiatol, az mellyel azt örizeti vala, ismet terehben esnek, es mind az altal az ő kis magzattyat szopatna. Melly dolgot mikor az polgar mester megh latot volna, mindgyart megh parancsola, hogy az solgajianak fejet vennek, es az asont à kutba vetnek. Minek utanna pedigh az à napel iöt volna, az mellyen mind az kettőnek meg kellene ölettetniek, ez à nyomorult polgar mester Sabinaja, kere köuetek altal az polgar mestert, hogy minek előtte megh halna, egy fot solhatna nekie, melly mikor mindeneknek eleiben, iutot volna így kezde szollanyi: Nem azért akartam veled szollanij Cnæ Fului, hogy róled eletemnek kegyelmet kernek, hanem csak azért hogy magammal azt az banatot halalra nem vinnem, az melly engemet.

HVSZON HATODIK

gemet az miat faggat vala, hogy teged, minek előtte megh halnek nem lathatnalak. Iolleheth megh kellett volna te neked gondolnod, hogj en gyarlo afony ember voltam, es aztis meg kellett volna gondolnod, hogy az mikeppen te veled Capua varosaban vetkeztem, azonkeppen vetkezhethnem massalis Romaban, az mint ugyan meghis törtent. Mert effele 'dologban oly gyenghek, es gyarlók az afony emberek, hogy valamigh ebben az nyomorult eletben elnek, soha addigh senki batorfagossan maga felől nem felelhet. Tudom hogy te az én halalomon örülni fogsz, te en az de eletedet nem banom, mert azt bizonyyal tudom, hogy halalod orajan, megh fogod banni, hogy engemet megh ölettel.

Ennek visfontagh Cnæus Fuluius illyen keppen felele. Eskü-
söm az Istenekre, Sabina, hogy en semmit ugy nem banok, mint azt hogy az te titkon eset vetkedet, ez az nyluan valo halal jelenti megh mindeneknek. Mert tisztellegesb dologh az ferfiaknak, ha az ti gyarlo termeszeteteket, el takargattyak, es el fedezik, hogy sem mint ha bünötöket megh büntetik. De mit miuelhete en immar, mikor te raitad ez à dologh eset? Az Istenek ennekem ugy legyenek kegyelmessék, es az Iupiter engemet ugy segecsen, hogy inkab akartam volna, hogy titkon engemet megh öltel volna, hogy sem mint az en hazamra illyen nagy gyalazatot hoztal volna. Mert tudod amaz Romai köz pelda befedet; hogy iob embernek tisztellegessen megh halni, hogy sem mint gyalazatban elni.

Ne gondold azt hogy en teged azért öletlek megh, hogy az ennekem adot hitedet megh seghuen, aual estel vetekben, az kit en neked őrzőül rendeltem volt. Mert miuel hogy ennekem feleseghem nem voltal, finten oly szabadon el mehettel volna Romabol masuá, à minemű szabadon Capuabol velem iöttel vala Romaba. Es felette ighen rut dologhis az ferfiaknak, mikor azokat az bünöket egyebekben megh büntetik, az mellyekben ők tor-
kigh heuernek es usnak, de azért parancsolam megh hogy teged megh öllyenek, miuel hogy reghi törüennyel megh volt tiltua, hogy az à daika az ki szeptat, feje vesztese alat, soha ne senuedgye, hogy az szeptatafnak idejen megh terhese gyek. Az melly dologh bizony igaz törüent kiuan. Mert az afony allat tisztelleghe nem senuedi azt, hogy mikor tejjekkel kis gyermeket neuelnék, es ta-
plal-

plálnak, akkor az ő mehekbe magzatot vífellyenek. Illy historia törtent volt az fő polgar mester közt, es az ő feretője közt Sabina közőt. Mind azon által azt írta Plutarchus, hogy az Cn: Fulvius megh fanuan Sabinat, ő neki oly ok által kegyelmezet megh, hogy Romabol ki menne, es soha többör abba az varasba vífha ne iőne.

Az mint Catulus Cinna, az huš fő polgar mesterekről irt könyűben írja, az Caius Fabricius, egyk volt azok közől, az fő, es ieles polgar mesterek közől, az mellyek valaha Romaba voltak. Ez egynihányör csak az miat eset volt ighen nagy betegsegekben, hogy az ő annya ötet terhes koraban, negy holnapigh fopratna volna. Annak okaert az ő maga nyaualyaia miat okosb leuen, mihelt valamelly gyermekenek daikat fogadot, ottan azt az Vesta lsten asony apaczai köze rekesztette be, holot három estendeigh tartotta rekesz alatt. Mikor az polgar mestert kerdenek, miert nem neueltetne othon gyermeket, igy felele: ha az en gyermekim ithon neueltetnenek föl, könnyen oly dologh törtenthetik, hogy azoknak daikai megh terhesednenek. Melly dologh ha meg törtentnek, az en gyermekim etis el vesztenek az ő gonosf megh veszet tejjekkel, es ennekemis meg kellene ötletnem az daikakat azért az ő vetkeert. Annak okaert, mikor az daikakat igy be rekesztem, mind öket f' mind az en gyermekimet megh mentem az halalos veszedelemtől.

Diodorus Siculus az ő Bibliothecaiaban, es Sextus Chæronensis az Marcus eleteről irt könyűben, azt beszellik hogy Sicilia-ban, Sardiniaban, es Corsicaban illy szokas volt valaha, hogy azok az asonyok, az kik vagy magok, auagy egyebek gyermeket foptatnak, ket estendeigh el valasztatnanak az ferfiaktól. Es ha az idő alatt, valaki közőlők terehben eset volna, ha fínten az ő magha urától eset volnais, meghis megh büntettek iöllehet nem oly ighen, mintha mas ferfi miat nehezkesedet volna meg, de mind az által az utan, mint valami gyalazatos asony allat, mindeneknek saiabā forgot. Az által pedigh az ket estendő alatt, megh engette az ferfiaknak az ő törüenyek, hogy mas leannyal, az kit magoknak vagy penzen vennenek, vagy szolgáoul fogadnanak, fínten ugy elretnek, mint az tulaidon feleségekkel, csak hogy mas feleséghet ne vennenek. Mert azok közőt az tudatlan vad emberek közőt, legh

HVSZON HATODIK

tífteffegésb volt az à ferfi, az kinek ket feleséghe volt, hogy mikor eggyk gyermek agyban volna, akkor az másik terhes volna.

Ezebból azért az historiakból az mellyeket elő hozék, könnyen megh tanulhattyak az fő emberek feleséghe, melly nagy forgalmatoslaggal kelleftek arra vigyazniok, hogy az ő gyermekek daikai tífta életben ellyenek. Mert azoktól lokat fűgh mind az fiok egeffeghe, s' mind pedigh az ő hazoknak tífteffeghe.

Hetedfer arrais ra vigyazzanak, az kik az ő gyermekinek daikat fogadnak, hogy azok az afony allatok, az kikre az ő magzatyokat bizzak, io erkölcsűek legyenek, az kik tudnia illik, nem irigyek, nem keueyek, nem csacsogok, nem hazugok, es nem rauafók, mert keuefseb merghe vagion az merghes kigyonak, hogy sem mint az gonof erkölcső daikanak. Ha fínten eteleben, italaiban, mertekletesis, ha fínten az ferfiaktul megh oltalmazzukis, de mind az által keuelet hafínalunk vele, ha gonof es fene termefetű lefen. Mert nem oly veszedelmes az kűded gyermeknek, ha fínten torkos, es reffeghes daikaja vagionis, mint ha az az ő daikaja irigy es gonof erkölcső. Ha az az afony allat gonof erkölcső az ki gyermeket fíoptat, mind maganak, s' mind az egeff haza nepeinek, az melly közt él, gyűlöfeges lefen, es az mi legh gonozb, soha csendes fiuel nem nyugfík. Vegezetre annyra megyen niha az dologh, hogy az atyak es anyak örómest el fenuedik, az ő gyermeknek halálat, csak hogy effele gonof erkölcső daikaktul megh menekedheffenek.

Valamennijt oluastam az Romai feiedelmek között, soha oly io atyanak, mint à Drusus Germanicus volt, oly gonof gyermeke nem volt, mint Caligula ennek az Drusufnak fia, az ki az Romaiaknak negyedik Csafarok volt. Mert az mint hogy az atyanak io fíagos cselekedetit, az historicufok veghetetlenől dicserik, azonkeppen az fia fíadalmazásban azok semmi veghet nem vetnek. Es azt mondottak hogy azokat az verkeket, nem az ő annyatul vette volt ez à Caligula, hanem attul az daikatul, az kinek tejet polas gyermek koraban fíopta. Mert gyakorta törttenik, hogy az io zöld fiatal fa, az ő tulaidon helyeben ighen io de ha mas földbe plantaltatik ottan el vesf.

Az Görögh Dion historicus, az Csafarokrol irt mafodik könyuebe,

nyuebe, azt iria hogj ennek az boldogtalan Csafarnak, egy Campania-i Priscilla neuó aszony volt daikaia, az mellynek az termeszet sintonen oly söröffe tette volt, az mellyet, az minemű fakalafok az ferfiak sfoktak lenni. Ez à Priscilla annak felette oly iol tudot lo-uagolni, hagygalni, es lóuöldözni, hogy az Romai iffiak kőzűl keuesen talaltatnanak, az kik ő hozza hasonlok lehetnenek. Ez egy el saggatot leankanak vereuel az ő csecse bimboiat megh ke-ne, egyfer mikor ighen megh haragut, es megh dühödöt volna, es ugy ada az veres csöcsöt az gyermek fiaiaban, hogy az daika tejet, az el saggatot leankanak vereuel, egyyút sfozna à Csafar fia. Ugyan azon Dion à Caligula Csafar eleteben azt iria, hogy az Campania-beli aszony allatoknak, az mellyek kőzűl ez az Priscilla eredendő volt, oly sfokafook volt hogy mikor az ő magzattyokat sfoptatni akartak, az lún disno vereuel megh kentek az ő csöcsök bimboiat, hogy annyual vadab es kegyetlenbek lennenek az ő gyermekek, mikor fól neuelkednenek. Es bizonyara illyen lett vala Caligula Csafaris, az ki nem elegeedet megh vele, mikor valakit megh őlt, hanem annak fólörte annak veret arrol az sablyarol, az mellyel megh őlte volt, le sfoкта nyalni.

Amaz hires neues Homerus Poéta, mikor az Pyrrhus kegyetlenfeget valoba le akarna versfekkel irni, az Ulysses dolgairól irt kőnyűben így sfołl.

Gracia te genuit, primas tibi tradidit artes

Arcadia, Hyrcanag, admorum vbera tigris. az az

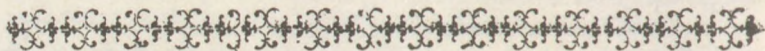
Te Pyrrhus Kirally, Görőgh orsagban lettel ez vilagra, Arkadia-ban tanultal legh elősfor, de teneked az Hircaniabeli tigris fene vadak voltak daikaid. Mint ha azt mondana, hogy Pyrrhus azert volt tudos ember, hogy Görőgh orsagban sfoletet volt, azert volt bator, es erős ferfi, hogy Arcadia tartomannyaban neuelkedet volt fól, s' azert volt pedigh oly vér sfo miuhozo, hogy illyen ifonyu fene vad tejet sfopta volt, honnent megh teczik, hogy ez à Görőgh fő ember azert volt illyen kegyetlen, es vad termeszetű ferfi, hogy gyermek koraban megh veset tejet sfopot volt.

Ugyan azon historicus az Tiberius Csafar eleteben azt iria hogy annak az embernek daikaia, ragott falatokat tett az gyermek

HVSZON HETEDIK

fiában, mikor immar az csöcstül el valasztotta volt. Melly afony allat iobban cselekedet volna, ha az tey helyet az gyermeknek merget adot volna, hogy sem mint azt az bor itala oly ighen rea foktatta volna, es az bor ital miat oly ighen gyalazatosá tette volna. Mert az Romai birodalom keues kart vallot volna abban, ha Tiberius Csasar gyermek koraban megh holt volna. De Tiberius Csasar fölötte sokat hafnalt volna vele, ha az bor italhoz oly igen hozza nem fokot volna.

Ezeket azért famlalam elő, hogy az fő emberek feleseghi, az kik kegyetlenül az ő magzattyokat, egyeb afony allatok nyakara kótik, akar csak abba legyenek, az ő gyermekekhez kegyelmefek, es io akarok, hogy ő nekiek io es csendes elmejó daikakat keressenek. Mert gyakorta az gyermekek termefete közelb iar, az daikaiok termefetehez, hogy sem mint azok termefetehez, az kik ötet ez vilagha fültek. Annak okaert erre forgalmatos gondot vifellyenek, mert innent függh, mind az gyermekek fúlei melto-saga, f' mind pedig az gyermek ferencses-allapattya.

HVSZON HETEDIK

RESZE.

Arrol az kerdesrül szoll, az mellyrül nagy Sandor elöt disputaltak valaha; tudnya illik mennyi ideigh kellene az gyermekeket szoptatni.

Zà Nagy Sandor, az ki az Macedoniabelieknek legfi utolso Kiralyok, es az Göröghöknek legfi első Csasarak volt, az mint Q. Curtius iria, mikor egefi Afiat birodalma ala haitotta volna, egy keues ideigh Babylo-niában

niában az vevhre ment volt, hogj az ő magha allapattya, es elete felől gondolkodnek. Mert ez fokafok az hadakozo embereknek, hogj mikor az hadakozast el vegeztek, hazokhoz mennek nyugodalomnak es mulatsághnak okaert. Phillepp Kiralj pedig, az nagy Sandor apia, mindenkor azt attá az fianak tanacsul, hogj az hadba legh erősb, es vitezeb ferfiakat valasztana, s az orfsághnak pedig birodalmara, legh bölcseb, es erősseb embereket valasztana az kiknek tanacsauál elne. Melly dologhnal semmit iobbat tanacsul az attya az fianak nem adhatot. Mert az mit az erös, es vitez emberek farratságha, es munkaia által keressünk, azt az bölcs es eszes emberek tanacsá által kell megh tartanunk, es megh őriznünk.

Mikor annak okaert Nagy Sandor, az egefi vilagot birodalma ala haitotta volna, es Babyloniaba mulatna, miuel hogj annak az tartomannak ighen megh veszet erkölcsse vala, es miuel hogj az ő hadaban valo vitezek, oly hofu ideigh valo haduifelestől, megh kezdetek vala nyugodnja, egyeb dologban nem foglallyak vala magokat, hanem az seghenfegh morhaiat ragadoztak es kapdostak, az ő magok morhaiat iatekkal el vesztettek, az asony allatokkal gonoful eltek, lakodalmakat inditottak, refegeskettek, egy mas közt haborgottak es harczoltak. Ugy annyra hogj alig mondhatom megh az ő fegyuereken volte nagj ob rosda, auagy pedig erkölcsökbe nagj ob vetek. Mert ez vilaghi vitezi rendnek oly fokafá vagion, hogj mihelt valami nyugodalomra nekik kapu nittatik, ugyan azon nyugodalomnak kapuián stantalan fok vetek rohanik reaiok.

Alexander annak okaert, kiuannan azt hogj az vitezek a nyugodalom miat el ne restőlne nek, es az ő birodalmat valami karba ne eitene k, kemennyen megh parancsola, hogj az vitezeknek bizonyos harczok lenne, az melly által az viadalhoz, es hadakozashoz inkab hozza foknának. Es oly harczokat inditottak niha, hogj az mint Aristoteles iria, gyakorta effele iatekos harczokó, többé veszte k el az ő vitezi közül, hogj sem mint az ellésséggel valo útközetbé. Ha az Poganjok fokafára tekintünk, az kik iofagos cselekedetekert, es iabor eletekert, menyorfagot lé vartak iutalmul, es az ő az harczon

harezon törtent halalokert, az pokoltol sem feltek, ighen ebsessen cselekette volt ezt az dolgot Nagy Sandor. Mert az vitezeketis nagy verkektül mentette megh, s' maghanakis örökke valo horet neuet szerzet, es annak fölötte az ő birodalmatis nagy batorfagban helyhezette.

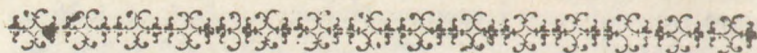
Touabba ez à jeles fejedelem megh nem elegendet vele, hogy az ő vitezinek illy foglalatosfagot szerzet volt, hanem annak fölötte, minden nap Philosophusokat, es bölcs embereket hiuatot magahoz, az kiktől ő maga sok külömb külömb fele dolgokat kerdez az veghre, hogy ok azokrol egy mas közt disputalnanak. Es innt az à hason követközöt hogy ő magais sok dolognak menne veghere, az mellyek felöl annak elötte ketelkedet, es az Philosophusokis forgalmatosfan eljartak tistekben. Mert finten ugy megh esi az por az könyueket ha föl nem nytod, az mikenpen az rosda el vesti à fegyuert ha nem elf vele. Aristoteles azok közül eggyk könyüben, az mellyeket az Babyloniai kerdesekről irt, azt mondgya, hogy az Philosophusok eleiben vetet Nagy Sandor valami kerdeseket, az mellyekről azok disputaltak, az Persiabeli fejedelmek elötte allottak, Aristoteles megh itelte, mellyk szollot iobban az dologhoz, es mind addigh tartot az disputatio, miglen nagy Sandor az aсталnal ült. Mert sokasa volt az ő neki hogy az ő aсталanal, egy nap az fő fő hadnagyok es Capitanyok, az hadi es vitez dologhrol beszelgetnemek, es okoskodnanak, s' mas nap pedigh az Philosophusok, külömb külömb fele fő dolgokrol disputalnanak.

Blondus historicus az olasz orsfaghol irt könyüben, azt iria, hogy az Persiabeli fejedelmeknel oly sokas volt, hogy az ő aсталokhoz senkinek szabad nem volt ülnij, hanem csak annak az kiralynak, az ki mas kiralyt ölt volna megh, es az ő aсталoknal, senkinek egyebnek nem volt szabad szollani, hanem csak az Philosophusoknak, es az bölcs embereknek. Melly bizonyara ighen dicseretes sokas volt. Mert ighen fölötte meltatlan dologh, hogy az nagy aiandekokat, es io teremenyeket kiuannyon az à kiralytül, az mellyeket ő semmi iofagos cselekedetiuel, es semmi magha io viselefeuel megh nem erdemel.

Es miuel hogj Nagy Sandor napiaban csak egyfiser fokot volt ennye, legh először azt kerdette az Philosophusoktól, mi időben volna annak iob, es egessegesb enny, az ki csak egyfiser ennek napiaban, ha reguele, estuee, auagy delbe? Mellyrül az Philosophusok kemennyen disputáltak, miuel hogj mindenik közülök, az ő magok ertelmet es velekedeset erőssen oltalmazta. Mert az tudos emberek, nem keuesebbe farrastryak elmejeket, hogj az disputalásban diadalmat vehessenek, mint az vitez emberek farrastryak magokat, mikor az hadban győzedelmefek akarnak lenni. Es az mint Aristoteles iria vegezetre azt iteltek, hogj annak az ki egyfiser esik napiaban, legh haznosb volna, ha csak estue ennek, mikor be kezd setedetni. Mert az egesseghnek ighen hafnos, ha ember akkor kezd alunnij, minek utanna immar az etek a gyomrában főny kezdet volna.

Masodszor azt kerdette nagy Sandor, hany estendős koraban kellene el valastrani az csecstől az kisedet gyermeket. Melly kerdesre az adot volt okot, hogj nagy Sandornak, egy kis leankaia volt, az mellyet tőle az Amazoniai vitez asonyok kiralne asonya fogadot volt meheben. Es annak okaert fölörte kemennyen disputáltak az oruos doctörök egy mas közt, ha ideje volna azt immar az csecstől el valastranyi auagy nem? Mert hogj immar az daika tejetől el fakaztanak, az idő kiuanta, de az gyermek vekony egesseghre, es gyenghe allapattya nem engette.

Ezt az historiat csak azert hozam elő, hogj megh mutatnam, micsoda kerdesről volt valaha, Nagy Sandor előt, az Philosophusok közt disputatio. Mert az csecs sopo-gyermekek oly artatlanok, es oly együgyűek, hogj iot sem kerhetnek magoknak, s az gonos dolgokrol sem tudnak panaszolkodni. Az mi pedigh ezt az dolgot illeti, az mi keppen hogj különb idők tartomanyok, es orszagok vannak, azon keppen különb fokastis latunk az gyermekek neueleseben, es csecstől valo el valastrásban. Mert sinton ugy különböztek reghen, az gyermek föl neueleseben, mint sinton az halottaknak el temeteseben.

HVSZON NYOLCZADIK

RESZE.

Azokról az babonafagokról, es varaslasokról, az mellyekkel az regiek eltek, mikor az ő gyermekeket valamelly dai kara biztak; mellyeket az kőrőstyen embereknek sorgalmatossan el kell tauoztatniok, es ismet azokról az szokasokról, az mellyeket à reghiek, főkeppen az Sicyoniabeliek, Egyptombeliek, Chaldausok, Mauritaniaiak, es az Allobrogusok, az ő kised gyermek fel neuelesekben megh tartottanak.

Em sok peldakat hozok elő, de mind az által azt tartom, hogy ehez à dolgozhoz, ighen illendők lesnek, az mellyek ma tan kezé közöt vannak. Strabo azt írja abba az könyűbe, az mellyet ez vilagh helyezteteferül irt, hogy legh elsőok voltak az Africabeliek, az kik az emberek közöt uralkottak, ezek utan voltak az Sicioniabeliek, az kiket az utan sok időuel Arcadiabelieknek keztek hinyi, az mellyek közöt fölötte hires neues bay viuo emberek voltak, ugy annyra, hogy Romaban az kik az fő iateknak ideien bait vittanak egymással, inkább mind Arcadiabeliek voltanak. Mert az mint Trogus Pompejus írja, kezekkel megh tapasfraltak volt azt à Romaiak, hogy az valoba valo nagy dolgokra, iobbakat nem talalnanak az Spanioloknal, de az iatekos dolgokra ismet, legh iobbak voltak az Arcadiabeliek.

Touabba, az Sicioniabeliek, mint finten hogy ighen regiek voltak, azonkeppen, az ő szokasokban, es eleteknek rendeben, sok keptelen dolgok talaltattanak. Azt többi közöt az is ighen efitelen

telen dologh volt, hogy Isten helyet, az holdot tiszteltek, es akkor foptattak az kisded gyermekeket, mikor az hod fenlet. Mert el hittek volt magokban, hogy ha az hod vilagh, az asony ember kebelet erne, egeffege sb teje lenne. Melly dolgot Cinna Catulus meg irt abban az könyuben, mellyet az gyermekek neueleferül irt.

Ugyan azon historicus azt iria, hogy az Sicionabelieknel halalos ellensegek voltak az Ægyptombeliek, ugy annyra, hogy mikor egy dologh valamelyeknek teczet, az mas fel, ottan oly dolgot valasztot maganak, az ki azzal ellenkedet, es attol tellyességgel küiömbözöt. Melly dolgot csak abbolis megh errhetünk, hogy az Sicionabeliek az olaiban, az makban, az lenbül csinalt ruhakban ighen gyönörköttek, annak fölötte az hodot Isten helyet tiszteltek, es imattak. Az Ægyptombeliek visfontagh olay fat sem ültettek, s'az cser fat sem senuettek, az kin mak termet, len vasfontül csinalt ruhat sem viseltek, es annak fölötte, az napot tiszteltek Isten helyet. Es mint sinton hogy az Sicionabeliek, az ó gyermekeket az hod vilagnal foptattak, azonkeppen az Ægyptusbeliek, az ó magzattyoknak az verófenyen attrak fopnij valo tejet. A többi közt az Chaldæusoknal ily bolond fokas volt, hogy az tűzet imattak Isten helyet, es azt oly aítatossan cselekettek, hogj az ki hazasságbeli ember nem volna, senkinek meg nem engettek, hogj hazaban tűzet gyuithasson. Az hazasságban pedigh ily rend tartások volt: Az menyegző napian az Chaldæus papok eggyk hazaba mentek, es ott uy tűzet gyuitottak, à mellyet az ferfi halala napia elót nem szabad volt ki oltani. Hogy ha az hazasságbeli emberek elteben az à tűz el alutt, az mellyet az papok az menyegző napian gyuitottak volt, mindgyarast el bomlot az hazasságh, ha sinton az à ket semely negyuen estendeigh az hazasságban eggyút elt volnais.

Ebból az Chaldæusok fokasabol, tamadot volt amaz pelda beszed, az mellyet soká oluastak, de keuesé ertettek: *Cave ne me irrtes, ut aquā igni infundā*: Lassad hogj engem meg ne busics, hogy az te tűzedre vizet ne öncsek. Mely fokkal az Chaldæusok akkor eltek, mikor egymast azzal fenyegettek, hogj az hazasságnak csomoiat föl odnak, es föl bontanak. Mert ha az asony allatnak az ó fetje nem teczet, ottan egy kis vizet öntöt az tűzre, melly dologgal sa-

badfagot nyert maganak hogy mas ferhez mehessen, az ki neki inkább teczenek. Es azonkeppen az ferhjs, mikor az tüzet el oltotta, mindgyarast az feles eget el bocsatta, es mas feles eget vehetet maganak. Bizonyara ennekem soha feles egem nem volt, de azt tartom hogy sokan talaltatnanak az köröstyen emberek közül, az kik ezzel az Chaldæusok sokafaul öröme st elnenek, es sokanis talaltatnanak az ferfiak közül, az kik az tüzre vizet öntenenek, csak hogy az ő feles egektől megh menekedhetnek. Es ímet fantalan sokan talaltatnanak oly asony emberek, az kikt nem csak az tüzet oltanak el, de megh az sikratis, es az úfögöris, az földbe mellyen be asnak, csak hogy az ő ferjektől el valhatnanak, es főkeppen affelektől, az kik buzgo indulatnak, es az ő feles egek tistra eletere forgalmatossan rea vigyznak.

De hogy ímet arra az dologhra terjek, az mellyrül el tertem vala, minden nehez dolgokat, az tüz elöt ugy cselekettek az Chaldæusok, mintha az Istennek elötte allottak volna, az tüz elöt ettek, az tüz elöt aluttak, az tüz elöt vegeztek egymas közt, az anyak soha külömben az gyermecskeknek tejet nem attak szopnia, hanem az tüz elöt. Mert azt veltek hogj akkor volna az csecs szopogermecskenek egesseghes az tej, mikor azt az tüz elöt, az az, az ő Istenek elöt szopnak. Ezeket Cinna Catulus írja.

Az Mauritaniabeliek, az mellyeket mostan Marrucufoknak hiuunk, reghen fölörte ighen hadakozó emberek voltak, es az Romaiak ellen fölörte nagy hadakat viseltenek. Es mennel hadakozobbak, es vitezebbek voltak ezek között az ferfiak, annal babonasbak, ördögösök, es baluany imadobbak voltak az ő feles egek. Neis csodallya azt az ferfi, ha az ő hon nem leteben, az ő feles ege gonosi tudományokra es mestersegekre adgya maghat, mert Cicero abban az könyüben az mellyet az Istenek termefetirülirt, es Bocatiuis azt írjak, hogj azok közül az nepek közül, minden ferfinak es minden asony allatnak, kiualtkeppen valo Istenek volt, ugy annijra hogj egy embernek csak maganak egyedül volt egy Istene. De ezeket az Isteneket csak munkas es miues napokon tistelttek, mert inneß napokon más bizonyos Istenek volt, az mellyet mindnyaian tistelttenek.

Mikor pedig Istent kiki magának valasztot illyen fokással el-
 tenek: Mikor valamelly asony allat megh terheseidet, ottan az
 Baluany papiahoz ment, es megh ielenterte neki az ő terhes alla-
 pattyat, es kerte, hogj annak az gyermeknek, mellyet meheben
 visel, kiualtkebben valo bizonyos Istent adna. Az pap pedig az
 terhes asony allatnak vagy kőbűl, vagj aranbűl, vagj ezűstbűl, au-
 agy fabűl csinalt pecsetet adott, az mellyet oftan az annya az gyer-
 meknek, mikor ez vilagbra sűletet, etetes ellen valo oruolag he-
 lyet, az nyakara fűggetet, es valamennyfēr sōptatta, mind anny-
 fōr azt à kepecsket az gyermek orczaiara rōtte, mert annak elōtte
 soha csak egy csōp tejet sem hagyot, az ki/ded gyermeknek sōpni,
 minek elōtte mind kebelet, s mind tejet, az ő Istenenek nem sēn-
 telte volna, kicsin dologh ez ahoz kepest, az mellyet mondáni fo-
 gok. Hogj ha az gyermek venfeghe elōt, vagy gyermek koraban,
 vagy iffiu koraban megh holt, hat az gyermek atya es annya, az ő
 rokonokkal egyűt, azt az baluant az mellyet, az gyermeknek
 Istenűl adott volt az pap, elō vettek, es vagy megh kōueztek, vagy
 kereftfara fuggettetek, auagy pedig az földōn hurczoltak es
 vondoztak, vagy megh egettek, vagy az vizben vetettek. Es azt
 mondottak hogj affēle Isteneket, az kiktűl az emberek meg ōlet-
 nek, meltan megh bűnterhetnek az emberek.

Ugyan azon Bōcatus az Istenek termeferirōl irt masodik
 kōnyűben azt irja, hogj az Allobrogusoknak, az mellyeket mostan
 Sabaudofoknak hīuunk, oly fokafok volt, hogj mikor valakit Pap-
 pa akartak tenni, azt mēgh az annya meheben Papsagbra valasztot-
 tak. Es effele gyermek mihelt ez vilagbra sűletet, ottan az Pap
 megh annak elōtte, minek elōtte az annya kebelehez nyulna az
 gyermek az annya hazatol az ő magok hazokhoz vittek. Mert az
 ő tōruenyek sferint, soha az baluanyok templomaban, az Istenek-
 nek nem sōlgalhatot az à ki valaha valami oly allatot kostolt volna
 megh, az mi annak elōtte az Isteneknek nem sēnteltetet volna. A
 Papoknak ismer az tōbbi kōzōt illyen tōruenyek volt, hogj ōk e-
 rōsakkal nem csak ember vert nem onthattak, hanem megh em-
 ber vert sem illethertek, sōt megh ingyen csak sabad sem volt lā-
 niok, es ha csak tōrtenetbűl ember vert illettettis valamelly Pap, ot-
 tan megh foztatot papsagatol. Es azt az tōruent oly sōrgalmatof-

HVSZON NYOLCZADIK

fan megh tartottak az Allobrogusok papiai, hogy nem csak nagy korokban tartoztattak megh magokat, az ember vernek ki outafatol, italától, es illetefétül, hanem még h csecs sopo korokban sem engettek, hogj tejet sopian afféle gyermek, az kinek pappa kelle-ret lenni, es azt azért cselekedtek, hogj sinton annynak tartottak, mikor tejet soptak, mint ha vert ittak volna. Mert az fejer tejet iol megh főt vernek hittak, es ismet az piros vert nyers teinek tartottak.

Pollio az gyermekek föl neueleferül irt masodik könyuben azt iria hogj az reghieknék egyfele nagyok volt, az mellybül mikor azt megh meczettek fejer tei folyt kü, az mellyel az aszonyok az ő kis gyermekeket taplaltak.

De ez à törüeny, az melly à pappa leendő gyermekeket az tei soplastol megh tiltotta büiös, bauos emberek bolondfagha volt inkab, hogj sem mint papok törüenyé. Mert attul soha sem em-beri sem Isteni törüeny megh nem tilt bennünket, az mi nekül az emberek elete megh nem tartathatik, es megh nem maradhat. Illyen sokaossal eltek annak okaert az reghieknék az ő gyermekek föl neuelefeben, az mellyek cselekedetin en nem csudalkozom. Mert az reghi baluany imado poganyok, sinton oly nagy tíftelettel, airtatossaggal, es sorgalmatossaggal, sologaltak az ő baluany Isteneknék, mint mostan sologal az köröstyen nep az igaz Istennek. Ezeket pedigh az reghi poganyok sokasit, es historiait azért iram ide, hogy az fő es nemes aszony allatok, valami gyönörüfeget vennenek ezeknek oluasafabül, es ertelmébül, nem azért hogj dicsernek, auagy iauallanak. Mert az köröstyen hitnek fundamentomabol sinton oly bizonnyal tudgyuk, hogj afféle mod nekül valo rend tartasokkal, es babonasagokkal azok az Istent megh bantottak, az minemü bizonyossan tudgyuk azt hogj azok kedues dolgot cselekesnek az Istennek, az kik effele ifonyu babonasagoktól, es sokasoktól ifonyodnak.

Sem azokbül, az miket ez ideigh oluastam. Sem pedigh azokbül az mik felöl kerdezkettem, még h eddigh bizonyossan veghere nem mehettem, mi idő taiban kellene az gyermeket el valasztani az annya vagy az daika tejetöl. Aristoteles azt mondgya
hogy

hogy legh touab ket eftendeigh, f' legh keuefebbe mas fel eftendeigh kelleftek fopni. Mert ha hamareb el valaztyak, felő hogy vekony egeffeghű ne legyen, f' ha pedigh touab foptattyak, azis felő hogy gyenghe, es finnyas ember ne legyen belőle.

Nem hagyhatom azt el az mit Sextus Charonenfis, az kőf-seghrűl irt negyedik kőnyuben fõll, es ugyan azon dolgot megh iria Bocatiufis, az Istenek nemzetsegerűl irt harmadik kőnyuben. Midõn nagy Sandõr India-ot fagot el iarna, az tõb Philosophusok, kőzõt egyighen tudos Aretas neuõ bõlcs embert hordozot magaual. Mikor pedigh Nyffaban, az melly varas Indianak legh reghieb varofa, mulatna nagy Sandor, es ennek az Aretasnak, az egeff varast egy Indiabeli ember mutogatna, õ bõlcs ember leuen, megh akkoris az bõlcs emberek tiffiben fõrgalmatoffan el iar vala, mikor az femet'az varasnak nezelebeben foglallia vala. Mert az tudatlan ember csak az kũlfõ dolgokra nez, de az tudos ember, megh az kũlfõ dolgoknakis okait, fõrgalmatoffan megh visgallya, es megh hannya veti mi dologból mi kőuetkezzek.

Az tõbbi kőzõt mutatot volt az az ember Aretasnak az varas veghen, egyighen nagy hazat az mellyben sok afõny allatok laknak vala, es mindeniknek kũlõn kũlõn lako hazacskaia volt. Mindenik hazacskabon pedigh ket ágy volt, es egyk ágy mellet az csalyanhoz hafonlatos fũ volt, f' az mafik ágy mellet pedigh, oly fa agai voltak, az mellyek à rosmarinomhoz ighen hafonlatosok voltak. Az haznak kőzepeben pedigh, az kis gyermecskeknek volt helyek.

Mikor annak okaert kerdene Aretas Philosophus, mire valo volna az à nagy ifõnyu epũlet, az Indiabeli ember igy felele neki: Ezt az hazat az arua gyermekek fõl neuelefere epitettek, az kiket vagy az õ fũlejek el vetettek, auagy halalok utan arua faghra hattak. Mert ebben az varasban oly fõkas vagyon, hogy az melly gyermek arua faghra hagyatik, azt miudgyarast az varos fianak fogadgya, es annak utanna azt az varas fianak kell hini, az melly õtet fõl neuelte, nem az atya, es annya fianak, az ki õtet ez vilaghra fũlte.

Mikor

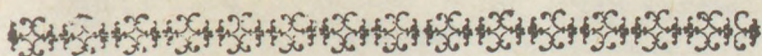
Mikor ismet kerdene Aretas, miért volnanak ott anni afony allatok, holot csak egy ferfi sem volna köztök, az Indiabeli ember így felele neki: Ebben az tartomanban fokas az, hogy valamigh az afony emberek gyermeket foptatnak, mind addigh tauol legyenek az ferfiak tarsafagatol. Mert az mi Istenink nem akarjak, hogy az terhes afony allat, az ő ferjeuel hallyon mind addegh valamigh fül, es fülés utan az gyermeket foptattya.

Ismet mikor kerdene az à bölcs ember, miért volna az eggy epületben, minden afontnak külömb külömb haza, az Indiabeli ember így felele neki: Bölcs ember vagy, es tudod hogy az afony allatok termefet ferint oly gonofok, hogy mindenkor eggyk az masik iouat irigyli. Hogyha mind edgyüt laknanak, egybe vesnenek niha, es haraghra föl görjednenek, es így az tey megh vesne benne.

Negyedfer mikor kerdene ez à Philosophus, miért volna mindenik hazacskaiban ket agy, az mellyek közül egy kissel volna masiknal, holot csak egy afony es egy kis gyermek laknek egy hazacskaban, ezt felele az Indiabeli ember: Az Indiabelieknel nem szabad az daikanak az gyermekkel egy agyban alunni. Mert gyakorta az afony emberek mikor el alusznak, akarattiok el len az kis gyermekset, el nyomjak, es megh foityak.

Eotódför mikor kerdene, mire valo volna az agy mellet à csyalan, az mely fű ighen csipő, es az etelreis izetlen, így felele neki az ember. Sohã Indiaban csak egy gyermek sem fokor sirni, valamigh az annya, auagy az daikaja tejet fopia. Es azert tesik az ágy melle az csalant, hogy őket az sirastra indicsyak, mert azt mondgyak az mi bölcs emberink, hogy ha az gyermek mindennap ket oraigh sir, ighen fokat hafnal az gyermeknek mind neuelkedesere, s mind pedigh hofu ideigh valo eletere.

Vegezetre mikor kerdene Aretas, meczenek az ágy mellet valo rosmarinum sabafu sa aghaiual, így felele neki az Indiabeli ember: Regtül foghua oly nagy gonoflagh volt Indiaban, hogy az órdönghős es baluanyos afony emberek miat, batrak soha nem lehetünk. Valamelly gyermeket pedigh ezzel az aggal megh fűstől.

HVSZON KILENCZEDIK

RESZE.

Itt az Marcus Aurelius Csaszarnak egy levele irattatik le, az mellyet ő egy Dædalus neuő barattyanak irt volt. Ebbentizenket dologhra felel megh az Csaszar az ő barattyanak, az leuel veghen megh feddi kemennyen azokat az szoptato aszony allatokat, az kik azoknak az gyermekeknek nyaualyaiokat, az kiket szoptatnak, bolondsaggal gyógytyak megh.

Egh lassak szorgalmatoosan az fejedelmek, es fő emberek feleségli, hogy az ő gyermekek daikai, babonások, búuős baiások ne legyenek, es aztis semmikepen megh ne engedgyek, hogy az kisedet gyermecskeknek oruosságot adgyanak az etelben, es afféle etekhez kicsinsegektül foghua ne szoktassak. Mert az oruosság az gyenghe gyermek eletet vesedelemben eiti, az búuóles baiolas pediglen nem csak az gyermek testenek, hanem megh az daika lelkenekis fölötte artalmas. Az reghiek nagioib dicseretire, es az mi idönkbeli emberek szegyenere, im egy levelet irok it le, azt mellyet Marcus Aurelius Csaszar egy barattyanak irt volt, mel, nek veghebul megh teczik melly ighen szorgalmatoosan voltak az reghiek erette, hogy az ő gyermeki, babonalagokkal, es búuős baióságokkal ne neueltetnenek föl. Mert hogy igazat mondgyak, nem tudom ha az regi poganyok mertekletelleghe volte, effele dologban nagioib, vagy pedigh az mastani kere szegyeneknek, vakmerőséghek. Kóuetközük azert a leuel a kinek veghen, az Csaszar a babonaszonyokat, kemennyen megh feddi.

HVSZON KILENCZEDIK

*Az Marcus Aurelius Császárnak az ő Dædalus barát-
tyához írt levele.*

Marcus Aurelius Romai Császár, az Annus Verusnak az ő battyanak Császári birodalmában való paitarsa, Dædalusnak az ő fereselmes barátjának kőfőnetit írja, es minden io ferenccset ki-
uan.

Miuel hogj miulta az Ostium városnal való parttul, az hajoual el indultal, semmi leuelet tóled nem vettem, sem pedig fenkit az te hozzád tartozok közúl nem lathattam, es az mi legh nehezzeb dologh, miuel hogj fenki nem tudhatna ha elnele vagy halual, annak okaert mi az kik te barátid vagyunk, azt vellyűk hogj auagy az tengeri feluef miat mind hajoftúl, el merótel, auagy hogj az föld à houa mentel nem teczenek, es annak okaert az haza jóuetelrűl gondolkodnal. Mert az kik à tengeren ugy eueznek à mint te, azok vagy attol felnek hogj az habok miat az tengerbe ne vesenek, auagy ha sinton az tengerbe nem vesnekis mind az által, az külfő tartományokban való ismeretlensegek miat, annyra foktak somorkodni hogj csak nem ketsegeben esnek. Latuan annak okaert Frontot az te folgadat, fölőtte ighen győnörködem, es analis inkab örűlek, mikor megh ertem tóle, hogj te oly veszedelmes uton bekeuel által mentel, es meghis elf. Azonis nem keufet örűlök, mikor az te leueledbűl meg értem hogj te abba az tartomanban az houa mentel ighen győnörkődnel. Mert ennekem uysagnak lazjik hogj az városbeli győnörűsegek közöt föl neuelkedet ember, egyeb tartományokban győnörkődhessek.

Mikor Roma városá megh viraghaban volna, es olaf orfagot Nagy Görőgh orfagnak hinak, minden tartományokbol oda futnak vala az emberek, à veghre tudnij illik egy refürűl, hogj valami emberseget es tífseget tanulnanak, s' mas refre pedig azer-tis hogj az testi győnörűseghre, es az vetkekre adnak magokat. Mert ha Titus Liuiusnak hífsunk Roma városá az ő gazdagfagat Asíara költőtte, es ísmet Asía minden vetkes erkölcsset, es hiúfaghos győnörűseghet Romában be vitte.

Anni fok dolgokat foglalſt leueledbe, az mellyet nekem irtal, es az Frontois à te ſolgad, annij fok uyfagot beſel, hogy bizonyara nem tudhatom az te leueledre mit kellen viſha irnom, es az te ſolgadnak felelnem. Mert az vij hir hozo emberek, mint ſinten hogy az embereknek fülöket gyónörkörtetik, azonkeppen az fok csoda dolgoknak beſelleſeuel, hiheterlenne teſik beſedeket. Az tiſteſſeghes es Nemes termefetű emberek, megh afféle csoda dolgoknak beſelleſebennis, ighen okofok, es mertekletesek ſoktak lenni, az mellyeket ok ſemekkel lattanak. Mert az ſemermes ember ighen ſegyenli, ha csak egy ſotis ollyant eit, az melly felől egyebek meltan gyanakodhatnak, ha igaz legyene auagy nem. En bizonyara az te leuelednek minden reſere megh felelek, az melly en feleletem, ha az te gyomrodnak nem fogh teczenijs, de mind az által megh jelenti teneked, micsoda iteletben legyek en, ez vilagh felől, es te felőledis. De minek előtte az dologhoz kezdgyek, kerlek megh bocſas ennekem ha mereſben fogok te neked irni, mert te megh az te iſſufagod miat ez vilagot megh nem iſmerheted, de az en őſhajam hatalmat ad arra ennekem, hogy tegedetis incselek, es hogy ez vilaghi dolgok felőlis iteletet tegyek.

Irod hogy az tengerben ighen nagy veſedelemben voltal, az melly miat nagyob reſet morhadnak, az tengerben kelleter hadnod, hogy az hajot megh könnyebithetned. De az en iteletem ſerint ighen nagy halaadással tartozol te az tengernek, az melly mikor eletedtől ſabadon megh ſoſthatot volna, csak az morhaddal elegendet megh. Mert az kik az tengeren eueznek, minek utanna lattyak minemű nagy veſedelmektől menekettek megh, nem az ő morhajokban valo karokat, az mellyeket vallottak, kell nezniek, hanem inkab az ő eleteknek megh maradaſára, kell ſemeket vetniek.

Irod aztis hogj tób idegen emberek voltak te veled, es hogj tuab kelleter az utó keſned, hogj ſem mint auagy velted auagy kiuātad volna. De tudgyad azt edes baratom Dædale, hogj ha ſinté fok napon keſtelis, de mind az által tób nyaualyat lattal azoknal az napoknal, az mellyeken az utó kelleter keſned. Mert az ki ſokaigh euez, leheterlê dolog az, hogj auagy az euez ő meſterek miat but ne vallyo. auagy hogj az ſelueſtől valo felelê miat nagy kinbā ne legjê.

HVSZON KILENCZEDIK

Az mi pedig a veled való fokafagot illeti, tudnod kell aztis, hogy annyual keuefsebb terhed volt az penz dolgaban, az mennyuel több magaddal indultal volt az utra. Mert tudod amaz reghi pelda befeder, hogy az kinek hofu uttya, es sok folgaia vagion, fűkfegh hogy annak az embernek erfenye megh tagodgyek.

Irod aztis hogy az tengeri neduefsegh miat, mihelt az földre ki szállottal, ottan az testednek iziben való faidalmi estek read. De en arra azt felelem, hogy ha az dologh ugy vagion, auagy az labodban, auagy az kezedben vagion afféle faidalom. Ha az labodban vagon, iob moddal hon ülhecz, es forgalmatosban vigyazhacz morhadra, s' ha pedig az kezedben vagon immar megh menekettel az koczka jaczaftul, es nem anny penst vesztel el az jatekon, az mennyt az elot el főkital volt veszteti. Es ha megh ebben az dologban fokafodat megh nem változtattad, csak azertis iol tudom hogy io neuen veszed az kezedbeli kőfuent, hogy az az te penzedet faporitanij foghia.

Irod aztis hogy te abban az tartományokban sok jeles oruos doctorokat talaltal, az te nyaualyaidnak megh gyógyitalara. De en erre az te leueled czikkelere, az bölcs Platoual azt felelem, hogy ahol sok oruosok vannak, ott sok verkek, es sok verkes emberek is főkta lennie. Mert az fölötteb való gyönörűfeghek nyaualyakat, es betegsegeket főkta az emberekre hozni, de az mertekletes munka egelleget ferez. Az mi eleink, negy fáz estendeigh voltak Doctorok nekül, es mindaddigh eteleken, es italokban igen mertekletefsek voltak. Mert az mertekletefsegh, az egellefnek elől iaro hop mestere, s' az nyaualyaknak pedig az tortokoffagh, es mertek nekül való élet.

Irod aztis hogy az a föld mindennel hóues, de főkeppen faual, az melly it mi nalunk ighen dragha. De tudgyad azt hogy ha sok fad lefen, keues kenyered fogh lenni. Mert azt főkta reghi pelda befederben mondani, hogy az hol nagy sűtő kemenczek vannak, ot kicsin buzas hazak talaltatnak. Ha te ott való faban gyönörködöl ennekem sem izerlen az olaf orfagh kenyer. Mert mindenkor könnyeb fat talalni az kir a sűtő kemenczebe verhes, hogy sem mint buzat az mellyet a malomba vihes. Io dologh telbe faual beöueölködni, de sokkal iob dologh mind telbe nyarba tortokigh

kigh elegh kenyerünknek lennij.. Mert nem akkor mondgyuk, hogy dragafagh vagion, mikor az vñ emberek fa nekül fűkölködnek, hanem akkor mikor az gyermekeknek kenyerek nincsen.

Irod aztis, hogy az à föld oly beöues fep hideg tista forrasokkal, hogy inkab minden haznak külömb forrasa vagion. De en arra, az termefet dolgaba forgot emberekkel azt mondom, hogy az hól fólótteb valo fok viz vagion, ott io egessegh ritkan fokot lenni. S' nemis csoda pedigh, mert az hidegh es nedues helyek mindenkor, egessegtelenek foktak lenni. Hogy ha mástis ugyan azon reghi aranij idő volna, az mellybe az emberek bort nem ittának, ketsegh nekül az à tartomany iob volna az mi orfagunknal. Mert az minemű rut es utalatos dologh bortul megh refeghülni, finten ollyan hafnos es gyönörűseghes dologh vizzel megh elegedni. Tudod hogy az mint à forras miat, az melly az en sos ut mellet valo kerembe vala, csak egy nyaronnis heten halanak meg az en hazam nepe közül. Hogy ha azt az forrast mafoua nem farmaztattam volna, azt tartom hogy mind magamnak, s' mind pedigh az en hazam nepenek rövid időn megh kellett volna halniok. Annak okaert kerlek hogy inkab gondolkodgyal egesseged felől, hogy sem mint abban az hiuős tartomanba valo gyönörűseged felől. Mert en csak azt itelem ferencses embernek, à kinek lelke csendessegbe, es teste io egesseghben vagion. Annak okaert, am bator kedued ferint dicserjed azt à földet, am bator kiuanlagod ferint gyönörködgyel annak az tartomannak hiuőssegeben, iriad aztis baratidnak hogy az ott valo vizek, az Colica ellen ighen hafnosok. De mind az által el hidgyed azt edes baratom. Dædale, hogy nem hoztak abbol à tartomanbul annij hordo vizet ide Romaba, az mennij penft Romabol ki vittek az malosa vetelett.

Irod aztis hogy oly fok fele, es oly io alma, es körtuely terem abban az tartomanba, hogy semmikeppen azokkal megh nem elegethetel. En iol lehet semit örömesben nem esem mint az teli almat, de mind az által bekeuel fenedem ha finten afféle almat nem lathatokis. Mert az melly tartomany teli almakkal beues, abban nagy heűsegek, es hideghlelesék foktak gyakorta uralkodni. Az boldogh emléközető Octavius Csasar mikor efeben vette volt, hogy nyarba Romaba, fok betegsegek foktak volna farmaz-

HVSZON KILENCZEDIK

ni, kemennyen meghilta hogy'fenki Salona varofabol Romaba az piacra almat ne hozna. Az melly dologgal azt nyere, hogy az nyaualyakis megh fűnenek, es az oruos doctörökis fabad akaratyok ferint Romabul ki menenek, mert nagy jele az hogy egeffegellek az urak, es az varosbeli nepek, mikor az oruos doctörök feghenyek.

Irod az tis hogj abban az tartományban fok Comædia iadzo, alakos, kerkedekeny, es cselcsap ember vagon. De en arra azt felelem hogy annij gyönörűseged azoknak nezeseben nem leszen, az mennij banatod penzedert leszen, az mellyet azokra veztegecz. Mert afféle tragar es jatekos emberek, trefaba mutatnak iatekokat, de valoba kiuannak penzt az ő iatekokert.

Aztis irod hogy ott bőuön terem, az gyönörűseghes, io faghu, es edes bor. De en azt tartom hogy töb refeghes ember vagon az kőssegh közt a varosokban hogj sem mint föld hegy ot kin az mezőben. Mert tudod azt, hogy az melly nap az en anyam Nennye leanya Topina, Gætulicussal az en rokonominal gyüröt valta, iollehet Salona varosanak csak egyyetlen egy földje vagon, de mind az által annak a borabul mind ő magha, s' mind az ő haza nepe, s' mind pedigh, az menyegzőbeli vendegek mind egyk meg hesegettek vala.

Azt köny hullatas nekül nem mondhatom, hogy az Romaiak reghen az Mars neuő Istent, az kinek hatalmaban az hadi dolgok vannak, földtte airatossan tiszteltek, s' mastan pedigh nem Marsot, hanem Bacchus Istent, az kinek hatalmaban az bor vagon, legh inkab tisztellyük. Mert az melly üdöt reghen az mező az vitezi dologhnak tanusagaba helyheztettek, mast azt az Romaiak, az korcsoman az bor italban es az jatekban vesztik el. Titus Liuius az ő ötödik könyueben azt mondgya, hogy mihelen az hauafon tul lako Gallusok, megh ertettek, hogj az olasok földöt plantaltak, ottan hadat inditottak ellenek. Hogy ha akkor olas országban föld nem lett volna, bizonyara abban az időben oly szeptartomány, azoktúl az nepektul el nem pusztitator volna. Az reghi Romainep oly eses volt mindé dologban, hogj mikor latnaja, hogj ő neki az bor ital földtte artalmas volna, az tanacs rendelesebul megh parancsola, hogy mindenünet, az egeff Romai birodalombol, az föld fat kü irtanak, es kü meczenek. Oly csoda dologh törtentek

renek pedig hogj az had veghe utan csak eggys az Gallusok között Olaf orfagban nem maradna, mihelt efebken vettek hogy egeff Romai birodalombol sohol semmi főló tő nem volna.

Irod aztis hogy azon a földön sok jeles, fő, es tanacs melto-ságbeli emberek vannak, es azokkal valo befelgeteseddel, es baratkozasoddal mulatod el üdődöt. Melly dologh ha ugy vagion, főkfegh hogy abban az tartomanban sok emberek ötlettek legyen meg, es ighen keuesek legyenek az kik az igazságot szeretnek. Mert afféle viteffeghi rendbűl ki aggot emberek, az kik iffiusagokat az hadban mulattak el, venfegeknek idejet, csak uy dolgoknak hallasaban, es hazugságoknak befelleseben töltik el.

Ielented aztis hogj abban az tartomanban sok jeles ekes abra-zatu, kegyes tekintetű, es ssep magha viselő asony allatok vannak. En arra azt felelem hogy ha sok ssep asony vagion ot, sok tiztatalan eletű, es gonof hazaságbelj asony emberis vagion. Mert ha az asony emberbe az ssepseggel edgyűt, az ehessegh es az femermetef-segh egybe foglalua nincsen, magatis vesfedelemben eiti, s az uranakis nyaualyat szeret.

Emleközöl arrolis hogj ot sok büiös baios asony emberek talaltatnak, az kik az gyermekek csecstűl el valaztatának, es megh gyógytasanak mestersegeben, egyebeket megh haladnak. De en azt itelem hogy iob az gyermecskeknek, soha megh nem gyógyulniok, hogy sem mint afféle gonof asony emberek keze, es mester-seghe által eghessegesse lenniük. Mert nyluan, es sem latomast soha annijt az csecs főpo gyermecskeknek nem haznalnak, az meny-t titkon az ő ördönghős mestersegekkel azoknak artanak. Az en rokonomnak Laertius Torquatufnak, egyyetlen egy ighen ssep, es szeretmes leankaja vala, az mellyre az attyanak minden gazdaságha maradando vala. Ez mikor egy neminemű nap fokat sirna, az ő daikaia igyeközuen raita, hogy megh kellelne, ördönghős mestersegekkel akarja vala el alutnj. De mikor almot akar vala femere hozni, halalt hoza az gyermek eleteré. Es ekkeppen mikor az gyermecske az sirastul megh főnnek, akkor kezde az gyermek annya valoban sirni, es kefergheni.

Caligula, amaz jeles Germanicus Csasar, iollehet az Csasarok közt negyedik, es az Istentelen s kegyetlen fejedelmek köžűl legh-
első

HVSZON KILENCZEDIK

első volt, de mind az által mikor Roma városába neminemű czedulakat arulnanak, az negyed napi hideg lelesek ellen, kemennyen megh parancsola, hogy azt az embert az ki afféle czedulakat csinálna, feje vesztésevel büntetnek megh akar ferfi volna, s' akar pedigh aszony ember. Ha ki pedigh afféle czedulakat auagy venne, auagy Romába arulgatna, azt parancsolta volt hogy azt először vesztőkkel vernek, es annak utanna sámkai vetesben úznek.

Ugyan azon Fronto, az te szolgad, ennekem egy dolgot jelent, az kiben en fölötte ighen gyönörködöm, tudnia illik hogy te neked egy ighen szept fiacskad sűletet volna. Es aztis monda, hogy annak egy Samus figetbeli aszony ember volna daikaja, az melly mint valami sauaniu bőr ördöngösséghnek es boszorkanfagnak jeleuel iegyeztetet volna megh. En teged az halhatatlan Istenekert, es az en te hozzád való sferetetemertis kerlek, hogy azt az aszony embert mennel hamareb hazadbul ki vessed, es ne senuedgyed hogy csak egy naps hazadban legyen. Mert valamely csöcsemű gyermek, ördönghös es kanta ires mesterseggel neueltetik föl, annak vagy róuid elete leszen, auagy tellyes eletebe sferencsetlen leszen.

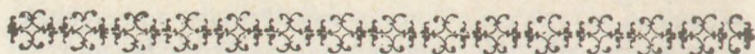
Tudgyad edes barátom Dædale, hogy nem keufet csodalkozom en azokon az Romai embereken az kik el senuedik, es azon vannak hogy az ő gyermekek afféle gonos mestersegek által neuelteszenek. Mert el hittem en azt magamban hogy valaki az Istenek akaratyabol betegeskedik, az az emberekek soha semmi forgalmatos oruoslaga által megh nem gyogyttathatik. A csescemű gyermekek auagy azért betegeskednek, hogy természetek sferent betegeskedűek, auagy hogy azért hogy az Istenek őket ez vilagbol ki akarjak venni. Ha annak okaert az belső gonos nedueessegek miat betegeskednek, az oruosokrol természet sferint valo oruoslagokkal gyogyittassanak. Ha pedigh azt az nyaualyat az Istenek bocsattak rea, azokat az gyermek sűlei aldozatokkal engeszteltyek megh.

Egyeb dolgokrolis kell vala te neked irnom, de azok közül inkább akarek egy nyhanyat Frontoual az te szolgaddal közlenem, hogy sem mint leuelben irnom, melly dolgon te neked nem kell csodalkoznod. Mert az leuelek oly veszedelmes állapotban vannak

gya-

gyakorta, hogy az eſes emberek csak oly dolgokat mernek moſtan leuelben irni, az mellyet az Romai piaozon minden embereknek bizuaf beſelhetnek. Megh bocsas ennekem Dædale, ha ſem az te akaragodnak, ſem pedigh az en kiuanſagomnak irafommal eleget nê tehetek. Mert ſok dolgaim volnanak az mellyeket te neked tutrodra kellene adnom, de azokat ſemmikeppen nem merem leuelben irnom. Magam felől csak azt irhatom, hogy az kôſſuen miat fölötte nagy nyaualiaban vagiok, es az melly roſab dologh, menel inkab neuelkedem idömben, annal inkab megh fogyatkozom erömben. Mert az emberi gyarloſagnak reghi nyaualyaia ez, hogj ott ſoktunk legh inkab megh botlani, az hol nagj ob batorſagot igherünk magunknak.

Az melly Publican madarat nekem küldel azt mindgyaraſt az en feleſegem Fauſtina maganak tulaidonita. Es bizonyara melro dologh csodara hogy oly könnyen ſol. De oly nagy hatalmok vagyon az aſony embereknek, hogy az eleuen embertis halgatni keſericsek, es az halottakat még az koporſobanis ſolni tanicsak. Ime enis te neked ket Mauritaniai louat küldök, es tiz Alexandriai ſablyat, melly aiandek ighen kicsin ahöz kepeſt az mellyel en te neked tartozom, es az mit te neked aiandekozni kiuannek. Annak fölötte Frontonak, az te ſolgadnak io hir mondaſaert, az Siciliai ſiget tiſtartofagot adam, az mellybül megh leſen eſtendö által hat ſaz arany forint ieuödélme. Fauſtina ennekem azt monda hogy öis Pertuſának az te feleſegednek, egy ladat teli küld Paleſtinumi draga kenetekkel, es iſmet mas ladat teli küld ruhakkal, az mellyeket viſelleyen, melly ennekem tiſteſſeghes ajandeknak latatik. Mert az aſony embereknek oly termefetek vagyon, hogy az ö magok morhajat, ighen ſükön, es takarikoffan adgyak kü, de az mas ember morhaiat, ugyan rikozlaſſal öntik ki. Az hatalmas Iſtenek tegedet megh tarcsanak, es en tölemis minden ſerencsetlen dolgokat el tauoztaſſanak. Ugyan azon Iſteneket az onnis kerem, hogy enis tegedet, es az en feleſegemis Fauſtina, az te feleſegedet Pertuſat, röuid idön Romaba egeſſegbe lathaffunk. Mert ſoha nagyob öröme embernek ſiuenek nem lehet, mint mikor azt az barattyat lattya az mellyet reghtül fogua kiuant. Irtam ez leuellet Romaba az Cælius hegyen tulajdon kezemmel.

HARMICZADIK

RESZE.

*Megh mutattya közönsegeffen, melly nagy dicseret, es ekeffegh legyen az az embernek, mikor az ő színe gondolatit bösegeffen, es ekeffen ki mondhattya. Aztis mondgya hogy talaltatnak viszontagh olly nehezzen es mod nekül szollo emberek, hogy könnyebben halgatunk egyebeket, ha szinten tiz estendeigh szollanánakis, hogy sem mint azokat valami keues ideigh. Aztis megh mutattya, melly ektelen dologh az fejedelmeknek, es az fő embereknek oly dolgokat cselekedniek az kiknek okait nem adhat-
tyak.*

Zok közül az jeles ajandekok közül az mellyekkel az teremptő Isten az embereket meg ajandekozta, eggyk az szollafra valo erő es hatalom. Mert az lelektül meg valua, az nema emberek ighen keufet külömböznek az barmoktul. Aristoteles az hadi dolgoktul irt könnyuebe, iobnak ireli az Pythagoras Philosophus törüenyé es rend tartafa szerint első varosokat, hogy sem mint azokat, az mellyek az Stoicus tudományat követik, miuel hogy azoknak elete az emberi okossághoz inkább illenek, hogy sem mint ezeknek rend tartafok. Pythagoras minden ellen vetesek nekül kü üzette az varasokbol az nema embereket, es ezt atta okol az ő cselekedetinek, hogy az embernek nyelue ugymond az elmenek, es az okosságnak gondolatitul mozgattatik az kinek annak okaert nyelue nincsen, efe, s' okosságha sincsen annak, s' az kinek pedigh efe s' okosságha nincsen nem ember az, hanem barom, az ki pedigh barom, annak vagy az bar-
mók-

mokkal egyűt kell űolgalnj, auagy az fene vadakkal az erdőkön edgyűt kell elni, es lakni.

Nagy ajandek ollyan nemanak nem lenni, az mineműekà barmok, de nagjobjandek ugy űolhatni, az mint az okos emberek űoknak űollani, de annalis nagjobjandek ugy űolhatni, mind az bölcs es eűessen űollo emberek űollanak. Mert gyakorta törtetik hogy nagjobjonörűűeggel halgattjuk az kalitkaban csacso-go publican madarakat, hogy űem mint az tudos oskolakban az bölcs emberek kőzöt azoknak űollafokat, az kik inkab meg nem gondollyak az dolgokat az mellyeket mondanak, az űoknal.

Egy Sido Iosephus neuó Historicus azt írja az Sidok hadarű irt könyueben, hogy Herodes minden teherűegeuel, penzeuel, morhaiaual, es nepeuel űegitette az Romai Marcus Antoniuűt, es Cleopatrat, ennek az Antoniuűnak matkajat (melly aűony Aegyptum orűaghnak kiralne aűonya volt) annak az hadnak viűefeűeben, mellyet az Octavius maűodik Romai Csafar elen inditot volt Antonius. Melly hadban Antonius megh győzetek, es Cleopatrais az Romaiak foghűagaban eűek. Ennek pedigh az nyaualyanak mind Marcus Antonius lőn az oka. Mert az melly ember az aűony ember űerelmejert hadat indit, annak vagy hamar el kellett eket veűteni, auagy ha űinten el nem veűtiűs, de űűkűegh hogy mindenkor gyalazatban ellyen. Touabba mikor latta volna Herodes, hogy Antonius az ő Patronuűűa, es oltalmazoja el veűet volna, azt vegeze magaban hogj Octavius Csafarhoz mennyen, es folyam-yek. Mikor annak okaert Herodes Octavius Csafar eleibe bocsattatot volna, az űejebelj Coronat, mindgyarast az Csafar labaj eleibe vete, es oly edes, tudos, kűlőmb kűlőmbfele űep mondaűokkal megh ekeűetretet oratioual, es kőnyőrgeffel kezde vetkenek az Csafartol bocsanattyat kerni, hogy az Csafar nem csak megh engede Herodesnek az ő halalos ellenűegenek vetket, hanem annak űőlőtte aztis az orűagot, az mellyet bir vala, hatalmaba hagyja, es megh erőűite, es ő magatis Herodesűt az ő legh iob barati kőze űamlala. Mert az nemes erkőlcsű es termefetű emberek kőzt, egy keues io űo ighen űok gonof dolgoknak űakafűhattya veghet.

HARMICZADIK

Ha Blondusnak hinnj akarunk, azt írja abba az könyuben, az mellyet az győzedelmes Romarúl irt, hogy iollehet Pyrrhus az Epirotabeliek kirallya, az had viselesbe fölötte ighen tudos volt, annak felette az ferencsetlen dolgokat, alhatatossan senuette, es egyebeknek valo ajandek adasibais, fölötte bö kezö volt, de mind az alral legh inkab dicsertek ötet azért, hogy fölötte edes, es gyönörűseghes befedö volt, es egyebeknek fölötte ighen bölcsenis felelt. Söt azt írjak Pyrrhus felöl, hogy oly ighen ekeffen szollo volt, hogy valakinek egyset beszellet, azt olyan ighen magához vonta, hogy ő neki annak utanna az mind tauol leteben s mind jelen letebe, es megh az halalos veszedelmek közt sem allot el melölle. Ugyan azon Blondus historicus írja, hogy az Romaiak esekben veuen, az Pyrrhus kiraly ekeffen szollalat, az tanacs rendelesebül azt vegeztek, hogj senki az ő köueteik közüül Pyrrhussal ne szollana egyebkeppen, hanem csak tolmacs által. Mert mikor ő magaual tolmacs nekül szollottnak, annyra magához vonta öket az ő nyajas befedeuel, hogy az Romai köueteik mikor haza mentek Romaba, az köueteisegh tistit el feleituen, Pyrrhus kiralnak az Romaiak elöt, procatoriua lettek.

Marcus Tullius az Romai tanacs hazba eggyk volt az Tanacs Urak közüül, annak fölötte az Romai birodalomba fő polgar mester, az az, az idöben, fő fejedelem volt, de csak egy dologhis ezek közüül neki örökke valo dicsöseghet nem szerzet, hanem csak az ekeffen szollas. Mert azzal a dologgal oly nagy meltofagot szerzet vala maganak, hogy az Tanacs hazba niha harom egesz oraighis, oly nagy figyelmetesseggel halgattak ötet, hogy senki méggh csak egy sot sem szollana anny ideigh keze ala. Melly dologh bizonyara nem keues dicseretet erdemel. Mert az embereknek oly termesetek vagion, hogy örömesben szollanak ő magok negy oraigh, hogy sem mint egyebeket egy oraigh halgassanak.

Sabellicus Antalis azt írja, hogy mikor az Amilcar neuö fejedelmek birtak Africat, Carthago varosaban egy Afranius neuö Philosophus volt, az melly abba az hadba, az mellyet az Carthagobeliek legh először az Romaiak ellen viseltek nyolczuan estendös koraban hala megh. Ezt mikor kerdenek mit tudna, azt felele, hogy ő semmit egyebet nem tudna, hanem csak iol szolni. Ismet

mikor kerdenek, mit tanult volna, azt felele hogy csak iol fölni tanult. Ismet mikor kerdenek mit tanitana, azt felele, hogy egyebet ő csak iol fölni tanitana. Es bizonyara meltan, mert az emberi életnek nagjobje ekeffeghe közül valo az nyajas befed, es az ekeffen fölles.

Mi magunk iol tudgyuk, melly ighen csodalkozunk raita, ha ket embert fölani hallunk, az kik közül egyk az föllesban lagy, es femmire kellő, s az másik pedigh fölötte ighen ekeffen föllo. Talals nemelly embereket, az mellyek mikor föllesnak, harom egesz oraighis minden farratsagh nekül, es megh unas nekül halgat-hacz. De ismet nemellyek az föllesban oly ighen ostobak, es tudatlanok, hogy mihelt megh lattyuk, hogy ajakokat az föllesfra mozdittyak, ottan ki futunk onnant az hun fölani kezdenek. Mert semmi nem lehet az en iteletem szerint oly nehez dologh, mint az mod nekül föllo embernek befedet, csak addighis halgatni, az migh valaki az Apostoli hit agazatit el mondhatna. Es visfontagh nem lehet semmi gyönörűsegefb dologh, mint az ekeffen es ekeffen föllo embert hat szaz estrendeighis halgatni. Az bölcs Plato azt mondgya az törüenyekrül irt könyuben, hogy semmi dologbül inkab az ember megh nem ismertetik mint az föllesbül. Mert az fobül az kit kiuöl hallunk, azt itelhettyük megh mi legyen embernek süeiben, akar io dologh legyen az, s akar ne.

Diogenes Láértius az Philosophusokrul irt masodik könyueben, azt iria, hogy amaz hires neues Philosophushoz, az bölcs Socrateshez egy Thebaniai iffiu legent vittek volt egy szer, a vegre, hogy azt ő az ő töb tanituani köze be venne, es az ő oskolajaban tanitana, es oktatna. Mikor pedigh ez az iffiu ideghen földről jöuen, az ő mesterenek segyenlene fölani, igy fölla ő neki Socrates: Szolly valamit, edes baratom, had ismerhesselek megh teged, minemű erkölcsű iffiu legy. Ebben az Socrates sententijaban, miuel hogy nagy ertelem foglaltatik, azon kerem ennek az könyunek oluasojar, hogy egy kicsinnyegh itt allyon megh, es magaban iol megh gondollya, hannya vesse. Miuel hogy Socrates nem maga tartasabol akarta az embert megh ismerni, ha io legyene, a nagy gonof, hanem föuabül.

Touaabba az ſep ekeffen valo ſollas, iollehet minden rend-
belj embernek, ighen nagy meltoſagbara, es haſnara vagion, de
mind az által fokkal ſebben fenlik az fejedelmek, es fő emberek
uduaraban, es ſükſegeſb dologhis afféle renden valo embereknek.
Mert az kik az nep közöt közönſeghes tiſtetekeket viſelnek, azok-
nak gyakorta az alatta valo nepetis megh kell hallaniok, es egyeb
ideghen orſagbelj emberekkelis ſollaniok kelleetik. Es hogy nyl-
uabban megh mondgyam, az fejedelmeknek nem csak azért ſük-
ſeghes az ekeffen ſollas, hogj az ő meltoſagok, egyebek elöt na-
giob legyen, hanem azértis, hogy az ő alatrok valo köſſegh-
nek, fölötte ighen haſnos az fejedelmek ekeffen, es ekeffen ſolla-
fok. Mert miuel hogy egy tartományban csak egy fejedelem va-
gion, es ő neki miuel hogy mindnyaian az alatta valok ſolgálnak,
lehetetlen dologh hogy annij morhaja legyen, hogy mindeneknek
ſolgalattyar megh fizethetſe. Annak okaert ſükſeghi hogy nemel-
lyeknek penzel fizetſen, ſ' nemellyeket pedigh io ſoual es edes be-
feddel tartſon, mert az nemes termefetű embereknek kedueſb
ſokot lenni, az io akaratbol ſármazot io ſio, hogj ſem mint az ked-
uetlenſegbűl adot ajandek, es io tetemeny.

Sem az bölcs Plato, ſem Liuius, ſem Herodotus, ſem Sulpi-
tius, ſem Eutropius, ſem Diodorus, ſem Plinius, ſem pedigh egyeb
fok historicufok, elege nem dicserhetik az ő irafokban, azoknak
az Göröggh, es olaf fejedelmeknek boldoghſaghit, az kik reghi ű-
döben tudofok, es ekeffen ſollok voltanak. Es bizonyara meltanis
cse leke ſik: Mert ſokan az reghiek közül inkab talaltanak magok-
nak, kiralyi Coronat, es Cſafari palczat, bölcſefegekkel, es ekef-
ſen ſollafokkal, hogy ſem mint auagy hadbelj győzedelmekkel, a
uagy nagy, es nemes nemzetbűl valo eredetekkel.

Marcus Aurelius Romaj Cſafar leuen, az Cælius hegyen ſü-
letet volt. Ez iollehet nemtelen, ſegheny, es ala valo rendbeli em-
ber volt, es jollehet ő neki ſemmi Nemes, es nagy meltoſagbeli
barati nem voltanak, de mind az által az ő jamborſagaert annyra
mene dolga, hogy Antonius Pius Cſafar, az ő leanyat Fauſtinat,
adna neki feleſeghűl. Sokan ſollyak vala őtet, hogy az ő leanyat,
egy ſeghen Philoſophusnak atta volna, de ő azoknak illyenkep-

pen folla. En (ugymond) inkább akarom, hogy seghen Philóso-
phus legyen vöm, hogy sem mint bolond fejedelem.

Pollio azt írja, az Romaiak törüenyerül irt heredik könyue-
be, hogy azoknal, mégh az reghi fő polgar mesterek idejeben, olly
jeles, es dicseretes törüeny volt, hogy az Romai fő birak, Dictato-
rok, Cenforok, es Csafarok, mennel alab egyfër minden heten
az Romai tanacs hazban az kőssegh allapattyarul famot adnanak.
Mely törüent bator az mi időkbenis megh tartananak. Mert sen-
ki inkább nem igyeközik mindeneknek igazságot szolgáltatni, mint
az az ember, à ki azt gondollya, hogy ő neki famot kell adni az ő
ristirül.

Azt írjak Caligularul, az Romaiak negyedik Csafararrul, hogy
az, nem csak rut förtelmes élető volt, hanem annak fölötte az fol-
lasbanis ighen tudatlan, es mod nekül valo ember volt, ugy annyra
hogy az volt legh első az Romai Csafarok közül, az ki egyebek
ekeffen folla sa nekül főkőködöt. Melly dologbol, oly nagy gyű-
lösegeben etek mindeneknek, hogy minek utanna rut, es gyal-
zatos halallal megh holt volna, es az varason az ő holt testet, fel-
lyel hurczoltak volna, illyen verefeket irtanak az ő koporsojara.

Dedecus imperij, Caligæ cognomine Caesar,

Hic situs est, vitâ pessimus, arte rudis.

Az Romai birodalomnak gyalazattya es fidalma, az nadrag-
rul neuztetet Caligula Csafar itt temettetet, az ki ighen rut, es
fertelmes élető, es tudatlan ember volt.

Nem tudom miért dicsekednek abba az fejedelmek, hogy ők
meresek es batrak, fep termetűek, io louon ülők, s' io kopiasok, s'
az ekeffen folla sban pedigh nem dicsekednek, holot az fölöl meg
neuzet dolgok, csak addigh hasznalnak nekiek, az migh ők elnek,
de az ekeffen valo folla s nem csak eltekben ferez ő nekiek dicső-
seghet es meltoságot, hanem megh halalok utannis io hirt neuet
ahgi nekiek. Mert sok fejedelmeket oluasunk az kik ekeffen folla-
sokal, nagy haboruságokat csendesitettenek le az nepek közöt,
es ő magoknakis örökke valo dicseretet nyertenek. Suetonius
Tranquillus azt írja, az Romai Csafarokrul irt első könyueben,
hogy

HARMICZADIK

hogy amaz neuezetes Iulius Csásár tizen hat estendős koraban, az egesz Romai kösszegh elöt dicserte az prædicallo sèkben Corneliat, az ő atya Nennyet mikor el temettetnek. Es abban az ő iffiusaganak idejeben megh mutatta, melly csodalatos ereje legyen az ekeffen sòllasnak, melly dologgal oly nagy keduebe jura az egesz Romai kösszeghnek, hogy mindnyaian egy sòual jòuendòlnek, hogy valaha abbol az emberbùl fòlòtte nagy, es fò ember neuelkednek Roma varosaba. Es az mint Appianus írja, ugyan azon nap, amaz nemzetes Sylla, illyen iteletet tett felòle: Ennekem Caius Csásárrùl illyen iteletem vagyon, ugymond, hogy ez az ő batran sòllasa, jele az ő jòuendòbeli hatalmanak, es birodalmának. Megh lathattyak azert az fejedelmek melly hafnos dologh legyen ő nekiek, ha ekeffen sòllokka lesnek. Mert maid minden nap lattyuk azt, hogy nemelley emberek az ekeffen sòllas által, az nemtelen es alaualo állapotbol, nagy melrosaghra emeltetnek, s' nemelleyek pedigh az ő nemes es bòcsùletes rendekbòl, az ekeffen sòllasban valo tudatlanfagok, es fogyatkozafok miat, mindeneknel legh alab valo állapotra jutnak.

Ezeket azert mondam, hogy az fejedelmek es fò emberek az ő fioknak megh kicsin korokban oly bòlcs es tudos embereket adgyanak mesterùl, à kik òket nem csak az eletnek modgyara oktatfak, hanem annak fòlòtte ekeffen sòllanijs tanicsak. Mert az fò renden, es állapoton leuò embereknek, semmi rutab dologh nincsen, mint mikor az ő cselekedeteknek okat nem tudgyak adni.

Polydorus az ő harmadik könyueben azt írja, hogy mikor az Lacedæmoniai emberek hada. Athenas varosbelj emberek hadatul az Milinus folyo viz mellet megh gyòzetet volna, egy Euxinus neuò Philosophust küldòttek volt az Lacedæmoniaiak az Athenasbeliekhez, melly oly ekeffen sòllot akkor az Athenasbeliek elöt, hogy nem csak bekefeget nyert azoknak az kiktùl küldetet volt, hanem annak fòlòtte maganakis öròkken valo dicseretet szerzet. Ez mikoron hazaiaban vissha akarna menni, illyen leulet adanak nekie az Athenas varasbeli emberek.

HAR-

HARMICZ EGGYEDIK

RESZE.

Az Athenasfeli emberek leuele, az melyet az Lacademoniayaknak irtanak. Az Athenas varosbeli Tanacs, kösség, es bölcs emberek, az Lacademoniai Tanacsnak, kösségnek, es bölcs emberek kössönetet, es bekefeget irtanak.

Z halhatatlan Isteneknek eskűsünk, hogy finten új bankottunk minap azon, hogy ti az hadban megh győztetek, az mint örültünk azon hogy mi akkor győzedelmet vettünk. Mert az gonosz hadak oly nagy karokat hoznak, hogy azok az emberek az kik megh győzetnek bizonyos nyomorúságban esznek, es az kik győzedelmet vesznekis, bizonytalan hásonnal szoktanak legyen hazamenni. Akartuk volna bizonyara, ha ez előttis, ebben az akaratban lettetek volna, hogy azt kertetek volna tülünk az mit mostan kertetek. De mit tehetünk rola, ha az Istenek úgy akartak, hogy tijs abban az hadban megh győzetnetek, es mijs keves hásonnal lennenk győzedelmessék? Mert ez bizonyos regula, hogy valamit az Istenek egyfer elvegeznek, azt sem az emberi okosságh, sem pedigh az emberi hatalom, soha megh nem bonthatya, sem pedigh megh nem változtathattya.

Ertyük hogy három holnapi frigyert kertetek, az mely alar az bekefeghrül tractallyunk es vegezzünk, de azt tudnotok kell, hogj az Athenasbeliek, soha úgy senkinek frigyert nem adnak, hogy ilmet az hadban visha kellesek mennyek. Mert minekünk olly törüenyünk vagion hogy az haduifeleltis örömet fől vegyük, es

Ee

örök-

örökke valo bekefegetis örömeft engedgyünk. Azon vagunk pedigh, hogy az bekefeghnek idejen, eses es bölcs emberek legyenék az mi oskolainkban, az kiknek tanacsual elhesünk az hadnak idein. Azok pedigh azt adgyak nekünk tanacsul, hogy valami ketfeghes, es gyanolaghta melto frygyet senkiuel ne ferezzenk. Melly tanacs bizony ighen hafuos. Mert az tettetet bekefeg, veszedelmeseb az nylyan valo hadnal.

Az ti köüetetek az Euxinus Philosophus, oly ekeffen, es bölcsen folla az mi Tanacsunk elöt, hogy mi sem mit meggh nem tagadhatank neki abba az mit ket vala tolünk. Mert tistetfegefeb dologh annak bekefeget engedni, az ki barattagossan kerü, hogy sem mint azt bekefeggel kinalni, à ki eröuel, es fegyuerrel akar attra keseriteni. Ercsetek meggh annak okaert hogy az Athenasbeli tanacs, kösfegh, es bölcs embereknek örömeft bekefeget engednek az Lacædemoniai tanacsnak, kösfeghnek, es bölcs embereknek, es ezt azert cseleköfük, hogy az egefe vilaghuak, tuttara legyen az, hogj az Athenasbeli emberekben anny merezfegh vagyön, az vakmerü emberek ellé valo had vifelefre; es ismet añj io akarat vagion az bölcs emberekhez, hogj mind az estelen hadnagyokat meggh tudgyak büntetni. s mind pedigh az bölcs emberek birodalmat el tudgyak örömeft fenpedni.

Tudgyatok pedigh hogy csak ez az egy dologh volt az mi köztünk indittatot hadnak oka, hogy né egyenesedhetnenk meg raita, kinek kellene az Milinus folyo viz mellet valo varosokat birnia. De mi az Isteneket hijuk bizonyfagul, hogy azokat az varosokat, tellyeffeggel, es örömeft nektek engedgyük, csak ti ezt az Euxinus Philosophust visöntag nekünk adgyatok. Mert az Athenasbeliek ferencses varosa, inkab kiuã egi bölcs embert az ó Oscolainak ekellégere, es dicseretere, hogy sem mint egy egefe tartomät az varos hafnara. Hogy pedigh mi anny varosoknak urasagat egy Philosophuson, bölcs emberen el cserellyük, az ki minekünk parancsollyon, azt ti az mi gorombasagunknak, es estelensegünknek ne tulaidonicsatok. Mert ez à Philosophus minket, io, es dicseretes életnek modgyara fogh tanítani, de azok az varasok, az

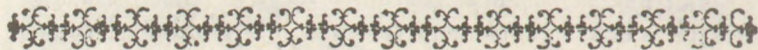
kiket nektek engedünk, okot attak rea, hogy gonosul halnawk megh.

Es hogy inkab megh mutathassuk azt, hogy az ti reghi ellenfehtekbül, mi tinektek igaz baratotokka lettünk legyen, nem csak az hadtol mentünk megh titeket, es nem csak bekefeget engedünk ti nektek, hanem annak fölötte megh io tanacsotis adunk tinektek az bekefehnek megh tartasara. Mert sokkal iob oruofagh az, az melly az embernek egeffeghet megh rartya, hogy sem mint az az melly az gyomornak meg üreseteseuel embernek nyaualyaiat el veszi. Ezt adgyuk azert tanacsul hogy az mint az iffiak az vitezi dologhra forgalmatosan oktattyatok, azonkeppen az ti fiaitokat gyermeksegekben idejen az tudomanra adgyatok. Mert mint sinton az had fegyuerrel viseltetik, azonkeppen az bekefegh, sep es ekeffen sollaral tartatik megh. Nem heaba adgyuk tanacsol tinektek Lacædemoniaiak, hogy az ti gyermekiteket, idein, koran az oskolaba adgyatok tanusaghnak okaert, minek elötte az gonosfagot megh sokiak, mert mikor bölcs emberitek nem lesnek, az kiknek tanacsinak engedgyetek, hanem azok helyet fok tunya, es hiufaghos emberekkel böuölködötök, akkor soktak veszedelmes hadak indittatni közöttetek.

Azt se velyetek Lacædemoniabeliek, hogy mi à sok sauo eselcsap embereket sereitnenk. Mert Pythagoras volt az, à kit, mi atyank helyet tisztelünk, az azt rendelte, hogy az ki à tanusaghra adgya magat, az oskolaban mennel alab ket estendeig ne meryen sölni. Miuel hogy semmikeppen az à sollarban eses nem lehet, az ki halgatni, es hallani nem tud.

Ha ti nektek ugy fogh teczeni, mi az ti köüeteket Euxinust megh rartyuk mi nalunk, es az tanacs rendbeli emberek köze vesük. El hidgyetek pedigh azt ti magatokban, hogy az mi hasnot mi ó töle varunk, es az mi tanacsot ó mi nekünk fogh adni az ti nektek veszedelmes nem lesen. Mert Athenas varosaba reghi törüeny az, hogy addegh az tanacsbeli emberek, semmi hadat ne indethassanak, es ne gyöithessenek sereget, valamigh az Philosophusok, es bölcs emberek, megh nem itelik, ha meltan ipdethatnanake hadat auagy nem. Mi mind az

mi Istenünket, s' mind az tieteket azon kerjük, hogy mind titeket, s' mind minket oltalmazzanak, es ezt az mi közötünk szerzet bekefeget mind örökke megh tarcsak. Mert csak az lehet örökke valo dologh, az mely az Istenek akarattyaual erőfitterik megh.

HARMICZ KETTEODIK

RESZE.

Ha lehetszeghes dologh, szükszegh hogy az fejedelmek es fő emberek gyermeki daikai tudofok legyenek. Romaba mindenfele nyelűnek oskolaja volt. Micsoda iteleti volt egy Görög köuinetnek az Görög aszony allatok tudomannyarul, es az Hadnagyok batorfagarúl es erőfzegherúl. Es mikeppen husz Olasz Aszonyok, más husz Görög aszonyokkal megh disputáltak.

Z melly uton jarok mese valo tartomaniokban es fokatlan helyeken, jaruan, az utat el nem akarjak veteni, nem csak azon tudakoznak mellyk legyen az io ut, hanem annak fölötte ugyan aztis kiuanyak hogy az ut mutato ember uyal mutassa megh nekiek, mely fele kelleftek mennyek miuel hogy ighen nehez dologh ketseges utra indulni. Annak okaert miuel hogy oda föl forgalmatosan adam az fő embereknek tanacsul, hogy az ő gyermekeket foktassak es tanicsak az io es ekeffen valo állásra, ezel az hasonlatossággal megh akaram mutatni, hogy melto dologh legyen embernek arra à veghre bizonyos utat es modot keresni, à houa igyeközik. Mert abba à tanacsba semmi hason nincsen, az mellyet megh nem mutatnak, mikeppen kelleftek veghez vinnünk.

Es iollehet ighen áll à dologh azon ha embernek gyermeke,

terméseti szerint, az iora legyen hailando, vagy az gonos̄ dologra, es ha io elmejú legyen auagy ostoba, es goromba mind azokra à dolgokra, az kiker cselekedni kell, s' mind pedigh az ekeffen valo s̄ollastra (miuel hogy nagy aiandeka Istennek, az kiker io elmeuel es iamborsaghra hailando termékettel latogatot megh) de mind az által azt mondom hogy nem mindnyaian ekeffen s̄ollok az eles es nagy elmeiü emberek, es vis̄ontagh az kik ekeffen s̄olnak sem mindnyaian eles es io elmeiü emberek s̄oktak lenni. Mert soka- kat latunk az kik s̄ep dologhrul s̄ollanak, de mind azon által azo- kat à dolgokat ekeffen kú nem mondhattyak. Es vis̄ontagh talal- tatnak oly emberek az kik ekeffen s̄olhatnak, de nem könnyen talalnak oly dolgot az mellyrül ekeffen s̄olhasanak. Vannak ollya kis az kiknek à terméketer io elmet adot, de tunyasagok es röstfegek miat, csak az közönseges keppen valo s̄ollással megh eleget- nek.

Gyakorta s̄oktam csodalkozni egy felől mikor latom, hogy nem alab valo ez mai nap s̄ületer gyermek lelke, annal à ven ember lelkenel, à ki' maj mulik ki ez vilagbol, s' mas felől pedigh aztis vessem esemben, hogy oly gyenghe taghai vannak az mostan s̄ületer gyermekcskenek, azokra az dologhra, à mellyekre, à lelek à gyermekeske tagaiual elni akar, hogy aligh lattassék valami okos- sagh ó benne. Mert à hol az okossagh az ó erejet megh nem mutattya ott keueset lattatik kúlömbözni az barmoktúl. Csuda- latos s̄ep dolgot mutogatnak az ket estendős gyermekcskek, mi- kor labocskajokat fól emeluen iarni igyeköznek az falhoz kap- dónak hogy tartozhasanak, semeket fól nyttyak hogy valamit megh ismerheffének, selyepnek mikor s̄ollny akarnak ugy anny- ra, hogy az gyermek abban az időben s̄inten olyan s̄okot lenni, mint az elő fak tauasfal mikor bimboznak. Mert mikeppen hogy az termő fak à ket első holnapba csak leueleznek, azonkeppen az csecs s̄opog gyermek ket estendő által csak s̄okot tanul formálni. Ez eket azért mondom hogj az fejedelmek ne itellyek ighen idein valo dologhna ha az ó gyermekek oly kicsinkorokba kezdenek az io s̄ollashoz, mert effele időben oltatnak az gyenghe vesűcs- kek az termű fakba, es az io vemhekis kicsinkorokba tanitatnak, arra hogy az hatokon embert hordozzan. Mert anny vesűdel-

HARMICZ KETTEODIK

nek vannak ez világhí életünkben, hogy ha lehetseges dologh volna, megh az annyok mehebenis az kilded gyermecskek taníttatniok kellene az ő sülejektől mikeppen kellene ez világhon elni.

Az en íteletem szerint, az mint hogy à vizet hofu arkokon foktrak az molnokra farmaztatni, azonkeppen az gyermeket még polas koraba kell az ekeffen fállafnak uttyara igazgatnunk es vezlerenünk. Mert hogy igazan megh mondyam az fepen es ekefen valo fállast, auagy az annija meheből hozza magauat, az gyermek, auagy hogy az edgyút, à daika tejeuel fopia be. Nem tagadom azt hogy fölötte ighen fíetne à vele, az ki ket auagy három efcendős korában gyermeknek mestert fogadna. Mert abban az allapatban inkab fűkólkódnak azok daika nekül à ki őket tífirogaffa, hogy sem mint Mester nekül az ki őket oltorozza, es vesőze. De miuel hogy az ő gyenghe allapatyok miat abba az időbe fepen fölni nem tanulhatnak, es mind azon altal, fűkfegh hogy az iol fállast bölcsős gyermek koroktól fogua tanullyak, azt adom tanacsul à fejedelmek, es fő emberek felefeghinek, hogy oly daikakat fogadgyanak az ő gyermekek neuelefere, az kik egesseghes teijelis legycnek azoknak taplalafokra, es bölcsesis legycnek az gyermekek nyeluenek igazgatafában, es io fállatra valo tanitafokba. Mert egyeb abban nem lehet, hanem fűkfegh hogy az ki leghelőfőr az gyermecskenek tejet ad es foptattya, ugyan azon tanicsa az legh elő fokrais.

Sextus Chæroncus abban az könyuben, az mellyet az nyelűeknek külömbfegherül irt azt írja, hogy legh előfőr az Hetruriabeli emberek voltanak, az kik az ő tulaidon nyelűeket anyai nyelűnek neueztek, es az ő annyok nyelűenek hittak, miuel hogy à fíot az mellyel elűnk, vagy az anyanktul az kik minket ez világhra fűltek, vagy az daikainktul, az kik bennűnket neuelnek, tanullyuk es vesűk, es annak okaert ebben az dologban, fínten ugy erdemli az daika az anyai nyelűet mint az anyak. Es az gyermekekis, minek előtte az annyokat az mellyektől fűlettenek megh ífmerik, az daikaiokat híjak annyoknak, az kiktől taplalatatnak.

Plutarchus az fejedelmi birodalomról irt második könyube,

be, azt írja, hogy egyéb jeles törvény es rendtartási közöt az Romaiaknak egyik volt az, hogy mindenféle nyeluen valo iskolakat tartottak az városban, ugy annyra, hogy soha oly vad paraszt, es ideghen nemzetlegh Romaban nem mehetne, az ki abba az városba nem talalna oly embereket, az kik az ő nyeluen folnanak. Melly okossággal azért eltek az Romaiak, hogy valamikor ők az külfő nemzetlegekhez követeket küldenének, auagy hogy valamikor az külfő nemzetektől Romaba követek iönének, ne kelletnek ideghen tolmacs által azokkal folniok, hanem az önnön városokbeli ember által. Melly dolgot bizony ighen ekesen cselekettenek az Romaiak, mert az nagy dolgok gyakorta rofól vitetnek veghez az ideghen nyeluek által.

Talam sokan foghnak csodalkozni raita, mikor az mit most mondok oluafni, es hallani foghiak, tudnia illik hogy az fejedelmek es az fő emberek gyermeki daikainak ekesen folloknak kellessék lenniük. De az ki azt csodalni foghia, az az ember ighen keueset latot hallot, es keuesbet oluafot. En bizony aligh mondhatom megh ha nagyobb legyene az reghi emberek dicsereti, az sok köfők valo jeles afony allatok miat, az mi időnkbeli emberek gyalazattyanal, az mellyet az gonof es tisztessegtelen afony allatok miat kell fenuedniek. Mikor ez könyu irasaban fölőtte ighen ketelkedem vala benne, ha elsőben az mastani afony allatoknak tudatlansagit, es feslet erkölcsöket, az mellyeket sememmel latram kellenee megh irnom, auagy pedigh azoknak iofagos cselekedeteket, es jeles erkölcsöket, az kiktől sok nagy dolgokat oluaftam. Vegezetre azt vegezem magamban, hogy az hituan pelyuat es gatz el valafstuan, az tista gabonat vennem elő. Mert az nemes természetű ember nyeluehez es sauahoz az illik hogy az jambor es tőkelltes afony allatoknak iouoltokat mindeneknek ertetekre adgyak, es mindenek előt dicserjek De az gonof afony allatoknak yetkeket, gyalazatos erkölcsöket, hogy őket ragalmazni ne lattafsanak, el kell takargatniok. Az ekes, nemes természetű, es tudos emberek tistri azt kiuañya, hogy valamikor az afony allatokkal vañak es nyajaskodnak, azoknak keduetket keressék, vigaztallyak őket, olalmazzak, es batoricsak, de gyalazattal semmikeppen ne illessék.

Mert

HARMICZ KETTEODIK

Mert az melly ferfi nyelueuel az gyarló es erőtlen afony allatot fidalalmazza es veri, az nem egyebet cselekefik hanem az leegy ellen vonson kardot.

Annak okaert hogy az el kezdet dologhra ismet visha terjek arra intem az fejedelmek es fő emberek felefegeket, hogy tehetfegek ferint az önnön magok leanyat mindenfele io dolgokra oktassak es tanycsak, es magoknak kart ne tegyenek azt iteluen hogy az leanyok es afony emberek nem az tudomanra valok volnanak. Mert nem igaz az, hogy minden ferfinak eles es jeles elmeje volna, es az sem igaz hogy mindnyaian az afony emberek es leanyok rompak es ostoba elmejűek volnanak. Sőt ha mindenik rendbeli ember egyarant tanitatnek, en azt mondom hogy annij tudos afony allatok volnanak, az mennyi tudatlan ferfiakat latunk.

Touabba iollehet regenten sok rendbeli afonyok talaltattanak, az kik közöt sok csudalatos, jeles, es io erkölcső afony allatok voltanak, de mind az által effele emberekkel, az Görög minden egyeb nemzetsegbeli embereknel inkab beuelkertenek. Mert az Romaiak fegyuerrel, vitezseggel, es hadi győzedelemmel, de a Görögök tudomannyal es bölcseseggel nyertenek örökke valo dicseretet, es emléközetöt magoknak. Az Romai nep közöt tudom hogy sok tudos afony emberek voltanak, de mind azon által ez ket nemzetsegh közét oly külömbsegh volt hogy az Görög, afony allatok az Philosophiaban, az az, Isteni dolgoknak, es teremtet allatoknak ertelmeben voltanak bölcssek, de az Romai afony allatok inkab vagy az ekeffen sallasban, vagy az Pöesisban, vers csinalasban foglaltak magokat. Es innent volt az hogy az Athenasbeli Görögök, azzal dicsekettek, hogy ő nalok volna az io tanitasnak, es oktatasnak mesterseghe, s' az Romaiak visfontagh azzal, hogy ő nalok volna az sepen es ekeffen sallasnak tudomannya.

Euphorion az Rhodus sigeibeli emberek dolgairul irt negyedik könyueben, azt mondgya hogy mikor Lucius Cornelius Sylla, Roma varosaban harmadszor viselne polgar mesterseget, az Rhodusbeli fő urak tanacshazaban vetekedes tamadot volt az Görög Oratorok közöt, es az Romai Oratorok közöt, es aztis iria,
hogy

hogy az több fő között így állott volna az Görög Orator az Romai Oratornak, es követnek: Ugy vagy on u gymond Romaiak hogy ti fegyuerrel hatalmafok vattok, es hadi győzedelömmel dicseködhettek, de az tudományokban es bölcsesegben keueset forgottatok, az Görögöknel pedigh csak az asony allatokis, az tudományokhoz es az bölcsesegh dolgához többet ertenek, hogy sem mint az Romai férfiak az fegyuer forgatasához. Melly dolgot mikor az Romaiak megh ertettek volna, oly ighen gonos neuen veuek az tanacsbeli urak, hogy keues hea lön hogy, hogy è fő miat oly had nem tamada à Romaiak es az Görögök közt, az minemű nagy had volt ez elöt az Romaiak közt es az Carthagobeliek közt az Sicilia figete felöl. Melly dolgon senkinek nem kell csodalkozni. Mert lattuk azt hogy több hadak indittanak az emberek között valami gyalazatos es sirdalmas fő miat, hogi sem mint az el vesitet iofagnak, es tartomannak visha vetele miat. Mikor annak okaert az Romaiak es az Görögök è dologh miat egy mas közt hadat akarnanak inditania, az Rhodus figetbeli emberek közbe iaroua es fő álloua teuek magokat az ket ellenközö nemzetsegh között, es illy ok alatt bekeltetek megh öket, hogy azért à gyalazatos főert, ha sinton fegyuerrel kelleneis bosut allaniok, de mint az által az hadat el hagyuan, az asony embereket disputatoria bossassak egybe, es az valya à segyent az melly fel az disputatioban megh győzetterik. Melly tanacs à Romaiaknak fölötte tífteffeghes lön, mert nagyob segyennek tartottak az Görögök az asony ember nyeluetöl megh győzetterni, hogy sem mint az férfiak fegyueritül es kopiaitül. Mikor annak okaert ez ok alatt egj mas közt megh alkuttanak volna, az Romai asonyok közül husan, es az Görög asonyok közül is megh annyian gyülenek az Rhodus figetbeli urak tanacshazaba, az mellyek mindnyaian fölötte ighen tudosok voltanak. Ezek mikor mindnyaian az oskolaba valo tanitafokkal megh mutattak volna az ö tudományokat, s mind pedigh sok különb különb fele dolgokrul disputáltak volna egymas közt, illyen különbsegh találtak köztök, hogy az Görög asony allatok az nagy es melly dolgokrul, csak közonsegeffen valo állással állanak, s az Romai asony allatok pedigh, ha sinton nem ighen mely es nagy dolgokrul állanak, de mind az által igen

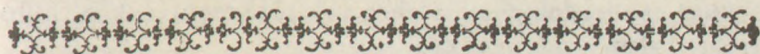
HARMICZ KETTEODIK

ekéssen föllottak, nem úgy az mint az közönseghes rend fölöt közönsegebben föllani. Melly dolgon nem ighen kell csodalkoznunk, holot az ferfiak köztis gyakorta törtenni fölöt. Mert ighen ritkan talaltatik emberbe, mind a melleghes dolgokrul valo nagy bölcsesegh, s' mind pedigh az ekéssen valo föllasnak tudománya.

Touabba ebben a disputatioban úgy vifelek magokat azok az asony allatok, hogy mind a Görögök megh elegetnenek az Romai asony allatok magok vifeleseuel, s' mind pedigh az Romaiak a Görög asony allatok tudomannyaual. Es az Rhodusbeli emberek, effelöl az disputatio felöl ilyen iteletet teuenek, hogy mind egygh azok az negyuen asony allatok, gyözödelmefek volnanak, es annak okaert mindeniknek borostyan leuelből kötöt köforut kellene fejebe tenni (az melly a reghieknel gyözedelemnek jele es jutalma volt) Es illy sententiat mondottak felölök hogy az Romai asony allatok ekéssen föllással megh halattak az Görög asony allatokat, de ismet az Görög asony allatok bölcseseggel, es mely dolgoknak tudomannyaual megh halattak az Romai asony allatokat. Mikor annak okaert mind az Görög asonyok, s' mind pedigh az Romai asonyok, az disputatio utan hazaiokba visha mentenek volna, nem keufeseb öruendözesszel, es dicsőséggel fogadak be öket, az ö hazajokbeli emberek, mintha valami harcziul gyözedelömmel jöttek volna megh. Az Rhodus figetbeli emberek pedigh ennek az negyuen asony allatnak tisztességhere, negyuen ighen sep öflopokat csinaltatanak ugyan azon helyre, az melybe megh disputáltak volna, es azoknak az asony embereknek neuekeris az öflopokra meczettek. Mely epület oly nagy kölcségsbe kefült volt föl, es oly sepen epitetet volt, hogy amaz hires neues Rhodus figetbeli öflopön kiuöl, semmi abba az figetbe dragab epület nem talaltatot. Azok pedigh az öflopok mind az Heligabalus ideieigh megh marattak volt, az ki az ö veszet erkölcsémiat, mindenkor ujjab gonossagot gondoluan, az reghi epületeket elrontattya vala.

Az kik ezt a historiar megh irtak egyebfele külömbsegetis irtak az Romai, es az Görög asony allatok közöt, tudnia illik hogy az Görög asony allatok sepeggel az Romaiakat megh halattak

lattak, de az Romaiak ismet az Göröggh aszony allatokat, draga öltözetökkel es magok ekeffegeuel megh hallattak. Ismet aztis irjak hogy az Göröggh aszony allatok, batrabbak voltak az Romai aszony allatoknal, de az Romai aszony allatok visfontagh mertekletesb, es csendesb elmejűek voltanak az Romai aszony allatoknal. Melly dologh ha ugy volt en az fejedelmek, es fő emberek feleseginek, azt adom tanacsul hogy inkab köuessék az Romai aszony allatoknak csendes es mertekletes erkölcsöket, hogy sem mint az Göröggh aszony allatok batorfagat es merezseget. Mert nem arra teremtet az aszony allat hogj harczolljon, es az viadalban ferfiakat ölylön, hanem arra hogy az főüefre, fonyasra gondgya legyen.

HARMICZ HARMADIK

RESZE.

Az aszony emberek szinten olyan tudosokka lehetnek mint az ferfiak ha akariak, hogy ha az aszony allatok az tudomanba à ferfiakkal nem érnek, az nem à természet miat vagyon, hanem az ő röstsegek vetke. Az mostani aszony allatok az reghi dicseretes aszony allatok erkölcsötől ighen el faizottak, miuel kogy az mostani aszony allatok csak az heusagban, es az hituan gyönörűségben töltik azt az időt el, az mellyet à reghi aszonyok az könyvek irasara es oluasasra attak, melly dolgot it, az könyv iro szep reghi historiakkal megh bizonyit.

•S(†)S•

L hagyuan annak okaert az tudos afony emberekrul valo közönseges sfollast, mostan az historiakbol sremelyek sferint egy nihany bölcs es tudos afony embereket hozunk elő mind à Görögök közül; s' mind pedig az Romaiak közül, hogy az mastani fő emberek feleseghi latuan az reghi jeles afony allatoknak eteket es allapattyokat, inkább megh ismerhessék; es efsékbe vehessék az ő magok tisztit. Az en itelemet sferint sinton ugy illik az afony allatokhoz, hogy az reghi jeles es tókelletes afony allatokat, az ő dicseretes eteknek rendiben, es törüenyeben köuessék, az mint à ferfiaknak illik, hogy az ő előttök valo vitez embereknék, harciban valo batorisagat, es vitezseget köuessék. Mert az mostani időben semmi oly dicseretes, es jeles dologh nem lehet, az kiról à reghi időkbeli historiakban valami pelda nem talaltathatnek.

Mikor mostan valami velhetetlen es sfokatlan dologh történik, sfokan az kik effele dolgokat soha nem lattak, azt sfoktak mondani, hogy soha efféle dologh è vilagbon nem történt. De ighen megh csalatkoznak. Mert azert lattatnak ezeknek effele etetek uy dolgoknak, hogy ők tudatlanok leuen effele dologhrul nem tudakoztanak, nem értekeztenek, es könyueket, sem oluastanak, nem azert hogy soha egyebkor nem történtenek volna, auagy hogj az tudos emberek az reghi historiakbol, soha effele dolgot nem mutathatnanak. Mert az tulaidona az sok oluashato tudos embernek, hogy semmi dolgon nem csudalkozik az mit lat auagy pediglen az mit hall. Annak okaert, miuel hogy az mi mostani időnkben, ilyen sfokon es ritkan talaltatnak, az bölcs es tudos afony emberek, ugy annyra, hogy aligh vagyon kösftök oly a ki az Abecet tudna, tudom hogy az ki ez könyuet oluassa, csudalni foghia azt is hogj en azt adom tanacsul, hogy az afony emberek is tanullyanak. De ha ki efsében veszi minemű tudosok lettek legyen regen az afony emberek, sfo'l fogadom hogj ottan karhoztatni es feddeni foghia ez mostani időbéli afony embereket. Mert à mely időt azok az tisztességes tudományoknak tanusagbara attak, azt az mostani afony allatok csak az hiusagba es heiba valo gyönörűsegebe töltik el.

Bocaius az Nemes es tekeneteres a fony allatokrul irt köny-
be azt irja hogj Lucius Cornelius Sylla fölöttè nagj ellenfege volt
valaha Mariusnak à Romai fő polgar mesternek es fejedelemnek
attul foghua, minek utanna ez à Marius az Iughurtha ellen valo
had viselesbe gyözödelmese löt volna Es azonkeppen Iulius Csa-
sarnak sem volt barattya az utan az had utan à mellyet õnnön ma-
gok à Romaijak legh előfőr egy mas ellen inditortak vala. De nem
fűksfegh hogj Cornelius Syllarul en it fokat iriak, holot mindnya-
ian az historicusok bouön megh iriak annak mind ellenfeghihez
valo kegyetlenseget, s mind pedigh baratihoz valo alhatatlanlagat
tökelletlenseget, es hitetlensegetis. Ennek pedigh à Syllanak mi-
kor Romai fő polgar mester volna, harom leania vala, à mellyek
közül egyket Lælia Sabinanak hittak. Ez à ketteinel iollehet ter-
metiuel rutab abrazatu volt, de mind az altal az tób Romai a fony
allatok közt oly tudos volt, hogj Romaba mind Görögh fot
s mind pedigh deak fot nylyan az oskolakbamerné tany-
tany.

Mikor az Mithridates Kyraly ellen viselt hadbol ez à Sylla
gyözödelmessen haza iöue à Romai emberek közül, bizuan eñek
à Syllanak fep sauahoz es igeretihez, harom ezeren menenek e-
leibe à veghre, hogj õ neki fejet haitananak, es az kezet meg csio-
kolnak de ezeknek akkor Sylla fogadasa ellen mind egyk fejeket
fedete. Mely kegyetlenséggel annijt arta maganak, hogj õ neki
bizonyoson megh keller volna halnia, ha ez az õ leanya az attiaert
az Romai tanacs elöt ighen fep oratior nem mondot volna. Mert
gyakorta történik hogj az iambortalan es bolond atyak estelense-
gének az õ fiok ehessege csinallion oruossagot. Azt iriak az histo-
ricusok hogj ez à Lælia Sabina nem csak egyebeknek tanytasaba
volt gyönörűseges, hanem annak fölötte megh à könyuek irafa-
bais ighen ehes volt es okos. Mert ez à leanj fok leueleket es ora-
tiokat irt, à mellyeket az õ attya Sylla könyuebül megh tanult, es
mikor az fűksfegh kiuinta, az Romai tanacs urak elöt el mondot.
Mely dolgon nem kól fölötteb csiodalkoznunk, mert vadnak ne-
mellyek oly rőuid es gyenge emlekezetű emlek, hogj az mit õk
nagj gondal es forgalmatoslagal à könyube te irnak, azt õk sem-

mikeppen kőnyu nekől meg nem tanulhattyak, es egyebek előt el nem mondhattiak. Ismet talaltanak oly io elmeiő emberekis hogj mikor azt egyebek előt elő mondgyak à mit csak egyfőter hallottak, mindenek csiodalkozua halgattyak őket. Touabba miuel hogj ennek à Syllanak ily tudos leanya volt hazanal, azt nyerte vele, hogj őtet mindenek à tanacs adasba bōlcsnek az el kezdet dolgoknak veghez viteleben alhatatosnak es bezedeben fōlōtte ekesien follonak itilnek. Es egy sommaba vegtēre Romaba ebbōl à dologbol ily pelda bezed tamodot volt, hogj mindnyaian azt mondanak, hogj Lucius nyeluēuel parancsol az Romabely embereknek, f' az kőllō emberek en fegyuerrel uralkodik.

Ki lōt legien amaz bōlcs Plato, es minemő nagy meltofagő ember volt, mind à Gōrōghōk kōzōt f' mind pedigh egyeb kőllō nemzetseghok kōzōt, az nap vilagnal mindeneknel nyluabban vagion. Mert őtet à Gōrōgōkis az tōb Philosophufoknak fejedelmenek valliak, es à deakokis diuinus, Isteni nagy elmeő Platonak neuezik. Mely dologgal csak egy Philosophufon sem tōttenek bōfut. Mert ha finten eleteben Plato pogan voltis, de mind az altal, oly dolgokat irt, à mellic az emberi ertelmet fōlliul hallaggiak. Touabba egy Dicæarchus neuū Gōrōgh historicus azt irja hogj Gōrōg orfagba à tōbbi kōzōt ket ighen tudos asony allatok voltanak, à kik kōzūl egyiket Laphenianak, f' à masikat Axiotheanak hittak, es ezek mind ketten az Plato oskaiaban, az Plato tanytuaniy kōzūl valok voltanak. Laphenia asony pedigh oly eles es mely elmeő volt; es Axiothea asonijs oly io es nagy emlekezetū asony volt, hogj mikor ezek ketten az oskolaban nem voltak, soha addeg Plato az leczet magyarazny nem kezdette, valamigh az oskolaba nem érkeztek. Mikor pedigh az fō Philosophufok okát kerdenek miért nem oluasna ezek tauol letebe, igy felelt nekik. Azert nem oluasok ugymond, hogj sem az ertelem nincs az oskolaba, à ki megh ercse à mit tanitok, sem pedigh az emlekōzet à ki megh tarhassà à mit mondok, az ertelmen pedigh Laphenia asont ertette, f' az emlekōzeten Axiothea asont. Bizonyara csodalatos tudos asony allatoknak keller ezeknek lennyek, miuel hogj ha egyyk, auagy mind ketten az oskolaban nem iōrtek

tek, semmit illjen bölcs Plato Philosophus ezek tauol leteben nem akart az oskolaban tanytani es magyaráznyi; es többre bölcsüllötte ezeknek mely elmejét es emlékezőtét, hogy sem mint mindnyáian à több Philosophusok elmeiekét es értelmeikét. Aristippus à Socrates tanítuannya egyk volt az Athenasbeli nevezetes es nemes Philosophusok közül. Ennek egy Areta neuű leánya volt, à mely mind à Görög s mind à deaki tudományba oly ighen tudos es bölcs volt, hogy az egef Görög orfagh azt itelte felöle, hogy az apia lölké ment volna beleye. Mert az oly io moddal tanytot egyebeket az ő atyától talaltatott tudományokra, hogy az kik őtet hallottak mindnyáian azt iteltek, hogy nem mastul tanulta, hanem ő maga talalta azokat à dolgokat à melyre egyebeket tanított. Bocaius az asöny allatok dicseretiről irt masodik könyuebe azt írja, hogy ez az jeles es tudos Areta asöny nem csak az ő maga hasnara tanult volt, hanem egyebeket is fokakat tanított. Es annak fölötte fok könyueket is irt. Egy könyuet irt volt à Socrates dicseretiről, mas könyuet irt volt az gyermekek föl neueleseben valo rend tartasról. Irt volt egyet az Athenasbeliek harczairól is. Irt volt az Istentelen es kegyetlen fejedelmek erő sakkarulis. Egyet irt volt ismet az Socrates törvénye sferent elő városi nepről, Irt volt az asöny allatok gyarló es nyomorúttal allopotiokról is egy könyuet, annak fölötte irt volt à reghi emberek fantasaról veteserülis; az Olympus hegyen törtent csioda dolgokról; Az temetesnek heaban valo gondiairól es rendtartasról, Az hangyák gondiifelesetülis irt volt; Az mehek mesterefegetülis könyuet irt volt. Vegezetre egy könyuet irt volt az iffiusagh hiufagharól es estelenfegetülis, s masikat az ven emberek nyomórúsfagiról irt volt.

Ez az asöny allat hun az erköcsré illendő bölcseseget s hol pedigh az termefet titkos es csiodalatos okainak tudományat harmicz őt estendeigh tanította az Attica tartományba valo fő oskolakba. Negyuen könyuet irt volt, kilenczuen Philosophus tanytuanij voltanak. Hetuen hét

HARMICZ HARMADIK

hét efszendős koraba hala megh, à kinek koporfoiara illyen vere-
seket iratanak az Athenasvarosbeli emberek.

Nobilis hic Arete dormit, lux Hellados, ore

Tyndaris; at tibi Par, Icarioti, fide.

Patris Aristippi calamumq, animamq, dederunt

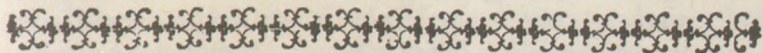
Socratis huic, linguam Maonidag, Dij.

Magiarul így fordethattjuk

It temettetet amaz Nemes Arete aszony, à Görög orsághnak csillaga es vilaga, à ki ssep termettel es abrazattal hasonlo volt amaz hires neues Helena aszonyhoz, à ki miat Troja varosa el rontatot, f' hiuseggel pedigh te hofadis hasonlo volt Penelope aszony, à ki amaz neuezetes es hires neues Ulijssesnek iambor es tókelleres hazas tarsa voltal. Ezt az asont az Istenek az ó attyanak Aristippusnak pennaiaual, à Socrates Philosophus lelkeuel; es amaz neuezetes bölcs Poctanak az Homerusnak nyelueuel aiandekoztak volt megh.

A mint Varro iria à reghi Philosophusok az ó vezekedésekbe hetuen felé hasonlottak es partoltak volt egy mas közöt, mely partosok főkeppen hét rendre hozathatnak, à kik közül főkeppen három rendbeli tudományú emberek voltanak à kiket à reghi emberek nagjób bölcsületbe es tisztességbe tartottanak. Egygyk rést közülök es rendet Stoicusoknak hittak, masikat Peripateticusoknak, harmadikat Pythagoricusoknak. Es ezen à tudomanyio es renden valo embereknek fejek es fő mesterek ezek voltak, tudnia illik Pythagoras ó maga à kirül neueztettek, Dicæarchus, Annius Rusticus, Laërtius, Eusebius, es Bocatius. A mint nemelyek mondgyak Pythagorasnak egy huga volt, à mely oly ighen bölcs es tudos asony allat volt, hogy azt mondottak felöle, hogy ez nem Pythagorasul à battiatul tanulta volna à bölcsöfeget, hanem à battia Pythagoras tanulta volna ó tôle. Mely dolgot en alig mernek hinnie, ha anij fő emberek nem irnanak. Es ha ugy vagion bizonyara ennekem oly nagy csodanak teczik, hogy semmiképpen nem goondolhatom ki lehetet legjen ennek az asony allatnak meste-

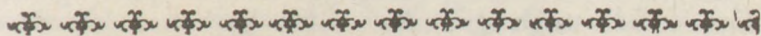
mestere, ha ő neki Pythagoras tanítványa volt. Ezt pedig az a-
font Themistocleanak hitták, a melynek mikor Samothraciaba
laknek, Pythagoras Rhodus figeteből, ahun akkor a Philosophiat
tanyttá vala ilyen levelet küldé.

HARMICZ NEGYEDIK

RESZE.

*Az bölcs Pythagorasnak az ő hugához Themistocleához küldött
levele, a melyet abba az időbe irt volt neki Pythagoras mikor
a maga Rhodus szigetébe, s' Themistoclea pedig Samothra-
ciaba tanytana az Philosophiat.*

*Pythagoras a ki te battad es tanytuaniod vagiok, Themistoclea, teneked
mint ennekem szerelmes hugomnak es mesteremnek köszönetemet irom,
es a bölcseseghnek öregbületet kívánom.*

Mely szerencserül es szerencsetlen dolgokról irt kö-
nyuet ennekem küldel edes hugom, azt en eleitől
foghua mind vegigh oluafam, es veszem efsembe hogy
te mind az irasba, tudos es okos vagy s' mind pedig a
tanytasba gyónörűseges vagy, mely ket dologh megh a ferfiakba-
nis ritkan talaltatik, nem hogy az aszony emberekbe. Mert Aristip-
pus a tanytasba ighen izetlen, de az könyuek irasiba fölötte ighen
okos es efses volt. Epimenides pedig a könyuek irasában rövid
volt, de mikor valamit mondani kellett ighen bővön es ekesen

HARMICZ NEGYEDIK

Sollot: Oly ighen tudossa lettel az sok iras es oluafas miat, hogy azokkal à sententiakkal es mondasokkal à mellickekkel élék, meg mutatod nylyan, hogj te minden Philosophusok könyueit el oluafad. Annak fölötte azokkalis à reghi dolgokkal, à mellyeket elő hof, nylyan mindeneknek ertefere adod, hogy te minden időbeli emberekrül irt historiakat föl hantal, es által oluafal. Mely dologban ha finten asony ember vagijs, de mind az által megh mutatod hogj az asony emberi ertelmet föllyül haladod. Mert az asony allatoknak tulaidona az hogy à femeket csak az jelen valo dologhra vesfék es fűgefék, l'az el mult dolgokrul pedigh ingyen semmit se gondolkodgyanak.

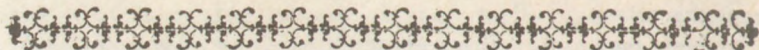
Megh errem immar hogy te mostan az mi hazank hadainak irafaba foghlalrad magadat, mely dologhrül azt mondhatom hogy igen bõu materiad es dolgod leszen à myrül irhas. Mert oly nehez es veszedelmes nagy hadak viseltettek à mi időnkbe, hogy en azokat örõmesben akarom à könyuekbül oluafny, hogy sem mint fememmel latnom. Annak okaert ha effele historiak irafaba vagy foglalatos, tegedet en az halharatlan Istenekertis azon kerlek, hogj az mi hazank dolgainak irafaba az igallagot feressed, es à te irafodat vagy hizelkedessal vagy hazüglaggal semmikeppen megh ne fõrtõfessed es megh ne mocskolliad. Mert gyakorta az historicusok mikor az õ hazaiok dolgait keptelenül dicsirik es mod nekül mentik, az õ magok irasit ketsegesé teszik, es azt nyerik vele hogy keufeset higgyenek nekiek à kik oluafsak. Tudod iol hogy ez minapi harczon az mi hazankbeli had à Rhodus figeti hadan gyõzedelmet ven, de mind az által nem akarnam hogj az mi hazankbeli emberek gyõzedelmetis fölötte ighen dicsirned, miuel hogy bosfű allasnak okaert vittanak, es azt sem akarnam hogy az Rhodus figetbeli emberek veszedelmetis feletteb gyalaznád irafodban, miuel hogy ezek az Romaiak mellet harczoltanak ellenetek. Ezt azert mondom edes hugom, hogy az asony allatok az hozza illendõ dolgoknak oltalmazasaban az oroflannális erõsbek es serenbek fõktak lenni, l'az ferfiak pedigh az egyeb emberek dolgai oltalmaba megh à tikoknalis felenkebbek fõktak ismet lenni. De mi nekünk nem azt kól erõs embernek mondanunk à ki az õnõn tulaidon hazaiat oltalmazza, hanem azt, à ki egyeb emberek kéresenek

senek es tisztességes kiuanfaghanak még h elete veszedelmeuelis e-
leget akar tennj.

Nem tagadom azt hogy én az én hazámat nem szeretnem,
auagy hogy azoknak nem kedueznek, à kik arrul igen sepen irnak
es dicsiretessen sólnak, de azt nem dicsirhetem hogy az külső em-
bereknek sok es ieles dicseretes dolgait halgattyak, s' pedigh kep-
telenül es modnekül dicserik az ő hazaiok nem ighen nagy es
nem ighen dicseretes dolgait. Mert mostani időben sohul oly so-
uany tartomány nem lehet, à melybe valamely dicseretes dolgok
nem törtintek volna. Es visontagh semmifele nemzetségh nincsen
oly tőkellertes io rend tartással, à melybe valami fogiatkozast, es
megh fedhető dolgot nem talalnanák. Nem tagadhatod azt, hogy
azok köz őt à kik harmán egyek vagiunk, en vagiok időuel legh
nagjobbik de en sem tagadhatom megh azt, hogy à te tanyuanid
köz őt legh kisebb vagiok. Annak okaert mint finte hogy en hoz-
zam à ki te ranituaniod vagiok az à dologh illendő, hogy teneked
engedelmes legyek, azonkeppen te hozzádis igen illik az, hogy te
ennekem az ki teneked szerelmes battiad vagiok, higy. Ehez
azert az en te hozzád valo hiufegőmhöz bizuan, azon kerlek te-
ged edes hugom hogy beszededben az ezesseget, eletedben az mer-
teketesseget, cselekedetedben az tisztességet, s' irafodban az igaf-
sagot fölörte ighen megh tarcsad. Mert tudod azt, hogy
az embernek teste à leleknekül semmire kellő, de bizonyara

à mely fáy az igaz mondashoz nem tud, megh à
dóghnelis alab valo. Legi boldoghul
valo egesseghbe.

HARMICZ EOTEODIK

RESZE.

Touab megien ez könyu iro ember az fölliöl el kezdet dologhba, es az reghi aszony allatoknak peldaiokbul azt aggya az moslani fö es nemes aszony allatoknakis tanacsul hogy igiekezzenek tudofokka es bölcsöke lennye, à mely dologhrul egy nihani reghi szep historiakos hoz elő.

BBól annak okaert az Pythagoras leuelebül megh te-
czik mind az Pythagoras alazatosfagha, s' mind pe-
digh az Temistoclea asony ssep es ekeffen valo sfol-
sa. Az Görögh Dicæarchus es Plutarchusis à fejedel-
mek birodalmarul irt könyube azt mondgya, hogy
Pythagorasnak effelet az ő tudos nennie Temistoclea felet à ki al-
tal olj tudos emberre let volt, egy leaniais volt, à mely, tudoman-
nial az ő apia hugat Temistocleat megh hallatta, es az ő apiahoz
Pythagorashoz hasonlo volt. Erról iollehet sokat irtak, à mellic
hitetlen dolgoknak lattatnak, tudny illik hogy inkab gyönörket-
tek Athenabeliek mikor ezt az asont hallottak hogy hazanal ne-
minemű dolgokat megh magyarázot es disputalt, hogy semmint
Socratest ő magat, mikor sfinite az oskolaba tanitottis; de mind az
altal oly dolgok à mellyeket szabadon el hihetünk, mind az sok fő
emberek irafokert, à kik arról bizonyagot tesnek, es mind pedigh
azertis, hogy gyakorta latunk effele dolgokat törtennj.

Es iollehet sok iro emberek könyueit oluastam, à mellyek
mind Pythagorasról s' mind pedigh az ő leanyarúl emlekezetet
tesnek, de mind az altal semmi eggyeb könyube nem talalhattam
ki löt legyen annak à leannak neue, hanem egy reghi Phalaris ne-

uó em-

two ember leuelebe ezeket az fokat oluastam ; Polycrata ugymond az Pythagoras leaniat igen tudos aszony ember volt, es termereben ris ighen sepe semely volt, noha gazdagfaggal nem ighen bouoldkodot. Es az o tistra eleteert es ekeffen valo szollasaert mindeneknel oly nagy tistesseghbe volt, hogy nagiobra bocsulltek neki csak affele befedetes es sauat, a melyet a fonias mellet szollot es befellet, kogy semmint az apianak Pythagorasnak az oskalaba valo Philosophia tanitalat. Es osztonily fokot vett utanna : oly ighen nehez mind latnunk s mind hallanunk az mostani aszony allatoknak eletekben valo semtelenseget, es nyeluekben valo gonossagat, hogj en nagiobra bocsullom egy reghi aszony allatnak hitet neuet, hogy sem mint az mostani udobeli aszony allatoknak mindnyaioknakis eletet.

Mikoron annak okaert Pythagoras sok könyueket irt volna, es az o könyutarto haza sok ieles könyuekkel volna rakua, Merapontusba, a hol megh hala, mikor halalahoz közelgetne, Polycrata asont az o leaniat magahoz hiuatuat, igy szolla neki. Latod edes leaniom Polycrata, hogy közel vagion az az ora, a melyben nekem e vilagbül ki kól mulnom. Az Istenek a mely eletet ennekem adtak vala, azt mast el veszik, az termeszet a mely akarta volt hogy en e vilaghra szulettem, mast azt parancsolia, hogy megh halliak, a föld, a melybül az en testem formaltatot ismet azt porra teszi, Egy keues iott attak ennekem az Istenek, es aztis nagy munkakkal elegitettek megh. Es igy semmit ennekem nem hadnak halalom utan abba, a mit e vilagon birtam. Mert miuel hogy eletemben mindeneket csak kölcsön vettem volt, mast halalom oraian mindeneket visszha kernek tulem.

En annak okaert, nagy vigan halok megh, nem azért hogy teneked sok gazdaghsagot gyöitöttem volna, hanem azért, hogy tegedet nagy tudomanyal hadlak e vilagon Es hogy eszedbe vegied mely ighen szerettelek en tegedet, ime minden könyueimet teneked hagyom testamentomba a mellyekbe föl találod az en munkaimmal es faratsagimmal gyöytöt kencsemet. Azok felöl azt mondhatom hogy valamit teneked hagyok az en veretekimmal es faratsagimmal kerestem, nem mas ember karauat gyöitöttem. Touabba, en tegedet, edes leaniom az en te hozad valo szeretete-

HARMICZ EOTEODIK

mert, es az halhatatlan Istenekertis kerlek, hogy az en halalom utan, oly iambor, tőkellertes es tista eletbe ely, hogy akar csak te benned maradhasson megh az en emleközetem. Mert iol tudod mit mondot legyen amaz nemes Horverus Poëta Achilles felől es Neoptolemus felől, tudni illik: hogy à iambor fiunak dicsiretes elete az ő megh holt attianak hirtet neuet megh fokta tartani. Eképpen follot akkor ez à jeles Philosophus az ő leanianak mikor halalos agyaban volt. Es ha finte tellyességgel ezen fokkal nem eltis, olyakkal elt mind az által, à mellyek ezt à dolgot ielen-
tettek.

Amaz, Mantuaj neuzetes es nemes Virgilius Poëta, azt irja hogy az Hetruriai Euander Kyraly, à ki Pallasnak attya volt, Æneas Kyralinak ighen nagy fő barattia volt, es az ő nemzetseginek elcit, az Trojay fejedelmek közül farmazandonak mondotta. Annak okaert, mikor Æneas Kyraly à Rutulusok Kyralya ellen Turnus el-
len hadat viselne à Latinus Kyraly leaniaert Lauinia asonyert, à ki-
re maradando vala egef olaf orfaghnak birodalma az ő attia hala-
la utan, ötet nem csak neppel segete, hanem annak fölötte az ő-
nön maga fiaitis Æneas mellet az hadba küldte. Mert embernek igaz barattia mellet nem csak marhait kell el költenj, hanem anak fölötte veretis örömet kü kel ontanj. Ennek az Euander Kyraly-
nak oly ighen tudos ember volt az feleséghe, hogy à mit arrol à Görög tudos emberek irnak, befednek latassanak, nem historia-
nak. Mert egy fő tudos ember azt meri mondanj, hogy ha azok à könyvek el nem veszteek volna à mellyeket ez az asony az Troja
varosa megh vételerül, es el romlasarül irt, az Homerus Poëta ver-
sej csak megh sem teczettek volna azok mellet. Miuel hogy ez az
asony ember abban az időben elt, à melybe Trojat megh szállottak
volt à Görögök, es valamit è felől irt volt, ugy irta mint femes bi-
zonfagh. Homerus Poëta pedigh az utan à had utan elt, es Achil-
lesnek ighen keduezet irafaba, miuel hogy à Görögöknek barat-
tia, s' à Trojaiaknak pedigh ellensege volt. Mikor pedigh valami
historia iro ember egyebek dolgairul iruan eggyk felnek inkab
keduez hogy sem mint masnak, lehetetlen dologh az, hogy min-
denben

denben igazat irion, es hogy az ő historiait valami hazúghfaggal megh ne mocskollia.

Az Euander Kyraly Annianak pedigh Nicostrata afony volt neue, noha nemelliek ötet Carmenta afonynak hittak az versek irafaban valo tudomaniert. Mert az irjak felöle, hogy finte oly könnyen follot es irt ő versekkel, mint egyebek follottanak folio es vers nekül valo befeddel. Az pogan historicusok azt iriak hogy iöuendölö afonyis volt, à ki Troja vesfedelmet az elöt risen öt efitendöuel megh iöuendölte volt, es aztis meg mondotta volt, hogy Æneas Kyraly Olaf orfagba iune, es az Latinus Kyraly leaniaert Lauinia afonyert hadot viselne. Söt aztis megh iöuendölte volt hogy az Ascanius Æneas Kyraly fya Olaf orfagba egy Alba longa neuö varast eperene, es hogy az Latinusok Kyralioktul foghnanak farmazny az Römaiak, à kik iöuendöben kememb bosüt allananak à Görögökön, hogy sem mint az Görögök az Trojaiakon. Annak fölötte megh aztis megh jelentette volt, hogy az Romaiak legh vesfedelmefb hadat az Africabeliek ellen viselnenek. Vegezetre megh iöuendölte volt aztis, hogy az Romaiak az eges vilagot birodalmok ala foghnak haitanj. Es hogy az Romaiakon oly nemzetsegh venne, gyözedelmet, à kinek akkor hiret sem hallotak: à kinek birodalmatol à Romaiak annak utanna soha megh nem menekednenek. Eusebius Cæsariensis azt mondgya, hogy az reghi Romaiak, oly nagy tistessseggel es forgalmatosfaggal tartottak ezekrül az iöuendöletekrül irt könyueket à Capitoliomba, à mine-müuel mostan tartyak à kereftenyek à Christus fent testet à templomba.

Darius Kyraly mikor első utközeten Nagy Sandortul megh gyözetetet volna, minek elötte à masodik utközeten tellyessseggel el vesne fok modot keresse benne, à mellyel Nagy Sandorral megh bekelhetnek, es megh baratkozhatnak. Mely dologhnak gondollattiaba es tractalafaba Darius kyraly ighen efes volt, de à veghez viteleben serencsetlen es boldoghtalan lön. Mert à fejedelmeknek keduesb dologhnak kell lennj az tistessseges okok alát valo bekefsegh, hogy sem mint az verontassal valo gyözedelem.

Mikor

HARMICZ EOTEODIK

Mikor annak okaert azok között a két hatalmas kyraliok között három holnapigh frigy vettetet volna, a Chaldæus Papok, a kik a bekefegeh szerzesbe közbe iaro birook valanak, illyen okok alatt akarának a két fél között bekefeget szerzeny, hogy Nagy Sandor Darius kyralnak a két leany közül egyket hazos tarsul venne, a ki mellet Darius Csafar nagy kincset adna iegy ruhaba Nagy Sandornak, es annak fölörte az ő birodalmanakis egykrefet nekie fakastana. Mely dologh bizony az bekefegehre igen hafinos gondolat volt. Mert semmiuel hamareb a fejedelmek között valo hadat es gyűlöseget le nem falletthattuk, mint afféle uy fogorfaggal. De Nagy Sandor ezt a menyegzöt es fogorfogot nem akara monduan azt hogy ő még hufon három estrendönel nagjobb nem volna, es annak okaert nem volna még ideie az hazafagbéli állapotra. Mert oly törüeny volt a Macædoniabelieknel, hogy az leanyok hufon öt estrendöskorok elöt ferhez ne mehethenek, es a ferfiak ne hazofodnanak megh mighlen harmicz estrendösök nem volnanak.

Bizonyara a Darius Csafar leania nemes, gazdag es fep termetü leany vala, de mind az által csiak azért nem akarta ötet Nagy Sandor feleségül venni, hogy az bölcseseghnek tanusagaba nem forgott volna, es tudatlan volna. Mert abban az időben nem a gazdagfaghra nezték az emberek mikor feleséget akartak venüi magoknak, hanem a bölcseseghire es tudományra. Es a mely leany vagy asony ember legh tudosb volt az mehetet legh főb emberhez. Annius Rusticus es Quinctius Seuerus azt iriak, hogy annak utána nagy Sandor egy Barfina neuó leant vöt volt feleségül, a mely sem ighen gazdag sem ighen fep termetü ember nem volt, de mind azon által mind a deaki s' mind pedigh a Görög tudományba ighen forgot es bölcs volt. Mikor pedigh a Macedoniabeli fejedelmek karhoztatnák Nagy Sandort, hogy a gazdag leant megh vetuen, egy fegen leant valastot volna maganak hazostarsul, így feleltenekiek: Elegh, ugymond a hazafagba ha a ferfi gazdag, csak hogy az asony allat tudos es bölcs legyen. Mert a ferfi tisztit az hogy a mit el vestret, megh visha nierye, de az asony ember tisztit az, hogy a mit az Ura kerestet, forgalmatoslan megh örizze es megh tarcsa.

Azt írja Strabo ez világnak renderül irt könyve, hogy Myrtis, az Lidusok ötödik Kyralyne aſonya, oly kicsin volt testben, hogy ugyan torpe aſonnak hiuatarnek, de tudomaniel es bölcseseggel oly nagy volt, hogy mindenek ötöt Oriáſnának mondanak. Mert a kicsin ſiúú embereket meltan ljuk embereknek mondhattiuk, de viſontagh a nagy ſiúu embert, ha testebe kicsinis, nagy es magas embernek tarthattiuk. Ezt az Myrtis Kyralyne aſont, miuel hogy mind a hazallagban ezes volt, ſ' mind pedigh óſuegy koraban tiſtan élt, es miuel hogy bölcs es ighen tudos aſony emberis volt, az alatta valo Lydiabeli nepek, azok közé az het fő Kyralyne aſonyok közé ſamlaltak, a mellick abba az orſagba legh főb es dicsefegeſb kyralyne aſonyok voltak. Mert a reghi emberek ſinte oly nagy bölcsületbe tartották a tudos aſony allatokat, mint a io vitez haduifelő ferfiakat.

Cornificius Počtanak, a mikeppen Laertius írja, egy Cornificia aſony neuú nennye volt, a mely mind a Görőgh ſ' mind a deaki tudományba ighen forgot es tudos aſony allat volt, ugy annyra hogy még h verſeketis csodalatos ſep meſterſeggel es okoſſaggal írta. Effelől az aſony allat felől azt írjak, hogy csak hertelenis ſeb verſeket csinalt, hogy ſem mint az ó battia nagy munkaual es gondolkodással. Mely dologh nem oly hihetetlen, hogy abba ketelkednünk kelleſſek. Mert ſerenb es vidamb az nagy elmenek gondolattia es ſaua, hogy ſem mint az tudatlan errelemnek nyelue es ſaua. Mely dologh csak abbolis ki teczik, hogy ez a Cornificius Počta Romaba ſok ideigh tanult, de mind az altal ſegyenulis elt, es keues embereknek is volt kedues, maga bizon dologh az hogy tudomannial ſokakat megh halladot azok közül, a kik a Romai Uraknak keduekbe voltak. De illyen ſokas ſokot a fejedelmek uduaraba lennj. Holot nem neznek arra, ha tudofe valaki auagy tudatlá hané csak arra neznek, ha gazdage valaki auagy nem, es ez illyenek ſoktak a fejedelmek barati es tanacsi lennj. Ariftoteles azt mondgya hogj a hol ſok nagy ertelem vagjon, or keues gazdagſagh ſokot lennj. Mely dologgal azt akarja ielenteni, hogy az ember mennel gazdagb nagy es ertelmes eles elmeuel, annal ſeginb penzel es morhaua.

HARMICZ EOTEODIK

Ez à Cornificius Poëta, mikor egyzer illyen fejeny es eluertet allapattiaba à varosba iarna, egy Calphurnius neuú emberre talaluan csioffsaghba igy folla neki : Cornifici ugymond mond meghe ennekem kerlek, ha volte vagy egy 10 ferencses boldogh napod te neked egef tellyes eletedben ? Mert en immar huson öt estendóú foghua nem tudom hogy senkinel kedues ember lóttel volna, es ugy teczik hogy immar tizen öt estendeje vagion, miuta azt à mentét vifelé à mely mast nyakadba vagion. Kinek Cornificius igy felele. En nem tudom edes baratom ha à te ferencsetlenfegöd es boldoghtalanfagod nagioib legyene az en ferencses es boldogh allapatomnal. Mikor pedigh kerdene Calphurnius ötet miert mondana magat ferencsesnek es boldoghnak ha sem à kenierbe sem chetik eleget, sem pedig csak annyra valo ertheke sem volna hogy magat meghe ruhazhatna. Es vifontagh miert itelne ötet boldoghtalannak, à kinek anny gazdagfagha volna, hogy fabadon Cornificiustis gazdagha tehetne, ily feleletet halla ő tóte. Edes földim es baratom Calphurni, nem abba al az en boldoghfagom, hogy keues marham vagion, hanem abba hogy annalis keueffebbet kiuanok à mi keues portekaeskam vagion. A te boldoghtalanfagodis pedigh nem abba all, hogy sok marhauat birf, de abba hogy annalis többet kiuanf, es ighen keuesnek teczik teneked mind anny gazdagfagodis. Hogy pedigh te gazdagga lettel önnet vagyon, hogy soha igazat nem mondottal : S' hogy pedigh en fejeny vagiok önnet vagion, hogj en soha hafügfagot nem mondotam. Mert lattiuk azt hogy à mely haz gazdagfagga rakua, útes az az igaz mondaftul. De en azertis bodoghnak mondhatom magamat, hogy oly hugom vagion, à kinek egef Olaf orfaghba nagy tífteffege vagion, teneked oly felelegöd vagion, à kit az egef varos tífteffeghtelen afony allatnak tart. Mikor azert mind ketten illy allaparba vagiunk, azt en à te iteletedre hagiom ha iobbe dicseretellen fegennek lennj, à minemú en vagiok auagy hogy gazdagfagga meghe rakodni, à mint te kiuanod, es gyalazotos eletedben elnj. Ily vesfekedes törtenek akkor Cornificius Poëta kózót es Calphurnius kózót.

Touabba ezt az egy nihani ieles Görógh es Olaf afonyok peldaiat azert akaram elő hozny, hogy az mostanj fejedelmek es fő emberek felelegy efsékbe vehessék, mely nagy fargalmatoffag-

gal úgykeztek legyen reghen az aszony allatok à bölcseseghnek es tudomanyinak tanusagara, es hogy reghen nagj ob bölcsületben voltak az aszony emberek az ő tudomaniokert, hogy sem mint ssep termetekert. Megh kellene azert az fejedelmek es az fő emberek feleseghinek gondolniok, hogy ha ők gyarlók, ha hazasagbeliek, ha keduekre tartattak es gyongek, azokis mindnyaian ollianok voltak. Egy sommaba, semmire kellő az à mentsegh à mellyel az aszony allatokat à tanusaghra alkalmatlanoknak mondgyak, mert nagj ob erő vagiő az aszony allatokba à tisztessages tudomanioknak tanusagara, hogy semmint az kalitkabely madaraknak az sfolasra.

Nem illendő es nem ssep dolognak laczik ennekem az, hogj az aszony allatok az ő haioknak sseplegebe, es az ő draga ruhaiokba, es effele gazdaghsagba dicsekedgyenek, à mellyel egyebeket fellyül halladnak, hanem abba kellene dicsiekedniek, hogy egyebeknel okosbak es csesbek. Mert hogy igazan megh mondgyuk à ssep lárgha hai, à draga ruhak, à fok penz, az ssep palotak es egyeb effele gyönörűseghre nező dolgok nem iosagos cselekedetek Vezeri es kalauzi hanem inkab à vetkek kimej es ör allaj: Mely ssep dologh volna ha az fejedelmek es fő emberek feleseghi inkab gyönörködnenek à tudomanyba hogy semmint az ő hatalmokba? Mert nagj ob meltosag mikor oly tudos hogy megh az Philosophokatis tanythattia, hogy sem mint mikor sasz louagos katonának parancsolhat.

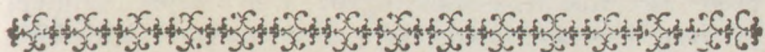
En bizonyara ssegyenlem ssa basu irni, es restelemis latni, hogj az reghijeles es fő aszony allatoknak tudomanyarul enni sokat oluatunk, es mind az altal ez mostani fő emberek feleseghet illyen tudatlanoknak, es à tisztessages tudomanyra valo igyekezetbe illyen tunyagnak lattiuik. Mert azok azon veteködtek egymas között, kinek lehetet töb tudosb es bölcsesb tanytuania, az mostanj fő emberek feleseghi pedigh csak azon vadnak, hogy őket töb emberek tisztelliek, nem csak azok, à kik tudatlanok, hanem megh azokis à kik iambortalanok es csalardokis. Mely dolgon en nemis csodalkozhatom, mert az mostani Nemes aszony allatok közül à tartya legh alab valonal magat, à kinek keueseb louagos katonai ia irhat utanna, hogy sem mint egyeb hozza hasonlo aszony allat utan. Mit mondgyak? à reghijeles aszony allatokban akarták egymast meg halladni, hogy egyk iob könyuet

írhatna az másikkal, s a mostani afonyok pedig minden tehersegekkel es gondolattiokkal csak azon vadnak, hogy egyk a másikat friss öltözettel es draga ruhakkal megh halladhatta.

Mert fínten ugj dicsekednek az mostanj afony allatok ha valami uy ruhat gondolhatnak es talalhatnak, mint az reghiek dicsekedtek abban, mikor valami nehez dolgot az Philosophiabol vilagofon ki magyarazhattak. Az reghi afony allatok az tudomannyal es tisztességes elettel akarták egy mast megh győzni, s az mi időnkbelj afony allatok csak az fepfegre es magok ekeslegere vagnak. Mert az mostanj nemes afony, ha valastauj hadnanak benne, egy fep fejer es piros orczat nagiohra bősülne es inkab venne, hogy sem mint az egesz Göröggh orszaghnak tudományat es ekeslen fíllasat. Az reghi afony allatok arra igyeköztek, hogy egyk az másikkal iob moddal tanithasson egjebeket az tisztességes tudományokra, s az mostaniak pedig csak azon vadnak, hogy egyk az másikkal frissebben öltözhessek. Mert mostan nagiob tisztességet tesnek az fep es frissen öltözö afony allatoknak, hogy sem mint az tisztességes es tökelletes erkölcsű iambor afonyoknak.

Egy summaban csak azt mondhatom, a mit kiuannam bizony hogy az mostanj afony allatok iol efsékben vennenek; hogy regen oly afony emberek voltak, a kik közül csak eggijs fokaknak parancsolt, de az mostaniak ugj viselik magokat, hogy csak eggijs közülök minden ember fíuara es ragalmazara elegendö okot adgyon. Mind az által nem akarnam bizony, hogy ezert az okert valaki oly merefé lenne, hogy egy altallyaban az mostani afony allatokat mindnyaiokat megh fíllaná es itigy nyelueuel ragalmazná. Mert az elő Istent, a kitöl terömtettem, hiuom bizonyagul, hogy az fő es nemes afony allatok közül fókán talaltatnak oly iamborok es tökelletes erkölcsűek, hogy azoknak dicseretes eleteket meltabban köuetheretik es kiuanhattyak egjeb afony allatok, hogy sem mint az reghi afonyoknak minden bölcsefeghet es tudományokatis, az melyekre egjebet az ofskolakban tanitottak. En pedig csak azok ellen fíllok, a kik az magok czifrasagaban es heiban valo befedeben töltik el ideióket, es a kik csak egy oratis soha könyuek oluafara nem adnak.

Tollehet pedig hogj az en fiandekomnak megh bizonyjtafara elegendő peldak lehetnenek azok, az mellyeket immar oda föl elő hozék, de mind az által hogj nyluabban eűekben vehessék az fejedelmek es fő emberek feleleghi, mennjuel többet hasznalhatna nekiek csak keues tudomanijs, hogj sem mint valami nagy hatalom, eűekben iutatom azokat à dolgokat, à mellyeket egy Romai fő aszony regenten az ő fiainak irt volt, hogj az egy aszony allatban megh lathassák, mely eűessen szollo volt sauaban, es mely io anya volt tanacs adafaban. Mert ebben az leuelben ez az aszony allat csak arra nez, hogj az ő fiaival az hadi munkanak föl vetelet el hitethesse, es hogj őket az varosbelj gyönörűseges es lagy elettól, à mely vetkekre utat nijt, el vonhasssa.

HARMICZ HATODIK

RESZE.

Minemű fő es ieles aszony allat volt az Romaj Cornelia aszony, az ki Tyberius Gracchusnak es Caius Gracchusnak annya volt, holot le iria ennek az aszonnak egy leuelét, à mellyet ennek az ő ket fianak irt volt, melyben arra intj őket, hogj az hadj dolgokat el ne hadgyak, es az varosbelj gyönörűseges es lagy eleire magokat ne adgyak. Ennek az leuelnek nagy haszna vagon az anyak közt, es az anyak fiaí közt.

Nnnius Rusticus abban az könyuben, à mellyet az Romai reghi dolgokról irt volt, azt iria, hogj főkeppen Romaban őt leg nemesb es tekintetesb nemzetsegh volt, à kiket Fabriciusoknak, Torquatusoknak, Fabiusoknak, Brutusoknak, es Corneliusoknak hittanak.

HARMICZ HATODIK

nak. Tollehet pedig hogj Romaban egyeb uy nemes es fő emberek nemzetseghijs voltanak, az kik közöt fok nemes es tekintetes ferfiak talaltattak, de mind az által à kik ebből az öt nemzetsegből farmazandok voltak, nagj ob böcsületben voltak az többinel, es az fő tistekre es meltosagokrais könnyebben emeltettek. Mert az Roma varosa oly moddal tisztelte az ielen valo embereket, hogj az reghieken semmi bofut nem tenne. Touabba ez öt nemzetsegh közül legh bodogbnak tartottak az Romaiak az Corneliufok nemzetseghét. Mert ezek az hadj es vitezi dolgokbanis ugy vifelték magokat, es az varosbanis oly mertekleteslén eltenek, hogj ő közülök soha csak egy ferfi sem farmazot, à ki uagy tunya, vagj felelenklött volna az veszedelmekben. Es csak egy asony allat sem talaltatot köztök, à ki valamj gyalazattal illettetőt volna. Ebben pedig az Corneliufok nemzetsegeben legh főkeppen az többj közt negy ieles es dicseretes asony allatok voltanak, à kik közt legh főb volt Cornelia asony az Gracchufok annja, à kinek az egesz varosban nagj hire neue volt. Ennek pedig az asony allatnak nagj ob dicsefeget es hiret neuet ferzettének volt azok az tudomaniok, az mellyekre Romaban az oskolakban egyebeket tanított, hogj sem mint azok az győzedelmek, az mellyeket az ő fíaj az Africaj hadban nyertének.

Minck elötte pedig az ő fíaj az Romaj kösssegh ellen pártot nem ütötenek volna, semmi ez egesz vilagon azoknak vitessegeknel es batorfagoknal dicseretesb nem talaltatot. Annak okaert mikor egy Romaj ember azt kerdene Corneliatol Ha inkab örülnee azon, hogj ily nagy es fő emberek legyenek az ő tanituanij, hogj sem mint azon, hogj illjen ieles, vitez, es erős fíajú fíaj volnának? ily felele nekj: En, ugymond, nagj ob dicseretnek tartom azokat az tudomaniokat es bölcsefeget, az mellyeket magamnak munkaual kerestem, hogj sem mint azokat az fiakat az kiket fíadalommal fíultem. Mert az en fíaim csak eltemben tefinek nekem tistetesfeget, de az en tanituanijm holtom utannis örökke valo dicseretes hiret neuet fíöröznek ennekem. Es touabba ezris monda: En abban bizonyos vagiok, hogj az en tanituanijm naprol napra jobbak lesnek, de lehetséges az, hogj az fíaim naprol napra gonosfbak es alab valok legyenek. Mert oly fok külömb külömb

külömb féle kiuanfaghi vannak az iffusfagnak, hogy azok miat elmejekben inkab mindennap meg kelleftek változniok. Mindnyaián egyenlő akarattal dicsirik ezt azt Corneliát, hogy tudos es iffta életű afony allat volt, es hogj Romaban nyluan egyebek előtt tanította az Philosophiát. Annak okaert halála után egy faragot kepet történek az ő koporfoiara Romaban az fos ucza kapuiá felül, az melyre ily két verset irtak volt:

*Discipulis felix Gracchum Cornelia mater,
Quos docuit; Natis, quos peperit, misera.* az az

Cornelia afony az Gracchusoknak anyja, bodog volt tanítuanijual á kiket oktatót, de bodogtalan volt fiaijual, á kiket fűlt volt.

Az Deakok közöt ekeffen follaflal mindeneket feliul haladot Marcus Tullius Cicero, á kinek csak az leuel irafábanis főlörte ighen fíepen folyo fíaua es befede volt. Ez az Cornelia afony irafit nem csak latta, hanem oluastais, f'annak főlörte ennek az afonnak könyueben oluastot sententiakkal es befedek kelis elr. Mely dologban ötet nem büntethettyuk. Mert senki oly bő'cs ember nincsen, az ki mas ember tudományabol tudosbá es bölcsébbé nem lehetne. Ez azért az Cicero oly ighen dicserte ennek az afonnak irafit, hogy az ekeffen follaflal irt könyueben azt merj felóle mondanj, hogy ha az afony emberi neu megh nem bantotta volna, Cornelia afony az legh fób es tudosb bölcs emberek közze fíamlaltatót volna. Mert, ugymond, soha nem lattam, hogy az gyarló testől ekesben valo follaflal fíarmazható volt. Es miuel hogy Cicero erről az afony allatrol ily iteletöt tört, lehetetlen dologhnak alitom lenni, hogy Cicero ideiben ennek az Cornelia afonnak minden irafi es könyuej el vesztének volna, iollehet mostan mj nalunk azoknak csak emléközeti sincsen, hanem egy tudos ember emléközik ennek az afonnak egy leuélé felől, es Sextus Charoneus az afony allatok dicseretiről irt könyueben, egy leuelét írta le ő nekie,

HARMICZ HATODIK

az mellyet Africaba irt volt à ket fiahoz, kik ot abban az időben az Africabeliek ellen hadat viseltek.

Az Cornelia asszonnak az ő fiaihoz az Gracchusokhoz irt levelelenck massa.

Az Romaj Cornelia asszony, kinek attya az Corneliusok nemzetsegebül, az annya pedig az Fabiusok nemzetsegebül származot, az ő fiainak Tyberiusnak es Caiusnak kik mostan Africaban hadat viselnek, anyai szüübül valo köszönetöt kiuan.

Tudom hallottatok edes fiaim, hogy akkor holt megh az en atyam, mikor en immar három estendő s leankanal nagio b volnek. Es immar huson kettődik estendeie hogy őzuegyfegben elők: husadik estendeie mi uta Romaban Rhetoricat, ekeffen folla snak tudományat tanitom, s' hetedik estendeie miuta titeket nem latalak. Annak felette tizenket estendeie annak, hogy az ti őcseitők az en ferelmes gyermekim mirigyben megh halanak, es vezetre nyolczadik estendeie mar, hogy Siciliaban ti hozzatok azert mentem vala, hogy ti az hadakozast el ne hadnatok, es en hozzam Romaban ne iönetők az vechre, hogy engemet megh latogatnatok. Mert ennekem semmi nehezb dologh nem lattatnek, mint ez, ha latnam, hogy ti à hazátoknak valo szolgálatotokat valamj okbol el hadnatok. Ezeknek az en eletemnek nyomorusagit azert famlalam elő ti nektek, edes fiaim, hogy tijs ezt latuan, az tunya, lagy, es faratsagh nélkül valo életre ne vagiodnatok es ne fohafkodnatok. Mert ha ennekem Roma varosaban soha dolgaim es faratsaghim el nem fogytanak, bizonynal inkab velöm, hogy tinek az Africai hadban, melyben most vitezkedtek, sokkal inkab nem fogynak el azok az veszedelmek, à kikben mostan forgotok. Mert a hadban soha ember io hiret neuet nem talal magának, ha az ő életét az dicseretert sok veszedelmekre nem veti.

Az issiu Fabius, az en anyam nennyenek az venebbik Fabia asszonnak fiacskaia, böit elő honak 27. napian egy levelet ada ennekem, à mely rövideb vala hogy sem mint en kiuanom vala, es akar-

ram volna hogy bőuebben irtatok volna. Mert nem illik, hogy az ő anyok szerető fiak, illy mezze földrűl, annij sok időrűl foghua az ő annyoknak oly rövid leuelet irianak. En mindenektűl leuelet küldek ti hófatok, az kik tőlünk oda mennek, es mindenektűl uyfagor kerdek à kik tőletek Africabol hozank Romaban iőnek. Az kik közül nemelleyek azt mondgyak, hogy titeket lattanak, s' nemelleyek pedig mondgyak aztis, hogy föllottanak veletek, mely dolgon az en lelköm ighen megh nyugfík. Mert à kik egymást szeretik, könnyebben feuedhetik egymastul valo tauul leteket, mikor ertik hogy azok, az kiket szeretnek, egessegen elnek. En már csak egyedűl maradtam, s' annak fölőtte őzuegy es ven emberis vagjok. Minden rokonfaghim megh halanak, Romaban sokat munkalodram es farrattam, de az legh nehezeb, edes gyermekim, ennekem, hogy tjen velem nem vattok. Mert nagjoh hadat indit embernek az ő szeretmes fiaj es barati tauul valo letelek, hogy sem mint az fegyueres ellenfeghnek kegyetlen fändeke.

Ty miuel hogy nem ighen gazdagh iffiak vattok, es miuel hogj Africaban kemenjen es fanyarusagban neuekődtetők, tudom bizonnyal hogj kuantok nagy örömeft Romaban visha iőnj, hogj azokat az dolgokat lathassatok ismegh, az mellyeket gyermekfegtekben lattatok. Mert az emberek nem annijra szeretik hazaiokat az io voltaert, mint azert, hogy ot lőttek ez vilaghra. De bizonyara azt tartom, hogy csak egy ember sem talaltatik azok közül, az kik Romat latták auagy hallották, az ki fölőtte nagj banatban nem esnék, ha mostan Roma varosát ismegh latnj fogna. Mert oly természet vagyon embernek fiuenek, es oly gyenghek az embernek fimej, hogy alab valo allapatban nagy banat nélkül es keferűsegh nélkül nem lathattyak azokat az dolgokat, à kiket valaha viragaban es nagy dicsőseghben lattanak lennj. Vaiha latnatok edes fiaim, mely ighen megh változot Roma varosa, es mely ighen ala szállot az ő reghi dicsőseges allapatyarol? Mert mikor azokat az dolgokat, az mellyeket felőle oluasunk, azok melle az dolgok mellé tesűk, az mellyeket mostan heműnkel latunk, ugy teczik mj nekűnk, hogy auagy hogy csak trefaban irtak azokat Roma felől, auagy hogy csak álom az, à mit mostan Romaban latunk. Most ha Romaban ket felé neft, csak azt fogod latnj, mint nyomattatik el az

HARMICZ HATODIK

igasságh, mint vesztegettik az Romaj kősségh: az igasságh ki űzetik az varasbol, s' az hamisságh es hazugságh uralkodik. Halgatnak azok à kik az embetek gonosf erkölcsöket megh fiktak vala feddenj, es csak à hizelkedők follanak. Az haboruságh szeretű es indito emberek uralkodnak, s' az bekefegh szeretű emberek folgalnak. Es az mi legh nehez b dologh, az gonosf emberekkel iol bannak, s' az io embereket vesztegetik es faggattyak. Annak okaert edes, fiaim azt adom tanacsul, hogy fuffatok attúl az földtúl es varastúl, melyben az iambor emberek csak sirastra valo okot latnak, s' az gonosf emberek pedigh neuetseghre valo dolgokra nezek.

Bizonyara fok dolgok vannak az mellyekrűl folhatnék, de mikkppen folliak nem tudom. Mert oly nyomorult állapotban vagion mostan Roma varosa, hogy akár mely ekes emberis örömesben forgana az Africaj hadba, hogy semmint az it valo bekefegben. Mert az nyluan valo hadba lattya ember kitöl kellesték magat otalmazni, de az hituan bekefegben nem tudhattja senkj kinek higgyen es kihez bizhassék. Es miuel hogy ti Roma varosabelj emberek vattok, serelmes fiaim, ime ti nektek en ennek à varosnak allapattyat nyluan megh irom. Az Vesta Isten asönnak tiffestegere senteltetet fűzek, fesslet eletbe elnek; Az Istenek folgalattia es tiffeteleti hatra vettettek; senki nincsen, à ki à kősségh iauarul gondolkoggyék; semmi emlekezet nincsen à vitezi dolgoknak tanufagarul: Nincsen senki à ki az aruaknak es özüegyeknek otalommal legyen, es partiokat foghia: az igassághnak folgaltatalara senki gondot nem vifel: az iffiak fesslet erkőcsenek semmi veghe nincsen. Vegezetre, az à Roma varosa, à mely annak elötte az iambor embereknek lako helye es bastiaia vala, mostan immar latroknak barlangau löt. Annak okaert félek raita hogy róuid űdön Roma varosa à mi zűlenk, valami nagy vesfedelemre ne iussön. Nem oknekűl emleték nagy vesfedelmet. Mert à mely emberek auagy Varosák à bodogsághnak teteierűl ala tazitatnak. sokkal naggiob kissebseghbe citik magokat, hogy semmint az à dicsősegh volt, à mellyet ök az ő őföktöl es eleiektöl uöttek volt.

De talam kiuannyátok latnj edes fiaim az Roma varofa kőfalait, es épületit, miuel hogy à mit ember gyermek korába lát, azt mind emlekezeteben forgalmatosban megh tartya, s mind pediglen inkab szokta szeretnje. De bizonyyara ighen kiuannam hogy afféle kiuansaghnak béket hadnátok. Mert à reghi épületek maid inkab mind le romlottak, es keueset foghtok latnj ollyakot, à mellyeket uyonnaan epitettek volna. Az sselid es nemes termesztű emberek ssegyenlik annak à dolognak latafára ionj, à mellyet iobbá nem tehetnek. Ne vellyetek, edes fiaim, hogy Roma varofa, à mely io erköcsében ighen megh fogiatkozot, az ti el meneteletek utan épületiben ighen sokat neuakedet legyen. Mert, hogy iol megh ercsétek, senki mostan Romaba nincsen, à ki az el romlando kő falokat megh ujitana: Senki nincsen à ki az le omlo épületeket ramogatná es megh erősténé: Senki nincsen à ki az saáros utakat megh tisztitassa; senki nincsen à ki à megh bomlot hidakat ismet megh csinaltassa, senki nincsen, à ki afféle szép épületeket, à mellyeket à mi eleink reghen az ő maradékoknál valo emlekezekre csinaltattak volt, helyére allassa: Senki nincsen, à ki az el vesztet forrasokat es kutfejeket ki kerestesse: Senki nincsen à ki az ki vagatot berkeket es erdőcskéket őrizze: Senki nincsen à ki à reghi el aggot es el asot elő fak helyebe fiatal fákat űtessen: Senki nincsen à ki az kőuel rakot utakat, ahol fel bomlottak megh csinaltassa. Senki nincsen à ki à közönseghes mezőket es kerteket, ha el idegenitettének, vizza vegye. Es hogy egy ssoval megh mondgiam, semmi dologh Romaba oly roz állapotban nincsen, mint à Romaj kősségh. Mely dolgokat, ha sfinite en nagyra böcsüllőkis, de mind az altal nem sűkségh hogy ti azzal ighen gondoliatok. Mert azt kellene mi nekünk legh inkab véres könyhullatassal siratnunk, hogy à Romaj ieles épületekis le omlanak, es el vesznek, es hogy az fesset erköcsbéli vetkekis ugyan sereggel rohannak mi reank. O ssegyeny nyomorult hazánk, te Roma varofa, à mely mennel idősb lessez, annal keueseb kő falaid maradnak, es annijual inkab öregbedel uy vetkekkel.

HARMICZ HATODIK

Talam edes fiaim, miuel hogy otalomnak okaert Africaba valamely végh varba történek tyteket, arra vagiottok, hogy Roma-ba haza ióuén, à ty rokonfaghitokat, es barotitokat, à kik it vadnak láthaffátok. De en azt nem csudalom, mert à mi hazanknak fiuünkbe olratot fteretetit, soha semmi mese valo tartományok onnat ki nem giomlalhattják. Valameny emberek onnat ide mj hozzank ionek, semmi dologh felól bizoniosb hirt nem hoznak, mint affelól à sokasagh felól, à kik Africaban auagy betegsegbe hálnak megh, auagy hogy az ellenlégh fegyueretül oletnek megh. Es miuel hogy ty illyen hirekkel tartotok bennünket. ty sem külömb hireket várhattok my tólltünk. Mert az halálnak oly nagy szabadfaga es oly nagy hatalma vagion, hogy fegyuerben óltózót vitezeketis megh ólheti, s' à bekefegeben elő embereketis el ragadhattya es el vezthetj. Megh hala Lucia asony à ti hugotok, Dru-sufis az en batyam ki mulek è vilagbol : Oda vagion Syluanufis az ty nénetek fia : Megh hala Torquatus à mi somzedunk mind felesegeuel es három leanyaual egyetembe : Megh hala Fabius az ti io barátotok : megh hala Euanderis két fiaual egyetembe. Bibulusis, à ki ez el mult estendőben helyettem tanytot az oskolaba ki mulek è vilagbol; Megh hala Cornificius az ti mesteretek. Es vegezetre annij sok iambor es jeles ferfiakat kassala le az halal, hogy mi az kik még ez életbe nyomorgunk, maid ugian fegjenlyük touab elni, es ennij sok gonosf es iambortalan embereket ez vilagon larnj. Tuggyattok megh, annak okaert, hogy ezek mindnyaian à kiket elő famlalék, sokakkal egyebekkel egyút, à mellyeket Romaban eleuenen hattatok vala, mostan az föld gjomraba a ferghektól rágattatnak es faggattatnak, es ennekem immar az halal bizonyos napot rendelt à mellyen el temettessem.

Ezt haluan, ha megh gondolnátok, edes fiaim, hogy ti rajtatok ugyan azon dologh történhetik, azt tartom bizonynyal, hogy iob dologhnak itilnétek ezer estrendeigh az halottakkal sirni, hogy sem mint az eleuen emberekkel egy oraigh neuertj. Valamikor megh gondolom azt, hogy en titeket nagy faidalommal fültelek, nagy farratsaggal es munkaual neueltetek; es mikor esembe jut hogy titeket az en mehembe hordoztalak, ugy mint kegyes anya, **cais** kiuannam az en faidalmimat es banatimat; az ti ielen voltok-

tokkal az en fiuemrül el törtlenem. De mikor ísmet megh gondolom à mi eleinknek dicsiretes magok vifeleset es cselekedeteket, à mellyek az ő maredekokat hasonlatos dolgokra ingerlik, kőnyebben senuedhetem az ti tauol valo voltotokat, csak hogj tijs az louagos vitezek tistiben sorganmatolon el iariatok. Mert inkab akarom hallanj, hogj ti Africaba az vitez louagok sokasa ferent dicsiretesen vifelitek magatokat, hogj sem mint azt latnom, hogj ti Romaba tunya es gonof életbe ellyetek.

Tudom bizonyyal, hogj azokra à gyönyörűsegekre, à mellyek Roma varofaban vannak, kiuankoztok vizza ionj, miuel hogj ot Africaban mind sūntelen valo munkaual terhelettek. Mert senki az emberek közúl oly bodogh nem lehet, à ki az ő somzedgia ro ferencseiét es bodoghlaghat nem irigylene. De bizonyara azt sem akarnam hogj az gonof es iambortalan emberekre irigykednétek, s' azt sem kiuannam, hogj magatokat à vetkekre adnátok. Mert à vetkeknek oly termesetek vagion, hogj soha oly nagy gyönyörűseget magokkal nekünk nem hoznak, az minemű faldalmat es banator hadnak fiuünkbe minek utanna el mulnak. Az igaz gyönyörűsegh pedig nem az elmulando dolgokban vagion, hanem az igassagba, à mely örökke megh marad.

Ezekert à dolgokert nagy halakot adok en az halhatatlan Isteneknek, hogj engemet bölcsé törtenek nem estelenné. Mert az asony allatnak igaz elegn nagy tereh az ő gyarlo allapattya, ha finte az tudatlanlaghnak terhe raita nincsenis. Annak utanna azonnis halat adok az Isteneknek, hogj az en fiuemnek erőt attak az en nyaualyaimnak bekeuel valo el senuedesere. Mert csak azt kel valoba nyomorufaghnak mondanunk, à kinek bekefeggel valo el senuedesere nincsen embernek ereie. Csak azt mondhatiuk bodogtalannak é nyomorult vilagbba, à kinek az Istenek nagy fiuet es erőt nem attak à nyaualyaknak es az nyomorufagoknak bekeuel valo senuedesere. Azonnis halakat adok az Isteneknek, hogj ebben az hatuan őt estendőben, à mellyeket ez oraigh az en elettemnek engettenek, soha csak egy oraigh sem voltam valami giazatba. Mert nem panaszkodhatik az az asony állat az ő ferencsetlensege felől, à ki minden nyomorufagok közöt tistefseghes életbe élt. Touabba aztis nagy aiandekanak tartom az Isteneknek,

HARMICZ HATODIK

hogy egef negyuen estrendeigh, à migh hazaslagban es özuegyfegbe eltem, soha sem ferfi, sem asony állat meltan felöllem nem panaszkodhatot. Mert à gonof erköcsű asony allatok meltan meg foszthatnak eletektől, miuel hogj ańekűlis à kőfegnek az asony allatokban ighen keues hafna vagion.

Vegezetre azonnis nagy halakat adok az Isteneknek, hogy ennekem oly fiakat attanak, à kik nagiof gyönyörűfeggei senuedik az Africaj hadban valo munkakat es veszedelmeket, hogy semmint az Romaban valo tunya es lagy életet. Ne vellyétek fiaim, hogy en az anyaj sferetetről annijra el feletkeztem volna, hogy titóket nem kiuannálak mind untalan velem laknj, es velem egyűt elnj; de mikor meg gondolom menny iambor fő ember gyermekj veztenek el à miat, hogy à varosba az asony emberek mellet keduekre neueltettek es keduekre eltenek, könnyebben senuedhetem az ti tauol leteteket, csak hogy ne lassam azt, hogy it Romaba erköcsötőkben megh veznetek. Mert à melyferfi örökke valo hiret neuet kiuan maganak, ha finte hazaiabol senki ki nem űzijsde mind az által szabad akarattya sferint valo srankiuetesre kel magat adnj.

Felette ighen kerlek titeket en edes gyermekim, hogy mindenkor az iambor emberekkel tarsalkoggyatok. Az iambor emberek közűllis inkab à vened embereket valazzátok barátotoknak. A vén emberek közűlazokat böcsűllyetek legh inkab à kik ehesbek, es sokat probaltak, sok veszedelmekben batorfaggal forgottak, nehez dolgokat es nagy nyaualyakat bekeuel senuettek: Es vegezetre à kik è vilagh iarafat ighen iol tuggyák. Afféle emberek pedigh, à kik ez vilagh folyafat es iarafat tuggyák, nem azokat az embereket ercsetek, à kik sok tartomanyokat lattak. Mert az io es ezes tanacs nem azoktol sarmazik à kik sok külömb külömbféle orzagokban vandorlottanak, es sellyel iartanak, hanem legh inkab azoktol az emberektől, à kik gyakortá felette nagy sereucsetlen dolgokba es nyomorusagokba forgottanak.

Tudom mely igaz amaz közönfeges mondas

Nescio quâ natale solum dulcedine cunctos

Ducat, & immemores non sinat esse sui. az az,
Nem

Nem tudhatom micsoda edesfeleg legyen az, à mellyel az emberek az önön tulajdon hazáiok magokhoz vonzák, es az à föld, à melybe fűlettünk, semmikeppen nem svenedj hogy ó rolla el felelkezünk. Annak okaert gyanakodom azon, hogy az ti barátokhoz valo, kiuanfagtok miat, ti magatok se tuggyátok mit kellessék cselekednetek, es à ti sziutekben habozo lok gondolatok miat semmi niugodalmatok nem leuen, egy felől azt gondollyatok, hogy az Romaj louagos vitezek tifti mellől el alljatok, s' mas felől pedig hazis iut eferetekbe, hogy ha az ti rendeteknek tiftibe forgalmatoson el nem iartok, az ellenfeleg győzedelmet fogh raitatok vennj, es à ti dolgaitok semmiue kezdenk lennj Mert à niugharatlan sziu emberekől nem ighen kedues niugodalmat várhatunk. De en titeket felette ighen kerlek, es ez ielen valo leuellemmel arra intlek, hogy ennek az ti haza iőueteletekre valo kiuanfagtoknak békét hagyjatok. Mer à mint oda fel megh iram, ighen keufet talaltok ithon az ti reghi ismerőitek közül, à kik vagy meg nem holtak volna, vagy s'anki vetesbe nem mentek volna, auagy hogy tellyessleggel el nem s'egenyettének volna. Nemelleyek pedig közüilők nagy beteglegbeis estének, nemelleyek ismer tellyessleggel el venhedtek, nemelleyek minden marhaioktól es minden iofagoktól megh foztattanak, es az ó allapattyokkal semmikeppen megh nem elegefnek. Mellyeknek nyaualyait es nyomorufaghit, miuel hogy ti megh nem könnyebbithetitek, mi s'ükseleg hogy azoknak latafáert haza iőyetek? Mert mostan valakik Romaban iőnek, auagy azert iőnek hogy az eleuen emberekkel s'irianak, auagy azert, hogy à megh holt emberek utan luhaisanak es fohazkoggyanak.

En bizony né tudó s'erelmes fiaim, Romaba mostá micsoda győnőrfeg lehetne, à meliert valamelj iabor embernek Africat el kellene hadnia. Mert ha ot ti nektek ellésfeghetek vagiő, it mi nekünk barátink nincsenek, à melj fokkal nehezeb dolog. Ha ot győnyőrfegnekül s'ükőlkörtők, mi it nyomorufagokkal es nyaualyakkal bőuőlködünk, à mely fokkal nyomorultab dolog. Ha ot s'ablyák vannak à mellyek embernek testet el veztik, it gonof ragalmazo nyeluek vanak, à mellyek embert hirebe neube meg ólik. Ha titeket ot az latrok es az toluaiok vesztegetnek, it miket az hizelkedő olafok nyomor-

HARMICZ HATODIK

nyomorgatnak, à mely somorub dologh. Vegezetre mikor látom azokat à dolgokat à mellyek it mi nekünk semünk elõt forognak, es mikor hallom az ti dolgaitokatis, à mellyekben ot forgotok, en az ti hadatokat dicsirem, í' à mi bekefegűnket pedigh atkozom es utálom. Hogy ha pedigh ez ti nektek csuda dolognak lattatik, azt bizonyara nagj ob es csudalato sb dologhnak kel itilnetek, à mit mostan mondok: Azt halliuk mi, hogj ti mindenkor győzedelmet veztek az Africaj nepeken, í' ti pedigh felóllünk azt foghiatok maidan hallanj, hogy minket mindennap labok alá tapodniak à vetkek. Annak okaert ha en ti nektek igaz anyatok vagiok, inkab kell azt kiuannom, hogj ti à kilso nemzetseghek közöt órókke valo dicsiretes hir neu ellyetek, hogy semmint azt, hogj it Romaba az ti polgar tarsaitok közöt valami gyalazattal illettestetek.

De talam az ti reatok marat iofaghnak es gazdagfagnak tementeghe estekek benneteket az Romaba valo vizza iouetelte: hogj ha azt gondollyatok, edes fiaim, estekekbe iuthat az, hogy à ti atyatok segeny kézzel volt à migh ez vilagon élt, í' à ti anyatoknakis sok külömbféle búkfeghi vannak az. ó ózuegy allapartyaba. Es mint sinter hogj az ti atiatok az ó holta utan ti nektek semmi egyob gazdagfagot à fegyuernél nem hagyot, az onkeppen enis holtom utan, semmit ti nektek egyebet nem hagjhatok, hanem csak könyueket. Mert inkab akarok én az en gyermekimnek io es dicsiretes eletre valo tanusagot es esközököt hadnom, hogj semmint sok marhát es gazdagfaghot, à mely az feslet gonof erkősre urat sokot ni jtni. En gazdagh nem vagiok, í' nemis farrattam azon hogj gazdaghá lehessék, de azt nem oknekül cselekettem, mert sok fő nemes Romai polgarok fiait lattam én feslet es faitalan eletbe elnj az miat, hogy mikor semeket arra az iofaghra es gazdagfaghra vetették, à mellyeket nekiek az ó eleiek óróksegül hattak, ottan minden tartoztatásnekül es szabolanekül az vetkekre es az feslet eletre rohantanak. Mert ighen ritkan soktanak azok az emberek valamj nagy dicsiretes dolgokat cselekedni es probalnj, az mellyekre gyermekfeghektül foghua nagy gazdagfag marat az ó eleiektól. Mely dologh miuel hogj igy vagion, en bizony nem farratom magamot à gazdagfag keresesben. De ha mi penzema

volna-

volnais, inkább a tűzbe vetnem, hogy semmint nektek adnam. Mert inkább akarom, hogy az én fiaim segheny állapotban az Africai hadban dicsiretes dolgokat cselekegyenek, hogy semmint gazdagok leuén, Roma városában gonoszok és fessler erkölcsűek legyenek.

Iol tuggiatok, fiaim, hogy az Tarentombeli embereknél oly törüeny volt, hogy csak egy atyanak sem szabad volna az ő halála után az ő fiainak holta után örökfegül hadnj, hanem csak fegyuert, a mellyel harczolnának. Minden gazdagfagok pedig tellyefféggel csak az leany magzattyokra marat. Mely törüeny bizonyara ighen io es ighen dicsiretes törüeny volt, mert femmi io reminsegek az atyáknak es az anyáknak nem lehet azok felöl az ő fiok felöl, a mellyek csak az ő attióktól es annyóktól marat gazdagfaghra es örökfeghre vagjakodnak. Aztaz embert mondhattiuk meltan Romáj io louagos viteznek, a ki io eletevel dicsireter nyert, es fegyueréuel gazdagfagot kerestet magának.

Es miuel hogy kilő orfagokban forgotok, arra én felette ighen kerlek titeket, edes fiaim, hogy egymás közt nagy szeretettel ellyetek, megh emlékezuén rola hogy mind ketten én fiaim vattok es mind ketten az én teiemet szeptátok. Gondollyátok megh aztis, hogy az a nap volna az én eitemnek utolsó napia, a mellyen megh ertenem hogy ti egymás között nem alkodhattok, hanem visát vonstotok. Mert nagiób karára vagion a városnak két atyafiáknak egymás közt valo vetekedese, hogy semmint az ellenfegh serege. Ighen io dologh az, hogy ti ketten egymással szeretben es egyeffegben legyetek, de az ugyan sükfeghes dologh, hogy az több Romáj louagos vitezekkel bekefegefen ellyetek. Mert ha kősteterek egymashoz valo szeretet nem lesfen, soha az ti ellenfeghteken hatalmat es győzedelmet nem foghtok venni, miuel hogj sokkal veszedelmesb a seregnek az ő maga között támadot hasonlás es visauonas, hogy semmint azok az ellenfeghet, a kik ellen hadat visélnék.

Tudom, fiaim, örömeft akariatok ertenj mit miuelek én mostan Romában, tudnia illik, ha io egessegebe legyeké auagy nem; ha

HARMICZ HATODIK

gazdag vagioké vagy szegény: ha megh elegfémé állapotommal auagy nem. Mely dologban azt tartom hogy nem ighen nagy hasznok leszen, ha finte tudnia foghíatokis, miuel hogy ti magatok megh itilhetitek azt, hogy a sok munka az sok farrasfagh es a sok nyomorufagh miat, a mellyeket tellyes eleteembe szenvedtem es láttam, szabadon immar ez vilaghi eleter megh unhattam. Mert az ehes emberekhez illik az, hogy otuen estendős korok utan, forgalmatosban gondolkoggianak azon, miképpen kellesték megh halniok, hogy semmint azon, hogy az ő eleteknek megh hozzábitá fara külömb külömb féle g, önyörűsegeket talállyanak.

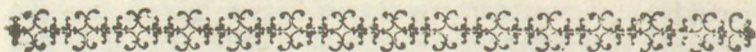
Oly gyarbo az emberi természet, hogy mind addegh tunyan, lagyan es kedüerte akar elnie valamigh koporsóba be nem viterik. Enis pedig, miuel hogy husból es csontból allok, finten úgy érzem a munkát mint egyéb emberek De mind az által ne vellyétek hogy a szegény segh auagy a beteg segh legyen embernek legh nagyob nyaualyara es kiannya, azt se vellyétek pedig hogy embernek dicsőséghe es bodogtasa a io egességhe es a gazdagfaghban állyon. Mert csak a lehet a ven atyáknak dicsőséghe es g önyörűséghe, mikor az ő fiokat iamboroknak es dicsiretes erkölcsűeknek láttyak lennié. Az en itiletem szerint, az városbelj emberek között felette dicsiretes es tisztelleges állapotban vannak azok az atyák anyak, a mellyeknek oly fíaj vannak, a kik az ő attiók io intesinek es tanacsanak örömeit engednek, es ismet ha az fiaknak is oly ezes attyok annyok vagion, a kik őket io tanacsokkal oktathattyák, es tanihattyák. De lenki boldogb atya annal nem lehet mint az a ki nek bolond es estelen fia nincsen.

Gyakorta írok, edes fiaim, en ti nektek leuelet, maga Romaba megh vagion tiltua, hogy lenki az hadban leuő vitezeknek oly leuelet ne küldjön, a melynek mássat először le nem irnak abba az Romaj tanacs Urak könyuebe, a melybe a mindenapi törtent dolgokat azok fel szokták iedfettj. Es iollehet hogy en töb leuelet írok ti nektek hogy semmint az tanacsbelj Urak akarnák, de mind az által ritkábban küldik ok el hogy semmint en kiuannam. Es iollehet hogy ez a leuel küldes felől valo tilalom ighen nehez azoknak

nak az anyaknak, à kiknek fiaj idegen országokban vitezkednek, de mind azáltal en azt nem tagadhatom hogy ez ighen hasznos tilalom es törvény nem volna. Mert ha az az ember, à ki az hadba fizetést vót fel, à taborba megh foghia erthenj, hogy ide haza roszul vagion dolgaba, ottan el hagyuan à tabort, haza kiuankozik ionj, hogj az ő veszet es niaualyas dolgainak valami segetseggel lehessen; f' ha pedig megh ertj hogy ithon iol vagion dolga, ottan megh unnya az hadbelj munkát, es az ithon valo io dolgokra kezd ottan haza vagiodnj. Annak okaert gonos neuen ne vegyetek, fiaim, ha ennekem minden leueleimet ti nektek el nem küldik es megh nem aggiák, mert en ithon, mind az által, megh nem súnóm giakorta az ti megh maradaftokert az Istenek templomába mennem, es az ti előmeneteletekert aldozatot teternem. Mert ha ti az Isteneknek keduebe es baratságába lestekek, nem súnksegh leßen az hadban az ellensegtől felnetek.

El vegezem leuelemet, es az halhatatlan Isteneket azon kerem, hogy az ti eletetek az mi hazankbelj kösslegnek felette nagy hasznara legyen. Azonnis könyörgők nekiek, hogy addegh en à koporsaba ne mennyek, minek előtte az ti eletereknek veghet nem hallom. Mert ha az mi eleinknek dicsősege es io hire neue vesedelembe esnék, bizonyara felette ighen nagy kárt vullanánk, de ha ti az ti eleteteket el veszitekis, ighen keues kárt fogunk benne vullani. Vegezetre en ti nektek az Istenek sferetetit, az emberek közöt valo io hirt heuet, à Romajak sferencseiet, à Görögök bölcsesegét, az Scipioknak es az ti eleiteknek sferencses es dicsőséges haduifeleset ki-
uanom.

HARMICZ HETEDIK

RESZE.

*Azt mutattya it meg az könyv iro ember, mikeppen kellesek embernek gyermeket neuelni, es mikor kellesek az mester oktatása es gondviselése ala adni. Aztis elönkbe aggia, mely szorgalmato-son kellesek az atyáknak azon lenniük, hogy az ő gyermekek iol neueltesse nek. Mely dologhrol sok ieles példakat es szép historiakot is hoz elő. Holot aztis meg írja mikeppen vetekedet egy atya az önön fiaual egy Philosophus elöt. Azoknak panasza elö hozza es megmondja micsoda itületet töt legyen az Philosophus azok fe-
löt. Mely dologh, hogy ennek a könyvnek részei, mind az eszes atyák, s' mind pediglen az bolond fiak ighen
eszekben tarcsak.*

Alamely emberek munkalodni akarnak, es az ő faratfagoknak dicsiretes hafnat es gyümöcsét kiuan-nyak venni, fiükség hogy az ő munkaiokban tehet-
segek kerent, a teremto Istent köuessék, a ki é vil-
got ily szép moddal, es ily nagy ekefeggel teremtette. Mert a me-
ly ember az Istent valasztotta az ő munkaiaban valo vezerne, le-
hetetlen dologh hogy az az ő cselekedetiben auagy vétkezzék, a-
uagy meg csalassék.

Azt bizonyos hittel hisük, es a fent irasbolis arra tanytat-
tunk, hogy az örökke valo teremto Isten é vilagot ighen rövid
időben teremtette. de az ő bölcseségeuel sok ideigh tartya meg.
Honnat azt vehettyük esünkbe, hogj mikor valamit epitünk auagy

csinalunk, rövid ideig valo munka telik belé, de annak megh tartafara fok ideig valo gonduífeles kiuantatik. Gyakorta törrenik hogy az vitez hadnagy, mikor auagy varost vi, auagy à mezon az ellenfeleggel megh, ütközik, Isten segetsegebül győzedelmessé leszen. Immar ha attol à győzedelmes hadnagytól megh kerdenék, ha nehezeb es ha veszedelmeseb dolog volté az ellenfelegen győzedelmet venni, hogy semmint az ellenfelegen vót győzedelmet ennij gonof irigy emberek közöt megh tartanj? en azt tartom, hogy az az hadnagy megh eskünnék raita, hogy sokkalis nagj ob munka annak megh tartafa, hogy semmint harczal valo megh nyérése. Mert à vér onto szabliaual gyakorta egj oraigh az hadban győzedelmet vehetünk, de hogy azt à győzedelmet megh tarthassuk, egés életünkbe kell farradnunk es izzadnunk.

Diogenes Laertius abban à könyubben, à mellyet à Philosophusok eleteröl irt, hozza elő azt à dolgot, à melyről à bölcs Platonis emlekezetet teszen az varosbelj nepekröl irt könyuébe, tudnia illik, hogy mikor az Thebasuarosbeliek megh ertettek volna, hogy az Lacædemonia varosbelj emberek oly io törüenyekkel élnek, hogy azért à dologert mind az Isteneknél keduek volnának, s' mind pedigh ez vilaghi emberektül ighen tiszteltetnének, azt vegezték volt, hogj egy ighen fő es bölcs Phædon neuú Philosophust küldenének à vegte az Lacædemoniabeliekhez, hogy azoktol az Thebasuarosbelj embereknek törüentis kerné, es mikor oda iutna, ighen forgalmatosonis rea vigiaz na annak à varosnak fokasira es rendtartasira. Abban pedigh az időbe az Thebaj emberek felette nemes termesetü es erős sziuü emberek voltak, a kiknek minden igyekezetek főkeppen azon volt, hogy nemes es draga epületekkel, hirtet neuet szerzenének magoknak, es az ő hireknek emlekezetit az iosagos cselekedeteknek meltosagáual bentelnék megh. Mert az epitesbe ighen forgalmatosok voltak, s' az iosagos cselekedetekreis pedigh ighen io mesterek által tanijattanak.

Phædon Philosophus azért, mikor Thebauarosabol ki menüen Lacædemoniaba estendönél touab lakot volna, minden dolgokra abban à tartományba igen figielmetesen ra halgat vala es ra

HARMICZ HETEDIK

vigiaz vala. Mert a tudatlan emberek csak azért nezik a szép dolgokat, hogy az ő fíemet gyönyörköttethessék, de a bölcs emberek a vegre nezik, hogy azoknak titkos okaitis megh tanulhassák. Minek utanna azért Phædon Philosophus mindeneket Lacædemoniaba kedue fíerent iol megh visgalt volna es iol ešebe vót volna, Thebasuarosaba haza fíandekozék. Mikor pedig haza iutot volna, az egez kőšsegh rea fut vala hogy hallanak micsoda dolgokat foghna befelleme. Mert a kőšsegnek oly alhatatlan természetű vagion, hogy a reghi dolgokat könnyen hatra veti, es mindenkor csak új dolgokra vagiodik. Mikor annak okaert, az egeš kőšsegh őše gyűlt volna, Phædon Philosophus a varos piaczan akasztó fát epitete. Annak felette, vas fogokat, fíabliakat, ostorokat, bekokat, es belincseketis hozata elő. Mely dolgon mikor az Thebaiak nem csak csodalkoznának, hanem ugyan meghis kezdenének haborodnj, ilyen prædicatiot tőn Phædon Philosophus nekik.

Azert küldétek engemet Lacædemoniaba ti Thebabelj emberek hogy en az ő törvényeket es rendtartafokat ighen iol ešembe vennem. Es bizonyara annak okaert eštendónél touáb lakám nalok, mindenekre figielmetesen ra vigyazuan. Mert az Philosophok tísti az, hogy nem csak azt nezzék a mit az emberek cselekeznek, hanem okatis megh tanullyák mert cselekefik.

Ercsetek megh annak okaert, ti Thebabelj emberek, hogy én az en kővetseggemmel ilyen valazt hozék ti nektek: Az Lacædemoniajak ešfele akasztofará fűggeztek a lopokat, ilyen fíablyanal vaghiak le az arulokat, ilyen vas fogokkal kinozzak az hazugh karomlo es cselcsap embereket, ilyen ostorokkal verik a budofokat es az vandorokat, ily bekokba vetik az haborusagh indito embereket, es ilyen bilincsekkel kőtozik meg a koczka iaczo tekozlo embereket. Nem hoztam en ti nektek Lacædemoniabol irot törvényeket, hanem ešközököt hoztam a törvényeknek megh tartafara. Mikor pedig az Thebabeli emberek el almelkoduán mondanak, hogy ok Phædon Philosophust nem azért küldötték volna Lacædemonia varosába, hogy az emberek eletenek megh rőuidetesere valo ešközököt hozna, hanem inkab azért, hogy oly törveniekkal iőne vifa, a mellyek által az Thebai kőšsegh dicsiretesen

tesen igazgattatnék es birattatnék; így felele nekik Phædon Philosophus: Ti Thebabelj emberek, ha annijt ertenetek a dologhoz a menijt a Philosophusok ertenek, bizonyára ezekbe vennétek hogy gyakorta az ti okoskodastok ki hágh a czelbol. Mert az Lacedæmoniabelj emberek, nem annijra dicsiretefek azokert a törvényekert, a mellyeket a megh holt emberek hoztanak, mint azert, hogj modot talaltak benne mikeppen kellesték azokat a törvényeket a kőssleggel megh tartatnj. Mert a törüennek meltofsaga es ereie né abba vagió hogj azt az birak hozzák es a kőssleg köze ki hirdesfék, hanē inkab abba, hogj mikor imar törüent rendelték, azt a kőssleggel srogalmatoson megh tartassák. Kőnyü embernek törüent hoznj es szabnj, de nehez a szabot törüent megh tartanj. Es találk ezer embereket a kik törüent szabnak, es hoznak, de csak eggyetis aligh talalhacz a ki valoba megh tartaná.

Illehet pedigh, hogy ha az mi tudomaniunkat a reghi emberek tudomanyaual özze tessük es özze hatónlittiuk, ighen keuesnek es ighen vekonnak lattatik az mi tudomaniunk lennj azoknak tudomaniahoz kepest, de mind az altal, azt ighirem en ti nektek, Thebaj emberek, hogj az en vekony ertelmemből sinton olyan ieles io törüenyeket szabok es rendelek en ti nektek, a minemü törüenyek az Lacedæmoniaj embereknek vagion. Mert mi lehet kőnyeb dolog mint valami io rendtartast es io törüent rendelni? De ismet mit sfoktunk mi kőnyebbé cselekednj, mint a gonosfagra hailani? Tuabba mit hasznalunk véle ha vagion oly emberünk, a ki io törüenyeket rendelhet es szabhat, mikor nincsenek oly emberek a kik azokat meg ercsek, a kik be tölcsék, es meg tarcsák? Es ha sinton lefienis valaki a ki be tellyesicse, nem talaltatik a ki megh őrisse. Ha pedigh oly talaltatik a ki megh őrisse, mit haznalunk véle ha ezeren lefienek a kik a io törüent sidualmazzák es megh vetik? Mert sokkal többen vannak azok a kik a io dolgok ellen morgolodnak, hogy semmint azok, a kik a gonof dolgokat sidualmazzák.

Nehez neuen vesítek, Thebabelj emberek, ezeket az ezkőzókort a mellyeket mosta elő hozék, de bizony el higgyetek azt, hogy ha az akazto fát es a sablyat azoknak a törüenyeknek megh tartására be nem akariatok vennj, a mellicket mostan sabni es rendelni fogunk, az kőnyuek rakuák lefienek irot törüenyekkel, az

HARMICZ HETEDIK

varos pedig tele leszen gonosz teudó vétkes emberekkel. Mert sokkal többen vannak az mi városunkban, à kik amaz lágy es tunya e-
 letű Dionysius gyönyörűfehes eletit követik, es somiuhozzak,
 hogy semmint azok, à kik az. Lycurgustol rendeltetet ieles törue-
 nyeknek engednének. Ha tudnj kiuanynatok micsoda törue-
 nyekkel tartják meg az Lacædemoniabeliek az ő birodalmok alatt va-
 lo nepeket es kösszfehet, ime en azokat ti nektek elő famlalom.
 ha pedig inkább akariátok oluafnj, azzal sem gondolok, ime irua
 nektek adó, de oly ok alatt, hogy mindnyáian it nylyan meg eskü-
 gietek raita, hogy né csak egizer akariátok femeteket azoknak ol-
 uafafában gyönyörköttenj de mindennap fogtok azoknak meg
 tartafában munkalodnj es vigiaznj. Mert nagjod dicsiretire va-
 gion à feiedelemnek egy törue-nyek meg tartafa, es meg őrzese,
 hogy semmint sok ezer törue-nyeknek irafa, es ki hirdetese. Ne-
 bősüllýetek azt nagyra, Thebasbelj emberek, hogy fiuetekek à
 iosagos cselekedetet iouallyatok; hogy befedetekben keresitek,
 hogy labatokkal azokra indultok, hanem azt bősüllýetek nagyra,
 ha az iosagos dolgokra valo törue-nyeket meg ismeritek, es meg
 ismeruén ottan be töltitek, es meg tartjátok. Mert à tökellertes
 valobaualo iosagos cselekedet nem áll csak egizer valo veghez
 vitelbe, hanem abba áll, hogy azt az ember tellyes eleteben
 minden cselekedetiben alhatatosón meg tarcsa es meg ő-
 rizze.

Illienkeppen solla akkor Phædon Philosophus az Thebaj
 embereknek, à kik, à mint Plato iria, nagjobra bősüllýötték annak
 az embernek sfaúát, hogy semmint azokat à törue-nyeket, à mellie-
 ket ennek követsege után sfaútanak vala es rendeltenek vala. Mely
 dologban az en iteletem sferent az Thebabelj emberekis felette
 nagy dicsiretre meltok, de bizonyara ezek az Phædon Philoso-
 phus befedi sem keueseb dicsiretet erdemlenek. Mert à városbe-
 lj emberek azon igiekeznek vala, hogy io es dicsiretes eletebe valo
 törue-nyeket vinnének be az ő városokba; de ez à Philosophus ar-
 ra igiekezik vala ismet, hogy modot talalna benne, mikeppen azo-
 kat az embereket à iosagos cselekedetekbe foglalhatná es meg
 tarthatná. Annak okaert az teczet ő neki legh iob dologhnak,
 hogy

hogy az Thebaj emberek eleibe akasztó fát, fábljat, es egyeb afféle kinoknak nemeit verne miuel hogy a gonosf emberek azvetkektől es az bünöktől, giakrabban nem a iofagos cselekedetnek szeretert, hanem inkab az kinoktol es az büntetésektol valo felelmek miat tartoztattyák megh magokat.

Ezeket a dolgokat csak azért hozám elő, hogy meg ertének az mostanj emberek mely keuestre böcsüllötték a reghi emberek a iofagos cselekedetnek kezdetit es középet, azoknak alhatatoson valo megh őrzésenekül es megh tartásánakül.

De hogj arra a dologhra tériek a melyről mostan irnj akarok, azt kérdem az fejedelmektül, es az fejedelmek utan valo fő uráktol, mit hasfnalnak vele ha az Istentől nagy fejedelemségheket vőrttekis; ha finte az hazaságbelj állapotban felette ighen boldogokis; ha finte mindéneknél ighen nagy böcsületben vannakis; ha finte az ő gyermekinek sok kínésert gyűitőrttekis; ha finte az ő feleségek boldogul fülis; ha finte az ő feleségek tulaidon teikkel neuelikis felgyermekeket; ha finte keduek szerent valo daikakra találnakis, de mind ezekkel mit foghnak hasfnalnj, ha az ő neuelkedődő fiokat io es iambor mester gonduisselesere nem bizzák, a kik azokat iol oktatásák es deakj tudományarais tanicsák? Bizonyara mind azoknakis az elő hasmlalt dolgoknak keues hasfnat vesfik, ha oly gonduiselő ember keze, es gonduisselese ala nem bizzák az ő gyermekeket, a kik az okat az ő nemes es tekintetes nemzetsegekhez illendő életre tanijthassák, es az igaz nemességh törvényenek meg tartására okrahasssák.

Az mely atyák anyak sühaitásokkal csak nem megh hasityák az egheket, es az Istennek azon giakortá könyőreghnek, hogy ő főlfeghe nekiek magzatos aggion, iol megh kellene annak előtte gondolniok, mi veghre kiannak Istentől az magzatos. Mert mitan nem adatik még az a dologh embernek, a melyet gonosf veghre kiuan. Ennekem ugy teczik hogy az atyanak azért kel Istentől fiat kiuan, hogy legyen a ki az ő vensegének ideien őtet vigaszallya es otalmazza. Es ismet, hogy legyen valaki, a mely az ő vén atya halala utan az ő elejnek hirét neuét halhatatlanná tegie. Ha pedig az atya nem é veghre kiuan fiat, akar csak a veghre ki-

HARMICZ HETEDIK

wannya, hogy legyen à ki az ő venfeghét tífstellye, es az ő halala utan az ő gazdaglaganak örökőse lehessen.

De à mint mindennap lattink ighen ritkan cselekezik ezt à dolgot à fiak az ő attyokkal, ha azokat gyermek korokba tífstelliges erkőcsbe nem neuelték, es Isteni felelemre nem fioktatták. Mert soha őzzel fšép almákat à fakrol nem fšedünk, ha tauazzal à termő fák ighen fšepen megh nem viragoznak, es fšép leuelet nem bocsatnak. Gyakortà nagy panafokat hallok en az atyaktoi az ő fiok felől, hogy azok engedetlenek, vasottak, es keuelyek, de nem gondolliák az atyak megh azonközbe, hogy ok attanak legyen okot az ő fioknak gonof erkőcsőkre. Mert mikor valakj az ő fiait gyermek korokban keduekre tartya, es mindenekben ő nekik kedueket keresi, bizonyos iele az, hogy annak vén koraba engedetlen fiaifšenek. En bizony nem tudhatom mi okert igiekeznek à fejedelmek es à fő emberek annij vesfedelmes farratfaggal es munkaual az ő fioknak gazdaglagot keresnj es hadnj, ha azoknak iol oktatáfaba, es iol neueletibe ilyen tunyan viselik magokat. Maga bizony à fejedelmeknek es à fő embereknek, el kellene azt magokba hinniek, hogy valami marhat es gazdaglagot à gonof es fšellet erkőcsű iffiak kezebe hadnak, azt tellyefšeggel el vesfik es à porba hanyák.

Az ezes es iol lelki ifmeretű embereknek, à kik az ő iol hireket neuket nagyra bősűllik, arra kel legh nagjog gongjoknak lennj, hogy az ő gyermekek iol erkőcsőkben neuelteszenek, es fšorgalmatofon ra kel vigiazniok, micsoda elmeiű es termefetű fšaj legienek, ha meltok lehetneke arra hogy az ő attyok halala utan az attyoktol ra marat fejedelemsfeghet es fő tífsteket tífstelliges meltofaggal viselhessek. Hogy ha latnák az atyak es anyak, hogy az ő fiok hailandobbak à bolondsagra, hogy semmint az nemes es tőkellertes erkőcsőkre, bizonyara ennekem ighen eštelen es goromba embereknek lattarnának lennj, ha ez vilaghi eletekben lok nyaualyat akarnának à veghre fšenuedni, hogy az ő bolond es tunya fioknak nagy gazdaglagot hagy hassanak Szemerem mondanj es keptelen dologh latnj, mely nagy fšorgalmatofšaggal keresik az atyak es az anyak azt à gazdaglagot es à kincset az ő fioknak, à mel-

lyet

Iyer azok nagy forgalmatossággal, es nagy giorfággal el tekozlanak es ki fiornak. Es annak okaert azt merem mondani, hogy á mely fiu efféle marhanak örököse lefen ferencses az, de ighen boldond atya az, á ki efféle fiura gazdagfaghot hágy.

Ennekem ugy teczik hogj az atyának azertis felette forgalmatofoknak kellene lenniek az ő fioknak iol neuelesebe, hogy ő nekiek gyermekek, es azertis, hogy azok az ő marhainak örökösi lefnek. Mert felette nagy fomorusággal es banattal fogh az az ember megh halni, á ki lattia hogy az ő faratsagos veriteke es munkaia miltatlan emberre marad, es csak heiaba fogh el vezni.

Egy Görögh Dicæarchus neuú historicus, az reghi dolgokrol irt könyuebe, es Sabellicusis az ő historiaiaba azt iriak, hogy amaz neuezetes es nemes Salamis varosabelj Solon Philosophushoz egy nemú nemú atya iót volt valaha az ő fiaual egytembe à veghre, hogy az atya à fiara Solon elót panazolkodnék, es visfontaght az fiuis az ő attyat, ugyan azon Solon elót vadolnaja. Annak pedigh az embernek fia legh elsőben Solon Philosophus elót, illyen keppen kezde az ő attya felől panasfolkodnia.

En, ugymond, azert panasfolkodom az en atyamra, hogy ő gazdag ember léuen engemet feginy eletre vetet, es en helyettem mas fiat fogadot maganak, á kit az ő iofaganak örököseueis tót immar. Mely dolgot bizonyara az en atyam meltan nem cselekedhetet volna. Mert en az en atiamnak köszönhetem azt, hogy illyen gyarlo es veset termesetű ember vagiok. Es annak okaert melto dologh az, hogy ő az en termesetemnek erőtlen voltat es gyarloságot, az ő marhailaual tamogassa es taplalya.

Erre az iffiu attya igy felele : En, ugymond; azert akarom az en fiamat te előtted vadolni, hogy ő ennekem halalos ellenfegetm heliet vagion. Mert ennekem böcsös gyermek korától fogua minden dolgaiban ellenem iart, es en annak okaert ötet megh elettembe ki tagattam az en öröksegeből, es touabba gyermekemnek sem tartom. El vetettem már töllem, es csak azt kiuannam,

HARMICZ HETEDIK

hogy à mikeppen en őtet minden iofagomtól es minden örökse-
gemtől mégh eltemben megh fosztottam, azonkeppen őtet az I-
stenek az en szemem előtt életétől megh foszák es é világból ki ve-
gyek. Mert kegyetlen föld az, à ki azt à gonos fiat eleuenen el
nem nyelj à ki az ő attyának nem enged, es azt nem tiszteli bocsúl-
li. Hogy pedig azt mondgya hogy en ő helyette mas iffiat fogat-
tam fiammá, igaz dologh az, en magam megh vallom. De miuel
hogy azt mondgya hogy en vérem es en fiam, es mind az által őtet
iofagomból ki tagattam, arra azt felelem, hogy én nem ő magát
verettem el tőlem, hanem az ő fesslet erkölcsét es faitalan életet ta-
gattam ki az en iofagomból es az en öröksegeből. Mert semmi
oly meltatlan es oly Istentelen dologh nem lehet, mint ha az fesslet
erkölcsű, es az faitalan életű iffiu az ő attyának testéről cseppen-
kent le folyoveritekében főrődik, es az apia farratfagual es epede-
seuel kerestet gazdaghságot az ő gonos kiuanfaghira tikozol-
lya.

Erre az ő attya vadolasára ismet így felele az iffiu: Nem taga-
dom ugymond, hogj en az en atyamnak nyaualyát es busulást nem
szerzettem volna, Sőt aztis megh vallom hogy fesslet es faitalan e-
letbeis eltem, de ha igazat kell mondanom, az en atyam vetke hogj
en buia es faitalan életű iffiuuá lőttem, miuel hogy engemet gyer-
mek koromba nem iol neuelt, es io erkölcsre nem foktatot. An-
nak okaert ha engemet iofagabol ki tagad es fianak nem tart, en
raitam fölötte hamis dolgot cselekefsik. Mert à mely atya az ő fiat
iffiuagába nem iol neueli es nem iol oktattya, az az ember, azt
az ő vesset erkölcsű fiat vensegének idein meltatlanveti el magától.
Az attya az ő fia panaszara ismet így felele: igaz, edes fiam, hogy
en tegedet gyermek korodban ighen kenyefen tartottalak, es igen
keduedre neueltetek, de azt te magad iol tudod, hogy mikor im-
mar fel kezdél neuelkednj, tegedet en gyakorta megh feddettetek
es megh dorgaltalak à te gonos erkölcsedrűl. Es hogy teged kicsin
korodban mester keze alá nem attalak es tudományra nem tani-
tattalak, azért cselekettem hogy méggh abban az állapotban nem
tanufaghra valonak lattatol vala lennj. De mikor en teged deakfa-
gra es io erkölcsre kezdlek vala oktatnia, akkor immar észedbe ve-
heted vala az en oktatafomat es az en tanitafomat, es erődís vala
azok-

azoknak be töltesere. Mert à kinek sem ereie sem hatalma à tanu-
sághra nincsen, azzal heaba munkalodunk, ha finte tanittiu-
kis.

It ismet az iffiu az ő atya ellen így kezdé szállani: Miuel hogj,
edes atyam, te vén ember vagy, í' en pedig iffiu legeny vagiok;
miuel hogy te ennekem atyam vagy, í' en pedig te fiad, te mind
haiadban, fakaladban ősi vagy, í' en megh fakalatlat iffiu vagiok;
Es miuel hogy te vén ember léuen többet lattál, hallottál, í' több
dolgokatis probaltál, hogy sem mint en, az ki még iffiu vagyok,
melto dologhnak lattatik az, hogy te nekéd fodat el hidgyék, es en
ream sententiat mondgyanak. Mert gyakorta úgy történik, hogy
az mely féel meltofaggal es gazdagfaggal alá valo az masiknál, az
véfesse el az pertis. Megh vallom, edes atyam, hogy mikor gyer-
mek valem, azon valál hogy engemet ranytanának, de te sem tagad-
hatod azt, hogy mikor en valamit vétettem, semmikeppen nem
fenuetted hogy engem megh büntetnének. Es innent vagyon,
hogy miuel hogy engem gyermek koromba fáiamra bocsátottál,
es mindenekben keduemet tóltótted, en tenéked nagy koromba
engedetlenné lettem, es keduedet nem tóltóm. Annak okáert ha
ebben az dologban vétkes vagiok, ennek az en vétkemnek te na-
gy oka vagy. Mert nem az az atyák tísti, hogy ők az ő fiokat gyer-
mek korokban arról tanycsak disputalni, mi legyen az iosághos
cselekedet, hanem az illik ő hozzaiok, hogy az io erkölcsre es tísti-
tésséghes életre szoktassák az ő magzattiokat, es arra iutalommal
es ajandekocskákkal is edesgeffék. Mert megh mondhatatlan io
dologh az, mikor az iffiak, úgy neueltétnek, hogy mikor arra az
időre iutnak, az melybe à gonoszt à iotul el tuggyák válastani,
akkor immár az iosághos cselekedetekhez, es az tístetésséghes er-
kölcsohöz hozzá szoktanak legyen.

Mikor Solon Philosophus, mind az atya panaszát, í' mind az
fiu feleletit megh halgatta volna, illyen sententiat monda reajok.
Te atya, ugymond, miuel hogy à te fiadat gyermek korában, az
vetkekről megh nem feddétted, es megh nem dorgaltád, azt pa-
rancsolom hogy holtod után teged senki el ne remessen. Es miuel
hogy te is iffiu legheny, az te atyadnak nem engedtel, es fiouát nem
fogattad iffiuságodban, te nekedis valameddigh az te atyad él, azt

HARMICZ HETEDIK

akarom hogy semmi réved ne légyen annak örökiségébe, es iofágába, hanem annak halála utan maradgyon read az ő iofágágha. Mert ighen hamis dologh volna az, ha az atya gonoflagáert, es vetkejért, az ő fianak artatlanfogat büntetnem. Annak fölötte, aztis parancsolom, hogy ennek az embernek minden morháia es iofágágha, egy iambor tőkellertes ember keze ala adassék, az ki hiuen taplallya el ezt az atyat, à migh él, es az fiatis tisztellegessen temetteffe ha megh hal. Ezt à sententiat, az mely mind az élet f' mind pedigh az halál.dolgát magában foglallya, nem ok nekül hozam elő. Mert az Istenek nem akarják, hogy egy veteknek ketféle büntetefe legyen, hanem azt akarják hogy nimelylek ez vilagbon morhajok, es tisztellegek el veszteluevel bünteteffenek, f' nimelylek pedigh halalok utan io emlekezetektül, es tisztelleges temetefektül fofstassanak megh.

Bizonyáta nehez sententia ez, à mellyet ez à Philosophus hozot vala, de mind az által kiuannám, hogy bátor ez volna az mostani időbeli embereknekis biráia. Mely fok iffiakat talalna ma, az kiket az atya iofágától, es örökiségheől megh kellene fofstanyia; Es ifmet mely fok atyákat talalna, az mellyeket tisztelleghes temetes nekül hagyatna! Mert en könnyen megh nem mondhatom ha az fiak semteleniséghe legyené nagio, mikor az ő atyoknak nem engednek, auagy az atyák gonduifeletleniséghe az ő fiainak föl nevelésében, es megh feddésében.

Azt írja Sextus Charoneus az Philosophusok mondasírol irt masodik könyuben, hogy egy Attica tartomannyabéli ember, ilyen kérdest vetet volt egyfeter Diogenes Philosophus eleibe. Kerlek, ugymond, Diogenes, mond megh ennekem mit kelleffék cselekednem, hogy az Isteneknekis kedueben lehessék, es az embereketis megh ne bánksam? Mert én gyakorta hallottam, hogy ti Philosophusok azt fofstátok mondania, hogy fokat külömböz az Istenek akarattia azoktól az dolgoktól, az mellyeket az emberek feretnek, miuel hogy az Istenek az irgalmassaghnak közepi, es kutsejei, f' az emberek pedigh az gonoflaghnak melleghi es gyökerei. Kinek Diogenes így felele. Három dolgot kell teneked cselekedned, ha csendesléghben akars elni, es az te artatlanfogat mindenektől megh akarod oltalmazni. Legh előfő az te Istenidet

mindet forgalmatoslan tiszteljed. Mert valaki az ő Istenit nem tiszteli, az minden dolgokban szerencsetlen lesz. Annak utanna forgalmatos gondot viselly az te gyermekidnek föl neueleséte, es oktatására. Mert senkinek halálos ellenseghe nem lehet annal az fiunal, az mellyet ő roful neuelt föl. Vegezetre az iöuendölő Apollo Isten azt mondotta, hogy valamely ember haladatlan, azt mindenek gyölölni, es uralni foghiak. Touabba azt mondom te neked edes baratom, hogy ezek közül az három dolgok közül, legh nehezebb embernek az ő gyermekit tisztelleghe erkölcsben neuelni, es io eletre foktatni, de ismet legh hasznos dologhis.

Mely somoruan, es mely keduünk ellen lattiuik, hogy mikor az iffiak az ő meleghe vereken föl gyuladnak, mikorom az önnön testektől etetöt vesnek, mikor az önnön kiuansagoktul hitegettetnek, es mikor ez vilaghi csalardsagok miar, az ördögh keserteti miar, az vetkeknek törében esnek, akkor az atyak mint ha ugyan egy fiok sem volna, minden gond nekül es forgalmatosfagh nekül élnek! Magha bizonyára az öreghe ember, azokbol az keues iofagos cselekedetekből, az mellyet ő iffiusagaban maganak keretet volt, szabad ö esében vehetne, menni fantalan vetkek ostromollyak az ő fiának iffiusaghat. Ha az tudos emberek tudatlanok soha nem lettek volna; ha az atyák soha egyebek fiai nem löttének volna; ha ismet azok az kik mostan okoslak, soha tellyes eletekben megh nem csalatkoztanak volna, ha az erős emberek soha erőtlének nem lettek volna, nem oly csoda dolognak lattatnék az atyáknak, az ő fiok föl neuelesében valo gondniseletlenseghek. Mert az ki valamit nem probalt, könnyebben senuedgyük annak gotombafogat es vetkét.

De miuel hogy te, az ki mostan atya vagy, valaha fi voltal; az ki most véén ember vagy, valaha iffiu ember voltal, es mind az által abban az időben nyakra főre hánt regedet az te keuelyseged, be förtöztetet fitalansagod, megh sebhetet haragossagod, el baggyáztot az te rótséged, csak nem el vesitet az te fősuenséged; torkosfagod meg győzöt; mond meg ennekem te kegyetlen atya, miuel hogy te ennyi vetkekkel voltál meg terheltetue, miért az te fiadat ennyi veszedelmek közőt batorfaghos őrizet alá nem veted? Hogy ha nem cselekeded azért, hogy te neked fiad, akar csak azért
csele-

HARMICZ HETEDIK

cselekednéd, hogy te neked tagod. Mert lehetetlen dologh az, hogy az mely iffiat sok féle vetek ostromol, vegezetre annak el ne kelleftek vesnie, es az ő attyának nagy veszedelmeuel megh ne kelleftek győzettetnie, ha neki senki tegetteggel nem leszen. Lehetetlen dologh hogy az hus az io izt megh tarcsa sokaigh, es megh ne veszen so nekül: Lehetetlen dologh hogy az hal à vizen kiuól sokaigh elhessen: Lehetetlen dologh hogy az mely rofat reghen le szakzottak az asu ne legyen: Lehetetlen dologh azis hogy az atyak es anyak az ő fiokon soha örülhessenek, ha azokat io erkölcsben nem neuelték föl. Es hogy ezt à dolgot nagyobnak mutassam, azt mondom, hogy az kőröstyen nép közöt, valahol az gyermekeket io erkölcsökbe neuelik, ot mindenkor io lelki ismeretű emberek soktrak lennj.

Mindenek tudhatnyak az reghi tudos emberek irasabol, hogj mikor Aeschines Philosophus Athenas varosabol samkiuettetet volna, az az ember mind feleslegheuel, gyermekeuel, Rhodus figetiben ment volt lakni Erre pedigh az samkiuettetre, ez à dologh adot volt okot, hogy Aeschines közöt es Demosthenes közöt, fölötte nagy ellenkedefek tamattak volt. Honnent az Athenasbeliek azt vegezték volt, hogy egyiket el bocsatuan az ket fő ember közül, csak az masikat tartanak megh az ő varasokba. Mely dologh ighen eheszen cselekettenek, mert az Philosophusok visghauonyasok miat, gyakorta hadak soktrak indettatni az kölsegh közöt. Mikor annak okaert Aeschines Rhodus figetibe laknék, à többi közöt egy ighen szép orátiot es pradicatiot tön az Rhodus figetibeli emberekhez, az mellyben őket könnyen megh feddé, hogy az ő fioknak io erkölcsben valo föl neuelesekbe tunyák es rólték volnanak, es effele sroual sroua nekiek: Akarnám, Rhodus figetibelj emberek, ugymond, hogy ti esetekben vennétek azt, hogy az ti eleitek, dicsiretnék tartottak azt magoknak, es dicsekettek is benne, hogy ok az Lydiai emberektől farmaztak volna, az kik az ő fioknak io erkölcsben valo föl neuelesekbe fölötte ighen forgalmatosok voltanak. Mely dologh az à törueeny volt oka, az mellyel őnalok megh volt parancsolua, hogy ha egy atyanak sok fiai volnának, csak azok lennének az ő attyokrol marat iosaghnak örökösü, az kik à többit iosagos cselekedettel felyül haladnák.

Hogy

Hogy ha csak egy leſen közülök az ioſagos cselekedeteknek kö-
vetője, es tőkelleres erkölcsű, csak arra egyedül maradgyon az at-
tyának minden ioſaga. Ha pedig mindnyáian roſiak es gonofok
volnának, mindnyáian ki tagattaffanak az ő attyok ioſágából. Mert
nem illendő dologh, hogy az nagy farratſaggal es munkaual kere-
ſtetet ioſagnak, gonof fiak legyenek örökőſi. Ezeket mondá
akkor Aſchines, az Rhodus ſigetbelj tanacs Urak előt. Iollehet
pedigh, hogy akkor ſok egyeb dolgokrolis ſollot legyen, de miuel
hogy azok ehez az dologhoz nem illenek, nem hozom elő. Mert
à tudos emberek előt nagy miltioſagha véſ el annak az könyunek,
az mellyben à könyu iro, ſok nem oda illendő dolgokat ſauar
őſe.

Hogy pedig igazán megh mondgyam, nem csodalomen,
hogy az fejedelmek es fő emberek gyermeki keuélyek; nem cso-
dalom hogy paráznák, es faitalan eletűek; Mert ennek első oka ez,
hogy az iffiuſag az henyeleſnek annya ſokot lennj. Annak utana
az mindennapi gonof példák, az ő gonof erkölcsöknek parto-
kat lattattyak foghni. Vegezetre attulis vagyon, hogy az attyok
halala utan ſinten ugy örökőſiue leſnek az gonof erkölcsű, es fai-
talan eletű fiak, az ő attioktol marat ioſagnak, mind ſinten az
jamborok es tőkellereſek. Ha bizonynyal el hinnék az iffiak ma-
gokban, hogy az Lydus tartomannyabelj emberek töruenye ſe-
rint, ók az ő attioktol marat ioſagban örökőſök nem leſnek, ha
iamborok es tőkelleres erkölcsűek nem lennének; lehetetlen do-
logh az, hogy magokat iob rend tartafra nem ſabnák, iob eletben
nem foglalnák, es az ő kiuanſagokra nem bocsatanák annjra rea à
gyeplöt. Mert az gonof eletű ſokkal inkább el vonſa az embert
az ő marhaiának el veſteſetől va' ſélelem, hogy ſem mint annak
az ioſagos cselekedetnek ſereteti, az mellybe magokat foglalniok
kellene.

Nem tagadom, hogy az atyák, es anyak külömbſeghe miat,
gyakorta az fiakbanis, külömb külömb indulatok ne talattaffanak.
Mert nimelleyek talátratnak olyak, az kik à természet io vezertélet
követuen, iokká leſnek ſ' nimelleyek pedig az kik az ő gonof ki-
uanſagoknak ellene nem allanak, gonofokka leſnek. De mind az
altal ebbe à dologba fölötte ſokat haſnál, ha az io atya kicsinſege-

HARMICZ HETEDIK

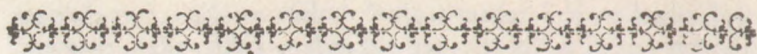
től foghua iol neueli az ő fiat, es ha arrol az gonof indulatrol, az melyre à gyermek termefeti ferint hailando, io oktatáfauval el foktattya. Mert gyakorta az gonoflaghra valo hailandofagh engedni fokot, az io fokafnak, es io oktatafnak. Az fejedelmek es az fő emberek, hogy az ő fioknak io erkölcsben valo fél neuelelében az ő tífteknek eleget tegyenek, ighen fõrgalmatoion kú kerellék az gyermek mesterétõl, es iol megh ércsék micsoda vetekre, es mine-mú iofaghos cselekedetekre legyenek termefetek ferint hailandobbak az ő fiok. Mely dologh fölõtte ighen fúkfeghes arra, hogy az io dologban elõ mehessenek, es az gonof vetkektõl, az mellyekre hailandobbak megh zaboláztaflanak. Mert nagyobb refire csak az miat vesnek el az föl neuelkedet iffiak, hony gyermek korokban azt cselekedték mindenben az mit akartanak.

Sextus e hæroneus az reghi emberek mondafokrol irt mafodik kõnyuében azt iria, hogy egy Thebas varofbeli ember egy neminemú nap az Athenas varofbeli piaczon, iok féle morhákat vót volt, az mellyek az ő allapattyahoz képeft ötet nem illették, es az mellyek ő néki fúkfeghetek nem voltak. Mely dologhban nem keuesbet vetkeznek az fegheny emberek mint az gazdagbok. Mert az termefet oly keues dologgal megh elégfik az maga es az életnek taplalafában, hogy fenki oly fegheny ember nem talál-tatik, az ki, ha iol ketfelé tekint, valamit maganál nem talál, az ki nekül fabadon el lehetne. Miel hogy pedig abban az idõben mind Athenas varofa, f mind pedig az Atticabeli rendtartásis (az mely tartomanban ez à varas vala) az egéf Görõgh orfagnak fenyes csillagha, es ekefféghe volna, egy ighen reghi es kõzõnseges törue ny vala az Athenasbeliek kõzõt, az mellyel megh tiltották volt, hogy fenki se titkon, se nyluan, semmiféle marhat el ne adna, auagy ne venne annak elõtte minek elõtte valamely Philosophus azt a marhat megh nem bõcsülleneje mit érne. Mely jeles törue ny bátor az mi idõnkbeis megh tartatnek. Mert semmi nem lehet hamisfab es gonozb dologh, mint megh engedni, hogy az Aros emberis, oly árton adgya el az ő marhajat, mint valamely Iftentelen lelke vesitet kufar, es az vafarlois ugy vegye megh mint bolond ember.

Mikoron azért mint azokat à morhákat megh vette volna,
oda

oda találkozik egy Philosophus, es illjen fiokkal állja meg. Mond meg énnekem te Thebas városbeli ember, mit költesz azokra az dolgokra penzt, az kik te neked otthon sem búkfegecsék, sem pedig hasznosok nem lesnek? Kinek az az ember így felele: Azert vettem, ugymond, ezeket az marhakat, hogy az én fiamnak ajándékozzam, a mely mostan hűs estendő, de mind az által soha oly dolgot nem cselekedet, az mely énnekem nem teczet volna, es nemis kért én tőlem semmit, az mit neki meg tagattam volna. Kinek az Philosophus ismet így állja: Bizonyára boldogh ember volnál te, ha azonképpen mas fia volnál, az mint atya vagy, es ha azt mondaná a fiu az atyáról, az mit az atya mond a fiáról. De én ezen a te mondasádon ighen meg botrankozom. Mert az migh embernek gyermeke hűson őt estendő nem leszen, ő neki sem szabad az atya tanácsának ellene mondani, es az atyahoz sem illik az ő fia kiánfaganak engedni. Annak okaert, én tegedet mostan boldoghtalan atyanak mondalak, miuel hogy te engecz az te fiad akarattjának, nem az te fiad a te akaratodnak. Es így az természetnek rendet fölforditod, miuel hogy te Atya léuen, magadat az te fiadnak fiává teszed, es visfontag a te fiadat te magadnak, az ki neki atya vagy, atyaddá teszed. Añak okaert az Isteneknek eskűsöm, hogy mikor meg vénhedel egyedül fogod siratni azt, az mit ıffiu korodban az te fiaddal edgyút neuettél. Ez a Philosophus mondaná iollehet rövid lón, de mind az által azt tartom hogy csak egy értelmes ember se legyen, az ki ebbe a mondasba sok sepan tanufaghor ne álljon.

Sommaja ez, hogy az fejedelmek, es fő Urak fölötte ighen meg parancsollják az ő fiok mesterinek es tanítóinak, hogy őket arra oktassák, hogy az ő magok kiánfagat meg zabolázzák, es azokat, az ő magok feje gondolattjától el vonuan, tanicsák az más ember tanácsának engedni. Mert az fő emberek fiai, az kiket mindenben szabad akarattjukra hannak, es az kiknek ked-
 ueket keresik. lehetetlen dologh hogy azokio er-
 kölcsbe neuelkedgic-
 nek.

HARMICZ NYOLCZADIK

RESZE.

Szorgalmatossan el kell az fejedelmeknek, es az fő Vraknak tauoztatniok, hogy az ő fiok ighen gyenghen es keduckre, ne neuelkedgyenek, miuel hogy gyakorta oly gonoszakká lesznek, hogy az atyaknak nem csak azt kellesek ofztan kiuannyiok, hogy az ő fiokat gyermek korokban kemennyen megh vertek volna, hanem ugyan siraßal kel aztis söhaitaniok, hogy bátor mégh akkor megh holtak volna. Sokan ismet à reghi fejedelmek közül ighen bator, vitez, es dicseretes emberekké lettek, az kemennyen es fenyetekben valo neueltetes miat, melly dolgot az kõnyu iro ember szép historiakkal megh mutat. Ezt à kõnyunek részéi ioleeszébe vegye az az atya, az kinek az ő keduce neueltetet fia, engedlenné leszen.

Inden nap lattjuk azt, hogy az hadi seregben az ellensegh ereje es allapattyahoz kepest epitenek az emberek castelyokat es bastyakat. es az euezó emberekis annak az tengernek termesetihez kepest epetik az ő haioiokat az melljen euezni akarnak. Vegezetre minden ebes emberek azokhoz az veszedelmekhez kepest, keresnek magoknak, valo oltalmazó ezközököt, á mellyben lattják hogy forognak. Gyakortá gondolkottam magamban ha lehetneé valahon oly allapat, oly idő, oly tartomány, oly nemzetsegh es oly orßagh à mellyben oly ember talatathatot volna, á melly tellyes életében valami ferencsérten dolgokba nem forgot volna. Mert ha olyan ember valahon talatnék, azt tartom hogj az egész vilagh

csoda-

csodának tartana, es bizonyára mind az holtak s' mind az eleuen emberek, meltan iregykedhetnének rea.

Mikor magamba fámot vetek, azt vessem esembe, hogy az ki első nap gazdag vala, másod nap azt fegheny állapotban latom, az ki reghtől foghua io egesseghben el vala, mostan betegh agyában fekszik, az ki tegnapi meuet vala, ma azt sírua talalom; es a ki azt tartya vala, hogy io állapotban volna minden dolga, mostan az az ő állapotján bankodik es somorkodik: Vegezetre az kit eleuenen latunk vala, mostan lattuk hogy a koporsóban temettettek, es nem csak el temettettek, hanem annak fölötte még csak emlékezet sincs máár felőle. Mert oly ighen bizontalan az emberj okosság es baratságh, hogy az melly holt embert el temetünk, arról ottan mindgyarast el feletkőzünk.

Egy dologh lattatik ez vilagbon fölötte nyomorult dologhának, az mellyen minden emberek meltan bankodhatnak, tudnia illik az, hogy é csalard vilagon az nyomoruságok nem eggyarant valo mertekkel ostaranak az emberekre, hanem gyakorta az nyaualyaknak minden rakasa csak egy ember fejere ontetik ki. Mert oly boldoghtalan állapotban vagyunk, hogy ez vilag az ő győnő-rűseghet csak megh kostoltattya velünk, az munkakkal pedigh es az nyaualyakkal, ugyan megh rakia es megh tólti gyomrunkat. Hijunk elő mostan egy közep rendbelj embert, es parancsolljuk megh neki, hogy azt a nyomoruságot mind famlallya elő, az mellyeket három estrendős koratol fogua, mikor folni kezdet, ötuen estrendős koraigh senuedet; s' megh lattuk mennij fantalan sok nyomorusághit es nyaualiait kezdi elő famlalni. Azt tartom hogy semmit ezek közül el nem hágy, az mellyeket elő famlalok; tudnia illik, hogy az fia miat sok nyaualyat senuedet, elő befelli az ő ellenseghenek incselkedészet, az ő felelegének sok vesződészet, leanyinak feslet erkölcszet, az önnön tulaidon betegseghit, morhaiaban valo karuallását, az egesz tartományokban tamat ehsegheket, hazaiaban valo mirigy halalt, nagy rőttenetes kemeny teletek, nyarban valo heusegeket, baratinak somoru halálat, ellenseghinek iregyseghes io ferencsét, es vegezetre annyi sok nyaualyait hozza elő, hogy gyakorta megh kelleter miatta síratni ez nyomorult vilagbeli eletet, es kiuanta gyakorta az csendessen valo meg halast.

HARMICZ NYOLCZADIK

Ezeket pedig az külfő nyaualyakat mikor mind elő befélly, mit fogh nyaualyas mondani azokrol az kinokrol, az mellyeket fiueben fenuedet. Az mellyeket az ehes emberek ha fínten ereznekis, de mind az által egyebeknek nem mondhatták, s' nemis merik mondani. Bizonyára mind azokat a munkakat, az mellyeket embernek teste egesz őtuen efitendeig viselt, egy nap könnyen elő befélhertyük, de fáz efitendeighis aligh fímlalhatnok elő azokat a nyaualyakat, az mely nyaualyakat fíuünkben csak egy napis erzünk. Minden ember vakmerő embernek itelne azt, az ki egy vád fállal egy kopias ember ellen indulna, es bo'ondnak mondana aztis, az ki mikor a tóuis bokrok köze akarna menni, akkor vetne le fariat labából: De sokkalis bolondab es vakmerőb ember az, az ki azt veli hogy illy gyenghe testünkkel, ennij fantalan fok haborukon, es nyaualyakon által mehetünk. Mert ighen igaz mondas az, hogy az gyarlo es gyenghe embernek, ighen nagy es sok nyaualyakat kel tellyes eleiben fenuedni.

Boldogh ember az, a ki ez vilaghi gyönörűfeghet soha megh nem kostolta. Mert az mely iffiak polas gyermek koroktol foghua csak keduekre tartattak, es gyönörűfegben neueltetek föl, azoknak ehes sincsen az io dolgoknak valasztására, s' erejek sincsen az fterencsetlenfeghnek es nyaualyaknak el tauoztatására. Honnet az köuetkőzik, hogy az fő emberek gyermeki gyakorta nagy kifsebfeghben effenek. Mert ez bizonyos regula, hogy mennel inkább ember magat az testi gyönörűfegekre adgya, annal könnyebben ez vilagi csalardlagtul megh csalattatik.

Bizonyára melto dologh az mellyet efünkben vegyünk, es az mellyet könyues fímmel nezzünk, tudnia illik, hogy ez vilagi emberek mely okossá találnak azokra az dolgokra, az mellyek az ő meltofagokat illetik, mely bator fíuel kezdenek hozzá, mely erőfísen főrenkődnek raita, mely boldoghul es fterencseffen gyakorta megh nyerik, mely effísen oltalmaznak azokat; es meghis mind az által, mely könnyen es nyomorultul veseik el az mit anni ideigh kerestének, birtanak, es oltalmaztanak. Az mely dologban azonnis meltan bankodhatunk hogy az atyák az ő meltofagokat, es iosfagokat, nem veseik el az ő tunyafagok es gonduíeletlenfeghnek miat, hanem az ő fioknak gyönörűfeghben valo elések miat. Es

hogy

hogy egy fönmában megh mondgyam, bizonnial el hidgye magában azt a gazdagh atya, hogy az mit ő vigyazással es munkaual kecseret, azt a fia aluással, es tunya faggal veszi el.

Az több heában valo dolgok közöt, az mellyeket é vilaghí emberekben latunk, nem utolsó az, hogy azt vell, úk. hogy az az atya, es atya fereti valoban az ő fiait, az ki keduére tartya es gyenghen nevéi föl őket, magha bizony efféle ember nem erdemleneje az gyönörűleghes atyai neuet, hanem inkább az kegyetlen mostoha atya neuet. Mert ki tagadhattya azt, hogy ot vagy on mindenféle veteknek hailéka, á hon az iffiusaghnak, gyönörűléghnek, es penznek lako helye vagy on. Amaz hires neues es tekintetes Lycurgus, az ki á Lacædemonbelieknek kirallyok, es törue ny sábo fejedelmek volt, az rendelte vala hogy az mely gyermekek, az varosokban sülettek volna, az mezőre vitetnének, hogy huson öt estendős korokigh az mezőn neueltenének fel. Mely törue nynek es rendelesnek á volt veghe, hogy az gyermekek előb sokná nak az munkanak es farratsaghnak el senuedesere, hogy sem mint az gyönörűleghek nezesere. Mely dolgot felette ekesen es bölcsen rendelt volt Lycurgus. Mert könnyeb az munkas embernek az varosbelj vetkeket megh tanulny, hogy sem mint az fő ember gyermekinek az paraszi munkához sokni.

Az mint Liuius Historicus írja, az Lighurufok nemzetseghe reghen á Capua varosbeli embereknek ighen nagy barattya volt, de az Romaiaknak ismet nagy ellenseghe volt. Azoknál oly törue ny volt hogy senkinek az hadban fizetése ne lehetne, az ki vagy á taborban nem neuelkedet volna föl, auagy hogy az hegyeken pasitor nem lét volna. Es ezt azert cselektették, hogy az elsőhöz es hideghez sokot emberek, könnyebben senuedhetnék az vitezi munkákat. Touabba Roma varosa az ő epetelésnek negy fiaz negyuen estendeie utan, fölötte nagy hadat indita á Lighurufok nemzetseghe ellen, es abba á hadba fő Capitanul bocsátak á Romai emberek Cneus Fabriciust, az ki azokon gyózedelmet véuen, nagy pompaual méne be Roma varosaba, holot masod nap á Romai tanacs előtt ilyenkeppen solla : Eot estendeigh viselék hadat, Romai tanacs Urak, az Lighurufok nemzet-

HARMICZ NYOLCZADIK

nemzetfeghe ellen, es az Istenek engemet ugy segicsenek, hogy az uta soha csak egy hét sem mult el, az mely héten ő vélek kemenyem nem harczoltam volna, es az min legh inkab csodalkozom, soha annyira ezek à vad emberek megh né iyettenek, hogy az fűkfegh kenferetefetől mi tőlünk fep froual bekeféget kertenek volna. Oly nagy erőuel vifelték ezek az emberek à hadat, hogy en gyakorta ketfeghen estem az ő raitok valo valo győzedelmünk felől. Mert az erős seregh közöt, az egyk fél vitezsege es maga vifelse, à más fél sereghit gyakorta ighen meg rettentí. De en tinettek Romai tanacsbeli Urak egy fep hallasra melto dolgot mondok, az mellyből az Római iffutagh maghanak fölötte ighen io peldat vehet. Az Lygurusok miuel hogy gyermekfegőktől foghua pafitorfaghba neuelkednek föl, annyira hozzá foktattyák magokat az munkához hogy soha egefi teleczaka, őt estendeigh az meddigh kőztők hadakoztá, csak egyet sem láttam az ki közölők fűrózni ment volna, maga bizony abba à tartomanba telbenis kietlen nagy hidegek vannak, s nyarbais nagy heűséghek foktanak lenni. Ne vellyétek Romai tanacs Urak, hogy en ezt ti elöttetek azért hoznám elő, hogy ti az en győzedelmemet nagyobra bocsüllenétek, hanem à veghre mondom inkab, hogy ti az ti vitezitekre forgalmatossan rea, vigiazzatok, hogy mindenkora munkában foglalatossák legyenek, es semmikeppen az henyelés miat el ne lagyulyanak. Mert nagyob vesedelemben esnek az Romai vitezek, mikor az vetkektől megh győzettetnek, hogy semmint mikor az ellenfegh ellen harczolnak. Es hogy az dolgot elein kezdgyem el, én ugy itelem hogy azon kelleffek lennünk, es az kelletik erőffen megh parancsolnunk, hogy az gazdag atyagnak ne legyen szabad, hogy az ő fiokat, keduekre tarcsák, es feflet erkölcsben neuellyék. Mert hogy keués froual megh mondgyam lehetetlen dologh az, hogy az gyengheñ, es keduekre neuelkedet emberek, az ő kezekkel az ellenfeghen győzedelmet es diadalmat vehessének.

Ezeket azért mondam Romai tanacs Urak, hogy ti megh eresétek azt, hogy en az Ligurusokat nem annyira győztem megh vitezsegemmel es erőmmel mint azoknak ferencsetlenfeghéuel. Mert sohol inkab à ferencse az ő alhatatlanfagát megh nem foktamatni mint az hadakban. Annak okaert ha finteni mast az Liguru-

gurufok megh győzetenekis, de mind az által azt ítelem hogy azokkal emberlegessén, es kegyelmessen kellesek bannunk es ő vélek frigyét szerezzünk. Mert nem illik az bölcs emberhez, hogy azt a dolgot a ferencse kerekere vessé, az mit eggyességgel es bekefeggel veghez vihet.

Ezeket a dolgokat Iunius Pratus az orfagoknak eggyessegerül irt harmadik könyvében írta meg holot azt befelli hogy Cneus Fabricius fínten olyan bölcs embernek itelték, ezert az tanács elót való befedért, az minemű viteznek tartották az hadban való győzedelemért. A reghi időkben azok az emberek, az kik a Maiorika, es Minorika fígetben laktak, nem csak tudofok nem voltak, hanem minden tudatlan vad parasztnál, vadabbak es tudatlanbak voltak, de mind az által az ő gyermekeknek föl neuelesében estelenek es görombok nem voltak. Mert az ő fiokat gyermek korokban annijra hozzá fíoktatták az farratsfaghhoz, es az hadi dologhoz illendő munkához, hogy egy Maioricabeli fogolyert, őt Romai foglyot attanak a Carthagobeliek. Diodorus Siculus azt írta, hogy az anyak nem attak az ő fioknak tulaidon kezekkel kenyeret, hanem azt auagy ház menyezetre, auagy valami magas kőfíklara tették, hogy fíemekkel lathatnák, de kezekkel hozzá ne nyulhatnának. Mellyet ha megh akarnának ennij, fíúkfígh volt hogy parityabol kőuet hozzá haituan megh találnak előfíor. Ez a munka gyermeki farratsfagh volt, de bizonyara az ki talalta volt, az valoba ferfi ešel volt. Mert azt nyerték ostan azok az embetek ezzel a dologgal, hogy mind erőuel, s mind parityabol való hagyatással fölötte vitezek es hatalmasok voltak. Mert abban az időben fínten ugy hagyaltanak azok parityabol a czelhoz az mikeppen mostan löuódöznek, nylakkal es golyobifokkal.

Nem tagadhattuk azt, hogy reghen az Angliai nepek, a töb tudatlan vad emberek közöt nem utolsók voltak, de mind az által megh kell vallanunk, hogy az utan való kőuetközendő időkben az a tartomány a híres neues tartományokkal vetekedet, miuel hogy még a Romaiakis gyakorta azoktul megh győzetenek. Mert az idő oly nagy változásokot hoz gyakorta, hogy az kiknek birodalma niha ighen kű terjedet volt, mostan azokat egyebeknek lassuk fíolgalni. Azt írta Herodianus az Seuerus Csásár eleteről

irt könyben hogy mikor egy Angliai követ reghen az Romai tanacs Uraktol sem ió, es kedue ferint valo valasztot nem nyerhetet volna, az tanacs elöt nagy merefen illyenkeppen follot. Bizonyara banom hogy sem frygyet nem akattok, sem bekefeget mi nekünk nem engettek, de ez à két dologh meltob okot ad mi nekünk az hadakozasra. Mert mikor egyfer ember hadat indit, egyeb dolgot senki maghanak nem várhat annal, az mellyet à ferencse fogh adni. Immar pedig az Romaiaknak gyenghe teste megh probalta az Angliaiaknak eles fegyuerét.

Touabba az Angliai Historicusok iriak, es az ighen ighazis, hogj az à tartomány fölötte hidegh föld, es hogy ot az nagy hidegsegh miat, fölötte gyakorta be fagnak az folyo vizek. Azon azert à földön az asony allatok az ó fiokat az ieghes vizre fiokták volt ki vinni, es az jeghet kövekkel darabokra törüen, az darabos iéggel dörgöltek az ó mezitelen fiokat, mely dolgot azert cselekettenek, hogy inkább az munkához, es nehez dolgokhoz fioknának az ferfiak. Es bizonyara ez ó nalok eses talalmány volt. Mert miuel büntethetnek inkab az gyenghen neuelkedet emberek, mint azal, hogy télbeis az tűz melle kenferittetnek fekünni, s nyarbais az arnyek alatt kell heuerniek. Mely dologh ha igaz, az mint bizonyara igaz, sabadon el hihettyük az Iulius Csasar sauat, az ki az ó historiaianak ötödik könyuében azt iria, hogy ó az Angliai emberek megh gyözefében, fölötte nagy vesedelmeken ment által, miuel hogy oly könnyen el buhattak azok az be fagyot halasztokban, az mely könnyen nalunk az farrat ember le fekkik az arnyekben.

Lucanus, es Appianus Alexandrinus, azt irják hogy az töb nemzetsegök közöt, az kik Pompeius Magnus segitseghere iöttenek vol, ielen voltak az Massagetakis, az kik az ó polas gyermekkel az teuek csocsét fiopratták, es sa mohából csinalt kenyerét, attak enniek. Azt pedig azert cselekettek, hogy testekbennis töb munkát senuedhetnének, es i labokis könnyeb volna az futasra. Mely dologban eseslek voltak inkab hogy sem mint vad parasztok. Mert az melly fok etekkel fiokta magát megh tölteni, az ighen gyors, es ió futhato semmikeppen nem lehet.

Egy Viriatus neuó Spaniol ember, az ki à Lusitanusoknak fejedelmé volt, oly ighen nagy ellenfeghe volt az Romaiaknak, es oly ferenceses volt az had vifelesben, hogy az Romaiak, miuel hogy ötöt tizenharom estendeigh vifeltetet haddal megh nem gyözhatték, azt vegeztek veghre hogy mereggel ölyék megh. Mikor pedigh ennek az halálat Romában megh ertették volna, oly ighen nagy öröm lön mind az egef Romai birodalomba mintha egef Lusitania orfágot birodalmok ala haitottak volna. Es bizonyara meltanis örülhettek, mert ha Viriatus el nem veset volna, soha az Romaiak Spaniol orfagot birodalmok ala nem haitották volna. Junius Rusticus azt iria hogy ez à Viriatus gyermek korában pastor volt, es az Anas folyo viz mellet ókrót órót Spaniol orfagban. Annak utanna mikor föl kezdet neuelkedni, toluakodni kezdet, es az utakat kezdette megh allani: Mikor pedigh immar negyuen estendős taibeli ember volna, az Lusitanusok fejedelméue, nem erőuel lön, hanem az orfagbeli emberek valastafabol. Mert mikor az fokasagh az ellenfeghnek fereghetöl környöl vetetik, oly ferfiakat valast maghanak, az kik mind ereiekben vastagok, s' mind pedigh fiuekben barok, ha finten egyebképpen nem ighen iambor életükis. Hogy ha az reghi Historikusoknak hinnünk kel, mikor ez az Viriatus toluai voltis, mennél alab mindenkor szaz lator toluait tartot maga mellet, az kik onbol csinalt sarut vifeltek, es mikor futniok kellett azt le vetettek. Es innent volt oftan hogy mikor nappal ilyen nehéz saruual terhelték megh labokat, eijel oftan mint finten az saruasok oly könnyen futottanak. Mert az természet hosta azt, hogy mennél inkab megh tágulnak, es megh vonyattatnak az inak az emberek tagaiban, annijual könnyeb lefen embernek laba az futásra.

Paulus Diaconus, az Longobardusok dolgairol irt negyedik könyuében azt befalli, hogy az Campania tartománybeli embereknek reghen oly törüenyek volt, hogy az atyak az ő fioknak soha addégh ágyat nem attak, valamigh megh nem hazafottanak, es addégh az ideigh soha csak asztrahoz sem ültették ő magokkal, hanem fön alua etették, es vagy az földön vagy à padimentomon aluttanak. Mely törüeny bizonyara dicsirezes törüeny volt, mert az nyugodalom, mostanis nem

á sakallasiffiak keduéert, hanem inkább az ven enberek keduéert talaltatot.

Quintus Cincinnatus az Romaiaknak második Dictatora, fő fejedelme volt, mely bizonyára oly ember volt, hogy ha az ő érdemére nézünk, meltonak ítelhetnők ez egész világnak birodalmára es Császarlagára. Ez á ieles férfi, oly lanyaru, es kemény életbe neuelkedet volt föl, hogy mikor őtet Dictatorra, fő fejedelemmé tötték volt à Romaiak, akkor ő neki temerdekek bőró volt à keze à fok munka miat, es ugyan izzadot az eke farua mellet. Mert az reghiek azt tartották, hogy iob ő nekik azokat fejedelmekké valasztaniok, es azoknak engedniek, à kik à mezőn csak fantani tantultanak, hogy sem mint azoknak à kik à varásokban csak az faitalan es könnyű élethez foktanak.

Amaz tisztességhe vesztet Caligula Császár, az ki à Romaiaknak negyedik Császára volt, oly keduéere neueltetet gyermek korában, es anni kölcséget fortak rea, hogy à Romaiak nem tudnak megh mondani, ha több penzt költené el ennek az atya Germanicus Császár à hadban à teregre, auagy az ő bölcsőbeli fiacskaiaara. It immar en az fejedelmektől azt kerdem, ha inkább akarnánake Quintus Cincinnatus helyet lennj, à ki enny fok tartományokat hatót haddal à Romai birodalom ala, auagy pedigh Caligula Császár helyet, az ki oly buia, es faitalan életű ember volt, hogy még az ő tulaidon hugaiualis förtelmeskedet, es megh azoknak tett fogadasat sem allotta meg, az kik ő hozza latogatasnak okaert mentenek. Az en iteletem szerint könnyen feleletet vehet ki belőlők az Quintus iambor es tisztességhe eslete, es à Caligula faitalan eslete. Mert Quintus Cincinnatus sóha oly harczon nem volt, à hol győzedelmet nem vet volna, Caligula Császár pedigh, semmi oly ocsmán vetek nem talaltatot, az mellybe maghat be nem förtőztette volna.

Suetonius Tranquillus az Császárok eleterül irt második könnyuenek ötuen hatodik részben azt írta, hogy Octavius Augustus Császár mikor à Capitoliumba az tanács Urakkal volt, ha abban az időben hozza mentenek a fiai à mellybe megh azok, az gyermeki barson ruhat le nem vetettek volt. fölőtre gonof neuen vette az tanacstol, es panafolkodottis reaiok, ha az ő iffiu fiai előt tisztességnek

nek okaert föl allottanak, es föl költenek. Es mikor ötet valaha az tanacsban kerdenek, miért volna illy kemeny az ő fiaihoz, így felelt: Ha az en fiaim iamborok lesznek, ókis ot foghnaq úlni, à hon en mast úlók, s' ha pedig gonosok l. s' nek, nem akarom hogj az ő iambortalanságokat es gonoságokat, az tanacsbeli Urak effele tisztességh tetellel inkab neuellyek es erőficsek Mert nem illik hogj az fő es iambor emberek meltofagha, az iambortalan embe- reknek valo tisztességh tetelben fogallyon, es farradgyon.

Hufohatodik Csafarok volt az Romaiaknak Alexander Csafar, az ki ha fínten iffiu voltis, de meghis az ő iambor es tókelle- tes erkölesejert, fínten olyan böcsületben volt az Romaiaknal, mint nagy Sandor az Görögöknel. Touabba nem mondni en azt, hogj ez à ieles Csafar, fok haduifelesekben, es fok dogoknak probalásaban, tanulta volna megh, mikeppen kellene birnia az ő birodalma alatt valo nepeket, mert az mint Herodianus az ő ható- dik könyueben írja, az mely nap ötet à Romai seregh Romai Csa- farra valasztotta, oly kicsin volt, hogj ötet az ő atyafiai ölben hor- doztak. Ennek pedig à ferencses Csafarnak, egy Mammaa ne- uú asony volt az annya az melytől oly fíent es iambor erkölcsök- ben neueltetet volt fel, hogj az ő palota aitaia mindenkor kemen- nyen be zarua tartana, es senkit az gyermekhez nem bocsatot, az kinek vagy eletet, vagy erkölcsset egyebek nem iouallanak, es nem dicsernek. Mely conduifeletet ennek az ieles asony allatnak, sen- ki bizony megh nem utalhattya. Mert gyakorta az fejedelmekben valo io erkölcs, az iambortalan emberek gonosi tarsafagha miat megh vesi. Touabba mikor illyen fogalmatossággal vigyazna ez à dicseretes anya az ő fiara, es mikor minden erejeuel azon volna, hogj az ő fiahoz, semmi tókellelten, cselcsapo, hizelkódó, es ha- zukfagh farragho embernek, semmi uttya ne lehetne, egy az Ro- mai fejedelmek közül ekkeppen follot neki.

Nem fínten melto dologhnaq laczik ennekem fölfeghes Csafarne, hogj az te fiadat illy nagy fogalmatossággal, illy nagy őrizet alatt tartod, es mas felől illy conduifeletlen vagy az Romai birodalomnak őrzeseben. Mert nem illik az hogj az fejedelmek ugy annyra róitőzzenek, es fustanak az emberek elót, hogj az ő birodalmok alatt valo emberek, aligh remenlhessék, hogj csak egy

HARMICZ NYOLCZADIK

Œotis valaha ŒolhasŒának Œ velek. Kinek Mammæa aŒony igr felele: Az kik a fejedelmeket neuelik, ugymond, Œokkal inkab kel az fejedelmeket az vetkektől megh oltalmazni, hogy Œem mint az alattok valo orŒagot az ellenŒegh fegyueretől. Mert az ellenŒegh gyakorta csak egy harczonnis megh g. Œzerttethetik, de az fejedelmek vetkei telyes eletekben megh Œoktak maradni. Vegzetre az ellenŒegh csak morhankat es ioŒagunkat puŒtittyta el, de az gonof es Œeslet eletű fejedelem, az alattok valo nepeknek io rendtarŒit, es dicseretes erkölcsit fordittyta el. Igy felele ez a ieles fejedelem aŒony annak az embernek.

Ezekbűl az historiakbűl, a mellyeket it elő hozek, es egyeb effele dolgokbol, az mellyeket mostan elő nem hozok, Œabadon eŒekben vehetik az fejedelmek es Œő emberek, ha Œanyaru, es kemeny eletben legyenek iob az Œ Œiokat Œól neuelniek, auagy hogy gyenghen es keduekre kelleŒek, Œket iffukorokban tartaniok. De en megh ioüendölöm hogy az kik ezeket oluaffak, azt fogiak mondani, hogy iol es igazan irtam, de mind az által Œk az Œ Œiokat Œinten ugy gyengeltetik, es oly keduekre foghiak tartani, mind annak előtte. A kik pedig Œokat oluafnak, es keueŒet cselekeŒnek, Œinten olyanok mint az haranghok, az mellyekkel egyebeket a templumba Œoktunk hini, de Œk mind az által Œoha Œem miŒet Œem prædicatiot nem hallanak. Ha azert nem akariak az atyak az Œ Œiokat iol neuelni, hogy IŒten felŒk legyenek, hogy attyokat, annyokat tiŒreŒegben tarcsak, es hogy az Œ Œioknak is it ez vilagbon elömenetelek legyen, akat csak azert ne tartanak oly ighen keduekre, es ne neuelnek oly gyenghen, hogy az Œ gyermekek inkab mindenkor erőtlenek, es beteghes emberekke Œoktanak lennie.

Nem de nem lattyuke az paraŒt emberek fiait, hogy egy kis ez ondoracska, egy kopot es rongyos csuhacska, meztalab, kalapos Œüuegh nekűl nyarba, telbe mente nekűl Œoktanak lenni. Annak Œölötte nappal Œantanak, eyel az Œkröket Œrzik, arpa auagy zab kenyeret eŒnek, Œalma Œakon halnak, es mind az által oly yaŒtagok, es oly io egeŒlegessek, hogy mindnyaian az kik lattyak kiüannyak hogy olyan Œiok legyen. Csopa külömb allapatban vannak az Œő emberek gyermekei, mert azok patyolatbol csinalt lepö-

dök

dők közt alúsnak, friss és drága bölcsőbe feküfnek, az daikakis az gyermekek kedueert, keduekre tartatnak, ha az gyermek betegeskedni kezd, más daikat keresnek neki, auagy hogy etelbe italba külömb rendtartást fának. Mind az attyok í' mind az anyyok eczaka nem alúfnak miattok, az egefi haz nepenek vigyazni kellettik, hogy à gradicson ala ne essének, mindenkoron orzik, semmit az gyermek nem kiuantat, az mibe mindgyarast keduet nem tóltik. Vegezetre minden idót csak arra adnak, hogy az gyermeknek keduet talallyak, minden kölcségőket ki óntik, hogy gyenghen neuelhessék, csak az ő fiokra függéfik semeket, csak annak feretetiben foglallyak fiuóket. De bizonyjal el hidgyek azt, hogy az kik az ő gyermekeknek keduekre való neuelesere penzeket kí fariak, azok valaha az ő gyermekek gónossága miat, könnyeketis foghnak hullatni.

Gyakorta lathattyuk mely forgalmatossan neueli az estelen ember az ő fiat, főkeppen ha venkoraban fületet à gyermek, auagy oly taiban, az mikor legh inkább kiuanta hogy fia fűlessék, holot annij penfit vestteget el annak föl neuelesere, hogy oftan mikor à hazasfaghra jut, aligh vagyon annij morhaia hogy fiat tífrestégesfen megh hazasfahassa. És az mi legh gonozb dologh, az mely kölcséget az gyermek kedueere való neueles miat tekozlanak el, azt tartysak, hogy azt ighen io helre kóltik, de ha valamit az fűkólkódó fegenyeknek adnak, azt olya tartysak, mintha el vesttenejek.

De talam azt fogbiak mondani hogy az atyak kölcséghe, es az anyak forgalmatosságha, annak fölótte az daikak kedueere való tartasa, es az fogaknak forgalmatos gondufelese csak arra neznek, hogy az gyermekek eghesfeghessek legyenek. De abba bizony ighen megh csalatnak. Mert mennel inkább keduekre tartatnak, annyual beteghesbek fíoktak lenni, mennel többet esnek, annal inkább el asfnak, mennel gyengebben neueltetnek, annal vesttebet erőuel vannak, es mennel többet kóltnek reaiok, annyual keuesbet hasfnalnak vele. Mely dolgokkal nem ok nekül bünteti Isten afféle atyákat es anyákat. Mert nem teczik az ő neki mikor lattya, hogy az fő emberek lepedei dragabbak, hogy sem mint az fegheny emberek ruhaia es kóntóse. Azis nincsen pedigh az Isten titkos tanacsa nekül, hogy az fegheny emberek fiait föl neueli

HÁRMICZ NYOLCZADIK

es föl taplallya, s' az gazdag ember gyermekit pedigh, gyakorta nem senuedi hogy föl neueltesse. Mert az segheny ember az ő fiat, az gazdag ember kara nekül az kőssegh hafnara neuli föl. De az gazdag ember az ő gyermekit az segheny emberek farrat-faghaua es veritekeuel, az kőssegh karara tartya fel. Es annak okaert melto dologh hogy megh hallyanak, az farkafok a kik minket megh esnek, es ellyenek az juhok, az kiknek tejoból, es gyapabol vagon, mind eletünk, s' mind pedigh ruhazatunk.

Gyakorta az atyak es anyak azertis az ő gyermekeket kicsin korokban nem akarjak sanyaruan neuelni hogy azt tartyak, hogy megh kicsinek es gyenghek, es elegh idejek leszen az tanufaghra mikor nagyobbakka lesnek. Es hogy az ő verkeket inkab takargathassak, azt mondgyak hogy megh betegesednek az gyermekek, ha kicsin korokban megh verik őket. Mely dologgal gyakorta az atyak es anyak ighen megh bantyak az Istent, es azert az Istenis büntetesnek okaert megh engedi ostan, hogy afféle gyermekekből oly emberek neuelkedgyenek az kik az egesz varosbeli haborusagnak inditoi fioktanak lennj. Annak felette, az ő nemzetsegekre gonosi eletekkel kissebseget hoznak, az attyoknak, annyoknak, engedetlenek, gonosi erkölcsűek, tudatlanok, hazugsagh feretők, az igazsaghnak gyűlöloi lesnek, ugy annyra, hogy mikor efféle dolgokat latnak az atyak anyak, nem csak megh bantyak hogy az ő fiokat gyermek korokban fiaikra bocsatottak, es megh nem vertek, hanem annak felette sok könyhullatással aztis foghiak kiuanni, hogy bator reghen megh holtanak volna, es el temettettettek volna, inkab, hogy sem mint efféle emberek neuelkettének volna belőlők.

Azis gyakorta történek, az mellyet esünkben kellene vennünk, es iratnunkis kellene, hogy az atyak mikor az ő fiokat gyermek korokban ighen nyaiassa akariak tenni, azokat ugy neuelik, hogy vegezetre csacsogho, cselcsapo, tragar emberek lesnek belőlők. Mely dologh időuel az atyanak nagy kissebseghet hoz feriere, s' ő magatis az gyermeket nagy vesedelemben eiti. Mert az mely ifiu gyermek koratul fogua, csak az tragarfaghoz, es az cselcsapashoz fiokot, mit egyebet varhatunk: a felől, hanem csak azt, hogy ven koraban bolond helyet legyen.

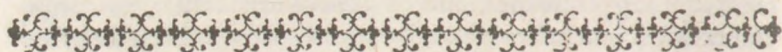
Ez az mit mostan mondek, iollehet gonof dologh, de à mit mondani fogok annalis gonofab dologh fogh lenni, tudnia illik, hogy az atyak, anyak, daikak, es azok az emberek à kik az gyermekeket neuelik, oly ocsmany, es fentelen fokra tanitnyak ôket, az mellyeket az gyermeknek sem volna fabad hallaniok, s' az öregb embereknek sem kellene semmikeppen hallaniok. Mert senki az ferfiak közül nem lenne fentelen, ha gyermek koraban effele tragar es fentelen fokhoz nem fokot volna.

Az kik à fő emberek gyermeket neuelik es oktattyak, tehetsegek ferint azon legyenek, hogy azokat fenyetekbe tarcsak, es fölötte engedelmessekké tegyek, s' neis elegedgyenek még h vele ha az atyak azt mondgyakis, hogy ôk az ô fiok erkölcsueel meg h elegetnek. Mert az atyak, es anyak, miuel hogy az ô gyermekeket fölötte mod nekül feretik, keueset gondolnak vele ha finten azok cselcsapok, es gonof erkölcsűek lefnekis. Hogy ha valaha törtenek, az mint gyakorta történi, hogy az atya ellent tartana az ô fianak meg h verefeben, es meg h bünteteseben, akkor az Præceptor, ha efes ember, finten ugy meg h fedgye fíoual az gyermek attyat, az mint vesíuel meg h bünteti, es tístíben tartya az fiat. Ha lattya hogy semmit nem fogh azt adom tanacsul neki, hogy azt à tístret tegye le inkab. Mert az kik az ô tístreslegeket es meltosagokat feretik kefek inkab meg h halni, hogj sem mint az ô tístekben el nem iarnanak.

Melto dologh az, enis meg h vallom, hogy az fejedelmek es fő emberek fiaual, gyengebben, es nagyob böcsülettel kelleftek bannunk mikor azokat neuellyük, hogj sem mint az parafit ember gyermekiuel, mert gyengebben banunk aual az palmafaua, à mellyen amaz gyónörűseghes diocskak teremnek, hogy sem mint az cserfaua az mellyen csak dísnonak valo mack terem, de mind az altal ighen meg h lassak az atyak, anyak, hogy az ô fiok oly ighen fiaiokra ne bocsattattassanak, es oly soka keduekre ne tartattassanak, hogy mikor az ô meg h vesíet erkölcsöknek eleit akariak venni, akkor immar ôket é vilagh rőreben talallyak. Mert az mely fiak gyenghen es keduekre neueltettek fel, azok auagy engedetlennék az ô fűleieknek, auagy hogy bereghesek testekben, auagy (az mely dologh annalis gonozb) erkölcsökben ighen meg h vesítenek:

HARMICZ KILENCZEDIK

nek: Ugy annyra hogy az atyak, es anyak iobban cselekednenek velek, ha őket eleuenen el temetnek inkább, hogy sem festet erkölcsbe neuelnek fel.

HARMICZ KILENCZEDIK

RESZE.

Mely nagy szorgalmatozággal kellesek az fijedelmek es az fő embereknek az őfioknak io oktatot, es tanyto mestert valasztaniok. Annak fölötte tiz ieles dolgok szamlaltatnak elő, az mellyek à fő emberek gyermeki io Mesteriben megh kiuantatnak. Ezt à könyvnek reszet iol eszeben vegye az az atya es anya, az kik az őfiokat ighen szeretik, es annak valoba io Mestert kiuannak.

lkor amaz veghetetlen Isten ez vilagot kezde teremteni, illyen rendet tarta benne: Valarnap az mennyet es az földet terempte, herfön az allo eghet, kedden az budoso, es ala f' fel iaro csillagokat; heredan az napot es à hodot. Csörörtökön terempte az eghi madarakat, es az vizbeli halakat, Penteken vegezetre terempte Adamot, es az ő feleseghet Eua afont. Es bizonyara mind az teremptesbe, f' mind pedigh az teremptesnek modgyaba, megh mutata az teremtő Isten, az ő Isteni hatalmat, miuel hogy el vegezuen előfőrt az hazat, az utan terempte oftan az benne lakozando embereket.

De el hagyuan az teremtő Istenrű! valo főllast, főllnyunk az teremptet allatokrűl. Minden nap lattjuk azt, hogy mikor à cseledes ember főlört plantalt, azt ő mindgyarast vagy afot arockal, vagy főuennyel be keriti, hogy az űlteret főlő fakat az vadak, es az barmok megh ne raghiak. Es mihelt à főlő megh kezd erni. ottan Vinczelert, es főlő őrzőt tesűnek melleje, az ki az utan iaro emberek

berek kapdofasítol megh őrizhessé. Es így akar mely kicsin hold főlőtis, az mellyet uyonnaan űltetünk, mindgyarast auagy főuen-nyel keritünk be, auagy az főlő pafstorral oltalmaztatunk. Az tengeren kereskedő gazdag ember, minek utanna oly haiot epitetet, az kire het ezer arany forintot rea kóltót, ha esse vagyon, minnek előtte morhat vegyen, az mellyet az haiora rakion, annak előtte haios mestert keres az ki az ő mestersegeuel à tengeren à haiot igazgassá. Mert az nagy feluefek, es tengheri haboruk kőzöt, keufet hafnal az vastagh es erős haio ha io haios mester nincsen, az ki az haiot igazgathassá. Az mely cseledes embernek fok őkre es iuha vagyon, es annak felette mezejeis vagyon, az hol azokat legeltethessé, nem csak afféle pafstort keres, az ki azokat megh őrizhessé, hanem annak felette ebeketis ferez mellejek, az mellyek az ő ugatafokkal az barom csordat oltalmaznak, es annak felette oly istallokatis epít, az hol à barmok halhassanak. Mert az pafstorok álmát, es az farkalok ehseget, fabadon meszar feknek mondhatyunk. Az mely fejedelmek az veghekben erős varakat epitnek, azokat ők mindenkor erős es hiú vitezekre bizzak. Mert egyeb-keppen iob afféle castelyokat es varakat az földre rontani, hogy sem mint az ellenfegh kezében adni.

Ki lehet oly tudatlan à ki ne ercse, mi veghre hoztam elő le-gyen enni hasonlatosságokat? Tudnia illik hogy mindenek nyluan megh ercsek, es efekben vegyek azt, hogy az kik az ő gyermekit valoban feretik, io oktato mestereket kereslenek az kik őket iol neuelhessék. Mert az mely palma fa méggh gyenghe azt az hidegh ighen könnyen megh vefi es el vefiti. Az az, à mely gyermeknek kicsinfegetül foghua io mestere nincsen, az é vilagtol ighen könnyen megh csalatik. Ha valamely eses es okos Ur vagyon, tudom bizony hogy sem erős kő uarat, sem erős es vastagh haioiat, sem hafnos barom csordaiat, sem pedigh io főlő hegyet annyra nem bősüllí, az mennire bősüllí azt, ha io es iambor fia vagyon. Mert az io atyak tifti az, hogy ugy feressék az ő fiokat, mint az ő magok iofaghat, s egyeb dolgokat pedigh csak ugy kell feretniek, mint az ferencse adomanyat es morhaiat. Mely dologh miuel hogy így vagyon, ha az barom csorda io pafstort fogadunk, ha az mi főlő hegyünknek io Vinczeert kiuanunk ha az

HARMICZ KILENCZEDIK

haio igazgatófára io haio mestert keresünk, es ha az varnak oltal-
mára io kapitánt választunk, mi az oka tehát hogy az mi fiainknak
io oktatófára es tanítófára io tudos, es ehes Mestert nem keresünk?
Az mit immar mondottam en ti jenektek Urak, es fejedelmek, is-
met ugyan azont mondom. Ha estendeigh kellene munkalkod-
notok azon, hogy az ti fiaitoknak sok gazdagfagot hagyhatnatok,
ötuen estendeigh kellene azon munkalodnotok, es farradnotok,
hogy azokat iamborokka es tökelletes erkölcsűekke tehetnetek.
Mert keues hasznunk leßen benne, ha fínten sok buzat vísfünkis à
malomba, ha az malom el romlot es el veset, az az, heaban gyöi-
tünk sok penzt es sok gazdagfaghot, ha az à fi az ki azoknak örö-
kőse leßen az rea marat gazdagfaggal nem tud iol es ehesen
elni.

Nem valami közep ferint valo értelmű ember az, à ki az ő
fianak io Mestert tud választani. Sőt inkább ehes fejedelem az, à ki
olyan embert keres, de boldogh es ferencses ember az, à ki oly
emberre talál, à mely az fejedelemme leendő iffiat io erkölcsbe es
tökellletes iamborágban neuelheti. Az bölcs embernek, à mint
Seneca Philosophus iria egy leuelebe, mindeneket közleni kell az
ő barattyaual, de legh először tudni kell, ki legyen az ő barattya.
Mi veghre mondom ezt? Hogy megh mutassam azt, hogy az à io
atyak tisztí, hogy az ő gyermekinek io oktatókat, es io mestereket
keressenek, az kiknek gondviselések ala biz hassák azokat. De fűk-
segh az, hogy legh először iol megh ismerie azt, minemű legyen az
à mester. Mert ighen balgatagh es ostoba ember az, à ki minék e-
lőtte meg látna micsoda vetek legyen abba à loba à mellyet veszen,
annak előtte megh fizeti az árrát.

Touabba sok es ieles ioságos cselekedetek kiuantatnak ab-
ban az emberben, az mely à fejedelmek fiait io erkölcsben akaria
fő neuelni es oktatni. Mert külömben főkünk azokkal az fakkal
banni, az mellyek az ithon valo gyümölcsös kertben teremnek,
hogy sem mint azokkal az mellyek az erdőn es hegyeken terem-
nek. Annak okaert hasznos dologhnak itelem lenni, ha it elő fiam-
lalom azokat az dolgokat, à mellyek azokban az emberekben meg
kiuantatnak, az kik à fejedelmek es fő emberek gyermekit akaria
iol oktatni, es iambor erkölcsre tanítani. A mellyekkel azt nyerik
hogy

hogy ökis böcsületben lefnek, es az fő emberek fiaibolis iambor es tökelletes emberek neuelkedyenek. Mert az tanituan yok coronaia, az mesterek dicsőseghe fokot lenni.

Először azért fűkfegh, hogy az mely ember, az fő emberek gyermekinek mestere es oktatoia akar lenni, az se ighen iffiu ne legyen, se pedigh ighen idős ne legyen, az az, hogy hatuan estendőt se haladgyon megh időuel, es negyuen estendőnel iffiab se legyen. Mert az iffiab embernek keueseb meltofagha lefen az megh feddesre, s' à vennebb embernek pedigh keuesleb ereie lefen az fő emberek fiainak megh dorgalafara, es megh zabolazalara.

Masodszor fűkfegh azis, hogy az kik à fő emberek gyermekt, io erkölcsre, es deaki tudomanra tanittyak, azok mind lelki ismeretekben tisztak, s' mind pedigh külfő magok viseleleben tisztelgessek legyenek; Mert lehetetlen dologh hogy az fesset erkölcső mesterek, iambor es mertekletes tanytuannya legyen.

Harmadszor fűkfegh azis, hogy az fő embereknek mesteri es oktatoi, fölőtte ighen igassagh szeretők legyenek, nem csak fauokban, hanem annak fölőtte azokbannis az dolgokban, az melyeket kezek közöt forgatnak. Mert meltatlan dologh az, hogy az mely nyelű hazuglaggal rakua, az igassagnak mestere legyen.

Negyedfer azis megh kiuantatik az feiedelmek es fő emberek fiai mesterebe hogy ök termesetek serint adakozok es bőkezűek legyenek. Mert gyakorta az mesterek fősuenséghe es sobraklaga, az feiedelmek fiaitis be mocskollyak, es azokat fősuenyekke, es sobrakka tesik.

Eötödfer fűkfegh azis, hogy az feiedelmek es fő Urak fiai mestere ighen mertekletes legjen souaba, es mikor valamit vegeznek abban ighen mertekletesek es alhatatosak legyenek. Arrais igyeközzenek hogy rea foktathassak arra az ő gondgyokalat valo gyermekeket, hogy keueset follyanak, es fokat hallyanak. Mert nagj ekelessagh az feiedelmekben mikor bekeuel halgathat egyebet, es azoknak eessen felelhet.

Hatodfer fűkfegh, hogy effele emberek eessék, es csendes elmejük legyenek, ugy tudnia illik, hogy az tanituan yok vakme-

HARMICZ KILENCZEDIK

rősege, az mesterek ekessegeuel, es csendes elmeieuel megh zaboloztathassék. Mert semmi nagyob veszedelme az orfaghnak nem lehet, mint mikor mind az iffiu feiedelem, s mind pedig az iffiu feiedelem mestere, cselekedetiben alhatatlan es tőkellerlen.

Heredfer sűkleggh hogy effele emberek, mind az srent irasban ighen forgot es tudos emberek legyenek, s mind pedig az egyeb tudos emberek irasiban, hogy valamire ő az feiedelmek, es fő emberek fiait foghia tanítani, azt megh murathassa reghi es bizonyos historiakból, hogy tőb egyeb Urak es feiedelmekis cselekedtek. Mert az emberek inkab inditratnak à iosaghos cselekedetekre, az megh holt emberek peldaiokból, hogy sem mint az elő embereknek sönabol.

Nyolczadfor azis kiuantatik az fő emberek fiaii mestereben, hogy mindenfele faitalan erkölctől ighen tauol legyen. Mert afféle iffiak, miuel hogy az ő ideiek miat gyatlokis, es termesetek srent az faitalanfaghrais hailandok, nem könnyen lehetnek tista eletűe, es ninesis annjefek hogy afféle indulatoktól iol megh oñallak magokat. Es annak okaert sűkfegh hogy az ő mesterek, ighen sentek, es tista eletűek legyenek. Mert ioha nem lesen à tanituany tista eletű, ha lattya hogy Mestere faitalan.

Kilenczedfer sűkfegh hogy az fő emberek fiaii mestere, az mennyre lehetseghes nyaias legyen. Mert gyakorta történik hogy az fő Urak gyermeki, az kik keduekre neueltetnek, gonos es feslet erkölcsűek legyenek, à mely mocskot nyayassagauul es csendessegeuel kellek az ő tanituanya elmejerül el történi inkab, hogy sem mint verefeggel es sanyargatassal. Mert gyakorta esik az, hogy mikor az mester kemény es parasit termesetű, az fejedelmis olyan erkölcsű lesen, az mellyert keuesen foghiak ötet keduelleni.

Tizedfer sűkfegh azis, hogy effele emberek nem csak sokat lattanak es oluastanak legyen, hanem annak fölötte sok dolgokatis probaltak legyen, es sok srentcsékennis forgottak legyen. Ez pedig à dologh azert kiuantatik megh ő benne, hogy az fő emberek fiaira Isten ajandekabol gyakorta nagy birodalnak maradnak, es annak okaert sokakkal kel sölniok, sokaknak kellek felelniek, es sokakkal kellek vegezniek. Mely dologhra ighen hassnos ő nekik, az eses, es latot hallot emberekkal valo egyyút lakosok

fok. Mert az mely ember fok ferencsen forgot, az gyakorta akar mely io tanacs ado embertis megh haladhat ekeffeggel.

Ezt à tiz regulat akarom ebbe az könyube be írnom, hogy e-zeket az atyak, anyak megh tanullyak, es ezekhez fiabiak magokat, mikor az ő fioknak oktatoikat es mestereket keresnek, az kik ugy tudhattyak az fő emberek fiait föl neuelni à mint illik. Mert az en iteletem ferint nagyob verke vagyon annak az atyanak, az ki az ő fianak iambortalan, es fetler erkölcsű mestert keres, hogy sem mint ő maganak az mesternek, à mellyet effele ember az ő fia ok-ratafara fogadot. Mert ha en tudatlan fiabot valaztok magamnak, en bűnöm leszen ha az ruhat el vestegeti. Touabba iollehet mindenfele dolgokban felette ekefelek, es okosok voltak az Romaiak, de mind az on altal meltoz dologh az, hogy mindenek azokat, legh inkab abban az rend tartásban köveftek, az mellyel ok az nemes es fő ember gyermeki föl neueleleben eltenek. Miel hogy lehetetlen dologh az, hogy valamely varosba io kössegh legyen, az melly-be à gyermekek fenyték alat nem neueltetnek, es az tistefseghes tudományokra forgalmatosfan nem tanittatnak.

Sabellicus Historicus abban az könyuben, az mellyet fok kü-lömbfele dolgokból fodozgatot könyunek neuzet, azt befeelli hogy Roma varosanak epitele utan, negy haz tizen öt estendouel Q. Seruilius, es L. Genutius fő polgar mestersegek idejeben, mikor az Volscusok ellé hadat viselne, amaz boldog es ferencses Romai fő hadnagy à Camillus, Romaba az kösleg közt, es az Nemefsegh közt, fölötte nagy haborusag, es nagy viszha vonyas indittatot volt az fő tistek oftozatafa felől, es az birak tetele felől. Mert igen reghi nyaualya az à varasokban, hogy az Nemefseghis akaratos, es mod nekül valo fokot lenni, az alattok valo kössegnek birodalma, es az kössegheis nem mindenkor veheti ra maghat, hogy az ő birainak mindenben engedelmes legyen. Azt akaria vala à nemefsegh, hogy tanacs Urak tennenek afféle fő Capitant, az ki à tanacs elöt az egef Romai louaghos renden valo vitezeknek gondgyat viselné. Mert miuel hogy az à rend inkab mindenkor az taborban laknek, es miuel hogy tartol az varastol kellene hadat viselni, azt mondotnak hogy csak az kösseg birna az varassal: Ismet az kösseghe azt kiuannya vala, hogy egy vi tefsbeli birat emelne à tanacs, à kinek csak arra lenne gondgya, hogy az varosbeli embe-

HARMICZ KILENCZEDIK

emberek gyermeki iol neueltetnenek fel. Mert azt mondotta à kősségh, hogy mikor ők, az ő idejeknek nagj ob refer à hadban tőltik el, akkor othon Romaban, az ő gyermekek erkölcsőkben megh vesnek. Azt vegeztek volt annak okaert, hogy egy effele fő meltofagbeli birat emelnenek à ki az egef Romai louagos renden valo vitezeknek előtte iarioia es oltalmazoia lenne. De ez à tist csak negy estrendeigh tarta Romaban, tudnia illik az migh Camillus à Romai fő Capitan az Volscufok ellen viselt hadbol haza iőue. Mert az mely dolog okossággal nem tamagottatik, az ő magatol szabad akarattya ferent le omol es el ves.

Mikor pedighlen à Romai nemessegh erőssen akarna oltalmazni az ő hatalimat, es az kősséghis à nemesseghnek abban az dolokban ellene allot volna. Vegezetre Camillus az Romai fő hadnagy, egyben hiuan az Romai nemesseget, es az louaghos renden valo vitezeket, illyen keppen solla nekik. Főlötte ighen banom en azt hogy az Romai louaghos renden valo vitezek, az ő miltofagokat illy ighen hatra vetettek, hogy immar nem segyenlik az ala valo kősséggel, vetekedni es tusakodni. Mert az fő embereknek soha nem lesen anni dicseretek, az ő alattok valo embereknek győzedelméből, az menni dicseretek sokot lenni az kősséghi renden valo embereknek, az ő előttők iaro emberekkel valo vetekődesőkéből, es kohanyasokból. Ismet uyonnán mondom, hogy főlötte ighen banom en azt, hogy é közöt à ket rend közöt visha vonyas, es haborufagh tamadot. Mert ha ti Romai louaghos renden leuő emberek, az ti miltofagokat helire akariatok állatni, süksegh az, hogy auagy meg győzzetek à Romai kősséget, auagy hogy tellyességgel megh öllyetek. Megh nem győzhetitek pedigh miuel hogy lokan vannak, s' megh sem ölhetitek, miuel hogy ti tarfaitok, es atyatok fiai. Annak okaert ennek az nyaualyanak iob otuosságha nem lehet, mint az el halgatas. Mert azoktol à dolgoktol, az mellyekben sem erősfakkal nem elhetünk, sem pedigh igassággal semmit nem nyerünk, mesterfeggel, es okossággal kell megh menekednünk. Nem à veghre rendeltek az halhatatlan Istenek az Romai louaghos renden valo vitezeket, hogy az varosbeli kősséggel birianak, hanem à veghre, hogy orfagokat haicsanak à Romaiak birodalma ala. Es hogy ismet ugyan azon dolgot masodszor mond-

mondgyam, nem azért teremtetünk mi, hogy az mi törvényünk-
retanitanank az varost, hanem arra, hogy az külfő nemzetsegek-
kel, az kiket fegyuerrel megh győztünk, törvényeket rendelnenk
es szabnank. Es bizonyara, hogy ha mi az mi eleinknek igaz fiai,
es az reghi Romaiaknak igaz követői volnank, nem elegendnenk
megh azzal, hogy Romaban uralkodunk, hanem arra igyeköz-
nenk, hogy azokon uralkodhassunk à kik Romaban uralkodni a-
karnak. Mert az igaz Romai természetű embernek keuesre kel bő-
csülleni, ha finten ez vilagot birodalma ala haitotta volnais, ha er-
tene hogy más vilaghis volna, az mellyet birodalma ala kellene
haitania.

Ti, mikor en hadat viselnek az varafok ellen, ithon az vitezi
rendnek egy fő birat emeltetek, az mely nekül immar nem sűköl-
kődünk, miuel hogy bekefegeben elünk. Annak okaert abban az
varosban touabba azt à tistret en nem senuedem. Ezt pedigh azert
cselekefem, mert vesem azt en esemben, hogy semmi gazdagla-
got, es semmi meltosagot ollyat Romaban nem lathatok, az mel-
lyel à Romai nemesseghnek erdeme serint eleget tehetnenk. Hogj
ha azt velitek hogy ez à tistret, az mellyet en hon nem letemben ser-
zettetek miltosagh legyen, azt ti mindnyaian nem viselhetitek, es
annak okaert azt itelem, hogy mindnyaian el lehettek à nekül.
Mert mind az nemessegh közt, s' mind pedigh az köz renden valo
emberek közt, ighen nehezen foktak azt senuedni, hogy csak
egy ember elljen azzal à miltosaggal es birodalommal, az mellyert
fokan munkalottak es farrattanak. Ezt à Historiat az mint mon-
dam Sabellicus iria, es azt mondgya, hogy egy Pollio historicus
könyuebül vötte, az mellyet az à Romai birakrol irt volt. Aztis
iria pedigh hogy ezt à Camillust ezert az ő dicseretes cselekedé-
tiert, az mellyel à nemessegh közt, es az kössegh közt bekefeget
serzet volt, annyra serettek ötet az mennire feltek ötet az Roma
varos ellenfeghi. Es bizonyara meltanis serettek az en itelemem
serint. Mert nagjod dicseretet erdemel az, à ki az ő varosabeli
emberek közt bekefeget sererez, hogj sem mint azok az kik egye-
beket dulnak, fosznak, es megh ölnek.

Touabba à mi ezt à Romai louagos vitezek fő biraia es Ca-
pitannya dolgat illeti, az mellyen annyt veteketrenek az Romaiak,

HARMICZ KILENCZEDIK

az en iteletem ferint nagy vakmerőséggel cselekettenek, mikor effele birat tettek, de nagyobb effeléggel elt Camillus, mikor effele tistret à Romai louagolok közöt nem senuedet. Mert ha igazat akarunk mondani, nem à veghre ferzettek volt az Romaiak à louaghos vitezi rendet, hogy az törvények dolgában sententiat mondgyon, hanem inkább à veghre hogy az Romai kősséget fegyueruel oltalmazza ; Mert az louagos katonának nagyobb dicseretire vagyon, ha az fegyueres őltözetben az ellenfégh ellen harczol, hogy sem mint az perekben valo sententia mondasert, az könyvek közöt fogh úlni.

De hogy arra az dologhra terjek ismet, az mellyrűl ide terem vala, à felől à panasz felől, az mellyet à kősségh à nemességh ellen inditor vala, közönféghes akaratból azt vegze az Romaiak, hogy egy afféle meltsagbeli embert es birot ferzenenek, à varosba, az kinek tistri az volna, hogy az varast gyakorta el iarna, es forgalmatosan ra vigyazna, kik volnanak az Romaiak közül az ő gyermekeknek föl neuelesében, tunyak, restek, es gonduseletlenek. Hogy ha valakit talalt, az kinek fia gonosf erkölcsű volt, annak az fiat ighen kemennyen megh verette, l' az attyat pedig famki vetesben úzte. Mely büntetelnek neme bizonyara ighen igaz volt. Mert nagyobb büntetést erdemel az atya, mikor az ő fianak vetket el senuedi, hogy sem mint az fia az ki vetkezik Az mely időben Roma varosa viragaban vala, es az mely időben ez eges vilagh előt à Romai birodalom dicseretes vala, akkor à leg reghiebb, es legh iam-borb emberek tistri az volt, hogy az gyermekek fenytokban es ior erkölcsben valo föl neuelesere gondot viselnenek. Mely dologh csak abbolis megh teczik, hogy az ki estendeigh azt à tistret viselte, annak utanna az Romai fő polgar mesterseghet, es az Romai birodalomnak fő feiedelemséghet sabadon kiuanhatta, l' remilhetette, hogy auagy Dictator, auagy hogy Censor, lehet az varosba, az mely tistrek legh nagyobbak, es meltsagosbak voltanak az Romaiak közöt. Bizonyagunk lehet ebbe à dologba Marcus Portius, az ki mikor az iffiusaghnak iol es tisttesseghes erkölcsben valo föl neuelesere forgalmatoson ra vigyazot volna, annak utanna Roma varosaba Censorra tetetet volt. Mert az Romaiak csak azokra biztak à sententia mondasra valo birodalmat, es tistret, az kik egyeb a-prolek tistrekben, fölötte iol viseltek volt magokat.

Patricius Senensis az kösseghről irt könyueben azt írta, hogy az Carthagobeliak, minek előtte az Romaiak ellen hadat indítottanak volna, fölötte dicseretessen eltenek, es az városbeli nepek köztis fölötte is rend tartas volt. De reghi szokása az a hadnak, hogy az embereket megh ölye, morhaiat el dullya fofa. Annak fölötte is törüenyeket szab, es az reghi dicseretes szokásokat megh változtattya. Illyen szokas volt pedig az Carthagobeliaknel, hogy az fő emberek gyermeki három estendős koroktól foghua, eghestizenket estendős korokig az Istenek templomába neuelternek föl. Tizenket estendős koroktól foghua pedig husz estendős korokig, auagy deaki tudomant tanultak, auagy egyéb fele mesterseghre attak magokat, husz estendős koroktól foghua harmincz estendős korokig, az vitésséghre, es harcra tanitattanak. Harmincz estendős korokban keztek az hazaslagh felől gondolkodni. Mert oly törüen volt nálök, hogy az férfi sem hazasodhatot megh harmincz estendős kora elöt, s' az leány sem mehetet ferhez, minek előtte huszon öt estendős nem volt. Minek utanna megh hazasodtanak, egy holnap alatt tartoztanak vele, hogy az tanacs eleiben mennyenek, es ot megh mondgyak micsoda fele mesterseggel akarnak eleteket es magokat taplálni, akarnanake egy hazi emberek lennj, auagy az hadban vitezkedni, ha keresködő áros emberekke akarnanake lenni, auagy pedig fianto emberekke. Vegezetre megh kellett ielenteni, micsoda rendbeli életre akarnak adni magokat, ha akarnanake azzal a mesterseggel elni, az mellyet iffiu korokban tanultak volt. Es az mi rendbeli életre ackor a tanacs elöt hailottanak, tellyes eletekben, azon életben kellett elniek. Mely törüeny ighen ionak laczik. Mert embernek tisztiben, es eleiben valo változtatása, gyakorta öket semmire kellökke tefi.

Minden reghi fő, es hires neues fejedelemnek, Philosophusok voltanak mesterei. Darius Csásárnak, Lichanius Philosophus volt mestere, Nagy Sandornak, Aristoteles, Artaxerxes Királynak Menandrus. Polemonnak pedig, a ki az Athenas városbeli embereknek, ieles fő hadnagjok volt. Xenocrates Philosophus volt mestere. Xeniadefnek, a ki csak egyedül volt a Corinthusbelieknek Királyok, Chilo volt Præceptora. Epaminondasnak az Thebanusok Kirallyanak, Lygis Philosophus volt mestere. Achillesnek

HARMICZ KILENCZEDIK

uti tarfa, es mestere volt Phœnix Philosophus, az mint Homerus Poëta iria: Pyrrhusnak az Epirotabeliek Kyrallyanak, es az Tarentumbeli embereknek fő oltalmazoioknak mestere volt es historicusza az az Arteno Philosophus, ki felől azt iria Cicero, hogy az harcshozis eles fegyverre volt, es az irfbanis bő befédő volt. Amaz hires neues Prolomæus Philadelphus az Ægyptom orfaganak fő Kirallya, azoktúl az Philosophutoktúl tanult volt iffiusagaban, az kik Göröggh orfagban legh tudosbak voltak. Es annak utanna, mikor Kirallya let volt, hetuen ket Philosophust kert volt kőuete altal, az Sido orfaghi fő papoktúl es fejedelmektúl, az kik sido nyelurúl az ő testamentomot Göröggh fióra fordítottak volt. Az Persiai Cyrus Kiralnak, à ki Babylonia varosat megh vette volt, es el rontotta volt, Pytarchus Philosophus volt mestere. Octavius Augustus Romai Csafarnak pedigh (az kinek birodalma alat fűletet Christus urunk) Palæmon Philosophus volt mestere, az ki à versek csinalasabanis, főlőtte ighen tudos ember volt. Traianus Csafarnak Plutarchus Philosophus volt mestere, az ki nem csak gyermek koraban tanította ezt à Csafart, hanem annak főlőtte, mikor Csafarra let voltis, egj kőnyuet irt volt nekie, affélől mikespen kellene mind ő magat 1' mind pedigh az alatta valo nepeket io modgyauval birni. Ezekből à keues peldakbol az mellyeket mostan elő hozek, szabodon megh tanulhattyak, es esekben vehetik az eses fejedelmek, mely fiorgalmatoslan gondot viseltek legyen az reghi fő emberek es fejedelmek arra, hogy az ő fioknak iambor es tudos embereket fogadgyanak mesteről.

Bator tijs mostani fejedelmek es fő Urak, az kik é mostani időben eltek, miuel hogy finten oly fő embereknek tartyatok magatokat, à mineműek azok voltak, bator esetekbe venni, mondok, micsoda dologh szerzet legyen azoknak az feiedelmeknek olyan nagy birodalmat, es örökke valo hiret neuet. Mert az fő emberek közúl, senki nem nyert maganak io hiret neuet, azok altal az gyónórúsegek altal az mellyeket à vetekben ezettek, hanem azok altal az munkak altal, az mellyeket az dicseretes életben, es az iosaghos cselekedetnek gyakorlasaban vettek fől. Nem kőfőnhetik az ő dicseretes emlekőzeteke, sem ereieknek, sem ssep termeteknek, sem nemes es tekintetes nemzetsegből valo

erede-

eredeteknek, sem azoknak az országoknak à kiket birtanak, sem pediglen penzeknek es gazdagfogoknak, az mellyeket gyűitőtenek, hanem annak kőfőnhetik inkább, hogy az ő attyok ő nekiek gyernek korokban, ieles es iambor tudos embereket fogattak volt mesterül, es annakis kőfőnhetik, hogy iffiu korokban io tancsado embereket tartottak mellettek.

Diogenes Laërtius az Philosophusok eleterül irt könyuben, es Bocatius az Istenek nemzetsegherül irt könyueben, azt iria, hogy az Athenas varosbeli Philosophusoknak oly fokafok volt, hogy csak egy iőueueny Philosophusnak sem volna szabad annak elötte, az Academiaban, az az, à Philosophusok fő őskolaiaban tanítani, minek elötte egyebek elöt megh nem mutatta volna mennijt ertene az termefet dolgairól valo tudomanhoz, es ismet mely tudos volna az erkölcsre nez ő bölcseseghnek dolgaiban. Mert reghi törüeny volt az abban à tartomanban, hogy az Atticabeli Academiaban, nem volna szabad be menni semmi vetkes, es megh veset erkölcső embernek. Nemis volt pedig ot heaba valo fot folani szabad, es azt sem engettek megh hogy abban az fő oskolaban, valami tudatlan Philosophus tanicsón. Mikor annak okaert Olympusbol Philosophusok gyűitenek volna őfe, à tőb emberek kőzöt, egy Theba varosbeli emberis iőt volt Athenasba, à veghre hogy az Atticabelj Philosophusokat lathatna, az mely mind à termefet dolgainak ertelmeben, s mind pediglen az emberi erkölcsőkrül valo bölcsesegben ighen forgot es tudos ember volt. Ez mikor Athenas varosában akarna mulatni, megh probaltak à tőb Philosophusok mit tudna, es az tőbbi kőzöt illyen kerdeseket vetettek volt eleiben.

Előfőor kerdettek mi okbol lehet iambortalanna az asony allat, miuel hogy à termefet azon à renden leuő emberekbe à semmermetesseget be oltotta volna? Mely kerdesre igy felele; Soha külőmben nem lesen iambortalanna az asony allat hanem csak akkor, mikor fiaiara bocsattyak, es mikor az semmermetesseget el kezdi hadnia.

Masodfőor kerdettek arrais, mi okbol veszenek megh inkább az iffiak az ő erkölcsőkbe? Erre az kerdesre azt felele, hogy az ifsulagh megh vesesenek az az oka, hogy az gonosf cselekedetre

HARMICZ KILENCZEDIK

fok idejek vagyon, sűkõn vannak pedig afféle mesterek, az kile-
õket az gonof cselekedetekről el terituen, io es tõkellertes erkölcs-
re tanithatnak.

Harmadfor mikor kerdenek mi volna az oka, hogy gyakorta az efes emberek is oly könnyen megh csalatnanak, mint az tudatlan emberek, igy felele: Soha ugymond az efes es bölcs ember megh nem csalatik, hanem csak attol az emberről, az ki fauaban io, de tanacsaban, es cselekõdetiben ighen gonof.

Negyedfor mikor kerdenek kitül kellene embernek magat legh inkab oltalmaznia? Ig; felele: Soha embernek halalofs ellenseghe annal nem lehet, mint az à ki oly dolgot lát mas ember mellet, az mellyet reghen maghanak kiuant es remenletteis maghaban, hogy minden kesfeghe nekül azt maghanak megh nyerheti.

Eotõdfor mikor kerdenek mi volna oka, hogy fok fejedelmek iol kezdik el az õ birodalmokat, es mind az által gonoful veghezik el oztan? igy felele: Azert kezdik ugymond iol viselni magokat az õ birodalmokban, hogy afféle emberekbe iamborsagha hailando termeszet vagyon, s' azert vegezik peddih gonoful, hogy senki nem talaltatik, à ki õket az õ tistekben fenyték alatt tarthatnaja.

Hatodfor kerdettek aztis miért volnanak az fejedelmek illyen meretekletlenek? Arra pedig igy felele: Azert ugymond hogy fokban talaltatnak afféle emberek, az kik à fejedelmeknek hizelkõdefõkkel artanak, de keufesen vannak õ kőrõiök oly emberek, az kik igaz mondasokkal hasznalni tudnának.

Hetedfor mikor kerdenek mi lehetne oka, hogy reghen oly tudos emberek voltanak, s' mostan pedig illy gorombak es tudatlanok volnanak az emberek? Igy felele: Azert ugymond, hogy à reghi emberek arra viseltek legh forgalmatosb gondot hogy esefekke lehetlenek, de az mostani emberek csak arra igyeköznek hog; gazdagokká lehetnenek.

Nyolczadfor kerdettek aztis mi lehetne oka, hogy az fejedelmek,

delmek, es fő Urak uduaraban oly sokan vesfnenek megh erkölcsökbe? Mely kerdesre így felelt: Azert vagyon az, ugymond hogj ot csak az gyönörűség uralkodik, s' az io tanacsot pediglen, famkiuetesre üztek.

Kilenczedeser mikor kerdenek mi volna az oka, hogy az embereknek nagyob refte nyughatatlanlagba ellyen, es miert hogj illy keues csendeseleg hseretó emberek legyenek? Így felele: Senki ugymond az emberek között nem nyughatatlankodik, hanem csak az á kinek mindenkoron más ember morhaiara vasik à fogha, es az ó tulaidon fajat morhaiat keuesre böcsüllli.

Tizedeser mikor kerdenek, micsoda jelekből ismerhetnők megh az varasra köuetkőzendő romlast es vesfedelmet? Így felele: Soha ugymond egyeb varosokat nem kell az vesfedelemtúl feltenünk, hanem csak azokat à mellyekben az iffiak alhatatlanok, s' az ven emberek pedig gonofok, es megh veset erkölcsűek.

Tizenegydedeser mikor kerdenek, miuel tartathatnek mégh az varas? így felele: Nem veshet el, ugymond, az à varos, à mellyben à gonof es Istentelen emberek megh büntetnek, es az mely varosban mind etelben italban merrekletesen elnek. Az à varos vagyon legh iob allapatban pedig, à mellyben az iffiusagh fenyték alat vagyon, s' az ven emberek pediglen nem gazdaghsagh somiuhozok.

Ezeket több sokkal irta megh Afer historicus abba az könyuben, à mellyet az Athenas varosbeliek dolgairól irt. Es bizonyara enneké ugy teczik hogy ebbe az Philosophus keues besfedebé sok ieles sententiaik vannak Ezt pedig à historiat nem egyeb okból hozá elő, hané csak azert, hogy ehez à dologhoz sabná, ennek az embernek utolso feleletit, az mely mostan kezem között vagyon. Azt mondotta azert az, hogy abban vagion az kölségnek minden meg maradasa, mikor oly ven emberek vannak, az kik à fejedelmek, főluenseget, es gazdaghsagra valo somiusagat, tellyességgel ki olcsak, es ki gyomlallyak az emberek közül, es mikor oly mesterek vannak, à kik à gyermekeket fenytékben es io erkölcsbé neuelik föl. Mert mindenap latryuk azt, hogy à mely vetest főueñyel be né kerittrünk, auagi hogj az barmokat kocue nem tartjok, soha eret gabonat nem foghunk aratni. Miert mondam ezt? Azert tudnia illik hogy megh

mutaf-

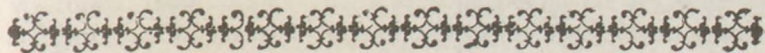
HARMICZ KILENCZEDIK

mutassam azt, hogy soha az sokaságh között, es az városbeli emberek között meg nem fűnik a haborúságh, ha oly io atyak nem lesznek, az kik az ő fiokat fenyegekben tarthassak, es visfontágh ha oly mesterek nem talatnak, az kik a gyermekeket az ő vetkeket meg tudnak büntetni. Senki nem tagadhattya azt, hogy akar mely io valból csinaltatot szablyank legyenis, de mind az által fűkfehes niha, hogy meg tisztítsuk, es meg kőfőrültessek, finten azonkeppen a gyermekeket, miglen abban az állapotban vagyon, niha meg kell vernünk.

En bizonyara nem tudhatom fejedelmek es fő Urak, kitűl főkatak legyen tanacsot kerdeni, mikor ti nektek fiatok fűletik, es mikor azoknak Præceptort, es mestert fogattok. Mert az mint latom nem azt vesitek, a ki iosághos cselekedetű es iambor, hanem azt a ki nemes es gazdag, nem azt valaztyatok a ki eses es bölcs, hanem azt keresitek az ki tunya es goromba, nem oly mestereket vesitek a kik csendes elmejük, hanem olyan kaptok az kik nyughatatlanok, es minden teiben kalanok főkatak lenni. Vegezetre nem oly emberre bizzatok fiatokat a kik affele tistre melto volnanak, hanem inkab oly ember keze ala adgyatok, a kik azon a tistren ket kezzel kapnak, es minden fõrgalmatosággal kerik tóletek. En titeket fölõtte ighen kerlek fejedelmek es fő emberek, hogy az ti fiatoknak ne valasztatok oly Præceptorokat, az kik az ő magok erfenyekre es hasznokra nezenek inkab, hogy sem mint az ti fõlgalatotokra, mert afféle emberek csak ő magok tóltózhessenek, es gazdagodhassanak, egy cseppet sem gondolnak vele, ha finten az fejedelmek gyermeki, vetkes es gonos erkölcsűekke lesnekis.

Neis gondollyak azt a fejedelmek, es fő emberek, hogy ő nekik keues között vagyon hozza akar minemű tanito, es oktato mestert valazzanakis az ő fioknak. Mert bizonyara nagy feddesre melto az a fő ember a ki effele emberek valasztásban gonduisletlen. Es legh inkab attol oltalmazsak magokat, a kinek elete felől gyanóságh vagyon, es az kik ighen gazdagságh kiuanok. Az fejedelmek uduaraban az en iteletterem fõrint, nem ugy kel effele embereket erre az tistre valasztanunk es fogadnunk, mint az egyeb tistbéli uduari fõlgakat. Mert egyebfele uduari tisteket közõnseges-

sen oly embereknek szoktanak adni a fejedelmek, az kik vagy könyörgéssel, vagy penzél, vagy keréssel, vagy barattyok által való közbe iarással iarnak utannok. Mert ha fínten a külfő országokban követ voltis valaki, es ha fínten nagy sereghnek hadnagya voltis, annak felette az fejedelem udvarában, ha fínten meltozlaghos tífteket vífeltis valaki, de mind az által ezekert a dolgokert, nem ítelhettyők meltoknak lenni mindgyarast, hogy effele ember az fejedelem fiának, oktato mestere es Præceptora lehessen, mert az ío Capitanban, es hadnagyban csak az kiuantatik megh, hogy bator fiúó es fereneses legyen az harczon. De az ki a fejedelmek fiai oktato mestere akar lenni, fűkísegh hogy csendes elmeíü, es tókelle-tes íambor erkölcsű ember legyen minden dolgaiban es cselekkö- detiben.

NEGYVENEDIK

R E S Z E.

Az Marcus Aurelius Csaszar fiairól, az mellyek között az holtt volt megh idő előtt, az mellyet az atya legh inkább szeretet, es azokról az mesterekről, az mellyeket Commodusnak az ófiának, a kire osztan a Csaszari birodalom maradt volt, valasztot a Csaszar. Ísmet arról az Genius innepéről, az mellyet a Csaszarok nagy pompaual íllettek megh. Holott arról ís emlékezet vagyon micsoda rend tartas volt az reghieknel az eskűvesben es azt ís megh mutattya, hogy az tanacs Vrak engedelmé nekül, nem volt szabad senkinek eskűnni.

Arcus Aurelius Csásárnak à ki az Romaiaknak tizenededik Kirallya volt az ő Faustina neuú feleségetúl, az ki Antonius Pius Csásár leánya volt ket fia sűletet volt, az nagyobbikat Commodusnak neuezte volt, s' az kissebbiket pedig Verissimusnak. Mellyek közül à nagyobbik, à kire à Romai birodalom maradot volt, abban à tizé haró estendőbè à mellybè à Romai Csásárságot birta oly gonoful viselte magat, hogy akarkijs mondhatta volna azt inkab Nero Csásár tanituannyanak, hogy sem mint Antonius Pius Csásár unokaianak, es amaz jeles Marcus Aurelius Csásár fianak. Ez az háfontalan Commodus Csásár, oly tragar nyeluú, oly feslet es faitalan eletú ember volt, es annak felette az aláta valo emberekhezis, oly kegyetlen volt, hogy még elteben nagy morhaban sokan föl mertek volna fogadni, hogy abban az emberbè csak egyetlen egy iofaghos cselekedet sem talaltathatnek, es hogy ismet semmi oly vetkek nem lehetnenek ez vilagbon, à mellyel az à Csásár maghat meg nem fórtóztette volna.

Vifontagh ismet à kissebbik fia Verissimus maga viselefeben, es ekes termeteben sűp iffiu, elmejeben ighen csendes vala, annak fölötte az ő gyónórúleghes egjebekkel valo nyajaskodasáert, mindenek ighen sűrettek ötet. Mert az mely fejedelmek mind erkölcsökbe dicseretessék, es mind termetekben ekessek, az ő sűp termetekkel egyebeknek sűmeket magokra fordittyak, s' az ő gyónórúleghes nyaiaskodásokkal pedig az oknak sűuóket ugyan magokhoz kapcsollyak az kikkel egyút elnek es tarsalkodnak. Ez az Verissimus neuó iffiu az Romai kösseghnek remenfegehe, es az ő ven atyanak dicsőséghe vala. Annak okaert mindenek azt itelik vala felöle hogy à Csásár nagyobbik fiat Commodust hatra hagyuan, erre hadna holta utan à Csásári birodalmot, mely dolgon nem kell senkinek csodalkozni. Mert ighen igaz es melto dologh az, hogy mikor embernek fia io erkölcsben nem akaria maghat foglalni, akkor az atya az ő örökös iofagat sűabadon masra hagyhallá.

De az embereknek io kiuanfaga, es az gyermekeknek gyenghen valo neuelese, gyakorta az Isten rendelefebűl nem ugy fordulnak à mint az emberek gondollyak. Mikor annak okaert Mar-

cus Aurelius Csafar immar őtuen ket estendős ember volna, az ő kissebbik fia Verissimus, à ki az varasnak dicsőséghe, es az ő atyának egyetlen egy remenseghe vala, hertelen beteghségben esek, es az Ostium varosanal valo tengeri parton ki mulek ez vilagbol. Melynek halalan finten ugy sirtanak mindnyaian, az mint őruendőztek eleten. Szomorú dologh volt latafra mikor sirtatta az ő ven atya az ő szerelmes fia halalat, es mely sziuek sziert bankottak az tanacs Urakis enek az fejedelemnek é vilagbol valo ki mulasan. Mert az atya a siras miat el epeduen, az tanacsban nem megyen vala. Es az tanacs Urakis egy nihany napigh à Capitoliumbol nem akaranak ki menni. Nem kell pedigh azon senkinek csodalkozni, hogy ennek az ifiu fejedelemnek halalan mindenek illy ighen bankottanak. Mert ha ertenek az emberek mely nagy kart vallanak, mikor az iambor es tőkellertes erkölcsű fejedelmet el vesztik, bizonyara azt tartom hogy soha az siraftol megh nem sziűnnek. Mikor vagy arany lanczos louagos vitez, vagy pais viselő nemes, auagy pedigh az kősséghe közűl valami közönseghe renden valo ember hal megh, nem külömt en kell azt sirtanunk mint csak egy emberr. De mikor az fejedelem megh hal, az ki à kősséghe közönseghe ioua vala, es az kinek eleteről minden alattok valo embereknek megh maradala sziűgh vala, finten ollya kell tartanunk, mintha mindnyaian megh halnanak. Es annak okaert annak halalan, mindenek meltan bankodhatnak, es meltan sirtanak. Mert gyakorta történik hogj egy vagj ket iambor dicseretes fejedelmek helyet, ugyan sereggel rohannak reank, az Istentelen ver sziopo es kegyetlen fejedelmek.

Touabba ez a dicseretes eletű Marcus Aurelius Csafar, az ki fölötte nagy sziuő ember vala, iollehet az ő banattyanak gyökeret, nem tellyesféggel gyomlalthatta vala ki sziuebűl, de mind azon altal azon vala, hogy annak à banatnak kilő agait el vagdalna, es az mennire lehetne egyebek előt az ő kőseruseget takargatna es titkolna. Mert ha igazat akarűk mōdani senki miltan egyeb dolgō né bankodhatik, hané csak azō mikor hirebe neube kissebséget vall, auagy hogj mikor olj veszedelébé esik, à melybē sziabadō felhet raita, hogy az ő lelki ismeretit meg bantia. Añak okaert ez à jeles Csafar

NEGYVENEDIK

azt cselekedte, az mit a cseledes ember szokot cselekedni, mikor azt a főlö hegyet el veri a kő első, az mellyben az, minden remenseg-
 het helyhez tette volt. Mint fínten azért hogy effele ember akkor
 az puzta gerezdeknek le fedeseuel megh eleghfik, azonkeppen a
 Csafaris el vestuen iobbik fiat Verissimust az mellyet főlötte igen
 feret vala, az palotaban magahoz hiuata a nagioobbik fiat Commo-
 dust, az kire a Csafari birodalom maradando vala.

Iulius Capitolinus, a ki egyk volt azok közül a historicusok
 közül, az mellyek a Marcus Aurelius Csafar idejerül irtak, azt be-
 szelli, hogy mikor latta volna az Csafar, az ő fianak Commodus-
 nak kegyetlen termeszetet, alhatatlanfagat, es semtelenseg-
 het, az mely ennek magha viselesebül ki teczik vala, ottan ez a ieles vén
 ember főlötte kemennjen kezder köny vezetni es sirnia, miuel hogj
 efebe iut vala az ő kissebbik fianak Verissimusnak semermetes er-
 kölcse, es csendes iambor elmeje. Mert az el köserő döt lelkü em-
 berek, semek köny hullatafaual az el mult ferenceses dolgokat
 szoktak siratni, de fiuek banattyaual az ielen valo nyomorusaghon
 szoktanak bankodni es fohaszkodni.

Iollehet pedig Marcus Aurelius Csafar ighen bannya es si-
 rattya vala az ő kissebbik fia halalat, de mind az által minden igye-
 közetieuel azon vala, hogy az ő nagioobbik fiat Commodust legh
 iobban neultethetnie föl, minek előtte az iffiusaghi ideiet megh
 haladna, es mind ideieben mind testeben megh erősödnek. Mert
 kicsoda tagadhattya azt megh, hogj olyanok szoktanak lenni nagy
 korokban az feiedelmek, az mint gyermek korokban neultettek.
 Latuan annak okaert ez a jambor Csafar, hogy az ő fia Commo-
 dus ighen hailando volna azokra a gonos erköcsökre, az mellyek
 ő neki az ő Csafarlagaban sokat foghnanak artani, minden fogal-
 matossaggal azon kezde igyeközni, hogy az egesz Olaf orsfagbeli
 fő tudos embereket föl kerestetne, az kik közül az ő gonos erkö-
 cső fianak oly mestereket valasztana, a kik mind tudomanyokban
 mind hirekben neuekben, s' mind pedig iambor es tökellertes e-
 letekben dicseretessek volnanak, es a kik csendes es mertekletes
 elmejü ven emberek volnanak. Mert mint fínten hogy az port a
 gyenghe postobol külömben kü nem verhettyük, hanem asu pal-
 csacsakaual, azonkeppen az ostoba, es alhatatlan iffiak veset erköl-
 csinek

csinek megh iobbítasára alkolmatosb oruosságot nem találhatunk az iambor ven embereknek kemény fenetekinel.

Mikor annak okaert Romaban à Csasar parancsolattya efelől ki hirdertek volna, es egefi Olafi országban el hirhedet volna, az Csasar kiuanlagha, sok külömb külömbfele bölcs es tudos emberek gyölenek az Csasar parancsolattya ferint Romaba, az kiker forgalmatosan megh kerdeztetet à Csasar micsoda nemből valok, es mely reghi emberek volnanak. Annak fölötte forgalmatoson tudakozot azonnis mint birtak es igazgattak othon hazok nepet, mint viseltek gondgyat morhaioknak, micsoda iteletben voltanak az ő polgar tarsainal, es tudományokbannis minemű bölcsesek volnanak. Aztis forgalmatoson megh visgaltatta, minemű tista es iambor eletűek, es minemű tókelleteressek volnanak erkölcsökben. Mert sokakat talalsz az kik befedekben ighen alhatatosknak mutattyak magokat, de eletekben es cselekedetekben csopa alhatatlanok. Es hogy nyluabban folyak megh parancsolta volt aztis, hogy megh latnak mennijt tudnanak az Astrologusok az eghi nezezből valo iöuendöleshez, mennit tudnanak az Philosophusok az természet dolgaihoz valo bölcsesefeghez. Megh lattatta aztis mennit tudnanak az Musicusok, az sep eneklesnek tudományahoz, mennit tudnanak à Rhetorok az ekesen follahoz, es igy minden rendbeli tudos embereket megh probaltatot, mennit tudnanak ahoz à tudomanhoz, à mellybe mestereknek tartottak magokat. Nem elegendet megh pedigh ez à jeles feidelem ecseri probauat, hanem gyakorta sok napokon probaltatta őket, es nem csak egyebek által, hanem finten ő maga farratlagaualis forgalmatoson megh visgalta mit tudnanak, es minemű emberek volnanak. Vegezetre annijra meg rostaltatta es megh visgaltatta volt őket, mint ha mindnyiaan csak egy emberek lettenek volna, es mintha csak egy embernek kellett volna à Commodus mestereknek lenni Mert mikor valamely dolgot valoban megh akarunk ismerni, hogy annak valasztasban megh ne csalatkozzunk, az en iteletem ferint, nem csak magunk iteletiuel kell elnünk, hanem egyeb tanacsat es sententiaiatis örömeft megh kell hallanunk. Mert az egyben elegyedet dolgokat könnyen megh ismerhettyük, de azok közül à legh iouat megh valasztani ighen nagy munka.

Mely dolgot azért mondek miuel hogy ez a jeles Csafar é fok bölcs emberek közül ighen keueset valafra a kik az ő fianak mesteri lennenek, es az keues közülis olyakat valafrot ki, a kik a többi közöt legh bölcsőbbek, legh ehesbek, legh csendesb elmejűek, legh idősbek, es legh nemesb termeketűek voltak. Mely valafra bizonyara nagy dicseretre melto. Mert azok lehetnek meltan a fejedelmek fianak mesteri, az kik vét serint nemes nemzetből valok, idejekben vének, eletekben tisztelgheffek, tudomanyokkal bölcssek, es egyeb keppenis fölötte ehes emberek. Es miuel hogy het tisztelghehes tudomanyok vannak, minden tudomannak nemeben ket bölcs embert adot volt a Csafar az ő fianak mesterül, ugy annijra, hogy az egy iffiu fejedelemnek tizen negy mestere volna.

Touabbaiollehet illy forgalmatosfaggal tanittata es neueltete ez a Csafar az ő fiat, de mind az által oly mese esek ez az iffiu az bölcs emberek io oktatafatol, hogy mikor az ő atya azon volna, hogy az ő fiat mindenféle tisztelghehes tudomanyokra megh tanittatna, az a fia azon volt, es arra igyeközöt, hogy mindenfele vetkekkel be ferteztetne es be mocskolnaia az ő magha eletet. Mikor annak okaert el hirhedet volna Olaf orsfagban hogy a Csafar az ő fianak mestereket keresne, es mindnyajan ertenek hogy nem azok valafatnanak arra a tistre, az kik az uduari nepeknek keduefek volnanak, hanem az ok, kik legh inkab tudosbak es bölcsőbbek volnanak, röuid időn annij fantalan Philosophusok giülenek Romaba, mintha amaz nemes Plato Philosophus a halalbol föl tamaduan visha ment volna a Görög orsfaghi fő iskolaba. Nemis kell pedig azon csodalkoznunk, hogy az Philosophusokis ennek a ieles Csafarnak keduet, es baratsagat kiuantak legyen. Mert alig talaltathatik oly tudos es iosaghos cselekedetű ember, az ki valaha ez vilaghi dolgokon ne kapdoffon.

Mikor pedig a fok Philosophusok közül csak tizen negyet valafrot volna a Csafar az ő fianak mestereue, a többit nyaias befedeuel vidam orczajauul, io remenség adafauul es ajandek ostogataffal oly ehesen bocsata el magatol, hogy csak egy anny Philosophusok közül nem talattator, a ki a Csafarnak hozza valo embersegeuel es kegyelmeisegeuel bösegeffen megh nem elegedet volna auagy hogy az Csafar keduetlen voltarol panafolkodot volna.

Mert

Mert nem illik az fejedelem meltoilagához es felsegehez az, hogy azokat somoruan bocsaſſa el magatul, à kik ó keduejert meſe földről ióttének hozza.

Igy azért ez à jeles Cſaſar megh mutata az ó bölcſefeghet, mikor annij Philoſophuſt gyúrtete óſtue, megh mutata eſeſſegetis, mikor csak à iouat valogata kü közülök, ſ' annak fölőtte emberſegetis megh mutata mikor à többit minden panáſ nekül bocsaſta el magatul. Mert azt mindennap lattyuk, hogy ha ſinten meltan valaſtunk valamely embereket à tiſtekreis, de mind az által az mi valaſtraſunkal fok embereknék ſiuóker el idegenitriük magunktól. Mert mikor à tiſtekben valo valaſtásban nemelleyeket ketelenül hatra kel hadnük, azok à kik hatra hagyattanak, aztis bannjak hogy ók hatra hagyattanak, aztis bannjak hogy hatra vettettek, es aztis ſegyenlik mikor azt lattyak, à kit ó naloknal meltoznak iteltenek, es à tiſtre emeltek. Annak okaert bizonyata à ki eſſe dologban magat eſeſſen es egyebek bantaſta nekül viſelheti eſes es okos embernek kellettik annak lennie. Mert gyakorta az ótuós tób penſt kiuan az ó munkajaert, hogy ſem mint azért az ezuſtert az mellyé munkaladot, az az à ſciedelmek nagjob dicseretet njernék gyakorta magoknak azokert à módokert, az mellyeket az ó dolgoknak veghez viteleben gondoltanak es talaltanak, hogy ſem mint azokert à dolgokert az mellyeket veghez vittének. Mert ezt gyakorta à ſerenceſe forgattya, de afféle ezközóker, az mellyek által dolgunkat io modon veghez viſük az eſeſſeſgh igaz gattya.

Touabba ezzel megh nem elegenduen Marcus Aurelius Cſaſar azt rendeſe, hogy azok à tizen negy Philoſophuſok az ónnón palotajaban laknanak, ó magaual à Cſaſarral ennenek, es ó mellőle ſoha el ne mennenek. Ezt pedigh azért cſelekette, hogy eſebe vehetne ha az ó tudományok eggyeznee az ó eletekkel, es ha ollyanok volnanake cſelekedetekbe az mineműek beſedekben voltanak. Mert fok edes beſedő embert talalhacz, az kik eletekben es erkölcsökben tiſteſſeghtelenek.

Iulius Capitolinus es Catulus Cinna à kik ezt à dolgot megh ittak, aztis beſellik hogy ez à jeles Cſaſar csudalatos igen reájok vi-gyazot ha eletekben mertekleteſek, italokban iozanok, jaralokbá csendefek volnanake. Es annak fölőtte arrais ighen rea halgator, ha à tanuſagban ſorgalmatoſok, beſedekben eſeſek, eletekben tiſ-

teſſe-

NEGYVENEDIK

tessegeffek volnanak. Bator az mi időnkbeli fejedelmekis effele dolgokban forgalmatofok volnanak es iobban megh latnak kinek mennijt hihetnek, mikor azokra valami dolgot biznak. Mert, megh kőuetem à fejedelmeket hogy igy fóllok, de bizon nem ighen effessen cselekeffnek mikor affele emberre bizzak dolgokat, à kik felől nem tudgyak ha elegendők legyeneke anaak à dologh-
nak veghez vitelehez auagy nem. Sokan megh bantatnak es sokan panafolkodnak raita, mikor lattyak hogy à fejedelmek effele dolgokban illy gyakorta megh botlonak. De en azon csodalkozom inkab, ha valami dologh effele emberek által, io moddal veghez vitettetik. Mert ha az ő dolgokat effes emberekre biznak, ha fínten niha egy dologban meg csalattatnanakis, de a helyet tudom hogy fáz dologban sem botlananak megh. Mostan pedigh miuel hogy à fejedelmek ő magokat oly emberekre bizzak, az kik tudatlanok es ő nekiekis ismeretlenek, innent vagyon, hogy ha fínten egyffer à czelt megh talallyakis, de oftan egy nihan faszor el vetik à lépést es az czel mellett lőnek el. Annak okaert nem lehet az fejedelmeknek veszedelmest dologh, mint mikor az ő dolgokban az ő reghi iambor es hű folgaihoz nem biznak. Mert az igaz feretet az fíntelen valo egygyút lakasbol farmazik. Annak okaert melto dologh az hogy à fejedelmek es fő emberek ettül à Csafartul vegyenek peldat, mikor az ő fioknak Præceptorokat es mestereket keresnek. Ha io mestereket fogadnak nem leszen az attyok vetke, ha fínten az ő fiok gonofokka lesnekis. Mert meltan neuethetik magokat, mikor lattyak hogy az ő fiok nem az io neuelesnek fogyatkozasa miat, hanem az önnön megh veszet erkölcsök miat lettenek legyen gonofokka es iambortalanokka.

Touabba illy fokafok volt à Romai fejedelmeknek, hogy nagy pompaual illettek ok az Genius Isten innepet, az mellet ok az ő fűletefek napia Istenenek tartottanak. Mely innepet oly nagy kesfűlettel es örömmel illettenek megh à Romai Csafarok fűletefe napian, hogy azon à napon, valamely fogollya volt az Mamertinus neuó tömlőcsben, azokat mind fšabadon el bocsatottak, azoktol el valuan à kik auagy az kőfflegh kőzöt haboruságot inditottak volt, auagy à seregben arulok voltak, auagy hogy az Istenek templomit föl tőruen azokat megh loptak auagy föl dultrak volt. Mert effele

effele vetekben eset emberekhez semmi kegyelmességgel nem akartak lenni.

Mint fínten hogy pedig az keresztényeknél legh nagyob, es legh fínteb esküvesnek neme az, mikor auagy à megh fíntelt ol-tarra, auagy à fínt Euangeliomra teuen kezeket esküfínek, azon-keppen a Romaiaknál legh nagyob esküvesnek tartottak azt, mi-kor valaki az Genius Isten neuere, auagy az Csásár eghesseghere esküt. Es miuel hogy ez legh nagyob eskües volt ő nalok, annak okaert megh volt tiltua, hogy senki az tanacs Urak engedelme nekül az Genius Istenre ne esküdhetnek. Mikor pedig ugy esküt valaki, ackor az Genius Isten papiainak ielen kellett lenniek. Hogy ha valaki eucl az esküvesel kicsin dologban elt, az ottan el vestette fejet. Mert kemennyen megh volt az à Romaiaknál tilt-uan, hogy effele nagy esküvessele senki ne esküdhetnek, az ki elő-fíor arra az Romai tanacs Uraktol szabadságot nem nyert volna. Annak fílotte az Romaiak soha nem engedtek hogy az hazugh es csalard emberek ezzel az esküuessel elnenek, es azis megh volt na-lok parancsolua, hogy senki afféle emberek fouat el ne hinne. Mert azt mondottak hogy à hamissan esküű emberék az Istene-ketis fídalommal illetik; í az embereketis megh csallyak.

Marcus Aurelius Csásár pedig fínt Geörgy hauanak hu-fion negyedik napian fíületet volt é vilaghra Romaba à Cælius he-gyen. Annak okaert mikor ezen à napon à Genius Isten innepe napiat nagy pompaual akarna illeni nagy iatekokat fíerzettek vala, az mellyekre sok afféle emberek gyúltenek vala, az kik szablyaual egymas közt az iatek nező helyen à Csásár es az Romai kósslegh elót azoknak keduejert megh harczoltak es ferencsere vetettek eleteket. Annak fílotte sok egyeb iatekos es Comœdias embere-kis gyúlték volt annak az jateknak mutatására. Mely dologgal ugy eltenek ackor az Romai fejedelmek es nepek az mint mostan el-nék az nagy vigafághnak idein à mi fejedelmink az mesterseghes tűz hanyással, dobbal es trombita foual. Mert az Romaiak fő in-nepeken egef eczaka foglalatofok voltak az Isteneknek valo al-dozatokban, es annak utanna az egef napot Comœdia es egyeb afféle jatek nezesben tóltóttek el. Touabba afféle histriok iatek mutato emberek oly trefafok voltak hogy az egef neper à ki

Őket nezte, mind meuetefre inditottak. Mert az Romaiak minden dologban oly rend tartást tartottanak, hogy senkinek innep nap né volna szabad valami somorusagot mutatni maga felől, es viszontak a somorusagos napokon sem volt szabad senkinek őruendezni, es maga felől valami vigasagot mutatni. Es így afféle dolgok közt az mellyek nezeferé az egész Romai kösségh őfue gyúlt, auagy sirt-niok kellett mindnyaioknak auagy őruendezniék.

Oly ighen csendes nyaias, es emberseghes termefetű embernek iria Catulus Cinna ezt à Csařart, hogy à közönseghes őrómben őis őruendőzne, mikor az alatta valo nepek nyugottanak őis nyugodot, f' mikor pedigh à Romai kösségh innep napokon iatek nezeleket keřitet, ő maga semelyle ferint el ment az iatek nezeferé; es oly nagy őrómet mutatot maga felől, mintha csak egyedű elne afféle innepekkkel, es afféle iatekoknak nezeferuel. Mert mikor az fejedelem somoru abrazatot mutat, akkor az alatta valo nepekhez nem illik hogy vigadgyanak, es nemis mernek vigadni.

Aztis iriak à reghi historicusok effelől à ieles Csařar felől, hogy az iatekok es Comœdiak ideien, es az főfő innepek napian, soha keuesb vigasagot maga felől nem mutatot annal, à miennyi afféle napok es iatekok kiuantanak, de mind az által soha őrómben oly ighen mod nekűl nem viselte maghat, hogy az ő Csařari meltosagarűl el feletkeznek. Mert ighen nagy kisseblegh az jambor es tőkelleter fejedelmeknek az, mikor az nagy dolgok közt, az ő meltosagokrűl el feletkeznek, es ismet mikor az jatekos dolgok közt, ő magokis iatekossá leřnek. Mint řinten hogy pedigh az mostani fejedelmeket fejtterez vitezek vőttek kőrűl, azonkep-pen az utan az Csařar utan valahoua ment mindenőt Philosophusok, tudos bölcs emberek iartanak. Azt pedigh nagyobra kell böcsűllenünk, hogy megh fő innep napokon, es iatekok idejenis, fő es eřes emberek voltak ő kőrűle, nem afféle cselcsapo es ehel holt hizelkődő emberek, az mineműek afféle időkben egyeb fejedelmekre sereggel řoktanak rohanni. Mert mikor az fejedelmek az jambor es tőkelleter emberek tarsasagaban győnörködnek, lehetlen

retlen dologh hogy akkor ő felőlők az alattok valo nepek meltan panafolkodhassanak.

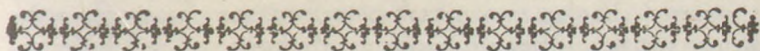
Sextus Chæroneus azt iria hogy mikor egy Fabius Proculæ-jus neuú Romai tanacs Ur latna, hogy Marcus Aurelius Csasar mindenkor az iatekok nezesete bölcs emberekkel egygyüd menne trefaban igy follot nekie. Mond megh ennekem, Aureli Csasar, ugymond, mikor iatek nezni megy, miért nem megy ugy, az mint iatek nezni kellene menned, hanem finten ugy megy mint mikor az tanacs hazban foktal menni. Az tanacs hazban csak bölcs es efes embereknek kell ülniek, az kik nekünk io tanacsot tudgyanak adnia, de az iatek nez ő helyyre csufos, trefas, es bolondoskodo embereket kell az fő embereknék vinyiek, az kiknek csufsaginal könnyebben mulathassak el az idõt, es az kiknek trefaiban gyönörködhesenek. Kinek Marcus Aurelius Csasar igy felele. Fólõtte ighen megh csalatol ebben az dologhban, es ebben az te iteletetben edes baratom. Mert az tanacs hazban à hol sok bölcs emberek vannak, minden efitelen es bolond embereket örõmest be vinnek en à veghre hogy ott megh efsednenek. Es ifmet az iatek nezó helyreis örõmest bölcs embereket visék magammal à veghre, hogy azon à helyen à melyben inkab mindnyai bolondoskodni foktanak az emberek, ne fienuedgyek à velem valo bölcsék hogy enis azokkal bolonda legyek. Bizonyara melto mondas illyen emberhez. Annak okaert fólõtte ighen intem arra à fejedelmeket, es à fő urakat, hogy mikor afféle tragar, trefas, es bolondoskodo emberekkel trefalna es mulatnak, mindenkor egy nihany bölcs embereket tarcsanak magok mellett, főkeppen ha à fele bolondoskodo embereken valami gonoffagh fokot lenni. Mert az nemes termesetű embereket gyakorta inkab megh sebhetik az gonoff fok, hogy sem mint az merghes nyilak.

De hogy ifmet à dologhra terjek mikor ez à jeles Csasar az ő Genius Istene tiffeseghere iatekokat kesitretet volna, es à Commodus tizen negy Philosophus mesteri mellette volnanak,

egy afféle Musicus, trefas emberek nekül azt cselekedé à Csásár elöt, az mit afféle csufos emberek szoktak cselekedni. Mert afféle iatekos helyen az legh keduesb afféle trefas bolond emberek között, az ki több nevetseget tud indítani. De Marcus Aurelius Csásár miuel hogy ighen ehes ember-va, inkab vigyaz vala arra, mint viselnek ot à jatek helyen az ő fia i mesteri magokat, hogy sem mint azokra à jatekosokra, az kik afféle Commœdiakat es jatekos dolgokat mutatnak vala. Ugy történek pedigh à dologh hogy azok közül à Philofophusok közül ötten effele csufsagokból oly nagy gyönörűséghez vőnek, hogy mind labokkal s' mind kezeckel tapfolnanak örömökben. Annak fölötte az fekből is föl szokóluen kialtanak vala es nagy cacsogást ütnek vala, az több goromba nezőckel edgyüt. Mely dologh illy meltofsagbeli őregh es bölcs emberekhez semmikeppen nem illik vala. Mert az mi testünk fep es nyugodalmas maga viselese iele sokot lenni az belső lelki csendessegnek.

Mikor annak ókaert latna à Csásár, hogy ez az őt bölcs ember az vigasagh miat illy ighen el feletkezet volna az ő hozza iok illendő mertekletes maga viseleserül, es mikor venne ehebe hogy effele mod nekül valo maga viselesekkel sokat az Romai fő emberek közül ighen megh bantottak, es megh botrankoztattak volna, fölötte ighen kezdé à Csásár bankodni azon, hogy azokat magaual az iatek nező helyre hozta volna, es azonn is somorkodik vala, hogy azokat az ő fianak mesteröl valastotta volna. De mind az által oly bölcsen es ehesen visele magat, hogj nem csak nem ielente, hogy azt ő gonof neuen venne, hanem ugyan ugy tettete, mint ha csak eheben sem vette volna. Mert az ehes fejedelmekhez illendő dologh az, hogy ő kis az ferencsetlen es keduek ellen valo dolgok miat banatban essenek mint egyeb emberek, de ismet az ő tittek azt kiuannya hogy afféle banattyokat ehesen el takargassak es el titkollyak. Nem akara azért à Csásár azokat egyebek elöt arrol megh inteni megh feddeni, hanem az utan egy nihan nappal hiuata magához, hogy egyebek elöt ne szokna nekiek. Mely dologban fölötte kegyelmes fejedelemnek mutata magat. Mert igen mod nekül es estelenül fedgyük es dorgallyuk megh azokat egyebek elöt, az kiket titkon annak elötte csak ő magok közt es mi

magunk közt megh nem intettünk. Azt pedig az Aurelius Császár befedte, a mellyel ezeket az öt Philosophusokat megh feddette, mikor az ő tarfalagoktól megh vált, ő magha megh írta a Császár az ő harmadik könyuenek ötödik részében, holot illyenkepen írta hogy follot volna azoknak az bölcs embereknek.

NEGYVEN EGGYEDIK

R E S Z E.

Marcus Aurelius Császárnak az a beszede iratik itt le a mellyel azokat az öt Philosophusokat, a kik a tizen negy Philosophusok közül az ő fiának mesterei voltak, kemennyen megh feddette a Császár, miuel hogy az iatek nezeskor az iatek nezesben mod nekül viséltek volt magokat. A mellyeket ezért az ő vasot erkölcséért annak utanna ki vetet volt az ő uduarabol.

A Karnam barátim, hogy azt ne kellene felöletek vegeznem ennekem, az mit el nem tauoztathatok, es aztis akarnam hogy a fiúkfegh ne kenferetene engemet arra, hogy azt parancsolnam az mit mostan kell parancsolnom. Kiuanom hogj az Istének ennekemis kegyelmefek legjenek, es tinektekis igasslagot tegyenek. Kiuanom bizonyara aztis hogy az Istenek mind en magamtul s' mind ti tőletek, minden gonos herencsetlen dolgokat el tauoztassanak. Mert iob annak az embernek megh halni a kire az Istenek megh haraguttanak, hogy sem mint ez vilagon elni. En bizonyara titeket az töb Philosophusok közül azért valasztottalak vala kü, hogy az en fiamnak Com-

NEGYVEN EGGYEDIK

modusnak mesteri lennetek es oktatoi, es annak okaert az halhatatlan Isteneket hiuom bizonfagul, hogy en ezt a ti raitatok eset gyalazatot, raitam eset gyalazatnak tartom. Miuel hogy ennek a ti buntetetesteknekis egy reffe tudom ram fogh kerulni, de en ebben egyebet nem cselekedhetem. Mert nem kell az emberek kozot oly nagy baratsagnak lenni, a meliyert ember hireben neuben kissebleget vallyon. Az mely bolcseket en magamnak valaztottam vala, azokat en nem csak az en fiam tanitafara tartom vala, hanem annak folotte az is kiuanom vala, hogy azoknak bolcsefegeuel megh iobbulnanak azok az emberek, az kik az en uduaromba es paloramba gonoful elnek. De latom hogy kulomben eset a koczka hogy sem mint en kiuanom vala, mert az mint latom nem a bolond emberekbul lesnek bolcs emberek az mint a terefiet kiuanna, hanem az bolcs emberekbul lesnek bolondok.

Tudgyatoke azt hogy az io es tista aranybol semmi el nem ves, akat mely nagy tuzben veslekis? Szinten azonkeppen az eses es bolcs emberek esellegheis effele iatekok, es trefak ideien teczenek ki. Mert az tista aranyat a tuzes kemencze proballya megh, az bolcs embernek ese pedig az bolond es estelen emberek trefai kozot ielenik megh. Tudgyatoke azt hogy a bolcs emberek sem ismertetnek megh konnyen az bolcs emberek kozot, es bolondokat sem konnyen ismerhetni megh a bolond emberek kozot, hanem az eses emberek kozot foktak a bolondok megh jegyeztetni, es az bolond emberek kozul foktak az eses emberek legh fokkeppen ki teczeni. Mert ott mutattya megh a bolcs ember az o bolcsefeget a hon a goromba emberek estelenseghe bouolkodik. Nem tudgyatoke hogy az halalos febek gyógyitafaba teczik megh az seb gyógyito borbely mesterseghe. Az oruos doctoris a halalos betegsegekbe mutattya megh az o oruos tudomanyat, az hadnagy batorfagais es vitez volta az vesfedelmes harczokon teczik megh: az hajos mester tudomannya pedig a tengeri haboruik es seluefek kozot laczik ki. Azonkeppen fuksegheis dologh hogy a bolcs emberis a kosszegh oromenek ideien mutassa megh az o csendes elmejet, es az io cselekedetekben valo alhataros dicseretes fokafat.

Nem tudgyatoke azt hogy a csendes elmetül farmazik az emberi fep elme es fep ertelem? A csendes elmetül vagy on embernek femelyeben valo io maga viselese: Attul fugh io hirunk neuunk, attol farmazik emberi nyelunek meretekletesleghe. Mert azt hihatjuk meltan böles embernek, a ki mind cselekedetiben efes es okos, s' mind pedigh follaraban meretekletes. Nem tudgyatoke mely keueset hafinal embernek ha finten io nyelue vagionis, ha finten nagy emleközetüis, ha finten nagy es eles ertelmüis, ha finten fep modgyauai iris, ha finten nagy tudomanyuis, ha finten ekeffen follaris, ha finte sok dolgokat probalt, es sokat latot hallotis, mikor magat eleteben ugy visei, hogy akkor talaltatik cselekedeteben iambortalannak es gonofinak, mikor egyebek mesteriue kellene lenni. Rut dologh mikor az iambor Csafar oly embereket fogad az o fianak mesterül, az kik a goromba tragar es trefas bolondoknak tanytuanuia tesik magokat? Tudgyatoke azt hogy minden rendbeli emberek kötelesek arra hogy tistefseghe életben ellyenek, de mind az altal legh inkab afféle emberekben kiuantatik megh az iambor es tökelletes erkölcs, az kik magokat egyebeknel tudosbagnak itilik, es azt velik magok felöl hogy ok ekeffen follarokkal az egef vilagot megh rettentherik. Mert ez bizonyos regula, hogy az gonof cselekedetek hihetetlenne tesik embernek fep bescedet es ekeffen follarat.

Es hogy ne lattassam magamtol valamit költeni csetekben akarom jutatni az Romaiaknak egy ighen reghi törüenyet a melyet Cinna idejeben illyenkeppen rendelték volt a Romaiak: Tudnia illik kemennyeb büntetesre melto legyen az a tudos ember, a ki egyebek elöt nyluan valami vetekbe esik, hogy sem mint az a tudatlan paraftrikos ember, a ki titkon ember vert öntöt es embert ölt. O mely igaz törüeny volt ez, o mely igazak es boldogok voltak azok a Romaiak, a kik ennek a törüen hozasnak inditoi voltanak. Mert az tudatlan ember csak egy embert öl megh fablyajauai, de az tudos es böles ember az o gonof elerenek peldajauai sokakat fokot el vesteni. Mert az mint a böles Plato mondgya sokkal nagyobb bünt tesnek gonof pelda adasokkal a fejedelmek, a fő Urak, es a tudos emberek,
hogy

NEGYVEN EGGYEDIK

hogy sem mint azzal a vetekkel a mellyet cselekefnek. Szorgalmatosan megh gondoltam ezt a dolgot magamban, de bizonyara igaznak latom azt lenni, az mit a tudos emberek iralokban mondanak; tudnia illik hogy akkor kezdet a boldogtalan Romai birodalom el vesni, mikor a tanacs hazbol az galambi együgyűfegek ki üzettetet, es a helet az kigioi rauassagh kezdet uralkodni. Mert semmi oly nagy vesedelemenben nem szokta eiteni az fejedelmek e letet, mint az, hogy mikor azt velik, hogy tudos, iambor, es bölcs emberek tanacsaual elnek, akkor oly gonos es iambortalan emberek vannak körülök, az kik ötet csalardsagokkal a törben akarjak eiteni.

Mely ssep dologh volt latni annak elötte az Romaiak rendtartasat, minek elötte Sylla es Marius egymas közt hadat es haborusagot nem inditottanak volna! minek elötte Catilina es Lentulus csalardsaggal Roma varosat el nem akartak volna vesíteni, minek elötte Iulius Csasar es Pompeius az Romai birodalmat el nem erötlenitettek volna, es minek elötte Augustus Csasar az Antonius ellen indittator haddal a Romai kössfeget tellyességgel föl nem fordította volna! Mert sokan ezek közül a fejedelmek közül, iollehet hogy ighen fő vitezek voltak, es sok orsfagokatis haitottanak a Romai birodalom ala, de mind az által töb vetkeket hoztak Roma varosaba, hogy sem mind a mennij orsfagot az mi birodalmunk ala hodoltattanak. Es az legh gonozb dologh, hogy az orsfagokat birodalmunk alol el vesituen, az gonos erkölcsöket, es vetkeket, a mellyeket reank hattak, sorgalmatosan megh tartottuk.

Ha Liuiusnak es a töb Historicusoknak hinni akarunk, reghen az Romai tanacs Urak közt oly ieles ven es ös emberek voltak, oly esetek, oly csendes elmejük oly sok dolgokban forgot, es latot hallot fő ferfiak talaltattak, hogy azoknak besedenel senki csodalatosb dolgot nem lathatna. De ki türheti megh magat a sirastol, mikor lattya hogy a ven emberek helyebe, oly csacsogo, kerkedeken, maga hanyo, es iambortalan iffiacsak ferkefrennek be a tanacs Urak köze, hogy mind az kössfegek vesedelmefek, s mind pedigh az varasnak artalmasok legyenek. Mert ighen boldogtalan es ighen nyomorult föld az, a mellyben az iffiak oly mod
nekül

nekül uralkodnak, hogy mindnyaian az orfagbeli nepeknek sohaitással kellefsek kiuannyok az ven embereknek föl tamadafat. Ha azokat à dolgokat el akarjuk hinnie, à mellyeket à reghiek befel- lenek, nem tagadhattyuk azt megh, hogy reghen Roma varosa mindenfele dicseretes erkölcsnek, es mindenfele iosagos cselekedeteknek fűleje es annya nem lett volna, mint fínten hogy Görõgh orfaghis reghen mindenfele ieles tudományoknak kutseje volt. Ugy annyra hogy ha Görõghõknek tulaidona volt à fep es ekeffen valo fõllas, de ífmet à Romaiak à io es dicseretes erkölcsõkben dicsekettének. De mostan tellyeffeggel külõmben vagyon dolgunk. Mert Görõgh orfaggh minden csacsogo emberit Romaba küldõtte, f' Roma varosa pedigh minden tudos es bölcs emberit Görõgh orfagghban úzte fiamkiuetesben. Mely dologh miuel hogy így vagyon, inkab akarok Görõgh orfagghban à sok bölcs emberek közõt fiamkiuetesben elnem, hogy sem mint Roma varosaba à bolond emberek közt, uralkodnom es keduemre elnem.

Az Istenek engemet úgy segicsenek, baratim, hogy en gyermek koromba egy Oratort lattam Romaba, az ki az en Uramnak Adrianus Csafarnak fõlgaia vala. Ennek Aristonicus vala neue közep renden valo ember vala, afu orczaju, à kinek megh hazajat sem tudgyuk vala à melybe fűletet volna. De mind az által oly megh mondhatatlan ekeffen fõllo ember vala, hogy ha fínten három egefõ oraigh fõllotis à tanacs hazban, à tanacs Urak elõt, de mind az által oly figyelmeteffen rea halgattanak annak befedere, hogy fenki nem talalratnek à ki az ideigh à tanacs hazban valami zõrdülest inditana. Mert reghen, ha az az ember fõllot à tanacs hazban à tanacs Urak elõt, à ki kedues volt, fínten oly figyelmeteffeggel halgattak mikor fõllot, mintha õ maga az Apollo Isten fõllana. Touabba ez az Aristonicus neuú Orator, oly ighen fep ekeffen fõl vala à tanacs hazban, hogy csak egy fõtis fiaiabol ki nem eitet, az mely õrõkke valo emlekezetre melto nem let volna. De ífmet oly iambortalan es feflet erkölcsű vala eleteben, hogy soha semmi oly dolgot nem cselekedet, à mely miat fõlõtte nagj feddest es dorgalast megh nem erdemlet volna. Es iollehet hogy az mint mondam, abban az idõben ighen iffiaska valek. de mind az által iol emlekezem rea, hogy azt à gonofõ eletű Philofophust, an-

NEGYVEN EGGYEDIK

nyra gyűlölte az egész Romai község, hogy csak rá sem nezhettek is ősemmel, mivel hogy nemis remenlette senki, hogy az valaha maghat megh iobbitana, es napról napra mind inkább meghis fogyatkozik vala meltofogaban. Mert senki oly nem talaltatik, a ki ekeszen follaual oly nagy hirtet nevet ferezzen maganak, hogy annal nagyobb kisseblegbe ne essek, ha gonosz es fesslet eletre foghja magat adni.

Azt kerdem en mostan baratim ti toletek, mivel hogy bolcs embereknek iteltettek, ha nem iob let volna anak a Philosophusnak, ha tudatlan, es iambor eletu ember let volna, hogy sem mint oly ekeszen follo embernek lenni, es mind az által gonosz eletuel tistesleghet es io hirtet nevet el vesteni? Tudom bizonynyal hogy ha az az ember csak egyszer hallotta volna en felolem azokat a dolgokat, a mellyeket en o felole gyakorra hallottam azt atta volna ennekem tanacsol, es arra ingerlet volna, hogy megh halnek inkább, hogy sem mint olyan gyalazatos eletben elnek, a minenu gyalazatos eletben o el vala Romaba. Mert nem erdemli az hogy az emberek kozot ellyen, a kinek fuaat egy nihan emberek dicserik, de cselekedetit es maga vifeletet mindnyaian meltan karomlyak es fidalmazsak.

Roma varosaban legh első Dictator Titus Largius volt, esismet az Romai louagos renden valo vitezek első fő kapitannya Sp. Cassius volt. Azok idejertul foghua pedig a Sylla es a Iulius Caesar idejeigh, a mellyek kegyetlenul es erőszakkal foglaluan volt magoknak a Romai birodalmat es feiedelemleghet, negy fiaz tizenöt estendő mult volt el, a mely idő alatt soha csak egy Philosophus sem talaltot, a ki valaha csak egy mod nekul valo sot eitet volna ki fiaiabol, es sokkal inkább nem cselekettenek affele dolgokat, a mellyert oket egyebek meltan megh fedhettek volna. Es bizonynyara ha effele dolgokat Roma varosa akkor el fenuedet volna, nem let volna melto arra a dicseretre es io hirre neure, a mellyben akkor volt ez varas mindenfele embereknel. Mert lehetetlen dollogh az, hogy ott a község iol ellyen, a hol a bolcs emberek, a kik a köslegyet birjak, gonoszok es fesslet erkölcsuek.

Az Istenek ennekem ugy legyenek irgalmassak, es baror engemetis ugy tarcsanak egyebek iambor embernek, hogy valamikor megh gondolom magamban azokat a dolgokat a mellyeket Roma varosa felől oluastam, es azokatis a mellyeket mostan Romában semmivel latok egyebet nem tehernek benne, hanem fo-hafskodnom kell az el mult dolgok utan, es sirnom kell az mostani dolgokon. Mert iol vessem esemben mely erőssen es főrennyen harczott akkor a Romai seregh, csak a ven emberek parancsoltak, az iffiakat fenyegekben es mertekletes eletben neueltek. Latom aztis mely iol parancsoltak akkor a fejedelmek, es mely engedelmessék voltak az fejedelem birtoka alat valo nepek. Vegezetre latom aztis mely nagy szabadsaggal mindeneknek kedueket talaltak a reghi bölcsek es tudos emberek. Mostan pedig az Istennek haraghia miat, tellyességgel külömb dolgokat latunk ma nalunk, ugy annyra hogy nem tudom ha az reghi emberek iolaghos cselekedetin es dicseretes eletin kellestke inkab sirnom, vagy hogy pedig ez mostani embek vetkein, gonossagan, es tunya eleten. Mert soha nem kell veghet vetnünk az iambor es tőkellestes emberek dicseretiben, es visontagh minduntalan isonyodnunk kell a iambortalan es feslet emberek gonossagarúl. O mely dicsőseghes dologh volt latni azokat a reghi idöket, a mellyekben a kössegh közt annij fok jeles ven emberek es Philosophusok voltanak! Visontagh ismet mely nagy semerem, es mely nagy banarra melto dologh mikor az mostani idöben, enni fok feslet eletü Philosophusokat, es enni fok akaratos engedetlen iffiakat latunk, a mellyek az eges Roma varosanak vesfedelmessék, es az eges Olaf orsághnak gyalazattyara elnek. Mert az iambortalan emberek az ő gonossagoknak böseghueel az kösseghet vesztegetik es nyomorgattyak, s az iolaghos cselekedetnek pedig sükuoltaual hazajokat el vesztik. Hogy ugyan azon dologh elö hozzam ismet, baratim. Negy saz tizen öt estendeigh volt egy ueghbe Roma varosa herencses varos, es mindadegh viraghaban es boldogh allapattyaban maradot, valamigh az ő cselekedetiben a tisztellegghet megh tartotta, es valamigh beszedeben együgyü volt, nem himező es tetouazo.

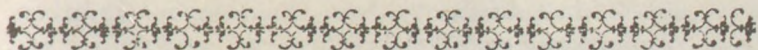
NEGYVEN EGGYEDIK

Azzal volt pedig legh boldogb állapotban, hogy io dolgockal bő-
 uőlködöt, l' à gonof dolgok nekűl fűkőlködöt. Somma ferint
 nem azt kell ferencses varosnak mondanunk à melybe sok embe-
 rek laknak, hanem azt, à melyben keues gonof emberek talaltat-
 nak.

De hogy à dologhoz közelb jőiiiek, azért akarlak titeket tő-
 lem el bocsatanom, hogy minap mikor az varas nepe az en fűlete-
 fem napian, az en Genius Istenem innepet illi vala à tanacs Urak
 előt, à iatek nezesnek ideien, nem ugy viseletek magatokat az mint
 à Philosophusok tistri es meltosagha kiuannya vala, hanem oly mod
 nekűl valo kialtast es tapsolast inditatok, hogy mindnyaian inkab
 neznenek ti reato, hogy fem mint azokra à dolgokra à mellyeket
 à Comœdias iatekos es czufos emberek iatek helyen à kősség mu-
 latfaganak okaert mutogatnak vala. Mely dologh felől ha azt gon-
 doltatok, hogy azért legyen ti nektek afféle hituan dologh szabad,
 hogy az Csafar uduarabeli emberek vattok, bizonyara finte ugy
 vetkeztetek gondolatotokkal mint cselekedetetekkel. Mert sen-
 kinek nem kell annyra az fejedelmek baratsagahoz tamaskodni,
 hogy arra nezue arrol à tistresség tetelrűl el feletkezzenek, à mel-
 lyel mindenűr tartoznak à fejedelemnek.

Miel el hogy en pedig titeket az en uduarombol ki bocsat-
 lak, tudom azt hogy ti inkab foghtok en tőlem sok penfit kiuanni,
 hogy fem mint lok io oktatafra valo tanytasokat. De en titeket
 mind à ker dologgal fel keszitelek, az az, penfitis adok az mellyel az
 uton elheszitek, es ssep tanulasgokatis adok előtőkbe, à mellyek al-
 tal à ti eleteteket dicseretes állapotban foglalhassatok. Neis csodal-
 lyatok pedig azt, hogy mostan azoknak adok en tanacsot, à kik
 egyebeknek foktanak tanacsot adni. Mert gyakorta történik az,
 hogy az oruos Doctor az egjeb emberek nyaualyait megh gyogyt-
 tyá, de az ő magha betegséghit csak megh fem ismerheti. Annak
 okaert ez legyen az en veletek valo utolsó fom, es utolsó tana-
 csom, hogy mikor à fejedelmek es à fő Urak à ti munkatokkal es
 szolgálatoikkal elni akarnak, azon legyetek hogy inkab itellyenek
 titeket mindenek iamhor embereknek, hogy fem mint tudos em-
 bereknek. Es arrais gondot visellyetek, hogy egyebek titeket mer-
 tekleteseknek nem cselcsapoknak, es halgatoknak tarcsanak in-
 kab

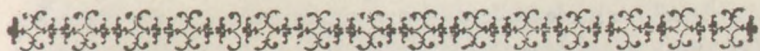
kab, hogy sem mint csacsogoknak. Mert az fejedelmek uduaraban ha valakiben à tudomannal egyeb io dologh nem talaltatik, ighen ferenceses ember lefen az ha à fejedelemnek teczeni fogh. De azt bizonyyal tudom hogy ha tókelleres iambor eletú lefen mindenkor minden fő embereknek keduebe lefen.

NEGYVEN KETTEODIK

R E S Z E.

Marcus Aurelius Csaszarnak egy leuele, à mellyet ő az ő szerelmes fia Verissimus halalan valo banattyaban irt volt egy Catulus Censorius neuű főembernek.

Marcus Aurelius à ki megh uy es iffiu Censor, à reghi es ven Catulus Censoriusnak köszönetet írja, es hozzá valo böcsületet aianlya.

K Et leuelet irtam en immar te neked à mellyek közúl csak egykre sem felelel, ha nem irhatal nem vessem gonof neuen, ha pedigh nem akartal megh felelni szabadon gonof neuen vehetem, ha feledekensegdül cselekedted szabadon tegedet megh fedhetlek, ha azért nem irtal hogy engemet keuestre böcsüllest ime baira hilak : f' ha pediglen alomba voltal foglalatos, tudod azt hogy nem kell

NEGYVEN KETTEODIK

az alomnak hinnünk. Hogy ha nem akarod azt, hogy à te leueleddel ugy dicsekedhessem, mint valamely io baratomtól tett testamentom leuvellel, akarcsak azert irj, hogy engemet mint az atya fiokta à fiat leueledben tanics es oktas.

Az iambor iffiak tifti az, hogy à ven embereket, es az efes embereket tiftelleyek, de ifmet afféle ven emberek tiftiis, à minemű te uagy, azt kiuannya, hogy effele iffiakat, az minemű en vagyok, tanicsanak es oktassanak. Mert ighen melto dologh az hogj az iffiu emberek az ő erejekkel, à reghi ven emberek erőten voltak, es törődöt allapattyat tanogaslak, es ifmet azis meltan kuantatitk, hogy à ven emberek forgalmatoflan rea vigyazzanak arra, hogy mi à kik mégj iffiak vagyunk, az mi iffiufagunk es tudatlanfagunk miat, à mellyet à termefiet belenk oltot, valami csalardfagbaba ne esünk. Rosol vagyon annak az iffiunak dolga, à ki testeben erős, s' lelkeben pedigh iosagos cselekedetek nekül, es dicseretes erkölcs nekül vagyon. De ifmet az à tiftiffeghes es böcsületes venfegh, à ki mennel inkab megj fogyatkozik erejeben, annal inkab viragzik es öregbedik belől iosagos cselekedetibe.

Lattuyk azt mindennap, hogy mikor az előfakról à gyümölcsöt le fedik, es mikor mind à viraghia el afort azoknak, s' mind pedighlen à leuelek le hullot, akkor à gyökere eleuenb es zöldeb fiokot lenni. Azonkeppen à ven emberekbemis mikor immar az ő testek el afort, mikor à testi gyönörűfeghre valo kuanfaghi el fogytanak, mikor az ő fep termeti es ekes femelye viragha el hullot, illendő dologh az, hogy akkor inkab ellyenek az ő fiuebe à lelki ekellfeghek es iosagos cselekedeteknek gyökerei. Az mely embereket meltan reghi es ven emberekeknek mondharunk azok tifti azt kiuannya, hogy ok inkab dicsekedgyenek tőkelletes iambor cletekben, hogy fem mint az ő őf haiokba. Mert à tiftiffeghes emberek közöt valo böcsület, nem az őf haijal kerestetik, hanem a dicseretes iambor elettel. Azt mondhattuyk boldogh köffeghnek es boldogh fejedelemnek, à mely birtokaba az iffiak munkakalofnak, es à ven emberek az iffiakat tanacsokal igazgattyak.

Szinten oly moddal kell birnunk à varosbeli emberek közöt valo io rend tartatf, à mineműuel az termefettül adot eletünket oltal-

oltalmazunk es taplallyuk. Tudnia illik : mint fínten hogy à gyümölcsökis nem mind egyfíer í' mind ernek megh, es ífmet nem mind egyfíer í' mind fogynak el, hanem mikor egy fele gyümölcs el fogy, akkor mas fele gyümölcs kezd ífmet megh erni. Azonkeppen az emberek közöttis az ven embereknek oktatni kell az iffiakat, es ugy kell vele bannyok az mint à regbi madarak bannak az ó fiacsokajokkal, à kiket à fefíkekbe mind addegh taplálnak, à migh à rópúlestre tólók fírnnyok neuelkedik. Mikor pedigh immar azoknak attyok annyok megh venhedik, es à repúlestre erótlenek lefínek, akkor oftan az ífíu madaracsok taplallyak az ó ven fíulejeket. En bizonynal tellyeffeggel el fíantam vala magamban Catulle, hogy ez egefí eftendóben csak egy verfet se írnek te neked, miuel hogy az te halgatalod az en pennamat ighen megh tompitotta vala ; de az en elmemnek goromba volta, es az en ríft vífelefeemben valo vesfedelmek, mindenkor à te ío tanacsadafodat kiuannyak. Mert az bölcsesefeghnek illyen príuilegioma fő fíabadfíagha vagy on, hogy valahol ó maganak lako helyet fíerzet, ott az bölcs embereket az eftelen emberek urajua te fíi, es ífmet az eftelen embereket az bölcs embereknek rabfíagha adgya.

En bizonyara azt tartom hogy te en rolam el feletkeztel, minel hogy azt veled hogy az idónek hófíu volta miat, el feletkeztem en az en fíerelmes fíamnak Veríffímusfnak halalarúl. De azt te meltan velheted, mert gyakorta az idó megh gyogythattya azt à sebet, à mely semmi oruofíaggal megh nem gyogytathatot. De mind az által ebben à dologban nem tudom ha az te verkes íteleted legyen nagyobb vagy az en banatom. Mert en az ífíteneket híuom bízonfíagol, nem oly kegyetlenúl fíaggattyak à fergek az en fíerelmes fíamnak testet à föld gyomraban, à mely kegyetlenúl raghía az en fííuemmet annak halalan valo banatom es kóferúfíeghem. Mert az en fíam csak egyfíer holt megh, de en annak el keferedet atya leuen, inkább minden fíem pillantásban megh halok. Mit akarfí hogy egyebet mondgyak hanem csak azt, hogy az ó boldogh halalan fíokan íregykedhetnek, í' az en nyomorult eletemen pedigh mindenek fíabadon fííhatnak. Mert az en fíam megh haluan mindennap el, de en eluen mindennap megh halok.

NEGYVEN KETTEODIK

Ennekem az világi életünknek nyomorult állapotában es fok ferencsetlen dolgaiban, az mellyekben az emberi ferentegh es erő ighen keues segetseggel lehet, az teczik legh iob oruosságnak hogy ugy bankodgyunk az mint egyeb emberek termefetek ferint foktak bankodni, de banatunkat ugy titkollyuk es takargassuk el az mint az efes emberek foktak cselekedni. Ha nyeluekkel mindenek nyluan ki jelentenek azokat à nyuualyakat, à mellyeket fiúókbe fienuednek, azt tartom hogy az egheket megh hafitanak sohaitafokkal, es à földet maid ugyan el meritenek könyhullatafokkal. Hogy ha az valoba el kőferedet fiuet ember külfő fimeuel lathatna, azt tartom bizony hogy annak csak egy csep veretis, à mellyel veritekezik, nagióbra böcsüllene, akar mely bö könyhullatafanalis. Mert az mi fiuúknak akar mely kicsin nyuualyais följül halladgja az mi testünkben valo kinainkat es faidalminkat. Es mind az altal mikor az el nyomorodot es az el kőferődot fiu föl, fenki nem hallya, mikor könyuet hullat, fenki nem lattya, mikor panafolkodik fenki nem hisfi. Mit kell azert seghen nyuualyasnak egyebet cselekedni hanem csak azt, hogy ez halando eletet gyűlölye, es azt à halalt fereffe à mely altal elni fogh.

Az fő embereknék nagy es kiualtkeppen valo iosaghos cselekedeti, nem abban all hogy az testi faidalmakat könnyen fienuedgye, hanem abban all inkab, hogy az ő fiuenek bellő indulatit el tudgya halgatni es titkolni. Mert ezek à nyuualyak föl haboritryak à bennünk valo neduességhet, minden magunk viselese iele nekül, fel gyuityak az hidegh lelest bennünk az ereknék minden változasa nekül, az földre eitnek, terdre vetnek, à vízbe fiaiunkigh meritnek, es vegezetre ugy ólnek megh hogy mind az altal ez nyomorult eletben vajudgyunk. Egy sommaban, eletünket megh hofabittyak, hogy touab nyomoroghiunk, es à koporsoba sem bocsanak hogy ot megh nyughassunk.

Annak okaert mikor megh gondolom magamban hogy nem csak nyomorutagok miat kinlodom niha, hanem hogy még h é vilagon valo vigasztalafokatis megh unom, es mikor efembe jut hogy egy felől ehsegh miat, s' mas felől az kiuant dolgoknak megh unafa miat ves tegetterem, illyen oruossággal elek, hogy az en banatimat niha halgataffal takargatom, s' niha siratom, s' niha pedig h
fiuem-

fiuembe tartom ez titkokat, es ugy mulatom el eletemet, hogy aztis remenlem hogy visha nyerem az mit valaha el vesztettem, es felek azonnis hogy el ne vessem az mi megh kezem közöt vagyon. Ezt azért írom hogy ha sinton mostan ugy nem sírokis, az mint az en kissébbik fiam halálakor sírok vala, de mind az által ne vellyed hogy keüfeb banat faggatna az en fiuemet mostannis, mint akkor faggattya vala mikor az en fiamat el temerem. Hogy pediglen mostan nem könyuezhetek atrol vagyon, hogy az bellő banatimnak túzei es langhiai minden sírafra valo neduességhet megh emestnek en bennem, es belől minden raghaim, mint valami eleuen szen miat tellyességgel el eghnek es megh emestnek.

Nem tudode Catule, mely nagy banatot hoz fejekre az atyáknak az ő jámbor gyermekinek halála? Minden dologban íghen adakozok es bőü kezűek az Istenek mi hozzánk, csak abba lattatnak sűk kezűeknek lenni hogy ritkan adnak embernek io es jámbor fiaikat. En bizonyara efüembe vettem azt, hogy mentűl nagyob meltofagba, es mennel nagyob fejedelemséghen vagyon valaki, annal ritkabban vagyon azoknak oly jámbor fiok, à kik az ő attyoktól marat meltofagban melran örökösök lehetnenek. Nehez dologh hallanunk de sokkal nehezeb dologh latnunk azt, hogy az atyák gyakorta gazdagfagokban ueuelkednek, de azoknak fiai az vetkek miat el fogyatkoznak. Hogy az atyák az ő fioknak tisztességhekre vannak, de az fiak az ő attyoknak kissébséghekre fioktak lenni, hogy az atyák az ő fioknak nyugodalmat kefitnek, s az fiak pedig az ő attyoknak venféghet nyomorufagban eitik, es nyaualyauál elegjtitk megh, hogy az atyák sírnak az ő fioknak idő előt valo halalan, de az fiak bankodnak az ő attyoknak hófü ideigh valo eleten. Es vegezetre azis melto könyhullatafra, hogy az fiak gondüfeletlenféghet miat azt à meltofaghot es gazdagfaghot ottan el vesztik, à mellyek az ő attyok sok farratfaggal es gondal ferzettek. Mert ezt magadban el hidgyed hogy az atyák sörghalmatofaggal gyóithetnek az ő fioknak gazdagfaghot, de azt az utan à fiaknak iosagos cselekedetekkel es serenfégekkel megh kell tartaniok. Soha nem engedik az Istenek hogy az örökke valo dologh legyen, az mi gonof sbandek búl sarmazik, es az mi à mas ember

NEGYVEN KETTEODIK

karauál bir valakinek Istentelen es gonof örökös fia. Es miuel hogy az atyak ferencsetlenfeghe miat gyakorta azokkal à gazdagokkal, à mellyek ő rolok az ő fiokra marrattanak, az iambortalan fiak gonoful elnek, inntent vagy onftan, hogy mind az atyak érdeme ferint, s' mind pedigh az Istenek akarattya ferint az ő örökös fiok mind gazdagfagauál egyyút el vesznek. Kiuanam hogy forgalmatoson megh gondolnad az mit mondani foghok. Ket fiam vala ennekem à kik közül egyyiknek Commodus neue, s' másikat pedigh Verissimusnak neueztem vala. Ezek közül à ki időuel kissé es iosaghos cselekedettel nagyob vala, megh hala. Miglen à jambor fiam el vala, mindenkor azt velem vala hogy megh feghenyednem. De miuel hogy mást à megh hala, es à gonozbik fiam ez eletben marada azt gondolom hogy ighen megh gazdagodom. Mert tudom azt hogy oly kegyesek az Istenek, hogy az fegheny atyáknak nem adnak gonof es iambortalan fiat. Es ismet az gazdag atyáknak aligh adnak valaha io es jambor fiat. Semmi oly ferencses dologh nem lehet, à mellyet be nem főtőztet à ferencsetlenfegh, akar hamareb s' akar későbben, de ot fordit föl benünket à hon lattyá hogy nagyobbat esünk. Es annak okaert azt cselekefisi, hogy az fősuenyek es az gazdagfagh somiohozo atyak, minek utanna sok veritekkal es farratfaggal, sok gazdagfagot győttőtenek, halalok oraian azon kinlodgyanak, hogy azokat à morhakat lattyak az ő gonof es Istentelen örökös fiaira maradni. Bizonyara nem keuesebbet sítok en az en gonof fiam eleten mint az jambor fiam halalan. Mert ennek az en elő fiamnak iambortalanfagha es gorombafagha, halhatatlanna tefi az en megh holt fiamnak boldogh emlekezetit. Miuel hogy az eleuen embereknek gonof termesetek es magok vifelesek, kiuanatossa tefik à megh holt iambor embereknek eletet es baratsagat. Az fesset erkölcsü gonof embert mindnyaian kiuananyak hogy megh hallyon, de az jambor emberek halalan meltan mindenek írhatnak.

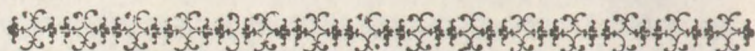
Kicsin hea lón hogy megh nem bolondulek, mikor az en kissébbik fiamnak halalat latam. De az à gondolat vigasztal vala engemet, hogj é ket dologh közül egyyiknek fűksegessen meg kellene lenni, tudnia illik, hogy auagy ennekem kellene latnom az ő hala-

halalat, auagy hogy ő nekie kellene latni az en halalomat, miuel hogy az Istenek őket nem ajandekoztak vala nekem, hanem csak kölcsön attrak vala, es hogy ők valanak az en fiamnak tulaidon urai, en csak haznat vessem vala Gondolom vala aztis, hogy az emberi eletnek igaz regulaja nem a mi mod nekül valo kiuanlagunk hanem az Istenek igaz akarattya. Mikor az en fiamat az Istenek megh ölek, más ember morhaját adam megh, nem az enymet vessem el. Minek utanna pedigh ugy teczet az Isteneknek, hogy az en fiamnak az ő iamborlagaert nyugodalmat adnak, es hogy engemet az en gonossagomert nyomorgatnanak, halakat adok nekik azért hogy az ő morhaiokkal engemet anny ideigh hattak elnem, s^r bekeuel senuedem hogy visha vettek az mi nem tulaidonom volt ennekem. Azon kerem pedigh őket, hogy immar ezzel az en bünteteseimmel elegendyenek megh, es az ő haraghiok falyon le. Azonnis könyörgők nekik, hogy ha immar az en iambor fiamat é vilagból ki vettek, az en első fiamból Commodusból tegyenek, iambor es dicseretes életű embert. En it Romaban eritem megh a te sioruslagodat, a mellybe estel Samus sigeitiben az en sioruslagom miat. Annak okaert engedgyek megh az Istenek neked hogy te neked az te tulaidon fiadon örömod lehessen. Mert ha azt megh engedik enis az en fiam halalaból vett kösserűseghemet örömmel torlom megh. Kösserűseghem Faustina, a kin te fölötte ighen sianakodnal ha semeddel latnad. Mert simeuel könyuez, siueuel fohaszkodik kezeuel ő maghat veri, nyelueuel maghat atkozza. Nappal nem eszik, eijel nem aluszik a förtseghet sereit, a vilagossaghot utallya. Es enis az en nagy banatomban nem csodalkozhatom azon a nagy keserűseghen a mely az ő siueben feksket vert. Mert az anyai sereitet oly mod nekül valo sereitet hogy ha sinton az ő megh holt fia a koporsóban fekszikis de mind az által ő azt, mintha eleuen volna ugy hordozza az ő siueben. Ugy hozta a termeset hogy az mely ember eleiben valakinek kedues es sereimes, az az ő halalanak idejen azoknak az embereknek nagy keserűseghet hadgyon. En bizonyara fölötte nyomorult eletet elek, mert abrazatommal vigasaghot mutatok, de siueembe

NEGYVEN HARMADIK

az en keferűsegemnek túze miat csak nem megh epedek. Az bölcs emberek pedig azt az embert à ki abrazattyaba vidam f' fiuebe somoru, fínten ollyannak tartyak mintha megh holt volna, ha fínten à koporsohan be nem viterettis. Nagy dologhna laczik te neked az mit mondek, de bizony nagyob dolog az mit most mondani foghok. Gyakorta ugy teczik ennekem hogy megh hasadok banatomba, miuel hogy sememmel nem merem azt íratnom, à ki felől mindenkor gondolkodom fiuemben. Sok dolgaim vannak az mellyeket te veled kell közlenem, es annak okaert iøj ide hamar had beselhessek veled. Mert miuel hogy az Istenek az en szerelmes fiamat tőlem el veuek, te tőled kell ennekem valami vizgatalast keresnem, àkit minden baratimnal legh inkab szeretek. Ez előt egy nihan nappal jöttek vala ide az Rhodus figetbeli emberek köuerti, à kiknek en az en louaimnak nagyob refet ajandekon adam. Spaniol orfagbolis hozanak ennekem nyolcz fő louat, azok közül negyet ime te neked küldök, kiuanom hogy ollyanok legyenek az mineműeket te kiuanfi. Az Istenek tegedet tarcsanak megh, es ennekemis el keferedet embernek, mind az en feleségemmel Faustinaual egyetembe valami vigasagot engedgyenek.

Az el keferedőt Marcus Aurelius.

NEGYVEN HARMADIK

R E S Z E.

Az fejedelmek es à fő emberek niha niha rea vigyazzanak, es megh vizsgállyak mikeppen tanicsak az ő fiokat az nekik fogadot Praceptorok es mesterek, es ha à gyermekek titkos vetkeit az attyatol el titkollyak. Mert gyakorta à mesterek meltobbak à megh feddesre hogy sem mint az tanytuanyok.

Da fel ennek à kónyunek harmincz kilenczedik re-
 sében, megh mondam minemű erkölcsűeknek, es
 minemű idősöknek kellyessék azoknak az embe-
 reknek lenni, à mellyeket à fejedelmek es à fő em-
 berek az ő fiainak mesterül valasztanak. Mast immar
 azt mondom megh minemű ok tatast es tanacsot adgyanak à feje-
 delmek afféle embereknek. Annak utanna azis kiuantatik hogy
 megh mondgyuk micsoda tanosagokkal okraffa à Mester azt à fő
 ember fiat, à mellyet az ő keze ala biztak. Mert lehetetlen dologh
 az hogy gonosf veghe legyen annak à dologhnak, à mely io tanacs
 által igazgattatik. A kik é dologharul forgalmatoson gondolkod-
 nak, talam azt itilik hogy effelől nem búk tegh volna immar irnom:
 Miuel hogy az fejedelmeket io mestereket valasztanak auagy nem.
 Ha gonosf Mestert valasztanak, csak heaba farrad à ki azoknak io
 tanacsot akar adni. Mert sokkal nehezebben enged à io tanacs-
 nak à gonosf ember, hogy sem mint az feslet erkölcsű tanituan. Ha
 pediglen az fejedelmek io mestereket valasztottanak, afféle mette-
 rek eleghe bőuőlködnek io tanacsal, es ehes oktatassal, mellyek-
 kel mind magok elhetnek, s mind pediglen egyebeknek hasznal-
 hatnak. Am bator kerkedekeny ember dologha legyen az ehes
 embereknek tanacsot adniok, de mind az által en azt mondom
 hogy mikor à dragha gyemantot aranyba foglallyuk, nem csak el
 nem vesti az arrat, hanem megh annalis többet fogh erni, à mit
 annak elötte er vala: Az az, mentül ehesb valaki annal inkab akar-
 ja à mas ember tanacsat es oktatásat erteni. Mely dologhban egy
 cseppet sem vetkezik. Mert senki ő maga io tanacsaual annijt nem
 bőuőlködik, hogy az mas ember oktatásaual es io tanacsaual vala-
 mit maganak ne hasznallyon.

Annak okaert ha sinton lattyak az fejedelmekis, hogy ók az
 ő fioknak io es ehes oktato mestereket fogattanak, de mind az által
 ne röstelylek ók is niha niha afféle mestert arra oktatni es tanítani
 mikeppen kellesek magokat viselni à fejedelmek es fő embe-
 rek fiai tanitásban es fel neueleseben. Mert lehetseghes dologh
 az hogy ha sinton efféle mesterek nemes ferfiak, bölcsek, ehesek,
 es idős emberek lesnekis, de mind az által keulet tudhatnak ahöz
 mikeppen kellesek az fejedelmek es fő Utak fiait oktatni es es ta-

NEGYVEN HARMADIK

nitani. Az fejedelmek fia mesterinek pedigh, nem oly nagy dicserekre vagy az ő nagy tudományok, à minemű kissebseghekre leszen az, ha nem tudgyak mikeppen kelleftek elni az ő tudományokkal. Mikor valami gazdag ember mezejet vagy kertét à majorra bizza, nem csak arrúl à iutalomrúl es berül veghez vele à mellyel megh fogadgya, hanem annak fólótte arrais forgalmatofan megh tanitrya mikeppen kelleftek azokkal banni. Nemis elegfik megh pedigh vele, ha folgai altal az ő kertenek vagy főlejenek gyümölcsöt be fedi, hanem annak felette minden estendőben ketzer vagy haromfor ő maga ki megyen, es ő magha megh latogattya az ő majorlaghat. Mely dolgot meltan cselekefik. Mert à major ugy banik à majorlaggal mint à beres folga, de à cseledes ember ugy visel gondor az ő kertere főlelere, mint tulaidon faiat morhajara. Ha azért à cseledes ember az ő termű fait, es majorlaghit illyen forgalmatoflaggal bizza à majorra, menniuel nagyob forgalmatoflaggal kell az fejedelmeknek az ő fiok mesterit oktatniok, mikor azokat ezeknek gondgyauiselesek es kezek ala adgyak? Mert mikor az fejedelmek az ő fiok mesteret io tanúlagokkal es io tanacsal oktatyak, akkor az ő fioknak à bölcseleg es az tudomány kencset gyűjtik.

Bizonyara ighen verkeznek à fejedelmek es à főfő emberek, à kik minek utanna nem valami nemes, iambor es tudos mestert fagattanak az ő fioknak, annak utanna, finten ugy nem gondolkodnak felőlők, mintha ingyen fiok sem volna, à kik ő nekiek örökös lennenek. Mert à fő embernek à kinek mind az magha tiffesseghef mind pedigh à fia hasna dragha, nem keuefebbe kell maghat foglalni à fia Præceptoranak igazgatafaban, mint à Præceptor foglalya maghat az ő tanytuanyanak oktatafaban es iol neuelefeben. Minel hogy az atya tiffi azt kiuannya hogy forgalmatofan ra vigyazzon arra, ha à fia mestere iol tude parancsolni, es viszontagh ha az ő fia engedelmélé az ő mesterenek.

Az reghi fejedelmek közöt ighen ieles fejedelem volt Seleucus az Assyria orfagh Kirallya, à ki Stratonice afont, à Macedoniái Kiraly leanyat vette volt feleségül. Az mely afontnak az ő fep ekes termetejert az egef Görög orfaghban hire neue volt, iollehet hogy ő neki annak utanna az ő fepleghe nem ighen hasnos volt.

Mert

Mert reghi nyaualyaiok az á ssep asony allatoknak, hogy sokan talaltatnak az kik oket kiuannyak, de sokkal többben vannak az kik ragalmaznak es kissebitik. Ennek á Seleucus Kyralynak az első felefeleghetül egy Antigonus neuú fia volt, á ki mikor föl neuelkedet volna, az ő mastaha annyat Stratonice asont felette ighen kezde feretni. Mely dolgot mikor az Antigonus atya efebe vett volna, ottan Stratonice asont az ő felefeleghet, neki ada hazas tarsul, hogy á fia mastoha annya á fianak felefeleghe lenne. Es igy ostan Seleucus Kiralynak á tulajdon felefeleghe menyene len, á tulajdon fia vejene lön, es ő magha, mind á kettőnek ipa lön. Ezt á historiat Plutarchus írja á Demeter Kiraly elererül irt könyueben.

Sextus Chæroneus az Görögök mondasírul irt harmadik könyueben azt befelli, hogy ez á Seleucus Kiraly fölötte sokat farradot es munkalodot azon, hogy az ő fia Antigonus io erkölcsben neueltetnek, es annak okaert ket ighen fő mestert kerestetet vala nekie, á mellyek közül egyk Görög volt, s' az masik pedigh Deak. Azzal sem elegendet megh pedigh hanem annak felette Parthenius neuú fő embernek, á ki ő neki titkos tanacsza volt ighen megh hatta volt, hogy sörghatofsan rea vigyazna mit miuelne nek es mit sllananak nap estigh az Antigonus mesteri, es estue ostan ő neki megh befellene. Mikor pedigh ez á Parthenius figyelmetessen reajok vigyazna, mind á ket mester efebe veue, hogy á Kirally ezt á Partheniust ő nekiek Circalojaua tette volna. Mert semmi oly titok es el röjtöt dologh nem lehet, hogy ha gyakorta törttenik egyebeknek ki ne nijlatkoztaflek.

Mikor annak okaert ezt á titok dolgot á ket Philotophusok, az kik Antigonusnak mesteri valanak megh ertettek volna, illyen keppen sllanak Seleucus Kiralynak. Miel hogy te Seleucus Kiraly á te fiadat Antigonust az mi mesterseghünk es gondiusefünk ala attad, mi lehet az oka hogy mi nekünk Circalonka es vadolonka tetred Partheniust. Ha minket gonof embereknek tartaf, es őtet iambor embernek tartod, nagy kedues dolgot cselekefel mi nekünk, ha azt á tanyafnak terhet az mi valenkrül el veszed, es es az te fiadnak Antigonusnak föl neuefeldet es oktatafat Partheniusra bizod. Mert el hidgyed, hogy á tistefseghbeli
embe-

NEGYVEN HARMADIK

emberek tûrhetetlen nyaualyanak tartják azt, mikor valakitûl gyalazattal illettetnek. Azt ôk gyalazatnak nem tartják mikor à Kiraly uduarabol el bocsattatnak. Azt parancsoltad Partheniufnak, hogy utannunk iarjon, reank vigyazzon, es minden befedinkre es cselekedetinkre forgalmatosan rea vigyazzon, es mindeneket te neked titkon megh befelleyen. Mely dolgot bizonyara mi nem io ualhatunk. Mert meltatlan dologh az, hogy az ferint iteltesûnk meg mi bôlcs emberek tûled, à mint az à tudatlan ember titkon mi felôlûnk fûledbe fugh es befel, miuel hogy semmi terjek ugy nem ellenkezik à mereggel mint à tudatlanfagh à bôlcsfeleggel. Es bizonyara fôlôtte nehez dologh az az embernek, fôlleghe Kiraly, mikor mindennap az ô elete felôl valaki tudakozik, es minden cselekedetit czirkallya es vizsgállya. Mert soha à fiakalt ugy el nem nîrheti valaki, hogy valami à tûbebe ne maradgyon, à mellyen egyebekis pepecsellyenek. Senki oly dicseretes eletû nem lehet hogy valami fogyatkozás ne talaltatnek benne, ha minden nap utanna vigyaznak es czirkálnak.

Kiknek visfontagh így felele Seleucus Kiraly. Bizonyos dologh az en nalam baratim, hogy senki é vilagbon oly ember nem talaltatik, à ki az ô tîstesseghet es io hiret neuet barattya keduejert koczkara akarna vetni, hogy ha azt még à tudatlan paraszicos emberek sem cselekefik, mennel inkab nem illik à bôlcs emberekhez hogy azt cselekedgyek? Mert minden munkaiokkal es farrasagokkal csak azt keresik é vilagbon az emberek, hogy holtok utan ô magok felôl io hiret neuet hagyhasanak. Ti miuel hogy bôlcs emberek leuen mind az en fiamnak mesteri, s mind pedigh ennekem tanacsim vattok, nem melto dologh hogy valaki titeket valamibe megh bancson. Mert à fejedelmek uduaraban csak azt kell à fejedelemnek legh iob es legh keduefb barattyanak tartani, à ki ô neki igaz es io tanacsot mér adni. A mit en Partheniufra biztam, az à dologh nem tefi en nalam gyanosagosâ à ti jambor sagtokat, es à ti melto sagtokat sem eitj vesfedelembe. Sôt ha igaz iteletet akartok tenni felôle, esetekben vehetitek hogy ti nektekis io uatokra vagy az à dologh s ennekem sincs artalmamra. Oka ez, hogy auagy jamborok vattok, auagy nem. Ha jamborok vattok, ôrûnôtok. kell raita, hogy minden nap ennekem à ti jambor folgala-

galatotokat befellik. Mert mikor à fejedelmek fülebe süntelen befellik valakinek iambor fogalattyat, lehetetlen dologh az, hogj az annak az embernek valaha hasznara ne legyen. Ha pedig gonoszok vartok, es az en fiam io neuelesebe es tanitasaba fogalmatossan el nem jartok, melto dologh az hogy en titeket megh incselek. Mert ha az atya à mesterekbe meg csalatik fölötte veszedelmes az ó fioknak, az attyok gonduseletlenseghe. Sõt aztis megh kell ennekem latnom hogy az ti tanacsotok miat, mind magamon s' mind pedig az en országomon valami kissebseghe es gyalazat ne essek. Mert nem illik az à fejedelemhez, hogy oly embereket vegyen be az ó tanacsi közé, az kik mindenek tuttara latrok es fesslet eletűek. Ha az en fiam Antiochus gonosz eletű es fesslet erkölcsű fejedelem leszen, minden karuallas en ream fogh terülni. Mert az en országomis el vesk, s' tistesslegembenis meg kissebedem, s' óis annak fölötte nem elhet az ó rea marat orszaggal. Mely dolgok ha sünten megh történnenekis ti azt fognatok mondani, hogy nem mi bününk az, miuel hogy à te fiad nem akart engedni az mi io tanitasunknak. Annak okaert io tanacsnak laczik ennekem, hogy enis reatok azonkeppen vigyazzak, az mint ti vigyaztok az en gyermekemre. Mert ennekem arra kell gondor vielnem hogy ti iamborok legyetek, s' tinektek pedig azon kell farradnotok es süntelen igyeköznötök, hogy az en fiam gonosz ne legyen.

Ez à Seleucus kiraly ighen io hirű neuű ember volt, es az mint Plutarchus iria vensegheben holt megh. Mely dolgot bönebben megh ir Patroclus az Assyriaiak hadairűl irt harmadik könyueben, de mind az által az ó fia Antiochus ighen gonosz fejedelemme lett volt, es semmi dolgaiban nem erdemlet semmi io dicseretet. Meltan velhettyük pedig azt, hogy ha ötet az ó attya oly nagy fenitekbe nem tartotta volna, es ha ötet az ó mesterijs oly fogalmatossan nem tanitottak volna, annalis gonozb es kegyetlemb fejedelem neuelkedet volna belőle. Mert ha az gonosz természetű iffiakat gonoszul neuelik fel, lehetetlen dologh hogy azok utalatos es fertelmes eletű emberekke ne legyenek. En bizony azt adom tanacsul az atyaknak, hogy ha sünten lattyak hogy az ó fiok à gonossaghra természetek serint hailandokis, de mind az által megh ne sünyenek annak io oktatasatol, es io erkölcsbe valo föl

NEGYVEN HARMADIK

neuelesetül, mert az könetközendő időkben ugyan azon dolgokkal foghnak à fiak gonof termefeti fidalmaztatni, à mellyel az atyáknak az ő fiok fel neuelesebe valo gondufeletek es forgalmatosságok dicsirtetnek.

Ezt à Seleucus Kiraly historiajat azert hozam elő, hogy azzal intenem à fejedelmeket arra, hogy az ő fiokra gondufeletlenek még az utan se lennenek, minek utanna ő nekik io mestereket fogattanak, es ne gondollyak azt, hogy immar őket azokat mas ember gondufelesere biztak. Bizonyara ebben à dologban az atyáknak, az en iteletterem ferint oly femeseknek kellene lenniük, hogy ha annak előtte az ő fiara ket femmel nezet, minek előtte mestert neki nem fogadot volna, minek utanna már mestert fogadot, ha lehetseghes volna, negy femmelis nezne az ő fia mesterire. Mert gyakorta fűkfelesb dologh ő magokat à mestereket megh büntetnünk, hogy sem mint az mesterek tanituanit. Hogy ha az Seleucus peldaiához képest mindennap à fejedelmek es à fő emberek, az ő fiok Pręceptorok magok vifeletekről bizonyosok nem akarnak lenni, akar csak minden hetben egyfer tudakozzanak mind az Pręceptorok eleterül, l' mind pedigh az ő fiok vasotfagarúl es engedetlensegerül. Es gyakorta magokhoz hiuan az ő fioknak mesterit, kerjek es incsek őket hogy az gyermekek tanitafaban, es io erkölcsre valo oktatafaban felette forgalmatóságok legyenek, es hafinos tanacsal oktatlak az fiok mesterit arra, mikeppen vitellyek magokat az gyermekek iol neuelesebe. Mert mihelt esebe vefi azt à mester hogy az atyanak az ő fia neuelesere keues gondgya vagyon, ottan őis hatrab hadgya az ő tistiben valo forgalmatosságát.

Legh előfőr pedigh azt vegyegk az atyak esekbe, ha az Pręceptorok az gyermekeknek, es az ifiaknak valami titkos vetkeit nem büntetik megh, hanem inkab mentik, azt foghuan, hogy még à gyermekek ighen gyenghek, es hogy nem fűkfegh legyen még őket afféle dolgokert vesztegetniek. Bizonyara jeles mentsegh ez, à mellyel nem az ő tanituanyok gonoflaghat mentik à mesterek, hanem az ő vetkeket őreghbitik inkab. Mert micsoda gyermek lehet oly erőtlen es oly gyenghe, à ki azzal az erőuel iot nem cselekedhetik, à mellyel gonofit cselekefik? Eorómest ertennem en afféle emberektől az kik à fő emberek es fejedelmek fiainak

nak mesteri foktanak lennie, ha több erő kiuantatike à fő emberek gyermekiben arra, hogy rebegek es tobzodok legyenek, hogy sem mint arra, hogy gonazokka es merkeletesekke legyenek? Nem de nem azon erővel halgatokká lehetneneke, à mellyel csacsogoua es cselcsapokka lesnek? Nem több erőt kiuan tólók az forgalmatoslagh mint az restsegh, oly könnyen tistesseghes erkölcsűek lehetnek, az mint alnokokka lesnek, es oly könnyen az merkeletesseghre ádhattyak magokat mint az fesslet erkölcsre. Es az mit ezek felől à keues vetkek felől mondek, sinton azt mondhatnam a többi felől is, ha azokat à iolaghos cselekedetekkel egy mas melle tennem. En azon megh mernek eskünni, hogy az mester ó maganak keuessebb munkajaua, es az ó tanituanyanakis nagyob haznaua cselekedheti azt, hogy az gyermek merkeletes legyen erkölcsben, hogy sem mint tekozlo legyen es alnok. Mert több batorlagh kiuantatik az gonoslaghra annal az erőnel, à mellyel iol foktunk cselekedni. Egyeb dologbannis megh foktanak à gyermekek Præceptoru botlani, tudnia illik hogy az gyermekekben oly gonosf vetkeket hadnak megh öregbedni niha niha, à mellyektül soha nagy korokban megh nem menekedhetnek. Mert semmit nem latunk gyakortab, mint azt, hogy à iora hailando termeszet à gonosf erkölcsű megh győzettessek. Es bizonyara megh edemlenek à mesterek, hogy mikor őket effele dologban megh érik, sinton ugy megh büntettetnenek, mint valami hiri seget arulok. Mert nagyob arulast cselekesik az mester, mikor à fő emberek fiat à vetkes es gonosf erkölcsben hadgya fel neuelkedni, hogy sem mint az à Capitan, à ki à kő varat az ellensegh kezebe adgya. Ne csodallya pedigh senki hogj effele mestereket aruloknak neuzek, mert à Capitan kóbül epitet kő varat ad az ellensegh kezében, de az illyen mesterek azokat arullyak el, à kik az fejedelmek es fő Urak agyekabul sarmaztanak.

Ennek pedigh à nyaualyanak ez az oka, hogy mikor az mesterek lattyak, hogy az fejedelmek fiaira sok országok, es nagy birodalmok fognak maradni az ó atyóktul, es mikor vesik az tis esekben, hogy az fő emberek nagy gazdaglaghot es kencset hadnak az az ó örökös fiaira, el felerkeznek tistektül, es ókis az gazdaglagh kiuanlaghara fel gerjeduen, az ó tanituanyokat

NEGYVEN HARMADIK

gyermek korokban nem dorgallyak es nem büntetik meg az ő verkekert, hanem csak azertis fiaokra bocsattyak, hogy ő nalok, mikor föl neuelkednek, keduesbek legyenek, es valami nagy tistre es meltosagha emeltesenek azoktúl. Es ekkeppen az mesterek fősuenyseghe es gazdaglagha valo kiuansagha niat vagyon, hogy az fő emberek gyermekibül inkab mindenkor jambortalan es gonof életü emberek neuelkednek.

Annak okaert en titeket fölörte ighen kerlek Mester Uraim, az kike à fejedelmek es à fő Urak az ő fiok föl neueleset biztak, hogy titeket az ti fősueny kiuansagtok meg ne csallyon. Es ne vellyetek azt, hogy nagyob meltosagha foghtok emeltetni, ha az fő emberek fiaiban az ő verkeket el titkollyatok, hogy sem mint, ha őket fenyetekben tartyatok, es à fenyetek alat io erkölcsre szoktattatok. Mert soha sem iffiu sem ven olyan gonof természetü nem lehet, à ki iteletiuel mennel alab à iosaghos cselekedetet nem dicsirne. Gyakorta pedigh melto büntetefinek okaert aztis meg engedti az Isten, hogy nagy korokban à tanituanok femeket föl nittyak. es esekbe veszik, mely nagy kart tettek nekik az ti gonof föl neuelestekkel es engedelmetekkel, honnent oftan az köuetkőzik, hogy à honnent arany hegyeket ighirtetek magatoknak, ott eghő tüzet talaltok, es mindeneknel alab szállatok. Mert Istennek igaz sententiaja az, hogy az se legyen büntetes nekül az ki gonof cselekesik, es azis kislebségbe essek az ki egyebeknek gonoflaghat el titkoltra es rőjtörte.

Azt befelli Diadumenus az Seuerus Csasar eleterül irt könyube, hogy egy Apulejus Rufinus neuü fő ember, à ki Roma varosaban ketzer volt fő Polgar mester, immar ven koraban mikor az eges Romaiaknal nagy bölcsületben es meltosagban volna, à Csasarhoz menuen egy időben igy solla nekic. Nem titkolhatom azt el tőled fölseghe Csasar, hogj mikor ennekem ket fiam volna, en őket à mester keze ala adam, hogy őket az tanytana, oktatna, es iambor erkölcsbe neuelne föl. Ezek közül à nagyobbik mikor eleteben öregbednek, es jamborsagaban apadni kezdene, egy Romai leant kezdet volt meg sferetni. Mely dolgot en ighen kesön vettem esembe. Mert effele boldogtalan emberek hazabol à mint

en vagyok, hamareb el fut az oruosság, hogy sem mint az nyaualya ki nijlatkozzek.

Touabba ebben az en nyaualyamban ez à dologh kinoz inkab engemet, hogy az en fiam Præptora mindeneket tudot, es mind az által en tölem el titkolta. Ez pedig nem csak valami oruosságot nem kereset ez ellen ő gyalazatos vetek ellen, hanem annak fölötte ugyan oka es kifestője volt az en fiam faltalanfaganak, miuel hogy az en fiam kezirast adot volt neki, mellyben arra kötelezte volt magat, hogy ha abban à vetekben à Præptor engedne neki, tehat az en halalom uran azt à hazat, es azokat à kerteket à mellyek à fos ucza kapujanal vannak nekie adna. Es ezzel sem elegettek megh mind ő magha à Præptor, s' mind pedig az en fiam, hanem annak fölötte fok penztül foscottak megh engemet. Mert effele fairalan feretetre mindenkor fok kölcségh kél, mikor foka tárt à gonosiffiak közt, az fiak ferelme pedig ighen káros fokot lennjaz atyának. Annak okaert arra kerlek felleghes Csasar hogy ennek az nagy undok vetek dolgaba, mondgy igaz sententiat. Mert mikor lattya valaki, hogy az ő Ura bosut all az alatra valo ember karaert, es bosu vallasaert, nagy bizodalommal igyeközhetik akkor effele ember annak à bosusaghnak megh allasara, az mellyet egyebek melratlan cselekettenek ő raita.

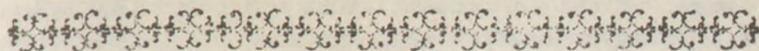
Mikor pedig ezt az ifonyu vetket hallotta volna Seuerus Csasar, mint hogy nem csak neuuel, hanem ugyan termefetiuelis ighen kegyetlen ember volt, hogy iobban à dologhnak veghere mehetne, hozza hiuata ezt az Apulejust, à fiaual es à fia Præptorauat egyetemben, es mindeniknek hatalmot ada rea, hogy ha valami oka volna magha mentseghere, hozna elő. Mert Romaban senkire nem fokranak volt az előt halalos sententiat mondani, minnek előtte az al peres à föl perest be nem vadolta volna, es az al peresis magat fhoual az birak előt nem mentette volna. Mikor annak okaert az al peresek ő magok megh vallottak volna ezt à vetket, Seuerus Csasar illyen sententiat monda reajok. Azt parancsolom hogy ezt az ifiu Præptorat eleuenen vessék à fene vadak torkaba, à mellyek à Palatinum kertebe vannak. Mert melto dologh az, hogy azt à fene vadak faggassak el, à ki egyebeket barom modra

NEGYVEN HARMADIK

tanitnak elni. Ismet azt parancsolom, hogy ezt az iffiat az ő atya öröksegből ki tagadgya, es őtet sãmki vetesbe Majorica figetibe küldgye. Mert az mely ember iffiuagatul foghua lator kezd lenni, azt gyermekfegetul iosagatul megh kell fosrani, es sãmki vetesben kell úzni. Illyen panafa len akkor Apulejusnak à Csafar elõt az ő fiara, es à Csafaris illy sententiat monda ebben az ifonyu vetek dolgaban.

O mely különb különb fele eseti vannak az ferencesenek, mely gyakorta mikor ingyon sem velnenk ki mulunk ez vilagbul. Mely dolgot azert hozok elõ, hogy ha az az iffiu mettere gazdagfagh kiuano nem lett volna, nem fosztatot volna megh az atya az ő fiarul, à fia sem úzetet volna sãmki vetesben, nem eset volna az asony allat kissebsege, nem botrankozot volna megh az egef varos illyen undok vetek miat, nem sãggattatot volna el ő magha à mester à fene vadaktul, nem mondot volna à Csafar illyen kemeny sententiat reajok, es vegezetre az ő gyalazattyokra, nem irtak volna megh ezt az dolgot à historicusok. Nem ok nekül mondom hogy nagy kissebsegh, mikor valaki felõl valami gonof dolgot irnak megh. Mert az eses embereknek inkab kell felniek, akar mely merreketes pennatolis, hogy sem mint akar mely sãdalmazo nyelutõlis. Miuel hogy az ragalmazó nyelu csak az elõ emberek közt kissebithet megh minket, de az irot kõnyuek, mind azoknal az kikkel egyút elünk, s' mind pedigh az utannunk kõuetkõzendõ embereknel gyalazatban ejthetnek bennünket. Mely dologtul hogy az nemes iffiak mesteri ő magokat iobban megh ortalmazhassak azt adom nekik tanacsul, hogy az ő tanituanyokat tiffesseghes erkõlcsre oktassak, es iambor etetre sãoktassak, es ne esenek ketseghen ha mindgyart farratfagok iutalmat nem vehetikis, hanem inkab hidgyek el magokba, hogy ha az teremtet allat megh nem fizetijs, de az teremptõ Isten bõseghes jutalmat ad nekik. Mert oly io, oly igaz., es oly irgalmas az Isten, hogy az iambor embereknek veriteket es farratfaghat megh tekintuen, az hala adatlan embereketis megh sãoktra buntetni, es az iambor embereknekis iambor sãolgalattyokat, ő magha megh sãoktra ismet bõsegheszen fizetni.

NE-

NEGYVEN NEGYEDIK

RESZE.

*Az Aurelius Császár beszéde, à mellyel ő akkor eli, mikor
az ő fiat à Præceptorok gondzanyifele
ala atta.*

Inna Historicus az Commodus Császár idejéről irt elő könyvben azt befélli hogy Marcus Aurelius Császár felette ighen tudos es bölcs tizennegy Philosophokat valasztot volt az ő fiának Commodusnak mesterül. Mellyek közül ötöt el bocsatot volt oztan, nem azért hogy eleg tudólok nem lettek volna, hanem azért hogy nem úgy viseltek magokat az mint à Philosophusokhoz illet volna. Kilenczet tartot volt megh azért közülök az kik mind tudományokban nagy emberek voltak, s' mind pedig az fő emberek gyermekinek fel neueleseben ighen efesek, iollehet hogy az Commodus Császár fel neuelesebe bizony ighen ferencsetlenek voltak. Mert ennek az boldogtalan iffiu fejedelemnek kilencz mestere volt egyfersmind à mellyektől oktattator es tanittator, de bizonyara, töb volt kilencz ezer vetkenel à mellyel be főrtőztette volt magát. Marcus Aurelius Császár őt könyvet irt volt, à mellyekben az fő emberek ekessen s'ollasit es oratioit irta volt le. Az ötödik könyvnek pedig hatodik részében elő hozza azokat à kilencz Præceptorokat, es forgalmatosan inti őket arra hogy az ő fiának fel neuelesebe főlötte forgalmatosok legyenek, es a veghre sok jeles okokat hoz elő, à mellyek közül egy nihanyat, maidan itt elő s'amlalok.

NEGYVEN NEGYEDIK

Igy s'olla azért azoknak à bölcs embereknek Aurelius Császar. Mind Romaba el hirhedet, s' mind pedig egeß Olaf országban hire vagy on annak, mely nagy s'orgalmatossággal kerestem legyen en fő es tudos embereket à kik az en s'iamnak Commodusnak mesteri lennenek. Mellyeket mikor mind megh probaltam volna, csak azokat tartám megh közülök, az kik legh bölcsobbeknek es legh iobbaknak teczenek vala ennekem. Mely dologban bizonyara sokat farrattam, de mind az által még sem tehettem elege tistemnek. Mert az io fejedelmek tisti azt kiannya, hogy az nagy es nehez dolgokban, nem csak minden jambor emberektől tanacsot kerjen, hanem annak fölötte azonn is igyeközzenek, hogy ha lehetseghes még az halottakkalis s'ollyon. Tizen negyet valasztottam vala közületek az en s'iamnak Præceptorul, azok közül öt utra bocsatek, csak ti kilenczen maradatok en nalam, mely en cselekedetemen ha eges emberek vattok, megh nem kell botrankoznotok Mert az egesseghből s'armazik az mikor az gonoskokat gyűlölyük, de mikor az jambor embereken csudalkozunk attúl vagy on, hogy keueset lattunk, hallottunk. Tudom hogy az bölcs emberekbennis s'inten ugy benne vagy on az emberi indulat, mint egyeb emberekbe, miuel hogy s'emi oly mestersegh es oly tudomany nem talatit az mely minket az emberi nyomorufagtul megh mentessen. De en azon csudalkozom, mikeppen lehet az, hogy azok à bölcs emberek az kik é vilagnak allapatyatt megh gondollyak é vilagbeli dolgokon csudalkoznak, főkeppen mikor lattyak hogy ez egeß vilagh inkab mer ő mind azon botrankozasból all. Mert ha az bölcs ember minden dologban megh jelent az ő s'iuue indulatit es haborusagit, bizonyara megh ielenti az azal hogy s'emi dologban nem alhatatos.

De hogy arra a dologra terjek az melyrül s'ollani kezdettem vala, en titeket az en issiu s'iamnak Commodusnak mesteriue fogadalak Annak okaert gondollyatok megh hogj sok jambor es bölcs emberek közül legh iobbaknak tartottalak en titeket, es azért valasztottalak kú azok közül, hogy az en s'iambolis ti utannatok oly fő es tőkeletes eletű ember neuelkednek, hogy keuesen lennenek hasonlatosok hozzáia. Az atya tisti azt kiannya, hogy az ő s'iamnak io Præceptorot keressen, de az mester tisti ismet azt kiannya

nya hogy az ő tanituannyat iambor es tudos emberre tegye. Az en fiamat Commodust az Ostium varosa mellet valo tengeri partnal ket estendeigh fopratta à daikaia, az annya Faustina megh ismet Capua varosaba ket estendeigh ighen gjenghen es ighen kedue-re tartotta. De ha kiuansagomat neznem, ennekem bizony a te-czenek, hogy hus eges estendeighis, kemeny fenyetek es felelem alatt neuelkednek fel. Mert azoknak az fejedelem fiainak, az kik az fejedelemseghnek örökösi lesnek, többet hasnal egy estende-igh valo felelem, es fenyetekben valo fel neueles, hogy sem mint hus estendeigh valo gyünöruseghes eletek. A daikak az kik à gyermekeket foprattyak miuel hogy keues esel birnak, es az anyakis à kik őket sültek, miuel hogy az ő magzattyokat felette ighen se-retik, annak felette ő magokis à gyermekek à kik megh tudatlanok es gorombak az ő elmejeket es gondolattyokat, csak ez ielen valo dolgokra függeszik, es nem gondollyak azt megh hogy sokkalis hasnos az gyermeknek à fenyetekalat valo neueles, hogy sem mint az kedue-re valo tartas, de az bölcs ember à kinek eles elmeje es io iteleti vagyon, mind az el mult dolgokat megh gondollyá, s mind pedigh az köuertközendő dolgokra vigyaz. Mert nem mon-dattathatik az meltan bölcs embernek à ki csak egy dologhra visel gondot.

Az en fiam Commodus egy Duna mellet valo varosban. Szent Mihaly hauanak huson kilenczedik napian lön é vilaghra. Mellynek sültefe napiat à mellyen ötöt az Istenek nekem attak, minden estendöben nagy vigafaggal megh illem, de bizonyara ar-rul à naprul, à mellyen az ti conduiselestek ala attam mindennap megh kell emlekez-nem. Sőt inkab meltöb dologh az, hogy megh emlekezzem arrul à naprul, à mellyen à ti kezetek ala biztam, hogj sem mint arrul à mellyen é vilaghra sülte-tet. Mert az Istenekis en-nekem halando allapatban attak, mint sün-ten hogy enis olyan al-lapatban attam tinektek, de ti ennekem halhatatlan allapatban ad-gyatok visha, es enis visontagh halhatatlan allapatban adom visha az Isteneknek mikor ti azt bölcs emberre tesitek. Mit mondgyak egyebet hanem csak azt, hogy ha azt nagyra böcsüllitök az mit mondek, sokkalis nagyobra böcsüllyetek az mit mondani foghok? Ugy teczet az Isteneknek hogy azt à fiat en tölem fogadna az en

felefeghem az ő mehebe. Ez pedig az Istenektől vette azt a lelket, az mely őtet az emberek között emberre tette, en tőlem azt a testet vette, a mely lelketől el valua az barmoktól nem sokat különböz. De ti ha akarjatok azt cselekedhetitek vele, hogy ő Isten legyen az Istenek között, mikor az ti is tanítástokkal örökke való híret nevet szerzetek nekie. Mert az fejedelmek gyalázatban eitik magokat, ha vasottak es fesset életük lesznek, de ha bölcseske es szenvedőkke lesznek örökke való híret nevet szerznek magoknak. Annak okaert miuel hogy felette ighen kiuanom azt, hogy ezt a dolgot iol meg h ercsetek, fűkfegh az, hogy effelől magatokban forgalmatosan gondolkodgyatok. Mert az közönfeghes regula, hogy akar mely dragha morhaja legyenis valakinek, de ha ahoz semmit nem ismer, semire fogia bocsüllenj.

Azt kerdem ti tőletek, hogy mikor az en fiamat Commodo az Istenek ennekem attak, mit vet egyebet en tőlem az annal a halando es gyarlo restenel, az mely miat ismer veghe leszen az ő eletenek. De ti tőletek oly nagy bölcseseghet fogh tanulni hogy abbul, halhatatlan is híret nyerhet maganak. Mert nem oly dolgokkal kerestetik embernek örökke való emlekezeti, a melyeket a gyarlo test cselekesik, hanem oly dolgokkal, a melyekben a bölcs elme, es az nemes természetű lelek foglallya magát. Akarnam hogy az en fiam gyermeki ideje meg h ismerhetne azt a gyenghe es gyarlo testet a melyet en tőlem vett, es az ő gyenghe elmejeis ra juthatna arra az bölcseseghe az melyre ti őtet foghjatok tanítani? Tudom bizonyly hogy titeket edes atyainak hina, engemet pedig mostoha atyának tartana. Mert az mi nekünk igaz atyánk, a ki minket arra a tudományokra tanit, a melyekkel dicseretessen elhetünk, de csak mostoha atyánk az, az ki oly testet ad mi nekünk, az mely miat meg h kellek hálnunk. Mert az kik az mi fiainknak természet szerint való atyai vagyunk, azoknak mi kegyetlen mostoha atya helyet, es nyluan való ellenszeghi helyet lehetünk, miuel hogy oly tompa elmét, oly vekony emlekezetet, oly gonosi dolgokra hailando kiuanfaghot, oly rövid eletet, oly vekony es romlando egesseghet, oly vesendő gazdagfaghot, oly alhatatlan szerencset,

oly bizontalan halalt, es vegezetre oly termefetet vetrenek mi tölünk, mely mindenfele ferencsetlenfeghnek nijlai elejbe vetreter, es mindenfele valtozafnak birodalma alat vagon. Nem kell ti nektek keuefre bössüllegetek azt, az mit en mostan ti reatok bizok, es az ti fabad akaratotokra hagyok, tudnia illik az en fiamnak Commodusnak gondgyauifelelet. Mert semmi dologban nem kell az fejedelmeknek többet gondolkodniok, es tób tanacsal elniek mint abban, az mikor az ő fiai bizonyos mesterek oktatasa es gondgyauifelele ala aJgyak. Mert finten olyanok é földön a fejedelmek fiai mesteri, az mineműek menny orfagban az Istenek. Miuel hogy azok igazgattanak effele mesterektül, az kik minket igazgatni foghnak, azok tanittatnak, az kik minket tanitani foghnak, es oktadni, azokat büntetik megh az ő verkekrül, az kik vifontagh minket az mi gonoflaginkert megh foghnak büntetni, es mikor az Romai Csafar fiat tanittyak, oly iffiat birnak es igazgatnak, a ki egyedül lefen Csafara es fejedelme ez egef vilaghnak. Es hogy keues fonal megh mondgyam az az ember, a ki a fejedelmek es a fő emberek fiai neueli, oktattya, es tanittya, finten olyan, mint az haio igazgato mester a tengeren, es mint a zaflo tarto a ferregben. Annak fölötte az az ember a ki a fejedelmek birodalma alat valo nepeknek ör alloja, az utakon vezer, a Kiralyoknak biraja, az aruaknak attya es remenfeghe, es vegezetre minden rendbeli embereknek kincse. Mert nem lehet semmi igazab kincsek az fejedelmek birodalma alat valo nepeknek az ő jambor fejedelmeknel, az kik őket igazan es Isten ferint birjak, es igazgattyak. Tudgyatoke azt hogy mikor en az en fiamat ti reatok a veghre bizam hogy azt föl neuellyetek, nagyob dolgor bizok en reatok az Romai birodalomnal. Mert attül a mestertül fűggh az attyanak halala utan, minden tiffesteghe es hire neue, a kire eltebe az ő fianak föl neuelfet bizra, ugy annyra hogy sem dicsőfeghe, sem hire neue az atyának külömben megh nem alhat, hanem csak ugy ha az ő fiok dicseretes es jambor eletűek foghnak lenni.

NEGYVEN NÉGYEDIK

En titeket az Istenek kegyelmességheiert, es az Istenek hozzatok valo feretetiertis azon kerlek, hogy ha ennek elötte egyebek gyermekinek io föl neueleleben forgalmatosan farrattatok, es farrattok, ennek utanna, ennek az en fiamnak tanitafaban es oktatafaban fokkal forgalmatosban munkalodgyatok, es vigyazatok. miuel hogy ez a dologh fok emberek hafnat foglallya magaban. Mert az nepeknek közönfeghes jauat, nagyobra kell böcsüllenünk azoknal a iofagoknal, az kiket minden emberek kiualtkeppen birnak es magoknak tulaidonitnak. Gondollyatok megh edes baratim, hogy nagy külömbfegh vagyon azok közöt a kik a fejedelmek fiait tanittyak, es azok közt a kik a parafit ember gyermekit oktattyak. Mert inkab mindnyaian azok a kik a közönfeghes Oskolaba mennek azert mennek oda hogy folni tanullyanak. En pedigh az en fiamat Commodust nem azert adom kezetek ala hogy fokat folyon, hanem azert inkab hogy az iofaghos cselekedetre es az dicseretes eltre ötet kezen foghua vigyetek. Mert abban all az fejedelemnek minden dicsőfeghe, hogy azokban a dolgokban a mellyeket viselnek, es veghez akarnak vinni forgalmatosfok legyenek, es serenyek. Azis kiuantatik benne hogy fiauokkal a mellyekkel egyebek elöt elnek, ket fele nezzenek es efsenek legyenek.

Minek utanna az egyeb rendbeli iffiak az Ischolakban es Academiaikban fok efsendöt töltöttének el, es minek utanna azoknak attyok az ő fiok tanufaginak ideien, azokra fok penfit költöttének el, méghe elegefnek vele csak tudgyanak disputalni, í Görögül es Deakül fepen follani, ha finten erkölcsökben fesslettek, es eletekben gonofokka lettenekis, mert mostan Romaban nagyobra böcsüllik a csacsogo orator, hogy sem mint az iambor Philosophust. Bizonyara nyomorult emberek a kik mostan Romaban elnek, da fokkal nyomorultabbak lesnek azok, a kik mi utannunk köuetközendök lesnek. Mert immar Roma varosa nem olyan az minemü az elöt fokot volt lenni. Mert reghen azert küldik vala az atyak Oskolaba az ő fiokat, hogj keufeset folni auagi halgatni tanulnanak. Mast pedig azert küldik hogy tanullyanak fokat follani. Akkor mertekletesseget es efsesseget tanulnak vala, mostan pedigh fesslet erkölcsre foknak, es az mi legh gonozb dologh azokban az

Osko-

Oskolakban es Academiakban à mellyekbül reghen bekefegeh fe-
retó, es bölcs emberek jönnek vala ki, mostan csak haboruságh in-
dito es csacsogo oratorok teremnek, ugy annyra hogy ha egyfer
egy hetben à Romaiak, az mi eleink fientseghes törüenijt el oluaf-
sak, azokat csak egy napis immar, tiferis megh seghik es altal ha-
ghiak.

Mit mondgyak egyebet holot semmi oly dolgot immar elő
nem hozhatok, az mellyel Roma varosat az mi atyankat meg nem
sebhethem? Lattyuk azt hogy mostan az emberek, legh inkab
csak abban gyönörködnek, mikor lattyak hogy az ő fiaí à disputa-
lasban egyebeket megh haladnak. De ennekem az lefen nagyob
dicseretemre, ha az en fiam Commodus, egyebeket nem sállassal,
hanem halgataással, nem mod nekül valo cselekedettel, hanem be-
kefegeh eletiuel es dicseretes cselekedetiuel fogh megh győzni
es megh halladni. Mert az jambor embereknek ighen dicseretes
az mikor sok iot cselekefnek, es annak felette keufet sállan-
nak.

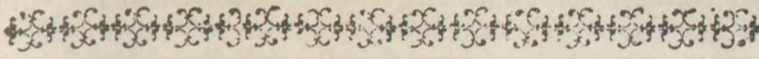
Gondollyatok megh edes baratim es ezt mindenkoron efe-
tekbe tarcsatok, hogy en ma ti reatok bizom az en tistessegetem
es hiremet neuemet, reatok bizom annak felette az en fiamnak
Commodusiak eletet es megh maradafat, ratok bizom Roma va-
rosanak az en hazamnak dicsőseghet, ratok bizom à Romai varo-
nak esendesseghet, ratok bizom az ti hazatoknak Olaf orfaghnak
birodalmat, es hogy egy sommaba megh mondgyam, ti reatok bi-
zom az Romai birodalomnak esendes es bekefegeh allapattyat.
A kire azert illy tist es ör allas bizatik, bizonyara annak nem kell
alufekony embernek lenni. Mert azokban az nemes es bölcs em-
berekben, à kikben egyebek remensegheket es bizodalmostat he-
lyhezterik, ighen nagy vigyazafnak es siorgalmatosfaghnak kell ta-
laltatni. Nem akatok effelől többet sállanom immar, hanem csak
azt mondom hogy siuem serint kiuanom azt, hogy az en fiam
Commodus ugy neuelkednek az ti tanitastok alar, hogy à mikep-
pen en tőlem à Romai birodalmat es Csafarfaghot vefi, azonkep-
pen az Istenektül ahitatosfaghot, à Philosophusoktül bölcsefegeh
es tudomant, à reghi Romaiaktul iosaghos cselekedeteket, à ven
es efes emberektül io tanacsot, az Romai iffiaktül batorfaghot, ti

NEGYVEN NEGYEDIK

töletek csendes elmet, es minden jamboroktul jamborfaghot venne es tanulna. Mert az à birodalomra melto es igaz fejedelem, à ki mikor azokra az orsfagokra es tartományokra fíemeit fel emeli à mellyek ő rea örökfeghül maradnak, akkor fíueben mindenkor io moddal valo birodalomnak mesterfegherül gondolkodik, es azt vegezi magaban, hogy egyebek hafnara es előmenetelire ő maga io eletben fogiallya maghat.

En titeket az halhatatlan Istenekert kerlek az kikhez menendő vagyok, az en eleimnek jamborfaghaert, az mellyek jamborfaganak köueteferere magamat köteleztem, az Romai törueyekert à mellyeknek megh tartafara en megh esküttem, az Asia orsfagnak birodalmunk ala valo haitafaert, az melynek megh vetelere magamat köteleztem, az Rhodus fíigetbeli nepeknek baratsagaert az mellyeknek oltalmara magamat ajánlottam, az Africai nepekkel valo ellenkedefinkert, à mellyek ellen ennekem az en eleimnek fíokot esküuefe ferint hadat kell viselnem, es vegezetre azonnis à Capitoliumbeli kopotfon, à melybe az en csontaimnak pora fogh temettetni, titeket en felette ighen kerlek es inriek, hogy ugy neuellyetek az en fiamat Commodust, hogj se à Romaiak en ream eltembe ne panafolkodhassanak, se az utannam köuertközendő nepek, a miat engemet melian ne fíidalmazhassanak, hogy ennek az en fiamnak gonof elete es fíislet erkölcsse maghat a Romai birodalomnak el kelleftek vefni. Megh lassatok azert hogy az ti engedelmeflegtek, es gondufeletlenflegtek miat se az en fiam Commodus, se pedigh à Romai birodalom fíemmiue se legyen. Mely dologh ha megh törtennek az ő gonof elete es gonof maga vifelese miat, ime az mostani befedemmel ti előtterek proteftalok, hogy ennekem fíemmi vetkem nem lefen benne. Mert csakazzal tartozik az io atya az ő fíának, hogy azt à hituan gyönörűfegektül megh vonuan, io, jambor, tudos, es bölcs Mester oktatasa es gondufelese ala adgya, melyül tanitassék, es io erkölcsbe neueltessek. Ez az en fiam hogy ha jambor lefen mind ennekem nagy dicseretet fíerez, f' mind maganak ti velerek egyyctemben tífíreffegyet nyer, f' annak felette az egefí Romai birodalomnak előmenetelire lefen es egefíteghero.

NE-

NEGYVEN EÖTEODIK

RESZE.

*Az mely Praeceptorokra es mesterekre az fejedelmek, es à fő embe-
rek az ő fioknak tanitását bizsak, azoknak szorgalmatosan megh
kell latniok, es rea kell vigyazniok hogy afféle iffiak gyermek seghet-
tül foghua gonosz erkölcsre ne szokjanak. Es főkeppen szükség
hogy negy fele vetektül oltalmazsak legh inkább. Ez à könyunek
resze melto arra, hogy az atyakis szorgalmatosan oluassak,
es à fiakis szorgalmatosan megh
tarcsak.*

AZ hires neues es fölötte tudos seb gyogijto Borbely-
ok, mikor valami veszedelmes sebeket gyogyitnak,
nem csak ires ruhauat kötök be az sebet, à mely azt
be gyogittya es be fonyasztja, hanem annak felette oly
irrelis elnek, mely az tothat hust ki eszi, es az melegsegtül megh ve-
set tagot tisztitja. Ebben pedigh binten oly tudomannyat mutat-
tya megh à borbely mint binten à masikba. Mert nem keueseb
szorgalmatoslagh kiuantatik abban, hogy az veszendő tagot, à mod-
nekül valo artalmas melegsegtul meg oltalmazza, mint abba hogy
az sebet megh gyogyicsa, es ismet egybe forrasa. Azonkeppen lat-
tyuk aztis hogy az farandokok minek elötte az utra indulnak, szor-
galmatosan megh kerdezik micsoda uton kell iarniok, ha vesze-
delmes vizeken kellerike altal menniek, ha foros uton, es maghas
keskeny kősziklakon hűksegh lefene altal menniek, vannak hegy-
ek es toluaiok az uton, à kiktül magokat kellefiek oltalmazniok.
Mely dolgokról az ki szorgalmatoson tudakozik, azt meltan cses-
nek mondhatyuk. Mert annij fok vesedelem vagy on ez vilagon,
hogy senki azoktul maghat megh nem ohattya, ha megh nem
ismeri

NEGYVEN EOTEODIK

Isméri es megh nem erti, hol legyen az à veszedelem, es à tör, à kibe ó be eshetik.

Ezt azért mondam hogy az fejedelmek es fő emberek fiai mestereinek, nem csak azt kell tudniok micsoda tudományra, micsoda erkölcsre, es minemű iofaghos cselekedetekre kelleftek oktarniok az ó tanítványokat, hanem sokkal nagyobb munkaual kell azon farradniok, es forgalmatosban megh kell azt ismerniek, micsoda vetkektől es gonof erkölcsóktól kelleftek őket legh inkább oltalmazniok. Mert az gyenghe termő fak kicsinkorokba, inkább fűkólkódnak kes nekül, à mellyel à heaba valo agak bogak el megtettessenek, hogy sem mint fartyor nekül, à mellyben à raitok termet almak es gyümölcsök le fedessenek. Az kik à io termetű ófuereket, auagy teréh hordozasra, auagy futásra foktatni akarjak, es à kik az io louakat taníttyak, vagy forgalmatossaggal taníttyak arra hogy azok io futok, es io lepők legyenek, annak felette azonnis vannak, hogy iramni es főkdőfni tudgyanak, à farkantyuhoz es à fekhez fokianak, de sokkal nagyobb forgalmatossaggal igyekőznek arra, hogy felidek, es hiuek legyenek, es fő keppen arra igyekőznek, hogy erkölcsőfőkke ne legyenek, es valami vetekhez ne fokjanak. Mert ugyanis bolondsagh afféle barmokat nagyra böcsüllentünk, à mellyek vadak es erkölcsőfők. Mely dologh miuel hogy így vagyon, azt kerdem en mostan, hogy ha az fő emberek lo tanitoj illyen forgalmatossan rea vigyaznak, hogy afféle oktaláallatok vetkefekke es erkölcsőfőkke ne legyenek, mennyuel inkább illik az fejedelmek es fő emberek fiai Præceptorahoz, hogy azon farradgyanak es izzadgyanak, hogy valami keppen az ó tanítványok gyermekfeghekben, es iffiusagokban valami undok vetkekhez, es gonof erkölcsókhöz ne fokjanak. Mert soha azokkal à iofaghos cselekedetekkel, à mellyekre őket taníttyak, azok sem magoknak, sem egyebeknek annijt nem háfnalnak, à mennij kart tesnek csak egy afféle vetekkelis, à mellyhez, gyermekfegektől foghua, az ó mesterek engedelmé es gonduifeletlenséghe miat foktanak. Iollehet pedig hogy fok fele vetkek azok, à mellyektől à Præceptoroknak à fejedelmek es à fő emberek gyermeket oltalmazniok kell, de legh gonozb vetek, negy vagyó, à mellyek közül ha csak egykben rebes lefenis à fejedelem, bizonyara melto

hogy

hogy annak Mestere keményen meg lakolljon es meg bűntet-
tesiek erette. Mert minden emberek közönseghes törvénye se-
rint, a főlö papstornak kell azt a kart meg fizetni, a mellyet a lo-
pok es a vadak tesnek a cseledes ember főlejeben.

Legh először azért ugy meghzabolazzak a fő emberek fia-
nak Præceptorai az ő tanituanioknak nyelueket, hogy toha még
csak trefaba se engedgyek hogj az iffiak auagy a gyermekek valami
hazugfagot mondgyanak. Mert az tistefsegbeli embernek semmi
rutab dologh nem lehet, mintha igazat ritkan mond, es akar mely
el veter, s' ala valo embernekis gyalazatosb semmi dologh nem le-
het, mint az mikor szemtelenül, es fokat hazud.

Merula Historicus a Császarokrúl irt ötödik könyueben, azt
irja hogy legh első hadat Ulpius Trajanus viselt volt, a Dacusok
Kirallya ellen Decebalus Kiraly ellen, a ki a Romaiaktul el partolt
volt, es Domicianus Csásart az útközeten meg győzte volt.
Mert az mint egy Nasica neuú fő ember mondgya, soha nem győ-
niörköttek es nem vigattak a Romaiak, az ő győzedelmeken an-
nijt, az mennit bankottak, mikor csak egyferis ő magok egyeb el-
lenleghektul meg győzettek. Touabba mikor Trajanus az De-
cebalus Kiraly seregeuel meg útközöt volna, nem csak hadat eñek
a Decebalus kiralynek győze meg, hanem annak felette még ő ma-
ghais Decebalus Kiraly fogfagba esék. Mellyet mikor Trajanus
Csásar eleibe foghua vittek volna az ő vitezi, megh kerde a Csa-
sar miért partolt volna el a Romai Csásartul, miuel hogy tutta azt
hogy a Romaiak minden hadban győzhetetlenek foktak lenni.
Kinek Decebalus igy felele, ha a Romaiak győzhetetlenek, mi-
keppen győzhettem hat en megh Diocletianust a Romai Csásart;
Kinek Trajanus Csásar ismet igy fölla, felette ighen megh csalato
Decebale ha azt veled, hogy a Romaiak megh győzettek akkor,
mikor az ő Csásarok a hadban megh győzettek. Mert mikor
Romulus Roma varosat epitette, azt vegeztek az Istenek, hogy ha
sinten az Romai fejedelem a harczon el vesneis, de mind az által a
Romai birodalom megh ne győzettek. Csodalatos ighen dicsirik
a historicusok ezt a Trajanus Csásar sauat, a mellyel a Romai biro-
dalmat győzhetetlennek mondotta es itelte.

NEGYVEN EÖTEODIK

Mikor annak okaert Decebalus Kiraly orfagatul megh foszarot volna, es meg holt volna, Traianus Csasar miuel hogy ighen kegyelmes fejedelem vala, á Decebalus Kiraly kis fiacskajat Romaba az ő maga palotajaban neuelte fel á veghre, hogy ha jambor ember lenne belőle, azt az orfagot, á mellyet az ő atya partolasaua el vestet volna, esmet visha adna nekie es Kirallya tenne benne. Mert oly törueeny volt Romaban hogy ha mit az atya part útesueel el vestene, azt á fia húsegeuel visha nyerhetne. Mikor azert Trajanus Csasar egy időben mulatsaghnak okaert á Vulcanus kertebe ment volna, lata hogy á Decebalus Kiraly fiaczkaja, á töb Romai iffiacskakkal, á maas ember kertebe menne alma lopni. Mely dolgön nem kell csodalkoznunk, mert nem nagyob kárt tesnek á fasskak á gabonaba, mint az iffiak az almas kertekbe mikor be ferkezhetnek.

Mikor onnent visha tert volna á gyermek, kerde á Csasar honnent iöne, az pedigh erössen kezde mondani, hogy abbol az Oskolabol iöne az melybe Rhetoricat tanitanak. Mely dolgot mikor essebe vet volna á Csasar hogy az gyermek oly semtelenül hazudna, ugi megh haraghuek raita hogy tellyessleggel el tókellene magaba, hogy soha annak az iffiunak azt az orfagot visha nem adna, á mellyet az ő atya Decebalus el vestet vala. Mikor pedigh mind az külfő nemzetsgegek köueri, s mind pedigh az Romai tanacs Urak süntelen könyorghenenek á Csasarnak, hogy ezt az ő kemeny sententiaiat megh változtatna, es ennek az iffiunak az atyatul marat orfagot ismet visha adna, igy felele nekiek. Tudom azt hogy sokat parancsolnak az fejedelmek haraghiokban, á mellyeket oztan, mikor á haraghtul megh süntek ismet megh bannak es meg változtatnak. De ha Decebalus Kiraly ennek az iffiunak atya, igaz mondo fejedelē let volna, sem orfagat el né vestette volna eleueel egyűt, sem pedigh á Romai birodalmat oly gyakorta, oly nagy veszedelmekbe nem hozta volna. Annak okaert miuel hogy az atyais hazugh volt ennek az iffiunak, es ő maghais az iffiu nem igaz mondo, felette ighen hamis dolgot cselekednem, ha ő neki az ő atya orfagat visha adnam. Mert mind ennekem, s mind az mi anyanknak Roma varosanak kissebsgehere es gyalazattyara volna, ha az igazsaghnak annya Roma varosa, az hazugsaghnak fia-

nak adna országot es Kiralyi birodalmat. Igy iara akkor Decebalus Kiraly fia az ő hazugfaga miat Trajanus Csasar előt.

Az mint oda fel megh mondam Marcus Aurelius Csasarnak ket fia volt, ez pedigh á Csasar nem akarja vala, hogy á Romai birodalom az ő nagyobbik fiara Commodusra maradna, hanem azon vala hogy az ő halala utan az ő kissebbik fia Verissimus lenne Csasar az atya helet. Es ezt nem csak ő magaban vegezte vala el, hanem annak felette egyebek előttis nyluan mondgya vala. Mert aligh titkolhattyuk azt el az mit felette ighen kiuanunk. Mikor pedigh egyfiser egy Romai ven tanacs Ur á ki á Csasarral ighen baratsaghos vala, ő vele á tanacs hazbúl ki menne igy solla nekie. Csodalkozom raita felséges Csasar, hogy az te nagyobbik fiadat hatra vetuen, á kissebbik fiadra akarod á Romai birodalmat hadni, holot ennel á ket fiadnal többet te neked az Istenek nem attanak. Mert az io atyakhoz illik az hogy az ő fiokat megh büntessék mikor vétnek, nem az hogy magoktul el hanyyak, es örökseghetül megh foszák.

Kinek Marcus Aurelius igy felele: ha te Romai ember ugymond Görögh Philosophus volnal, es ha tudnad mely edes sokot az atyagnak lenni az ő fiokhoz valo szerelme, nem azt az en fiamat fannad á melyre en nem akarom á Romai birodalmat hadni, hanem inkab engemet fannal á ki attul á birodalomtul megh foszatom. Mert az iffiak aligh értik mit vesztenek el, de en azon á karon sirok á mellyet en magham tesek nekie. Bizonyara en azt tartom hogy mostan oly kegyetlen atya nem lehet, á ki előb magaba nem verte volna á sablyat, hogy sem mint az ő fiat csak az sablya nyelen valo vassalis megh ütörte volna. Az halhatatlan Isteneket hiuom bizonságul hogy ennekem azt kell cselekednem, mit cselekedni nem akarnek, azt kell adnom á mit nem örömezt adnek, azt kell el vennem az mit nem örömezt veszek el. Mert Pius Antonius az en Uram es ipam, nem egyeb okert atta ennekem á Romai birodalmat, hanem csak azért hogy engemet soha hazugfagban nem ert. En pedigh az en nagyobbik fiamat azért foszrom megh á Csasari birodalomtul hogy soha ő benne igazsagot nem talalok. Nemis illik az, hogy azt á birodalmat, á mellyet ennekem igaz mondasomert attak, hazugh örökös fiamra hadgyam. Mert iob hogy az fi az ő iofagat el vessesse, hogy sem mint az atya tisztellegheben megh kissebbedgyek.

NEGYVEN EOTEODIK

Ebbul à ket példabul à fő emberek fiainak mesteri szabadon meg tanulhattyak, mely forgalmatoson kellesek arra vigyazniok, hogy valamikeppen az ő tanytuanyok hazudni ne szokjanak es tanulnyanak, ugy annira hogy soha se valoba, se à trefas dolgokban semmikeppen ne senuedgyek, hogj hazuglagot merjenek mondau. Mert az kik trefaba hazudnak gyermek korokba, ven korokban oftan valoba foghna hazudni.

Annak utanna arrais forgalmatos gondot viselleyenek, hogy à gyermekek à koczka jatekot semmikeppen megh ne tanulnyak, es hozza ne szokjanak. Mert nagy jele az, hogy mind magat, s' mind birodalmat el veszti az à fejedelem, à ki gyermekfeghetul foghua effele jatekra vágy, es abba gyónórködik. Mindennap lattuk hogy effele koczka jatek oly fele betegfegh à mellynek finten olyan termefete vagyon, à mint Seneca mondgya, mint à dühös ebnek. Mely ha valakit megh mar, es hamar eleit nem veszik, oly dühössé teszi azt, hogy egesz halala orajaigh, attul à nyaualyatul soha megh nem gyógyulhat. Es bizonyara à veszt koczkas emberek nem ok nekul hasonlittatnak az dühös ebekhez. Mert valakiket ezek az ő tarsafagok köze vehetnek, annak bizony mind tistefeghe, s' mind io lelki ismereti, mind pedigh morhaia oda leszen.

Gyakorta történek hogy az mesterek es à Præceptorok abban à dologban legh gondufeletlenbek, es legh tunyabbak, à mellyekben forgalmatosbagnak kellene lenniék. Tudnia illik hogy egy kis mulatsaghnak sine alat, tudnia illik hogy az idôt könnyebben el mulathassák, oly jatekokat engednek megh az ő tanituanyoknak, à mellyen mindenkoron vagy nyernek vagy vesztek, ha finten kicsin dologhis az à mit à jatekra föl tesznek. Mely dolgot bizonyara à Præceptoroknak sem kellene megh engedniék, s' à gyermekeknek sem kellene cselekedniék. Mert ennek à veteknek oly termefete vagyon, hogy à ki gyermek koraban effele jatekra, egy gombos tót le mér tenni, szabadon felhetünk raita, hogy nagy koraban mind mentejet dolmannyat le ne tegye. Es hogy ennek à veteknek rut voltat megh mutassam, en tellyességgel azt itelem, hogy semmikeppen nem kell megh engedni à fő emberek es à fejedelmek gyermekinek, hogy akar mely kicsin erő morhajertis jaczodgyanak, es nem kell azt kicsinre böcsüllenünk, ha finten ke-

ucset

üefet nyernek avagy veftrenekis effele jatekon. Mert az jatektül nem azért à penzert kell megh vonnunk à gyermeküket, az mellyet el veftrenek, hanem azért à vetkekert, az melljeket à jatek mellett fednek es tanulnak.

Az Romai Octavius Csafarnak, à ki egy volt azok kózúl, à boldogh es ferenceses Csafarok kózúl, à kik ez ideigh voltanak à Romai birodalomba, à tób iofaghos cselekedeti kózöt illyen vetke volt, hogy az lapta jaczafta felette ighen rea atta volt magat, mely dolgot mindenek veteknek tartottak ő benne. Es nem csak femere vetettek, hanem ugyan meghis tiltottak voltak. Mert az mint Cicero à törüenyekrül irt mafodik könyueben mondgya, mikor à Romaiak valamely fő fejedelemben, valami nyluan valo vetket jedzettek megh, tartoztak à tanacs Úrak vele, hogy azt à tiftbül le tegyek, es à tóbbiuel együt rendbe allaffak. Mikor annak okaert à tanacs hazban ezert az ő vetkejert egyfer megh fedettek volna, illyenkeppen folla: Mod nekül cselekeftek tanacs Úrak en velem, hogy azt à jatekot vonftatok el tőlem, à mellyben en felette ighen gyönörködöm. Mert effele fejedelmekben az minemü en vagyok, el тұrhető dologh hogy ha valami keues vetek vagyonis à kit fidalmaznak, csak hogy ifmet legyen fok io dologh ő benne, à mellyet mindenek dicsirheffenek. Ighen fep mondas ez, es melto illyen fejedelemhez. Mert miuel hogy illyen keduekre, es illy nagy fabadfagban neueltetnek à fő emberek gyermeki, ighen megh kell ő nekik kőfőnnünk azokat à jokat à mellyeket cselekeftnek, de fokkal halaadobbaknak kell nekünk lennünk, azért ha valami vetkek ő benne nem talaltatnak.

Hogy azért ifmet ugyan azon dologhra terjek, à tób fok undok vetkek kőzt, à mellyeket à gyermekek az hafartos es kocskajatek kőzt tanulnak, nem utol fok ezek, hogy à lopaft es az hazugsagot ighen megh fokjak. Mert miuel hogy fem ő magoknak penzek nincsen, fem pedig az attyokrūlis nem mernek kerni, egyebet nem gondolhatunk, hanem azt hogy mikor penzben jaczanak, akkor lopniok kellefik.

Az Romaiaknak tizenhatodik Csafarok volt Claudius Luganus, à mely ferfi eteleben italaban felette mertekletes, ruhajaban tiftreffeghes, az igaffagh folfaltatafabanis fedhetetlen volt. Az

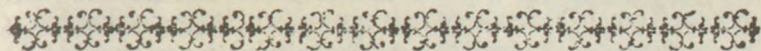
NEGYVEN EOTEODIK

hadakban pedig oly szerencses volt, hogy nem csak az Gothusokat űzte volt ki Illyriából, hanem annak felette az nemetek ellenis hadat viselt, es egy harczon ő benne többet vagatot volt le száz ezer emberrel. Ez a harcz egy Benacus neuú tonál let volt megh, a mellet a kert mellet, a mellyet Luganusnak hittak. Es ostan ennek, a dicshiretes győzedelemnek emlekezetire ezt az embert Claudius Luganusnak neuztek volt. Mert az Romai tanacs Uraknál sokas volt az, hogy az fejedelmekio auagy gyalazatos cselekedetekből attak ő nekiek vezetek neuet a mint erdemlettek.

Ennek a Csásarnak egy fia vala, a mely ighen ekes termetű, es felette jo elmejú iffiu vala, de mind az által oly ighen hailando volt a vetkekre, hogy azokat a sepaiandekokat, a mellyekkel őtet a termeszet serette vala, nem a Philosophusok hallatába, hanem inkább a jatekba helyezteti vala. Mely dologh nem ighen csoda. Mert az mely iffiak elmejekkel egyebeket megh halladnak, ha nem lefien oly oktato jambor mesterek, a ki által a iosaghos cselekedetre igazgattassanak, azok egyebeknel inkább ra adgyak magokat az urdok vetkekre.

Touabba mikor ennek az iffiu fejedelemnek nem volna immar penze a mibe jaczanek, es sohonnant serit nem tehetne el vegeze magaban hogy az atya almariomjabul egy ighen dragha arany lanczot lopna el, mellyet meghis cselekedek az őnnön Præptora tuttara, de azis titkollya vala a dolgot. Ezt mikor a Csasar megh ertete volna, ottan az ő fiat örökseghébül ki tagada, a fia mesterenek fejet vetete, es azokatis az iffiakat a mellyekkel hafartos jatekot sokot volt jaczani, mind samkivetesbe űzete. Mely dologon felette ighen megh rettent vala az eges varos nepe. Mert gyalazatos nagy bűntetésekbekben, méghis az a jo dologh vagyon, hogy az jambor embereket inkább felgerieszik a jambor eletre, es az gonosf embereketis ighen megh rettentik hogy gonozbak ne legyének. Merula Historicus a ki a Csasarakrólirt tizedik könyvebe ezt a historiat bőuebben le írja, azt befelli hogy a Romaiak nagyobra böcsüllöttek azt hogy a Csasar Romabul a hafartos es koczka jaczo embereket ki hanta volt, hogy sem mint azt hogy a Gothusokat Illyriából ki űzte volt, es megh annalis a győzedelemmel hafnosb dologhnak tartottak, az mellyet a Nemeteken vete volt

volt az Luganomi harczon. Es bizonyara ha igazat akarunk mondani, meltan cselekedtek. Mert nagyobb dicseretet erdemel az fejedelem; mikor a vetkeket maga hazabul ki gyomlallya, hogy sem mint mikor ellenfeget orszagabul ki üzi.

NEGYVEN HATODIK

RESZE.

Mégh ismet ket fele vetket hoz elő a mellyektül szükség hogy a Præceptorok szorgalmatossan megh oltalmazzak az ő tanítványokat, tudnia illik hogy faitalanok es szemtelenek ne legyenek.

Ouabba arrais szorgalmatos gondot vífelljenek azok a mesterek a kik a fejedelmek es a fő emberek fiait oktattak, es tanítottak, hogy az ő tanítványok vasottak, alhatatlanok merefiek, es szemtelenek ne legyenek. Nem kell megh engedniek hogy alhatatlanok legyenek. Mert ighen fokot dologh az hogy a mely emberek iffiu korokbá alhatatlanok, ven korokba el vesnek, es semmiue lesnek. Nem kell aztis megh engedni hogy merefiek legyenek, mert az meref iffiak nagy korokban inkab mindenkor haborusagh inditok foktak lenni. Semmikeppen nem kell aztis el fenuedni hogy szemtelenek legyenek. Mert az szemtelen iffiu nagy koraban tofi es estelen ember fokot lenni. Sokat hasfnalnak vele a fejedelmek, es a fő emberek ha az ő fiokat a mesterek semermetességhre foktatják. Mert sem a fejedeli corona, sem az vallan valo feje, sem a mellyen függő gyöngy, sem a kezbe valo Kiralyi palcza, sem pedig az a teregh a ki az fejedelmeknek folgal, nagyobb dicsőseget nekik nem bereznek mint az a csendes elme, a mely az iffiakbol gyer-

NEGYVEN HATODIK

gyermekfeighetül foghua ki teczik. Mert akar micsoda renden való ember legyenis valakj, de ha tistefseghes erkölcsű sok egyéb fogyatkozast el takargat a femermetessegh ő benne.

A mely időben Helujus Pertinax a Romaiak tizenkilenczedik Csafara vala a Romai birodalomnak Ura, ighen iol birjak vala a kősseget Verus es Manlius, az időbeli Romai fő polgar mesterek. A kik a Romai Csafart kerik vala egy időben, hogy az ő ket fiokat meltoztatnek az ő uduari folgai köze fogadni, a mellyek közül a nagyobbik mégh nem vala tellyesseggel tizenket estendős iffiu. Mikor pedigh abban a Csafar ő nekiek kedueket töltötte volna, es ő kis az ő fiokat a Csafar eleibe vittek volna, mindenik a Csafar elöt ket kis oratiocskat monda el, az egyket Göröghül, s' az másik Deakul, a mely dolgön mind egyebek csodalkozanak, s' mind pedigh a Csafar ighengyönörködök. Merr abba az időbe senki a Romai Csafarok uduaraba nem lakhatot, a ki vagy iol nem tudna louagolnia, auagy hogy a tistefseghes tudomanyoknak, tanusagharra melto nem volt. Mikor pedigh ez a ket gyermek az Csafar elöt aluan Oratiocskajokat el mondanak, az egyk oly ighen rea vetette volt a Csafarra a femet, hogy soha egyebűc nem nezet, s' a másik pedigh a földre nezuen, soha csak fel emelni sem merte az ő femeit.

Touabba oly ighen teczek ennek a Csafarnak annak a gyermeknek femermetessegh, a ki mindenkor a földre nez vala, hogy nem csak azt engette megh neki, hogy az ő aсталahoz folgalna, mikor ennek, hanem mégh az ő magha sobaiabais be bocsatotta. mely dolgot mindnyaian nagyra böcsültenek vala. Es meltannis miuel hogy a fejedelmek az ő aсталokhoz, es az ő agyashazok gondviselésehez, nem fioktak volt egyéb embereket bocsatani, hanem csak az önnön rokonokat, auagy hogy az ighen reghi jambor es hiu folgajokat. A másik gyermeket pedigh a Csafar az atyanak, visza ada, monduan hogy ha az a gyermek femermesb let volna, aztis örömeft be fogatta volna az ő Csafari palotaiaba. Es bizonyara ighen melto okkal cselekette volt ezt a Csafar. Mert az jeles Csafarok meltofagha nem fenedheti, az váfot es az alhatatlan iffiak folgalattyat. Azt kerdem en mostan azoktul az atyoktul, a kik az ő fiok iouat akarjak, es azoknak tistefseghet feretik.

mi hazon legyen abba ha az ő gyermekek orczajokban fepek, te-
stekben ekes termetűek, eles elmejűek, fejerek, sarga haiuak, io
emlekezetűek, es io tanulokis, ha ezek mellet à termeset ajande-
ki mellet à gyermekek mind sauakban merefek, s' mind pedigh
cselekedetekbe semtelenek? Azokat à dolgokat à mellyeket mo-
stan mondek megh irta Patricius Senensis, az Kiralyokrul es az or-
sagokrul, irt ötödik könyuebe.

Az jeles es dicseretes fejedelmek közül egyik volt nagy Theo-
dosius Csásár, à kinék à töb iofaghos cselekedeti közül ez legh
inkab fenlet, hogy soha nem senuette azt, hogy az ő palotajaban
semtelen es haborusagh indito iffiu sölgallyon. Es gyakorta azt
soktra volt mondani, hogy soha azok à fejedelmek az alattok valo
fő embereknek keduekbe nem lesnek, az kik hazugh es ros em-
bereket tartanak sölgaiok közül. Bizonyara melto mondas eses
fejedelemhez. Mert ha az fejedelmek haza nepe es sölgai mord-
kedűek sokakat megh bantanak, ha hazugok sokakat megh csal-
nak, ha fairalanok es semtelenek sokakat peldajokkal megh vest-
nek. Es mind az által nem annyra büntetik es karhoztattyak azo-
kat à kik efféle dolgokat cselekefnek, mint azokat à fejedelmeket
az kik ezeket el engedik.

Ennek à Theodosius Csásárnak uduaraba, à töb Urak közül
ket ighen fő emberek valanak, az kiknek tanacsabul, es iteleribül
vifelte gondgyat à Csásár az orsagh dolgainak. A mint pedigh Ba-
ptista Ignatius írja, mind à ket fő embert à Csásár az ő két fianak
Adrianusnak es Honoriusnak tutoraua tette vala. Mert az mint à
bölcs Seneca mondgya, à jambor es eses fejedelmek inkab neznek
azokra, à kiknek gondgya vifelese ala az ő gyermekeket batran
bizhassak, hogy sem mint azokra, à kiknek az ő iofagokat es orsa-
gokat hadgyak. Ezek közül egyiknek Rufinus volt neue, s' à ma-
siknak pedigh Stilico, es ezek közül mindeniknek egy egy fiaska-
ja volt à Csásár uduaraba, à mellyek mind ketten ighen sörgalma-
tossan semermessek valanak. De vifontagh à Csásár ket fia Hono-
rius es Adrianus felette gonosi erkölcsűek es semtelenek valanak.
Annak okaert azokat à ket fő ember fiait à Csásár, gyakorta az ő
magha asralahoz újterti vala, s' az ő magha fiaira pedigh gyakorta
csak neznie sem akart. Mely dolgon senki ne csudalkozzek: Mert

NEGYVEN HATODIK

az mely gyermekek io erkölcsben es semermetességben neu-
kettének fel, azok lopok, de oly lopok az kik egyebeknek fiuet
magoknak lopják, es magokhoz kapcsolják.

Vegezetre arrais à fő emberek fiai mesterének forgalmato-
son gondot kell viselniük, hogy mikor immár az iffiuságh idejet e-
rik, es mikor megh kezdnek öregbedni, semmiképpen ő mago-
kat, valami ocsmany faitalanfaggal be ne mocskolják, es be ne
keuerjek, hanem az ő testek kiuanfaganak, es bujafághra valo in-
dulatinak elejt vegyek az ő efsessegekkel. Es minden tehetséggel
megh oltalmazzak az iffiusághnak gyarlo természetet. Mert oly
termeseti vagon az hituan emberi testnek, hogy ő benne ighen
ideien az aiton fokot zörgetni az testi kiuanfágh, à mellynek ha
egyser kaput nitunk, toha halalunk orajaigh be nem zaarhattuk
előtte. Az mely termő fak idő nap előtt kezdnek bimbozni, es le-
uelezni, azok njarban nem ighen bőu gyümölcsöt foktanak adni,
az az, à mely iffiak ighen idejen fertelmes eletre adgyak magokat,
es az hazafágnak törvénye kiuül afféle vetekbe elegyednek, egye-
bet azoktul nem varhatunk annal, hanem csak azt, hogy mind ő
magok, s mind pedig azok à kik ő velek egybe czimborallottak,
mennel touab mennek effele eletbe, annal hailandobbak legye-
nek az vetkekre, es annal erőtlenbek legyenek ismer à iosagos cse-
lekedetekre, mert az vetkek öregbedeset, mindenkor az iosághos
cselekedet apadása es fogyatkozása köuetj.

Aristoteles az varosi rendtartásról irt könyuekbe, es à bölcs
Platois az törvényekről irt hatodik könyuebe azt itelik es azt ve-
gezik, hogy az férfiak húson öt estendős korok előtt megh ne
hazafodjanak, es az leányokis húz estendős korok előtt ferhez ne
mennyenek. Mert ha azt az időt be töltik, nem annyra vesnek es
törődnek el az atyak anyak az ő ighen ideien valo nemzések es
fülések miat: Es azokis à gyermekek à mellyek fületnek erőssé-
bek es vastagabbak lesnek. Mely dologh miuel hogy így vagon,
ezt kerdem en mostan, hogy ha az gyermekek fülesenek okaert
az iffiaknak, à Philosophusok nem engedik hogy húson öt esten-
dős korok előtt megh hazafodgyanak, mennel inkább nem kell
senuedniek à mestereknek hogy az ő tanituanij gyermekek ko-

rokba es iffiascka korokba afféle faitalan eletre adgyak magokat? Hogy pedigh az io atyak ettúl à vetektúl iobban megh oltalmazhassak fiokat, ne bizzak ennek à dologhnak örzeset csak à fiok mesterere, hanem ó magokis fölötte ighen rea vigyazzanak az ó fiokra. Mert gyakorta à bordely hazbul, auagy oly tiftatalan femelytúl jönnek haza akkor, mikor azt mondgyak hogy templo-mok latogatni mentenek volt.

Bizonyara oly undok vetek, à faitalanfagh, hogy arra az emberek az lelki ismeret serelme nekül, hire neue es tiftesseghe vesitese nekül, mathajaba valo káruallas nekül, elmejenek megh vesese nekül eghesseghe fogyatkozasa nekül, es az egesz varosbeli nepeknek botrankozasa nekül soha nem adhattyak magokat. Mert az mely ferfiak à tiftatalan femelyek serelmekbe elegyettenek, azok az varosbelj nepek közt, mindenkor okot szoktak adni az haborusaghra es visha vonyasra. En bizonyara ighen dicserem azt az Seneca Philosophus mondatat à mellyet à kegyelmességhrül irt könyuebe illyenkeppen irt megh: Ha finten tudnamis hogy az Istenek ennekem megh bocsatanakis, es ha tudnam hogy az emberek megh nem tudnakis, csak az test hituan es gyarlo volta miattis, el tauoztatnam effele testi vetket. Es bizonyara meltan mondgya. Mert az mint Aristoteles írja, mindenfele eleuen allatok el somorodnak afféle testi cselekedet utan.

Mit mondgyak? lattyuk azt mihelt à gyermeksegtúl az iffusag allapattyara jutnak az emberek, ottan el vetuen à tiftesseghe es erkölcsnek zabolajat, à testi kiuansagnak niylaiual megh sebhettetnek. Es nem halgatnak az okosságnak intesere, hanem mihelt effele testi visketeres ó nekiek, mint valami trombita so, ielt ad, ottan nem kezdenek magokkal birnia, hanem az Isteni felelmet hatra vetuen, dúhös indulattal mind kőfiklakon, s' mind pedigh egyeb veszedelmes helyeken, matkajok utan kezdenek jarni, mely dologban ha keduek telik, fölötte sokat artanak magoknak, s' ha pedigh keduek nem telik benne, egy kicsinnyegh iobban leszen dolgok, miuel hogy annyual inkab essebe veszi ember mit kiuannyon à tiftessegh es az emberi okosság, mennijuel keuesbet enged effele testi kiuansagokba maganak. Hogy ha mind à mesterek gonduifeletlenek leszenek, s' mind pedigh az vakmeró iffiak effele kiuansagh miat megh vakuluan, ezeket à barom-

NEGYVEN HATODIK

hoz illendő förtelmes kiánfagít kezdik köüetni, nem latom ez à faitalanfagbeli gyönörűség mit hasznalhasson sokat nekie. Bizonyára mikor valami buja es faitalan eletű iffiu, effele veteknek igazat nyakara veszi, ha ugy esik à dologh az mint kiüannya, az köüetközük belöle, hogy testebe csonka, es elmejeben tompa legyen. Mert ez à vetek embernek erzekeféghet megh veszi, es belő indulatit gonofa teszi, az okossagot fel fordittya, hiret neuet be mocsollya, tistesseget el veszi, es mind az által à test az ő reghi fokafat el nem hadgya. O mely fok iffiak csalatnak megh az kik azt gondollyak, hogy csak egyfőer akarnak effele dolgokban kiánfagoknak eleget tenni, es hogy az utan őstán beket akarnak effele faitalanfagnak hadni! Mert ez à dologh kart tesen inbab nekiek hogy sem mint hasnot. Miuel hogy az föl gyuladot tűzet nem ugy oltyuk'el, ha tőb asu fat rakunk rea, hanem ha bőüön foghunk vizet rea őnteni.

De mit miuelhetünk mikor lattyük hogy fínten ugj gyönörködnek sok atyak abba, ha ő nekiek oly fiok vagyon, az kik az aszony emberek ferelme uran jarnak mint ha tudofok, auagy az had dolgaban ighen vitezek es batrak volnanak. Az pedigh még annalis gonozb, hogy nagyob keduere tartyak effele emberek gyakorta affele unokacsakajokat, à mellyek az ő fiok förtelmes bujafagabul fűlettenek, hogy sem mint azokat à kik Istén ferint valo hazasfagbul lettenek ez vilaghra. Mit mondgyunk az anyak felöl? fegienlem megh mondani, de bizonyara inkab kellene ő nekiek fegienleniek, mikor azt cselekefik hogy az ő fiok faitalanfagat es fertelmes eletet takargattyak, es fedezik az ő urok elöt hogy az atya à fia gonossagat efebe ne vehesse, à tistatalan asonnak gyermekit, à mellyel az ő fiok rutolkodik, tirkon neueltetik, ha magokat egyebekhez penzert köteleztek, effele anyak megh valtyak, az ő fioknak à koczka iaczafra penzt adnak. Mikor az Úra az ő fiara effele gonossagaert megh haragszik, azt megh engesztelik, es ismet az fiaual megh bekeltetik. Ha gonosf eletekert à fiok fogfagban esik, kölcsönis penzt vesnek hogy kiualthassak, az somfédial morgolodnak, az kik effele iffiakat io eletre intenek. Es vegezetre ugy viselik magokat, hogy à fiok testenek edes anyjai legyenek, de az lelkeknek azonköz be kegyetlen mostoha anyjaiua lesnek.

Ezeket azért kellett mondanom, hogy mikor az mesterek megh akarjak büntetni az fő emberek gyermekit az ő gonoszságokért, gyakorta történik az, hogy az atyák, es anyak ottan az ő fióknak partyokat foghiak, es à Præceptorok kezét meg tartoztatták. Magha ezekbe vehetnek azt, hogy gyakorta keveset használunk vele, ha sinton az lovat à fekk el saian tartyukis, ha az farkantyuzastul megh nem sününk, hanem mind inkább őstökellyük es izgatjuk.

Hogy annak okaert ismet à dologhra terjek, micsoda oruofagot kereshetünk, à mellyel az mi nyaualyanknak eleit vehetsük, mikor lattyuk hogy az iffiak fitalan eletűek. En bizony egyeb oruofagot nem talalok, hanem csak azt, hogy az fel gyúladot tűzet, vizes földel nyomjuk es olcsuk el, s à buja termesű iffiaktul pedig az fertelmesseghre valo alkolmatofagot vonnyuk el. Mert az hadban azzal nyerünk dicsőseget ha az harczon alhatatosan meg maradunk, de effele verkeken akkor vesünk győzedelmet, mikor el futunk előlök.

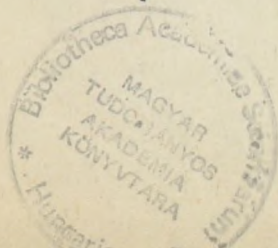
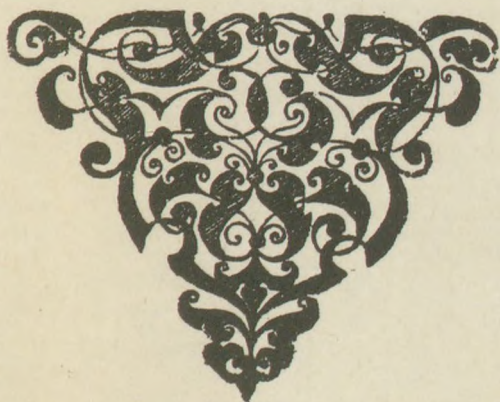
Laus DEO Deiparæ, Virgini.

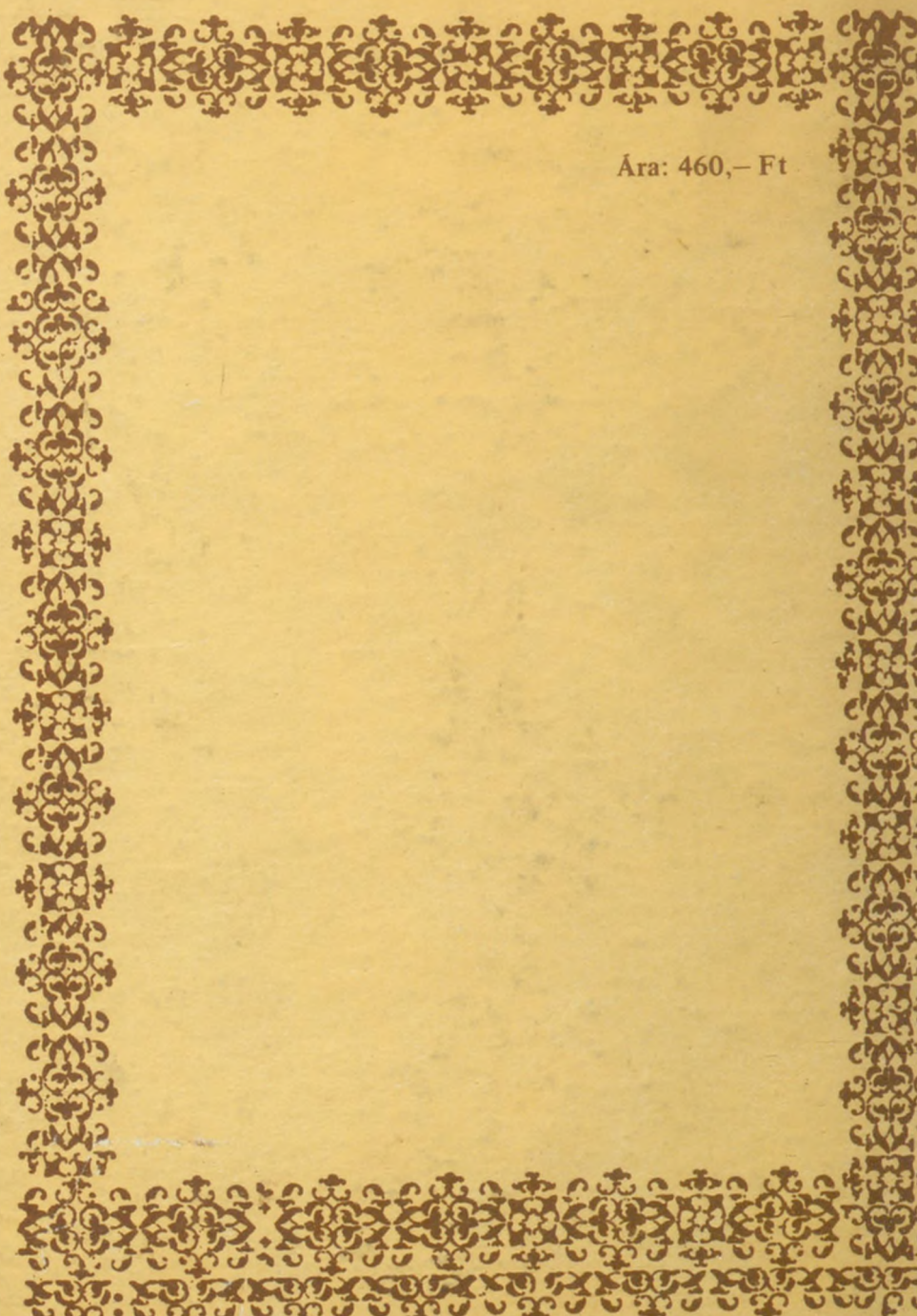

*Az Niomtatásban esét fogiatkozásoknak megő
igazítása.*

- Fol. 2. pag. 2. ver. 15. feline *Iriad.* felni.
 Ibidem. ver. 34. kesketelen. *Iriad.* kételen.
 Fol. 6. p. 1. v. ult. Mer tezek. *Iriad.* Mert ezek.
 Fol. 7. p. 1. v. 6. őtötis. *Iriad.* őketis.
 Fol. 10. p. 2. v. 11. vitalmak. *Iriad.* jurtalmakat.
 Fol. 11. p. 1. v. 28. ueuet. *Iriad.* neuet.
 Fol. 24. p. 2. v. 9. *Iriad.* az ő Ura birodalma.
 Fol. 26. p. 1. v. 13. femerul, *Iriad.* femetul.
 Fol. 28. p. 1. v. penult. *Iriad.* mintha az atyáknak sem lőt volna lea-
 nyok, l' az anyáknak sem lőt volna fiok.
 Fol. 30. p. 2. v. 2. feiekke, *Iriad.* veiekke.
 Ibidem. v. 18. főert, *Iriad.* főert.
 Fol. 31. p. 1. v. 10. lanyokat, *Iriad.* leanyokat.
 Fol. 33. p. 1. v. 34. Gamellitia, *Iriad.* Gemellitia.
 Fol. 34. p. 1. v. 20. ijesette, *Iriad.* ijesztette.
 Ibidem. v. 32. metjed, *Iriad.* merjed.
 Fol. 35. p. 1. v. 6. Matrinanak, *Iriad.* Macrinanak.
 Fol. 36. p. 1. v. 29. bnija, *Iriad.* buia.
 Fol. 42. p. 1. v. 4. leanyakat, *Iriad.* leany ákat.
 Fol. 51. p. 2. v. 13. Aemilius, *Iriad.* Aemilius.
 Fol. 52. p. 1. v. 30. tudnom, *Iriad.* tudom.
 Fol. 55. p. 1. v. 1. rőtők, *Iriad.* rőtők.
 Fol. 58. p. 2. v. 11. gyanafogha, *Iriad.* gyanafogha.
 Fol. 61. p. 2. v. 25. éelekben, *Iriad.* eletekben.
 Fol. 64. p. 2. v. 5. maffil, *Iriad.* maffal.
 Fol. 70. p. 2. v. 32. alhatatlan, *Iriad.* halhatatlan.
 Fol. 71. p. 1. v. 10. mi, *Iriad.* im.
 Fol. 84. p. 2. v. 27. főyeken, *Iriad.* főyenek.
 Fol. 90. p. 2. v. 16. pafitoroknakis, *Iriad.* pafitoroknalis.
 Fol. 93. p. 2. v. 9. te en az de, *Iriad.* de en az te.
 Fol. 100. p. 2. az utolsó vers után ezeket az követkőzendő szokat,
Iriad. fustólnek, azt mondgiak hogy annak az babonas aszony
 allat, femciuel semmit nem arthat.
 Fol. 101. p. 1. v. 8. bolondfaggal, *Iriad.* babonafaggal.

- Fol. 104. p. 1. v. 3. birodalomból, *Iriad*, birodalomba.
 Ibidem. p. 2. v. 12. bór, *Iriad*, bor.
 Fol. 107. p. 1. v. 9. mellyek, *Iriad*, mellyeket.
 Fol. 108. p. 1. v. 31. ahgi, *Iriad*, hagi.
 Fol. 109. p. 1. v. 6. emberek, *Iriad*, emberinek.
 Fol. 111. p. 2. v. 2. gyermecskek, *Iriad*, gyermecskeknek.
 Fol. 113. p. 2. v. 8. elegetnenek, *Iriad*, elegednenek.
 Fol. 116. p. 2. v. 1. vereleket, *Iriad*, verseket.
 Fol. 118. p. 2. v. 17. hitetlen, *Iriad*, hihetlen.
 Fol. 122. p. 1. v. 18. allai, *Iriad*, alloi.
 Fol. 132. p. 1. v. 3. ešekbe, *Iriad*, ešetekbe.
 Fol. 139. p. 2. v. 10. vád, *Iriad*, nád.
 Fol. 146. p. 1. v. ult. Vinczeert, *Iriad*, Vinczelert.
 Fol. 154. p. 2. v. 13. keder kőny veznj, *Iriad*, kezdet kőnyueznj.
 Fol. 155. p. 1. v. 24. ecseri, *Iriad*, egyšeri.
 Fol. 170. p. 1. v. 3. gonazokka, *Iriad*, iozanokka.
 Fol. 180. p. v. 7. űgšegh, *Iriad*, űkšegh.
- Vannak egyeb a prolek fogiatkozafokis, mellyek fel nem vannak
 jegyezue: miuel hogy ki ki mind magatolis à ki Magyar ešébe ve-
 hetí azokat, es megh igazithattia.

A decorative border in a dark brown or black ink, featuring a repeating pattern of stylized floral and geometric motifs. The border is composed of four main sections: a top horizontal section, a left vertical section, a right vertical section, and a bottom horizontal section. Each section is made of small, interconnected units that form a continuous, intricate line. The central area of the page is left blank.

Ara: 460,— Ft